

DORIN ȘTEF

DICTIONAR DE REGIONALISME
ȘI ARHAISME DIN JUDEȚUL
MARAMUREȘ

DRAM

Casa Cărții de Știință

DORIN ȘTEF

**Dicționar de regionalisme
și arhaisme din județul Maramureș**

Ediția a III-a (revăzută și adăugită)

DORIN ȘTEF

Dicționar de regionalisme și arhaisme din județul Maramureș

Ediția a III-a (revăzută și adăugită)

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2021

Editură acreditată CNCS (C)

© Dorin Ștef, 2021.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘTEF, DORIN

Dicționar de regionalisme și arhaisme din județul Maramureș / Dorin Ștef.

– Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2021

ISBN 978-606-17-1783-5

811.135.1

Coperta: Gabriel Huteră

Redactor: Marius Mureșan

Tipografia Surorile Lauretane

Str. Inocențiu Micu Klain, nr. 23

Baia Mare, 430151

Maramureș, Romania

Tel. 0262-219.375

E-mail: surorile.lauretane@yahoo.it

Casa Cărții de Știință

B-dul Eroilor, nr. 6-8

Cluj-Napoca, 400129

Tel.: 0264-431920

www.casacartii.ro; E-mail: editura@casacartii.ro

Soției mele, Miorița

Cuvânt înainte

Interesul cărturarilor pentru cercetarea culturii populare din provinciile românești s-a manifestat începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, însă Maramureșul a fost descoperit sub acest aspect abia la începutul secolului al XX-lea. Ulterior, regiunea s-a bucurat de o atenție sporită din partea cercetătorilor (folcloriști, lingviști, etnologi, antropologi, istorici etc.), datorită faptului că a fost socotită o *arie laterală*¹ (în raport cu cultura tradițională românească), aptă să conserve relicve materiale, dar și fapte de limbă cu caracter arhaic. În consecință, pe parcursul următoarelor decenii s-a declanșat o adevărată cursă pentru recuperarea acestui patrimoniu, fiind înregistrată, transcrisă și publicată o cantitate impresionantă de producții folclorice și texte dialectale². Analiza și studiul acestor materiale revendica elaborarea unor instrumente de cercetare adecvate, printre care se număra și un *dicționar explicativ* dedicat lexicului regional din Maramureș. De notat faptul că, raportat la cultura populară din această zonă, în literatura de specialitate existau (până la începutul sec. al XXI-lea) doar glosare de termeni regionali (în analize contextuale, monosemantice), ca anexe la diverse culegeri și antologii³.

Acestea sunt considerentele care au stat la baza întocmirii unui dicționar dintr-o perspectivă exhaustivă, polisemantică și etimologică, cu reflexe antroponimice, respectiv toponimice, întărit cu citate demonstrative; un dicționar care să evidențieze, cu exemple și dovezi certe, principalele straturile lingvistice din osmoza cărora s-a format dulcele grai maramureșean; un dicționar care să aibă, în plus, o contribuție importantă la Dicționarul Tezaur al Limbii Române⁴, în condițiile în care cercetarea vizează o prețioasă arie laterală.

Un alt argument pentru realizarea acestui lexicon se referă la necesitatea recuperării și conservării valorosului fond lingvistic din Maramureș, care este supus, în momentul de față, unui accelerat și ireversibil proces de dezintegrare, sub imperiul globalizării culturale⁵.

¹ Vezi *Teoria ariilor* (Matteo Bartoli, 1925), în *Teorie și metodă în lingvistica din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea. Texte comentate* (Lucia Wald, Nadia Anghelescu, Universitatea din București, 1984). Potrivit acestei teorii, ariile laterale sunt mai conservatoare decât zonele centrale în privința păstrării faptelor de limbă.

² A se vedea *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului maramureșean*, în *Istoria folcloristicii maramureșene* (Dorin Ștef, 2006).

³ De remarcat glosarele întocmite de Tache Papahagi, Tit Bud, Alexandru Țiplea, Ion Bârlea, Dumitru Pop, Elisabeta Faiciuc-Dobozi, respectiv cele cuprinse în colecția Memoria Ethnologica.

⁴ În dicționarul de față au fost consemnați câteva sute de termeni inediți, majoritatea derivate (cu prefixe, sufixe, regresive), apoi variante ale unor termeni atestați, sensuri neatestăte, dar și împrumuturi (îndeosebi din limba maghiară, germană și ucraineană).

⁵ O radiografie a acestui fenomen, în *Noile modele. Maramureș între ficțiune și realitate* (Laura Ghinea, 2007).

Trebuie să precizăm faptul că acest proces s-a declanșat în urmă cu aproximativ un secol – după Unirea din 1918 a regiunilor istorice cu România, marele deziderat al maramureșenilor –, când conservatorismul funciar al localnicilor a cedat brusc, aceștia manifestând o atitudine din ce în ce mai permisivă față de influențele străine⁶, fapt care a avut repercusiuni atât asupra stilului de viață, cât și asupra mentalului oamenilor, a limbii lor, a obiceiurilor ș.a.m.d.

La numai șase ani de la Unire, într-un studiu monografic⁷ realizat în Maramureș, se consemna: "...fluidizarea *graiului viu*, ca și a folclorului e adesea în funcție și de hotărâtoarele momente istorice din viața social-politică a unui popor și devine chiar atât de pronunțată, încât în scurt timp ea poate provoca schimbări radicale în fizionomia etnolingvistică a aceluia popor"⁸. Mai concret, autorul (Tache Papahagi) reclama hibridizarea portului popular și dispariția lentă a porților sculptate, semnalând totodată tendința de omogenizare a limbii române și degradarea graiurilor din Transilvania, "sub influența limbii literare propagate prin diferite căi" (învățământ, armată, administrație etc.).

Generațiile de maramureșeni din prima jumătate a secolului al XX-lea s-au manifestat, totuși, cu prudență în fața avalanșei de cuvinte noi din limba română standard (alcătuită, prin norme academice, după modelul muntean). Așa se face că anchetele efectuate de E. Petrovici și S. Pop în anul 1930 (după care s-au alcătuit primele hărți ale Atlasului Lingvistic Român) dovedesc că, în perioada respectivă, numărul elementelor neologice era destul de redus în grai. De asemenea, "la multe întrebări care vizau răspunsuri cu termeni neologici s-a dat sinonimul regional sau un cuvânt din fondul tradițional"⁹.

O etapă decisivă a omogenizării limbii române s-a consumat în perioada 1950-1990, grație generalizării învățământului obligatoriu de zece clase, diversificării presei, apariției radioului și a televiziunii etc. Lingvistul Al. Graur remarcă la începutul deceniului șapte: "În țara noastră, de 50 de ani încoace, diferențele dialectale s-au redus simțitor. Foarte adesea oamenii culti nu mai pot fi recunoscuți după vorbă din ce regiune provin și tendința este ca toți să fie culti. Se generalizează limba literară"¹⁰.

Procesul s-a accelerat după 1990, datorită interferenței nemijlocite cu civilizația occidentală, prin migrări masive ale maramureșenilor apti de lucru în țările vest-europene, dar și prin deschiderea largă a porților în favoarea turiștilor din toate colțurile lumii.

Este cert faptul că, în cele din urmă, triumful globalizării va duce la atrofierea elementelor de cultură populară. Astfel, *dicționarele de regionalisme* de azi vor deveni depozite de arhaisme și termeni cu o circulație extrem de restrânsă. De aceea, ele vor căpăta, în egală măsură, valoare de document și izvor istoric.

Zona cercetată. Raportat la regiunile istorice, actualul județ Maramureș include regiunea Maramureș și câteva zone din Transilvania (Lăpuș, Chioar și jumătate din

⁶ În accepțiunea locală, termenul *străin* vizează orice persoană care nu face parte din comunitatea locală, chiar dacă este de aceeași etnie, naționalitate sau religie; iar *străinătatea* înseamnă dincolo de hotarul satului.

⁷ *Graiul și folclorul Maramureșului. Texte. Muzică. Toponimii. Onomastică. Glosar*, (autor Tache Papahagi), Editura Cultura Națională, 1925.

⁸ Papahagi, 1925: 79.

⁹ Gh. Pop, 1971: 59.

¹⁰ Graur, 1972: 101.

Codru). În forma și în alcătuirea actuală, județul datează din anul 1968 (ca urmare a aplicării Legii nr. 2 / 16 februarie 1968, privind organizarea administrativă a teritoriului RSR). Se învecinează la nord cu Ucraina, la est cu județul Suceava (Pasul Prislop), la sud cu județul Bistrița-Năsăud (Masivul Rodna, Munții Țibleș) și județul Sălaj, iar la vest cu județul Satu Mare (Culmea Codrului).

Deși e de notorietate faptul că, între Maramureșul Istoric și Transilvania de Nord există (pe lângă numeroase elemente comune) o serie de factori diferențiatori (parcurs istoric, conviețuiri cu alte populații, influențe lingvistice străine, aspecte dialectale majore, chiar și tradiții și obiceiuri diferite), am considerat oportun ca zona cercetată pentru realizarea prezentului dicționar să fie întreg județul Maramureș, inclusiv satele românești situate în dreapta Tisei¹¹, din regiunea ucraineană Transcarpatia.

Două subdialecte. Din punct de vedere dialectologic, județul Maramureș cuprinde graiuri ce se încadrează în două subdialecte.

În zona de nord (Maramureșul Istoric), se utilizează exclusiv *subdialectul maramureșean*. Acesta a fost pus în valoare de studiile lui Emil Petrovici (1954), Sever Pop (1950), Romulus Todoran (1956) și Ștefan Giosu (1963). Cercetătorii au evidențiat faptul că graiurile din această regiune înregistrează mai multe fenomene comune cu subdialectul moldovenesc și cu cel crișean¹². Cu toate acestea, nu se poate vorbi despre un caracter de tranziție al acestor graiuri.

Subdialectul maramureșean se caracterizează prin: pronunțarea dură a africatelor č, ě; fazele de palatalizare s, z ale labiodentalelor f, v; caracterul sistematic al apocopei la formele verbale; pluralele feminine și neutre în *-ucă*; declinarea arhaică (cu articol proclitic) a numelor proprii feminine; vocativul cu deplasarea accentului spre finală și cu apocopa ultimei silabe; vocativul "respectuos" cu *hăi* interpus; sistemul demonstrativelor; frecvența și distribuția sufixelor diminutive (în special a lui *-uc* și *-ucă*); particularități în topica adverbilor de mod; un nucleu dialectal compact delimitat printr-un număr considerabil de isoglose, fie față de graiurile crișene, fie față de cele moldovenești¹³.

Din punct de vedere geografic, etnografic și istoric, zonele Chioar, Codru și Lăpuș aparțin de Transilvania, constituind limita nordică a ținutului, dar și a subdialectului crișean. Acest subdialect este vorbit în partea de nord-vest a țării și cuprinde, alături de Crișana, vestul Transilvaniei, inclusiv județele Sălaj, Satu Mare, respectiv jumătatea sudică a județului Maramureș¹⁴.

Ediție revizuită. Această lucrare este o ediție revăzută și adăugită a *Dicționarului de regionalisme și arhaisme din Maramureș* (Editura Ethnologica, Baia Mare, 2015). Revizia a vizat atât structura, cât și anumite detalii: în cuprinsul articolelor glosate s-a izolat semantismul standard față de orice alte elemente (manifestări și particularități locale, circulația termenului, derivări antroponimice și toponimice etc.); s-a revizuit valoarea gramaticală a tuturor termenilor glosați și s-a

¹¹ Maramureșul din dreapta Tisa a fost cedat, la Conferința de Pace de la Paris (din 1919), statului Cehoslovacia (începând din anul 1920); ulterior, a intrat, pe rând, în componența Ungariei (1939), URSS (1945) și Ucrainei (1991).

¹² Subdialectul maramureșean înregistrează două particularități lexicale comune cu subdialectul moldovean (*omăt* și *țințirim*) și șase particularități comune cu subdialectul crișean (*ciont*, *șogor*, *chefe*, *goz*, *pipăiește*, *pântece*).

¹³ Magdalena Vulpe, în *Tratat de dialectologie*, 1984: 322 și 348-349.

¹⁴ *Tratat...*, 1984: 284.

procedat la prescurtări ale unor apelative. La termenii glosați anterior s-au adăugat variante lingvistice, citate ilustrative și s-au identificat sensuri noi (însumat, circa 1.000 de intervenții). În plus, s-au introdus peste 2.000 de termeni noi și circa 600 de variante lexicale. Astfel, ediția de față cuprinde peste 7.800 de intrări, din care 6.700 sunt cuvinte propriu-zise, iar 1.100 sunt variante lexicale¹⁵.

Surse. Pentru realizarea acestui dicționar au fost cercetate documente cu caracter folcloric și dialectal, studii lingvistice și etimologice referitoare la graiurile maramureșene și nord-transilvănene, precum și glosare de termeni regionali¹⁶. De asemenea, în intervalul 1987-2019 s-a procedat la observarea directă a fenomenului lingvistic local și consemnarea unor termeni regionali și expresii întâlnite în vorbirea curentă a localnicilor din regiunea cercetată.

Structura articolelor. Articolele glosate cuprind, după caz: cuvântul titlu, indicații gramaticale, variante lexicale, menționarea valorii de cuvânt învechit / arhaic, sensuri, citate ilustrative, sinonime locale, forme derivate în antroponomia și toponimia locală, localitatea sau zona în care a fost semnalat, anul consemnării, prima atestare documentară și soluții etimologice.

- Cuvântul titlu apare literalizat, cu indicarea accentului, prin reconstituirea formei de nominativ singular la substantive sau de infinitiv la verbe.

- Indicațiile gramaticale se referă la forma care apare în titlu; dacă indicațiile gramaticale nu pot fi date cu certitudine, ele sunt omise.

- Variantele lexicale sunt notate între paranteze rotunde, după indicațiile gramaticale, și se referă doar la formele atestate în graiurile din zona cercetată.

- Notarea valorii de cuvânt învechit s-a făcut după dicționarele de specialitate, dar prin raportarea la dinamica lexicală a graiurilor cercetate, nu a limbii române standard.

- Sensurile multiple au fost separate prin cifre arabe. După punct și virgulă, urmează sinonimele regionale.

- Citatele ilustrative (redate prin literalizarea textului) au rolul de a completa definiția.

- În cazul unor definiții, s-a realizat o *descriere* minimală a obiectului, a obiceiului sau a unor practici, mai ales dacă acestea sunt pe cale de dispariție, dar și pentru a facilita abordarea etimologică.

- Tratatul privind termenii atestați în satele românești din dreapta Tisei (regiunea Transcarpatia) a avut la bază *Dicționarul regionalismelor din partea dreaptă a Tisei* (Alexandru I. Marina, Ion M. Botoș, Nuțu L. Pop, 2010), respectiv *Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, Nordul Bucovinei și Nordul Maramureșului. Texte dialectale și glosar* (Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, 2000).

- Pentru formele derivate din antroponomia locală (nume de familie) s-a utilizat exclusiv lucrarea *Dicționar de frecvență a numelor de familie din Maramureș* (Ștefan Vișovan, Mircea Farcaș, Sorin Mihai Frânc, Sorin S. Vișovan, Maria Vișovan, Simona Farcaș, 2007)

- Datarea unor termeni (menționarea secolului, între paranteze rotunde, la

¹⁵ Prima ediție a lucrării (2011) a cuprins aproximativ 3.000 de termeni; ediția a doua (2015) a avut circa 5.200 de intrări, din care 4.700 cuvinte propriu-zise și 500 de variante lexicale.

¹⁶ Lista integrală a acestor lucrări, la secțiunea *Bibliografie*.

finalul secțiunii semnatice) a avut ca sursă lucrarea *Dicționar al limbii române vechi* (sf. sec. X - începutul sec. XVI) (Mihăilă, 1974).

- Acolo unde etimologia era discutabilă, s-au indicat mai multe soluții. În unele cazuri, s-a notat și semnificația etimonului în limba din care provine (chiar dacă acest lucru nu a fost menționat de etimolog). De asemenea, în situația în care cuvântul românesc a fost împrumutat într-o altă limbă, s-a făcut această mențiune, cu citarea surselor de rigoare. În cazul termenilor cu caracter inedit, am propus soluții etimologice, dacă acest lucru a fost posibil.

- Variantele notate ca articole cuprind trimiterea la termenul definit, dar și semantismul pe scurt, în cazul unor apelative.

În raport cu normele academice privind întocmirea dicționarelor explicative, prezenta lucrare cuprinde, suplimentar: citate ilustrative, derivate în antroponimia și toponimia locală, mențiunea privind circulația termenului în zonele din cadrul județului, respectiv o abordare mai largă a aspectelor etimologice.

Consemnarea formelor derivate în toponimia locală este argumentată prin faptul că unele toponime atestă cuvinte ieșite din uz: "Existența într-un grai sau altul a unui toponimic la baza căruia stă un apelativ, dovedește că apelativul respectiv circulă sau a circulat altădată, în graiul acelei zone, având același aspect fonetic, înțeles etc. cu toponimicul însuși"¹⁷.

Straturi lingvistice. Ponderea termenilor-titlu definiți o reprezintă cuvintele cu circulație regională, unele dintre ele specifice doar Maramureșului (regionalisme lexicale). Apelativele comune fondului lexical al limbii române au fost reținute doar în măsura în care acestea prezentau anumite particularități locale de ordin semantic (regionalisme semantice). Cu mult mai puține sunt variantele fonetice în raport cu limba standard (regionalisme fonetice), respectiv termenii la care s-a înregistrat prezența sau lipsa unor afixe în raport cu limba standard (regionalisme gramaticale).

Regionalismele lexicale stau sub influența factorilor istorici, sociali, geografici și a contactelor sporadice sau a conviețuirii cu populații de alte etnii. Astfel, în structura unui grai se pot lesne desluși mai multe *straturi lingvistice*, care pot fi identificate și chiar date. În zona cercetată, cele mai consistente straturi lingvistice, cu excepția elementelor de substrat și a celor moștenite din limba latină, sunt: stratul slav, maghiar, ucrainean și german.

Stratul i.-e. Cel mai vechi strat aparține rămășițelor limbilor indo-europene. Metoda comparativ-istorică a scos în evidență existența unor cuvinte comune în limbile vorbite de popoarele care au sălășluit pe continentul european în perioada antică, dar și a unor rădăcini lexicale. Astfel, **ardh-* este socotit un radical i.-e, cu sensul de "prăjină, țărș", dar și "vârf, deal, înălțime (de regulă împădurită)". Îl regăsim în componența mai multor cuvinte care circulă în graiurile din nord: substantivul arhaic *ardău* "pădurar", precum și numele topice *Arde* "regiune istorică românească; Trasilvania" și *Ardușat* "comună în zona Codru".

Un alt radical identificabil printre termenii din prezentul glosar este **bor-*, cu sensul de "lemn", în cuvintele: *borhă* "arbore, copac", *borjug* "element din compunerea jugului", *borotău* "parchet de pădure; butin", *bortă* "lemn găunos", *bordei* "colibă săpată în pământ și acoperită cu crengi", dar și *barabor* "lucrător la pădure" sau *barbor* "brăzdarul plugului (confectionat mai demult din lemn)". Această temă ar putea fi asociată cu radicalul i.-e. **bher-* "a fi proeminent, ascuțit; dungă, colț, vârf", cf. isl. *borr*

¹⁷ Tratat, 1984: 95.

“copac”, anglo-saxonul *bearo* “pădure”, sl. *borŭ*, blg. *bor* “brad”, srb. *bor* “pin”¹⁸. Ba mai mult, același radical **bher-*, **bhre-dh-* a dat **brado* > rom. *brad*, având corespondent în alb. *breth* “brad”.

În general, se apreciază că pot fi identificați circa 1.000 de radicali indo-europeni¹⁹. La aceștia se adaugă aproximativ 250 de cuvinte care se presupune că aparțin stratului indo-european²⁰.

Fondul autohton / Substratul. Limba strămoșilor noștri, geto-dacii, reprezintă substratul limbii române. Referitor la acest domeniu, specialiștii au convenit să folosească sintagma *limba traco-dacă*, pornind de la prezumția că traca este limba comună, iar daca este o variantă dialectală²¹.

Lipsa unui material lingvistic concludent referitor la limba traco-dacă (s-au păstrat doar câteva glose, inscripții și nume proprii) i-a determinat pe filologi să abordeze cu multă prudență această temă, în strădania de a nu se îndepărta de tărâmul cercetării științifice. De aceea, “numai ipotetic, fără a le putea dovedi geneza etimologică, au fost admise cuvinte traco-dacice în română”²².

Pentru a întocmi diverse liste de cuvinte presupuse a fi preromane, lingviștii²³ au cercetat istoria limbii române, istoria limbii albaneze, apoi limbile vecine cu care româna a venit în contact, identificând astfel circa 90-100 de cuvinte.

Cea mai agreată metodă de lucru s-a dovedit a fi analiza cuvintelor românești în raport cu lexicul albanez, deoarece “știm despre albaneză că este o limbă indo-europeană, după unii fiind o continuare a ilirei din antichitate, după alții a tracei (ambele se vorbeau în antichitate în Peninsula Balcanică, daca fiind o varietate dialectală a tracei). Româna are în comun cu albaneza unele cuvinte care nu se regăsesc nici în latină, nici în greacă sau slavă. De aceea, se presupune fie că româna le-a împrumutat din albaneză, fie că ambele limbi le-au moștenit de la strămoșii comuni, ilirii sau tracii”²⁴. Și cum a doua variantă a fost considerată mai plauzibilă, s-au analizat elementele comune ale celor două limbi.

¹⁸ Vezi I.I. Russu (1970: 140).

¹⁹ Vezi Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Dicționar etimologic indo-european*, 2 vol., Berna-München, 1947-1966.

²⁰ Câteva exemple: *pater* “părinte, tată” (lat. *pater*, gr. *patēr*, sansk. *pitr*, germ. *fater/Vater*, irl. *athir/athair*, eng. *father*); *mater* “mamă” (lat. *mater*, alb. *ama*, lit. *moteris*, let. *māte*, gr. *mētēr*, rus. *mat'*, sansk. *mātr*, germ. *Mutter*, pol. *matka*, srb. *mater / maika / mati*); *nas* “nas” (lat. *nasus* > rom. *nas*; sansk. *nasa*, rus. *nos*, lit. *nosis*, eng. *nosu/nose*, germ. *nasa / Nase*); *dont* “dinte” (lat. *dens*, *dentis* > rom. *dinte*; gr. *odous / donti*, gal. *dant*, germ. *zand / Zahn*, irl. *dét / déad*); *arm* “braț” (lat. *armus* > rom. *arm* “coapsă”; eng. *earm / arm*, sansk. *irmas*, germ. *aram / Arm*, sl. *irno*); *sol* “soare” (lat. *sol*, *solis* > rom. *soare*; lit. *saulé*, gal. *haul*, gr. *helios*, alb. (h)yll, sansk. *suras*, germ. *sunna / Sonne*, irl. *súil*); *sal* “sare” (lat. *sal*, *salis* > rom. *sare*; lit. *saldus*, let. *sālš*, gr. *hals*, irl. *salann*, rus. *sol'*, germ. *Salz*, pol. *sól*, sansk. *salila*); *berg* “fortăreață” (rus. *béreg*, eng. *burg / borough*, sansk. *barhayati*, germ. *berg / Burg*, gal. *bre*, trac. *bergas*); *dom* “casă, clădire” (lat. *domus*, sansk. *dama*, gr. *domos*, rus. *dom*) etc.

²¹ Gr. Brâncuș, 1983: 187; Russu, 1981: 115.

²² I.I. Russu, 1981: 109.

²³ Printre care Hasdeu, Philippide, Rosetti, Densusianu, Pușcariu, Candrea, Capidan, Pascu, Giuglea, Macrea, Brâncuș, Vraciu, Russu, Cihac, Miklosich, Reichenkron etc.

²⁴ Al. Graur, 1972: 54.

De-a lungul timpului, s-au încercat și alte metode de determinare a substratului²⁵, însă, în mod unanim, s-a acceptat ideea că doar materialul lingvistic albanez este edificator în acest sens: "Vechea metodă a comparației cu albaneza este calea cea mai sigură de a descoperi și explica vocabularul autohton al românei"²⁶. O temeinică analiză morfologică, fonetică și semantică a termenilor din substrat, care au corespondent în limba albaneză, a fost realizată de Grigore Brâncuș (1983).

Dacă unele cuvinte autohtone au dispărut din vorbirea curentă (cel mai reprezentativ exemplu este *bască* "lâna tunsă de pe o oaie"; iar despre *bung*, *bucur* și *ghion* se spune că erau proprii doar românei comune), e evident faptul că cele considerate ca fiind elemente regionale (*mieru*, *munună*, *hameș*, *bâlc*, *ciump*, *leurdă*, *zară* etc.), circulă, preponderent, în ținuturile nordice.

Redăm o listă de termeni despre care lingviștii s-au exprimat aproape unanim că aparțin substratului, au un corespondent albanez, nu sunt moșteniți din limba latină și nu sunt împrumuturi dovedite: **abur** "vâpor de apă"; **argea** "bolta unei clădiri"; **baci** "mai-mare peste păstori"; **balaure** "monstru"; **baligă** "excrement de vită"; **barz(ă)** "sur, cenușiu; pasăre migratoare"; **baltă** "întindere de apă stătătoare"; **bască** "lâna tunsă de pe o oaie"; **bâlc** "mlaștină, vale mocirloasă"; **bâr** "cuvânt cu care se îndeamnă oile"; **brad** "copac rășinos"; **brânză** "produs din prelucrarea laptelui"; **brâu** "cingătoare lată; dungă, chenar"; **brusture** "plantă ierboasă cu frunze late"; **bucur(a)** "a face, a aduce bucurie"; **bunget** "pădure deasă și întunecoasă; desiș; codru secular"; **buză** "margine"; **căciulă** "cușmă"; **câlbează** "distomoză hepatică"; **căpușă** "insectă fără aripi, parazitară"; **cătun** "grup de gospodării țărănești care nu constituie o unitate administrativă"; **ceafă** "partea superioară a grumazului"; **ciucă** "vârf de munte; măciulie"; **ciuf** "smoc de păr"; **ciump** "ciot"; **ciut** "fără coarne; cu coada taiată; cu urechile mici"; **coacăză** "fructul coacăzului"; **copil** "punc"; **curpen** "mlădiță, vrej"; **droaie** "cârd; mulțime"; **fărămă** "bucată mică"; **druete** "buștean, trunchi de lemn"; **fluier** "instrument muzical de suflat"; **gard** "împrejmuire"; **gata** "terminat"; **ghimpe** "spin, țepușă"; **ghionoaie** "ciocănitore"; **ghiu** "om bătrân"; **grapă** "unealtă agricolă"; **gresie** "piatră; cutie"; **groapă** "săpătură în pământ"; **jumătate** "fiecare din cele două părți în care se poate divide un întreg"; **grumaz** "gât"; **grunz** "drob, bulbăre"; **gușă** "umflătură mare la gât"; **hameș** "om lacom"; **leurdă** "usturoi de pădure"; **mal** "țărnam; munte, deal, ridicătură"; **mare** (adj.); **mazăre** "plantă leguminoasă"; **măgură** "movilă; tumul"; **mânz** "cal, măgar, catâr până la vârsta de un an"; **moș**, **moașă**, **mugur(e)** "boboc"; **murg** "castaniu, roșu închis"; **năpârcă** "șopârlă lipsită de membre; șarpe orb, șarpe de sticlă"; **noian** "cantitate mare de apă"; **păstaie** "teaca în care sunt închise boabele de leguminoase"; **pupăză** "pasăre insectivoră migratoare"; **rânză** "stomac"; **searbăd** "fără gust, insipid, anost"; **sâmbure** "miez"; **scăpăra** "a scoate scântei lovind cremenele cu amnarul"; **scrum** "cenușă"; **stână** "așezare păstorească sezonieră"; **strepede** "vierme de brânză; codaț"; **strungă** "locul strâmt prin care trec oile la muls; defileu"; **șopârlă** "reptilă"; **știră** "stearpă"; **țap** "masculul caprei"; **ț(e)apă** "țepușă"; **țarc**

²⁵ Una dintre metode a fost cea comparativ-istorică, aplicată limbilor indo-europene, promovată de prof. I.I. Russu (pornind de la prezumția că elementele autohtone sunt de obârșie indo-europeană). Însă operația de reconstrucție a cuvintelor a îndepărtat cercetarea lingvistică de la rigorile științifice, motiv pentru care studiile de acest fel au fost catalogate ca "exerciții etimologice gratuite, lipsite de orice valoare demonstrativă, întrucât operează cu rădăcini, și nu cu cuvinte reale" (Al. Rossetti, ILR, 1978: 611).

²⁶ Gr. Brâncuș, 1983: 5.

“ocol, staul”; **urdă** “derivat al laptelui de oaie”; **vatră** “locul unde se face focul; locuință, casă”; **viezure** “bursuc”; **zară** “zer; lapte bătut”.

În rândul lingviștilor există convingerea că numărul elementelor lexicale moștenite de la populația autohtonă este mult mai mare, iar o parte din aceste elemente “nu au fost încă studiate de nimeni”²⁷. S-ar impune, în acest sens, o analiză interdisciplinară (inclusiv compararea cu lexicul albanez) a termenilor cu etimologie necunoscută din ariile laterale, necercetați până în prezent. Din această perspectivă, menționăm faptul că o repartitie semantică a termenilor cu etimologie incertă sau necunoscută din prezentul lexicon (circa 7% din totalul termenilor glosați), vizează gospodăria tradițională (locuință, anexe, obiecte și unelte casnice, gastronomia), ocupații tradiționale (agricultură, păstorit și butinărit), respectiv fauna și flora²⁸. Acest “peisaj lingvistic” corespunde în mare măsură cu conținutul semantic al cuvintelor despre care se apreciază deja că aparțin substratului²⁹.

Fondul autohton / Stratul latin. În legătură cu procesul de romanizare a Daciei, istoricii sunt de părere că acesta s-a declanșat cu câteva secole înainte de războaiele daco-romane, grație contactelor economice între regatul geto-dac și imperiul roman. După colonizarea provinciei de la nord de Dunăre, de către împăratul Traian, acest proces s-a accelerat.

În timpul dominației directe a provinciei dacice, se apreciază că romanii au procedat la un act de civilizare (prin implementarea tehnicii, a culturii și a justiției romane, prin construirea de rețele de drumuri și edificii impunătoare în unele localități), de unde și prestigiul care ar fi impus, la un moment dat, limba latină.

²⁷ Vraciu, 1972: 115.

²⁸ Câteva exemple: *barabor* “muncitor forestier”; *bărcă* “(oaie) cu lâna creată”; *berdă* “râpă”; *bogărea* “oaie mică”; *borhă* “arbore”; *borhot* “fructe fermentate”; *borî* “a vomita”; *borjug* “element din compunerea jugului”; *boroneț* “jintită”; *borotău* “parchet de pădure”; *botei* “turmă mică de oi”; *bratoș* “chipeș”; *brăbui* “a vrăji”; *brăzbăuță* “câlți din cânepă”; *brăglă* “partea mobilă de la războiul de țesut”; *brotăci* “a strica oile”; *brudi* “a afuma”; *brudiu* “tânăr”; *bruscate* “resturi”; *buhaș* “brad”; *butin* “exploatare forestieră”; *calce* “lanț înroșit în foc”; *cără* “specie de pește”; *cilioaie* “pasăre pestriță”; *cioacă* “baston”; *ciolhă* “trunchi găunos de copac”; *ciolpan* “cioată, ciung”; *cioroscuță* “prună de vară”; *circă* “lemn așezat la temelia unei case”; *ciuflica* “a se lăsa pe vine”; *ciul* “cu urechi anormal de mici”; *ciuș* “pasăre migratoare”; *ciutruc* “ciot, ciotură”; *cloambă* “creangă”; *colemnă* “lemnărie”; *corcoșadă* “fructul corcodușului”; *corigău* “zigzag”; *cotârlău* “cotlon”; *dâjdie* “element din construcția colibei păcurărești”; *dub* “smoc de păr”; *durzău* “brad pitic”; *gaie* “pasăre răpitoare”; *gădărai* “prispa colibei”; *găman* “polonic”; *găoză* “scobitură”; *gărvan* “strigoi”; *gât* “grup de 2-3 oi”; *ghin* “daltă cu tăișul rotund”; *godovană* “groapă”; *granat* “mușetel de grădină”; *harast* “fibră”; *hânsă* “grup de oi despărțite de turmă”; *hărgău* “oală mare de lut”; *hodișă* “cu coarnele mari”; *hurlup* “prune care nu se coc”; *jireadă* “snopi din tulpini de porumb”; *joampă* “loc neted pe coasta muntelui”; *jolniță* “suport de lemn, cu creștături”; *luhar* “cocoș de munte”; *lușcă* “floare de primăvară”; *nișcă* “băț de amestecat urda”; *noajă* “haită de lupi”; *noi* “picuri de rouă”; *păureț* “câlți”; *peletic* “unealtă folosită în olărit”; *pojmoc* “ghemotoc”; *premug* “chiciură”; *sânzău* “cui cu care se prind două lanțuri”; *sclin* “uger”; *scloptă* “coajă de dovleac”; *scoifă* “țeastă”; *scradă* “plantă care crește la munte”; *sein* “(oaie) albastră”; *șpir* “lanț”; *știuhă* “uscător de fructe”; *tânja* “proțap”; *țierș* “stâna”; *trare* “gospodărie”; *țăgură* “vârcolac”; *țârfă* “nisip”; *văcări* “a coace pâine”; *vâzol* “fân strâns cu grebla”; *vovă* “hoaspă”; *zalfă* guturai”; *zăvoi* “caș dulce”; *zmugă* “pojghită formată deasupra unor lichide” etc.

²⁹ Termenii din substrat “se referă cu precădere la păstorit și la formele primare de agricultură impuse de păstorit; în general sunt termeni care exprimă mediul elementar de viață al crescătorilor de vite” (Gr. Brâncuș, 1983: 185).

Se presupune că inclusiv decizia împăratului Aurelius Antonius Caracalla, din anul 212, de a acorda cetățenie romană tuturor oamenilor liberi din imperiu a contribuit la procesul de romanizare în provincia dacică.

De asemenea, e posibil să fi existat un context în care, după “dezgustul care îl inspira odinioară latina”, a urmat dorința de a o învăța; ba mai mult, s-a manifestat tot mai pregnant voința băștinașilor de a se numi *urmași ai romanilor*, adică *rumâni*. Nu e exclus ca valurile migraționiste din primul mileniu să fi avut un rol determinant în acest proces.

Cuvintele aparținând *stratului latin* au înlocuit majoritatea termenilor din vorbirea curentă (sec. III-VI) transformând practic limba dacică într-un dialect latin (sec. VII-VIII), care devine apoi o limbă romanică - limba română. “Așa dispar dacii din istorie: nu dintr-o dată, nu exterminați în războaie sau dezrădăcinați, ci treptat, cedând în fața superiorității civilizației materiale și a culturii latine, adoptând obiceiurile romanilor și limba lor”³⁰.

După unii autori, am moștenit din latină circa 1.500-1.600 de cuvinte, fără derivate³¹; alții vorbesc despre 1.800 de termeni (statistica lui Macrea), însă în literatura de specialitate se admite că s-au conservat în limba română circa 2.000 de cuvinte din latină³², unele dintre ele la nivel de regionalisme.

Ponderea cuvintelor împrumutate sau moștenite din limba latină³³, din totalul cuvintelor cu circulație regională din județul Maramureș, este de circa 7%. Câteva exemple: **părțile corpului omenesc**: *arm* “coapsă” (< lat. armur), *boarșe* “testicule” (< lat. *byrsea), *brâncă* “mână” (< lat. branca), *foale* “pântece, burtă” (< lat. follis); *rărunchi* “rinichi” (< lat. renunculus), *vintre* “pântece” (< lat. venterris); **maladii**: *ghindură* “nod, umflătură” (< lat. glandula), *lingoare* “febră tifoidă” (< lat. languorosis), *mătrice* “reumatism” (< lat. matricem), *zgaibă* “rană” (< lat. scabia = scabies); **îmbrăcămintă, accesorii**: *baier* “brâu” (< lat. bajulus), *balț* “voal” (< lat. balteus), *brace* “izmene” (< lat. braciae), *păioară* “voal” (< lat. palliola); **locuță, anexe, gospodărie**: *fodoment* “fundatie” (< lat. fundamentum), *mur* “zid de piatră” (< lat. murus), *pătul* “podină” (< lat. *patubulum = patibulum), *tindă* “încăpere la intrarea caselor țărănești” (< lat. *tenda); **obiecte și unelte casnice**: *căpăstru* “parte din harnașament” (< lat. capistrum), *chingă* “curea” (< lat. *clinga = cingula), *cățan* “vas de lemn” (< lat. catinum), *căuc* “linguroi” (< lat. caucus), *ciutură* “găleată” (< lat. pop. *cytola); **bucătărie**: *curastă* “laptele din primele zile după fătare” (< lat. colostrum), *mișină* “provizii de cereale” (< lat. *messionare), *moare* “saramură” (< lat. moria), *mursă* “miere amestecată cu apă” (< lat. (aqua) mulsa), *său* “grăsime animală” (< lat. sebum); **industria textilă casnică**: *caier* “mănunchi de lână” (< lat. *caiulus), *canură* “fire de lână” (< lat. cannula), *scoarță* “cergă” (< lat. scortea), *iță* “partea războiului de țesut” (< lat. licia), *spată* “piesă la războiul de țesut” (< lat. spatha), *tiară*, *teară* “război de țesut” (< lat. tela); **agricultură**: *aratru* “plug de lemn” (< lat. aratrum), *arie* “locul unde se treieră grâul” (< lat. area), *iugăr* “unitate de măsură” (< lat. iugerum), *peminte* “pământ” (< lat. panimentum), *vipt* “recoltă” (< lat. victus); **păstorit**: *celar* “cămară de la stână” (< lat. cellarium), *frambiată* “oaie cu lâna creată” (< lat. fimbriatus), *staul* “adăpost

³⁰ H. Daicoviciu, 1972: 378, după Vraciu, 1980: 75.

³¹ I.I. Russu, 1981: 130.

³² G. Brâncuș, 1983: 177.

³³ În raport cu lexicul limbii române, cuvintele moștenite din limba latină au o pondere de circa 20%.

pentru oi” (< lat. stab(u)lum), *păcurar* (< lat. pecorarius); **relief, ape:** *ageșt* “vreascuri la gura unei ape” (< lat. aggestum), *cursură* “curs de apă” (< lat. cursura), *muncel* “munte sau deal mic” (< lat. monticellus), *runc* “loc despădurit” (< lat. runcus), *sălcet* “desiș” (< lat. salicetum), *vâltoare* “vârtej” (< lat. *voltoria); **faună:** *arete* “berbece” (< lat. ariesetis = arietem), *grui* “cocor” (< lat. grusis), *junc* “bou tânăr” (< lat. juvencus), *noaten* “miel sau mioară până în vârsta de doi ani” (< lat. annotinus), pecuină “oaie cu lapte” (< lat. pecuina), *strigă* “pasăre de noapte” (< lat. striga); **floră:** *ai* “usturoi” (< lat. allium), *calce* “plantă erbacee” (< lat. calx, calcis), *cucurbătă* “dovleac” (< lat. cucurbita), *curechi* “varză” (< lat. *colic(u)lus = cauliculus), *jugastru* “arbore cu lemn alb” (< lat. *jugaster), *părinc* “mei” (< lat. panicum); **magie:** *fapt* “farmec, vrajă” (< lat. factum), *meresân* “prevestire” (< lat. malesanum), *pus* “farmec, vrajă” (< lat. pus); **religie:** *botejune* “sărbătoarea propriu-zisă a botezului” (< lat. *baptidioiunem), *câșlegi* “intervalul de timp între două posturi” (< lat. caseum ligat), *rozar* “mătăanii” (< lat. rosarium).

Stratul slav. Primele valuri de slavi au atins mai întâi Basarabia și nordul Moldovei, apoi lunca Siretului și câmpiile de sud, în a doua jumătate a mileniului I. “Prin sec. al VI-lea, din grupul de slavi ce se îndrepta spre Slovacia s-au infiltrat grupuri mai mici în Maramureș”³⁴.

Se apreciază că “influența slavă în limba română nu s-a exercitat înainte de sec. IX-X”³⁵. Argumentele se referă la analiza transformărilor fonetice specifice celor mai vechi împrumuturi slave în limba română (v. Pătruț, 1969).

În acest context, se poate afirma că împrumuturile din slavă au pătruns “în perioada limbii române comune” și au fost răspândite pe întreg teritoriul lingvistic daco-român. După o primă etapă de bilingvism, procesul s-a încheiat prin asimilarea slavilor³⁶. În opinia unor cercetători, asimilarea s-a produs tocmai din motivul pentru care băștinașii au renunțat în mare măsură la propria limbă, în favoarea limbii latine: “Slavii au învățat românește pentru că limba română participa la prestigiul civilizației romanice”³⁷.

Bilingvismul este responsabil de crearea unui strat slav semnificativ de toponime și antroponime în limba română, dar și apelative care, cu timpul, au pătruns în vocabularul de bază al acesteia.

De menționat faptul că influența slavă asupra limbii române s-a exercitat atât ca urmare a contactului direct, a conviețuirii dintre români și slavi, cât și datorită utilizării limbii slavone în administrație, diplomație și biserică.

Ponderea împrumuturilor din limba slavă (veche)³⁸, din totalul cuvintelor cu circulație regională din județul Maramureș, este de circa 5%. Câteva exemple: **îmbrăcămintă:** *nădrag* “pantaloni” (< sl. nadragy), *obdeală* “cârpă” (< sl. objalo), *râză* “haină uzată” (< vsl. riza), *sugnă* “rochie” (< sl. sukno); **locuită, gospodărie:** *coșniță* “coș pentru albine” (< sl. košnica), *gradiște* “gard din lemn” (< sl. gradište), *ocol* “curte” (< sl. okolŭ), *vărdină* “cumpănă de fântână” (< sl. vārdina); **unelte și obiecte casnice:**

³⁴ Istoria României, 2007: 101.

³⁵ Idem: 105.

³⁶ Tratat, 1984: 642.

³⁷ Rosetti, după ILR, 1978: 89.

³⁸ În raport cu lexicul limbii române, cuvintele împrumutate din limba slavă au o pondere de circa 8%.

blid “strachină” (< sl. bliudŭ), *bold* “ac” (< sl. bodlŭ), *corman* “cârmă” (< sl. krŭma, krŭmilo), *mierță* “unitate de măsură” (< sl. mjerica), *opaiț* “lampă” (< sl. opajecŭ), *răzlog* “prăjină” (< sl. razlogŭ); **bucătărie**: *izvarniță* “zăr” (< sl. zavariti), *mied* “miere de albine cu apă” (< sl. medŭ), *ujină* “masa servită către seară” (< sl. užina), *uncrop* “apă fiartă” (< sl. ukropŭ); **agricultura**: *cobilă* “partea plugului pe care stă grindeiul” (< sl. kobyła), *mejdă* “răzor” (< sl. mežda), *postată* “bucată dintr-o suprafață de teren cultivat” (< sl. postatŭ); **păstorit**: *colibă* (< sl. koliba), *răscol* “sâmbură” (< vsl. raskolŭ), *sâmbură* “întovărășire a proprietarilor de oi” (< sl. sŭmbrŭ); **categorii și funcții sociale**: *gloabă* “taxă, amendă” (< sl. globa), *gloată* “mulțime” (< sl. glota), *nedeie* “târguri de vite” (< sl. nedelja), *plasă* “veche împărțire administrativă” (< sl. plasa), *sobor* “adunare” (< sl. sŭborŭ), *stolnic* “dregător” (< vsl. stolnikŭ), *voievod* (< vsl. vojevoda); **relief**: *braniște* “pădure în care este interzisă tăierea copacilor” (< sl. branište), *hârtoapă* “groapă” (< sl. vrŭtŭpŭ), *obcină* “coamă de deal” (< sl. občina), *plai* “drum de munte” (< sl. plai), *prislop* “pas” (< sl. prŭslopŭ); *zăpodie* “strâmtoare” (< sl. zapodŭ); **ape**: *gâlmă* “izbuc” (< vsl. chlŭmŭ), *produh* “copcă” (< sl. produhŭ), *răstoacă* “apă curgătoare mică” (< sl. *rastokŭ), *slatină* “apă sărată” (< sl. slatina), *topliță* “izvor de apă caldă” (< sl. toplica); **faună**: *breb* “castor” (< sl. bebrŭ), *gadină* “animal sălbatic” (< sl. gadinŭ), *galiță* “pasăre de curte” (< sl. galica); **floră**: *lăpuș* “specie de salvie” (< sl. lopuș), *ludău* “bostan” (< sl. ludaja), *potbal* “brustur” (< vsl. podbielŭ), *rogoz* “plantă erbacee” (< sl. rogozŭ), *tisă* “arbore din familia coniferelor” (< sl. tisa); **magie**: *gromovnic* “carte populară de prevestire a viitorului” (< sl. gromovniŭ), *moroi* “strigoi” (< sl. mora), *potcă* “puterea de a deochia” (< sl. potŭka), *vâlfă* “duh, zână” (< sl. vluchva); **religie**: *agneț* “parte a prescurnicerului” (< sl. agnici), *capişte* “sinagogă” (< sl. kapište), *litie* “rugăciunea ce se face la miezul nopții” (< sl. litija), *molitvă* “rugăciune înainte de spovedanie” (< sl. molitva), *pomelnic* “listă” (< vsl. pomŭnŭnikŭ), *troiță* “răstignire” (< vsl. troica).

Stratul maghiar. La mijlocul secolului al IX-lea, maghiarii emigrează din stepa euroasiatică, iar în anul 862 trec Carpații (prin Ucraina) și se stabilesc în Moravia Magna (aproximativ teritoriul de azi al Ungariei). Regii maghiari ajung în Maramureș și nordul Transilvaniei atrași de vânatul bogat din pădurile din zonă, iar ulterior au descoperit zăcămintele de sare din perimetrul Ocna-Șugatag-Coștiui, precum și minele de neferoase din bazinul Baia Mare–Baia-Spie. Ulterior, au decis să colonizeze regiunea cu germani și maghiari, pentru o exploatare eficientă a resurselor din zonă. “Venirea maghiarilor în aceste locuri se petrece începând cu sfârșitul secolului al XIII-lea. Acești coloniști regali pătrund în depresiunea Maramureșului și în câteva centre din nordul Transilvaniei”³⁹. Regiunea s-a aflat sub dominație maghiară începând cu secolul al XIV-lea.

Influența asupra lexicului s-a datorat, atât factorului politic, administrativ și militar, cât și conviețuirii populației autohtone cu grupurile de coloniști maghiari și urmașii acestora, pe parcursul a șapte secole. De aceea, în majoritatea graiurilor transilvănene, elementele împrumutate din limba maghiară au cea mai mare frecvență și reprezintă cea mai mare cantitate⁴⁰. De remarcat, totuși, faptul că acestea s-au fixat preponderent în zona regionalismelor. Influența limbii maghiare la nivel dialectal⁴¹ se manifestă prin faptul că dentalele *t*, *d*, urmate de vocale prepalatale se rostesc palatal, devenind *tʲ*, *dʲ*.

³⁹ Mirescu, 2006: 24.

⁴⁰ Gh. Radu, 1970.

⁴¹ Tratat, 1985: 654.

În Maramureș, la recensământul din 2002, erau 46.291 de etnici maghiari, reprezentând 9,1% din populația județului, iar la recensământul din 2011, s-au înregistrat 34.781 de etnici maghiari (7,5%). Localitățile în care predomină populația maghiară sunt: Arduzel, Colțau, Berchez, Dămăcușeni, Băiuț, Câmpulung la Tisa, Coștiui și Piatra; de asemenea, există o populație reprezentativă (dar minoritară) de etnici maghiari în orașele importante (Baia Mare, Baia-Sprie, Sighetul Marmăției, Seini, Târgu-Lăpuș, Ocna-Șugatag și Ulmeni).

Ponderea împrumuturilor din limba maghiară⁴², din totalul cuvintelor cu circulație regională din județul Maramureș, este de circa 10%. Câteva exemple: **îmbrăcăminte**, **accesorii**: *barșon* "catifea" (< magh. barsony), *buică* "veston" (< magh. bujka), *bumb* "nasture" (< magh. gömb, gomb), *ceapsă* "podoabă" (< magh. csapsza), *fodor* "pliu" (< magh. fodor), *gati* "izmene" (< magh. gatyá), *pindileu* "fustă" (< magh. pendely), *tașcă* "geantă" (< magh. taska); **locuță**, **anexe**: *găbănaș* "depozit, cămară" (< magh. gabonas), *sinalău* "șopron" (< magh. szenallo), *târnaț* "pridvorul casei" (< magh. tornac); **obiecte și unelte casnice**: *canceu* "cană mare pentru lichide" (< magh. kanczo), *coșarcă* "coș de nuiete" (< magh. kosarka), *ilău* "nicovală mare" (< magh. üllő), *sobă* "instalație de încălzit" (< magh. szoba), *talger* "farfurie" (< magh. talgyer); **bucătărie**: *ciurigău* "prăjituri" (< magh. csöröge), *cociune* "piftie" (< magh. kocsonya), *guiăș* "mâncare cu cartofi și carne" (< magh. gulyas), *hrișcaș* "orez" (< magh. rizskasa), *ilistău* "drojdie" (< magh. elesztő), *leveșe* "supă cu carne de pui" (< magh. leves), *pancovă* "gogoasă" (< magh. pankó); **categorii și funcții sociale**: *chizeș* "vătaf al cetei feciorilor" (< magh. kezes), *grof* "nobil maghiar" (< magh. grof), *jeler* "țăran care muncea pe pământurile nobililor" (< magh. zsellér), *nemeș* "nobil" (< magh. nemes); **administrație**: *așchiuț* "ajutor de jurat" (< magh. esküdt), *birău* "primar rural" (< magh. biro), *șpan* "subprefect" (< magh. span, ispan); **armată**: *adeu* "tun" (< magh. agyu), *borneu* "raniță militară" (< magh. borju), *căprar* "caporal" (< magh. káprár), *cătană* "soldat, militar" (< magh. katona), *flintă* "pușcă" (< magh. flinta), *talpoș* "infanterist" (< magh. talpas); **relief**, **ape**: *aroc* "șanțul de pe marginea drumului" (< magh. árok), *ciurgău* "șuvoi" (< magh. csurgo), *dâmb* "deal" (< magh. domb), *glod* "noroi, mâl" (< magh. galad), *pustă* "stepă" (< magh. puszta), *tău* "lac, baltă" (< magh. tó); **faună**: *helge* "nevăstuică" (< magh. hölgy), *guz* "șobolan, cârțiță" (< magh. gúzű), *mătieș* "gaiță" (< magh. matyas), *sarcă* "coțofană" (< magh. szarka); **floră**: *acaț* "salcâm" (< magh. akac), *aghistan* "castan" (< magh. gesztenye), *baraboi* "cartof" (< magh. baraboly), *borșeu* "mazăre" (< magh. borsó), *maivă* "mușcată" (< magh. malyva), *nadă* "trestie" (< magh. nád), *porodică* "tomată" (< magh. paradicsom).

Stratul ucrainean. Numiți ruteni (după uzanțele austriece), rusini sau ruși carpatici, huțuli (în Bucovina), ucrainenii sunt considerați ramură a slavilor de est, deși, după unii autori, ar fi mai degrabă urmași ai slavilor nordici – "fizionomia și sonoritățile lingvistice, particularitățile graiurilor galiciene coexistând cu dialectele boikoviene, populația venind în Maramureș, atât din Transcarpatia, cât și din Ucraina Pricarpatică, dar pare-se că în aceste zone au venit dinspre nord"⁴³. Această ipoteză este întărită și de faptul că la granița de nord-vest a Maramureșului "s-a așezat o populație venită dinspre Lituania, condusă de Teodor Koriatovici, cneaz lituanian, învins de cneazul

⁴² În raport cu lexicul limbii române, cuvintele împrumutate din limba maghiară au o pondere de circa 2%.

⁴³ Vișovan, 2001: 14.

lituanian Vitold”⁴⁴.

Chiar dacă primele contacte între populația română și ucraineană “datează de prin veacul al XII-lea, dacă nu și mai înainte”⁴⁵, în general se acceptă că primul val de ucraineni pătrunde dinspre Galiția, în Maramureș, nu mai repede de secolul XIII-XIV. Prima atestare documentară datează din secolul al XIV-lea, când se menționează numele râului Ruscova.

Istoricul Al. Filipașcu (1940) apreciază că venirea rutenilor este strâns legată de descălecatul voievodului Bogdan (1359) și depopularea ținutului Bereg și Ung. În acest context s-ar fi stabilit în zonă Teodor Koriatovici cu 40.000 de ruteni, după ce au fost alungați de lituanieni. De-aici, voievodul Ioan de Rozavlea a adus câteva familii de ruteni, pe care le-a colonizat “de-a lungul văii, numită după ei, Apa Rusului, unde au întemeiat satele rutenești și iobăgești Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova”⁴⁶. Cert este că în secolul al XIV-lea “se aflau în Maramureș doar câteva sute de ruteni”⁴⁷.

Al doilea val se declanșează undeva pe la jumătatea secolului al XV-lea, când nobilii români din satele din dreapta Tisei “au început să-și aducă pe domeniile lor iobagi ruteni din Bereg, care în 1489 aveau deja un preot rutean”⁴⁸. În aceste condiții au pătruns rutenii în comunitățile românești de pe Valea Tisei (Lunca la Tisa, Bocicoi, Crăciunești, Virșmort - azi Tisa -, Câmpulung la Tisa, Remeți).

Prof. I. Petrovai (2007) consideră că a existat și un al treilea val de ucraineni ce au migrat spre Maramureș începând cu secolul al XVII-lea. Aceștia “populează valea inferioară a râului Vișeu, întemeind satele Crasna și Valea Vișeuului, care alcătuiesc în prezent comuna Bistra”. Fenomenul a fost favorizat de anexarea Galiției (regiunea în care s-au stabilit rutenii conduși de Koriatovici, în secolul al XIV-lea) la Imperiul Habsburgic, ceea ce înseamnă că nu a existat graniță între acest ținut, Maramureș și Transilvania. În aceste condiții, la începutul secolului al XX-lea, regiunea din dreapta Tisei este “inundată de ruteni”.

Tache Papahagi constata, în 1925, că se exercită o “intensă influență lexicală ruteană în graiul maramureșean, după cum, pe de altă parte, putem constata o influență nord-românească în graiul rutean”. Din punct de vedere dialectal, interferența e evidentă: “Influența ucraineană a afectat atât lexicul, cât și sistemul fonetic din Maramureșul istoric: africatele *č*, *ğ* din limba comună se pronunță mai dur, *č*, *ğ*, iar vocalele *e*, *i* următoare devin *ă*, respectiv *î*: *čăr*, *ğăr*. S-a opinat că fenomenul de durificare s-a petrecut sub influența foneticii ucrainene”⁴⁹. Ca urmare a acestor contacte lingvistice este socotită și “palatalizarea labialelor *f*, *v* la *s*, *z*: *sir*, *zin*, pentru *fir*, *vin*”⁵⁰.

La nivelul județului Maramureș, la recensământul din 2002, erau 34.026 de etnici ucraineni, reprezentând 6,7% din populația județului; iar la recensământul din 2011, s-au înregistrat 31.234 de etnici ucraineni (6,8%). Pe teritoriul actualului județ Maramureș există, în prezent, mai multe localități în care predomină populația ucraineană: Bistra, Bocicoiul Mare, Poienile de sub Munte, Remeți, Repedea, Rona de

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Al. Filipașcu, 1940: 58-59; v. și Vișovan, 2001: 44.

⁴⁷ Radu Popa, 1970: 55.

⁴⁸ Filipașcu, 1940: 59.

⁴⁹ Pătruț, 1958, după Tratat, 1984: 647.

⁵⁰ Idem.

Sus, Ruscova etc.

Ponderea împrumuturilor din limba ucraineană⁵¹, din totalul cuvintelor cu circulație regională din județul Maramureș, este de circa 2,8%. Câteva exemple: **îmbrăcămintă**, **accesorii**: *cușmă* “căciulă” (< ucr. kučma), *stan* “partea inferioară a cămășii” (< ucr. stan), *suman* “haină lungă” (< ucr. sukman), *zadie* “catrință” (cf. ucr. zady); **locuiță**, **anexe**: *coștei* “coșar” (< ucr. kosili), *cuhnă* “bucătărie” (< ucr. kuhnja), *oboroc* “șopron” (< ucr. uborok); **obiecte și unelte casnice**: *antal* “butoi” (< ucr. antal), *batcă* “nicovală mică” (< ucr. babka), *cocioarvă* “vătrai” (< ucr. kočerha), *cujelcă* “furcă de tors” (< ucr. kyželička), *hrebincă* “perie” (< ucr. hrebinka), *poloboc* “butoi” (< ucr. polubok), *răzvalcă* “sucitoare” (< ucr. razvalka), *tarniță* “șă din lemn” (< ucr. tarnyc'a); **bucătărie**: *chisăliță* “borș de tărațe” (< ucr. kyselyca), *cir* “terci” (< ucr. čyr), *halușcă* “sarma” (< ucr. galuška), *sămătișă* “lapte prins” (< ucr. samokiša); **categorii și funcții sociale**: *crainic* “vestitor” (< ucr. krajnik), *drușcă* “domnișoară de onoare” (< ucr. družka), *staroste* “persoană care conduce ceremonia nunții” (< ucr. starosta); **relief, ape**: *delniță* “fâșie îngustă și lungă de teren” (cf. ucr. dil'nyc'a), *dubiște* “pădure de stejari” (< ucr. dubiște), *ierugă* “teren mlăștinos” (< ucr. jaruga), *plisă* “apă adâncă” (< ucr. pleso), *porih* “prag de bușteni” (< ucr. porig), *soliste* “teren sărat” (< ucr. solyšče), *zaton* “trecătoare” (< ucr. zatonŭ); **faună**: *gotcă* “curcă” (< ucr. gotka), *neviscă* “nevăstuică” (< ucr. nevistka), *pajură* “acvilă de munte” (< ucr. pažera), *trușcă* “curcă” (< ucr. truška); **floră**: *bărbănoc* “saschiu” (< ucr. bervinok), *harbuz* “dovleac” (< ucr. harbuz), *hrișcă* “plantă alimentară” (< ucr. hrecka), *odolean* “valeriană” (< ucr. odoljan), *rostopască* “calce mare” (< ucr. rostopast').

Stratul german. Primii coloniști de etnie germană au fost așezați în Maramureș la dispoziția Casei regale maghiare. O dovadă în acest sens este o diplomă din 26 aprilie 1328, prin care regele acordă privilegii coloniștilor germani din orașele Visc, Hust, Teceu și Câmpulung, “scoțându-i de sub autoritatea organelor administrative locale”⁵². Tot în secolul al XIV-lea este atestată prezența coloniștilor germani în cetatea Rivulus Dominarum (Baia Mare), când autoritățile locale menționează că cererea acordării de libertăți se face “...în numele tuturor orașenilor și *oaspeților* noștri”⁵³. Se apreciază că în această perioadă mai mulți mineri din Saxonia au fost angajați la minele din Baia Mare, Baia-Sprie, Ocna-Șugatag, dar și în Vișeu sau Borșa - fără să asistăm însă la un proces masiv de colonizare.

În secolul al XVIII-lea, colonizarea șvabilor (“Schwabenzüge”) are loc în trei etape, numite tereziană, josefină și carolină. Primul grup de coloniști a sosit în timpul împărătesei Maria Tereza (1740-1780), înființând “centre forestiere pentru exploatarea pădurilor aparținând Erariului (Fiscului)” la Frasin, Rahău, Mocra Germană, Vișeu de Sus și Borșa Handal⁵⁴. A doua etapă a avut loc în anul 1785, când împăratul Iosif al II-lea a așezat “10 familii germane la Sighet, 7 la Câmpulung și 16 la Hust”⁵⁵. O parte dintre ei, stabiliți în zona Vișeu, au provenit din Munții Tatra, din localitatea Zips (de unde denumirea de *țipteri*).

⁵¹ În raport cu lexicul limbii române, cuvintele împrumutate din limba ucraineană au o pondere de circa 0,8%.

⁵² Filipașcu, 1940: 44.

⁵³ Document din 1347, Arhivele Statului, filiala Baia Mare, după Monografia, 1972: 130.

⁵⁴ Filipașcu, 1940: 134.

⁵⁵ Idem: 135.

În perioada interbelică, „țipțerii (urmașii coloniștilor de etnie germană stabiliți în zona Vișeu) numărau peste 3.000 de suflete; la sfârșitul secolului al XX-lea ei s-au rărit foarte mult, iar în urma emigrărilor masive în Germania, comunitatea lor din Maramureșul Istoric este pe cale de dispariție”⁵⁶. În județul Maramureș, la recensământul din 2002, erau 1.954 de etnici germani, reprezentând 0,4% din populația județului, iar la recensământul din 2011 s-au înregistrat 1.075 de etnici germani (0,2%), cei mai mulți stabiliți în Vișeu de Sus, în Baia Mare și Poienile de sub Munte.

De la această populație, maramureșenii au împrumutat un lexic legat mai cu seamă de chestiuni administrative, militare sau termeni ce defineau obiecte și unelte importate de coloniști și cu care populația autohtonă nu era familiarizată. Câteva exemple: **îmbrăcăminte**, **accesorii**: *laibăr* “vestă scurtă” (< sâs. leibel), *roc* “suman” (< germ. Rock), *spențer* “veston scurt” (< germ. Spenser), *struț* “bucet de flori” (< germ. Strauß), *ștrimflu* “ciorap” (< germ. Strumpf); **locuiță**, **anexe**, **gospodărie**: *bloder* “cuptor” (cf. germ. Bratröhre), *chedrenț* “dulăpior” (< germ. Kredenz), *șopron* “oboroc” (< germ. Schoppen), *șpais* “cămară” (< germ. Speise), *șpor* “sobă” (< germ. Sparherd), *șură* “construcție anexă” (< germ. dial. Schur); **minerit**: *fistău* “ciocan folosit în mină” (< germ. Fäustel, Füstel), *hamer* “ciocan” (< germ. Hammer), *hont* “vagonet din lemn” (< germ. Hund), *lută* “plan înclinat lângă șteampuri” (< germ. Lutte), *ort* “abataj” (< germ. Ort), *staigăr* “maistru miner” (< germ. Steiger), *șaitroc* “unealtă folosită la alegerea aurului” (< germ. (Ab)scheidetrog), *șlag* “galerie” (< germ. Schlag), *șteamp* “instalație pentru concasarea minereurilor” (< germ. Stampf), *știol* “galerie de mină” (< germ. Stollen), *șut* “durata unei zile de lucru a unui miner” (< germ. Schicht); **butinărit**, **prelucrarea lemnului**: *abrict* “cuțit rotativ” (< germ. Abrichter), *clupă* “compas” (< germ. Kluppe), *foștă* “scândură” (< germ. Pfosten), *gater* “utilaj de debitat cherestea” (< germ. Gatter), *șiler* “unealtă folosită la decojitul trunchiurilor” (< germ. Schäler); **categorii și funcții sociale**: *boacter* “paznic de noapte” (< germ. Wächter), *comitat* “unitate administrativ-teritorială” (< germ. Komitat), *creițar* “monedă de argint” (< germ. Kreuzer), *handal* “partea mai întărită a unui orașel” (< germ. Handal), *vexel* “poliță contractuală” (< germ. Wechsel); **armată**: *bagnet* “baionetă” (< germ. Bajonett), *comiz* “pâine cazonă” (< germ. Kommis), *decung* “tranșee” (< germ. Deckung), *festung* “cetate întărită” (< germ. Festung), *filer* “sergent” (< germ. Führer), *gledă* “șir de soldați” (< germ. Glied), *ibung* “manevră sau instrucție militară” (< germ. Übung), *pruțuc* “traistă pe care o purtau soldații” (< germ. Brotsack), *răgută* “recrut” (< germ. Rekrut), *șălboc* “santinela” (< germ. Schildwache).

*

Stadiul la care s-au aflat graiurile în momentul înregistrării pentru prezenta lucrare corespunde cu sfârșitul secolului al XIX-lea, până la începutul secolului al XXI-lea. Însă, trebuie precizat faptul că majoritatea termenilor au făcut parte din fondul activ al graiurilor maramureșene și nord-transilvănene doar până în primele decenii din a doua jumătate a secolului al XX-lea, după care s-a înregistrat un proces accelerat de alunecare spre fondul pasiv a unor regionalisme.

Gărdani, (Căsuța din deal), ianuarie 2021

⁵⁶ Petrovai, 2007

A

a, prep. (înv.) La: “Mă duc sara la fântână / Cu gălețile a mână” (Bârlea, 1924, II: 357). – Lat. *ad* “la” (MDA).

abăte, *abat*, v.t.r. 1. (t.) A aduna, a strânge, a direcționa: “Și p-acela l-o mânat / S-*abată* oile-n sat. / Când oile le-*abătea* / Ei mare lege-i făcea” (Lenghel, 1985: 220). 2. (r.) A se aduna, a se însoți; a se căsători. – Lat. *abbattere* (DER, DEX). ■ Cuv. rom. > sb. *abati* “a devia” (DER).

abătút, -ă, *abătuți*, -te, adj. Strâns, adunat. – Din *abate*.

abor, *abori*, s.m. (dial.) Abur, vâpăr de apă; boare. – Cuv. autohton (Hasdeu, Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Miklosich, Cihac); cf. alb. *avull* “abure” (MDA).

aborí, *aboresc*, v.t. (înv.) A inhala. – Din *abor*, var. dial. a lui *abur*.

aborî, *aborăsc*, (oborî), v.t. (reg.; înv.) 1. A doborî, a dărâma, a răsturna. 2. A ucide, a nimici. – Var. a lui *oborî* (Șăineanu).

aborât, -ă, *aborăți*, -te, adj. (reg.) Doborât, ucis. – Din *aborî*.

abrac, *abracuri*, s.n. (reg.) Amestec de țărâțe, grăunțe și ovăz. ■ Aliment cu mare valoare energetică și nutritivă, folosit de maramureșeni pentru hrana animalelor din gospodărie. – Din magh. *abrak* “nutreț, ovăz” (DLRM).

abracă, v.t. (reg.) A da abrac animalelor: “Pă când io m-oi însura / Pă tine te-oi *abracă* / Cu grâu roșu vân-

turat” (Antologie, 1980: 84). – Din *abrac*.

abracăt, -ă, *abracăți*, -te, adj. (reg.) Hrănit cu abrac: “Rabdă și tu ne-*abracăt*, / Cum rabd și eu ne-nsurat” (Antologie, 1980: 84). – Din *abracă*.

abríct, *abrícturi*, s.n. (reg.) Cuțit rotativ acționat electric, utilizat la operațiunea de jiluire a scândurilor (se montează pe masa de la circular). – Din germ. *Abricht(hobel)* “rindea” (Frățilă).

abțigui, *abțiguiesc*, vb. tranz, r. - 1. A lovi, a plesni. 2. A se turmenta, a se chercheli; a se îmbăta. – Et. nec. (MDA).

abțiguit, -ă, *abțiguiți*, -te, adj. 1. Lovit. 2. Turmentat; beat. – Din *abțigui*.

abua¹, (bua), interj. Îndemn de a se liniști, a adormi: “*Abua, bua, bua, / Abua* cu mămuca” (Antologie, 1980: 151). – Formă onomatopeică (MDA); probabil cuv. autohton (Brâncuș, 1983).

abuá², v.t.r. A legăna, a (se) molcomi, a adormi (pe cineva): “*Abua* cu mămuca, / Că mama te-a *abua*” (Antologie, 1980: 151). – Din *abua*¹.

aburá, (abori), v.i. (înv.) 1. A adia, a sufla lin: “Vântu-i *aboré*, / Poamele-și cocé” (Biltiu, 1996: 88). 2. A respira, a răsufla, a scoate aburi: “Boii-o prins a *abura*” (Memoria, 2001: 112). – Din *abur* (MDA).

abzíce, *abzic*, v.t. (rar) A refuza, a renunța (la ceva): “...iară Miclea a *abzis* de dreptul său la jumătatea moșiei

Dorozlofalva (Doroslău)” (Mihaly, 1900: 496, dipl. 208). – Din lat. *abdicere* (DN, 1986).

acár, adv. (reg.) Măcar, cel puțin; barem. – Din magh. *akár* (MDA).

acastău, *acastauă*, *acastăi*, (acăs-tău), s.n. (reg., inv.) 1. Spânzurătoare: “În acel loc au fost ridicate *acastauăle*, unde erau spânzurați cei care se revoltau...” (Memoria, 2004-bis: 1.290). 2. Furcă. ■ În timpul Revoluției de la 1848, în Chioar funcționau “tribunale pe dealul Dura (între Baia Mare și Tăuții-Măgherauș), unde erau spânzurători cu 8 *acastauă*, la pod la Cătălina cu 12 *acastauă*; alte spânzurători s-au aflat la Bontăieni, la Berchez (cu 8 furci), între Ciolt și Buteasa, între Buteasa și Boiul Mare, pe dealul Mesteacănului cu 8 până la 12 furci” (Chioar, 1983: 39). 3. Punct de observație construit din lemn și amplasat pe înălțimi: “În vârful dealului a fost o cruce și un mare punct de observație (*acastauă* din lemn)” (Gârdani, 2007: 130). 4. Loc special amenajat pentru potcovirea vitelor cornute, unde se bagă capul vitelor și sunt legate cu lanț sau funie. 5. Copil tânăr care se cațără peste tot, fără frică, punându-și viața în pericol. ■ (top.) *Dealul Acastăilor* (în Odești, zona Codru); *Acastauă*, deal în Cupșeni (Zona Lăpuș); *La Acastăi* (Ferești, Maram. Istoric); *Acastăi*, teren situat în crucile drumurilor, în Rohia (zona Lăpuș). “Maramureșul și, în general, Ardealul cunoaște multe toponime de acest fel, ele păstrând amintirea unor practici dure de lichidare a celor care se opuneau stăpânirii (dar și a răufăcătorilor) prin spânzurare” (Vișovan, 2008). – Din magh. *akasztó* “care atârână; acățătoare, spânzurătoare” (DER).

acăț, *acați*, s.m. (acăț, arcaț, alțar) (reg.) Arbore cu flori albe, mirositoare, dispuse în ciorchine; salcâm (*Robinia pseudacacia*): “Până-ncalță celălalt / Floare de *acaț* / Soarele-i la scăpătat, /

Floare de *acaț*” (Bilțiu, 2015: 93). ■ (med. pop.) Florile uscate și sfărâmate se puneau pe rănilor provocate de arsuri. Ceaiul din flori de salcâm se folosea contra tusei, nădușelii și durerilor de piept. Mierea de salcâm era folosită pentru calmarea tusei, în afecțiuni gastrice și în tratamentul nevrozelor. – Din magh. *akác* “salcâm” (DEX).

acațios, *-oasă*, *acațioși*, *-oase*, adj. (reg.) 1. Arțagos. 2. Necuvincios: “...și purtarea lui față de mai mari e *acațioasă*” (Câmpeanu, 2016; doc. din 1911). – Din *acaț* “salcâm” (referitor la faptul că tulpina acestui arbore e plină de spini) + suf. -os.

acastău, s.n. v. *acastău* (“spânzurătoare”).

acăță, *acăț*, v.t.r. A (se) agăța; a suspenda, a atârna, a spânzura. – Lat. **accaptiare* (MDA).

acățat, *-ă*, *acățați*, *-te*, adj. Suspendat, atârnat. – Din *acăța*.

acățălî, *acățălesc*, v.r. (reg.) A se agăța, a se prinde (de ceva): “Și cu câlț te-oi pârjoli, / Și-n fața lui Ion nu ti-i mai *acățălî*” (Ștețco, 1990: 74). – Din *acăța* + suf. *-ăli* (Frățilă).

aciciuca, (aiciuca, aicica), adv. Aici, în acest loc: “...stai să mai povestim *aciciuca*” (Bilțiu, 1999: 190). – Formă diminutivă din *aci* (*acice* + *-uc* + *-a*) (Frățilă).

aciua, *aciuez*, v.r. A-și găsi refugiul, a se adăposti: “*Aciua-te* cu mama...” (Crâncău, 2013). – Lat. **accubiliare* (CDDE; DEX); lat. **acellare* (Philippide, Scriban).

aclintî, *aclintesc*, v.t. (reg., inv.) 1. A atinge. 2. A mișca. 3. A deranja. – Din *a-* (protetic) + *clinti*, cf. *acufunda*, *adărâma* etc.

aclintît, *-ă*, *aclintiți*, *-te*, adj. (reg., inv.) Atins, mișcat. – Din *aclinti*.

acolisî, v.r. v. *acolisî*.

acolisî, *acolisăsc*, (acolisi), v.r. (reg.) 1. A se prinde, a se apuca. 2. A se agăța de cineva, a se ține de capul

cuiva. 3. A se căpătui, a se însura: “De tri ai umblu-a peți, / Da' nu mă pot *acolisî*, / Că n-o fost și nici nu este / Și frumoasă și cu zestre” (Memoria, 2004: 1.148). – Din ngr. *ekóllissa* “a se lipi” (DER, DEX).

acolisât, -ă, *acolisăți*, -te, adj. (reg.) Prins, agățat. – Din *acolisî*.

acolúca, adv. (fam.) Acolo: “Era pod aici (...) și treceam *acoluca*” (Grai. rom., 2000). – Formă diminutivă de la *acolo* (*acolo* + -uc + -a) (Frățilă).

acoperământ, *acoperăminte*, s.n. 1. Adăpost, acoperiș. 2. Capac (la lulea). – Din lat. *co(o)perimentum* “înveliș, capac” (Șăineanu, 1929); din *acoperi* + suf. (ă)mânt (DLRM, DEX).

acreală, *acrelî*, s.f. Zărul de pe brânză, lăsat la fermentat și folosit în prepararea supelor acre; conciată. – Din *acri* + suf. -eală (DLRM).

acrițar, *acrițari*, s.m. (reg.; înv.) Persoană care prepară acriță; “care face acriță de mâncat” (Papahagi, 1925). – Din *acriță* + suf. -ar (MDA).

acriță, *acrițe*, s.f. 1. (reg.) Fiertură de prune. 2. Coacăză (*Ribes nigrum*, *Ribes rubrum*). – Din *acru* + suf. -iță (MDA).

acufundá, *acufund*, v.t. (reg.) A cufunda, a afunda, a scufunda. – Din *a-* (protetic) + *cufunda*.

acufundát, -ă, *acufundați*, -te, adj. Scufundat. – Din *acufunda*.

acufundós, -oasă, *acufundoși*, -oase, adj. Adânc. – Din *acufunda* + suf. -os.

acurát, adv. (în v.) Negreșit, întocmai. – Din germ. *akkurat* “îngrijit, corect, scrupulos” (Scriban, MDA).

adálî, *adălesc*, v.t. (reg.) 1. A îndupleca, a aduce (pe cineva) pe o anumită cale. 2. A convinge: “L-o *adălît* până la urmă” (Bilțiu, 2002: 389). – Et. nec.

adălît, -ă, *adăliți*, -te, adj. (reg.) Înduplecat, convins. – Din *adălî*.

adăpá, *adap*, *adăp*, v.t. A da apă la animale. – Lat. *adaquare* “a stropi; a adăpa” (MDA).

adăpát, -ă, *adăpați*, -te, adj. Care a băut apă. – Din *adăpa*.

adăpătóare, *adăpători*, s.f. Jgheab sau vas care servește la adăparea animalelor; valău. – Din *adăpa* + suf. -ătoare.

adărámá, *adărám*, v.t. (reg.) A dărâma, a răsturna, a doborî: “În spate mi s-o aruncat, / La pământ m-o *adărâmat*” (Memoria, 2001: 45). – Din *a-* (protetic) + *dărâma*.

adărâmát, -ă, *adărâmați*, -te, adj. Dărâmat, răsturnat. – Din *adărâma*.

adăvăsî, *adăvăsesc*, (adăvâsi), v.r. (reg.; în v.) 1. A se îmbolnăvi (din cauza farmecelor): “Apoi am auzit cum l-o adus pă sus, de Crăciun, cum l-o *adăvăsât* și l-o bolnăvit” (Bilțiu, 2001: 261). 2. A se stinge, a se prăbuși, a se istovi: “Păcurarii au fiecare câte 100-200 oi în grijă, despre care trebuie să știe a da seamă dacă se *adăvăsăsc*” (Morariu, 1937: 185). – Din magh. *ada-veszni* “a risipi, a dispărea” (NDU, MDA).

adeág, s.n. v. ageag (“argilă”).

adegós, -oasă, *adegoși*, -oase, (dial. *ad'egos*), adj. (reg.) Argilos, lutos. ■ (top.) *Drumul de la Adegoși*, în Tăuții-Măgherauș (Crâncău, 2013: 33). ■ În jumătatea de nord a Trans. și Maram. (ALR, s.n., vol. I, h. 11). – Din *adeag* + suf. -os.

adestín, s.m. v. aghistan (“castan”).

adestínă, s.f. v. aghistină (“castană”).

adéu, *adeuri*, *adeauă*, (hadeu), s.n. (reg.; în v.) Tun, armă de artilerie: “Tăt din *ad'eauă* pușcă” (Papahagi, 1925: 214). – Din magh. *ágyú* “tun” (DER).

adézmă, s.f. v. aghiazmă (“apă sfințită”).

adiázmă, s.f. v. aghiazmă.

adicătélea, adv. (pop.) Adică. – Din *adică* + *te* + *le-a* (DEX, MDA).

adimánt, *adimante*, (adiman, aghi-mant), s.n. (reg.) Diamant, piatră prețioasă: "C-o gândit că va lua zgarda, că aceie-i de *ad'imant* și cine știe cât de scumpă-i..." (Bilțiu, 1999: 140). – Var. a lui *adamant* "diamant" (DER, DEX).

adínte, adv. (reg.) Adineaori, cu puțin timp înainte, de curând: "Poț mere tot p-acolo / Dacă n-ai răs *ad'inte*" (D. Pop, 1978: 152). – Lat. *ad-de-ante* (Scriban).

adistínă, s.f. v. aghistină ("castană").

adumbrá, (adumbri), v.t.r. (reg.) 1. A face umbră, a umbri. 2. A se odihni la umbră: "Să văd prelinii la rând, / Cum mărg tăț' pă drum cântând, / Iară mândrile la urmă, / Să vadă unde-i *adumbră*" (Bilțiu, 2006: 111). – Lat. *adumbrare* "a umbri, a așeza la umbră" (DEX).

adumbrát, -ă, *adumbrați*, -te, (adumbrit), adj. (reg.) Umbrit. – Din *adumbra*.

adumbrí, v.t.r. v. *adumbra*.

adurmucá, *adurmuc*, v.i. (reg.) A adormi. – Et. nec. (MDA).

adurmucát, -ă, *adurmucați*, -te, adj. (reg.) Adormit. – Din *adurmuca*.

adurní, v.i. (dial.) 1. A adormi: "... s-au sărutat, s-au îmbrățoșat și-apoi au *adurnit* fericiți" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 237). 2. A muri: "De când tu ț-ai *adurn'it* / Iarbă verde n-am păscut" (Papahagi, 1925: 238). – Lat. *addormire*.

adurnít, -ă, *adurniți*, -te, adj. (dial.) Adormit, moleșit, vlăguit. ■ (onom.) *Adurnitu*, poreclă frecventă. – Din *adurni*.

adusătúrá, *adusături*, s.f. (înv.) Faptul de a aduce, de a atrage ceva sau pe cineva, într-un anumit mediu sau spațiu, prin mijloace magice (cu broasca, cu argintul viu etc.); făcătură; opus aruncăturii. – Din *adus* + suf. -*ătură* (DER, MDA).

aérlea, adv. v. *airlea* ("în altă parte").

afúnd, -ă, *afunzi*, -de, adj., adv. Adânc, pătrunzător: "...îl bagă într-un somn atâta de *afund*, că nu sâmțește nimică" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 108). – Din *afunda* sau lat. *ad fundum* (Farcaș, 2009); din *a* + *fund* (DLRM, Scriban).

afurisénie, *afurisenii*, s.f. Blestem. – Din *afurisi* + suf. -*enie*, după v.sl. *zaklin*, -*anie* (DLRM, DEX).

agăst, s.n. v. *agest*.

agâmbá, *agâmb*, v.t.r. (reg., înv.) A (se) strâmba; a (se) încovoia, a curba. – Lat. **aggimbare* (de la **gimbus* "deformare") "a se îndoi, a se cocoșa" (DER); din *a-* (protetic) + lat. *gambare* (MDA).

agâmbát, -ă, *agâmbați*, -te, adj. (reg.) Strâmb, încovoiat. – Din *agâmba*.

agé, interj. (reg.) Cuvânt păstoresc cu care se alungă oile și caprele: "Age, oacheșă!" (Glosar, 1928). – Et. nes.

ageág, *ageaguri*, (ad'iag, adeag, ajag), s.n. (reg.) 1. Lut, pământ negru, argilă: "De-aș mânca negru pământ / Vouă musai să vă cânt. / De-aș mânca negru *ageag*, / Vouă musai să vă trag" (Țiplea, 1906: 507). ■ Doar în jumătatea de nord a Trans. (ALR, 1956: 11) și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *ajag*. 2. Teren agricol: "Ce-i mai trebuie atâta *ageag*, că nu-l poate lucra nici cât îl are?" (Hovrea, 2016: 10). – Din magh. *agyag* "lut" (Țiplea, 1906).

agést, *agesturi*, (agăst, ageăst), s.n. (reg.) 1. Îngrămădire de pietriș, nisip, lemne, vreascuri la gura sau la cotitura unei ape; lom. 2. Unealtă rea. 3. Lemne slabe, vreascuri, putregaiuri. 4. "Ağăst i se spune unei femei leneșe, neglijente" (Giulești). 5. Vorbe de ocară pentru om rău: "taci, mă, *ageăstule!*" (ALRRM, 1973: 679). – Lat. *aggestum* "întăritură, fortificație" (CDDE, Scriban, DEX).

aghimánt, s.n. v. *adimant* ("diamant").

aghistán, *aghistani*, (aghistin, adistin, adestin, gastan, ghistin), s.m. (reg.) 1. Arbore de origine meditera-

neană, cu fructe comestibile; castan (*Castanea Sativa*). 2. Castan sălbatic (*Aesculus hippocastanum* L.), numit și castan porcesc sau castanul calului. – Din magh. *gesztenye(fa)* “castan” (MDA).

aghistină, *aghistine*, (aghistană, adestină, adistină), s.f. (reg.) Fructul castanului: “Frunză verde de-adistine, / Zis-o mândru cătă mine: / - Hai, mândră, să trăim bine...” (Bilțiu, 2006: 177). – Din *aghistan* “castan”; din magh. *gesztenye* (Galdi, după DER).

agiutoră, v.t. v. ajutora.

aglică, *aglici*, s.f. Plantă erbacee; ciuboțica-cucului, țâța-vacii (*Primula elatior* Hill). – Din tc. *aklik* “albeață”, cf. bg. *aglika*, srb. *jaglika* (DER, MDA).

agnét, *agneți*, s.m. 1. Partea prescurnicerului cu monogramele lui Iisus Hristos (IC XC HN KA), care se aplică pe prescură. 2. Bucată de prescură din care se taie anafura pentru împărtașanie. – Din sl. *agniči* “miel” (DER, DEX, MDA).

agodă, v.t. v. agodi (“a aștepta”).

agodi, *agodesc*, (agoda, cagodi, ogodi), v.t. (reg.) A aștepta (pe cineva): “De bună samă am *agodit* să ne aducă Dumnezău rumânii, ca să ne scoată din tăte necazurile și durerile” (Papahagi, 1925: 326). – Din sl. *ugodŭ* “a aștepta, a omeni, a cinsti” (DLRM); din sl. *ugoditi* (Densusianu); din magh. *aggod* (MDA).

agodit, -ă, *agodiți*, -te, adj. (reg.) Așteptat. – Din *agodi*.

agorî, *agorăsc*, v.t. (reg.) A surpa, a da jos. – Et. nec. (MDA).

agorît, -ă, *agorâți*, -te, adj. (reg.) Surpat. – Din *agorî*.

agrate, *agratî*, s.f. (reg.; înv.) Colivie pentru păsări cântătoare; galiscă, caliscă, cușcă. – Et. nec.

agraciă, *agraciez*, v.t. (liv., înv.) A ierta; a grația: “Regele Sigismund *agraciază* pe Stanislau (...) și lu-absolvă de nota proscritiunii la care a fost judecat...” (Mihaly, 1900: 148; dipl.

63). – Din *a-* (protetic) + *gracia* (var. a lui *grația*).

agraciât, -ă, *agraciați*, -te, adj. (liv., înv.) Iertat. – Din *agracia*.

agrăi, *agrăiesc*, v.t. (reg.) 1. A avertiza, a preveni: “De păstorul de pe Rotunda îi plăcea și zânei și de multe ori zâna l-a *agrăit* să nu meargă la fete” (Bilțiu-Dăncuș, 2005:130). 2. A interpela (pe cineva), a se adresa cuiva: “Președintele compozitorului îi *agrăiește* cu cuvintele *Cînstiți boieri!*” (Bârlea, 1924: 462). – Din *a-* + *grăi*, cf. germ. *reden* - *anreden* / *sprechen* - *ansprechen* (DEX, DER).

agrăire, *agrăiri*, s.f. (reg., înv.) Cuvântare: “...vă veți afla mângâiați prin această *agrăire*...” (Koman, 1937: 29; 1878). – Din *agrăi*.

agrăit, -ă, *agrăiți*, -te, adj. (reg.) 1. Avertizat. 2. Interpelat. – Din *agrăi*.

agriș, *agriși*, (agrișar), s.m. Arbust cu ramuri spinoase și fructe comestibile, dulci-acrișoare (*Ribes grossularia*): “Noi am avut un rând de *agrișari*...” (Bilțiu, 1999: 134); bobiță. ■ (top.) *Agriș*, fânațe în Vadul Izei. ■ (onom.) *Agrișan*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *egres* “agriș” (DEX, DER).

agrișâr, s.m. v. agriș.

âgru, s.n. (arh.) Pământ, teren agricol: “Pârlog, *âgru* nelucrat” (Mihaly, 1900: 711, dipl. 292). ■ Atestat în Trans., până la sf. sec. al XIX-lea. – Lat. *ager*, *agri* “ogor, câmp, țarină” (Pușcariu, CADE, după DER; MDA).

agudură, v.r. v. gudura.

ahălî, *ahălesc*, v.i. (reg.) A face vânt, a sufla peste, a ațâța (focul): “Când a început să se aprindă focul, se *ahăle* un pt'ic cu căciula și dă pară, și să face foc” (C.C., 1979). – Et. nec., posibil o creație expresivă.

ahălît, -ă, *ahăliți*, -te, adj. (reg.) (despre foc) Ațâțat. – Din *ahălî*.

ai¹, s.m. (reg.; bot.) Usturoi (*Allium sativum*). ■ (med. pop.) Utilizat în

tratamentul bolilor infecțioase, afecțiuni pulmonare și hipertensiune arterială: “Și dacă ai *ai*, e bine să-l ai la tine, dar să ai *ai* de vârvuri” (Bilțiu, 1999: 204). ■ (mag.) Talisman împotriva strigoilor și a spiritelor malefice: “În sara de Anul Nou, când o însărat, am uns cu *ai*, am făcut cruce pă prag și pă blănil de la uși, la casă și la grajd, să nu să apropie necurățeniile” (Memoria, 2001: 12). – Lat. *allium* “usturoi” (DER, MDA).

ai², s.m., pl. (pop.) Ani. – Din *an*, *ani*.

ai³, interj. Vai: “*Ai* de mine și de mine...” (Crâncău, 2013). – Din *vai*.

aicîca, adv. v. aciciuca.

aiciuca, adv. v. aciciuca.

aiesta, **aiasta**, (aista, ista), pron. dem. (pop.) Acesta: “Că nu se face să mă aplec până la pământ, să ridic numai o bucată de fier rău, pentru *ista* fier rău” (Bilțiu, 1999: 361). – Lat. *ad* + *istum* (MDA).

ainstît, s.n. (reg., înv.) Lemnul care unește pereții laterali ai unei cășite. – Din germ. *Einstütze* (Gh. Pop, 1971).

aîre, adv. v. airlea.

airlea, adv. v. airlea.

airlea, (airea, aire, aerlea, airilea), adv. (reg.) Altundeva, într-un alt loc, în altă parte, aiurea: “Nimeni nu o poate fura, să o ducă *aire*...” (însemnare din 1784 pe o carte bisericească, după Darius Pop, 1938: 46); “... apoi diavolul se ducea în altă parte, pân' păduri, *airlea*” (Bilțiu, 1999: 387). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *airea*. – Cf. *aiurea*.

aît, -ă, **aîți**, -te, adj. (reg.) Condiționat cu usturoi. ■ **Păstăi aite** = după ce s-au strecurat păstăile fierte, se mai pârgăluiesc cu ceapă prăjită și mujdei (Faiciuc, 2008: 273). – Din *ai* “a usturoia”.

aitură, **aituri**, s.f. (reg.) Răcitură, piftie; cociune. ■ Fiertură din cartilagiul oaselor de porc, care se pune în farfurii, la răcit (în cămară sau în camera unde nu se face foc) și se condimentează cu

usturoi (*ai*), boia de ardei dulce și piper; se prepară, de regulă, după tăierea porcului și se consumă în preajma Crăciunului sau după sărbătorile de iarnă. – Din *ai* “a usturoia” + suf. *-(i)tură* (Frățilă).

aiuț, **aiuțuri**, s.m. (reg.) Narcisă (*Narcissus*); cocoară. – Din *ai* “usturoi” + suf. *-uț*.

ajág, s.n. v. adeág.

ajutorá, **ajutorez**, (ajutora, ajutori), v.t. (înv.) A ajuta: “...și noi încă am *ajutorat* cu cât ne-am îndurat...” (Darius Pop, 1938: 13). – Din *ajutor* (DLRM, DEX).

ajutorát, -ă, **ajutorați**, -te, adj. (înv.) Ajutat, sprijinit. – Din *ajutora*.

alác, s.n. Specie de grâu rezistentă, cultivată în regiunile muntoase (*Triticum monococcum*): “Cu cunună de *alac* / Ști lumea că Ț-o fost drag” (D. Pop, 1978: 214); “*Alacu* are Țapă ca orzu. Îl sãmănau toamna și-l îmblăteau cu îmblăciu, ca grăul. Îl dădeau la porci, la găini” (Memoria, 2003). ■ (top.) *Alac*, teren arabil și fânațe în Rohia; *Alacu*, deal în Moisei; *Alac*, top. în Oarța de Jos și fânațe în Săcel. – Din magh. *alakor* (Densusianu, DEX), dar în magh. este cuvânt străin (Drăganu, după DER); pentru anumite toponime, Loșonți (2006: 25) propune: din prep. *a* + *lac*; cuv. autohton (Hasdeu, Philippide); “credem că suntem în fața unui cuvânt vechi, de substrat” (Vișovan, 2005).

aláci, **alace**, adj. (Capră) jumătate albă, jumătate neagră. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *alac*, cu același sens. – Din tc. *alaça* “peștiș” (Scriban, DER, MDA).

alála (în loc. adv.) *Alala în sus* = pieptiș; a merge *alala-n sus* = a urca pieptiș un deal abrupt. ■ (top.) *Alala în sus*, deal în Bogdan-Vodă, pantă în Rozavlea și Șieu (Vișovan, 2005). – Et. nec.

aláltămâni, adv. Peste două zile, poimâine. – Din *alaltă* (aialaltă; cealaltă) + *mâine*.

alás¹, *alașe*, *alașuri*, s.n. (reg.) Băutură alcoolică în amestec (de regulă, lichior cu rom). – Probabil der. din *alaci* “amestecat, împestrat”.

alás², *alașe*, s.n. (reg.; înv.) 1. Schelă de zidărie. ■ Termen general în Maram. Istoric, în prezent ieșit din uz; cu acest sens, atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în zona Lăpuș și în toată Trans. 2. Scânduri așezate pe o parte a șurii, pe care se pune la uscat fân sau păstăi (în zona Lăpuș). – Din magh. *állás* (DA).

albeăță, s.f. (med. pop. veter.) Boală care apare la oi sau la animalele mari, fie în urma unei lovituri, fie a unei afecțiuni. Pentru tratare se pisează zahăr sau sare care, printr-o țevă, se suflă în ochi. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei cu sensul de “cataractă”. – Din lat. **albitia*, -am (CDDA); din *alb* + suf. -*eață*.

albenet, adj. v. albineț.

albinet, *albineăță*, (albenet), adj. (ref. la părul oamenilor) Blond; galbăn, alb, albu. ■ “*Albenet* i se spune celui care se pomădează și e foarte blond” (ALRRM, 1969). – Din *alb* + suf. -*inet* (MDA).

albúță, *albuțe*, s.f. Varietate de prune galbene, rotunde, foarte dulci, care se coc în luna iulie; sunt folosite, de regulă, pentru producerea băuturilor alcoolice. – Din *albuț*.

alcám, *alcamuri*, s.n. (în v., reg.) 1. Viclenie. 2. Amabilitate (fățarnică). – Din magh. *alkalom* “prilej, ocazie” (DER, MDA).

alcăzi, *alcăzesc*, (alchezi, alcăzi), v.t.r. (reg.; înv.) A se tocmi; a face o înțelegere cu cineva, înaintea încheierii unei afaceri sau tranzacții: “Nu știu ce fac cu casele alea vechi, da' umblă străinii înnebuniți să le *alcăzească*”

(Ana Bud, 72 ani; Breb; 2013). – Et. nes., cf. *alcătui* (MDA).

alcăzit, -ă, *alcăziți*, -te, (alcăzât), adj. (reg.) Negociat, tocmit. – Din *alcăzi*.

alcér, s.n. v. arcer.

aldămăș, *aldămașuri*, s.n. (reg.) Băutură de cinste în urma unei vânzări sau cumpărări; cinste ce se face în urma unui târg: “Ca să n-o spuie-n sat / Că a dat un *aldămaș*” (Bârlea, 1924: 297). ■ Practică rituală de întărire a unui protocol, pact, tratat; de obicei, *aldămașul* îl dă cumpărătorul, “ca să aibă noroc la ce a dobândit”. – Din magh. *áldomás* “cinstire; ospăț” (DER, MDA).

alduí, *alduiesc*, v.t. 1. A binecuvânta. 2. (fig.) A lovi, a plesni (pe cineva). – Din magh. *áldani* “a binecuvânta” (DER, MDA).

alduít, -ă, *alduiți*, -te, adj. 1. Binecuvântat. 2. (fig.) Lovit. – Din *aldui*.

aleán, *aleanuri*, s.n., adv. (reg.; înv.) 1. Durere sufletească, necaz, întristare. 2. Dor, melancolie. 3. Dușmănie, ură, vrăjmășie, pică: “Două fete fac *alean* / Pentr-un fir de măghiran” (Bârlea, 1924, l: 261). – Din magh. *ellen* “contra; dușman” (DER, DEX, MDA).

aleát, (aret, areat, aletu, aletiu), adv. (arh.) 1. Alături, lângă, aproape de: “Fata o stat *aletiu* lui” (Bilțiu, 2002: 290). 2. (în expr.) În *aleat*, în *areat* = în dreptul, în apropierea, în preajma cuiva: “Îmblă-un ziuț cu un mort / 'N *aletuțu* estui codru” (Papahagi, 1925: 277). – Cf. *aret* “partea locului, ținut”: “Prin *arietul* Retezatului...” (DA, după Loșonți, 2001), din *ariet* “ținut”, prin analogie cu arie. Lat. *halitus* “suflarea vântului; suflare, expirație” (Bogrea) a dat loc. în *aretul* (cuiva) “în sufletul, în răsuflarea cuiva”, deci “în imediata vecinătate a cuiva”, de aici sensul de vecinătate, apropiere, ținut (Loșonți, 2001: 22).

alegădí, *alegădesc*, (alegădui), v.t.r. (reg.) 1. A (se) mulțumi. 2. A (se) îndestula: “Cu aste ne *alegădim*, / Când

noi în lume ieșim” (Bilțiu, 2015: 255). ■ Atestat în 1593, într-o diplomă maramureșeană: “S-au *alegăduitu* Pop Tămaș din Rogoz cu șogoru seu Mihai Dumitru, cu împărțiaștina iosagurilor...” (Mihaly, 1900, dipl. 366). – Din magh. *elégedni* “a fi mulțumit” (DLRM, MDA).

alegădît, -ă, *alegădiți*, -te, adj. (reg.) Mulțumit, îndestulat. – Din *alegădi*.

alegădui, v.t.r. v. alegădi.

aleguță, *aleguțez*, (aliguța), v.t. (reg.) 1. A lua vițelul de la vacă pentru a o putea mulge. 2. A înțărca. 3. A despărți (de cineva sau de ceva): “Te-oi *aleguța* de tăț preținii...” (Faiciuc, 1998). – Din *aleguț* “în lături!” (MDA).

aleguțat, -ă, *aleguțați*, -te, adj. (reg.) Înțărcat. – Din *aleguța*.

alés, *aleasă*, *aleși*, *alese*, adj. (despre țesături) Ornat cu flori. – Din *alege* (MDA).

alesătură, *alesături*, s.f. (reg.) Textile (covor, ștergar, față de masă etc.) confecționate manual sau la războiul de țesut, care, de regulă, constituie zestrea fetelor. – Din *ales* “lucrat cu flori” + suf. -*ătură* (DLRM, MDA).

alétu, adv. v. aleat (“alături”).

aliguță, v.t. v. aleguța.

aliór, *aliori*, s.m. Specii de plante care conțin în tulpină și în frunze un suc otrăvitor (*Euphorbia*); lapte câinesc, lăptucă câinească, laptele cucului. (Maram., Banat, sudul Moldovei și Dobrogea). – Lat. *aureolus* (Candrea, DEX); lat. *helleborus* “iarba-nebunilor” (Scriban, MDA).

alimón, *alimoni*, s.m. (reg.) Arbust cu flori galbene; Lemnul-Domnului (*Artemisia abrotanum*). ■ (top.) *Alimon*, munte în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 55). – Din ngr. *alimoni* (MDA).

alipuî, *alipuiesc*, v.r. (reg.) A se așeza, a se cuibări, a se pregăti de culcare. – Et. nes.; din magh. *alapitni* “fundăție, întemeiere, așezare” (MDA).

alipuî, -ă, *alipuîți*, -te, adj. (reg.) Pregătit de culcare. – Din *alipuî*.

altmîntirea, adv. v. amintrea.

alumnéu, s.n. (inv.) Internat școlar; convict. – Var. a lui *alumnat* “internat școlar” (MDA).

alunár, *alunari*, s.m. (reg.) Veveriță (*Sciurus vulgaris*); mătă de pădure. – Din *alună* + suf. -ar (MDA).

amăsurá, *amăsor*, v.t. A măsura: “*Amăsoară-mi* și mie 9 metri de jolj” (Crâncău, 2013). – Din a- (protetic) + *măsura*.

amăsurát, -ă, *amăsurați*, -te, adj. Măsurat. – Din *amăsura*.

amânár, s.n. v. amnar.

ambríci, s.n. Afecțiune, boală ne-definită. ■ (med.) Pentru tratarea *ambriciului* se administrează corn de cerb, ras cu pila, amestecat cu semințe de in, fiert în apă și băut pe nemâncate (Andreica, 2015: 315). – Et. nec.

ametíst, s.n. v. ametit.

ametít, (ametist), s.n. (inv.) Praful care se adună la roata morii (folosit în farmece de dragoste): “Ca să visăză feciori, fetele agiuna în zua de Sfântu Andrei și strânje *ametít* de la roata a nouă mori. Îi colbu care se strânje la veșcă” (Bilțiu, 2001: 340). – Et. nec.

aminosí, *aminos*, v.t. (pop.) A miroși, a adulmea: “Cânele l-o *aminosít* mai întâie, apoi l-o lins...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 256). – Var. a lui *mirosi*, cu a- (protetic).

aminosít, -ă, *aminosiți*, -te, adj. (pop.) Mirosit, adulmecat. – Din *aminosi*.

amíntrea, (amintrilea, altmîntirea), adv. 1. Altfel: “Că nu mi-i da dumneata, / *Amintrilea* m-aș găta / La obraz ca și ruja” (Calendar, 1980: 99). 2. Altceva: “Și au luat cei trei țidula și au citit-o, dar au scris alta, *amintrilea* față de ce a scris boierul” (Bilțiu, 1999: 157). – Lat. *alia menta* (Pușcariu, CDDE, după DER); lat. *altera mente* (DER, DEX).

amintrilea, adv. v. amintrea.

amistuí, *amistuiesc*, v.r. (reg.) A se liniști, a se calma, a se potoli. – Var. veche a lui *mistui*, cu *a-* (protetic).

amistuí, *-ă, amistuîți, -te*, adj. (reg.) Liniștit, calmat. – Din *amistui*.

amistuiălă, *amistuieli*, s.f. (reg.) Liniște, odihnă, tihnă: "...toată noaptea le-au umblat tiara și n-au avut *amnistuiălă* până ce au cântat cocoșii" (Bilțiu, 1999: 102). – Din *amistui* + suf. *-eală*.

amnăr, *amnare, amnaruri*, (amânar), s.n. 1. Stinghie de lemn așezată vertical pe aripile porților de lemn. 2. Bucată de lemn, scobită la mijloc, care se bagă cu un capăt într-o gaură a sulului, ca să stea pânza întinsă. – Din *a* ("la") + *mânar(e)*.

amorteălă, *amorteți*, s.f. (med.) Inflamare a corzilor vocale, răgușeală. ■ (med. pop.) Se tratează cu ouă crude și lapte fierbinte. – Din *amorți* + suf. *-eală*.

amorți, *amortesc*, v.i. (med.) A răguși (afecțiune a corzilor vocale). – Lat. **ammortire* (Scriban, MDA).

amorțit, *-ă, amorțiți, -te*, adj. Răgușit, cu glasul stins. – Din *amorți*.

ampróor, (proor), s.n. (arh.) 1. Orele dimineții când se duc oile la pășune. 2. Ajunul de Sf. Gheorghe (22 aprilie): "La Sf. Gheorghe... dacă-i iarbă, să duc oile, ies la pășune; de nu-i omăt, la hotar. Le afumam cu tămâie. Atunci le dădeam *de-ampróor*. Să duc oile la pășune, da' mieii s-aleg di cătă ele și on copil mere cu mieii, on cioban cu oile. Vin și le mulg. Pă când le gată de muls, s-adună cu mieii. Aiasta-i *de-ampróru*" (Memoria, 2007: 2.145). 3. Întărcatul mieilor, care avea loc primăvara, de îndată ce se încălzea vremea. – "Forma scurtată *proor* (pe roor) pare a reflecta lat. *per rorem* "pe rouă", făcând aluzie la ora zilei când pământul e acoperit cu rouă" (Șăineanu, pentru var. *ampróor*); din ngr. *próoros* "timpuriu, devreme" (Scriban, DER, pentru var. *proor*).

amú, adv. (dial.) Acum, în acest moment. – Lat. *ad-modo* (DLRM, DEX); din *acum* (MDA).

amucé, pron. neh. (reg.) Ceva, un lucru oarecare: "Acela o făcut oarece vitejii mari, în *amuce* războaie..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 275). – Din *amu* + *ce(va)*.

amucíne, pron. neh. (reg.) Cineva: "Că a intrat acolo *amucíne* și el tot s-omcărca de aur și, pe când o fost la ușă, s-o-nchis ușa și-acolo o rămas pe veci" (Bilțiu, 1999: 415). – Din *amu* + *cine(va)*.

amuietúcă, adv. (reg.) Acuma, în momentul de față: "Mă, oameni, strigă birăul din Cuhea, *amuietucă* mereți în pădure și-aduceți dzăce cară de lemne" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 242). – Formă diminutivă de la *amu* (*amu* + *iată* + *-ucă*).

amuietúrá, *amuieturi*, s.f. (reg.) Vrajă, făcătură; mânătură: "Da' să știi că țigăncile acele o făcut *amuietură* pă tine" (Bilțiu, 2007: 174). – Var. a lui *măietură* + *a-* (protetic).

andréá, (indrea, îndrelușă, undrea), s.f. 1. Luna decembrie: "*Indreu* sau *Îndrelușă*, pentru luna decembrie" (Păpahagi, *Curs*, 1920/1927: 51). ■ "*Indrea, undrea* sau *andrea*, de la numele Sf. Andrei. Această lună fiind geroasă, încât te-nțeapă de parcă îți bagă ace, undrele" (G. Dem. Teodorescu). 2. Ac de cusut sau croșetat. ■ (top.) *Îndrea*, deal în Șieu; *Indreiu* / *Îndreiu*, vârf de deal (740 m), situat la sud-vest de Rozavlea, pe partea stângă a Izei. ■ (onom.) *Indre, Indrea, Indrean*, nume de familie frecvent în zona Șomcuta-Bucium. – Et. nec. (MDA); din *Andrei*, n. pr., cf. alb. *șën-ëndre* (Scriban). ■ "Prezent în trei dialecte, *andrea - undrea* e vechi, anterior influenței slave. *Undrea* (spre diferență de celelalte variante) duce la o conexiune etimologică, sensul de bază fiind «ac încârligat sau răsucit» sau mai

simplic «unealtă pentru cusut, înădit, împletit». Arhetipul **undrella* conține o temă **und-r-* a rad. i.-e. **uendh-* «a învăța, a răsuși, împleti». Cuv. autohton” (Russu, 1981: 408-409).

ânglie, *anglii*, s.f. (reg.) Stofă; pânză de bumbac: “Că-i cu pene de *anglié*, / Tătă pana-ajunge-o mie” (Memoria, 2001: 107). – Din *Anglia* (cf. *anadol*, *olandă*) (MDA, Șăineanu); cf. sb. *anglija* (Scriban, DEX).

anină, *anin*, v.t.r. A (se) agăța, a (se) prinde, a (se) apuca. – Lat. **anninare* “a lega” (Pușcariu, MDA).

aninăt, -ă, *aninați*, -te, adj. Agățat. – Din *anina*.

aninău, s.n. (reg.) 1. Pădure tânără (de anini). 2. Tufăriș, desiș, crâng. – Din *anin* “arbore din familia mesteacănului” + suf. -ău.

antál, *antale*, s.n. (reg.) Butoi mare de stejar; poloboc. ■ (onom.) *Antal*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *antal* “butoiaș” (Scriban, DEX, MDA).

antistie, *antistii*, s.f. (arh.) Organ executiv de conducere a comunelor (sec. XIX); consiliu local: “Atitudinea rău-voitoare a *antistiilor* comunale...” (Câmpeanu, 2016). ■ Termen viu în Maram. din dreapta Tisei, la începutul sec. al XXI-lea. – Din *antiste* “primar comunal” + suf. -ie (MDA).

ántras, s.n. (pop.) Antrax; tumoare a țesutului celular; dalac, armurar, mărîn, uimă, rac. – Var. a lui *antrax* (DLRM, DER, DEX).

anțál, s.n. (înv.) Arest: “Zece zile de *anțál*, / Tu, nefericit și mișel” (Bilțiu, 2006: 114). – Cf. germ. *Anhalten* “arestat”.

anumără, *anumăr*, v.t. A socoti, a număra: “*Anumără* și tu și vezi dac-am făcut bine socoteala” (Crâncău, 2013). – Din a- (protetic) + *număra*.

anumărât, -ă, *anumărați*, -te, adj. Socotit, numărat. – Din *anumăra*.

apătós, -oasă, *apătoși*, -oase, adj. (reg.) Îmbibat cu apă; apos: “Sunt două feluri de îndesori: una seacă și una *apătoasă*” (Țiplea, 1906: 513). În context, referitor la modul de manifestare a insolației: *apătoasă* = cu transpirație. – Lat. **aquatosus*, cf. *apos* (Pușcariu, MDA).

api, adv. (pop.) Apoi: “Ce fac? D-*api* torc și eu că viitorul bărbat mă bate dacă nu torc bugăt” (Bilțiu, 1999: 101). – Var. a lui *apoi* (DER, DEX, MDA).

aprinjoară, *aprinjoare*, s.f. (reg., înv.) Chibrit: “...popa numa singur așe le sălta [grinzile], ca și băturile de la *aprinjoare*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 161). – Din *aprinde* + suf. -ior.

aptúg, *apțuguri*, s.n. (reg.) Capcană de fier, cu colți, pentru urs sau lup. – Din germ.

apucător, -oare, *apucători*, -oare, adj. 1. Care apucă. 2. (fig.) Hoț, lacom: “Șugătanii-s lupi, pântru ce-s mai *apucători*, mai pribegi” (Papahagi, 1925: 316). – Din *apuca* + suf. -ător (MDA).

apucói, adj. (reg.) lute din fire, nervos; apucat (Maram. din dreapta Tisei). – Din *apuca* + suf. -oi.

arambăș, *arambași*, s.m. (arh.) Căpitan de haiduci sau de hoți: “Dar știi, când zece ai aveam, / Cu-*arambașu* mă iubeam” (Bârlea, 1924, II: 431). – Cf. *harambaș* (MDA).

aráp, *arapi*, s.m. (înv.) Arab, maur; harap: “Cîndu suflet din trup îl zmîcescu, / Atunci negri *arapi* să ivescu” (Socolan, 2005: 204; doc. din 1800). – Din bg. *arap* (DLRM, DEX, MDA).

arátru, s.n. (arh.) Plug de lemn (utilizat în anumite zone din Maram. până la începutul sec. al XX-lea). ■ Termenul mai este atestat doar la macedoromâni; în spațiul dacoromân s-a mai consemnat forma *arat* “plug”, în reg. Muscel (v. DER, 368). – Lat. *aratrum* “plug” (Pușcariu, după DER).

arăcní, *arăcnesc*, (arăgni), v.i. (reg.)

A striga, a zbiera, a mugii: "Gemea acolo [mârțoaga] și *arăgnea*" (Maram. din dreapta Tisei). – Din *a-* (protetic) + *răcni* (Scriban).

arădui, *arăduiesc*, v.i.r. (reg.) A (se) porni, a pleca, a merge, a purcede la drum: "...n-au ploatu până în luna lui iunie 18 zile și atunci s-au *arăduitu* ploile și tău au ploatu până la Sănpetru..." (Socolon, 2005: 257; doc. din 1808). (Trans., Maram.). – Din magh. *eredni* "a porni dintr-o dată" (DER, DLRM, MDA).

arămî, *arămesc*, v.r. (ref. la poame) A se altera, a căpăta un gust acrișor: "De pui pomnițele într-un vas nez-mălțuit, să *arămnesc*" (D. Pop, 1970). – Din *aramă* (DLRM, DEX, MDA).

arămît, -ă, *arămiți*, -te, adj. Alterat, stricat. – Din *arămi*.

arămîță, *arămite*, s.f. (reg.) Alcool de 90 de grade; "fruntea horincii", arcoziță, șpirt, țușlă. ■ La prima fiertură a borhotului se obține o cantitate superficială de alcool cu o tărie de 80-90 grade; pe vremuri, această *horincă de leac* se oprea, fiind folosită în gospodărie pentru diverse tămăduiri (ulterior, înlocuită cu spiritul medicinal). – Part. lui *arămi*.

arăstui, *arăstuiesc*, v.t.r. (reg.) 1. A se prezenta, a se arăta: "Zițalu n-are cu ce-l hrăni, / La stăpână n-are cu ce s-*arăstui*" (Papahagi, 1925: 280). 2. A lăsa (cuiva): "Această sfântă carte (...) de să va strica, s-o *arăstuiască* la cine a mărădui din elu, ca să o togmească" (Bârlea, 1909: 88). – Din magh. *ereszteni* "a lăsa, a da drumul" (MDA).

arătór, -oare, adj. (rar) (ref. la teren) Arabil: "...iar Michail a dat un intravilan cu patru pământe *arătoare*" (Mihaly, 1900: 395; dipl. 165). – Din *ara* "a face brazde cu plugul" + suf. -*ător* (MDA).

arăndăș, *arăndași*, s.m. (pop.) Arendaș. – Din *arendă* + suf. -*aș*.

arăndă, *arănde*, s.f. (pop.) Arendă; cedare temporară a dreptului de

exploatare a unor bunuri, în schimbul unei plăți: "Batori a dat în *arăndă* minele din Groapa Mare baronului Herberstein..." (Darius Pop, 1938: 15). – Var. a lui *arendă*, intrat târziu în rom., probabil sec. XVIII, prin mai multe căi (< ucr., rus., pol., magh. *arenda* < lat. med. *arenda* < lat. *ad-rendita* < *redditus*, *reddita* "restituit") (Scriban, DER, MDA).

arcélă, *arcele*, s.f. (reg.) Parte a unei grinzii ieșită în relief; proeminență. – Et. nec.

arcér, *arcere*, (alcer), s.n. Piatră de ascuțit; cute, gresie. ■ (top.) *Arcer*, vârf (1.859 m) sub formă de creastă prăpăstioasă și golașă, situat în Munții Țibleș, rezervație naturală de interes național; *Pădurea Arceriu*, *Valea Arcerului* (în Dragomirești). Toponimul ar indica prezența unor substanțe minerale utile (cuart). ■ Termenul general în Maram. Istoric este *cut'e* (ALRRM, 1969, h. 90). – Et. nec. (MDA).

arcozită, *arcozițe*, s.f. (reg.) Șpirt, țuica din prima distilare; horincă puturoasă, țușlă. – Et. nec.; derivarea directă din neologismul *arcoză* "gresie" (< fr. *arkose*) e puțin probabilă.

ardău, *ardăi*, s.m. (reg.; înv.) 1. Pădurar; paznic de pădure: "Că pădurile-s oprite, / N-au avut lemne plătite. / Și-s oprite de *ardăi*..." (Memoria, 2001: 107). 2. Paznic de câmp, gornic; boctăr, iagăr, vătav de țarină. – Et. nec. (MDA); din magh. *erdő* "pădure".

ardeleán, -ă, *ardeleni*, -e, s.m.f., adj. Locuitor din Ardeal: "Că noi altu' ț-om găsi, / Mai de iță, mai de neam, / Nu ca esta-u' *ardelean*" (Papahagi, 1925: 219). ■ (onom.) *Ardelean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ardeal* + suf. -*ean*. ■ "Ardeal este, din punct de vedere etimologic, maghiarul *Erdély*, care vine la rândul său din *erdő* "silva". Numele curat românesc, înainte de a primi termenul maghiar, cată să fi

fost Codru, pe care ungurii așezându-se în Pannonia, îl talmăcesc *Erdély*, iar românii s-au mulțumit a împrumuta traducerea” (Hasdeu).

ardeleancă, *ardelence*, s.f. Femeie originară din regiunea Ardeal. Locuitoare din regiunea Ardeal. – Din *ardelean* + suf. -că.

ardelenesc, -ească, *ardelenești*, adj. Care aparține Ardealului. – Din *ardelean* + suf. -esc.

ardihățean, -ă, *ardihățeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ardihat (= Ariniș). 2. (Locuitor) din Ardihat. – Din n.top. *Ardihat* (numele vechi a loc. Ariniș, jud. Maram.) + suf. -ean.

ardihățeancă, *ardihățence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ardihat (= Ariniș). Locuitoare din Ardihat. – Din *ardihățean* + suf. -că.

ardusățean, -ă, *ardusățeni*, -e, (ardusățean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ardușat. 2. (Locuitor) din Ardușat. ■ (onom.) *Ardusădan*, *Ardusătan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ardusat* + suf. -ean.

ardusățeancă, *ardusățence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ardușat. Locuitoare din Ardușat. – Din *ardusățean* + suf. -că.

arduzeleán, -ă, *arduzeleni*, -e, (arduzălean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din loc. Arduzel. 2. (Locuitor) din Arduzel. – Din n. top. *Arduzel* + suf. -ean.

arduzeleancă, *arduzelence*, (arduzăleancă), s.f. Femeie originară din loc. Arduzel. Locuitoare din Arduzel. – Din *arduzelean* + suf. -că.

areát, adv. v. aleat (“alături”).

aréť, adv. v. aleat.

aréťi, s.m. v. arete.

aréťe, *areťi*, (areťi), s.m. (înv.) Berbec (de 4 ani) de prăsilă: “Sunt mai bucuroși dacă întâiul miel e berbec: zice că-i *bun de areťi* (de prăsilă)”

(Latiș, 1993: 81). – Lat. *aries*, -etis “berbec” (= *arietem*) (DLRM, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *aréťii* (Scriban).

argeá, s.f. v. arjea.

arhanghelí, *arhanghelesc*, v.t. A conduce (o ceată de îngeri): “Arhanghelul care o *arhanghelit* tăť arhanghelii...” (Faiciuc, 2008: 678). – Din *arhanghel* “căpetenie a îngerilor”.

árie, *arii*, s.f. 1. Locul unde se treieră grăul: “Di pă cruce, pă stog, / Di pă stog, pă *arie*” (Bilțiu, 1996: 380). 2. Partea de jos, interioară, la casele vechi, lipite cu pământ: “*Aria* căsii nu-i bătută, / Voia gazdei nu-i făcută; / *Aria* căsii bate-om, / Voia gazdei face-om” (Lenghel, 1979: 44). – Din lat. *area* “loc neted, loc pentru clădit; ogradă (curte), tindă; piață publică” (DA, DER, MDA).

arieșeán, -ă, *arieșeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Arieș. 2. (Locuitor) din Arieș. ■ În jud. Maram. sunt două localități cu acest nume: Arieșul de Pădure și Arieșul de Câmpie. ■ (onom.) *Arieșan*, nume de familie. – Din n. top. *Arieș* + suf. -ean.

arieșeancă, *arieșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Arieș. Locuitoare din Arieș. – Din *arieșean* + suf. -că.

ariét, s.n. (arh.) Regiune, zonă. ■ (top.) *Arietena*, deal din hotarul Apșelor (Maram. din dreapta Tisei), atestat 1453 (Mihaly, 1900, dipl. 71 și 362). – Var. a lui *aret* (< *arie*) (DER).

arinár, s.n. v. arinișť.

ariníș¹, *arinișuri*, s.n. Pădurice de arini; ariniște. ■ (top.) *Ariniș*, loc. în Țara Codrului; *Ariniș*, loc. în Maram. din dreapta Tisei. – Din *arin* + suf. -iș (DEX, MDA).

ariníș², *arinișuri*, (arinar), s.n. (înv.) Teren nisipos. – Din *arină* “nisip” (< lat. *arena*, -rium “carieră de nisip”) (MDA; Loșonťi, 2001: 24-25).

aripá, v.t. A înaripa. – Din *aripă* (MDA).

aripăt, -ă, *aripați*, -te, adj. (fig.) Neastâmpărat. – Din *aripa* “a înaripa”.

ariște, *ariști*, s.f. (arh.) Închisoare; ocnă, temniță. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei. – Din *arest* (MDA).

arjeă, *arjele*, (argea), s.f. (reg.) 1. Acoperișul (din lemn) al casei (în Maram. Istoric). 2. Ultima cunună din pereții casei. ■ “Orice construcție ridicată prin îmbinarea unor capete de grinzi, însăși încheietura lor. Argea avea să se numească și războiul de țesut (...); și tot argea s-a numit bordeiul îngropat, din zonele de câmpie, unde se instalau, în verile caniculare, argele de țesut, pentru a se păstra umiditatea ce întreținea elasticitatea firelor de țesut, îndeosebi cele vegetale, din cânepă” (C. Bucur, Muzeul Astra, Sibiu). – Cuv. autohton (Hasdeu, Russu, Rosetti, Philippide, Brâncuș, Vraciu), der. din rad. i.-e. **areg-* “a închide, zăvor; clădire, casă” (Russu) sau dintr-un dacic **argilla* (*argella*) “locuință sub pământ” (Hasdeu), cf. alb. *ragal*, art. *ragal'a* “război de țesut”.

arm, *armuri*, (armur, armor), s.n. Coapsă (la animale); parte a piciorului de dinapoi cuprinsă între crupă și gambă; “*armura* pt'piciorului de d'napoi” (Papahagi, 1925). – Lat. *armur* “umăr, braț” (DER, MDA).

armăriu, s.n. (arh.) Dulap: “...cu excepția unui *armariu* pe care reprezentanții comunei se obligau să-l procure...” (Câmpeanu, 2016). – Var. a lui *armar* “dulap”, moștenit din lat. *armarium* (MDA).

armăș, *armași*, (armoș), s.m. (înv.) 1. Om înarmat, însărcinat cu paza ordinii și averii domnului și a boierilor: “...și tătarii pă semne că erau mai tari, *armoși*” (Papahagi, 1925: 311). 2. Slujbaș cu însărcinări administrative și judiciare. 3. Haiduc, viteaz. (Sec. XV). – Din *armă* + suf. -aș (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *ármás* (Bakos, 1982).

armăsár, *armăsari*, s.m. Bucată de lemn (stejar), de circa 3 m, fixată pe una din aripile porților de lemn tradiționale; servește la închiderea porții. – Prin metaforă, *armăsar* < lat. vulg. *armessarius*, de la (*equus*) *admissarius* (DER). ■ Cuv. rom. > magh. *hermekszár* (Bakos, 1982), ucr. *harmasar* (Candrea, după DER).

arminden, *armindenî*, s.m. 1. Numele popular al zilei de 1 mai: “În ziua de *Arminden* (1 mai) să bei vin roșu, că se înnoiește sângele” (Candrea, 1944: 306). 2. (pop.) Luna mai. 3. Copac curățat de crengi și împodobit cu spice de grâu: “Tinerii plecau în pădure, în munte și tăiau cel mai înalt copac (brad sau fag), pe care îl puteau aduce ei pe umeri. Îl curățau de crengi, dar la vârf îi lăsau câteva, pe care le împodobeau. *Armindenul* era ridicat, până la prânz, în centrul satului. Pe tulpină se puneau cununi de flori și spice de grâu” (Calendar, 1980: 82). – Din sl. *Jere-miinŭ dñi* “ziua sfântului Ieremia”, sărbătorită la 1 Mai (Scriban, DER, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *ármíngyin* (Bakos, 1982).

armónică, s.f. v. harmonică (“acordeon”).

armór, s.n. v. arm (“coapsă”).

armorár, s.n. v. armurar.

armós, s.m. v. armaș.

armúr, s.n. v. arm (“coapsă”).

armurár, *armurari*, (armurariu, armorar), s.m. Plantă ierboasă originară din regiunea mediteraneeană (*Carduus marianum*; *Silybum marianum*); limba-cerbului, mărarăcină cu frunză lată: “Astă-i *armorari* și-i bun pântru marhăle beteje. Treabă să sie h'iert și apa să dă la marhă să bea” (Papahagi, 1925: 315). – Din *arm*, *armur* “coapsă” + suf. -ar (DER). ■ Cuv. rom. > magh. *armurar* (Edelspacher, după DER).

arnău, s.n. v. arneu.

arnéu, *arneuri*, (arnău, herneu, hereneu, ierneu), s.n. (reg.; înv.) Coviltir

de iarnă (de rogojină sau pânză) la căruțe; corfă, prelată; “acoperământ pentru care, în contra ploilor și a soarelui” (Glosar, 1949). – Din magh. *ernyő* “umbrelă, coviltir” (DER, DLRM, MDA).

aróc, *aroace*, s.n. (reg.) Șanțul de pe marginea drumului. – Din magh. *árok* “groapă, tranșee; șanț” (MDA).

arșiță, *arșițe*, s.f. Teren (deal, coastă de munte) unde s-au defrișat copacii prin incendiere, pentru a se amenaja pășune, fânațe sau parcelă agricolă. ■ (top.) *Arșița*, teren în Cupșeni, Măgureni, Dragomirești, Glod, Rozavlea; *Arșița*, cătun (a.d. 1909), azi contopit cu Vișeu de Sus. – Lat. (*calor*) **arsicia* “care arde”, de la *ardere* (Pușcariu, CDDE, după DER; MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *arsyca* (Macrea, 1970).

arúnc, *aruncuri*, s.n. (reg.) 1. Taxă, repartitie financiară pe familie stabilită pentru plata dascălului și întreținerea școlilor; ieptare pe popor, potlioc: “Din *aruncul* pe comună (contribuția comunității) în valoare de 400 coroane...” (Câmpeanu, 2016: 76). 2. Repartitie, socoteală, dare; referitor la “cantitatea de fân ce trebuia să o dea fiecare asociat, după numărul de oi furajate și numărul de zile pentru care asociatul trebuia să asigure mâncare pentru păcurari”, la iernatul oilor (Dăncuș, 1986: 51). – Din *arunca* (MDA).

aruncătură, *aruncături*, s.f. 1. Aruncare: “...și o slăbdiț pădurea de tăte laturile. Când o intrat tăți [tătarii] în pădure, apoi o făcut *aruncătura* și i-o pustiit pă tăți” (Papahagi, 1925: 313). 2. (mag.) Faptul de a arunca o vrajă asupra cuiva, cu ajutorul unor obiecte (aruncate în curte sau pe drum): “Când o fost la miez de cale, / S-o-ntâlnit cu țăpăturile, / Cu-*aruncăturile*” (Bilțiu, 2015: 285). – Din *arunca* + suf. -*ătură* (MDA).

arvón, s.n. v. *arvună*.

arvúnă, *arvune*, (arvon), s.f. Acont,

avans, plată anticipată. – Din ngr. *arravóna* “arvună” și “promisiune de căsătorie” (MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *arawona* (Miklosich, după DER).

arvuní, *arvunesc*, (arvoni), v.t. A da un avans dintr-o plată. – Din *arvună*.

asăuján, s.m.f., adj. v. *asuăjean*.

asâmbrí, *asâmbresc*, v.t.r. (reg.) A pleca din slujba cuiva: “Să știi că Pinte se *asâmbrește*, se duce de la tine” (Bilțiu, 1999: 425). – Din *a-* (protetic) + *simbrie* “plată”.

aschiutóiu, s.m. v. *așchiuț* (“ajutor de jurat”).

ascrumá, v.t. (reg.) A transforma în cenușă; a carboniza, a arde. – Din *a-* (protetic) + *scrum* “cenușă”.

ascrumát, -ă, *ascrumați*, -te, adj. (reg.) Prefăcut în scrum; mistuit de foc, ars, carbonizat. – Din *ascruma*.

ascuțít, *ascuțituri*, s.n. Tăiș (de cuțit): “Da' păcurariu ș-o scos baltagu' ș-o dat tăt cu *ascuțátu* în frunte” (Papahagi, 1925: 154). – Din *ascuți*.

aseuján, s.m.f., adj. v. *asuăjean*.

ásmă, *asme*, s.f. (dial.) Astmă; nădușală; greutate în respirație. – Var. a lui *astmă*.

asociațiúne, *asociațiuni*, s.f. (înv.) Asociație, organizație: “Vicarului Mihail Pavel îi revine calitatea de membru fondator, în anul 1860, alături de comitele suprem Iosif Man și de alți intelectuali români, a *Asociațiunii* pentru Cultura Poporului Român din Maramureș” (Câmpeanu, 2016). – Var. a lui *asociație*.

asogá, *asog*, v.t. (reg.; înv.) 1. A da aluatului forma pâinii, înainte de a o băga în cuptor. 2. A frământa aluatul din care se face pâinea. 3. A rupe aluatul și a-l potrivi cu mâinile ca să intre în tava pentru copt: “Ba eu numa am văzut / *Asogând* colac de grâu” (Papahagi, 1925: 271). (Trans. Nord, Maram.). – Din *a-* (protetic) + *soga* (var. a lui *soage* “a modela aluatul” < lat.

subigere “a îndrepta, a împinge în sus; a frământa”) (MDA).

asogát, -ă, *asogați*, -te, adj. (reg.) (ref. la aluat) Modelat, frământat. – Din *asoga*.

asoreală, *asoreli*, s.f. (reg.; med.) Afecțiune provocată de expunerea prelungită la soare (se manifestă prin dureri de cap, amețeli și greață); insolajie; îndesoare. (Maram.). – Din *asori* + suf. -eală (MDA).

asorí, *asoresc*, v.r. A se încălzi, a se expune la soare: “Te pui gios să te umbrești, / Mai tare te *asorești*” (Țiplea, 1906: 502). – Din *a-* (protetic) + *sori* “a se încălzi la soare”, cf. *însori* (MDA).

asorít, -ă, *asoriți*, -te, adj. 1. Pârlit, ars (de soare). 2. Cu insolajie. – Din *asori*.

aspreală, *aspreli*, s.f. Scrobeală, apret: “Dau-mi portu la d-*aspreală* / Și fața la rumeneală” (Papahagi, 1925: 191). – Din *aspri* + suf. -eală (DLRM, MDA).

aspreán, -ă, *aspreni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Aspra. 2. (Locuitor) din Aspra. – Din n. top. *Aspra* + suf. -ean.

aspreâncă, *asprence*, s.f. Femeie originară din localitatea Aspra. Locuitoare din Aspra. – Din *asprean* + suf. -că.

astalâș, *astalâși*, (rastalâș, stalâș, stâlâș), s.m. (reg.) Tâmplar, lemnar. ■ (onom.) *Astalâș*, *Astaloș*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *asztalos* “tâmplar” (MDA).

astără, adv. (reg.) În seara asta, deseară: “Mândru-n cinste te sluja, / În cinste, fără simbrie, / Lasă-l pe-*astară* să vie” (Bârlea, 1924: 99). – Din *ast(ă)* + *seară* (Scriban, MDA).

astâmpără, v.t.r. v. stâmpăra.

astupúș, *astupușuri*, (stupuș), s.n. (reg.) Dop pentru recipiente din sticlă; cep. ■ “E făcut din cocean, frunză, plută”; “e făcut din văcălie”. ■ (onom.) *Astupuș*, poreclă în Dumbrăvița. – Din

astupa “a închide” + suf. -uș (DLRM, DEX, MDA).

asuăjeán, -ă, *asuăjeni*, -e, (asăujan, aseujan, suăjean), s.m.f., adj. 1. Persoană orginiară din loc. Asuaj. 2. (Locuitor) din Asuaj. ■ În jud. Maram. sunt două localități cu acest nume: Asuajul de Jos și Asuajul de Sus. ■ (onom.) *Asăujan*, *Asuăjan*, nume de familie. – Din n. top. *Asuaj* + suf. -ean.

asuăjeâncă, *asuăjence*, s.f. Femeie originară din loc. Asuaj. Locuitoare din Asuaj. – Din *asuăjean* + suf. -că.

asudă, *asud*, v.i. A transpira, a năduși. – Lat. *assudare* “a asuda” (CDDE, MDA).

asudoăre, *asudori*, s.f. (reg.) Sudoare, transpirație. – Din *a-* (protetic) + *sudoare* (MDA).

asumutá, v.r. (reg.) A se ameți; a se îngreuna (de cap): “Palincuță de cea tare / Și de cap s-*asumuta*-re” (Papahagi, 1925: 277). – Et. nec. (MDA).

asumutát, -ă, *asumutați*, -te, adj. (reg.) Amețit, pilit. – Din *asumuta*.

asumuță, (asumuți), v.t. (dial.) A asmuți câinele asupra cuiva. – Din *asmuța*, var. a lui *asmuți*.

asumuțát, -ă, *asumuțați*, -te, adj. (dial.) Asmuțit. – Din *asumuța*.

asvără, adv. v. azvară.

așchiút, *așchiuți*, (aschiutoiu), s.m. (reg.; inv.) Ajutor de jurat. – Din magh. *esküdt* “jurat” (MDA).

așeșderea, adv. (inv.) Asemenea: “...pîntru ertare păcatelor sale, *așeșdere* moșiloru, părințiloru și frațiloru loru” (Bârlea, 1909: 137; doc. din 1768). – Var. a lui *așjiderea*.

așezăláš, *așezălašuri*, (aședzăláš), s.n. (reg.) Așezământ. – Din *așeza* “a pune, a rândui” + suf. -ăláš (MDA).

așezământ, *așezământuri*, (aședzământ), s.n. 1. Locuință stabilă (Papahagi, 1925). 2. Casă, gospodărie, așezare: “De-oi trăi și n-am ticneală, / Nici *aședzământ* în țară...” (Papahagi,

1925: 205). – Din *așeza* + suf. *-(ă)mânt* (DLRM, MDA).

atuncine, (atuncinea), adv. În momentul acela, atunci: “*Atuncinea*, în zua aceie, puneu femeile răsadurile de curechi, poridici și le astupa” (Bilțiu, 2009: 57). – Din lat. **ad-tuncce-ne* (CDDE).

ațâne, *ațân*, v.t. A ține: “Patru săptămâni îl *ațân* [purcelul] cu scroafa” (Grai. rom., 2000). – Din *a-* (protetic) + *ține*.

ațănut, *-ă, ațănuți, -te*, adj. Păstrat, menținut. – Din *ațâne*.

ațântă, v.t. A fixa, a țintui. – Var. a lui *aținti*.

ațântăt, *-ă, ațântați, -te*, adj. Fixat, țintuit, ochit: “Bine-n armă îndesat, / Și la pieptu-mi *ațântat*” (Bilțiu, 2013: 51). – Din *ațânta*.

au, conj. - (înv.) Sau, ori: “...cine să o fure, preut *au* deacon, să fie (...) afurisit în veci, amin” (Bârlea, 1909: 166). – Moștenit din lat. *aut* (MDA).

augúst, *-ă, auguști, -te*, adj. (liv.) Împărătesc, maiestos: “...pentru *augusta* casa domnitoare austriacă...” (Koman, 1937: 44). – Din lat. *augustus*, fr. *auguste* (MDA).

aurărie, *aurării*, s.f. Obiecte din aur: “Și când au văzut ce *aurării* și scumpeturi au adus cu ei tătarii (...), s-au gândit cum să le fure” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 156). – Din *aur* + suf. *-ărie* (Scriban, MDA, DEX).

avám, adj., adv. 1. Prea mult, grozav. 2. Mare, cumplit (Papahagi, 1925). – Var. a lui *avan* (Scriban, MDA).

avămít, *-ă, avămiți, -te*, adj. (reg.) Rău, ticălos (Papahagi, 1925). – Din *avam* + suf. *-it*.

avizúhă, s.f. (reg.) Nălucă, spirit malefic: “Gîndești că-i o *avizuhă*” (Faiciuc, 2008: 766). – Cf. *Avizuhără* (una din denumirile sub care este cunoscută Fata Pădurii, un geniu rău al pădurilor, în mitologia maramureșeană).

azâmə, *azâme*, (azimă, iazâmə), s.f. (gastr.) Pâine de aluat nedospită; azimă. ■ “Făină de pârgă, apă și sare, fără nimic de dospit” (Memoria, 2001: 39). Se folosește de către catolici la împărțășanie. – Var. a lui *azimă*, *azimos* (MDA).

azváră, (asvară), adv. (reg.) Astă-vară, vara trecută. – Din *astă* + *vară*.

B

băbă, *babe*, s.f. 1. Bunică. 2. Vrăjitoare. 3. Băbătie. 4. Popică. ■ (onom.) *Baba*, nume de familie în jud. Maram. ■ (top.) *Baba*, sat aparținător de com. Coroieni (zona Lăpuș). ■ *De-a baba oarba*, joc de copii: jucătorii se așază în cerc; unul din copii este legat la ochi cu o eșarfă, ceilalți aleargă haotic, pentru a-l deruta; copilul prins va fi următorul legat la ochi. – Din vsl. (srb., ucr., pol.) *baba* (DER, MDA).

babilón, *babiloane*, s.n. Anarhie, haos; balamuc. – Din top. *Babilon* “capitala Caldeii, pe Eufrat, întemeiată de Nimrod (2.640 a.Cr.), împodobită de Semiramida și dărâmată de Ciru, în 538 a.Cr.” (Șăineanu, 1929).

babiță¹, *babițe*, s.f. Rață: “Mă dusei în pădurice, / Aflai ouă de *babițe*” (Papahagi, 1925: 301). – Din bg., srb. *babica*, dim. de la *baba* (DER, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *babéc* (Bakos, 1982).

babiță², *babițe*, (babdiță), s.f. (med.) Diaree (de regulă, la sugari). – Din bg. *babici* (MDA).

baboántă, s.f. v. baboanță.

baboántă, *baboanțe*, (baboantă), s.f. Babă; bătrână arțăgoasă, supărăcioasă: “Trebuie s-o ieie crucea femeie văduvă și curată, nu fiece *baboanță*” (Bilțiu, 2001: 63). – Din *babă*, contaminat cu *clonț*, *cloanță*, cf. *Baba-Cloanța*.

babórniță, *babornițe*, s.f. (reg.) Babă urâtă și rea; cotoroanță: “...nu știu cum o scoteam la socoată cu *babornița*

asta” (Bilțiu, 1999: 86). – Din *babă* + *bahorniță* (DLRM, DEX, MDA).

báci, *baci*, s.m. Mai-mare peste păcurari la stână (în zona Borșa-Moisei-Săcel); vătav (în alte regiuni din Maram. Istoric). ■ “*Baciul* este conducătorul stânei și personajul principal; cores-punde cu *baca* la stânele din Cehoslovacia și Polonia. (...) El are obligația de a supraveghea bunul mers al stânei, dacă oile sunt «bine purtate» la pășune și păcurarii nu le lasă «să zacă pe munte», ca să se îmbolnăvească” (Morariu, 1937: 184). ■ (onom.) *Baciu*, *Băcilă*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XIV). – Cuv. autohton (Hasdeu, Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu). ■ Cuv. rom. > srb. *bač*, blg. *bač*, *baču*, ceh. *bača*, pol. *Baca*, ucr. *bac*, magh. *bács* “cioban” și *bácsí* “bade, nene” (Macrea, 1970).

badóc, s.n. v. badog.

badóg, *badoage*, (badoc), s.n. (reg.)

1. Tablă. 2. Vas de tinichea: “Da’ o vinit la el oarice țâgan, cum sunt di-aiștia ce tomnesc *badoace*, ceva blide, oale, cratiți” (Bilțiu, 2007: 156). – Din magh. *bádóg* “tinichea, tablă” (MDA).

badogár, *badogari*, (badocâș, badogâș), s.m. (reg.) Tinichigiu: “Să mai fac *badogîși*, covățari care-s mascați de țigani” (Bilțiu, 2009: 136). – Din *badog* + suf. -ar.

badogâș, s.m. v. badogar.

baér, s.n. v. baier (“ață, sfoară”).

bagău, *bagăuri*, s.n. (reg.) 1. Tutun, tabac. 2. (în expr.) *A ține băgău* = a

mesteca tutun: “Amândoi moșii fumau cu pipa și țineau *bagău*” (Memoria, 2004-bis: 1.283). ■ (onom.) *Bagău* (Bagoaie), poreclă în Dragomirești. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “scrum de tutun”. – Din magh. *bagó* “tutun de mestecat” (Cihac, Scriban, Șăineanu).

bagnét, *bagneturi*, (bainet), s.n. (reg.) Baionetă; cuțit soldătesc: “Nici călare, nici pe jos, / Fără cu *bagnetu* scos” (Bârlea, 1924: 284). – Var. a lui *baionetă* (MDA).

bagsáma, (basamă), adv. (pop.) Probabil; mi se pare (că): “Apoi el tăt s-o dus înainte cătră curtea zmaului că, *bagsamă*, unu era” (Bilțiu, 2007: 88). – Din expr. *bag seamă*, a *băga de seamă* “a da atenție (la ceva), a observa (ceva)”.

bái, *baiuri*, s.n. (reg.) Necaz, su-părare: “Lasă, nu-i *bai*, mândrior, / Că m-ai lăsat să trag dor” (Papahagi, 1925: 197). ■ (med.) *Baiul cel mare*, *baiul cel rău* = epilepsie; betesăg; îmbătăciune. Expr. atestată exclusiv în regiunea nordică. – Din magh. *baj* “necaz” (DER, DLRM, MDA).

baie, *băi*, s.f. 1. Exploatare minieră subterană; mină; ocnă. ■ (top.) Baia Mare, Baia-Spie, Baia-Borșa, Băița, Băița de sub Codru, Băiuț, Strâmbu-Băiuț, Chiuzbaia (localități în jud. Maram.). ■ (top.) *Baia Piticilor*, galerie de mină situată pe Valea Chiuzbăii, pe un versant al Dealului Herja. 2. (înv.) Carieră de piatră (Borșa, Giulești); *baie de piatră* = pietrărie. ■ (top.) *Baia de piatră*, carieră și moară, în Borșa. 3. Peșteră. ■ (top.) *Baia lui Schneider*, peșteră situată pe versantul sudic al Dealului Popii (în Munții Maramureșului). 4. Slatină (în Maram. din dreapta Tisei). 5. Stațiune balneară sezonieră, de interes local (în Maram. au funcționat, pe parcursul sec. XX, circa 28 de stabilimente balneare). – Lat. **bannea* (= *balnea* “cameră de baie,

baie publică”), cf. it. *bagno*, fr. *bain*, sp. *baño*, port. *banho* (DER, MDA). ■ Cuv. rom > magh. *banya* (DER).

báier, *baiere*, (baer, baior, bair), s.n. 1. Brâu, cureaua de la tașcă; legătură de desagi. 2. Ață, sfoară de legat cămașa ori sumanul la gât: “Pă *baieru* trăistii mele / Scrisu-i numele tău, lele” (Ștețco, 1990: 297). – Lat. *bajulus*, -um “purător, hamal” (Philippide, CDDE, după DER; MDA).

bainét, s.n. v. *bagnet* (“baionetă”).

báior, s.n. v. *baier*.

baiușág, *baiușaguri*, (băiușag), s.n. (reg.) Necaz, nenorocire. – Din *bai* “necaz” + suf. -șag.

bajocorí, *bajocoresc*, v.t. (dial.) 1. A face pe cineva de rușine. 2. A umili. – Din *batjocură* (DLRM, MDA).

bajócură, *bajocuri*, s.f. (dial.) 1. Batjocură. 2. (în expr.) În *bajocură* = a) în bătaie de joc; b) în glumă. – Refăcut din *batjocuri*, pl. lui *batjoc* (DER, MDA).

bal, adj. v. *băl* (“alb”).

baláce, s.f. Clopoțel de pădure, iarba-limbii (*Streptopus amplexifolius*). – Et. nec.

báligă, *baligi*, *balige*, (balega), s.f. 1. Excremente de animale mari. 2. Pete maronii care ies pe fața unor femei gravide. 3. (fig.) Om moale. – Cuv. autohton, cf. alb. *baigë*, *bagë*, *bagëllë* (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu); forma străromână era **ballega*, posibil i.-e. **bhel-no* +*gua* (Russu, 1971: 136); cf. srb. *balega*, alb. *baigë* (MDA). ■ Cuv. rom. > srb. *balegá*, ucr. *balyga*, *belega* (Scriban).

bálmoș, *balmoșuri*, (balmoj, balmuș), s.n. (reg.) Preparat culinar din caș fiert în lapte dulce, în amestec cu făină de mălai. ■ (top.) *Dealul Balmoșului*, deal în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 78); *Lunca Balmoșului*, cătun contopit cu Vișeu de Sus; stâne în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 112). ■ (onom.) *Balmoș*, nume de familie în jud. Maram. – Creație expresivă (Iordan);

posibil să fi suferit influența lui *valma*, *valmeș* “amestecat, bălmăjit”, din sl. *valŭmŭ* “amestecat” (DER). ■ Cuv. rom. > magh. *bálmós* (Bakos, 1982).

bálmuş, s.n. v. balmoș.

báloșă, *baloșe*, adj. f. (reg.) (Capră) de culoare albă. – Cf. *bălușă* “capră bălană” (MDA).

baltág, *baltaguri*, (băltag, băltag), s.n. 1. Secure mică: “*Băltagu*-i pruncu săcurii” (ALRRM, 1973; h. 745). 2. (înv.) Topor cu coadă lungă, întrebuițat și ca armă: “Cu *baltagu*-ncolțurat” (Calendar, 1980: 5). ■ “Inițial armă de luptă, apoi armă de vânătoare, armă de apărare ciobănească, apoi simplu baston, a rămas acum doar un element de recuzită a chemătorilor la nuntă” (Bănățeanu, 1969: 205). ■ (onom.) *Baltag*, nume de familie în jud. Maram. – Din tc. *baltak* “topor” (Șăineanu, MDA); cf. tc. *balta* (DLRM, DEX).

balt, *balturi*, s.n. 1. Laț, ochi, nod. 2. Năframă de mireasă; voal; ștergar alb din bumbac care se leagă pe capul miresei după cununie: “Eu-s fecioru cu bujoru / Și-am zânit cu *băltișoru*” (Ștețco, 1990: 27). – Lat. *balteus* “centură, curea, bici” (CDDE, MDA).

banát, *banaturi*, (bănat), s.n. (reg.) Necaz, supărare, mâhnire: “Să n-am prunc de legănat / Mi-aș trăi tot cu *bănat*” (Calendar, 1980: 17). – Din magh. *bánat* “tristețe, mâhnire” (MDA).

bancută, *bancute*, (băncută, băncuță), s.f. (înv.) Monedă de 50 de bani; odinioară (în Trans.), monedă de 20 de creițari (DER): “Câte paie pă casă, / Atâtea *bancute* pă masă” (Bilțiu, 1996: 338). – Din germ. *Banknote* (MDA).

bándă, *bande*, s.f. 1. Formație de ceterași, taraf: “Cu trei-patru ceteraș, / Cu *bândzăle* din oraș” (Papahagi, 1925: 229). 2. Fanfară, orchestră militară. 3. Ceată de răufăcători. – Din germ. *Bande* “bandă, ceată; orchestră”, fr. *bande*, it. *banda* “bandă, grup; fanfară” (DEX, MDA).

banderíu, *banderii*, s.n. (arh.) Steag: “Era basa organizărei militare a Ungariei în acești secol: fiește care prelat, magnat și municipiu era datoriu se easă cu *banderiul* seu, la care s-au alăturat și nobilii cei cu mai puțin de 50 de ostași călări” (Mihaly, 1900: 168; dipl. 73, la note); “Urmând *banderiul* voievodului Balc s-au resculat în contra regelui Sigismund...” (Idem). – Moștenit din lat. *banderium* (MDA); cf. *banderie* “ceată de oameni înarmați care însoțeau un nobil feudal în luptă”.

bandură, *bandure*, (băndură), s.f. (reg.) 1. Năframă, bandaj; cârpă: “Cu unsoare îl ungem la grumaz și-l legăm cu o *băndură*” (Bârlea, 1924, II: 380). 2. Prosop din cânepă, de șters pe mâini. – Din germ. (*Ver*)*band* “baieră, bantă, betelie” (Turcanu, 2005) + suf. -ură.

barabói, *baraboi*, s.m. (reg.) Cartof (*Solanum tuberosum*); picioică, corompei, cloșcă. – Din magh. *baraboly* “plantă”, ucr. *barabolja* “cartof”, bg. *baraboj* “cartof”, toate de la numele provinciei germane Brandenburg, regiune de unde se importau cartofi în cantități mari (Scriban, DER, DEX).

barabór, *barabori*, s.m. (reg.; înv.) Lucrător la pădure, muncitor forestier; țapinar: “Săracii *baraborii*, / Cân s-adună doi și tri / Luti să pun și-ș beu banii” (Ștețco, 1990: 232). – Origine incertă, cf. rad. i.-e. **bharu-* “brad, copac, pădure” (v. Pokorny, IEW, 109).

barbíl, s.m. v. borbil (“bărbier”).

bárbor, *barbori*, s.m. (arh.) Brăzdarul plugului. ■ Exclusiv în loc. Moisei; în restul regiunii se folosește expr. *seru' plugului* (ALRRM, 1973: 843). – Var. a lui *barbur* “partea de jos a lamei”.

barc, s.n. v. bărc (“desiș”).

bárdă, *barde*, *bărzi*, s.f. 1. Movila sau gruiul pe care se poziționează hăițașul atunci când dirijează vânatul (uneori în formă dim.). 2. Hăițaș așezat pe o movilă, cu scopul dirijării vânatului către țiitori: “Du-te de *bardă* pa *bardica*

ačaie” (Idem). 3. Secure cu tăiș lat. ■ (top.) *Bardău* (1.850 m), munte cu vârful rotunjit, situat pe hotarul dintre Vișeu de Sus și Poienile de sub Munte. ■ (onom.) *Barda*, *Bârda*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *bard* (Scriban, Șăineanu, DER).

bărem, adv. Măcar, cel puțin; bătr: “...că ea mai bine se omoară, dacă nici acum *barem* nu-i face pe voie” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 64). – Din tc. *barim* (DER); din bg., srb. *barem* (MDA).

bărnă, adj., s.m.f. (reg.) (ref. la vaci) Oacheșă, negricioasă: “Rage *Barna* ntre hotară / Și n-aude-a noua țară?” (Papahagi, 1925: 301). ■ (onom.) *Barna*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *barna* “brunet” (MDA).

barșon, *barșoane*, s.n. (reg.) 1. Catifea (în Trans.). 2. Zgardă de mărgel (în Maram., Oaș, Lăpuș): “Lelea cu *barșoanele* / Nu ști mulge vacile” (Memoria, 2001: 81). ■ “În tot Maramureșul, de la fetiță la bătrână, fiecare poartă și acum în jurul gâtului zgărdanul sau *barșonul*, identice cu zgarda din Țara Oașului, completând răscoiala pătrată a cămășii” (Bănățeanu, 1965: 124). ■ Explicația devierii de la sensul primar (catifea), la sensul secundar (zgărdan): “La sărbători, tinerele fete [din Lăpuș] purtau câte două rânduri de *barșoane* (broderie din mărgel pe suport textil, cu panglici colorate la capete), prinse de cozi” (Mirescu, 2006: 149). Panglicile colorate de la capetele zgărdanelor erau confecționate din catifea. Cu timpul, cuvântul *barșon* a devenit sinonim cu zgărdan. – Din magh. *bársony* “catifea” (DLRM, MDA).

barșoní, *barșonesc*, v.t.r. (reg.) 1. A (se) îmbrăca cu haine confecționate din catifea, purpură. 2. A oferi cuiva zgărdane cu panglici din catifea: “Mândrulucu meu Ion, / Da' mă poartă cu barșon. / Bătr cât m-ar *barșoni* / Eu nevastă nu i-oi fi” (Bârlea, 1924, I: 250). – Din *barșon* “catifea”.

barșonít, -ă, *barșoniți*, -te, adj. (reg.) Îmbrăcat în purpură. – Din *barșoni*.

bărtă, *barte*, s.f. (reg.) Tivitura de sus a izmenelor, cioarecilor sau rochiei [fustei], prin care trece cureaua: “Când lega oarece bărbat, zăce că trebe să iei brăcinariu de la un om mort și să i-l pui în *barta* gatiilor la cine vrei să îl leji” (Bilțiu, 2001: 111). – Din germ. *Borten* “bordură, tresă” (MDA).

bărtă, *barțe*, s.f. (reg.) Adeverință, dovadă, act oficial: “Poți coși pă unde-i vre, / Numai *barță* de-i avé” (Lenghel, 1985: 593). ■ “Act eliberat de Consiliul Popular pomicultorilor pentru a-și putea fierbe țuica” (D. Pop, 1970). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “chitanță”. – Et. nec. (MDA).

bărză, *berze*, s.f., adj. (Oaie) albă, cu trăsuri negre pe la ochi sau jumătate albă, jumătate neagră. ■ (onom.) *Bărz*, *Bărz*, *Bârzan*, *Bârzea*, *Bârzo(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Hasdeu, Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *barth*, *bardhi*, *bardhë* “alb” < i.-e. **bhereg-* “a străluci, alb” (Russu, 1970:138). ■ Cuv. rom. > ucr. *barza* “oaie cu pieptul alb” (Candrea, Rosetti, după DER).

basâma, adv. v. bagsamă.

basórcă, s.f. (reg.) Vrăjitoare. ■ *De-a basorca* = numele unui joc de copii (Maram. din dreapta Tisei). – Formă refăcută din *bosorcău* “vrăjitor”.

bătăr, (batâr), adv. (reg.) Măcar, chiar, cu toate că, cel puțin; barem: “Supărare, du-te-acasă, / *Bătăr* aicea mă lasă” (Bilțiu, 2006: 59). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *batâr* “măcar”. – Din magh. *bátor* “deși” (DLRM, DEX, MDA).

bătăr, adv. v. batâr.

bătcă, *batce*, s.f. 1. Nicovală mică de fier pe care se bate coasa; ileu. 2. Bucată de fier lată și încovoiată ce servește la închiderea porții; zăvor; vâtej, rigli. – Din ucr. *babka* (refăcut după *bate*) (DLRM).

bâte, *bat*, v.t. 1. A lătra. 2. A împușca, a trage cu artileria grea (Maram. din dreapta Tisei): "Bătea tunu' acolo". – Lat. *batt(u)ere* (DEX, MDA).

batóză, *batoze*, s.f. 1. Mașină agricolă pentru treierat cereale; treierătoare, mașină de îmblătit: "...ne-am dus pe altă cărare și am ieșit la *batoză*" (Bilțiu, 1999: 187). ■ (top.) *La Batoză*, fânațe în loc. Valea Stejarului. 2. (arg.) Femeie grasă. – Din fr. *batteuse* "bătătoare; mașină de treierat" (DER, MDA).

batúl, -ă, *batuli*, -e, adj., s.n. Soi de măr nobil (*Malus pumila*): "În anii de recoltă bună [din Maram.] se exportă 200-300 de vagoane de mere de soiuri nobile (Ionatan, *Batul* etc.) în Cehoslovacia, Ungaria, Germania, Siria și Palestina" (Dermer, Marin, 1935: 87; v. și Borza, 1968: 105). – Et. nec.

bazacónie, *bazaconii*, s.f. 1. Ciudățenie. 2. Poznă. 3. Prostie: "Du-te-n beciznicie și nu tot vorbi *bazaconii*, că tu prea multe știi" (Bilțiu, 1999: 192). – Din vsl. *bezŭ-zakonije* "nedreptate" (DER, DLRM).

băbân, s.m.f., adj. v. băbean.

băbăș, s.m.f., adj. v. băbean.

băbălău, *băbălăi*, s.m. (reg.) Bărbat cu comportament femeiesc. – Din *babă* + suf. -ă/ău (DLRM, MDA).

băbătfe, *băbătii*, s.f. 1. Element din sistemul de evacuare a fumului provenit de la cuptor, construit din bârne de lemn, lipite cu lut, în formă piramidală; este amplasat în tindă, la nivelul plafonului, cu rolul de a aduna și a răci fumul ce se ridică de la hornul vetrei; babă, băbuie, băbăcă. 2. Parascânteii la casele țărănești vechi, situat în pod: "Mai demult, o avut așé *băbăcă*-n pod, ca un cuptor din lespez' de piatră, și acolo îl puné p'on șir de drod" (Bilțiu, 2001: 280). – Din *babă* + suf. -ătie (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *babatyí*; *bobotyí* (Bakos, 1982).

băbeán, -ă, *băbeni*, -e, (băban,

băbaș), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Baba. 2. (Locuitor) din Baba. ■ (onom.) *Băban*, *Băbaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Baba* + suf. -ean.

băbeáncă, *băbence*, s.f. Femeie originară din localitatea Baba. Locuitoare din Baba. – Din *băbean* + suf. -că.

băbéște, adv. 1. Ca babele. 2. (în expr.) *A explica băbéște* = pe înțelesul tuturor, în limbaj simplu. – Din *babă* + suf. -ește.

băbițăt, -ă, *băbițâți*, -te, (băbdițat), adj. (reg.) Descântat contra diareei. – Din *babița*.

băboní, v.t. v. boboni ("a fermeca").

băcie, *băcii*, s.f. Stână, cu sensul restrictiv de "locăție în care se prepară lactatele". (Maram.). – Din *baci* + suf. -ie (MDA).

băcít, s.n. Meșteșugul prelucrării laptelui. – Din *băci*.

băcuiét, *băcuiete*, (băcuet), s.n. (reg.) 1. Sac mic, desagă: "Vara o sapi cu hârlețu, / Toamna-o cari cu *băcuietu*" (Papahagi, 1925: 228). 2. (fig.) Mic de statură, pitic: "Stau feciorii să să bată / De la-un *băcuiet* de fată" (Papahagi, 1925: 219). – Contaminare dintre magh. *bacó* și *săcuiet* (MDA).

băiés, *băieși*, s.m. 1. Lucrător în mină; miner: "... acolo îs tare mulți *băieși* care scot aurul din munți..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 229). 2. Băimărean: "Pintea (...) moarte împrăștie-mprejur. Zeci și sute de *băieși*, jandari și cotune mor" (Idem, p. 227). ■ (onom.) *Băieș(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *baie* "mină" + suf. -aș (DLRM, MDA).

băimăreán, -ă, *băimăreni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Baia Mare. 2. (Locuitor) din municipiul Baia Mare. – Din n. top. *Baia Mare* + suf. -ean.

băimăreáncă, *băimărence*, s.f. Femeie originară din localitatea Baia

Mare. Locuitoare din municipiul Baia Mare. – Din *băimărean* + suf. -că.

băisprián, -ă, *băisprieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Baia-Spie. 2. (Locuitor) din Baia-Spie. – Din n. top. *Baia-Spie* + suf. -ean.

băispriăncă, *băisprience*, s.f. Femeie originară din loc. Baia-Spie. Locuitoare din Baia-Spie. – Din *băisprian* + suf. -că.

băițan, -ă, *băițeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Băița. 2. (Locuitor) din Băița. ■ (onom.) *Băițan*, nume de familie în jud. Maram. ■ În Maram. sunt două localități cu numele Băița: Băița (Băii) și Băița de sub Codru. – Din n. top. *Băița* + suf. -ean (> -an).

băițâncă, *băițence*, s.f. Femeie originară din loc. Băița. Locuitoare din Băița. – Din *băițean* + suf. -că.

băiuț, *băiuțuri*, s.n. (reg.) Necaz, supărare. – Din *bai* + suf. -uț.

băiuteán, -ă, *băiuteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Băiuț. 2. (Locuitor) din Băiuț. – Din n. top. *Băiuț* + suf. -ean.

băiuteăncă, *băiutence*, s.f. Femeie originară din localitatea Băiuț. Locuitoare din Băiuț. – Din *băiutean* + suf. -că.

băl, *bală*, *bălă*, (bal, bel), adj. (înv.) 1. Alb. ■ (Oaie) cu lâna de culoare albă; alb curat. 2. (ref. la culoarea părului) Bălai: "Maică, doi feciori mă cer, / Unu-i negru ș-altu *băl*" (Bârlea, 1924, I: 310). ■ (top.) *Valea lui Băl*, în Rohia; *Băleasa*, afluent al Izei, ce izvorăște sub vf. Ștefăniței și se varsă în râul Iza, la Săliștea de Sus. – Din sl. *bělŭ* "alb" (DER, MDA); cuv. autohton (Hasdeu, Brâncuș), din radicalul i.-e. **bhel* "strălucitor, alb" (v. Pokorny, IEW, 118).

bălái, -aie, *bălai*, -aie, adj. (ref. la animale) Cu părul sau lâna albă sau alb-gălbui: "Cu oile *bălăiele*" (Lenghel,

1985: 217). ■ (onom.) *Bălai(u)*, nume de familie în jud. Maram.; *Bălaia*, nume dat vacilor albe. – Din *băl* "alb" + suf. -ai (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *baláj* (Bakos, 1982).

bălălău, s.m. v. *bălău*².

bălău¹, *bălăi*, s.m., adj. (reg.) (Bărbat) blond; albineț. ■ Termenul e specific pentru nordul Crișanei. – Din *băl* "blond" + suf. -ău.

bălău², *bălăi*, (bălălău), s.m. (reg.) Cel care umblă aiurea, teleleu. ■ (onom.) *Bălălău*, poreclă. – Posibil der. din *bălălău*.

bălós, -oasă, *băloși*, -oase, adj. Plin de bale, cu bale. – Din *bale* + suf. -os (DER, MDA).

băltág, s.n. v. *baltag*.

băltăt, -ă, *băltăți*, -te, adj. (despre animale) Cu părul sau cu penele de diferite culori. ■ (onom.) *Băltăt*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XV). – Lat. *balteatus* "încins, încununat" (DER, MDA); din (*îm*)*bălța* (Mihăilă, 1974). ■ Cuv. rom. > ucr. *balec* "peștiș" (Candrea) și magh. *belc* (Bakos, 1982).

bănát, s.n. v. *banat*.

băncădít, -ă, *băncădiți*, -te, adj. (reg.) Amărât, supărat, abătut. – Din magh. *báncodó* "supărat" (MDA).

băncútă, s.f. v. *bancută* ("monedă").

bândură, s.f. v. *bandură*.

băniță, *bănițe*, s.f. (reg.) Plantă perenă cu flori roșii, dispuse în rozetă și frunze verzi (*Bellis perennis*): "*Băniță*, *băniță*, / Fată fecioriță" (Bilțiu, 2015: 93). ■ (med. pop.) Se folosește sub formă de infuzii, tincturi, contra migrenelor, dar și pentru cicatrizarea rănilor. – Cf. *bănuț*.

băntăli, v.t.r. v. *bântăli*.

băntăluí, *băntăluiesc*, (băntăli), v.t.r. (reg.) A lovi, a atinge, a vătăma: "[Mătrăguna] o pune lângă on pom, să nu o poată nime s-o *băntăluia*" (Bilțiu, 2001: 231). – Cf. magh. *bántalom* "vătămare; afecțiune" (MDA).

băntăluít, -ă, *băntăluíți*, -te, adj. (reg.) Lovit, vătămat. – Din *băntălui*.

bănuí, *bănuiesc*, v.t.r. (reg.) 1. A se supăra, a se întrista, a se necăji. 2. A regreta; *îmi bănuiesc* = îmi pare rău: “Crede și ți-i *bănuí* / Ce copilă eu mi-oi si” (Viman, 1989: 269). 3. A duce dorul. – Din magh. *banni* “a regreta” (DEX, MDA).

bănuít, -ă, *bănuíți*, -te, adj. (reg.) Supărat, necăjit. – Din *bănuí*.

bărbănóc, -oace, -ci, (bărbânoc), s.n.m. Plantă ierboasă, perenă, cățărătoare, cu flori albastre sau violete; saschiu (*Vinca minor*): “Fântână cu *bărbănóc*, / Mi-o făcut codru soroc”. ■ (top.) *Bărbânoc*, fânațe în Băiuț și Strâmbu-Băiuț. – Din ucr. *bervinok* (DLRM, DEX); de la prototipul sl. **barvinokŭ*, cf. ucr., rus. *barvinok* (DER).

bărbănóc, s.m.n. v. bărbânoc.

bărbântă, *bărbânțe*, (berbință), s.f. (reg.) Vas de lemn, confecționat din doage, legate cu două arcuri de fier, utilizat la păstrarea brânzei în timpul iernii; puțină: “Până țasă-un cot de pânză / Mânc-o *bărbântă* de brânză” (Ștețco, 1990: 221). ■ “Cașul se sfărmițează și să sară. Se frământă bine, apoi se așază în *bărbântă*. Brânza care este menită să rămână pe iarnă trebuie ermetic înfundată în *bărbântă*; în scopul acesta se pune pe deasupra brânzei un strat de lut, iar pe deasupra, fundul de lemn” (Bârlea, 1924, II: 646). ■ (onom.) *Bărbînță*, poreclă în Bârsana. – Cf. magh. *berbence*, *börbönce* “butoias” (MDA, DEX).

bărbântát, -ă, *bărbântăți*, -te, adj. (reg.) Mare, bombat, gras; “bob de grâu mare”; bobat, mășcat. – Din *bărbântă*.

bărc, *bărcuri*, (berc, barc), s.n. (reg.) 1. Smârc, desiș, tufiș. 2. Pădurice. 3. Luncă plină cu bălți, mlaștini și ape curgătoare. 4. Teren umed. ■ (top.) *Barc*, pădure, tufișuri în Vima Mare (Vișovan, 2008: 19). – Din magh. *berek*

“pădurice pe malul unei ape” (Scriban, MDA).

bărcă, (bercă, bărcă), adj., s.f. (reg.) (Oaie) cu lâna creată și mărunță: “Să-mi cumpere *bărcă* neagră, / Să-mi cos o chemeșă neagră” (Bilțiu, 1990: 191). ■ (onom.) *Bărcan*, nume de familie, provenit dintr-un supranume sau poreclă, cu sensul inițial de “(om cu păr) creț”. – Probabil din v. germ. *brecha*, prin intermediul unui cuv. sl. (DER); cf. srb. *birka* “oaie cu lâna creată” (Cihac, după DER).

bărcărie, *bărcării*, s.f. (reg.) Staul în care se adăpostesc oile bărcace. ■ (top.) *Bărcărie* “adăpost pentru oi în câmp”, top. în Odești (Odobescu, 1973). – Din *bărcă* + suf. -ărie (MDA).

bărcuí, *bărcuiesc*, v.t. A capta roiurile de albine sălbatice în știubeie. ■ Practică atestată în Maram. până la mijlocul sec. XX. – Din *bărc* “lemn mic de prins albine” (MDA).

bărdás, *bărdași*, s.m. (reg.; inv.) Tâmplar, dulgher; cioplitor în lemn: “Vezi, dacă-s un biet *bărdaș*, / N-am avut loc în oraș” (Papahagi, 1925: 341). – Din *bardă* + suf. -aș (DEX, DLRM, MDA).

bărdălí, *bărdălesc*, v.t. A ciopli cu barda: “Cu barda să *bărdălescă*, / Cu securea să cioplească” (Bilțiu, 1996: 323). – Din *bardă*.

bărdălít, -ă, *bărdăliți*, -te, adj. Cioplit. – Din *bărdălí*.

bărdălúță, *bărdăluțe*, s.f. Ghem mic de cânepă pe care fetele îl aprindeau în șezători, în practicile magice de chemat feciorii. – Din *bardă* “movilă, ridicătură” + suf. -uță.

bărnáci, *bărnace*, (bărnuț), adj. (reg.) (despre culoarea feței sau a părului) Negricios, oacheș, brunet: “Vai de mine, bine-mi place / Mândruța care-i *bărnace*” (Ștețco, 1990: 304). ■ (onom.) *Bărnuț(iu)*, nume de familie în jud. Maram.; *Bărnuța*, nume de vacă. –

Din magh. *barnás* “brunet” (DER, DLRM, MDA).

bărnărie, s.f. v. bărnărie.

bărnút, adj. v. bărnaci.

băsădă, *băsade*, *băsazi*, (besadă), s.f. (reg.; înv.) Vorbă, cuvânt; conversație, taifas: “Dar feciorii și fetele mari, care-au umblat prin lume, nu prea credeau *besezile* aiestea” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 142). – Din sl. *besěda* (Densusianu, MDA); cf. magh. *beszéd* (DER).

băsădî, *băsădesc*, (băsădui), v.i. (reg.) A vorbi, a sta de vorbă; a sta la taifas. – Din vsl. *besědovati* (Scriban, MDA).

băsădui, v.i. v. băsădi.

băseștean, -ă, *băseșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Băsești. 2. (Locuitor) din Băsești. – Din n. top. *Băsești* + suf. -*ean*.

băseșteancă, *băseștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Băsești. Locuitoare din Băsești. – Din *băseștean* + suf. -că.

bășcălî, *bășcălesc*, v.t. A mustra, a dojeni. – Et. nec. (MDA).

bășcălît, -ă, *bășcăliți*, -te, adj. Mustrat, dojenit. – Din *bășcăli*.

bășcălie, *bășcălii*, s.f. 1. Batjocură. 2. Răs. 3. (în expr.) A face *bășcălie de cineva* = a-și bate joc de cineva. – Et. nec. (DEX, MDA).

bătăie, *bătăi*, s.f. Război,ătălie: “Când o fost odată, împăratul o vinit di la război, că s-o fost gătată *bătaia*” (Bilțiu, 2007: 125). – Lat. *battalia*, der. regr. de la *battualia* (CDDE, DLRM).

bătăci, *bătăcesc*, v.t.r. A bătuci, a bătători, a bate. – Din *bătuci*.

bătăcît, -ă, *bătăciți*, -te, adj. Bătătorit. – Din *bătăci*.

bătălău, *bătălaie*, *bătălăi*, s.n.m. (reg.) 1. Băț prevăzut cu un mănunchi de nuiete la un capăt, pentru bătut laptele prins (Strâmtura). 2. Instrument din lemn utilizat la bucătărie pentru a

pisa usturoiul sau cartofii. – Din *bate* + suf. -ălău (DLRM, MDA).

bătătură, *bătături*, s.f. 1. Ogradă, curte. 2. Firele rezultate din pieptănarea cânepii sau inului; băteală. – Lat. *battitura* (Șăineanu, DEX); din *bate* + suf. -ătură (Scriban, MDA).

bătcăuță, *bătcăuțe*, s.f. Nicovală mică. – Din *batcă* + suf. -uță.

bătrân, -ă, *bătrâni*, -e, adj., s.m. (în v.) Vechi: “Unu s-o urcat pă clăie și-o giucat acolo și unu-o giucat la fereastră, la casa ceie *bătrână*” (Bilțiu, 2007: 289); “Frumușaua; așe s-o numit satu *bătrân*” (Idem). – Moștenit din lat. *betranus* (= *veteranus*) (MDA).

bățós, -oasă, *bățoși*, -oase, adj. 1. Drept, țeapăn, rigid. 2. Arogant, îngâmfat, înfumurat. – Din *băț* + suf. -os (MDA).

băulăș, *băulașuri*, s.n. (reg.) 1. Beție, băută. 2. Petrecere a feciorilor cu muzică, joc, băutură și mâncare: “Feciorii fac un fel de *băulaș*. Să strânjeu mai mulți și petreceu cu ceteră” (Bilțiu, 2009: 70). – Cf. *băută*.

băhă, *băhe*, (bâh), s.f. (reg.) 1. Presimțire, vâlfă: “Mi-o vinit mie *băhă* înainte de a păți” (Faiciuc, 1998). 2. Poftă, chef: “I vine *băhă* de dus” (Faiciuc, 1998). 3. Maladie, boală, criză. 4. Apucătură, snagă, nărav: “Și când i-a veni lui *băhu* acela, apoi să vezi cum prindea de oameni...” (Bilțiu, 1999: 302). – Din bg. *bŭhŭ* (Scriban, MDA).

băhnî, *băhnesc*, v.t. (reg.) A lătra, a avertiza: “Câne negru nu *băhnea*’, / Fata albă cosâtă galbenă nu-mplătea” (Papahagi, 1925: 285). – Et. nec. (MDA).

băiguî, *băiguiesc*, (buigui), v.i. (reg.) A aiuri, a vorbi fără înțeles, a delira: “Ie-o iagă, două de vin / Vine-acasă *băiguind*” (D. Pop, 1978: 176). – Din magh. *bolyo(n)gni* “a tulbura, a rătăci” (MDA).

bălă, s.f. v. bălie.

bâlc, *bâlcuri*, s.n. (reg.) Băltoacă, mocirlă, mlaștină. ■ (onom.) *Bâlc(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Brâncuș, Vraciu).

bâlc, *bâlciori*, s.n. Târg, iarmaroc. – Din magh. *bolcsú, búlcsú* “hram” (Scriban, DER); sensul vechi a fost de “praznic bisericesc”.

bâlie, *bâlii*, (bălă), s.f. (reg.) 1. Tulpina porumbului; turjan, jmetelin, tuleie: “Iarna țineam vitele cu fân și *bâlii*” (Grai. rom., 2000). 2. Tulpina flori-soarelui. 3. Lujer de bostan. 4. Vrej de castraveți; ziță. ■ În Dragomirești, s-a semnalat var. (rară) *bâlă* (v. Faiciuc, 2008: 750). – Din ucr. *balija* (DER, MDA).

bâlioară, *bâlioare*, s.f. (reg.) Tulpina porumbului. – Din *bâlie* + suf. *-oară*.

bâltág, s.n. v. baltag.

bânâi, *bânaie*, s.n. Teren steril, neproductiv. – Et. nec. (MDA).

bândigău, *bândigauă, bândigaie*, (bârdăgău), s.n. (reg.) Maț, intestin: “Iute lovește calul, îi scoate *bârdăgauăle*” (Bilțiu, 1990: 430). – Cf. *bârdan* “pânțece”.

bâr, interj. Cuvânt cu care se îndeamnă oile. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Brâncuș, Vraciu); onomatopee (DER, MDA).

bârâi, *bârâi*, v.i. (reg.) A face zgomot scuturând un obiect: “*Bârâiam* sâta ș-o dam printre picioare” (Bilțiu, 2009: 201). – Din *bâr* + suf. *-îi*.

bârcă, s.f. v. bărcă.

bârdăgău, s.n. v. bândigău (“maț, intestin”).

bârdâhán, s.n. v. bardihan (“burtă”).

bârdihán, *bârdihanuri*, (burdihan, bârdâhan), s.n. (reg.) Burtă, pânțece; v. burduh. – Var. a lui *burduhan*.

bârdihós, *-oasă, bardihoși, -oase*, adj. (reg.) Cu burta mare; grăsan. – Var. a lui *bârdihănos*.

bârgăuán, *-ă, bârgăuani, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din

localitatea Bârgău. 2. (Locuitor) din Bârgău. ■ (onom.) *Bârgăuan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Bârgău* + suf. *-an*.

bârgăuáncă, *bârgăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Bârgău. Locuitoare din Bârgău. – Din *bârgăuan* + suf. *-că*.

bârhínă, *bârhine*, s.f. (reg.) Bârnă orizontală care se pune peste furcile colibei. – Posibil var. a lui *vârhină* “capătul bârnei care iese din zid”.

bârnărie, *bârnării*, (bârnărie), s.f. Mulțime de bârne. ■ (top.) *Bârnării*, teren cu fânațe înconjurat de păduri (Mihali, 2015). – Din *bârnă* “buștean” + suf. *-ărie* (MDA).

bârsán, *-ă, bârsane*, adj. (Oaie) cu lâna lungă și aspră; țurcan. ■ (top.) *Bârsana*, localitate pe Valea Izei (a.d. 1326). ■ (onom.) *Bârsan*, nume de familie frecvent în zona Bârsana. (Sec. XV). – Din n. top. *Bârsa* (= Țara Bârsei), cu suf. *-(e)an* (Iordan, 1983).

bârsáncă, s.f. v. bârsăneancă.

bârsă, *bârse*, s.f. Element din compunerea plugului de lemn; bucata de fier care leagă cureaua și brăzdarul de grindei: “Uitându-mă după dânsa / Mi s-o rupt plazu și *bârsa*. / Eu făcându-mi *bârsă* nouă / Mni s-o rupt grindeiu’n doauă” (Țiplea, 1906: 493). – Cf. alb. *vërz* “răzuitoare de lemn, rindea” (Scriban, MDA); cf. alb. *vercë* (Frățilă).

bârsăneán, *-ă, bârsăneni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bârsana. 2. (Locuitor) din Bârsana. – Din n. top. *Bârsana* + suf. *-ean*.

bârsăneáncă, *bârsănenice*, (bârsăncă), s.f. Femeie originară din localitatea Bârsana. Locuitoare din Bârsana. – Din *bârsănean* + suf. *-că*.

băț, *bățuri*, s.n. (reg.) Băț de chibrit; șălită, măcăuță, moșâni: “Vro patru inși cu greu ridicau câte-o grindă, da popa numa singur așa le sălta, ca și *bățurile*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 161). ■

Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “băț”. – Et. nec.

bățăluî, v.r. v. bățai.

bățâi, *bățâi*, (bățâi, bățăluî), v.r. A se agita, a se foi. – Din *băț* + suf. -*âi* (DEX, MDA).

bățâit, -ă, *bățâiți*, -te, adj. Agitat, neliniștit. – Din *bățâi*.

băză, *băze*, s.f. Joc de copii. ■ *De-a băza* = de-a friptelea: unul dintre copii se astupă cu o mână la ochi și pe celalaltă o ține la spate; trebuie să ghi-cească cine îl atinge. – Din *bâz* + suf. -ă (DEX, MDA).

băzăi, *băzăiesc*, v.t.i. 1. (despre insecte) A zumzăi. 2. A câșca, a cicăli, a stârni (pe cineva). 3. A plânge, a face gălăgie. – Din *bâz* “cuvânt care imită sunetul produs de insecte în zbor” (MDA).

băzăit, *băzăituri*, (băzăit), s.n. Zumzet. – Din *băzăi*.

băzdări, *băzdăresc*, v.i. (reg.) 1. (ref. la animalele înțepate de viespi) A fugi, a alerga; a bozălui. 2. (în expr.) *Băzdăresc vitele* = fuga vitelor pricinuită de insecte; “Cân’ fug marhăle de înfocăciune, de căldură, apoi aceea îi că *bozălea*” (Papahagi, 1925). (Trans., Maram.). – Din rus. *bzdryt* (DER, MDA).

bêcheș, s.m. (reg.) 1. Cojoc din dimie. 2. Cojocar. ■ (onom.) *Becheș*, *Bechiș*, nume de familie în jud. Maram. ■ Termen frecvent în zona Banatului. – Din magh. *bekes* (Scriban).

béci, *beciuri*, s.n. Carceră, arest, închisoare. ■ (top.) *Beci*, numele capitalei Austriei, Viena: “Hai, mândră, să mă petreci, / Numai până acolo-n *Beci*” (Bârlea, 1924: 101). ■ (onom.) *Beci*, nume de familie în jud. Maram. – Din tc. (cuman.) *beč* “loc întărit, fortificat” (Șăineanu, Pușcariu, Frățilă); cuvânt oriental care s-a păstrat și în numele vechi al Vienei (DER).

becisnic, -ă, *becisnici*, -e, (beciznic), adj. Necinstit, nelegiuit: “Cânepa, fiind considerată *becisnică*

(aducătoare de nenorociri), nu se lucra cu ea vinerea” (Faiciuc, 2008: 280). – Din sl. *bečistíníku* “nemilos” (DLRM, DEX); din vsl. *bezúčistíníku*, slavon. *be(zú)čistíníku* (DELR).

becisnicie, *becisnicii*, (beciznicie), s.f. Starea omului becisnic; ticăloșie: “Du-te-n *beciznicie* și nu tot vorbi bazaconii, că tu pre multe știi” (Bilțiu, 1999: 192). – Din *becisnic* + suf. -*ie*.

bédă, *bede*, s.f. 1. Nevoie, necaz, pacoste. 2. Drac. 3. Om isteț. – Din ucr. *bidá* “necaz, nevoie” (Frățilă, 2000: 22).

bedeărcă, s.f. (reg.) 1. Vas de lemn (cu capacitatea de o cupă), întrebuințat la stână. 2. Covată de lemn găurită, în care se pune chiagul de strecurat. – Din ucr. *breda* (MDA).

bel, adj. v. băl (“alb”).

belcéu, s.n. v. belteu.

belciug, *belciuguri*, s.n. Inel de metal, verigă. – Din sl. *belŭčugu*, cf. rus. *belčug* (Scriban, DER, DEX).

belciugăt, -ă, *belciugați*, -te, adj. 1. Îndoit, încovoiat. ■ (Oaie) “cu coarnele cârligate așa de tare, încât i se bagă în ochi” (Precup, 1926: 24). 2. Creț. – Din *belciuga* “a încovoia”.

béleș, *beleșuri*, (berleș), s.n. (reg.; înv.) 1. Căptușeală: “Și-o zăs să-l pui [condeiu de găscă] în *berleșu* di la cheptari, să nu să leje de mine nimica” (Bilțiu, 2001: 308). 2. Scânduri cu care se căptușesc pereții colibei: “Se pun scândurile una lângă alta, iar la fiecare încheietură *beleș*, altă scândură, să nu ploaie” (AER, 2010: 91). – Din magh. *bélés* “căptușeală”.

bélfer, *belferi*, (belfăr), s.m. (fam.) Persoană care trăiește în lux. – Din idiș *Belfer* (= germ. *Beihelfer* “asistent”) (Scriban, DER, MDA); sensul inițial a fost de “profesor de școală iudaică”.

belí, *belesc*, v.t. 1. A jupui: “Pă lume cât am trăit / Multe oi eu am *belit*” (Farcaș, 2009). 2. A curăța coaja, scoarța. 3. A deschide ochii mari. 4. (fig.) A jefui. – Din sl. *běliti* “a albi”

(Șăineanu, MDA), de unde: a face lemnul alb, adică a-l decoji (Scriban).

belít, -ă, *beliți*, -te, adj. Jupuit, curățat. – Din *belli*.

bélniță, *belnițe*, s.f. Pește mic, cu solzi argintii; albișoară (*Alburnus alburnus*). – Et. nec. (MDA).

beltéu, *beltee*, *belteauă*, (belceu), s.n. (reg.) Leagăn: "Vut-o bate Dumnezău / Tălpile de la *belteu*, / Lemnu' din leagănu meu" (D. Pop, 1978: 84). – Din magh. *bölcső* "leagăn".

bendéu, *bendeauă*, (bindeu), s.n. (reg.) Stomac, burtă. – Din magh. *bendő* "burtă, pânțec".

bénga, s.m., art. (reg.) Drac, diavol. ■ (onom.) *Benga*, nume de familie în jud. Maram. – Din țig. *beng*, *benga* "drac" (DER, DEX, MDA).

berbeșteán, -ă, *berbeșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Berbești. 2. (Locuitor) din Berbești. ■ (onom.) *Berbeștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Berbești* + suf. -*ean*.

berbeșteáncă, *berbeșence*, s.f. Femeie originară din loc. Berbești. Locuitoare din Berbești. – Din *berbeștean* + suf. -*că*.

berbínță, s.f. v. bărbânță ("putină").

berc, s.n. v. bărc ("desiș").

bércă, s.f. v. bărcă ("oaie cu lâna creată").

berchezăuán, -ă, *berchezăuani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Berchezoaia. 2. (Locuitor) din Berchezoaia. – Din n. top. **Berchezău* + suf. -*an*.

berchezăuáncă, *berchezăuance*, s.f. Femeie originară din loc. Berchezoaia. Locuitoare din Berchezoaia. – Din *berchezăuan* + suf. -*că*.

berchezeán, -ă, *berchezeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Berchez. 2. (Locuitor) din Berchez. – Din n. top. *Berchez* + suf. -*ean*.

berchezeáncă, *berchezence*, s.f.

Femeie originară din localitatea Berchez. Locuitoare din Berchez. – Din *berchezean* + suf. -*că*.

bérci, *berci*, s.m. (reg.) Crainic, vestitor; crâncău. ■ (onom.) *Berci(u)*, nume de familie frecvent în zona Mara-Cosău, Budești, Călinești; *Berca*, poreclă (pentru femei) în Mara. – Din srb. *birič* (MDA).

bérdă, *berde*, s.f. (reg.) 1. Prăpastie, râpă mare; corhă, beucă. (Maram.). 2. Coastă de deal răpoasă. ■ (top.) *Berdu*, lac de acumulare, cu rol de tampon, situat în aval de barajul de la Strâmtori-Firiza (la nord de Baia Mare). ■ (onom.) *Berdea*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *berdo* "spată", care în graiurile ucrainene din Carpați are și sensul de "munte stâncos, stâncă" (Frățilă).

berințeán, -ă, *berințeni*, -e, (berințan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Berința. 2. (Locuitor) din Berința. ■ (onom.) *Berințan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Berința* + suf. -*ean*.

berințeáncă, *berințence*, s.f. Femeie originară din localitatea Berința. Locuitoare din Berința. – Din *berințean* + suf. -*că*.

bérleș, s.n. v. beleș.

besádă, s.f. v. băsadă ("vorbă").

beștelí, *beștelesc*, v.t. (reg.) 1. A muștra, a certa, a dojeni, a critica. 2. A insulta, a face de ocară. – Et. nec. (MDA).

beștelít, -ă, *beșteliți*, -te, adj. (reg.) Dojenit, certat. – Din *beșteli*.

beteág, -ă, *beteji*, -e, adj. (reg.) Bolnav, suferind: "O floare aflai, / În sân o-arunca, / *Beteagă* pt'icai" (Calendar, 1980: 7). (Crișana, Maram., Trans.). – Din magh. *beteg* "bolnav" (MDA).

betegós, -oasă, *betegoși*, -oase, adj. (reg.) Bolnăvicios, plin de boli. – Din *beteag* + suf. -*os*.

betejí, *betejesc*, (beteji), v.t.r. (reg.) 1. A rămâne infirm. 2. A se îmbolnăvi:

“Mândra me s-o *betejât* / C-o spălat asară-un blid” (Memoria, 2001: 102). 3. A se răni. – Var. a lui *betegi*.

betejit, -ă, *betejiți*, -te, adj. (reg.) 1. Îmbolnăvit. 2. Infirm. 3. Rănit. – Din *beteji*.

beteșig, *beteșiguri*, (beteșag, beteșug), s.n. (reg.; med.) 1. Boală: “În anul Domnului 1815, în 22 de zile ale lui martie, fiind în *beteșug*, Ofrim Ioan au dat un Ceaslov de Blaj, pomană la sfânta beserică ce bătrână” (Socolon, 2005: 173). 2. Epilepsie; baiu cel mare. 3. Infirmitate. – Din magh. *betegség* “boală” (MDA).

beteșug, s.n. v. *beteșig*.

bețălău, *bețălăi*, s.m. (reg.) Bețiv. – Cf. *bețiv* + suf. -ălău.

bețivăni, *bețivănesc*, v.r. A fi băutor, a deveni alcoolic: “De la o vreme, nu știe nimeni de ce, pe banii câștigați, ori de necazuri, oamenii au început a se *bețivăni*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 171). – Din *bețivan* “băutor” (Frățilă).

bezér, *bezeri*, s.m. (reg.) Volanele de la mânecile cămeșilor femeiești; fodre. ■ Pe Valea Vișeuului, a Izei și în depresiunea Șugatagului se folosesc *bezeri* la mâneci, la umeri și în jurul decolteului de la gât (= *cămașă cu bezeri*); aceste cămeși sunt purtate doar de tânăra generație, spre deosebire de *cămeșile bătrânești*, mult mai simple (v. Bănățeanu, 1965: 118). – Cf. pol. *bryże* “tiv încrețit”, ucr. *brizja* “intestine” (DA, Scriban, după DER).

biătă, *biete*, s.f. Nefericire, supărare: “Bată-vă, *bdiata*, răgute, / Tătă din pușcă-s împușcate, / Pângă drumuri aruncate” (Papahagi, 1925: 169). – Din adj. *biet*, *biată* “sărman, nenorocit”.

bíc, *bici*, (bică), s.m. (reg.) Taur (*Bos taurus*). – Cf. ucr. *byk*, pol. *byk* “taur” (MDA).

bicăș, *bicași*, (bdicaș, bghicaș, bicaz), s.m. (reg.) 1. Loc cu pietriș mult; pietriș. 2. Cremene; piatră albă de râu cu care olarii (din loc. Săcel) lustruiau

vasele de ceramică nesmălțuite și arse la roșu. ■ (top.) *Bicaz*, comună situată în zona Codru. (Trans. și Mold.). – Din magh. *békasó* “cuart; sarea-broaștei” (DER, MDA); “de aici toponimul Bicaz” (DER, Scriban).

bicáz, s.m. v. *bicaș*.

bică, s.f. v. *bic* (“taur”).

bicău, *bicauă*, (bdicău), s.n. (reg.) Cătușe, piedică; greutate la picioare (ref. la persoanele înmănate); obadă: “Fetele de pe Vișauă / Pun găinile-n *bicauă* / Și-așa le face să ouă” (Brediceanu, 1957: 70). – Din *bică* “pietricică” + suf. -ău, cu sensul inițial de “pietroi, greutate”.

bicăzeán, -ă, *bicăzeni*, -e, (bicăzan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bicaz. 2. (Locuitor) din Bicaz. ■ (onom.) *Bicăzean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Bicaz* + suf. -*ean*.

bicăzeáncă, *bicăzence*, s.f. Femeie originară din localitatea Bicaz. Locuitoare din Bicaz. – Din *bicăzean* + suf. -că.

biciulí, *biciulesc*, (biciului), v.t. (reg.) 1. A comenta, a bârbi. 2. A face aprecieri (de regulă, ironice sau negative) despre cineva; a vorbi cu răutate despre cineva: “leșit-o femeile / Să ne vadă hainele. / Câte două, câte tri, / Să ne poată *biciuli*. / *Biciulească* cât de bine, / Că la noi nu ni-i rușine” (Bilțiu, 2004: 121). 3. A socoti: “Am scris că cine va ceti pre dânsa, ca să nu o pice cu lumină, au să o poarte rău, ce precum o ar afla, de mine *biciuluită* și ferită și socotită, așe să silească și ei...” (Bârlea, 1909: 61; doc. din 1745). 4. A îmbia: “Clăcile de desfăcut mălai și de tors erau oarbe, participanții nefiind *biciuliți* cu băutură” (Bilțiu, 2009: 196; vol. II). – Din magh. *becsül*ni “a evalua” (MDA); sau din magh. *megbecsül*ni.

biciuluií, v.t. v. *biciuli*.

bidăș, adj., s.m. (reg.) 1. (Bărbat) afemeiat. 2. Adulter. – Din *bidă* “prostituată” + suf. -aș.

bidă, *bide*, (bdiđă), s.f. (reg.) 1. Necaz, pacoste, supărare: “Mânca-ți-ar *bida* gura” (Bârlea, 1924, I: 304). 2. Mizerie. ■ (onom.) *Bide(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *beda*, ucr. *bida* (MDA).

bidí, *bidesc*, v.t.r. (reg.) A (se) necăji, a se chinui; a pătimi. – Din *bidă* “necaz” (MDA).

bilí, *bilesc*, (bd’ili), v.t.r. (reg.) 1. A (se) albi. 2. A înălbi pânza țesută în război, prin spălare repetată și uscarea la soare: “Și pe când o întins mai bine cânepa și o *bdilea*...” (Bilțiu, 1999: 114). – Din sl. *běliti*, de la *bělŭ* “alb” (Miklosich, după DER), cf. ucr. *biliti* (DER).

bilít, -ă, *biliți*, -te, (bdilit), adj. (reg.) Albit. – Din *bili*.

bilítă, adj. v. biță.

bindéu, s.n. v. bendeu (“stomac, burtă”).

birăi, *birăiesc*, (bdirăi), v.i. (reg.) A fi primar: “Și-ai *bdirăit* nouă ai” (Papahagi, 1925: 234). – Din *birău*.

birăiță, *birăițe*, s.f. (reg.) Soția primarului. ■ (onom.) *Birăița*, supranume frecvent în satele din Maramureș. – Din *birău* + suf. -iță.

birău, *birăi*, (bdirău, birai), s.m. (reg.; înv.) 1. Primar rural; jude comunal: “De popă și de *bdirău* / Tătă lumea graie rău” (Memoria, 2001: 101). 2. Conducător, șef, vătaf. ■ (onom.) *Birăușu*, poreclă în Bârsana. (Sec. XV). – Din magh. *biró* “judecător, magistrat; primar” (DER, MDA).

birış, *birși*, s.m. (reg.; înv.) Argat, slugă la vite; vizitiu: “Și-a băgat *birși* și s-o făcut gazdă mare, boier” (Bilțiu, 1999: 153). ■ (onom.) *Biriș(an)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *béres* “argat” (Scriban, DLRM).

birjálí, *birjălesc*, v.t. A conduce un vehicul cu viteză mare. – Din *birjă*.

bírt, *birturi*, s.n. 1. (în.) Crâșmă (de țară); cârciumă; han. 2. Restaurant modest. ■ (top.) *Birt*, cătun contopit cu Borșa (a.d. 1956). – Din srb. *birt*.

birtăș, *birtași*, s.m. Cârciumar, hangiu. – Din srb. *birtaš* (DER); din *birt* + suf. -aș (DLRM, DEX).

birtocúș, *birtocuși*, s.m. (reg.) Persoană care se trage din familie bogată: “Ce te ții, bade, pă sus, / Că tu ești de *birtocuș*? / Că ești viță de colduș” (Bilțiu, 2002: 276). – Var. a lui *birtocaș* (< magh. *birtokos* “proprietar”).

biruí, *biruiesc*, v.t. (sens arhaic) A poseda, a deține (sec. XVIII) (Ardelean, 2015). – Din magh. *birni* “a guverna, a poseda” (DER, DAR, MDA).

biruitór, *biruitori*, (biruitoriu), s.m. 1. Învingător. 2. Stăpân. 3. (în expr.) *Biruitorul unei case* = cap de familie, proprietarul unei case. (Sec. XVIII). – Din *birui* + suf. -tor (MDA).

bístaș, *bistașuri*, (bdistaș), s.n. (reg.) Aprobare, consimțământ: “Nu i-am dat *bdistaș*” (Hovrea, 2016: 11). – Din magh. *biztos* “sigur, cert”.

bistășág, s.n. v. bistoșag.

bístoș¹, adv. (reg.) Cu siguranță, cu certitudine, desigur. – Din magh. *biztos* “sigur, cert” (MDA).

bístoș², *bistoșuri*, s.n. (reg.) Ac de siguranță. – Din magh. *biztosítótű* “ac de siguranță”.

bistoșág, *bistoșaguri*, (bistășag), s.n. (reg.) Promisiune (în Maram. din dreapta Tisei). – Probabil din *bistoș* “sigur”.

bistreán, -ă, *bistreni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bistra. 2. (Locuitor) din Bistra. ■ (onom.) *Bistrian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Bistra* + suf. -ean.

bistreáncă, *bistrence*, s.f. Femeie originară din localitatea Bistra. Locuitoare din Bistra. – Din *bistrean* + suf. -că.

bístriț, -ă, *bistriți*, -e, adj. Brumăriu. ■ *Prune bistrițe* = prune brumării,

albătrui, care se coc toamna târziu; se folosesc la dulceturi și la fabricarea băuturilor alcoolice. (Trans., Maram., Mold.). – Din sl. **bystrīci* (DER); posibil der. din top. Bistrița (regiune de unde ar proveni această varietate de prune) (< sl. **bystrīci*, de la *bystrŭ* “rapid, iute”).

bitáng, *bitangi*, (bđitang, bitan), adj., s.m. (reg.) 1. Străin: “Că o *bđitangă* de om o d'înit în sat...” (Papahagi, 1925: 304). 2. Vagabond. 3. Bandit, șmecher, lotru. 4. Copil din flori, bastard: “Să nu-ș deie fetele / După tăți *bđitângile*” (Țiplea, 1906: 455). 5. Ștregar. – Din magh. *bitang* “bastard; vagabond” (Scriban, DER, MDA).

bítă, *bíte*, (bilită, bđilită), adj. (Oaie) cu lâna albă, fără nicio pată de altă culoare. – Posibil der. din *albiță*.

bíťicli, (biťigli, biťic), s.n. (reg.) Bicicletă. – Din magh. *bicikli* “bicicletă”.

biťós, -oasă, *biťoși*, -oase, (bđiťos), adj. (Oaie) cu lâna lungă, care atârna aproape până jos; fuioasă, sibiană. – Din *biť* “șuviță de lână” + suf. -os.

biușúg, *biușuguri*, (bđiușig, biușâg), s.n. (reg.) Belșug, prosperitate: “Și așa a trăit cu *bđiușig* ani de-a rândul” (Lenghel, 1979: 199). – Din magh. *bőseg* “belșug” (Scriban, MDA).

bizentuí, *bizentuiesc*, v.t. (reg.; înv.) A mărturisi, a adevăra: “...precum toți poporenii acei sfinți beserici au *bizentuit*...” (Bârlea, 1909: 184). – Din magh. *bizonyítani* (Bârlea).

bizoșág, s.m. v. *bizușag*.

bizuí, *bizuiesc*, v.r. A se baza (pe ceva, cineva), a se încrede (în cineva): “Eu nu mă *bizuiesc* pe niște cioante” (Bilțiu, 1994: 276). – Din magh. *bizni* “a se încrede (în cineva)” (Scriban, MDA).

bizușág, (bizoșag), s.m. (reg.) Martor (într-un proces); garant, om de încredere: “Mi-i pune de *bizoșag* / Și-oi jura că mi-ai fost drag” (Bilțiu, 2006: 166). – Din *bizui* + suf. -șag.

blagosloví, *blagoslovesc*, v.t. 1. A binecuvânta. 2. A lovi, a păli (pe

cineva). – Din sl. *blagosloviti* (DLRM, MDA).

blagoslovít, -ă, *blagosloviți*, -te, adj. 1. Binecuvântat. 2. Lovit. – Din *blagoslovi*.

blazgónie, *blazgonii*, s.f. (reg.) Ispravă, pozna. – Din pol. *blazgon* “palavragiu” (Bogrea, după DER); cf. *bazaconie* (MDA).

blăní, *blănesc*, v.t. (reg.) A bate pe cineva, a lovi. – Et. nec. (MDA).

blăstămăție, *blăstămății*, s.f. (pop.) Ticăloșie: “Unii au mai crezut că acuma, dacă s-a gătat zidul, s-a gătat și cu *blăstămăția* căpitanului celui îndrăcit” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 164). – Var. pop. a lui *blestemăție* + suf. -ie (DLRM, MDA).

blândă, *blânde*, s.f. Aluniță, semn de mamă: “Ce de *blânde* are pă piele femeia asta” (Crâncău, 2013). – Cf. adj. (f.) *blândă*.

bleándură, *bleandure*, s.f. (reg.) Femeie cu moravuri ușoare (Bilțiu, 1999). – Probabil din *bleandă* “leneș, bleg, molâu” + suf. -ură; cf. sâs. *flander*, germ. *Flander* “cârpă, zdreanță”, *Flanderl* “fată ușuratică”.

blehár, *blehari*, s.m. (reg.; înv.) Tinichigiu; plevăr. ■ (onom.) *Bleachari*, poreclă în Poienile de sub Munte. ■ Semnalat și în alte regiuni din Trans. (v. ALR, 1956: 535). – Din germ. *Blech* “tinichea” + suf. -ar (Frățilă).

blem, **blemați**, v.i. (arh.) 1. A merge; la conj., pers. I, pl., *blem* “să mergem, haide”: “*Blem*, soră, la cununie” (Antologie, 1980: 273; Țiplea, 1906); “*Blem* la crâșmă să bem vin” (Brediceanu, 1957: 53). ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei. 2. A umbla, a merge; la ind. prez., pers. I, pl.: “No, amu *blăm* în satu' acesta. Eu mă duc, da' tu rămâi aici” (Papahagi, 1925: 304). 3. A veni; la imper., “vino”: “*Blem*, mândruț, c-om mere-n lume” (Papahagi, 1925: 177); “S'aveți noroc! *Blemați*, placă-vă, în

casă” (A. Radu, 1941: 53). ■ “Arhaismul acesta și în Maramureș se aude mai rar și numai în câteva sate” (Țiplea, 1906). – Din *a umbla, umblăm* > *blăm* > *blem* (Scriban); lat. *ambulo, ambulare* “a umbla, a se plimba, a merge” > *îmbla(re)* > *umbla*; alături de cuvintele formate în rom. cu pref. *în-* (*îm-*), utilizate cu și fără prefix (*bătrâni* / *îmbătrâni*, *tineri* / *întineri*, *sănătoși* / *însănătoși*, *bucur* / *îmbucura* etc.), s-a utilizat forma fără *îm-*, considerându-se că e prefix și nu un cuvânt moștenit (Felecan).

blencăci, s.n. (reg.) Secure asemănătoare cu barda, folosită la cioplitul lemnelor (Bilțiu, 2010). – Et. nec.

blēnci, *blenciuri*, s.n. (reg.) Briceag, cuțitaș. – Et. nec.

blești, *bleștesc*, v.t.i. 1. A vorbi mult; a flecări. 2. A certa: “Când l-o văzut, l-o și *bleștit*: Măi, omule, ce ari duminică?” (Bilțiu, 2007: 73). – Cf. ucr. *bleštiti* (MDA).

bleștit, -ă, *bleștiți*, -te, adj. Certat. – Din *blești*.

blid, *blide*, s.n. 1. Strachină de lut sau tablă: “Cer la mută de mâncat, / Lé-mi dă *blidu* nespălat” (Memoria, 2001: 100). 2. Farfurie, din lut ars, smălțuită și pictată, care se agață ca ornament pe pereții interiori ai caselor (semn al bunăstării familiei respective): “Și-am uitat, mândră, să-ți spui / Câte *blide*-aveți în cui: / Patru, cu a mătului” (Memoria, 2001: 102). 3. Depresiune. ■ (top.) *Blidul lui Pinte*a, platou în Cufoaia. (Sec. XVI). – Din sl. *bliudŭ* (DEX, MDA).

blidăr, *blidare*, s.n. 1. Etajeră suspendată; suport pentru farfurii. ■ “*Blidaru* din Țara Lăpușului, asemănător cu cel din Maramureș, Chioar sau Oaș, se confecționa dintr-o ramă-cadru sculptată din lemn de fag, la care se atașa un coș de forma unei iesle din nuiile sau șipci curbate («brățări») din arin, alun sau răchită.

Blidarul își avea locul, de obicei, pe peretele median, în preajma cuptorului și servea atât pentru ținut *blide*, cât și pentru ținut linguri” (Mirescu, 2006: 124). 2. Adâncitură, depresiune. ■ (top.) *Blidari*, sat aparținător de loc. Baia Mare, situat pe Valea Firizei; cascadă situată la confluența văilor Stur și Blidari, în Munții Igrișului; *Valea Blidari*, pârau ce izvorește din Munții Gutâi și se varsă în Firiza, colonie silvică (Meruțiu, 1936: 34); *Blidari*, vârf (1.011 m) la est de Igriș; carieră de andezit, situată la 22 km nord de Baia Mare. ■ (onom.) *Blidar(u)*, nume de familie frecvent în zona Codru, preponderent în loc. Băița de sub Codru. (Sec. XV). – Din *blid* “farfurie” + suf. -ar.

blidăreán, -ă, *blidăreni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Blidari. 2. (Locuitor) din Blidari. ■ (onom.) *Blideran*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Blidari* + suf. -ean.

blidăreacă, *blidărence*, s.f. Femeie originară din localitatea Blidari. Locuitoare din Blidari. – Din *blidărean* + suf. -că.

blidúșcă, s.f. Farfurioară. ■ *De-a blidușca* = numele unui joc de societate, la priveghi. – Din *blid* + suf. -ușcă.

blidúț, *bliduțe*, s.n. Farfurie mică. – Din *blid* + suf. -uț.

blizgái, *blizgaiuri*, s.n. (reg.) Lapoviță, ploaie mărunță cu zăpadă: “O dat cu *blizgai* ieri dimineață” (Faiciuc, 1998). – Et. nec.

blizgái, v.i. (reg.) A ploua mărunț (amestecat cu zăpadă), a burnița. – Din *blizgai*.

bloáder, s.n. v. bloder (“cuptor”).

blóder, *blodere*, (blodăr, bloadăr, bloader), s.n. (reg.) Cuptor la soba cu lemne: “Am băgat o p’tită în *bloadăr*” (Faiciuc, 1998). – Cf. germ. *Bratröhre* “cuptor” (Țurcanu, 2005).

blojeán, -ă, *blojeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bloaja (= Izvoarele). 2. (Locuitor) din Bloaja. – Din n.top. *Bloaja* (numele vechi a loc. Izvoarele, jud. Maram.) + suf. -*ean*.

blojeâncă, *blojence*, s.f. Femeie originară din localitatea Bloaja. Locuitor din Bloaja. – Din *blojean* + suf. -*că*.

bluhăi, s.m., pl. (reg.) Intestine, măruntaie. – Et. nec. (MDA).

boăctăr, s.m. v. boacter.

boăcter, *boacteri*, (boactăr), s.m. (reg.; înv.) 1. Funcționar, angajat al primăriei; cel ce strânge impozitele. 2. Cantonier. 3. Paznic de noapte, polițist. 4. Paznic de câmp, gornic, vătav, pândaș. 5. Toboșarul satului. ■ (onom.) *Bochter*, poreclă în Poienile de sub Munte. – Din germ. *Wächter* “paznic, gardian” (MDA).

boăcterhaz, *boacterhazuri*, s.n. (reg.) Canton (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *boacter* “paznic, cantonier” + magh. *haz* “casă”.

boăr, *boari*, s.m. Păstor de boi: “Tăț boarii de la boi, / Păcurarii de la oi / Atâta m-o drăgostit / Până soarele-o sfințit” (Papahagi, 1925: 254). ■ (astr.) *Boarul*, numele popular al unei constelații; Văcarul (Boôtes). ■ (onom.) *Boar(iu)*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *bo(v)arius* “de bou” (MDA).

boărșe, (boășe), s.f., pl. (reg.) Testicule: “De-i deocheată de bărbat / Crepe-i boarșăle” (Ștețco, 1990: 78). – Lat. **byrsea* (Pușcariu, MDA).

boășcă, s f. - v. boșcă (“butoiaș”).

bobât, -ă, *bobați*, -te, adj. Cu bob mare. – Probabil din *bob*.

bobăli, *bobălesc*, v.t. (reg.) A mânca doar câteva boabe (de strugure) de pe un ciorchine; a ciuguli: “Mănâncă strugurul tăt, nu-l bobăli numa” (Crâncău, 2013). – Din *bob* + suf. -*ăli*.

bobălit, -ă, *bobăliți*, -te, adj. (reg.) Ciugulit. – Din *bobăli*.

bobéică, s.f. (reg.) Vârf ascuțit. ■ Termen semnalat doar în satele din estul Maram. Istoric; specific în Bucovina și Moldova de Nord (Loșonți, 2000: 30; v. și Glosar, 1928). ■ (top.) *Bobeica*, “deal rotunjit, pă care îs case” (Mihali, 2015: 60). ■ (onom.) *Bobeică*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

bobîște, *bobiști*, s.f. Teren cultivat cu bob. ■ (top.) *Bobîște*, vâlcea și fânațe în Lăpușul Românesc (Vișovan, 2008). – Din *bob* “plantă erbacee din fam. leguminoaselor” + suf. -*iște* (MDA).

boboănă, *boboane*, s.f. (reg.; mag.) Vrajă, farmec, meșteșug, descântec; făcătură, măietură: “Da-i dragă că ști *boboane*” (Papahagi, 1925: 218). – Din magh. *babona* “superstiție” (Scriban).

boboní, *bobonesc*, (băboni), v.t. (reg.) A vrăji, a fermeca: “De nu s-ar ști *boboni*, / Vai, Doamne, urât-ar si” (Țiplean, 1906: 480). – Din *boboană* “vrajă” (MDA).

bobonít, -ă, *boboniți*, -te, adj. (reg.) Vrajit, fermecat. – Din *boboni*.

boboroăță, *boboroațe*, s.f. (reg.) Gafă, greșală; faptă amendabilă făcută de copii. – Et. nec. (MDA).

boboși, v.i. (reg.) A se umfla, a se bulbuca. ■ (top.) *Bobojini*, fânațe în Larga. ■ (onom.) *Boboș(an)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *boboș* “bulbuc, gogoasă” (MDA).

boboșít, -ă, *bobosiți*, -te, adj. (reg.) Umflat, bulbucat. – Din *boboși*.

bobotí, *bobotesc*, v.i. 1. A pâlpâi, a arde cu flăcări trosnind: “Focu-n vatră *boboté*” (Memoria, 2001: 105). 2. A se umfla, a zvâcni: “Bubă și zgaibă ce coace, / Ce sparje, / Ce rușește, / Ce *bobotește*, / Ce urzâcă, / Ce beșică” (Bilțiu, 1990: 275). – Din srb. *bobotiți* (Scriban); din *bobot* “flacăără; foc mic” (DLRM); cf. *bobotaie* “vâlvătaie” (DEX, MDA).

bobotít, -ă, *bobotiți*, -te, adj. (reg.) Umflat. – Din *boboti*.

boc, *boci*, s.m. 1. Scaun, capră, care susține, la diferite distanțe, ulucul. 2. Butuc de lemn. ■ (onom.) *Boc*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *bokor* “plută” (Gh. Pop, 1971: 87); din germ. *Bock* “capră; șevalet” (DLRM, MDA).

bocăie, s.f. (reg.) 1. Urcior cu o capacitate mai mică de ½ de litru. 2. Vas mare de pământ în care se ține apa de băut. ■ (onom.) *Bocai*, nume de familie în jud. Maram. – Probabil din *bocal* “pocal; vas” sau din magh. *bokolyó* “fedeleș”.

bocí, *bocesc*, v.i.r. A (se) văieta, a (se) jeli, a (se) plânge. – Din *boace* (înv., reg., cu sensul de “voce”) (DEX, MDA).

bocít, -ă, *bociți*, -te, adj. Jelit. – Din *boci*.

bocicoián, -ă, *bocicoieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bocicoi. 2. (Locuitor) din Bocicoi. – Din n. top. *Bocicoi* + suf. -*ean*.

bocicoiăncă, *bocicoience*, s.f. Femeie originară din localitatea Bocicoi. Locuitoare din Bocicoi. – Din *bocicoian* + suf. -că.

bocitoăre, *bocitori*, s.f. Femeie care plânge la înmormântarea cuiva. – Din *boci* + suf. -toare (DLRM).

bociulie, *bociulii*, (buciulie, bociolie), s.f. (reg.) Boboc, mugur; căciulie; capsula cu sămânță de la floare: “Măghieran cu *bociulie* / Spune mândrului să vie” (Bârlea, 1924, II: 134). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei. – Contaminare dintre *bocioacă* și *măciulie* / *căciulie* (MDA).

bocní, *bocnesc*, v.r. A se lovi: “Da' morariu aprinde lumina și l-o prins pă fecior, că n-o avut unde mere, c-amu să *bocne* cu bărbatu” (Bilțiu, 2007: 377). – Din *pocni*, contaminat cu *bocăni* sau der. din *bocăni*.

bocnít, -ă, *bocniți*, -te, adj. Lovit, izbit. – Din *bocni*.

bocotán, s.m. v. bogotan (“bogătaș”).

bocotăncă, s.f. v. bogotancă.

bócșă, *bocșe*, s.f. (reg.) Grămadă în formă de căciulă alcătuită din lemne de foioase, acoperită cu rumeguș și pământ, care se aprindea (la foc mocnit) pentru obținerea cărbunelui de lemn (mangal). ■ (onom.) *Bocșa(n)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *boksa* “grămadă de lemne de făcut mangal” (DEX, MDA).

bocșărie, *bocșării*, s.f. (reg.) Cărbunărie. – Din *bocșă* + suf. -ărie (Frățilă).

bodărie, *bodării*, s.f. (reg.) Magazin rural, prăvălie; bold: “Du-te tu la *bodărie*, / Adă-o pană și-o hârtie” (Papahagi, 1925: 262). – Var. a lui *boldărie*; posibil o transcriere greșită.

bodăgă, s.f. (reg.) Șoricar comun (*Buteo buteo*) (în Vălenii Lăpușului). ■ Pasăre relativ răspândită în Maram. – Probabil var. a lui *bodigaș* “uliu, șoricar”.

bodiș, adj. (reg.) 1. Mare, bulbuc, crescut. 2. (în expr.) A se uita *bodiș* = a se uita mirat, uimit, surprins: “Ce te uiți, bade, *bodiș* / Că nu te sărut hiriș” (Ștețco, 1990: 283). ■ (onom.) *Bodiș*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *boda* (MDA); sau der. din *boldiș* “chiorăș, cu coada ochiului”.

bodiu, *bodii*, s.m. (reg.) Uliu, erete: “În această zi [la Lăsatu secului] trebe să tai o găină, că dacă nu, o mănâncă *bodiu*” (Bilțiu, 2009: 73). ■ (onom.) *Bodiu*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *bodigaș*.

bogăreă, *bogărele*, adj. (reg.) (Oaie) mică, îndesată, mărunță; “așa dzâcem noi la oile mănunțele” (Papahagi, 1925). – Et. nec. (MDA).

bogărel, *bogărei*, adj., s.m. (reg.) Bou nu prea mare, dar bun de jug: “Și-mi dă patru *bogărei* / Să samăn eu grâu cu ei” (Bilțiu, 1996: 101). – Cf. *bourel*.

bogdapróste, interj. Cuvânt de mulțumire adresat celui ce dă pomană: "Coconii umblau cu străiți. Și cocoanele. Când căpătau ouă ziceau *Bogdaproste*" (Bilțiu, 2009: 106). – Din bg. *bog da prosti* "Dumnezeu să ierte [păcatele]" (Scriban, DER).

bogdăneán, -ă, *bogdăneni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bogdan-Vodă. 2. (Locuitor) din Bogdan-Vodă; cuhean. – Din n. top. *Bogdan* (Vodă) + suf. -*ean*.

bogdăneáncă, *bogdănenice*, s.f. Femeie originară din localitatea Bogdan-Vodă. Locuitoare din Bogdan-Vodă. – Din *bogdănean* + suf. -*că*.

bogotán, (bocotan), adj., s.m. (reg.) Om cu stare materială bună; găzdoi, bogătaș: "Optincuțale-s pe bani, / Cismele-s la *bocotani*" (Memoria, 2001: 101). – Din *bogat* + suf. -*an* (MDA).

bogotáncă, *bogotance*, (bocotan-că), adj., s.f. (reg.) Găzdoaie, bogătașă: "Garda scumpă (...) purtată numai la ocazii și numai de *bocotânci*, este o podoabă de veche tradiție..." (Faiciuc, 2008: 198). – Din *bogotan* + suf. -*că*.

bogotănie, *bogotănie*, s.f. (reg.) Avere, bunăstare materială. – Din *bogotan* + suf. -*ie* (Frățilă).

bohás, s.m. v. buhaș ("jneapăn").

boián, -ă, *boieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Boiul Mare. 2. (Locuitor) din Boiul Mare. ■ (onom.) *Boia(n)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Boiu* + suf. -*ean*.

boiáncă, *boiencie*, s.f. Femeie originară din localitatea Boiul Mare. Locuitoare din Boiul Mare. – Din *boian* + suf. -*că*.

boicoși, (zboicoși), v.r. (reg.) A se rări, a se zbârci, a se ponosi: "Ș-amu, dacă-am bătrânit / Clonțu' mi s-o bătucit, / Penele s-o *boicoșit*" (Memoria, 2001: 4). – Et. nec.

boiereán, -ă, *boiereni*, -e, (boiere-naș, borenaș), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Boiereni.

2. (Locuitor) din Boiereni. ■ (onom.) *Boierean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Boiereni* + suf. -*ean*.

boiereáncă, *boierence*, s.f. Femeie originară din localitatea Boiereni. Locuitoare din Boiereni. – Din *boierean* + suf. -*că*.

boierenáș, s.m.f., adj. v. boierean.

boíme, *boimi*, s.f. Cireadă de boi: "Sub Pt'iatra Gutâului am ținut *boíme*" (Papahagi, 1925: 325). – Din *bou* + suf. -*ime*.

boítor, *boitori*, s.m. (reg.) Cioban, păcurar. ■ Termenul s-a conservat doar în onomastică: *Boitor*, nume de familie frecvent în zona Codru, preponderent în Asuajul de Sus. – Din magh. *bojtar* "ciobănaș" (Constantinescu, 1963: 422); var. a lui *boitar* "ajutor de porcar; cioban de oi", din același magh. *bojtar* (MDA).

boitoráș, *boitorași*, s.m. (reg.) Ciobănaș. – Din *boitor* + suf. -*aș*.

bojordóc, *bojordoace*, s.n. (reg.) Îmbrăcămintă groasă. – Et. nec.

bolcotí, *bolcotesec*, v.t. (reg.; înv.) A amesteca ouăle, bătându-le. – Et. nes., cf. *colboti* "a se zgâlțâi" (MDA).

bolcotít, -ă, *bolcotiți*, -te, adj. (reg.; înv.) Amestecat, bătut. – Din *bolcoti*.

bold, *bolduri*, s.n. (reg.; înv.) Prăvălie, dugheană, magazin rural: "Și-om mere în *boldurele* / Și ne-om cumpăra curele" (Memoria, 2001: 104). – Din magh. *bolt* "prăvălie" (MDA).

boldás, *boldași*, s.m. (reg.) Negustor, vânzător. – Din *bold* "magazin sătesc" + suf. -*aș*.

boldășiță, *boldășițe*, s.f. (reg.; înv.) Proprietară sau vânzătoare într-un magazin rural; negustoreasă. ■ (top.) *La Boldășiță*, fânațe în Suciul de Jos (Vișovan, 2008). – Din *boldaș* "negustor" + suf. -*iță*.

boldí, *boldesc*, v.i. A ascuți, a face vârful. – Din *bold* "ac".

boldít, -ă, *boldiți*, -te, adj. Ascuțit, vârful. – Din *boldi*.

bólfă, *bolfe*, s.f. (reg.) 1. Nodul, gâlcă, umflătură, cucui; tumoare: “Dacă i s-o făcut la cineva o *bolfuță* undeva, o atingi cu turta de câteva ori și să duce” (Bilțiu, 2009: 60; Săcel). 2. (peior.) Față, chip, înfățișare. – Cf. ucr. *bolfa* (DEX); creație expresivă (DER).

bolí, *bolesc*, v.i. A zace pe pat; a fi bolnav: “Lerman zace și *bolește*” (Calendar, 1980: 4). – Din sl. *bolěti* (DEX, MDA).

bolitor, *bolitori*, adj., s.m. (reg.) 1. Care bolește. 2. Ființă imaginară despre care se crede că poate determina îmbolnăvirea unei persoane prin farmece: “Nouă *bolitori*, / Cu nouă *bolitoare*...” (descântec). – Din *boli* “bolnav” + suf. -*tor*.

bolostău, s.n. v. bolotău.

bolotău, *bolotăuri*, (bolotă, bolostău), s.n. (reg.) 1. Iaz noroios, mlaștină, baltă: “Ne-am dus să facem noi drum în pădure... pădure sălbatică. Am îmburdă lemnu dint-o lature, dint-alta, le-am pus unu lângă altu (...) ș-așă s-o făcut drum... că altfel îi strașnice *bolote*” (Grai. rom., 2000). 2. Ochi de apă, baltă, lac: “Și pă fată o mânat / Tăt la tău, la *bolostău*, / Să scoată inu din tău” (Bilțiu, 1990: 178). ■ (top.) *Bolotău*, teren mlăștinos în Libotin (Vișovan, 2008). – Din rus. *boloto* “baltă” (MDA).

boltăș, *boltașe*, s.n. (reg.) Băț cu o roată găurită la capăt, cu care se amestecă laptele prins, când se face brânza; jintălău: “Când iese străd'ața, îi gata înt'egat și să poate bate cu *boltașu*” (ALRMM, 1997, h. 929). – Et. nec.

bolúnd, -ă, *bolunzi*, -de, (bolând), adj. (reg.) Smintit, nebun. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *bolond* “nebun” (Scriban, MDA).

bolundátic, -ă, *bolundatici*, -e, adj. Nebunatic, zvăpăiat. – Din *bolund*

“nebun” + suf. -*atic*.

bolunzî, *bolunzăsc*, v.i. (reg.; med.) A înnebuni, a se sminti. – Din *bolund*.

bolunzât, -ă, *bolunzâți*, -te, adj. Înnebunit, amețit. – Din *bolunzî*.

bonăi, *bonăiesc*, v.i. (reg.) A murmura, a îngâna un cântec, a fredona: “Tătă zăua *bonăie* pân trare” (Faiciuc, 2008); “Până-i soare pă răzoare, / N-auz' nici o horitoare. / Dacă soarele sfințe / Tătă fata *bonăie*” (Bilțiu, 2006: 143). – Et. nec. (MDA).

bonăit, -ă, *bonăiți*, -te, adj. (reg.) Murmurat, fredonat. – Din *bonăi*.

boncăluí, *boncăluiesc*, v.i.r. 1. (ref. la cerbi) A mugii. 2. A se veseli (în Maram. din dreapta Tisei). – Et. nec. (MDA).

bondalău, s.m. v. bondălău.

bóndă, s.f. v. bundă.

bondălău, *bondălăi*, (bondalău), s.m. (reg.) 1. Albină sălbatică. 2. Cărbuș. 3. Insectă mare care bâzâie. 4. Bondar. – Et. nec. (MDA).

bondări, *bondăresc*, (îmbondări), v.t.r. (reg.) A (se) înfofoli, a (se) îmbrăca cu haine groase: “Ce-ai (*îm*)-*bondărit* copt'ilu aiesta atâta?” (Faiciuc, 2008: 751). – Probabil din *bondă*.

bondărit, -ă, *bondăriți*, -te, (bondărât), adj. (reg.) Înfofolit, îmbrăcat gros. – Din *bondări* “a se îmbrăca gros”.

bóndroș, *bondroși*, (brondoș), s.m. (reg.) Personaj mascat din piesa populară “Irodul”, încins la cureaua cu clopoței și ciucuri de lână colorată. ■ (în Cavnic) Om mascat, acoperit cu piei de animale (bondă), încins cu o curea de care sunt legate talăngi. Alaiul *bondroșilor* se manifestă pe ulițele localității în preajma sărbătorilor de iarnă și are menirea să îndepărteze spiritele rele. – Din magh. *bondrus* (MDA).

bongău, *bongăi*, s.m. Viespe, insectă mare; bongar, bondar, bonzar. ■ (onom.) *Bongăi*, poreclă pentru locuitorii din Curtuiuşul Mic. – Var. a lui *bongar*.

bont, adj., s.n. 1. Ciunt, fără vârf; tocit, rupt. 2. Sul. 3. Legătură de fân. ■ Sensurile 2 și 3 sunt atestate doar în Maram. din dreapta Tisei. ■ (onom.) *Bont(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Probabil forma nazalizată din *but* “trunchi” (Șăineanu).

bontăian, -ă, *bontăieni*, -e, (bontăienar), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bontăieni. 2. (Locuitor) din Bontăieni. – Din n. top. *Bontăieni* + suf. -*ean* (> -an).

bontăiăncă, *bontăience*, s.f. Femeie originară din localitatea Bontăieni. Locuitoare din Bontăieni. – Din *bontăian* + suf. -că.

bontăienár, s.m.f., adj. v. bontăian.

bontăni, *bontănesc*, v.i. (reg.) A ciocăni, a bate cu putere, a bocăni: “Și el a venit și a *bontănit* la ușă, să-i deschidă ușa” (Bilțiu, 1999: 168). – Cf. magh. *bántani* (NDU); probabil din *bont*, contaminat cu *bocăni*.

bontănit, -ă, *bontăniți*, -te, adj. (reg.) Ciocănit, lovit, bătut. – Din *bontăni*.

bontău, *bontăi*, s.m. (reg.) Copac ciuntit la vârf. ■ (onom.) *Bontău*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *bontó* (DER); posibil din *bont* + suf. -ău.

bontozuî, v.t. v. buntuzi (“a se supăra”).

bontăli, *bontălesc*, v.t. (reg.) 1. A reteza vârfurile, a rotunji, a îndrepta. 2. (în expr.) A *bontăli porcul* = a tranșa carnea (porcului sacrificat). – Et. nec.

bontălit, -ă, *bontăliți*, -te, adj. 1. Retezat. 2. Tranșat. – Din *bontăli*.

bonzár, *bonzari*, (bunzar), s.m. (reg.) Bondar, cărăbuș (*Melolontha melolontha*): “Cu cât sunt mai mulți *bonzari* primăvara, cu atât va fi anul mai roditor” (Faiciuc, 2008: 387). ■ (onom.) *Bonzari*, poreclă pentru locuitorii din Bârsana și Săliștea de Sus. – Onomatopee (Șăineanu).

bor, s.m. (reg., înv.) Vânt puternic: “În vânt și *bor* mare face-te-oi, / În vânt mare țâpa-te-oi” (Bilțiu, 2002: 201). –

Probabil din *bora* “vânt puternic, uscat și rece, care bate iarna dinspre munte spre mare”, cf. lat. *boreas* “vânt din nord, crivăț”.

borât, -ă, *borăți*, -te, adj. (reg.) Urât, dezgustător. – Din *borî*.

borbél, s.m. v. borbil (“bărbier”).

borbér, s.m. v. borbil.

borbíl, *borbilli*, (borbir, borber, borbel, barbil), s.m. (reg.; înv.) Bărbier, frizer. ■ Termenul a circulat doar în zona estică a Maram. Istoric. ■ (onom.) *Borbel*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *borbely* “bărbier”.

borcăni, *borcănesc*, v.t. (reg.) A bea multe lichide; a da iama între borcane (cu lapte). – Din *borcan* sau magh. *borkanna* “canceu de scos vin”.

borcút, *borcuturi*, s.n. (reg.) Izvor de apă minerală: “M-o făcut mama, făcut / La fântână, la *borcut*” (Ștețco, 1990: 321). ■ “*Borcutul* țâșnește din foarte numeroase izvoare din hotarul diferitelor sate ca Glod, Poieni, Botiza, Breb, Borșa etc. Înainte de război, apa minerală din Breb, care curge sub poalele Gutâului, atrăgea în vilegiatură o populație numeroasă. Astăzi, mai toate izvoarele sunt lăsate în părăsire; de relevat că numai în ținutul Borșei se găsesc peste 40 de izvoare cu ape minerale” (Papahagi, 1925: 97-98). ■ (onom.) *Borcuti*, nume de familie frecvent în zona Dumbrăvița-Chechiș (Chioar). ■ (top.) *Borcut*, sat aparținător de orașul Târgu-Lăpuș; *Valea Borcutului*, pârâu ce izvorăște din versantul sudic al Igrișului și se varsă în Săsar. – Din ucr. *borcut*, magh. *borkút* (Șăineanu, MDA).

borcuteán, -ă, *borcuteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Borcut. 2. (Locuitor) din Borcut. ■ (onom.) *Borcutean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Borcut* + suf. -*ean*.

borcuteăncă, *borcutence*, s.f. Femeie originară din localitatea Borcut.

Locuitoare din Borcut. – Din *borcutean* + suf. -că.

bord, *bórduri*, s.n. (reg.) (pl.) Haine: “Câți îs cu *borduri* în spate, / Tăți să zie încoace” (Bilțiu, 2009: 205). – Et. nes.

bordéi, *bordeie*, (burdei), s.n. Colibă săpată parțial în pământ și acoperită cu paie sau crengi: “Eșât, mute, din *burdei* / Să vedeți afară ce-i” (Papahagi, 1925: 227). ■ Termen utilizat rar în Maram. ■ (onom.) *Bordei*, *Bordean(u)*, nume de familie în jud. Maram.; *Bordei*, poreclă în Berbești. – Cuv. autohton (Hasdeu, Russu), cf. alb. *borde* “gaură”. ■ “În limbile vecine cuvântul este împrumutat din română, unde e autohton” (Russu, 1981: 267; Candrea, Capidan): ucr. *bordej*, bg. *burdei*, sb. *burdely*, magh. *bordej*, *bordely*.

bordîl, *bordiluri*, s.n. (reg.) Vaccin. ■ Termen atestat în zona Lăpuș, respectiv în jud. Sălaj și Cluj (ALRR-Trans, h. 191). – Et. nec.

boreasă, *borese*, s.f. (reg.) 1. Soție, nevastă, femeie măritată: “...Gota lacub, cu *boreasa* sa Părasca, și feciorseu Tomaș...” (Bârlea, 1909: 116; doc. din 1660); 2. Stăpâna casei, găzdoaie: “Căpitanul nu mă lasă / La copii și la *boreasă*” (Papahagi, 1925: 187). 3. (rar) Femeie (în general). ■ În Maram. este utilizat în zona Săpânța și Borșa-Moisei; rar în alte localități. Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “femeie măritată, soție”. ■ Termen specific subdialectului maramureșean (Farcaș, 2009: 155). ■ Atestat 1660. – Din *boiereasă* (DLRM, MDA); din germ. *bauer* “țăran” (Scriban); din alb. *burrë* “om, bărbat” + suf. -easă (Dan Alexe).

borenăș, s.m.f., adj. v. boierean.

boresár, *boresari*, adj., s.m. (reg.) 1. Tânăr însurat. 2. Spân: “Gândești că-i boreasă, nu-i crește barbă” (ALRRM, 1969; h. 89). – Din *boreasă* + suf. -ar.

boresói, adj., s.m. (reg.) Bărbat cu comportament femeiesc (în Maram. din

dreapta Tisei). – Din *boreasă* “soție; găzdoaie” + suf. -oi.

borhău, (borhălău), s.n. (reg., înv.) Arbore, copac. ■ Atestat în Săcel, în var. *borhălău*. ■ (onom.) *Borha*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec.

borhót, *borhoturi*, s.n. (reg.) 1. Fructe fermentate care se fierb, pentru a se extrage alcoolul; monturi, slăd: “*Borhot*, din care fac horinca, înainte de-a sierbe” (ALRRM, 1971: 462). 2. Resturi de fructe fermentate rămase după distilare. ■ În Maram. din dreapta Tisei se folosește sin. brahă. – Et. nec. (MDA).

borí, v.i. (reg.) (despre vânt) A bate cu intensitate redusă; a adia: “Când vântu-a *bori*, / Lancea m-a jeli” (Bilțiu, 2002: 56). – Din *boare* “adiere de vânt”.

boriște, *boriști*, s.f. (reg.) Locul unde stau vitele vara, afară, pe câmp. ■ (top.) *Boriște*, arătură în Borșa (Mihali, 2015: 60). – Var. a lui *bouriște* (MDA).

borî, *borăsc*, v.i.t. (pop.) A vomita, a vărsa. ■ În Moldova, Maram. și, sporadic, în nordul Trans. (ALR, 1938; h. 204). – Lat. **abhorrire* (DER).

borjúg, *borjuguri*, s.n. (reg.; înv.) Element din compunerea jugului, utilizat în trecut la carele cu tracțiune animală (vacii, boii etc.); bucată de lemn ușor încovoiată, în partea superioară a jugului; obadă. ■ (top.) *Dealul Borjugului* și *Valea Borjugului* (loc. Sălsig). – Et. nec.

bornău, s.n. (reg.) Nas mare. – Et. nec.

bornéu, (bornău), s.n. (reg.; înv.; mil.) Raniță militară purtată de soldații austro-ungari: “Musai saica de spălat, / Și pe *borneu* de legat” (Bârlea, 1924: 6). (Trans., Maram.). – Din magh. *borjú* “vițel”, dial. *bornú* “raniță” (DA, după DER; MDA).

boronét, *boronețuri*, s.n. (reg.; gastr.) Cocoloși de mămăligă rece cu lapte de oaie; jintiță: “După ce s-a închegat laptele dulce și s-a scos cașul,

zărul dulce se pune la fiert ca să se aleagă urda. În momentul în care urda e pe punctul de a se alege, cașul proaspăt din strecurătoare se ia și se dă în zerul din căldare, fierbându-se împreună până se alege urda. Acesta e *boronețul* sau «jintița cu tătul», care se varsă într-o borniță, unde se păstrează până ce se termină de mâncat» (Georgeoni, 1936: 80). – Et. nec. (MDA).

borotău, s.n. (arh.) Parchet de pădure; butină. ■ (onom.) *Borota*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec.

borș, s.n. Plantă; crețușcă (*Filipendula ulmaria* L.). (Maram.). ■ În alte regiuni: aglică, barba caprei, caprifoaie. – Din ucr. *boršč*, “plantă umbeliferă țepoasă, din care odinioară se făcea borș” (Scriban, DER, MDA).

borșău, s.n. v. borșeu (“mazăre”).

borșean, -ă, *borșeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Borșa. 2. (Locuitor) din Borșa. ■ (onom.) *Borșan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Borșa* + suf. -*ean*.

borșeancă, *borșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Borșa. Locuitoare din Borșa. – Din *borșean* + suf. -*că*.

borșeu, (borșău), s.n. (reg.) Mazăre (*Pisum sativum* L.); mazărice. – Din magh. *borsó* “mazăre” (MDA).

borși, *borșesc*, v.r. (reg.) (ref. la preparate culinare) A se altera, a se strica (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *borș* “zeamă acră preparată din țărâțe” (MDA).

borșit, -ă, *borșiți*, -te, adj. (reg.) Alterat, stricat. – Din *borși*.

bortă, *borte*, s.f. 1. Gaură, scobitură, groapă: “O trecut păstă valea aceie. Și-acolo o fost o *bortă*” (Bilțiu, 2007: 273). 2. Trunchi de copac scobit în interior. 3. Lemn găunos, văgăună: “Leuștean fiert în apa statută, luată din *borta* vreunui lemn din pădure” (A. Radu, 1941: 13). 4. Scorbura în care se țin albinele;

buduroi. 5. *La bortă*, joc de copii: pe o porțiune de teren fără iarbă se face o gropiță (o *bortă*); de la o distanță de 6-7 pași, băieții aruncau cu monede să nimerescă gropița; copilul ce avea cea mai bine plasată monedă (față de groapă), lua toate monedele. – Din germ. *Borte* “bordură, tresă, găitan” (Borcea, Galdi, după DER); din ucr. *bort* (DA, DER). ■ Cuv. rom. > ucr. *bort(a)* (Candrea)

bortós, -oasă, *bortoși*, -oase, adj. 1. Găunos, viermănos. 2. Scobit, săpat, golit: “Aiestă nu-i măr *bortos* / Ca să-l muști și să-l țâpt'i gios” (Țiplea, 1906: 504). 3. Scorburos. – Din *bortă* + suf. -os (DLRM).

bortós, -oasă, *bortóși*, -oase, adj. (pop.; fam.) 1. Cu burta mare; pântecos. 2. (la f.) Gravidă, însărcinată. – Din *bort* “pântecul femeii gravide” + suf. -os (DEX).

bórzoș, -ă, *borzoși*, -e, adj. (reg.) Ciufulit, zbârlit, cu părul vâlvoi. – Din magh. *borzas* “zbârlit, ciufulit, țepos” (Cihac, după DER; MDA).

borzoși, *borzoșesc*, v.r. (reg.) A se rări; a se răvăși: “D-amu dac-ombătrănit, / Penile s-o *borzoșit* / Și-amu-i gata de pierit” (Bilțiu, 2015: 124). – Din *borzoș*.

bosărcău, s.m. v. bosorcău (“vrăjitor”).

boscoână, *boscoane*, (bozgoană), s.f. (reg.) Farnec, făcătură, vrajă: “Dar i-a spus o babă meșteră în *boscoane* ce trebuie să facă” (Bilțiu, 1999: 193). – Comp. cu ngr. *baskania* (MDA).

boscorodí, *boscorodesc*, v.i.t. (reg.) 1. A vorbi (singur) spunând vorbe neînțelese: “...vede că-i sare în spate o dihanie mare (...) care, tot *boscorodind* iute-iute și răstit, îl ceartă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 264). 2. A descânta, a vrăji, a face farmece: “Cum s-ontunecat, fata o *boscorodit* în șură” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 141). – Din magh. *boszorkányos* “a face farmece” (Scri-

ban, DER); din ucr. *božkorodity* (Bogrea, DEX), dar “pare mai curând ca acesta să provină din română” (DER).

boscorodeală, *boscorodeli*, s.f. (reg.) 1. Bombăneală. 2. Vrajă. – Din *boscorodi* + suf. *-eală* (MDA).

bosorcău, *bosorcăi*, *bosorcoi*, (bo-sărcău), s.m. (reg.; mag.) Vrajitor (despre care se crede că are puterea să ia laptele de la animale): “În noaptea de Sân-Giorz împlă și *bosărcăi*...” (Papahagi, 1925: 314). – Din magh. *bo-szorkány mester* “vrajitor” (MDA).

bôșcă, *boște*, (boașcă), s.f. (reg.) 1. Butoiaș. 2. Partea inferioară a lămpii, în care se pune petrolul. 3. Umflătură: “Pita, când o vede popa, era numai o *boașcă*” (Bilțiu, 1994: 304). 4. (în expr.) *Boșca capului* = cutia craniană. 5. Capul florii-soarelui. 6. Stup de viespi. – Din magh. *bocska* (MDA).

botăș, *botăși*, s.m. Paznic (la vite). ■ (onom.) *Botaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *botă* + suf. *-aș* (MDA).

bôtă, *bote*, s.f. Băț, toiag, par. ■ (onom.) *Bota*, nume de familie în jud. Maram., frecvent în zona Copalnic-Târgu-Lăpuș, respectiv Codru (loc. Oarța de Jos). – Din magh. *bot* “baston, toiag, bâta” (DEX, MDA); dubletul lui *bâtă* (DER).

bôte, s.f. (reg.; med.) Amigdalită. – Et. nec.

botéi, *boteie*, s.n. (reg.) Turmă mică de oi; “grup de oi, în număr de 100-150” (Morariu, 1937: 135). ■ “În general, în grija unui păcurar bun intrau circa 80 de oi cu lapte. La un *botei* (150-200 de oi) se angajau trei oameni: un păcurar, un ajutor de păcurar și un băiat. O stână era formată din 5-7 *boteie*” (Dăncuș, 1986). – Et. nec. (MDA).

botejune, *botejuni*, s.f. (inv.) Sărbătoarea propriu-zisă a botezului, ce are loc după ceremonia religioasă de încreștinare a copilului, oficiată de preot la biserică: “C-așe-i rându-n *botegiune*,

/ Nevestele să se-adune” (Faiciuc, 2008: 245). – Din *botez*, **botezăciune* (Scriban); lat. **baptidio*, *-iunem* (MDA).

boteză, *botez*, v.t. (fig.) A lovi (în frunte) pe cineva: “Au început de-odată să-i *boteze* în numele Domnului, mai cu bolovani, mai cu brazi tăiați, apoi cu săgeți și gloanțe...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 212). – Lat. *battizare* (= *baptizare*) (DLRM, MDA).

botizán, *-ă*, *botizeni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Botiza. 2. (Locuitor) din Botiza. ■ (onom.) *Botizan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Botiza* + suf. *-ean* (> *-an*).

botizâncă, *botizence*, s.f. Femeie originară din localitatea Botiza. Locuitoare din Botiza. – Din *botizan* + suf. *-că*.

botrocí, *botrocesc*, v.t. (reg.) A cotrobăi, a întoarce casa pe dos, a scormoni: “Și cum te culcai, iarăși îți azeai tiara *botrocind* și lărmăind” (Bilțiu, 1999: 102). – Cf. *cotroci* “a scormoni”.

botrocít, *-ă*, *botrociți*, *-te*, adj. (reg.) Cotrobăit, întors pe dos. – Din *botroci*.

boț, *boțuri*, s.n. 1. Cocoloș; obiect rotund, în general. 2. Cocă, din aluat, de mărimea unei nuci, folosit de fete pentru ritualul ursului. 3. Umflătură, bubă, cucui. ■ (onom.) *Boț*, nume de familie frecvent în zona Lăpuș. – Lat. pop. **bottium* (*bottila*) (MDA).

boțí, *boțesc*, v.t.r. A (se) face boț, a (se) mototoli, a (se) strânge. ■ Termen specific subdialectului moldovenesc (Tratat, 1984: 231). – Din *boț*.

boțít, *-ă*, *boțíți*, *-te*, adj. Mototolit, șifonat. – Din *boți*.

boz, *boji*, s.m. Plantă erbacee cu miros neplăcut (*Sambucus ebulus*). ■ (onom.) *Bozu*, poreclă în Budești. – Cf. ucr. *boz* (DLRM, MDA).

bozântean, *-ă*, *bozânteni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bozânta. 2. (Locuitor) din

Bozânta. ■ (onom.) *Bozântan*, nume de familie. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Bozânta Mică, Bozânta Mare. – Din n. top. *Bozânta* + suf. *-ean*.

bozânteâncă, *bozântence*, s.f. Femeie originară din localitatea Bozânta. Locuitoare din Bozânta. – Din *bozântean* + suf. *-că*.

bozgoână, s.f. v. boscoană ("vrajă").

box, *boxuri*, s.n. (reg.) 1. Piele de vițel tăbăcită, din care se fac fețele de încălțăminte. 2. (prin exten.) Cremă de pantofi. – Din eng. *box calf*, de la o marcă de piele americană (1890), care reprezenta un vițel (calf) într-o ladă (box) (DER).

boxăli, *boxălesc*, (boxălui, buxălui), v.t. (reg.) A da cu cremă pantofii. – Din *box* "cremă de pantofi" + suf. *-ăli*.

boxălit, *-ă, boxăliți, -te*, adj. (reg.) (ref. la pantofi) Dat cu cremă. – Din *boxăli*.

boxălu, v.t. v. boxăli.

brăce, s.f., pl. (reg.) Indispensabili, izmene: "Și pe când ți-o ai gătat / N-o fost bună nici de sac, / Da' de *brace* pe bărbat?" (Bârlea, 1924, II: 224). (Maram., Bucov.). – Lat. *bracae* "pantaloni mulați pe picior" (MDA).

brăhă, (brăhă), s.f. (reg.) Fructe fermentate; borhot, monturi (Maram. din dreapta Tisei). ■ (onom.) *Braha*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *braha* (DLRM, DEX), var. a lui *bragă* (MDA).

brăncă, s.f. v. brâncă ("mână").

brăniște, *braniști*, s.f. (reg.) 1. Pădure sau parte din pădure în care este interzisă tăierea copacilor. 2. Moșie domnească folosită ca pășune și fâneată. ■ *Braniște*, toponim frecvent în majoritatea localităților din Maram. (și în întreaga nomenclatură topică rom.). (Sec. XV). – Din sl. *branište* "pădure (în care nu se taie)" (DA, după DER); din bg. *branište* (DEX, MDA).

brătoș, *-ă, bratoși, -e*, adj. (arh.) Chipeș. ■ (onom.) *Bratoșin*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec.

brăbu, *brăbuiesc*, v.i. (reg.) A vrăji; a boscorodi: "Văzând fata că niciun fecior n-o joacă, s-a dus la o babă din sat, care se pricepea la vrăji și a rugat-o să o *brăbuiască*, să aibă și ea drăguț" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 67). – Et. nec.

brăbui, *-ă, brăbuiți, -te*, adj. (reg.) Vrăjit. – Din *brăbui*.

brăcinăr, *brăcinari*, s.m. (reg.) Șnur, sfoară, ață împletită cu care se leagă pantalonii (gacii, gatiile) în jurul brăului: "El n-o știut că de Fata Pădurii poți scăpa cu o căpățână de ai și cu *brăcinaru* de la izmene" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 103). (Sec. XVI). – Din *brăcire*, *brăcină* "cingătoare, cordon" + suf. *-ar* (DEX, MDA).

brăcinăriță, *brăcinărițe*, s.f. (reg.) Puntea dintre coarnele plugului; tingă. – Din *brăcinar* + suf. *-iță* (MDA).

brăcu, *brăcuiesc*, v.t. (reg.) 1. A tăia lemnul bun dintr-o pădure. 2. A răi vânatul din pădure, selectând animalele cele mai viguroase. – Din *brac* "rest, rămășiță" (Scriban, DLRM).

brăcu, *-ă, brăcuți, -te*, adj. Selectat, ales. – Din *brăcu*.

brăhâr, s.m. v. brăher.

brăhă, s.f. v. brăhă ("fructe fermentate").

brăher, *brăheri*, (brăhar), s.m. (reg.) 1. Horincar, distilator: "Babele au adus blide, bărbaii custurile, *brăharii* o adus uiegi de pălincă, ca pântru ospăț" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 241). 2. Bețiv, băutor. – Din germ. *Brauherr* (Turcanu).

brăhnét, s.n. v. brăhnit.

brăhní, *brăhnesc*, v.i. (despre câprior) A scoate un sunet răgușit. – Din ucr. *brecháty* (DLRM, DEX).

brăhnít, (brăhnét), s.n. Sunet scos de câprior, când este în pericol. – Din *brăhni*.

brăzbăuță, *brăzbăuțe*, s.f. (reg.) Câlți din cânepă (cărora li se dă foc, în

practicile de magie pentru ursit): “Brăzbăuță, brăzbăuță / Ușuré și mnicuruță” (Memoria, 2001: 18). – Et. nec.

brăglă, *brăgle*, s.f. (reg.) Partea mobilă de la războiul de țesut care susține spata: “Brăglele cuprind între ele spata, cu care se bate bătătura. Brăglele sunt atârinate de jugul stativelor prin două brațe, iar ștețele de niște sfori care sunt atârinate pe bâta de pe jugul stativelor” (Bârlea, 1924, II: 469). – Probabil din **bārdlā* (< vsl. **bīrdlo*) (DER).

brâncă¹, *brânci*, (brancă), s.f. Mână: “Dimineața s-o sculat, / Cofa-n brâncă o luat” (D. Pop, 1978: 332). ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Lat. *branca* “labă; braț” (DEX, MDA); probabil cuv. autohton (Brâncuș, 1983). ■ Cuv. rom. > magh. *bringa* (Edelspacher, după DER).

brâncă², *brânci*, (brângă), s.f. 1. (med. pop. veter.) Boală contagioasă, specifică porcilor (brângă). 2. (bot.) Buruienă de bubă, urzică neagră, brânca porcului (*Scrophularia nodosa* L.): “Animalul nu are poftă de mâncare și apar unele semne de neliniște. Localnicii (din Călinești) cunosc o plantă numită *brânguță*, care este culeasă, fiartă și cu fiertura se spală animalul bolnav și i se dă să și bea” (Memoria, 2004: 1.072). ■ (med. pop.) Folosită pentru zgâlci (scrofuloză); de asemenea, contra gușterului (crup differic) la porci. – Cf. srb. *brnka* (DA, MDA); gr. *braghós*, *bránhos* “răceală, brâncă porcească” (Scriban). ■ Cuv. rom. > srb. *brnka* (Candrea, după DER).

brândușar, s.n. Loc unde cresc multe brânduși (*Crocus heuffelianus*). ■ (top.) *Brândușar*, deal în Inău (Vișovan, 2008). – Din *brândușă* + suf. -ar.

brângă, s.f. v. brâncă².

brânzoși, (brânzoșă), v.r. A se face cocoloși, a se transforma în brânză. – Din *brânzos*.

brânzoșit, -ă, *brânzoșiți*, -te, adj. Coagulat. – Din *brânzoși*.

brâu, *brâie*, s.n. 1. (la morile de apă) Lemnul care stă deasupra apei și care prinde capetele bogdanilor; puntea bogdanilor. 2. Curcubeu. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Miklosich); cf. alb. *bres*, *brezi* “brâu”. ■ Cuv. rom. > magh. *bernyesz* “brâu de lână”.

breábăn, *brebeni*, (breabân), s.m. 1. Nume dat mai multor specii de anemone. 2. Florile-paștilor (*Anemone nemorosa*). – Et. nec. (MDA).

breábân, s.m. v. breabân.

breână, *brene*, s.f. (dial.) Mreană (*Barbus fluviatilis*): “Dzua-s breană la vaduri, / Noaptea zidră la câmpuri” (Papahagi, 1925: 271). ■ (onom.) *Brene*, poreclă pentru locuitorii din Ferești: “Fereștenii-s brene, d’ipce că-s lângă apă” (Papahagi, 1925: 315-316). – Var. a lui *mreană* (Cihac, Conev, după DER).

breáz, -ă, *brezi*, -e, adj. (Oaie) neagră și pe cap cu alb. ■ (top.) *Breze*, vf. (1.253 m) în Munții Igrișului; *Breaza*, culme subcarpatică situată în sudul depres. Lăpușului, la graniță cu jud. Cluj. – Din sl. *brezŭ* “alb”, bg. *bréz* “pestriț, bălțat” (MDA); cf. bg. *bréza* “mesteacăn” (DER).

breb, *brebi*, s.m. Animal rozător; castor (*Castor fiber*). ■ (top.) *Breb*, sat aparținător de com. Ocna-Șugatag. ■ (onom.) *Breb*, nume de familie. – Din sl. *bebrŭ* (DA, DEX, MDA); din vsl. *bibrŭ*, **bebrŭ* (DELR); cuv. i.-e. (cf. rus. *bobr*, germ. *Biber*, lat. *brebus*, sl. *bebrŭ* etc.).

brebán, -ă, *brebeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Breb. 2. (Locuitor) din Breb. ■ (onom.) *Breban*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Breb* + suf. -an.

brebâncă, *brebence*, s.f. Femeie originară din localitatea Breb. Locuitoare din Breb. – Din *breban* + suf. -că.

brebenár, s.m.f., adj. v. brebenean.

brebeneán, -ă, *brebeneni*, -e, (brebenar), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Brebeni. 2. (Locuitor) din Brebeni. – Din n. top. *Brebeni* + suf. -*ean*.

brebeneâncă, *brebenence*, s.f. Femeie originară din localitatea Brebeni. Locuitoare din Brebeni. – Din *brebenean* + suf. -*că*.

bréiner, s.m. v. brener.

brénăr, s.m. v. brener.

bréner, *breneri*, (brenăr, breiner), s.m. (reg.) 1. Persoana care supraveghează procesul de fierbere a monturilor, distilarea rachiului și care răspunde de calitatea produsului finit; distilator. 2. Fochist. ■ (onom.) *Brener*, nume de familie în jud. Maram. ■ (top.) *Casa Brenner*, imobil situat în Sighetul Marmăției, monument istoric (datat 1832). – Din germ. *Brenner* “distilator de rachiu, fochist”.

bribói, *briboi*, s.m. Plantă erbacee, cu flori purpurii; iarba-vântului (*Geranium columbinum* L.), floarea-vinului, mușcata-jidului (*Geranium macrorrhizum* L.). ■ (med. pop.) Pentru dureri de stomac și de șale. – Et. nec. (MDA).

brihán, *brihane*, s.n. (reg.) Pântece, burtă (de regulă, la vite); burduhan, burduhan, bârdan: “O perit un cal (...): *brihanu* l-am adus acasă și l-am pus și l-am mâncat cu copt’ii mnei” (Papahagi, 1925: 308). – Cf. *burduhan* (MDA); din rom. **brih* (< ucr. *brih* “burtă”) + suf. -*an* (DELR).

brihănós, -oasă, *brihănoși*, -oase, adj. Cu burta mare; burduhos: “Cine-n cale mi te-o scos / Așe mic și *brihănos*?” (Bilțiu, 2009: 153, vol. II). – Din *brihan* “pântece” + suf. -*os*.

brîșcă¹, *brîște*, s.f. (reg.) Trăsură mică: “Știu că n-ai *brîșcă* cu cai, / Nice locuri cu mălai” (Papahagi, 1925: 227). – Din rus. *brîčka* (DEX, MDA).

brîșcă², s.f. (reg.) Briceag: “Ajunge în Țara Oașului, acolo unde oamenii sunt mai bătauși, unde toți poartă *brîșcă*

la tisău...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 40). ■ (onom.) *Brîșcan*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *bicska* “briceag”, contaminat cu *brici* (MDA).

brîșcúță, *brîșcuțe*, s.f. (reg.) Cuțit mic: “Dar avea o *brîșcúță* la ea, cum purtau atunci” (Bilțiu, 1999: 403). – Din *brîșcă*² + suf. -*uță* (MDA).

broázbă, *broazbe*, (brozbă), s.f. (reg.) Căpățână de varză; varză acră; curet’i murat. – Din srb. *broskva* “gulie” (MDA).

brodătúrá, *brodături*, s.f. Lucru de mână; broderie, goblen. – Din *broda* “a coase” + suf. -*ătură*.

bróndoș, s.m. v. bondroș.

broscár, *broscari*, s.m. (fig.) Mâncător de broaște. ■ (onom.) *Broscari*, poreclă pentru locuitorii din Rogoz și Săcălășeni. – Din *broască* + suf. -*ar*.

broștesc, *broștească*, adj. 1. Specific broaștei. 2. (în expr.) *Lână broștească* = mătasa-broaștei; alge verzi care formează mase plutitoare la suprafața apelor stătătoare (*Conferva rivularis*). – Din *broască* + suf. -*esc* (MDA).

brotăci, *brotăcesc*, v.i. (înv.) A strica oile: “Nu mergem cu oile în munte prin Grădina Zânelor, să nu *brotăcim* oile” (C. C., 1979). – Et. nec.

brotăcit, -ă, *brotăciți*, -te, adj. (înv.) (Oaie) care și-a pierdut laptele. – Din *brotăci*.

broúză, s.f. v. broză.

bróză, (brouză), s.f. (reg.) Bicar-bonat de sodiu: “Am pus un ptic de *broză*; pă *broză* un ptic de oțăt” (Memoria, 2001: 44). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *brouză*. – Cf. germ. *Brause* “fermentație; limonadă gazoasă” (Țurcanu, 2005).

brozbúță, *brozbuțe*, s.f. (reg.) Sarma; galușcă. – Din *broazbă*, *brozbă* “varză” + suf. -*uță*.

brózdi, s.m., pl. (reg.) Urzici tinere, lăptuci, păpădie, din care se face supă

primăvara devreme. – Probabil der. din *brozbă* “nap, gulie, varză”, la pl., prin trecerea lui -b- la -d-.

brudí, *brudesc*, (budi), v.t. (reg.) A afuma (slănina, carnea): “*Brudim* la vecin; are căsucă mică” (Grai. rom., 2000). ■ (onom.) *Brudi*, nume de familie în jud. Maram. – Origine incertă, cf. *brudiu* “tânăr, copilăros, necopt”.

brudít, -ă, *brudíți*, -te, (budit), adj. (reg.) Afumat: “Hai și mănâncă și tu un pic de slănină *brudită*” (Bilțiu, 1999: 189). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *budit* “afumat”. – Din ucr. *bruditi* (Farcaș, 2009: 116) sau din *brudi*.

brudíu, *brudie*, adj. (reg.) Necopt, naiv, prostuț, fără judecată: “Ce haznă ți-i de crăile / Dacă mintea ți-i *brudie*” (Țiplea, 1906). – Et. nec. (MDA).

bru*j*, *bruji*, (bruș), s.m. (reg.) 1. Bulgăre de pământ: “Nu m-ai lăsat pântru mult, / Numai pântr-on *bru*j de lut” (Bilțiu, 1990: 449). 2. Bulgăre de zăpadă. 3. Cocoloș. ■ (onom.) *Bruj(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Din srb. *bruš* (MDA).

bruji, *bruji**esc*, v.r. (reg.) A se bate cu bulgări de zăpadă. – Din *bru*j.

brujos, -oasă, *brujoși*, -oase, adj. (reg.) Bulgăros: “Pământul care se ară cu bruji se numește *brujos*” (ALRRM, 1973: 786). – Din *bru*j + suf. -os.

brumăr, s.m. (pop.) Luna noiembrie: “Vara tăta noaptea-i mică, / Nu-i de mărș la ibovnică; / Până-n luna lui *brumar* / C-atuncea-s noapțile mari” (Ștețco, 1990: 292). ■ În chestionarele din sec. XX, pentru a 11-a lună din calendar, maramureșenii au indicat noiembrie, noiembrie, november (ALRRM, 1973: 657). ■ (onom.) *Bru-mar(u)*, nume de familie frecvent în satele de pe Valea Izei; *Brumaru*, poreclă (în Rozavlea, Valea Stejarului, Borșa). – Din *brumă* + suf. -ar (MDA).

bruscáte, s.f., pl. (reg.; mag.) Resturi animale folosite în vrăji și

farmece: “De făcătură așe fac: strâng câte *bruscate*-s pă latu pământului într-o oală și le pun la foc, așe, într-on cuptori (...). În oală-s labe de tăt feliu de animale de pădure. Tăt feliu de lăbucă strânji acolo, să forfotească. Trebe să fie și de cocoș de pădure și de vulpe, de tăt felul” (Bilțiu, 2001: 183). – Et. nec.

brustán, *brustani*, s.m. Brustur(e); plantă cu frunze mari și late, cu flori purpurii, dispuse în inflorescență sferică, țepoasă; ciulin, scai (*Actium lappa*). ■ Se utiliza pentru obținerea culorii negre, în amestec cu arin, sovârf, coji de nucă. ■ (med. pop.) Frunzele crude se puneau pe răni, buboale, umflături, pe pielea arsă de soare; pentru dureri de șale și de piept. Rădăcina, recoltată înainte de înflorire (în martie-aprilie), conține insulină; stimulează funcțiile renale. ■ (top.) *Brustur*, stână în Borșa (Mihali, 2015: 61); *Brusturi*, top. în Larga și Rohia (Vișovan, 2008); *Brusturi*, loc. în Maram. din dreapta Tisei (Filipașcu, 1940). ■ (onom.) *Brustureanu*, nume de familie. (Sec. XVI). – Cuv. autohton, cf. alb. *brushtullë* (Russu, Brâncuș), cu arhetipul **brustul*, din rad. i.-e. **bhrez-s* “a încolți, a crește”. ■ Cuv. rom. > magh. *brusztuj*, *burusztuj*, ucr. *brostur*, *brustura* “brusture”.

bruș, s.m. v. bru*j* (“bulgăre, cocoloș”).

bruțác, (pruțac, bruțag, pruțuc), s.n. (reg.; înv.) Sac de merinde utilizat de soldații din armata austro-ungară; rucsac, raniță, hatijac: “Cu puștile-n piramide, / Cu *bruțacu* fără ptiță” (Papahagi, 1925: 274). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “rucsac”. – Din germ. *Brotsack* (Frățilă).

bruțág, s.n. v. bruțac.

búa, interj. v. abua (“îndemn de a se liniști”).

búbă, *bube*, s.f. (med.) 1. Umflătură, abces. 2. (în expr.) *Bubele frumușelelor*

= vărsat de vânt (poate fi și scarlatină sau pojar); afecțiune epidermică contagioasă. 3. *Buba rea* = inflamație: “Că numai mi s-o aruncat / *Buba cea rea* după cap” (Bârlea, 1924, II: 96). ■ “În urma multor mâncăruri grele și de multe ori nesănătoase ce le mănâncă țărănimea în Maramureș, de cele mai multe ori i se pricinuieste dureri grele de stomac ce își au denumirea de *bubă rea*. Se mai numește așa orice fel de inflamație dureroasă pe corp” (Bârlea, 1924, II: 472). – Din srb. *buba* “vierme de mătase” (DA); din ucr. *buba* “umflătură” (MDA); creație expresivă (DER).

bubói, *buboaie*, s.n. (reg.) Furuncul. ■ “Se pune pe el frunze de lilion (= crin) ca să-l tragă afară” (Faiciuc, 2008: 169). – Din *bubă* + suf. *-oi* (Scriban, MDA).

buburúză, *buburuze*, s.f. (pl.) Pete mici pe corpul copilului, datorate pojarului. – Cf. srb. *babúrica* (MDA); din răd. *bubu-*, *bobo-* (Scriban).

bucáte, s.f., pl. (recoltă de) Mălai, grâu, cartofi etc. – Lat. *buccata* (CDDE, DEX, MDA).

bucălăie, adj. (Oaie) de culoare albă, cu botul negru sau cu capul tot negru. – Din *bucă* + *lai*, *laie* “negru” (DLRM, MDA).

bucălí, *bucălesc*, v.t. (reg.) A mesteca: “Eu să mă *bucălesc* cu dinții / Și cu măselele; / Să ptiei, / Să răstei” (Papahagi, 1925: 279). – Din *bucal* “privitor la gură”.

bucălít, *-ă*, *bucăliți*, *-te*, adj. (reg.) Mestecat. – Din *bucăli*.

bucfáriu, *bucfarii*, s.n. (reg.) Abe-cedar. – Var. a lui *bucvar* “carte bise-ricească cu litere chirilice” (< vsl. *bukvari*) (Scriban, MDA).

bucíe, adj. (reg.) (Oaie) cu lână de culoare roz pe obraz și la ochi. – Din *bucă* “obraz” + suf. *-ie*.

bucín, s.n. v. *bucium*¹.

buciná, *bucin*, v.i. (reg.; înv.) 1. A cânta din *bucium*: “S-a întors cu fața spre Munții Oașului și-a *bucinat* prelung o dată” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 47). 2. (fig.) A plânge: “Hai să legănăm coconu, să nu mai *bucine*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 122). – Lat. *buccinare* “a suna din corn” (MDA).

buciulíe, s.f. v. *bociulie* (“boboc, mugur”).

búcium¹, *buciume*, (*bucin*), s.n. 1. Instrument muzical de suflat, de mari dimensiuni, utilizat de păcurari pentru chemări și semnale; trâmbiță: “S-a sculat de dimineață / Și spălându-se pe față / A luat un *bucium* mare / Și-a suflat în trei părți, tare / Și-a adunat o oaste mare” (Calendar, 1980: 24). 2. Sirena de la fabrică. – Lat. *bucinum* “sunetul trompetei; trompetă” (MDA); lat. *bucina* sau *buccina* “trompetă, corn” (Pușcariu, CDDE, după DER).

búcium², *buciume*, s.n. 1. Butuc la roata de lemn; butan. ■ Atestat cu acest sens în Chioar și Codru, dar și în centrul și nordul Crișanei. 2. Trunchi, tulpină de arbore, buștean. ■ (top.) *Bucium*, pădure, deal, pășune în Dealul Mare, Stoiceni, Fântânele, Vima Mică, Poienile Izei, Săcel, Șieu (Vișovan, 2008); *Bucium*, deal pe Valea Vinului (Vișeu de Mijloc) (Mihali, 2015: 61), *Buciumi*, sat aparținând de orașul Șomcuta Mare (zona Chioar). – Et. nec (MDA).

buciumán, *-ă*, *buciumeni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Buciumi. 2. (Locuitor) din Buciumi. ■ (onom.) *Buciuman(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Bucium* (numele localității la 1733) + suf. *-ean* (-ean după m > -an).

buciumáncă, *buciumence*, s.f. Femeie originară din localitatea Buciumi. Locuitoare din Buciumi. – Din *buciuman* + suf. *-că*.

bucnár, s.m. v. *bugnar* (“dogar”).

bucní, *bucnesc*, v.t. (reg.) A lovi; a izbi. – Var. a lui *bufni* (MDA).

bucnít, -ă, *bucniți*, -te, adj. (reg.) Lovit, izbit. – Din *bucni*.

bucnitură, *bucnituri*, s.f. (reg.) Lovitură: “I-o dat vo zăce, doișpe *bucnituri* de părete” (Bilțiu, 2007: 405). – Din *bucni* + suf. -*tură*; cf. *bufnitură*.

buctá, *buctez*, (buhta), v.i. (reg.) 1. A greși; a rata. 2. A intra în bucluc. 3. A da faliment. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “a fi într-o situație neplăcută”. – Din magh. *buktat* “a scufunda; a pica pe cineva la examen”.

budacă, s.f. (reg.) Vas mare de lemn în formă de puțină; budăi. ■ Se folosește la măsuratul laptelui cu carâmbul, pentru închegarea cașului și la cumpănitul brânzei, pentru depozitarea merelor ca să fermenteze. ■ (onom.) *Budacă*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *budâi* “vas din doage în care se păstrează laptele” (Scriban, DLRM, MDA).

budă, *buzi*, s.f. 1. Cocioabă, colibă. 2. Latrină, closet, privată. ■ (onom.) *Bud(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Din pol., ucr., rus. *buda* “colibă” (Cihac, DLRM); din rus. *buda* (MDA); cf. magh. *buda* (Galdi, după DER).

budeán, s.m.f., adj. v. budeștean.

budeáncă, s.f. v. budeșteancă.

budélniță, *budelnițe*, s.f. (reg.) Afumătoare (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *budă* “colibă” + suf. -*elniță*.

budeșteán, -ă, *budeșteni*, -e, (budean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Budești. 2. (Locuitor) din Budești. – Din n. top. *Budești* + suf. -*ean*.

budeșteáncă, *budeștence*, (budeancă), s.f. Femeie originară din localitatea Budești. Locuitoare din Budești. – Din *budeștean* + suf. -*că*.

budí, v.t. v. brudi (“a afuma”).

budigău, *budigăi*, s.m. (reg.) Chilot. – Din magh. *bugyi* “chiloi”.

budít, adj. v. brudit (“afumat”).

buditoáre, s.f. (reg.) Încăpere amenajată pentru afumat carnea; afumătoare. – Din *budi*.

budurói, *buduroaie*, s.n. (reg.) Scorbura în care se țin albinele; (uzual) bortă. – Et. nec. (MDA).

budușél, adj. (reg.) (Lână) de calitate inferioară, din care se țes cearceafurile, fătoaiele și ștergurile de merinde. – Et. nec.

budușlâncă, (budușleancă), adj., s.f. (reg.) Femeie fugită de la bărbat. – Din *budușlui*.

budușlău, *budușlăi*, adj., s.m. (reg.) 1. Fugar, pribeag. 2. Haimana, vagabond. – Din *budușlui* (Scriban, MDA); din magh. *bujdosó* “priebeag, emigrant”.

budușluí, *budușluiesc*, v.t. (reg.) 1. A alunga, a fugări. 2. A hoinări. – Et. nes., cf. magh. *bujdosni* (MDA).

budușluít, -ă, *budușluiți*, -te, adj. (reg.) Alungat, fugărit. – Din *budușlui*.

buf, interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui obiect: “...o făcut cu ie: *buf* de părete” (Bilțiu, 2007: 405). – Formă onomatopeică (MDA).

bugát, adv. Destul, suficient, de ajuns: “Hori de-aiește sunt *bugăte*” (Calendar, 1980: 54). – Et. nec. (MDA).

bugnár, *bugnari*, (bucnar), s.m. (reg.; înv.) Meșter care face butoaie; dogar. ■ (onom.) *Bugnaru*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *bodnár* “dogar”, germ. *Büttner*.

buhái, *buhai*, s.m. 1. Taur. 2. Berbec; țap mai bătrân de 4 ani. 3. *Buhai de baltă*, specie de broască (*Bombina variegata*), cea mai frecventă în Maram; izvoară: “Da' de negru n-ar si bai, / Da' i-i capu ca și-on mai, / Ochii, ca și on *buhai*” (Bilțiu, 2006: 225). 4. Instrument muzical. ■ *Cu buhau*, obicei: “Cu *buhaiu*’ umblă feciori și coconi mai mici. Au o bărbântă din care iese on zmoc de păr. Unu toarnă apă pe zmoc, unu îl țâne și unu traje de

zmoc și scoate on sunet. Au zbiciuri din care pocnesc când strângă o poezie ca și la Plugușor” (Bilțiu, 2009: 147; vol. II).

■ (top.) *Plaiul Buhaiului*, fânațe în Borșa (Mihali, 2015: 136). ■ (onom.) *Buhai(u)*, nume de familie în jud. Maram.; *Buhaiu-n turnu bisericii*, poreclă pentru locuitorii din leud. – Din ucr. *buhaj*, rus. *bugaj* (DA, după DER); din ucr. *buhay* (DLRM, DEX); din rus. *buhay* (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *bohaj* (Bakos, 1982; Scriban).

buhaltér, *buhalteri*, s.m. (reg.) Șeful unei exploatare forestiere. – Din germ. *Buchhalter* (Gh. Pop, 1971: 87).

buhăș, *buhași*, (buhaz, bohaș, buhău), s.m. (reg.; inv.) 1. Brad: “*Bohaș* o brad, tăt una vorbă e aceea; tare-i brad, tare-i *bohaș*, fără numai că bradu' e mai bun, mai pestriț” (Papahagi, 1925). ■ “La munte, colibele se acoperă cu scoarță de *buhaș* ce se aduce din prăval (= vale, povârniș). Dacă păcurariul moare în munte, nu-l aduce în sat să-l îngroape, ci îl acoperă cu scoarță de *buhaș* și așa îl bagă în groapa lui gătită” (Bud, 1908). ■ Atestat în forma *buhaci* în zona Făgăraș, ca var. pentru brad (*Abies Alba*) (Borza, 1968). 2. Brad scurt, cu crengi întinse roată la pământ; jneapăn; “brad pitic, împilat, jneapăn” (Precup, 1926). ■ (top.) *La Buhași*, deal mic în Moisei (Mihali, 2015: 106). – Sufixul (-aș) ar putea indica un diminutiv, iar cuvântul de bază ar putea fi un der. din *borhălău* “copac sau brad mare”, cf. var. *bohaș*.

buhát, -ă, *buhați*, -te, adj. 1. (Oaie) cu lâna până la ochi. 2. Precum o bufniță. – Din *buhă* + suf. -at.

buház, s.m. v. buhaș.

búhă, *buhe*, s.f. Bufniță (*Bubo boba*); pasăre nocturnă cu ochii mari și cu privirea fixă, sedentară, ce trăiește în pădurile bătrâne din Carpați: “*Buha*-i pasărea nopții și a morții. Când cântă ie la casă, moare oarecine. Da' o cântat aiciuca, la o babă, tătă noaptea. Baba

umbla desculță și s-o betejit și-o luat-o și-o dus-o moartea” (Bilțiu, 2007: 305).

■ (top.) *Buhăescu Mare*, vf. (2.118 m) în Masivul Rodnei. ■ (onom.) *Buha*, poreclă în Dragomirești și Săcel; *Buhu*, “om mare, brunet și cu ochii mari, bulbucăți”, poreclă în Tăuții-Măgherăuș; neamul lui *Buhău* și neamul *Buhă-țenilor*, în Borșa. – Formație onomatopeică (Șăineanu, DEX, MDA); din rădăcina expresivă *buh-* “umflătură” (DER).

buhăi, *buhăiesc*, v.t. (reg.) A mișca pâinea în cuptor, pentru a crește bine la copt. – Din *buhav* “a se umfla”, var. a lui *puhav* (Șăineanu); cf. *buhav* (MDA).

buhău, s.m. v. buhaș.

buh tá, v.i. v. bucta (“a greși, a rata”).

buiác, -ă, *buieci*, -e, (buiag), adj. (reg.) 1. Răsfățat. 2. Zburdalnic, exaltat, neastâmpărat: “Nu-i calu' atât de *buiac* să nu-și calce în căpăstru” (Papahagi, 1925: 324). – Din sl. *bujakŭ* “nebun” (Șăineanu, DLRM, MDA).

buiág, adj. v. buiac.

búică, *buiçi*, s.f. (reg.) 1. Veston. 2. Orice haină din material mai gros (de regulă postav), scurtă până la brâu, care se ia peste cămașă / rochie: “De-i țâne-o și clocește / Pă la vară-a scoate pui / Și ți face bani destui. / A scoate-on cocoș ș-o puică, / Și-a lua nănașu *buică*” (Bilțiu, 2015: 212). – Din magh. *bujka* (Scriban, MDA).

buićută, *buiçuțe*, s.f. (reg.) Buică de dimensiuni mici: “Pântru Dumnezeu, măicuță, / Vinde vaca, ie-mi *buiçuță*” (Bilțiu, 2002: 271). – Din *buică* + suf. -uță.

buiecél, *buieceli*, adj. m. Neastâmpărat. – Din *buiac* + suf. -el.

buiecí, *buiecesc*, v.r. (reg.) 1. (ref. la oameni) A fi neastâmpărat, plin de energie, activ. 2. (ref. la vegetație) A crește abundent. 3. (ref. la animale) A se zbungui; a trage cu forță. – Din *buiac* (MDA).

buigat, -ă, *buigați*, -te, (buigăt), adj. (reg.) Zăpăcit, amețit, tulburat, hăbăuc: “Să nu dormi când asfințește soarele, că rămâi *buigat*, te doare capul” (Calendar, 1980: 95). – Cf. *bâiguit* “amețit” (Scriban, MDA).

buigăt, adj. v. buigat.

buigăți, *buigătesc*, v.t.r. (reg.) A (se) tulbura, a (se) zăpăci, a deranja. – Din *buigat*.

buigătit, -ă, *buigățiți*, -te, adj. (reg.) Tulburat, zăpăcit. – Din *buigăți*.

buigui, v.i. v. bâigui (“a vorbi fără înțeles”).

bujdă, s.f. v. bujdei.

bujdei, *bujdeie*, (bujdă), s.n. (reg.) 1. Construcție specială pentru uscarea fructelor: “Gospodăriile cu grădini mai mari și cu mulți pruni mai au și câte un *bujdei*” (Meruțiu, 1936: 12). ■ Pereții din bârne necioplite sunt lipiți în interior și în exterior și au acoperiș din șindrilă, în două ape. În partea inferioară se află cuptorul, cu o ușă pentru introdus lemnele și cu un orificiu pe unde iese fumul. În *bujdei* sunt așezate rude etajate pe care se pun lesele cu fructe. După ce lemnele au ars, se înfundă ușa și orificiul pentru fum, astfel încât uscarea se face treptat. 2. Groapă (cuptor) în care se face foc pentru a se usca fructele. 3. Casă mică, sărăcăcioasă; bordei: “leșiți, babe, din *bujdei*, / Să vedeți afară ce-i” (Bilțiu, 2006: 230); “... că i-o fost *bujda* înt-o marjine de sat” (Bilțiu, 2007: 151). ■ (top.) În *bujdei*, teren în Tăuții-Măgherauș (Crâncău, 2011). – Et. nec. (pentru var. *bujdă*) (MDA). ■ “Bordei ar putea fi despărțit cu greu de cuvinte ca *burdă*, *bujdă*, *bujdei*, *bujdeucă*, care înseamnă toate «colibă» (cf. *budă*)” (DER).

bulăt, *bulate*, s.n. Cuțit folosit în dogărie cu care se fac cercurile. ■ (top.) *Bulat*, vârf (683 m) situat între Tăuții de Sus, Chiuzația și Ferneziu; *Bulat*, top. în com. Dumbrăvița. – Din ucr. *bulat*

“oțel” (DER, MDA).

bulboană, s.f. v. dălboană (“vârtej de apă, vârtoare”).

bulbuc, *bulbuci*, s.m. 1. Plantă erbacee, toxică, cu flori mari, globulare, galbene (*Trollius europaeus* L.). ■ Se folosește în industria farmaceutică (împotriva icterului). Plantă ocrotită de lege; monument al naturii. 2. Boboci de floare (pe țesături). ■ (onom.) *Bulbuc*, nume de familie în jud. Maram.; *Bulbuc*, poreclă: Alexa, zis *Bulbuc*, dascăl în Moisei, în perioada 1860-1873. ■ (mit.) *Bulbuc*, personaj din mitologia maramureșeană: “S-o dus la o fântână să beie apă. Acolo, în fântână, era un *Bulbuc* și tăta apa s-o tulburat. (...) *Bulbuc* o rămas acasă să facă mâncare, ceilalți s-o dus iar în pădure” (Bilțiu, 2002: 313). – Creație expresivă din răd. *bul-*, cu sensul de “rotunjime”, dar și care imită zgomotul bulbucelii (DER); formă onomatopeică (MDA).

bulciug, *bulciuguri*, s.n. (reg.) Iertăciune; iertările miresei, pe care le rostește starostele în casa părintească a fetei, înainte de cununie. – Din magh. *bolcsu* “iertăciune” (MDA).

buleândră, *bulendre*, s.f. (reg.) Haină veche, ponosită, zdreanță, țolină: “O zinit într-o zi o biată femeie și ave' legat ceva așe, într-o *buleândră*” (Bilțiu, 2001: 151). ■ (onom.) *Buleândră*, poreclă în Moisei. – Et. nec. (MDA); creație expresivă, de la *bulă* + suf. -*andră*, cf. *fleandură* (Iordan, după DER).

bulféu, *bulfeie*, s.n. (reg.) Cele două lemne de la jug, care leagă policioara (lemnul de jos) de lemnul de sus. – Din magh. *bélfa* (DER, MDA).

bulz, *bulzi*, s.m. Bulgăre, cocoloș, boț: “*Bulz* de aur face-l-o!” (Memoria, 2001: 45). ■ (onom.) *Bulz(an)*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. alb. *bulëz* (MDA); cuv. autohton (Brâncuș).

bulzî, *bulzesc*, v.t.r. (reg.) A (se) îngrămădi, a (se) aglomera, a (se) face boț. – Var. a lui *îmbulzi*.

bulzât, -ă, *bulzâți*, -te, adj. (reg.) Cocoșat; gârb, gujd'it. – Din *bulzî*.

bumb, *bumbi*, s.m. (reg.) 1. Nasture: "Cu t'eptar cu *bumburi* multe" (Calendar, 1980: 79). 2. Bani: "Da-mi-aș *bumbii* mei din ladă / Și averea din ogradă" (D. Pop, 1970: 196). 3. Pastile, pilule, medicamente. 4. Cercei în urechi. 5. *Bumbu șporului* = prisnelul mic de la sobele cu plită. 6. Țintă metalică: "Broderia este fixată cu *bumbi* și oglinzi în diferite forme geometrice" (Faiciuc, 2008: 190). ■ (onom.) *Bumb(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *gömb*, *gomb* "nasture" (DLRM, DEX, MDA).

bumbăcăriță, *bumbăcărite*, s.f. (bot.) Plantă erbacee cu flori roșiatice sau verzi-negricioase; lânărică (*Eriophorum vaginatum*; *E. latifolium*); fluturaș. ■ Semnalată în mlaștina Vlășchinescu, pe platoul Izvoarele, Munții Gutâi. – Din *bumbac* + suf. -ăriță (DEX, MDA).

bumbî, *bumbesc*, (îmbumbi), v.t.r. (reg.) 1. A coase nasturi. 2. A (se) încheia cu nasturi. – Din *bumb* (DER, MDA).

bumbît, -ă, *bumbiți*, -te, adj. (reg.) Cu nasturi. – Din *bumbi*.

bumbút, *bumbuți*, s.m. (reg.) Nasture de dimensiuni mici. ■ (onom.) *Bumbuț*, nume de familie în jud. Maram. – Din *bumb* + suf. -uț.

bumburél, *bumburea*, s.m.f. 1. Corp sferic și mic. 2. Dropsuri, bomboane mici. – Din *bumb* + suf. -urel (MDA).

bumbuşcă, *bumbuște*, s.f. (reg.) 1. Ac de gămălie. 2. Nasture împistrat (ornat): "Frumos drăguț mi-am ales, / Frumușel ca și-o *bumbușcă*" (Calendar, 1980: 84). ■ (onom.) *Bumbușca*, poreclă. – Din magh. *gömböstű* "ac de gămălie" (MDA).

bunămintе, adv. De exemplu: "li o luat-o, *bunămintе*, cum ai mere la Cearda cătră Sighet" (Bilțiu, 2007: 216). – Din *bună* + *mintе*.

búndă, *bonde*, (bondă), s.f. 1. Piesă de îmbrăcăminte scurtă, care se pune peste cămașă, fără mâneci și încheiată în față: "Lut pe mine nu puneți / Numai dragă *bunda* me" (D. Pop, 1978: 324). 2. (fig.) Piele: "Ți-a da mă-ta pă *bondă*" (Faiciuc, 2008). ■ (onom.) *Bunda*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *bunda* "șubă, cojoc" (Șăineanu, DEX).

bunînțeles, adv. (pop.) Bineînțeles; desigur, firește. – Din *bun* + *înțeles*.

buntuzî, *buntuzesc*, (buntuzui, bontozui), v.t.r. (reg.) 1. A deranja. 2. A împrăstia: "...și el o *bontozuit* călugării de-acolo..." (Papahagi, 1925: 312). 3. (r.) A se supăra, a se mâhni, a se întrista: "Când cu apa o sosit / Oile s-o *buntuzât*" (Lenghel, 1985: 212). 4. (în expr.) A sta *buntuzit* = a sta supărat. – Din magh. *bontzolni* (DA după DER); din magh. **bontozni* (MDA).

buntuzît, -ă, *buntuziți*, -te, adj. (reg.) Supărat, mâhnit. – Din *buntuzi*.

bunzár, s.m. v. bonzar ("bondar, cărăbuș").

burác, *buraci*, s.m. (reg.) Sfeclă roșie (*Beta rubra*), folosită în alimentație; sfecla albă (*Beta vulgaris*), pentru hrana animalelor. ■ (med. pop.) Folosită la tratarea anemiilor, tuberculozei, hipertensiunii arteriale, virozelor. ■ (onom.) *Burac*, nume de familie provenit din supranume. ■ Termen utilizat exclusiv în regiunile din nord (Bihor, Satu Mare, Maram.). – Cf. ucr. *burak* (Borza, 1968: 30).

burcuí, v.i. v. burcului.

burculuí, *burculuiesc*, (burcui), v.i. (reg.) A pava, a pietrui: "Ș-o *burculuit* tăta trarea" (Faiciuc, 2008: 752). – Et. nes., cf. *burcă* "bundă".

burculuíť, -ă, *burculuiți*, -te, adj. (reg.) Pavat, pietruit. – Din *burcului*.

burculuire, *burculuiri*, s.f. (reg.) Operație de pavare cu piatră a curților. – Din *burcului*.

burdeii, s.n. v. bordei.

burdihán, *burdihanuri*, (burduhan, bårdihan), s.n. (reg.) Burtă: “Vai de burta mel! Vai de *burdihanu* meu!” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 298). – Var. a lui *burduhan* (DEX).

burdúh, *burduhuri*, s.n. 1. Sac din piele netăbăcită; burduf. 2. Toc de pernă. 3. Burduhan. 4. Copcă în gheață. 5. Pântece, burtă. – Posibil cuv. autohton (Brâncuș, 1983), cf. alb. *burdhë* “sac”.

burduhós, -oasă, *burduhoși*, -oase, adj. (reg.) Cu burta mare; burtos: “Atâția copii *burduhoși*” (Memoria, 2001). – Din *burduh* + suf. -os (MDA).

burdují, *burdujesc*, v.t. A îndesa, a ticsi: “Ne-am umplut sacul, l-am *burdujit* cu picioici de acelea devreme” (Bilțiu, 1999: 187). – Var. a lui *burduși*.

burdujít, -ă, *burdujiți*, -te, adj. Îndesat, ticsit. – Din *burduji*.

burdujóc, -oacă, adj. (reg.) Gras, umflat, obez. ■ (onom.) *Burdujoc*, poreclă în Borșa. – Din *burduh*, cf. *burduș* + suf. -oc.

burenós, -oasă, *burenoși*, -oase, adj. (reg.) (ref. la vorbire) Neîngrijit, vulgar. – Din *buruiănă* + suf. -os.

buréscă, s.f. (reg.) Vas pentru lichide: “O chemat-o și pă ie și-o băut și ie din tău și-o căpătat și ie putere. O aflat o *burescă* cu pene și-o băut din *buresca* aceie și i s-o făcut și ii pene” (Bilțiu, 2007: 75). – Et. nec.

burgău, s.n. (reg.) Contrabas. – Et. nec.

buréte, *bureți*, s.m. 1. Specie de ciuperci (*Boletus edulis*). 2. Pistrui pe obraz. – Lat. *boletus* “ciupercă” (Scriban, DEX).

burețós, -oasă, *buretoși*, -oase, adj. (reg.) Cu pistrui. ■ (onom.) *Buretoasa*, poreclă în Oncești; *Burețosu*, poreclă în

Valea Stejarului. – Din *bureți* “pistrui” + suf. -os.

buríc, *burice*, s.n. 1. Bucată de fier în care se sprijină fusul, la morile de apă (în Chioar). 2. Gaură în piatra zăcătoare, prin care trece fusul crângului. 3. Bucăți de lemn care se pun în gaura pietrii zăcătoare, ca să nu cadă grăunțele și făina sub moară. 4. (mit.) Deschizătură, orificiu, care face legătura cu Lumea Cealaltă. ■ *Buricul pământului* = centrul pământului: “Voi mereți și vă câștigați de mâncare, da’ unu să fiți tot aici, pă când oi vini să mă puteți trage din *buricu pământului*” (Bilțiu, 2002: 313). – Lat. **umbilicus* (DLRM, DEX).

bursucá, *bursuc*, v.r. A se umfla în pene. – Din *bursuc* “viezure”.

bursucát, -ă, *busurcați*, -te, adj. 1. Semeț, îngâmfat, țațoș. 2. Supărat. – Din *bursuca*.

burzuluí, *burzuluiesc*, v.r. (reg.) A se mânia brusc; a se răsti (la cineva). – Din magh. *borzolni* “a se zbârli” (DEX, DLRM).

bustușág, *bustușaguri*, s.n. (reg., înv.) Supărare: “Iară care rugători va pune pizmă și nu va vrea să ne pomenească pentru vre un *bustușag*, pe unu ca aceea să le fie pârâș sfânta beserică...” (Bârlea, 1909; 162). – Din magh. *bosszuság* “mânie” (Bârlea, 1909).

bușegán, -ă, *bușegani*, -e, (bușăgan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Bușag. 2. (Locuitor) din Bușag. ■ (onom.) *Bușegan*, *Bușecan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Bușag* + suf. -an.

bușegáncă, *bușegance*, (bușăgancă), s.f. Femeie originară din localitatea Bușag. Locuitoare din Bușag. – Din *bușegan* + suf. -că.

but, *buturi*, s.n. (reg.) 1. Îndărătnicie, împotrivire, necaz, poară. 2. (în expr.) *În butul cuiva* = în ciudă: “De-ai luat în

butul meu / Nu-ți ajute Dumnezeu” (Bârlea, 1924: 78). – Et. nec. (MDA).

bután, *butani*, s.m. 1. Element component al roții de lemn; butuc, buciom. 2. Buștean, trunchi de copac: “Eu numa îmi adun *butani*” (Bârlea, 1924: 9). – Et. nec. (MDA).

butășeán, -ă, *butășeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Buteasa. 2. (Locuitor) din Buteasa. – Din n. top. *Butăsa* (= Butășa) (numele localității atestat în anul 1800) + suf. -*ean*.

butășeáncă, *butășence*, s.f. Femeie originară din localitatea Buteasa. Locuitoare din Buteasa. – Din *butășean* + suf. -*că*.

butășél, *butășei*, s.m. (reg.) Ramură de viță-de-vie (salcie, plop) care se pune în pământ pentru a prinde rădăcină; butaș: “Și în loc de *butășel* / Îmi puneți un buciomel” (Bilțiu, 2015: 74). – Din *butaș* + suf. -*el*.

búte, *buți*, s.f. 1. Butoi din doage de lemn în care se ține vinul; ton: “Zice popa că nu be, / Și l-am prins la *butea* me” (Bilțiu, 2006: 229). 2. Recipientul de sticlă de la lampă, în care se ține combustibilul. ■ (onom.) *Butean*, nume de familie frecvent în zona Chioar. – Lat. *buttis* (DEX, MDA).

butín, *butine*, s.n. (reg.) 1. Lemn mare, grindă. 2. Exploatare forestieră; fiecare dintre suprafețele în care este împărțită pădurea în exploatare; parchet: “Dusu-i badea la *butin* / Ș-a zini fără țapin” (Ștețco, 1990: 272). 3. (în expr.) *În butini* = la munci forestiere. ■ Termen atestat exclusiv în Maram. (ALR, 1956: 611). – Cf. ucr. *bútina* (Gh. Pop, 1971: 87); atestat în germ. veche (sec. IX) în forma *butin*, în germ. med. (*büten*, *büte*), cu sensul de “vas mare de lemn, puțină, butoi”, cu origine în latina medie (*butina*).

butinár, *butinari*, s.m. (reg.) Muncitor forestier. ■ “*Butinarii* se numesc lucrătorii în pădure, aceia cari doboară

fagi și brazi și-i coboară până la locurile unde pot fi încărcăți în căruțe sau încheiați în plute. Exercițându-și meseria mai mult iarna decât vara (iarna trunchiurile copacilor alunecă mai ușor pe pământul sau zăpada înghețată și făcută pârtie), și-au construit colibe pentru adăpost în creerii munților” (Georgeoni, 1936: 15). – Din *butin* “exploatare forestieră” + suf. -*ar*.

butinări, *butinăresc*, v.t. (reg.) A lucra într-o exploatare forestieră, a tăia copaci într-o pădure. – Din *butinar*.

butinărít, s.n. (reg.) Activitatea de exploatare a lemnului. ■ “Pădurile au început să cadă sub loviturile săcurilor, să se transforme în plute ce coborau la vale, să se încarce în căruțe sau trenuri și să se vândă pentru pită în țară sau străinătate. Așa s-a născut *butinărítul*” (Georgeoni, 1936: 15). ■ În Maram., în societatea tradițională, ocupație secundară, după creșterea animalelor. – Din *butinări*.

butúc, *butuci*, s.m. 1. Buturugă: “Ba *butuci* de prin păduri, / Paie, fânuri din câmpuri” (Gherman, 1938: 18). 2. Obiect ceremonial confecționat dintr-o bucată groasă de lemn, de care se prind curele cu clopoței sferici, folosit în obiceiurile de iarnă: “...ursul joacă în ritmul tobei și al *butuculu*” (Bilțiu, David, 2007: 239). ■ (onom.) *Butuc*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

butucár, *butucari*, s.m. 1. Silvicultor, lucrător la pădure; butinar. 2. Personaj în “Jocul ursului”, care impune ritmul prin lovirea unui butuc de care sunt legați clopoței: “*Butucaru*, după ce intră, începe a bate cu butucu și după el ciobanii bat cu tobele și să strângă la urs, care joacă” (Bilțiu, 2009: 137, vol. II). ■ (top.) *Lunca butucarului*, pădure, pășune și fânațe în Borșa (Mihali, 2015: 113). – Din *butuc* + suf. -*ar* (MDA).

butucănós, -oasă, *butucănoși*, -oase, adj. Grosolan, necioplit. – Din *butuc* + suf. -*ănos* (MDA).

bútur, *buturi*, s.n. (reg.) Resturi: “Numa *buturile* i-s aici” (Apșa de Jos). ■ (onom.) *Butur*, nume de familie în jud. Maram. – Din *but(uc)* + suf. -ur (DLRM).

buzărie, *buzării*, s.f. (reg.) Margine. ■ (top.) *Buzăriile Dealului Popii*, în Dragomirești. – Din *buză* + suf. -ărie.

buzeán, s.m.f., adj. v. buzeștean.

buzeáncă, s.f. v. buzeșteancă.

buzdúg, adj. Ghemuit: “Și s-a culcat popa și l-a legat *buzdug* cu mâinile la spate” (Bilțiu, 1999: 429). – Cf. *buzdugă*.

buzdugăní, *buzdugănesc*, v.t. (înv.) A lovi, a bate cu buzduganul: “O

trântesc jos și acolo au *buzdugănit-o* cum au vrut ele” (Bilțiu, 1999: 282). – Din *buzdugan* (MDA).

buzeșteán, -ă, *buzeșteni*, -e, (buzean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Buzești. 2. (Locuitor) din Buzești. – Din n. top. *Buzești* + suf. -ean.

buzeșteáncă, *buzeștence*, (buzean-că), s.f. Femeie originară din localitatea Buzești. Locuitoare din Buzești. – Din *buzeștean* + suf. -că.

buxăluí, v.t. v. boxăli.

C

căftă, *cafte*, s.f. Calapod (de cizmar); talpalău. – Posibil var. a lui *captă*, cu același sens.

cagodí, v.t. v. agodi ("a aștepta").

căie, (gaie), s.f. (reg.) Pasăre răpitoare care scoate țipete stridente în pădure și "strângă a ploaie" (Papahagi, 1925); șorecar comun (*Buteo buteo*): "Astă pasăre care cântă așa în pădure strângă ploaie și să cheamă *caie*. (...) Strângă așa că-i e sete și nu-i slobod a bea din pârâu, ci numai când plouă, atunci bea apă de ploaie de pă cetina de molid" (Papahagi, 1925: 321). ■ (onom.) *Caia*, nume de familie frecvent pe Valea Izei, în zona Rozavlea. – Din magh. *kánya*, rus. *kanya* (MDA).

căier, *caiere*, s.n. Mănunchi de lână care se pune în furcă pentru a fi tors manual: "Mi-ai făcut fața bătrână / Și capu *caier* de lână" (Papahagi, 1925: 173). – Lat. **calulus* (DEX, MDA).

caimán, *caimani*, s.m. (reg.) Lucrător care se ocupă cu gospodăria cabanei, muncitor forestier: "Aici era adusă o femeie numită *căimăniță*, care le pregătea mesele și întreținea curățenia [în cabana butinarilor]" (Horj, 2007). ■ "Înainte, nu erau femei la pădure. Și lucrurile femeiești erau făcute de butinari. Când lipsea apă, se zicea *Caiman apă!*, sau *Caiman lemne!* Adică lipsesc apă, lemne etc. După o vreme, butinarii au ajuns la concluzia că mai de folos ar fi să nu scoată din

muncă bărbat, ci să aducă o femeie care să le facă mâncare, să le facă curățenie, să le spele lenjeria de pat și să-i aștepte cu foc în sobă. Așa a apărut meseria de *căimăniță*", povestește un butinar de pe Valea Vaserului (Portase, 2006: 117). ■ (onom.) *Caiman*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA); din ucr. *kaiman* (Gh. Pop, 1971).

calce¹, *călci*, s.f. (reg.) Lanț înroșit în foc (pe care se mulge oaia, ca să nu i se ia laptele): "Se păstrează obiceiul ca atunci când mulgi întâi la munte să se mulgă pe *călci*" (C. C., 1979). – Et. nec.

calce², *călci*, s.f. (reg., bot.) Plantă erbacee perenă, toxică, cu flori galbene și frunze lucitoare, în formă de copită de cal; calcea-calului (*Caltha palustris*): "Frunză verde de *călcuță*, / Mândru-i cu două drăguță" (Bârlea, 1924, I: 230). ■ În Maram. din dreapta Tisei, florile de *calce* se pun la casă și la grajd, la Sf. Gheorghe (Grai. rom., 2000). ■ (onom.) *Calcea*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *calx*, *calcis* "calcâi" (DEX, MDA).

calhău, *calhauă*, (galhău), s.n. (reg.; inv.) Târâncop la un capăt ascuțit, la celălalt ca o sapă; casma, hagău. – Din germ. *Keilhaue* "târâncop" (Turcanu).

calíc, -ă, *calici*, -e, (călic), adj. (reg.) Slab: "Unu-i tare și voinic, / Cel mai mic îi mai *călic*" (Lenghel, 1985: 226). – Din sl. *kalika* "pelerin" (Cihac, după DER);

din ucr. *kalika* “om mutilat, invalid” (DLRM, DEX).

caliscă, s.f. v. galiscă (“colivie”).

calupăr, s.m. v. calapăr (“plantă perenă”).

calviní, *calvinesc*, v.r. A se converti la calvinism; a se calviniza: “Comune întregi de naționalitate curat românească începuseră a se *calvini*” (Koman, 1937: 47). – Din *calvin* “adept al calvinismului” (< n. pers. *Calvin* / Jean Calvin, sec. XVI, reformator religios francez; a pus bazele cultului creștin reformat).

camerár, s.m. v. cămărar (“slujbaș la camera domnească”).

cână, *câni*, s.f. (înv.) Unitate de măsură pentru cereale; “o cană are 3 l, iar o mnertă 9 cane” (ALRRM, 1971: 419). – Din bg. *kana*, germ. *Kanne* “cană” (DEX, MDA); din germ. *Kanne*, prin interm. sl. *kana* (Șăineanu, DER).

cancéu, *canceauă*, s.n. (reg.) Cană mare din ceramică sau sticlă pentru lichide: “Pe masă *canceu* cu vin, / Lângă el, paharu plin” (Bilțiu, 1996: 387). – Din magh. *kanczó* “carafă, cană” (Scriban, MDA).

cândilă, *candile*, s.f. 1. Candelă. 2. (în zona Codru) Pom de Crăciun făcut din paie de secară, boabe albe de fasole, flori de hârtie colorată. – Var. a lui *candelă* “lampă cu ulei”. ■ Cuv. rom. > săs. *kandelē* (DER).

canón, *canoane*, s.n. Chin, suferință, tortură. – Din sl. *kanonŭ* (DLRM, DEX, MDA); din ngr. *kanon(as)* (Șăineanu).

canoní, *canonesc*, v.t. (reg.) A chinui, a hăitui, a face pe cineva să sufere: “...că numai noaptea îl putea prinde, ziua nu-l putea *cănoni* cu nimic” (Bilțiu, 1999: 224). – Din *canon* (MDA).

canonít, -ă, *canoniți*, -te, adj. Chinuit, pedepsit: “Femeia a rămas tot așa, *canonită* de dracul” (Bilțiu, 1999: 400). – Din *canoni* (MDA).

cant, *canturi*, s.n. Muchie. – Din

germ. *Kante* “muchie, bordură, margine” (DLRM, DA, MDA).

cantarig, *cantarige*, s.n. (reg.; înv.)

1. Cumpăna de la fântână: “...în capătul satului a dat de o fântână cu *cantarig*” (Bilțiu, 1999: 284). 2. Cârligul de la fântână. – Var. al lui *hantarig*.

cântă, *cante*, s.f. (reg.) Vas de formă lunguiață, cu gâtul mai strâmt: “Tăt cu *canta* țigănească, / Lumea să te miluiască” (Papahagi, 1925: 171). – Din srb., magh. *kanta* (MDA).

canțălár, s.m. canțălar (“funcționar”).

cánură, (cănură), s.f. Fire de lână rămase în dinții hrebducii. – Lat. *cannula* “trestioară” (DLRM, MDA).

capău, *căpăi*, (căpău), s.m. (reg.) Câine de vânătoare, copoi: “Cu urechi ca de *capăi*, / Bate-o, Doamne, că hădă-i” (Bârlea, 1924, II: 162). ■ (onom.) *Căpăi*, poreclă pentru locuitorii din Libotin. – Var. a lui *copoi* (Scriban, DEX, MDA).

capcăne, *capcâni*, s.m. (mit.) Personaj mitologic, cu trup de om și cap de câine; căpcăun. – Din *cap* + *câne*, calc după ngr. *kynokéfalos* “cu cap de câine” (Scriban, MDA).

capîște, s.f. (reg.; înv.) Casă de rugăciune pentru evrei; sinagogă. – Din sl. *kapište* “idol” (DLRM, MDA), de la *kapŭ* “figură” (Scriban, DER).

căpră, *capre*, s.f. 1. (la morile de apă) Lemn lățit la un capăt, care se bagă în gârliciul pietrei alergătoare pentru a fi ridicată. 2. Lemnul care prinde de-a curmezișul cornii casei; căpriori, tingă. 3. *Jocul caprei*, obicei practicat în timpul sărbătorilor de iarnă. Nu este specific Maramureșului; a pătruns în folclorul zonei în perioada interbelică, dinspre Moldova și Bistrița-Năsăud. ■ (onom.) *Capră*, nume de familie în jud. Maram.; *Capre*, poreclă pentru locuitorii din Berbești și Dumbrăvița; *Capre șute*, poreclă pentru

locuitorii din Ferești. – Lat. *capra* (MDA).

căptă, *capte*, s.f. (reg., înv.) Caplapodul pantofarului. (Crișana, Banat, Trans. de Nord). – Din magh. *kapta* (MDA).

capuțan, (căpuțan), s.n. 1. Frâu. 2. Căluș. – Et. nes., cf. germ. *Kappzaum* “botniță (pentru dresat cai)” (MDA).

car¹, *care*, s.n. 1. Vehicul cu patru roți, din lemn, cu tracțiune animală, folosit în trecut pentru transportarea poverilor. 2. *Carul cu fân*, unitate de măsurare a pământului: “De obicei se spunea că are un loc cu fân de un *car* sau două” (AER, 2010: 66). ■ (top.) *Calea Carelor*, drum de căruțe ce duce de la Bârsăuța spre Coroieni, în Vima Mare (Vișovan, 2008: 25). ■ (astr.) *Carul Mare*, *Carul Mic*, constelații (Ursa Major, Ursa Minor); *Carul Dracului* (constelația Perseu). – Lat. *carrus* “car, căruță” (MDA).

car², *cari*, s.n. 1. Insectă care trăiește în lemn și îl roade. 2. (mit.) Ființă malefică; bosorcoi, diavoli: “Să luare pă cale, pă cărare, / Nouă *cari*, / Nouă ogari...” (Papahagi, 1925: 298). – Lat. pop. *carius* (= *caries*) (Șăineanu, Pușcariu).

caralăbă, s.f. v. căralăbă (“gulie”).

carâmb, *carâmburi*, s.n. 1. Drug de lemn, de obicei de tei, gros de 3 cm și lung de 40-50 cm, cioplit în atâtea fețe câte lăptării (3-6) s-au asociat ca să formeze stâna. 2. Răboj; bucată de lemn pe care se încrustă cantitatea de lapte mulsă la măsuris. ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei. 3. Fiecare din cei doi drugi laterali ai loitrei în care intră spetezele carului: “... vine și dracu și îi scoate cuiele de pân *carâmburi*, adică din capătul osiilor” (Bilțiu, 2007: 343). (Sec. XV). – Cuv. autohton (Russu, Capidan); din *carâm* (Pușcariu, Loșonți); lat. **calamulus* (DLRM, DEX, MDA).

carmajie, s.f. v. cărmăjie (“piele tă-

băcită”).

carmajit, adj. v. cărmăjit (“ornat, brodat”).

carmaniol, s.n. (în v.) Horea miresei ce are loc cu o seară înainte de nuntă, când se face cununa. ■ “În seara premergătoare cununiei, (...) la mireasă se strâng prietenele miresei, druștele și rudeniile, spre a serba făcutul cununii. Când este gata cununa, încununează mireasa și se prind la joc ca de horă, cântând horea miresei. Jocul îndătinat ce-l joacă atunci se numește *Carmaniolu*. Mireasa cu cununa pe cap de cele mai multe ori plânge, auzindu-și horea” (Bârlea, 1924, II: 466). – Din *Carmagnola* revoluționarilor francezi, de la 1789-1794; cântec și dans specific (Bogrea, după Bârlea, 1924).

cărte, *cărți*, s.f. 1. (în v.) Scrisoare, bilet, misivă: “Până scriu o *cărțice* / S-o trimit la mama mea” (Lenghel, 1985: 212). 2. (arh.) Hrisov, document, pașaport: “D-așe Moldova-i departe, / Nu pot mere fără *carte*. / *Cartea* mi-o scrie juratu, / *Pecetea* mi-o pune satu” (Bârlea, 1924: 202). 3. (mit.) *Cartea vieții*, document despre care se crede că ar cuprinde numele și faptele tuturor oamenilor vrednici care s-au succedat pe Pământ, consemnate de către divinitatea supremă: “...dară Dumnezeu să le scrie numele lor în *cartea vieții*” (Bârlea, 1909: 61; doc. din 1745). – Refăcut din *cărți* (pl. lui **cartă* (Pușcariu, Philippide); cf. alb. *kartë* (DER). ■ Cuv. rom. > bg. *karticka* “carte de vizită” (DER).

casă, *case*, *căși*, s.f. 1. Locuință. ■ *Casă bătrână* = casă părintească. 2. Cameră: “Du-te în *ceie casă*” = în cealaltă încăpere (Dăncuș, 2010). 3. *Casa Satului* = primărie; cântălărie. – Lat. *casa* “colibă, bordei” (CDDE, MDA).

cașos, -ă, *cașosi*, -e, adj. Precum cașul; gras, untos: “Să vie mândru și

cașoș / Și untos” (Papahagi, 1925: 292). – Din **caș**.

catrafúse, s.f., pl. Obiecte casnice mărunte, boarfe: “Păsula și prunele / Strângu-și *catrafusele*” (Calendar, 1980: 16). – Et. nec. (MDA).

caț!, interj. Termen cu care se alungă pisica. – Formă onomatopeică.

căță, **cafe**, s.f. (reg.) Băț lung, cu un cârlig la un capăt. ■ (top.) **Cața**, tarla în hotarul orașului Seini, pe malul Someșului, în dreptul satului Roșiori. Bătrânii spun că pe aceste locuri era o pădure seculară de stejari, cu tulpini atât de groase, încât trebuiau cinci oameni să le cuprindă. Și azi Someșul dezgroapă, săpând în maluri, trunchiuri uriașe, aproape carbonizate. Legenda spune că în pădurea din **Cața** trăia o fată înaltă și voinică: **Fata Cații** sau **Fata Pădurii** (Zinir, 2003: 62-63). – Cf. **acăța** (DEX, MDA); postverbal a lui (a)**căță** (Scriban, DLRM); cuv. autohton (Russu). ■ Cuv. rom. > ucr. *kaca* “bîță” (Candrea, după DER).

cavei, **caveiuri**, s.n. (dial.) Cafea. – Var. de la **cafea** (MDA); e posibil ca var. **cavei** să derive din magh. *kávė* “cafea”.

căbác, s.n. v. căbat.

căbát, **căbaturi**, (căbac), s.n. (reg.) 1. Haină cu mâneci, din postav gros. 2. Veston: “...și făcea și **căbac**, fără de mâneci, așa ca și cojoacile, și **căbac** s-o făcut” (Farcaș, 2009: 132). – Din magh. *kabát* (MDA).

căcădără, **căcădări**, (căcădară, cocădară), s.f. (reg.) Fructe de măceși (*Rosa canina* L.); rug, trandafir sălbatic. ■ (med. pop.) Ceaiul din fructe de măceșe se folosește contra tusei, nădușelii, durerii de stomac etc. – Et. nec. (MDA); cf. germ. *Kakader*, *Kakanatschiker* (Borza, 1968: 149); din ngr. *koukouderos* “plin de semințe” (DER).

căcărădză, **căcăradze**, (căcărădză), s.f. (reg.) Excrement de capră; că-

cărează. (Sec. XV). – Din ***căcărea** + suf. -**ză** (DER).

căcél, **căcele**, s.n. (reg.) 1. Sucitoare. 2. Vergea. – Et. nec.

căceluí, **căceluiesc**, v.t. (reg.) A întinde foaia de aluat: “Pancovele le frământă, dospesc, dacă-i dospit le **căceluiești** și le tai c-un pahar” (Grai. rom., 2000). – Din **căcel** + suf. -**ui** (Frățilă).

căceluíť, -ă, **căceluíťi**, -te, adj. (reg.) (ref. la aluat) Întins. – Din **căceluí**.

căciulie, **căciulii**, s.f. Căpățână de usturoi. – Din **căciulă** + suf. -**ie** (DLRM, DEX).

căiér, **căieri**, s.m. Îngrijitor de cai; stăvar. – Din **cal**, **cai** + suf. -**ar** (MDA).

căiész, **căiască**, **căiești**, adj. 1. Privitor la cal. 2. (în expr.) **Muscă căiască** = muscă-de-cal. – Din **cai**, pl. de la **cal** (Scriban, MDA).

căiintă, **căiňte**, s.f. Plângere: “Das-călul va trimite numeroase plângeri (**“căiňte”**) protopopului Vișeului” (Câmpeanu, 2016: 44). – Din **căi** “a regreta” + suf. -**ință** (MDA).

călădău, **călădauă**, s.n. (reg.) Lemn pus de-a curmezișul pe capetele buștenilor ce alcătuiesc pluta; chingă. – Din magh. *kaloda* “trunchi” (MDA).

călămărie, **călămării**, s.f. (reg.) Atelier de tâmplărie: “Tu, Florică, nu gândi, / Că cuțatu' din **călămărie** l-oi lua / Groștioru'-napoi ți l-oi înturna” (Bilțiu, 2015: 293). – Et. nes., cf. **călămări** “a întregi o bârnă, adăugându-i o bucată sau umplându-i o scobitură”.

călărăș, **călărăși**, s.m. (înv.) Ostaș de cavalerie; călăreț: “Zua bună, purcărași! / Fii sănătos, **călărăș**” (Bilțiu, 2015: 257). ■ (onom.) **Călărășu**, nume de familie. – Din **călăre** + suf. -**aș** (DLRM, MDA).

călărăște, adv. (rar.) Călăre: “le caii din poiată care n-o fost veci nime pă ii. Te duci cu ii **călărăște** până acolo” (Bilțiu, 2007: 124). – Din **călăre** + suf. -**ește** (DLRM, MDA).

călăreț, călăreți, s.m. 1. Pragul de sus al porților maramureșene; fruntar, cunună (grinda se pune "călare" peste stâlpii porții). 2. Lemne legate câte două la un capăt care, așezate călare pe coama casei, apără acoperișul de paie contra vântului. – Lat. *caballaricius* (DER, MDA).

călători, călătoresc, v.r. A pleca, a părăsi (pe cineva), a dispărea, a se stinge: "Dacă omu bătrânește / Doru se călătorește" (Calendar, 1980: 107). – Din *călător* (Scriban, MDA).

călbăș, călbași, s.m. (reg.) Cârnat făcut din măruntaie de porc amestecat cu orez; caltaboș, cartaboș. – Din rus. *kolbasa* (MDA).

călbează, s.f. v. gălbează ("boală de ficat").

călcă, calc, v.t. (reg.) A cântări: "Vițălu ăsta calcă 95 de chile" (Glosar, 1928: 13). – Lat. *calcare* (MDA).

călcăt, -ă, călcați, -te, adj. (reg.) Cântărit. – Din *călca*.

căldăre, căldări, s.f. 1. Cazan, vas, găleată; recipient pentru transportat și păstrat lichidele. ■ (la stână) *Căldarea mare* (în care se face urdă) are 66 de litri, *căldarea mică* are 33 de litri, *căldărușa* (în care se face colesă) are 6 litri. 2. (geol.) Depresiune. – Lat. pop. *caldaria*, pl. lui *caldarium* "cazan pentru încălzirea apei la băi" (CDDE, DLRM, MDA).

căldărăr, căldărari, s.m. Meșteșugar care face căldări. ■ (onom.) *Căldăraru*, nume de familie în jud. Maram. – Din *căldare* + suf. *-ar* (DEX, MDA).

căldărúșă, căldărușe, s.f. Căldare mică: "...a rămas aproape printre primii gazde-n Bârsana. De la *căldărușa* aceea de aur" (Bilțiu, 1999: 155). – Din *căldare* + suf. *-ușă*.

călic, adj. v. calic ("slab").

călicér, căliceri, s.m. (reg.; inv.) Scară de acces pe platforma comar-nicului. – Posibil var. a lui *calicea* "cale".

călimán, călimani, s.m. (mit.) Reprezentant al unui popor de uriași ce ar sălășlui, potrivit legendelor maramureșene, în peșterile munților: "Din când în când, *călimanii* (...) duc oameni și animale pe lumea cealaltă. Ei ar trăi și azi în triumghiul munților Arșița-Tomnatec-Farcău. În 1919, de pe muntele Farcău a dispărut o turmă de 300 de oi, doi ciobani, câinii și măgarii stânei" (Ivanciuc, 2006: 123). ■ (onom.) *Căliman*, nume de familie în jud. Maram. – Probabil din gr. *Kallimani(s)*, cf. sl. *kaliman* > rom. *Căliman, Caliman*, n. pers. (Iordan, 1983).

călin, călini, s.m. (bot.) Arbust cu flori albe și cu fructe roșii în formă de ciorchine (*Viburnum opulus* L.). ■ (med. pop.) Contra tusei, bolilor de inimă, de stomac etc. – Der. regr. din *calină* (MDA).

călindáriu, s.n. v. cărindar ("ianuarie").

călineșteán, -ă, călineșteni, -e s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Călinești. 2. (Locuitor) din Călinești. – Din n. top. *Călinești* + suf. *-ean*.

călineșteáncă, călineștence, s.f. Femeie originară din localitatea Călinești. Locuitoare din Călinești. – Din *călineștean* + suf. *-că*.

călugărel, călugărei, s.m. (bot.) Plantă erbacee, cu bulbi, de 20 cm înălțime, cu flori pedunculare de culoare alb, roz sau roșu (*Erythronium dens-canis* L.); în alte regiuni: cocorei, cocoșei, dintele câinelui. – Din *călugăr* + suf. *-el* (MDA).

călundár, s.n. v. cărindar.

călupăr, s.m. v. calapăr ("plantă perenă").

cămășă, cămeși, (cămeșă), s.f. (pop.; în expr.) *Cămașa coconului* = placentă. – Lat. *camisia* (DLRM, MDA).

cămărăr, cămărari, (camerar), s.m. (arh.) Funcție și rang de slujbaş la cămara domnească; cămăraș: "Petru

Pogan, comite din Poșoniu și Matheu Thukaroveczky, *camerarii* regelui...” (Mihaly, 1900: 870; dipl. 354). ■ (onom.) *Cămăraș(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *cămară* “cameră, depozit” + suf. -ar (MDA).

cămăraș, *cămărași*, s.m. (reg.) Persoană însărcinată cu păstrarea alimentelor (la obiceiul Vergelului) sau a băuturii (în cadrul ceremoniilor de nuntă). – Din *cămară* + suf. -aș (DLRM, MDA).

cămărjie, s.f. v. cărmăjie (“piele tăbăcită”).

cămărját, adj. v. cărmăjit (“ornat, brodat”).

cămășă, s.f. v. cămașă.

cămeșoi, *cămeșoie*, s.n. Cămașă de noapte, lungă până la genunchi. – Var. a lui *cămășoi*.

cămnicar, s.m.f., adj. v. căvnicar.

cănác, *cănaci*, s.m. (reg.) Ciucure, ciucalău, canaf: “Nici ai vaci cu coarne largi, / Numa pipa cu *cănaci*” (Papahagi, 1925: 228). ■ (onom.) *Canac*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *canaf* (MDA).

cântăluí, *cântăluiesc*, v.t. (reg.) A cântări, a măsura: “Câte doruri le-am dorit / Tăte le-am *cântăluít*. / Numai doru mândruții / Nu-l mai pot *cântăluí*” (Calendar, 1980: 65). – Et. nec.

cântăluít, -ă, *cântăluíti*, -te, adj. (reg.) Cântărit, măsurat. – Din *cântăluí*.

cănțălár, *cănțălari*, (canțălar, cânțălist), s.m. (înv.) Angajat al administrației locale; funcționar. – Var. a lui *cancelar*.

cănțălărie, *cănțălarii*, s.f. (pop.; înv.) Primărie, administrație locală; cancelarie: “Și noi acolo ne-am făcut on fel de Sfat Popular, de *Cănțălărie*, cum i să zăcă p-atuncea” (Bilțiu, 2007: 130). – Var. a lui *cancelarie*.

cănțălist, s.m. cânțălar (“funcționar”).

cănură, s.f. v. canură (“fire de lână”).

căoáci, s.m. v. căuaci (“fierar”).

căocíe, s.f. v. covăcie (“fierărie”).

căoșeán, -ă, *căoșeni*, -e, s.m.f., adj.

1. Persoană originară din localitatea Coaș. 2. (Locuitor) din Coaș. – Din n. top. *Coaș* + suf. -ean.

căoșeáncă, *căoșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Coaș. Locuitoare din Coaș. – Din *căoșean* + suf. -că.

căpăstrá, *căpăstrez*, v.i. (reg.) A coase peste tăietura de pânză, pentru a nu se destrăma; a tivi. – Din lat. *capistrare* (MDA).

căpăstrát, -ă, *căpăstrați*, -te, adj. (reg.) Tivit. – Din *căpăstra*.

căpăstru, *căpestre*, s.n. Funie sau curea care se pune pe capul animalelor; parte din harnașament. – Lat. *capistrum* “botniță, căluș” (DER, DLRM, MDA).

căpătá, *capăt*, v.t.r. 1. (t.) A primi, a obține. 2. (r.; în expr.) S-a *căpătát* = s-a întâmplat, s-a petrecut (Maram. din dreapta Tisei). – Lat. pop. *capitare* (DLRM, DEX, MDA).

căpătái, *căpătáiu*, s.n. 1. Lemn ce stă deasupra apei și care prinde capetele bogdanilor; puntea bogdanilor (la morile de apă). 2. Bucată de fier care se bagă în capătul grindeiului roții, ca să nu se roadă când se învârtește; cep (la morile de apă). 3. Perină cu un capăt cusut. 4. (în expr.) *La căpătái* = la loc de cinste, în capul mesei (după masă): “C-o vinit urātu'-ntăie, / Și s-o pus la *căpătáie*” (Bilțiu, 2006: 155). – Lat. *capitaneum* “cap, capăt” (Scriban, DLRM, MDA).

căpáu, s.m. v. capău (“copoi”).

căpeneág, (chepeneag), s.n. (reg.; înv.) 1. Manta, pelerină: “Din pânza de pă obraz, / Și-o făcut *căpenegaș*” (Papahagi, 1925: 250). 2. Haină boierească de paradă; căput domnesc. – Din magh. *köponyeg* “manta” (MDA).

■ Cuv. rom. > ucr. *kepeněag* (Scriban).

căpiá, *căpiez*, v.i. 1. (despre ovine)

A se îmbolnăvi de cenuroză. 2. (fig.) A înnebuni, a se țicni, a turba. – Din *capie* “boală a ovinelor” (Scriban, MDA); din *capiu* “atins de capie; năuc, zăpăcit” (DLRM, DEX).

căpiát¹, s.n. (pop.) Capie, nebulie; boală a oilor: “Oaia bolnavă face mișcări necontrolate, se învârtă în cerc, se oprește brusc. Nu se cunoaște un leac eficient; se încearcă încreștarea buzei de jos și slobozirea de sânge” (Memoria, 2004: 1.072). – Din *căpia* (MDA).

căpiát², -ă, *căpiați*, -te, adj. (pop.) Atins de capie (cenuroză). – Din *căpia* (MDA).

căpiță, *căpițez*, v.t. (reg.) A aduna fânul, a face căpiță: “...să-l cosască 4 fâlcii și să-l adune, adeca să le *căpițască*” (Bârlea, 1909: 46; doc. din 1777). – Din *căpiță* (MDA).

căpiță, *căpițe*, (căpt’iță), s.f. Claie din snopi de grâu sau fân, în formă conică. – Din bg. *kopica* (DLRM, MDA); din sl. *kopica* “grămadă” (Șăineanu, DER). ■ Cuv. rom. > magh. *kapica* (Scriban).

căplán, *căplani*, s.m. (reg.) Capelan; preot al unei capele catolice: “Apoi mănăstirea o dus-o la casă căple-nească aici, în sat și-o șădzut *căplan* în ea” (Papahagi, 1925: 312). ■ (onom.) *Căplan*, *Căplescu*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *caplan*.

căplănesc, -ă, *căplănești*, adj. (reg.) Referitor la căplan; a căplanului; care ține de capelan. – Din *căplan* / *caplan* + suf. -esc (MDA).

căpnícár, s.m.f., adj. v. căvnicar.

căprár¹, *căprari*, s.m. (rar) Îngrijitor de capre. ■ (onom.) *Căprariu*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *caprarius* “păstor la capre” (CDDE, DLRM, MDA).

căprár², *căprari*, s.m. (mil.; pop.) Caporal: “Câți is fileri și *căprari*...” (Țiplea, 1906: 492). – Din magh. *káprár* (*káplár*) (MDA), cf. rus. *kaprál*, din

germ. *Kapral* (= *Korporal*) (Scriban, Șăineanu).

căprăriște, *căprăriști*, s.f. 1. Adăpost acoperit pentru oi, capre; căprărie: “[Coliba] are *căprăriște* de scânduri, scut pe timp de ploaie pentru oi, capre...” (AER, 2010: 91). 2. Loc unde trăiesc multe căprioare, numite (în graiul local) *capre de pădure*. ■ (top.) *Căprăriște*, tufișuri, deal (în Bogdan-Vodă, Botiza). – Din *căprărie* “staul de capre” + suf. -iște (Frățilă).

căpriór, *căpriori*, s.m. 1. Lemnul transversal ce prinde cornii casei între ei. 2. Tingă, cruce. – Lat. *capreolus* “țap sălbatic” (CDDE, MDA).

căpuí, *căpuiesc*, v.t. 1. A tăia trunchiul unui copac din toate părțile pentru a cădea (Maram. din dreapta Tisei). 2. A curăța de crengi copacul doborât. – Din *cap* + suf. -ui (MDA).

căpuít, -ă, *căpuíți*, -te, adj. Tăiat, curățat de crengi. – Din *căpuia*.

căpút, *căputuri*, s.n. (reg.) Haină scurtă, veston țărănesc; laibăr: “O vinit o arătare așe mare, cu *căput* negru pă el...” (Bilțiu, 2007: 264). – Din magh. *kaput*, acuz. de la *kapu* (Scriban, MDA).

căpútă, *căpute*, s.f. 1. Partea încălțăminte care acoperă partea superioară a labei piciorului: “Bate cizma pă *căpută*, / Nu căta că talpa-i ruptă” (Bilțiu, 1994: 270). 2. (în expr.) *Căputa piciorului* = gleznă. – Cuv. autohton, cf. alb. *këputs(ë)*, (Russu, Philippide, NDU) din rad. i.-e. **kep-*, *(s)*kep-* “a acoperi, a înveli, a ascunde” (Russu).

căpuțán, s.n. v. capuțan (“căluș”).

cărăjeá, *cărăjele*, s.f. (bot.) Plantă erbacee decorativă, cu flori galbene; vâzdoagă (*Tagetes erecta*): “Bateți cizma pe podele / Să răsară *cărăjele*” (Viman, 1989: 391). ■ (onom.) *Cărăjean*, nume de familie în jud. Maram. – Din tc. *karaga* (MDA).

cărálábă, *cărálabe*, (cărărabă, calalabă), s.f. (reg.) Gulie (*Brassica oleracea* L.). ■ (onom.) *Cărálabe*, po-

reclă pentru locuitorii din Coltău. – Var. a lui *caralabă*, *calarabă*, cf. germ. *Kohlrabi*.

cărărau, *cărărai*, s.m. (reg.) Ulicău, plimbăreț, hoinar, haimana. (Maram., Bucov.). – Din *cărare* + suf. *-ău* (Frățilă).

cărămbi, *cărămbesc*, v.t. (reg.) A măsura laptele cu carâmbul. – Din *carâmb* (MDA).

cărămbiț, *-ă*, *cărămbiți*, *-te*, adj. (reg.) 1. Cărămbire. 2. Măsurat: "Când se măsură laptele la stână i se zice *cărămbitul* laptelui" (Bilțiu, 2009: 162). – Din *cărămbi*.

cărbunăr, *cărbunari*, s.m. 1. (bot.) Iarbă ce crește pe munte; cărbuni (*Phyteuma spicatum* L.). 2. Fabricant de cărbune de lemn. ■ (med. pop.) "Colburi de *cărbunari*, când doare pieptul" (Borza, 1968: 130). ■ (top.) *Cărbunari*, sat aparținător de com. Dumbrăvița (zona Chioar). – Din *cărbune* + suf. *-ar* (DEX, MDA); din lat. *carbonarius* "cărbunar" (Pușcariu, CDDE).

cărbunărean, *-ă*, *curbunăreni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cărbunari. 2. (Locuitor) din Cărbunari. ■ (onom.) *Cărbunărean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cărbunari* + suf. *-ean*.

cărbunăreâncă, *cărbunărence*, s.f. Femeie originară din localitatea Cărbunari. Locuitoare din Cărbunari. – Din *cărbunărean* + suf. *-că*.

cărbunăriște, s.f. Loc unde se producea cărbune de lemn; cărbunărie. ■ (top.) *Cărbunăriște*, în Coroieni, Bârsana, Botiza, Săcel, Săliște de Sus, Dragomirești (Vișovan, 2005 și 2008); *Cărbunăriște*, vale situată în Buteasa (zona Chioar), de unde, în trecut, se exploata cărbune brun (stratul avea circa 10-30 cm grosime). – Din *cărbunărie* "loc unde se fac cărbuni" + suf. *-ăriște* (Frățilă).

căringăr, (călindariu, călundar), s.m. (dial.) 1. Luna ianuarie; gerar, gerariu, ghenarie. ■ Mult mai frecvent în Maram. se folosește ianuari, ienuari. 2. Calendar. – Lat. *calendarus* (DLRM, DEX).

cărmăji, *cărmăjesc*, v.t. (reg.) A orna, a broda. – Probabil din *cărmăjie*.

cărmăjie, *cărmăjii*, (carmajie, cămărie), s.f. (reg.; înv.) Meșină din piele de oaie aplicată pe pieptar; element ornamental caracteristic pentru cojacele din subzona Iza Mijlocie și Vișeu-Borșa; piele (de oaie) tăbăcită și vopsită în diferite culori. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *cămărie* "piele vopsită". – Din magh. *karmazsin* "purpuriu" (MDA).

cărmăjit, *-ă*, *cărmăjiți*, *-te*, (carmajit, cămărijăt), adj. (reg.) Ornat, brodat: "Pieptarul *carmajăt*, purtat doar de bătrâne în sărbători, e mai vechi, e mai sobru și brodat cu aplicații din piele subțire, vișinie" (Faiciuc, 2008: 190). – Din *cărmăji* "a orna, a broda".

cârneleagă, s.f. v. cărneleagă.

cărpinean, s.m.f., adj. v. cărpinișean.

cărpineâncă, s.f. v. cărpinișeancă.

cărpiniș, *cărpinișuri*, s.n. Pădurice de carpeni. ■ (top.) *Cărpiniș*, sat aparținător de com. Copalnic-Mănăștur (a.d. 1405, în var. *Karpenys*). – Din *carpen* "arbore înalt, cu lemn alb" + suf. *-iș* (DEX, MDA).

cărpinișean, *-ă*, *cărpinișeni*, *-e*, (cărpinean, cărpiniștean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cărpiniș. 2. (Locuitor) din Cărpiniș. ■ (onom.) *Cărpineanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cărpiniș* + suf. *-ean*.

cărpinișeâncă, *cărpinișence*, (cărpineancă, cărpinișteancă), s.f. Femeie originară din loc. Cărpiniș. Locuitoare din Cărpiniș. – Din *cărpinișean* + suf. *-că*.

cărturăt, *cărtureți*, (cărturăreț), s.m.

Cărturar; învățat. – Et. nec. (MDA).

cărunți, *cărunțesc*, v.i. (înv.; pop.) A încărungi; a albi. – Din *cărunt* (DEX).

cărunțit, -ă, *cărunțiți*, -te, adj. (înv.; pop.) Cărunt. – Din *cărunți*.

căruță, *căruțez*, v.r.t. (înv.) A (se) plimba cu căruța: "Așe ne-am *căruțat* pân orașe și sate" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 299). – Din *căruță* "vehicul cu tracțiune animală" (MDA).

căsán, *căseni*, (căsean), s.m. (reg.) Om din casă, de-al casei. – Din *casă* + suf. -*ean*.

căsár, *căsari*, s.m. (reg.) Cel ce rămâne acasă și are grijă de gospodărie. – Din *casă* + suf. -*ar*.

căscălí, *căscălesc*, (căscări), v.i. A căsca (de plictiseală). – Din *căsca* + suf. -*ăli* (Frățilă).

căseán, s.m. v. căsan.

căsói, *căsoaie*, s.n. Casă construită în afara gospodăriei, slujind ca adăpost temporar (de regulă, în câmp); căsuța de la hotar: "Și, cum s-o suit acolo la *căsói*, numai ce se apropie Fata Pădurii de el" (Bilțiu, 1999: 223). – Din *casă* + suf. -*oi* (MDA).

căsúcă, s.f. 1. Casă mică. 2. Afumătoare. – Din *casă* + suf. -*ucă* (MDA).

cășărie, *cășării*, s.f. Locul unde se face cașul la stână; lăptărie. – Din *caș* + suf. -*ărie* (MDA).

cășîță¹, *cășîțe*, s.f. (reg.) 1. Căsuță. 2. Casetă, sertar, pui. ■ (top.) *Cășîță*, poiană în Dragomirești, pârâu în Botiza. – Din *casă* + suf. -*iță* (MDA).

cășîță², *cășîțe*, (cășăță, cășîță), s.f. (reg.) 1. Întăritură la poduri. 2. Întăritură la marginea apei. 3. Ghizdurile de la fântână. 4. Despărțiturile la ladă. 5. Stivă de lemn puse cruciș la uscat. 6. Dig construit pe malul apei din bârne de lemn. – Din ucr. *kasita* (MDA).

cășuná, *cășun*, *cășunez*, v.i. 1. A-i veni cuiva poftă de ceva. 2. A prinde necaz pe cineva sau pe ceva. – Lat. **occasionare* (DER, DLRM, DEX).

cătă, *cat*, v.t. (dial.) 1. A căuta (pe cineva): "Doară *caț* pă cineva? / - *Cat* pă cel cu pană verde" (Papahagi, 1925: 167). 2. A investiga, a cerceta: "Haida noi să ne *cătăm* / Care ceva neam ne-aflăm" (Antologie, 1980: 108). 3. A controla, a verifica. – Var. (pop.) a lui *căuta* (Scriban, DEX).

cătánă, *cătane*, (cătună, cotună), s.f. (reg.; mil.) Soldat, militar: "Care fecior nu-i *cătană* / Nici acasă nu-i la samă. / Și care nu cătunește / Nu ști-n lume că trăiește" (Bârlea, 1924, II: 159). (Trans.) ■ (onom.) *Cătană*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *katona* "soldat" (DLRM, MDA).

cătălineán, -ă, *cătălineni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cătălina. 2. (Locuitor) din Cătălina. – Din n. top. *Cătălina* + suf. -*ean*.

cătălineáncă, *cătălinence*, s.f. Femeie originară din localitatea Cătălina. Locuitoare din Cătălina. – Din *cătălinean* + suf. -*că*.

cătănés, adj. v. cătunesc ("milităresc").

cătání, v.i. v. cătuni.

cătélín, adv. v. cătilin.

cătílín, (cătilin, cătilinaș, cătilinaș, cătelin), (dial. căt'il'in), adv. Încet, fără grabă: "*Cătílin* și *cătílin*, / Ca soarele pân sărin, / Să nu ne pontăluim" (Papahagi, 1925: 226). ■ Exclusiv în Maram. și Lăpuș; în centrul Trans. se folosește var. *cătinel* (ALR, 1938. h. 141); termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347; v. și ALRRM, 1969, h. 65; ALRR-Trans., h. 179). – Var. a lui *cătinel* (< lat. *catelinus* "cu precauție" < lat. *cautela* "prevedere") (Pușcariu, după DER; DLRM).

cătílináš, adv. v. cătilinaș.

cătíngán, adj. v. cătingan.

cătúnă, s.f. v. cătană ("soldat").

cătuneásă, *cătunese*, s.f. (reg.) Nevasta unui soldat: "Io-am luat o *cătuneasă*, / Când eram pă după masă

/ Ș-am rămas fără mireasă” (Bilțiu, 2015: 267). – Din *cătună* + suf. *-easă*.

cătunesc, *-ească, cătunești*, (că-tănesc), adj. (reg.) 1. Milităresc. 2. (în expr.) *Căini cătunești* = câini-lupi (folosiți de armată sau de poliție). – Din *cătună* + suf. *-esc* (MDA).

cătunî, *cătănesc*, (cătăni), v.i. (reg.) A satisface serviciul militar; a face armata: “Fă-mă creangă de tindru, / Unde-a *cătunî* mândru” (Bilțiu, 2006: 112). – Din *cătună* (= cătană) (MDA).

cătunîe, *cătunîi*, (cotunie, cătănie), s.f. (reg.) Armată, stagiul militar: “*Cătunîe*, jug de fier, / Trag feciorii până pier; / *Cătunîe*, jug de-aramă, / Trag feciorii fără seamă. / Cine-o făcut *cătunîa* / Mânânce-i casa pustia” (Bârlea, 1924, II: 140). – Din *cătună* “soldat” + suf. *-ie*.

cătúșă, *cātușe*, s.f. (înv.) Pisică: “Face pită de cenușă / Și cu lapte de *cātușă*” (Papahagi, 1925). – Din **cată* (< lat. *catta* “pisică”) + suf. *-ușă* (DLRM, MDA).

cățân, *cățâni*, s.m. 1. Vas de lemn; blid: “Se ia un *cățân* cu fărină și sare...” (Memoria, 2001: 55). 2. Covată. 3. Peșteră, grotă, dar sensul s-a transferat spre “stâncă”. ■ (top.) *Cățân*, deal în Glod, Șieu, stâncă în Rozavlea (Vișovan, 2005); *Cățânul*, pădure și pășune în Borșa (Mihali, 2015: 64). – Lat. *catinum* “vas, castron, scobitură, grotă” (Scriban, MDA).

cățânós, *-oasă, cățânoși, -oase*, adj. (reg.) Pietros, stâncos. – Din *cățân* + suf. *-os* (MDA).

cățél, *căței*, s.m. 1. Parte dintr-o căpățână de usturoi. 2. (la constr.) Locul de îmbinare, printr-un șanț cioplit, a două bârne. 3. *În căței* = mod de îmbinare a bârnelor unei construcții. 4. Vagonet de lemn (v. *hont*¹). – Lat. *catellus* “cățeluș” (DLRM, MDA). ■ Cuv rom. > magh. *kecel* (Candrea, Edelspacher, după DER).

căúc, *căuce*, s.n. (reg.) Linguroi; vas de scos apă: “*Căucele*, lucrate cu mîgală, dintr-o singură bucată de lemn de paltin, erau folosite pentru băut apă” (Mirescu, 2006: 128). – Lat. *caucus* (DLRM, MDA).

căuáci, (căoaci, coaci, covaci), s.m. (reg.) Fierar, potcovar, faur: “...d-apoi pă cocean lucră 24 de *coaci* și nu să văd unu pă altu” (Papahagi, 1925). ■ (onom.) *Coaci(u)*, *Covaci(u)*, nume de familie în jud. Maram.; *Couaci*, poreclă pentru locuitorii din Oncești. – Var. a lui *covaci* (Cihac, după DER; DEX).

căvnicár, *-ă, căvnicari, -e*, (căpnicar, cămnicar), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Căvnic. 2. (Locuitor) din Căvnic. – Din n. top. *Căvnic* + suf. *-ar*.

căzní, *căznesc*, v.t.r. 1. (t.) A tortura, a supune la munci grele: “Apoi omul a prins, bietul, a slăbi, că [Fata Pădurii] tare mult l-a obosit, l-a *căznit*” (Bilțiu, 1999: 202). 2. (r.) A se chinui; a munci din greu. – Din *caznă* “chin, tortură” (MDA).

căznít, *-ă, căzniți, -te*, adj. Torturat, chinuit. – Din *căzni*.

căcădără, s.f. v. căcădară (“fruct de măceș”).

căcâi, *căcâi*, v.r. A se bălba. – Formă onomatopeică (MDA).

căcâit, *-ă, căcăiți, -te*, adj. Bălbăit. – Din *căcâi*.

căci, adv. Îndată ce: “*Căci* l-o prins, în lanț l-o pus” (Țiplea, 1906: 420). ■ Pentru acest termen, “forma literară, în limba din Maramureș, e necunoscută” (Țiplea, 1906). – Probabil din *cât* + *ce*.

călți, s.m., pl. Resturi de lână sau cânepă ce rămân în piaptăn; pacoșă, hăbuci. – Din sl. *klŭkŭ* “urzeală” (pl. *klŭci*) (Scriban, MDA).

cânepiște, *cânepiști*, s.f. Teren pe care se cultivă cânepa. ■ (top.) *Cânepiște*, arătură în Bogdan-Vodă, Rozavlea, Vadul Izei (Vișovan, 2005). – Din *cânepă* + suf. *-iște* (Scriban, MDA).

cânepiștiriță, s.f. v. conopișniță.

cântă, *cânt*, v.i.r. 1. (t.) A cânta în biserică. 2. (r.) A boci, a jeli: "O vinit acasă supărată. S-o tăt *cântat*, o plâns tare, tare" (Bilțiu, 2007: 113). ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei. – Lat. *cantare* "a cânta" (Pușcariu, CDDE, după DER).

cântăt, -ă, *cântați*, -te, adj. Bocit, plâns: "Și cine mere *cântat* / Nu-i nădejde de-nturnat" (Calendar, 1980: 114). – Din *cânta* "a boci".

cântător, *cântători*, adj., s.m. (înv.; pop.) Dimineața devreme; la primul cântat al cocoșilor: "Că vă vin colindători / Noaptea, pe la *cântători*" (Memoria, 2001: 91). – Din *cânta*, *cântat* + suf. -ori (MDA); din *cânta* + suf. -tor, un calc după sl., în care numele păsării stă în legătură cu vb. *a cânta* (Frățilă).

cără, s.f. Specie de pește ce trăiește în râuri de munte și de șes; zvârlugă (*Sabanejewia aurata balcanica*). ■ Semnalată în afluenții râurilor mari din jud. Maram. – Et. nec. (Șăineanu).

cârc, interj. (pop.; în expr.) *A nu zice nici cârc* = a tăcea, a nu protesta. – Formă onomatopeică (DER, MDA).

cârcă, s.f. 1. (în expr.) *În cârcă* = în spate, în spinare. 2. Sarcină, greutate. – Din sl. *krūkŭ* "gât", scr. *na-krke* (Scriban, DER); din srb. *krkr* (MDA).

cârcăi, *cârcăiesc*, v.i. (ref. la găini) A cârâi. – Formă onomatopeică (MDA).

cârcăli, *cârcălesc*, v.t.r. 1. A (se) perpele. 2. A face ceva de mântuială. – Din srb. *krkaliti* "a murdări" (Pușcariu, DA, DEX).

cârcălit, -ă, *cârcăliți*, -te, adj. (reg.) Fript pe jumătate, abia prăjit: "Nici-i fiartă, nici-i friptă, / Numa cât îi *cârcălită*" (Bilțiu, 2015: 208). ■ (onom.) *Cârcălete*, nume de familie în jud. Maram., provenit din supranume. – Din *cârcăli* (MDA).

cârcél, *cârcei*, s.m. 1. (bot.) Organ vegetal al plantelor agățătoare. 2. Lanț

cu care se leagă tânjelele de la plug. 3. Vătraiul de la cuptor. 4. Buclă, cârlionț. 5. Căpușă. 6. *De-a cârcelu*, joc de copii. "Se lua pălăria de la unul din copii și se acoperea ceva ce ea. Unul care nu știa era chemat să ghicească ce-i sub ea și trebuia să pășească pe ea" (Corpus, 2004: 36). – Cf. srb. *krč* "cârcel" (Șăineanu, MDA).

cârci, s.m. (reg.) Ciot, tufă pipernicită. – Din *cârci* "a se chirci, a se pipernici".

cârjoiét, -iată, *cârjoiéți*, -te, adj. (reg.) Creț; cu părul ondulat, cârlionțat. – Var. a lui *cârjoiat* "încovoiat" (< cârjă).

cârlán, *cârlani*, s.m. 1. Mânz de doi ani. 2. Berbec de doi ani: "*Cârlanu*-i cu șase coarne / Și la coadă-i de tri palme" (Țiplea, 1906: 445). ■ (onom.) *Cârlan*, nume de familie în jud. Maram. – Din **călan* "cal tânăr" (Candrea, Loșonți). ■ Cuv. rom. > magh. *kirlán*, *kerlany* (Edelspacher, după DER).

cârligá, v.t. (pop.) 1. A da forma cârligului. 2. A agăța: "Num-un drag mi-oi *cârliga*, / Cinci și șase mi-oi afla" (Papahagi, 1925: 191). – Din *cârlig*.

cârligăturá, *cârligături*, s.f. Teren accidentat, brăzdat de văi și prezentând multe denivelări. ■ (top.) *Cârligăturá*, deal în Botiza, leud, Oncești, Săcel și Slătioara; deal și fânațe în Coroieni, Groșii Țibleșului și Suciul de Jos (Vișovan, 2008); *Cârligăturii*, masiv izolat din alcătuirea Munților Țibleș, situat la izvoarele Văii Minget (afluent al pârauului Suciul). (Sec. XV). – Din *cârlig* + suf. -ătură, cf. *încârligătură* "încrêștură".

cârmoájă, *cârmoaje*, s.f. (reg.) 1. Bucată de pâine sau de colac. 2. Coajă de pâine uscată: "Mi-oi purta *cârmoajele* / Tocmai ca țigăncile" (Papahagi, 1925: 253). 3. Bucăți de mămăligă: "Și-ntr-o straiță de pânză / Strângeai *cârmoji* și brânză" (Antologie, 1980: 157). – Din sl. *kermuš*, din germ. *Kermesse* "sărbătoare, hram"

(Drăganu, Berneker, DA, după DER), datorită pomenilor care se împărțeau; contam. vsl. *kermuš* + *coață* (MDA).

cârneleagă, *cârnelegi*, (cârneleagă, cârneleață), s.f. Antepenultima săptămână din postul Crăciunului, în care se poate mânca de dulce miercurea și vinerea: "...pe apa (= valea) Izei au eșit plugurile în săptămâna hârților, pe apa Vișeului au eșit în săptămâna *cârnelegi*..." (Bârlea, 1909: 128; doc. din 1772). – Moștenit din lat. *carmen ligat* (MDA).

cârstnic, *cârstnici*, s.m. (reg.) Cantor; crâstnic. – Din sl. *kristŭ* "cruce" + suf. *-nic* (DER); din sl. *krŭstŭniku* (Scriban); cf. bg. *krăstnik* "naș" (DEX, MDA).

cârțî¹, *cârtesc*, v.t. (pop.) 1. A petici, a lipi, a cârpi: "Duce-m-oi la maica-acasă / Opinca să mi-o *cârț'ească*" (Calendar, 1980: 16). 2. (prin extens.) A lovi pe cineva. – Var. a lui *cârpi*.

cârțî², *cârtesc*, v.i. A se plânge, a protesta, a bombăni, a comenta. – Et. nec. (MDA); din sl. *krŭtati* "a grohăi" (Scriban).

cârțîț, *-ă, cârțîți, -te*, adj. (dial.) Peticit, cârpit. – Din *cârțî*¹.

cârțîță, *cârțîțe*, (cârțîțoi), s.f. (med.; pop.) Umflătură vânătă sau roșie la gât; se tratează prin descântecul de uimă. ■ (onom.) *Cârțîță*, *Cherțîță*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *cârțîță* "mamifer insectivor" (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *kertica* "cârțîță" (Edelspacher, după DER; Scriban).

cârțîțoi, s.m. v. cârțîță.

cârță, *cârțe*, s.f. (reg.) Fetiță mică, sugară: "Că mă duc la cununie, / Că să-nsoară Păducel, / După fata lui Cârcel, / Cu o mătă, cu o *cârță*, / Cu tri feluri de sămânță" (Bilțiu, David, 2007: 236). – Et. nec. (MDA).

câș, adj., adv. (pop.) Strâmb, de-a curmezișul: "S-o pus câș și n-am putut trece de el" (Hovrea, 2016: 24). – Din bg. *kŭs* "scurt" (Scriban, DER, MDA).

câșăță, s.f. v. cășîță².

câșlégi, (câșleji), s.n., pl. 1. Timpul ce urmează după posturi, dar mai ales de la Crăciun până la postul mare al Paștilor. 2. Intervalul de timp între două posturi, în care creștinii pot mânca de dulce; în acest interval au loc căsătorii: "*Câșlegile*-s mărturie, / Ce-ai făcut îi pă vecie; / *Câșlegile*-s târg de țară, / Ce cumperi nu poți da iară" (Antologie, 1980: 212). – Lat. *caseum ligat* (Șăineanu, DEX, MDA).

cățilin, adv. v. cătilin ("molcom, domol").

cățilinăș, (cătilinaș), adv. (reg.) Încet: "Măi, Bandure, tu zină mai *cățilinaș*, că io m-oi duce mai-nainte" (Bilțiu, 2007: 51). – Din *cățilin* + suf. *-aș*.

cățingân, (cătingan), adj. (reg.) Încet, fără grabă; cătilin. ■ Atestat în Chioar, Codru, Sătmăr, Crișana. – Var. a lui *cățingan* și *căținel* (moștenit din lat. pop. **cautelinus*).

ceă, interj. Strigăt cu care se mână animalele de povară la dreapta (vs. hois = la stânga). – Formă onomatopeică (DEX, MDA); lat. *ecce hac* (Drăganu, după DER). ■ Cuv. rom. > magh. *csá(h)*, *csále*, ucr. *ča(la)*, pol. *chala*, srb. *ča* (DER).

cealău, *cealăi*, adj., s.m. (reg.) 1. (Om) amăgitor, înșelător. 2. Pungaș: "Ochii mei îs mai *cealăi*, / Celui-ți-or ochii tăi" (Lenghel, 1979: 163). – Din magh. *csaló* "înșelător, escroc" (Scriban, MDA).

cealhău, *cealhăi*, (cialhău), s.m. (reg.) 1. Pasăre mare de curte (de obicei, cocoș): "Pă duminică oi tăie on *cealhău*" (Faiciuc, 1998). 2. Specie de vultur (*Gypaetus barbatus*): "*Cialhăii* să puie clăi / Și croncii să strângă snopi" (Bârlea, 1924: 11). – Din magh. *csaholó* "care urlă" (Scriban, MDA).

ceangău, *ceangăi*, (ceangă), s.m. (reg.) 1. Clopoțel care se pune la gâtul animalelor. 2. Clopot care anunță plearea trenului din gară. 3. Nume dat

populației de etnie maghiară stabilită în Moldova, în timpul domnitorului Alexandru cel Bun. ■ (onom.) *Ceangău*, poreclă în Dumbrăvița. – Din magh. *csángó* “care sună prost” (DLRM, DEX, MDA).

ceaplău, (ciaplău), s.n. (reg.; înv.) Șiret din fire de lână împletite, curele de piele sau cauciuc, folosit de regulă ca bici: “Dracii aveau... un fel de bici cu toporiște, de care se prinde un *ceaplău* din piele...” (Bilțiu, David, 2007: 141). ■ Atestat în Maram. din dreapta Tisei, în var. *ciaplău* “șiret”. – Din magh. *csapló* (MDA).

ceápsă, *ceapse*, s.f. (reg.) 1. Bonetă pentru femei, împodobită cu ornamente: “Bagă-ți mâna pe fereastră / Și mă pipăie la *ceapsă*” (Bârlea, 1924: 42). 2. Podoabă. ■ *Târgul cepsălor* (numit în prezent *Târgul cepelor*), manifestare folclorică ce are loc, la mijlocul lunii septembrie, în Asuajul de Sus (zona Codru). Inițial se ținea de Sânpetru; o dată cu strămutarea lui la 14 septembrie și-a schimbat denumirea în *Târgul cepelor*. “Cei de veneau de peste Codru coborau în cursul dimineții, desfășurându-se în rânduri largi printre holde și culegeau sânziene. Ajunși la Asuaj, tinerii mergeau pe la «gazdele» lor, rude sau cunoscuți ce își aveau casele în apropierea «locului târgului» și apoi, imediat după amiază, la jocul organizat aici. După fiecare joc, fetele se duceau la gazdă, unde își schimbau hainele, în așa fel încât dansul și, în general, manifestarea, în întregul ei, apăreau ca un gen de paradă a portului tinerelor fete. Vechiul termen al manifestării, *târgul cepsălor*, sugerează chiar acest lucru: târgul podoabelor” (D. Pop, 1978: 21-23). – Din magh. *csápsza*, srb. *čepac* (DEX, MDA).

ceárcăn, *cearcăne*, s.f. (înv.) 1. Halo de vapori în jurul Soarelui. 2. Curcubeu. ■ (top.) *Cercănel*, cătun

contopit cu Borșa. – Din **cearcene*, pl. lui **cearcen* (DEX, MDA).

ceardăș, *ceardașuri*, s.n. Dans tipic maghiar. – Din magh. *csárdás* (DER, MDA).

ceárdă, *cearde*, (ciardă), s.f. (reg.) Cârciumă. ■ (top.) *Ciarda*, cătun în apropierea loc. Sighet (“vestit pentru cârciumele-i nenumărate”, Țiplea, 1906, la note). – Din magh. *csárda* (MDA).

ceársălă, s.f. v. *ceasălă* (“perie”).

ceásălă, *ceasăle*, (cearsălă, cesală), s.f. (reg.) Perie din fier, cu dinții mărunți, pentru curățarea vitelor. – Var. a lui *șesălă*.

cédru, s.n. v. cidru (“tuaia”).

ceíte, s.f., pl. (reg.) Îndemnuri de a mâna la dreapta: “Câte *ceite*, / Câte hoisate, / Tâte pă spatele boilor pisate” (Bilțiu, 1996: 381). – Din *cei* “a îndemna vitele înjugate să o ia la dreapta” (Frățilă).

celár, *celare*, s.n. (reg.) Cămară de la stână, unde se păstrează produsele preparate din lapte. ■ (top.) *Vârful Celarului*, deal în Săliștea de Sus; *Celarul*, izvor la obârșia Izei, în apropierea peșterii. – Lat. *cellarium* “cămară de alimente” (CDDE, DLRM, MDA).

celéd, *celeduri*, (ciled), s.n. (reg.; înv.) Nume colectiv pentru copiii și servitorii dintr-o casă: “Cu cinstita giupâneasă, / Cu frumos *ciled*’i în casă” (Țiplea, 1906: 509). ■ Sensul inițial a fost de “servitor, sclav”. Exclusiv în Trans. și Banat. – Din magh. *cseled* “slugă, argat” (MDA).

celíp, s.n. v. cirip.

celság, *celșaguri*, s.n. (reg.) Înșelare, amăgire: “Lumea asta-i cu *celșag*, / Nu te ie cine ți-i drag” (Calendar, 1980: 80). – Din magh. *csalság* “înșelătorie” (Scriban, MDA).

celuí, *celuiesc*, v.t. (reg.) A înșela, a momi: “Dar să nu vă gândiți / Că sunt ceva om / Care să vă *celuiesc* / Și să vă prăbăluiesc” (Bilțiu, 2015: 157). – Din magh. *csalni* “a înșela, a amăgi”

(DLRM, MDA).

celuít, -ă, *celuiți*, -te, adj. (reg.) 1. Înșelat, amăgit. 2. Sedus. – Din *celui*.

cens, *censuri*, s.n. (arh.) (în societatea feudală) Rentă în bani sau natură datorată seniorului de către proprietarul pământului: "Restaurarea va fi stat în acea că, după ce au fost scoși Cumanii și Tătari din Moldova, Dragoș voievod și urmașii lui au recunoscut dreptul suzeran al coroanei ungurești și va fi plătit *censul* obicinuit" (Mihaly, 1900: 50; dipl. 19). – Din lat. *census* "socoteală" (Scriban, DER).

cénti, (țenti), s.m. Centimetru. – Din it. *centi*-, cf. lat. *centum* "o sută" (Scriban, DEX).

cenușár, *cenușare*, (cenușer), s.n. 1. Cutie din metal așezată sub grătarul unei sobe de încălzit, al unui cuptor în care cade cenușa rezultată din ardere: "...și i-a luat coconul și i l-a băgat sub *cenușer*" (Bilțiu, 1999: 104). 2. Cârpa în care se pune cenușa pentru a face leșie. ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei. 3. Scrumieră. – Din *cenușă* + suf. -ar (MDA).

cep, *cepur*, s.n. - 1. (pl.) Bucăți de lemn așezate de-a curmezișul între grinzi și obezi, de o parte și de alta a roții de moară. 2. Partea superioară a stâlpilor de la porțile maramureșene cu ajutorul cărora se fixează, prin cuie de lemn, stâlpii de fruntar. 3. Dop; (a)stupuș. – Lat. *cippus* "trunchi" (Scriban, Șăineanu, MDA).

cepuí, *cepuiesc*, v.t. 1. A pune dopuri. 2. A îmbina grinziile cu cuie de lemn. – Din *cep* + suf. -ui (DEX, MDA).

cepuít, -ă, *cepuíti*, -te, adj. 1. (ref. la un recipient) Astupat, închis cu dop. 2. (ref. la grinzi) Îmbinate cu cuie de lemn. – Din *cepu* (MDA).

cerboáie, *cerboaice*, s.f. Femela cerbului; cerboaică. – Din *cerb* + suf. -oaie.

cercá, *cerc*, v.i. (înv.) 1. A încerca. 2. A cerceta, a iscodi: "...și au *cercat*

mările, și nicăire nu s-au aflatu slobodă" (Bârlea, 1909: 121). 3. A supune la încercări grele. 4. A căuta: "...Să *cerce* pă Dumnedzău. / Și-l *cercară*, / Și-l aflare / În iezál de boi născând" (Papahagi, 1925: 233). – Lat. *circare* "a ocoli" (CDDE, DA, MDA), cf. it. *cercare* "a căuta".

cercát, -ă, *cercați*, -te, adj. (înv.) 1. Încercat. 2. Iscodit. 3. Supus la încercări grele. – Din *cerca*.

cercálă, *cercáli*, s.f. (reg.) Plasă mică pentru prins pești; năvod. – Din ucr. *čekalo* (Drăganu, după DER); din *cerc* (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *cserkáló* (DER).

cercuí, *cercuiesc*, v.t. (înv.) A bate lețuri pe pereții casei de lemn, ca să se prindă lutul; a lețui. – Din *cerc* + suf. -ui (MDA).

cerép, s.n. v. cirip ("țigla").

cerét, *cereturi*, s.n. Pădure de ceri. – Din *cer* + suf. -et (MDA).

cérgă, *cergi*, s.f. Pătură groasă țesută din lână: "Se gând'e la măritat / Și n-are *cergă* pe pat" (Calendar, 1980: 110). ■ (clasificare după utilizare) *Cergă* pentru învelit, *cergă* pentru rudă (cu ornament), *cergă* pentru pat. ■ (onom.) *Cergă*, *Cerguță*, nume de familie în jud. Maram. – Din bg., srb. *cerga* (DEX); din tc. *çerge*, *cerga* "cort mic" (Șăineanu, DLRM); lat. *serica* (Berneker, după DER). ■ Cuv. rom. > magh. *cserge* (Bakos, 1982).

cergúță, *cerguțe*, s.f. Cergă mică. – Din *cergă* + suf. -uță.

cérnă, adj. Negru. – Din rus. *černí* "negru" (Șăineanu).

cerneșteán, -ă, *cerneșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cernești. 2. (Locuitor) din Cernești. ■ (onom.) *Cerneștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cernești* + suf. -ean.

cerneșteáncă, *cerneștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Cernești. Locuitoare din Cernești. – Din

cerneștean + suf. -că.

cerní, *cernesc*, v.t. A vopsi în negru; a înnegri: "Să *cernească* puștile, / Că să duc răgutile" (Bilțiu, 2006: 112). – Din sl. *črŕniti* "a înnegri" (DLRM, MDA).

cernít, -ă, *cerniți*, -te, adj. 1. De culoare neagră. 2. Îndoliat. 3. Îndurerat, întristat. – Din *cerni* (MDA).

cerpác, s.n. (reg.; înv.) Lingură cu găuri cu care se culege urda din vasul în care a fiert. – Et. nec.

certéz, *certeze*, (certej), s.n. (în v.) Teren obținut prin defrișare. ■ (top.) *Certez*, arătură și fânață în Cernești; deal în loc. Dealul Mare, fânațe în Oncești; *Certeze*, deal în Vima Mică, deal în Săliștea de Sus; *Certej*, deal în Sălnița. ■ "Credem că în limba română veche a existat apelativul *certez*, *certej*, *certeze*, care avea sensul de *teren obținut prin defrișare*. Azi, termenul s-a desemantizat" (Vișovan, 2008: 30). – Din *certi* "a defrișa" + suf. -ez, cf. și alte apelative slave formate cu suf. -ež (Frățilă).

certí, *certesc*, v.t. (reg.; înv.) 1. A tăia pădurea, a defrișa; a lăzui, a cura. 2 A coji un copac pentru a se usca. – Din vsl. *certi* (MDA).

certít, -ă, *certiți*, -te, adj. (reg.; înv.) Defrișat. – Din *certi*.

certire, *certiri*, s.f. (reg.; înv.) 1. Defrișare. 2. Decojire: "*Certirea* era defrișarea prin îndepărtarea cojii copacului, care, astfel, se usucă încet" (Vișovan, 2008: 30). – Din *certi*.

certitúrá, *certituri*, s.f. (reg.; înv.) Loc defrișat; curătură. ■ (top.) *Certitură*, fânațe în Costeni și Cupșeni. – Din *certi* + suf. -itură.

césalá, s.f. v. ceasăla ("perie").

cesălá, *cesál*, v.t. A peria (vitele). – Din *ceasăla*.

cesălát, -ă, *cesálați*, -te, adj. Periat. – Din *cesála*.

ceșméte, s.f. (reg.) Mâncare din ouă în ulei sau unt și făină de porumb; papară. ■ Atestat și în Maram. din

dreapta Tisei, în var. *ceșmete*, *cejmete* "omletă". – Et. nec.

cetánie, *cetanii*, (cetenie), s.f. (în v.) Citire, lectură: "Ave o carte mare, cât jumătate ușa asta. O cetit în ie și-o zâs: Hodiniț' on pic, până ce gat *cetania* asta. Și după ce o cetit s-o dat și-o descântat" (Bilțiu, 2007: 279). – Var. a lui *citanie* (DEX, MDA).

cetáš, *cetași*, s.m. (pop.) Membru al unei cete (de colindători). – Din *ceată* + suf. -aș (DLRM, MDA).

cetárnă, s.f. v. ceterună.

cetăteán, s.m.f., adj. v. cetățelean.

cetăteáncă, s.f. v. cetățeleancă.

cetățeleán, -ă, *cetățeleni*, -e, (cetățean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cetățele. 2. (Locuitor) din Cetățele. ■ Localnicii folosesc frecvent var. *cetățean*. 3. Locuitor al unei fortificații sau al unui oraș întărit. ■ (onom.) *Cetățean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cetățele* + suf. -ean.

cetățeleáncă, *cetățelence*, (cetățeleancă), s.f. Femeie originară din localitatea Cetățele. Locuitoare din Cetățele. – Din *cetățelean* + suf. -că.

cetárnă, s.f. v. ceterună.

ceténie, s.f. v. cetenie.

ceterá, v.i. 1. A cânta din ceteră: "Și prinsăi a *cetera*, / Mândră oaste s-aduna" (Bilțiu, 1996: 326). 2. (fig.) A bate la cap pe cineva. – Din *ceteră* (DEX, MDA).

ceteráš, *ceterași*, s.m. (reg.) Cântăreț din vioară: "Soarele mi-o fost nănași, / Păsărele *ceterași*" (Lenghel, 1979: 173). ■ (onom.) *Ceteraș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *ceteră* + suf. -aș.

céterá, *ceteri*, s.f. Vioară: "Din lemn-uș, / Numa arcuș. / Din lemn verde, / *Ceterele*" (Papahagi, 1925: 259). – Lat. pop. *cithera* (= *cithara*) "chitară, liră" (Șăineanu, Pușcariu, MDA).

ceteruță, *ceteruțe*, s.f. Vioară mică. – Din *ceteră* + suf. -uță.

cetérnă, *ceterne*, (cetárnă, cetárnă, ciotornă), s.f. (reg.) 1. Țeavă de scurgere; jgheab, burlan, halău. 2. Scobitura prin care curge făina (la morile de apă); făiniță. 3. Jgheab pe care se expediază buștenii la vale; uluc, valău, jilip. ■ (top.) *Ceterna*, pădure în Libotin și Stoiceni (zona Lăpuș). – Din magh. *csatorna* (DER).

ceúcă, *ceuce*, s.f. Specie de cioară mică; stăncuță (*Corvus monedula*): “*Ceucile* țâță i-or da, / Păsările-or cirit’i, / Siú țî l-or adurni” (Țiplea, 1906: 424). – Din bg., srb. *čavka* (DLRM, DEX, MDA).

cezaro-crăiêsc, *cezaro-crăiască*, adj. (înv.) Imperial, al Imperiului Austro-Ungar. – După germ. *kaiserlich-königlich* (DEX, MDA).

cheaún, -ă, *cheauni*, -e, adj. 1. Beat. 2. Amețit. 3. Obosit. 4. Zăpăcit. – Cf. *chiant*, *chiantaun* (MDA); postverbal din *cheuni* “a chioti”, de origine onomatopeică (DA, Frățilă). ■ Cuv. rom. > magh. *tyáun* (Bakos, 1982).

chechișán, -ă, *chechișeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Chechiș. 2. (Locuitor) din Chechiș. ■ (onom.) *Chechișan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Chechiș* + suf. -*ean* (> -an)

chechișâncă, *chechișence*, s.f. 1. Femeie originară din localitatea Chechiș. 2. Locuitoare din Chechiș. – Din *chechișan* + suf. -*că*.

chedrént, *chedrențe*, (credent), s.n. (reg.; înv.) Dulăpior montat pe perete (mobilă specifică Evului Mediu). – Din germ. *Kredenz(tish)* “bufet (mobilă)” (DEX, MDA).

chédve, adj. (reg.) Vesel, drag, plăcut: “Când Ț-a fi lumea mai dragă / Sugă-te-o șerpoaie neagră! / Când Ți-a fi lumea mai *chedve* / Sugă-te-o șerpoaie verde!” (D. Pop, 1978: 232). – Din magh. *kedv* “poftă, chef” (MDA); din magh. *kedves* “drag, scump; plăcut; amabil”.

chéfe, s.f. (reg.) 1. Măturică. 2. Perie. 3. Bidinea. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *kefe* “perie” (DER, MDA).

chefelí, *chefelesc*, (chefelui, chefălui), v.t. (reg.) 1. A peria. 2. (fig.) A muștra (pe cineva). – Din magh. *kefélni* “a peria” (MDA).

chefelít, -ă, (chefelnit), adj. (reg.) 1. Periat, lustruit. 2. Dat cu cremă: “Da’ cu cizme *chefelnite*” (Bârlea, 1924, I: 216). – Din *chefeli*.

chéhe, s.f. (reg.; med.) Tusă; astmă, năduf. – Din magh. *keh(e)* “năduf” (MDA).

chehelí, *chehelesc*, (chehăli), v.i. (reg.) A tuși. – Probabil din *chehe*.

chelințeán, -ă, *chelințeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Chelința. 2. (Locuitor) din Chelința. – Din n. top. *Chelința* + suf. -*ean*.

chelințeâncă, *chelințence*, s.f. Femeie originară din localitatea Chelința. Locuitoare din Chelința. – Din *chelințean* + suf. -*că*.

chelm, *chelmuri*, s.n. (reg.; înv.) Făina ce se depune pe sită, la cernut: “Și plata nu i le-ai dat, / Fără *chelm*u fărinii, / De pe dosu sâti” (Bârlea, 1924, I: 161). – Et. nec.

chelşúg, *chelşuguri*, s.n. (reg.; înv.) 1. Cheltuială, întreținere. 2. Notă de cheltuieli, socoteală. – Din magh. *költség* “cheltuială” (DA, DER).

chemătór, *chemători*, s.m. Persoană care face invitații la nuntă din partea mirilor: “În portul acela de sărbătoare, cei patru *chemători* pornesc, încă în ziua aceea, la chemat, adică să invite la nuntă” (Gherman, 1938: 7). – Din *chema* “a invita” + suf. -*ător* (DLRM, DEX, MDA).

chenéz, s.m. v. chinez (“cneaz”).

cheotoáre, s.f. v. chetoare.

chepeneág, s.n. v. căpeneag (“manta, pelerină”).

chérecheș, *cherecheși*, s.m. (reg.) Rotar. ■ (onom.) *Cherecheș*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *kerekes* “rotar” (Felecan, 1983).

chéréd, s.n. v. cered (“crez”).

cherestúl, adv. v. creștul.

chermăntău, *chermăntauă*, s.n. (reg.) Cadă ovală, cu capac, de 200-300 l, în care curge mustul din teasc, de unde este vărsat în butoaie. – Et. nec.

cheșănă, adj.f. (reg.) (ref. la vaci) Cu o dungă albă pe sub pântece. – Var. a lui *cheșată* (MDA).

cheșchenéa, *cheșchenele*, (chișchi-nea), s.f. (reg.) Năframă, batistă: “D-adă-mi, bade,-o *cheșchenea*, / Să mă leg la cap cu ea” (D. Pop, 1970: 179). – Din magh. *keszkenő* “basma” (DA, după DER).

chetoáre, *chetori*, (cheotoare), s.f. (reg.) 1. Încheietura de la colțul caselor de lemn. 2. Butonieră: “La cămeși, la *k’etori*, / Scrisă-s sfinte sărbători” (Papahagi, 1925: 231). ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei. 3. Articulația piciorului. (Sec. XVI). – Din *încheietoare* (Scriban); der. din **cheiat* = încheiat (Șăineanu); lat. **clautoria* (DEX, MDA).

chézăș, s.m. v. chizeș (“girant”).

chezășie, *chezășii*, (chezeșie, chizășie), s.f. 1. Garanție. 2. (în expr.) *A lua în chezășie* = a garanta pentru cineva: “De trei zile, *în chezășie*, / Boierul l-a scos din robie” (Bilțiu, David, 2007: 204). – Din *chezaș* “garant” + suf. *-ie* (Scriban, DLRM, MDA).

chézeș, s.m. v. chizeș.

chiabúr, *chiaburi*, s.m. 1. Țăran înstărit; gazdă. 2. (fam.) Bogat: “O aflat că tata o fost *chiabur*...” (Fărcașa). – Din tc. *kibar* “nobil, bogat” (DEX, DLRM); din tc. *kiabir*, *kebir* “mare, puternic” (DER, MDA).

chibăl, *chibele*, (chiubel, chiblă), s.n. (reg.) 1. Vas din doage de lemn, cu mâner, având formă de butoiuș sau de găleată. 2. Unitate de măsură pentru

cereale: “Și mânâncă o slănină / Și on *chibăl* de fărină” (Bârlea, 1924, II: 164). – Var. a lui *chiblă*; var. *chibăl* (atestată doar în Maram.) provine din ucr. *kibel* (Scriban).

chíblă, s.f. v. chibăl.

chíceră, *chicere*, s.f. (reg.) Vârf, culme, pisc. ■ (top.) *Valea Chicerii Pietroase*, în Dragomirești; *Chiceră*, deal în Botiza, Dragomirești, Poienile Izei, Săcel. – “Poate fi inclus pe lista termenilor de substrat” (Vișovan, 2005; și Drăganu, după DER); cf. alb. *kike*, *kikërë* “culme” (MDA). ■ Cuv. rom. > bg. *kecer* (Capidan, după DER).

chígălă, *chigăle*, s.f. Prăjitură făcută din foi de aluat, așezate alternativ cu umplutură de nucă, cacao, scorțișoară, stafide: “Apăi puneă o oală de sărmăluțe, de găluște, una de păsule de-acelea, cu oloi, *chigălă* făcea, de tosmagi și apoi îi unda...” (Pintea, 2016: 213). – Et. nes., probabil < jdd.

chimión, (chimimon), s.n. (bot.) Plantă erbacee, cu frunze perene, flori mici, albe și semințe ce conțin ulei eteric, folosit în bucătărie drept condiment la aromatizarea băuturilor alcoolice, în farmacie etc.; chimen, piperuș, secărică (*Carum carvi*). – Din ngr. *kimion* (Scriban); din tc. *kymion* (DEX, DLRM, MDA).

chínder, *chinderi*, s.m. (reg.; inv.) Chibrit; băț. – Var. a lui *chindercă* “chibrit”.

chindisí, *chindisesc*, v.t. A coase, a împistra; a broda. – Din ngr. *khento* “a broda” (DER, DLRM, MDA).

chindisít, *-ă*, *chindisiți*, *-te*, adj. Brodat. – Din *chindisi*.

chinéz, *chinezi*, (chenez), s.m. (arh.) 1. Cneaz, căpetenie: “*Kenezii* din secolul XIV erau de o categorie cu nobilii țării (...). La anul 1385 întâlnim la noi întâia oară instituțiunea juzilor nobililor, până atunci *kenezii* au exercitat jurisdicțiunea aceloră și erau judecători...” (Mihaly, 1900: 8; dipl. 3).

2. *De-a chinezii*, joc cu mingea asemănător cu golful. – Din sl., prin srb. *knez* sau magh. *kenéz* (DER, DEX, MDA); cf. ucr. *knyazī* “principe” (DER).

chingă, *chingi*, (cingă), s.f. 1. Lemn pus de-a curmezișul pe capetele buștenilor ce alcătuiesc tabla plutei, cu scopul de a-i fixa. 2. Curea, legătură. – Lat. **clinga* (= *cingula* “chingă”) (DER, MDA).

chinzuiălă, *chinzuieli*, s.f. (reg.) Chinuiălă, tortură: “Numai de aceea vrem să-ți știm moartea, să scăpăm de *chinzuiălă* dacă ne-or prinde” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 225). – Din *chinzui* “a se chinui” + suf. *-eală* (MDA).

chioreán, *-ă*, *chioreni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană care face parte din populația zonei Chioar sau este originară din această zonă. 2. (adj.) Care aparține Chioarului, privitor la Chioar sau la populația din această zonă. ■ (onom.) *Chiorean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Chioar* (adaptare fonetică după magh. *Kövár* “Cetatea de Piatră”) + suf. *-ean*.

chioreăncă, *chiorence*, s.f. Femeie originară din zona Chioar. Locuitoare din zona Chioar. – Din *chiorean* + suf. *-că*.

chip, *chipuri*, (dial. t'ip), s.n. (reg.) Fotografie, poză. – Din magh. *kép*, dial. *kip* “imagina, tablou, pictură” (MDA).

chipároș, *chiparoși*, (dial. t'iparoș), s.m. (reg.) Fotograf. – Din *chip* “figură, înfățișare”, cu un intermediar **chipar* “pozar” + suf. *-oș*.

chiraléisa, (chiralesa, chiralexa, tiralexa), interj. 1. Formulă liturgică rostită de copiii care însoțesc preotul în alaiul de Bobotează. 2. Obicei din ciclul sărbătorilor de iarnă. ■ *A umbla cu chiralesa* = a colinda de Bobotează: “Între Anul Nou și Bobotează, preotul umblă cu crucea. (...) Cu două-trei case înaintea preotului vin copiii cu *Tiralexa*: *Tiralexa*, *Doamne*, / *Grâu de primăvară* / *Și-n pod și-n cămară* / *Și pe prispă-*

afară. / *Noi strigăm pă sub butuci* / *Să ne dați vreo două nuci*; / *Noi strigăm pă sub podele* / *Să ne dați vreo două mere*. După ce primesc darurile, copiii mulțumesc urând: *Câți cărbuni în vatră* / *Atâția pețitori la fată*; / *Câte pene pe cocoș* / *Atâția copii frumoși*” (Memoria, 2001: 21-23). ■ Obiceiul se desfășoară pe o arie zonală limitată, cuprinzând satele din Maram. și Țara Crișului, cu o prezență semnificativă în nordul Moldovei și mai slabă în celelalte puncte din Trans. – Din gr. *Kyrie eleison* “Domnul fie lăudat” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA), formulă liturgică a cultului ortodox, pe care poporul a auzit-o pe vremea când se oficia în limba greacă.

chiralesă, *chiralesez*, (tiralexă), v.t. (ref. la practicile magice ce au loc în preajma Bobotezei, în livada din apropierea casei) A amenința (pomul fructifer din livadă) cu tăierea, a mima retezarea: “Când *tiralexază* pomu' care nu face rod, cu săcure și cu colac, nu mere femeia, că numai bărbatul îl poate fa” (Bilțiu, 2012: 74). – Cf. *chiraléisa* (forma verbului se explică prin faptul că cele două obiceiuri au loc concomitent, în primele zile după Anul Nou).

chiraléxa, s.f. v. *chiralesa*.

chiripíci, s.n. v. *chirpici*.

chirpíci, (chiripici), s.n. Lut amestecat cu paie și bălegar, pus în tipare de lemn și lăsat la soare să se usuce, în vederea confecționării cărămizilor: “Dar lumea-i din *chiripici*, / Îi înghite pe cei mici” (Viman, 1989: 349). – Din tc. *kerpiç* (Scriban, DEX, MDA).

chisăliță, *chisălițe*, (chisălniță, tisăliță), s.f. (reg.) 1. Borș de țărățe. 2. Fiertură de fructe; terci: “Bună-i vara jântița / Și iarna *chisălița*” (Papahagi, 1925: 224). ■ (onom.) *Chisăliță*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *kyselyca*, srb. *kiselica* “macriș”, bg. *kiselica* “măr pădureț”, ceh. *kiselyce* “zeamă acră” (Scriban, Șăineanu, MDA).

chisălniță, s.f. v. chisăliță.

chischinea, s.f. v. cheșchenea ("batistă").

chișbirău, *chișbirai*, s.m. (reg.; înv.) Viceprimar. – Din *chiș* (= magh. *kis* "mic") + *birău* "primar".

chișcăr, *chișcari*, s.m. (reg.) Specie de pește ce trăiește în apele de munte din zona păstrăvului (*Eudontomyza danfordii*). ■ În Maram., este frecvent pe tot cursul Vișeuului și pe afluenții săi, respectiv pe Tisa. – Cf. *pișcar* (Șăineanu, MDA).

chitúși, s.m. (reg.; înv.) Contrafișe; bucăți de lemn ce leagă stâlpii porților maramureșene de fruntar și pragul de sus al porțiței de stâlpi; "*chitúși* au și un rol arhitectural decorativ" (Nistor, 1977: 22). – Probabil din *chită* "mănunchi, snop, ciorchine".

chițcán, *chițcani*, s.m. Animal insectivor asemănător cu șoarecele. ■ *Chițcanul alpin* (*Sorex alpinus*), specie semnalată în Maram., în zona stâncăriilor (Lengyel, 2007: 27). – Din *chițcăi* + suf. *-an* (Șăineanu, DEX); din magh. *cickány* (Scriban, MDA).

chișcă, *chiște*, s.f. (reg.) Caltaboș, maț gros. – Din ucr. *kyška* "mațe" (Șăineanu, MDA).

chităr, *chităre*, s.n. (în v.) Piesă de port asemănătoare cu pieptarul, confecționată din resturi de pănură, tivit cu catifea. ■ Era purtat mai ales de bătrâni (bărbați și femei deopotrivă); azi, ieșit din uz. – Probabil din *pieptar*, devenit **chiptar* (dial., în Moldova; așa cum pitar > chitar) > *chităr* (în pronunția locală).

chițibúș, *chițibușuri*, s.n. (fam.) Fleac, nimic; obiect fără valoare: "...c-o coșerguță de mână încărcată cu tot felii de *chițibușuri*" (Bilțiu, 2007: 134). – Et. nec. (DER).

chiúbel, s.n. v. chibăl.

chiuzbăian, *-ă*, *chiuzbăieni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Chiuzbaia. 2. (Locuitor) din

Chiuzbaia. ■ (onom.) *Chiuzbăian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Chiuzbaia* + suf. *-an*.

chiuzbăiancă, *chiuzbăience*, s.f. Femeie originară din localitatea Chiuzbaia. Locuitoare din Chiuzbaia. – Din *chiuzbăian* + suf. *-că*.

chivernisí, *chivernisesc*, v.t.r. 1. A agonisi. 2. A ajunge într-o situație materială bună. – Din ngr. *kivernó*, aorist *kivérnisa*, vgr. *kybernáo* (Scriban, DER, MDA).

chivernisít, *-ă*, *chivernisiți*, *-te*, adj. 1. Cu o situație materială bună; înstărit. 2. Adunat, acumulat, agonisit: "...din iosagul meu, de la tatăl meu *chivernisite*..." (Socolan, 2005: 176; doc. din 1844). – Din *chivernisi*.

chizășie, s.m. v. chezășie.

chizés, *chizeși*, (chezeș, chezaș, chizăș), s.m. (reg.) 1. Vătaf al cetei feciorilor: "*Chizeșii*, în număr de doi, erau aleși dintre cei mai maturi și întreprinzători feciori și aveau rostul să adune contribuția, stabilită în comun, de la toți membrii cetei, să angajeze lăutarii care să cânte la joc și spațiul necesar desfășurării acestuia (iarna în casă, iar vara în șura unui gospodar), să aplaneze conflictele ce apăreau între membrii cetei etc." (D. Pop, 1978: 31). 2. Girant. – Din magh. *kezes* "garant, girant" (Scriban, MDA).

ciacău, *ciacauă*, s.n. (reg.; înv.) 1. Chipiu militar de paradă: "Mult umbli de rândul meu / Să-mi pui peană și *ciacău*" (D. Pop, 1970: 223). 2. Coif de formă cilindrică, inscripționat cu o cruce albă, folosit de colindătorii "cu steaua" (în zona Chioar). – Din magh. *csákó* "cască" (DER).

cialhău, s.m. v. cealhău ("vultur").

ciaplău, s.n. v. ceaplău ("șiret").

ciárdă, s.f. v. ceardă ("cârciumă").

cicălí, *cicălesc*, v.t. A certa mereu pe cineva, a mostra, a nu da pace cuiva. – Et. nec. (MDA); din srb. *čakaljati* "a flecări" (Scriban).

cicălît, -ă, *cicălîți*, -te, adj. Certat, mustrat. – Din *cicăli*.

cicârlăuán, -ă, *cicârlăuani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cicârlău. 2. (Locuitor) din Cicârlău. ■ (onom.) *Cicârlan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cicârlău* + suf. -an.

cicârlăuáncă, *cicârlăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Cicârlău. Locuitoare din Cicârlău. – Din *cicârlăuan* + suf. -an.

cíci, (cicea), adj., s.f. (reg.) 1. Frumos, drăguț: "S-o făcut lelia *cicică* / Cu fărină din potică" (Bârlea, 1924, II: 295). 2. (s.f.) Lucru scump, de preț: "Porția musai să iasă. / De unde focu-a ieși / Dacă umblă după *cici*" (Bârlea, 1924, II: 190). – Var. a lui *cicea*, creație expresivă infantilă (DER); din ucr. *čiča* (DA, MDA).

cídru, (cedru), s.n. (reg.) Tuia; arborile vieții; chidru, tidru, tindru: "Numa-n munte este-un *t'idru* / Așa tinerel și mândru" (Papahagi, 1925: 199). – Lat. *cedrus* "cedru", prin intermediul sl. *kedrŭ* (DER).

cífláng, s.n. v. cioflâng ("cui de fier").

cígă, *cige*, s.f. (reg.) Scripete (folosit la căruțe, prin care se trece lanțul sau funia pentru a lega încărcătura de fân): "Aduc funia, aduc *ciga*, leagă buhaiul, ceia trag, eștia împing..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 260). – Din magh. *csiga* "melc" (DER, DEX, MDA).

cigli - v. pigli.

ciléđ, s.m. v. celed ("copiii și servitorii dintr-o casă").

cilioáie, s.f. (reg.) Pasăre pestriță, cât o sarcă; pasăre de noapte. – Et. nec. (MDA).

cimpezí, *cimpezesc*, (ciumpăzi), v.i. (reg.) A obosi (de prea mult umblat); a avea picioarele amorțite (de efort): "Că murgu mi-o *cimpezit*" (Bârlea, 1924, I: 125). – Din *ciumpăvi* "a deveni șchiop" (Frățilă).

cin, *cinuri*, s.n. 1. Poziție socială. 2. Rang. 3. Tagmă. 4. Ordin preoțesc: "...și miluiește pre arhiepiscopul și mitropolitul nostru și pre tot *cinul* preuțescu..." (Socolan, 2005: 290). ■ (onom.) *Cin*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *cinŭ* (MDA).

cimíl, s.m. v. ciumil ("formulă inițială a ghicitorilor").

cimilí, v.t. v. ciumili ("a ghici").

cimilitúrá, s.f. v. ciumilitură ("ghicitoare").

cimpezí, v.t. v. ciumpăzi.

cináš, -ă, *cinași*, -e, adj. (reg.) 1. Drăguț, frumos, chipeș. 2. Curat, îngrijit. – Din magh. *csinos* "drăguț, frumușel" (DER, MDA).

cinăltuí, *cinăltuiesc*, (cinălui), v.t. (reg.) A curăța. – După magh. *csinált* "făcut" (Scriban); cf. magh. *csinositni* "a curăța, a împodobi".

cinăluí, v.t. v. cinăltui.

cincizeciuiálă, *cincizeciuieli*, s.f. (inv.) Dare anuală reprezentând jumătate din recoltă: "În secolul XIV, kenezii au colectat contribuțiunea de la români, așa numită *cincizeciuială*, reținând jumătate pe seama lor" (Mihaly, 1900 : 9; dipl. 3). – Din *cincizeciui* "a lua jumătate din produsele cuiva" + suf. -eală.

cíngă, s.f. v. chingă.

cinghitéu, *cinghiteauă*, (tinghiteu), s.n. (reg.) Clopoțel mic: "...au două rânduri de *cinghiteauă* (clopoței) și curea lată" (Bilțiu, David, 2007: 141). – Formă onomatopeică, cf. *tingălău* "clopot, talangă".

ciníe, *cinii*, s. f. (reg.) Instrument, unealtă; în context, piesă de harnașament: "Și din cele lumninele / Făcu la murg *ciniele*" (Papahagi, 1925: 276). – Din ucr. *čín* (Papahagi); din sl. *činije* "aranjare", de la *činiti* "a fabrica" (DAR, MDA); cf. pol. *czyn* "unealtă" (DER).

cioácă, *cioace*, *cioci*, (ciocă), s.f. (reg.) 1. Botă (de sprijin); baston, toiag. 2. Botă cu țurgălău: "Copiii din sat de la

noi, mai demult, purtau *cioci*, cu care umblau a colinda” (Bilțiu, 2009: 62; vol. II). 3. Sapă cu pinten folosită în minerit. 4. Cârlig. 5. Târăcop. 6. (înv.) Deal, vârf, pisc (sens dispărut azi). ■ (top.) *Jgheabul Cioachii* (în Rozavlea). ■ (onom.) *Cioca(ș)*, nume de familie în jud. Maram. – Creație expresivă pe baza lui *cioc* (DER); încadrabil în categoria lexicului de substrat (Vișovan, 2005).

cioăclă, *cioacle*, s.f. (reg.) Sanie rudimentară, folosită pentru transportul crengilor pe pantă. – Din sl. *čokla* “talpa saniei” (DER); din magh. *csáklja* “prăjină cu vârf încârligat” (DA, MDA).

cioăreci, s.m., pl. (reg.) Pantaloni de lână ce se poartă iarna: “Zină, oaie, zină, / Că din lâna ta / *Cioareci* noi mi-oi fa” (Memoria, 2001: 29). ■ (onom.) *Cioarec*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, din i.-e. *(s)keu- (Reichenkron, 1966); probabil cuv. autohton (NDU); din tc. *čaryk* (MDA).

cioărsă, *cioarse*, (ciors), s.f. (reg.) 1. Soi (rău). 2. Obiect uzat. 3. Cuțit, coasă, topor care nu mai taie, pentru că e tocit, știrb. 4. Cărpă. ■ (onom.) *Ciors*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. ucr. *cersati* “a zgâria” (DEX, MDA).

ciobic, *ciobici*, (țobici), s.m. (reg.) Țânțar (*Sirex gigas*); “vector al frigurilor palustre (= malarie)” (Birdaș, 1994: 31). – Var. a lui *țobâc*; cf. magh. *szunyog* “țânțar”.

cioboată, *cioboate*, s.f. (reg.) Tulpină de floarea-soarelui (“bote de ruje”) folosită la realizarea gardului: “Se băteau pari la 2 m, pe care se fixau 3 rude orizontale, între care se împleteau *cioboatele*, care se retezau la vârf” (AER, 2010: 140). Acest tip de gard e specific zonei Sătmăr, Carei. – Et. nec.

ciocă¹, s.f. v. cioacă (“baston”).

ciocă², s.f. v. cioică (“pui de cioară; ceucă”).

ciocăldán, *ciocăldani*, s.m. (reg.) Fecior de 17-18 ani: “Bate, Doamne,

ciocăldanu, / Cum o luat măghieranu” (Bârlea, 1924, II: 228). (Maram.). – Probabil din *ciocârlan* “bărbătușul ciocârliei” sau (cu sensul extins de) “cocoșel”.

ciocărlán, *ciocărlani*, s.m. Pasăre de culoare brun-cenușie, cu un moț în vârful capului (*Galerida cristata*). ■ (onom.) *Ciocărlan*, nume de familie în jud. Maram. – Din srb. *čevrljuga* “ciocârlie” (MDA).

ciocnă, *ciocne*, s.f. (reg.) Ciocnire: “Se dau cu ouăle în *ciocnă*” (Papahagi, 1925). – Din *ciocăni* (MDA); der. regr. din *ciocni* (Frățilă).

ciocotă, *ciocote*, s.f. (reg.) 1. Lovitură. 2. (în expr.) *De-a ciocota-n cerc* = joc de copii; cei loviți cu mingea ieșeau din cerc. – Din *ciocoti* “a lovi, a bate, a atinge”.

ciocotișeán, -ă, *ciocotișeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ciocotiș. 2. (Locuitor) din Ciocotiș. ■ (onom.) *Ciocotișan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ciocotiș* + suf. -*ean*.

ciocotișeáncă, *ciocotișence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ciocotiș. Locuitoare din Ciocotiș. – Din *ciocotișean* + suf. -*că*.

ciofláng, *cioflângi*, (cioflânc, ciflâng, cifling), s.m. (reg.) 1. Cârlig, ic de fier: “Ca să poți lua laptele [de la vaci], înfoci nouă limbi de *cioflânci*. Le-nfoci în foc mare și le duci la tăietor. Și acolo le bați în tăietor și zăci: Io nu bat în tăietor *cioflâncurile*. Le bat în vacă” (Bilțiu, 2001: 146). 2. Cui de fier care se bate în butuc și de care se leagă lanțul cu care se trage bușteanul la vale. 3. Umflătură, excrescență: “I s-o făcut la pt’cior un *cioflânc*” (Faiciuc, 2008). – Din germ. *Schiebling* “bară de metal”, prin sâs. *Schivlânk* (Scriban, MDA). ■ Cuv. rom > magh. *csafling*, *csopling* (Scriban).

cioflingăr, *cioflingari*, s.m. (reg.) Om de nimic; vagabond. – Din *cioflâng* + suf. -ar.

ciolcă, (cioaică, ciocă), s.f. (reg.) Pui de cioară. – Din *ceucă* “stăncuță”.

ciolnoș, -ă, *ciolnași*, -e, adj. (reg.) Murdar, mizerabil: “De găina zboicoșe, / De femeia *ciolnoșe*” (D. Pop, 1978: 199). – Et. nec.

ciolă, *ciol*, s.f. (reg.) Minciună. – Din magh. *csal* (MDA).

ciolént, *ciolenturi*, s.n. Mâncare specific evreiască: “*Ciolent* le zăce la fasole cu carne (de vită), la cuptor...” (Pintea, 2016: 213). – Cf. *ciolan* “os [cu sau fără carne pe el]”.

ciolhă, *ciolhe*, (ciolhău), s.f. (reg.) 1. Trunchi găunos de copac. 2. Organul genital la vite; fătăciune. – Et. nec. (MDA).

ciológ, *cioloage*, s.n. (reg.) Ciolan, os, ciont: “Carnea și *ciologele*, / Mi-o mâncat dușmancele” (Bilțiu, 2006: 73). – Contam. dintre *ciolac* “om ciung” și *olog* “schilod” (MDA).

ciolpán, *ciolpani*, s.m. (reg.) 1. Trunchi de arbore fără crengi, uscat și rămas în pământ; cioată, ciung. 2. Om mare și diform. ■ (onom.) *Ciolpan*, nume de familie frecvent în zona Vișeu. – Dintr-un primitiv *ciop* “trunchi” (Șăineanu); comp. cu tc. *colpa* “stângaci”; probabil din sl. *čerpŭ* “așchie, bucată de lemn” (DER).

ciolteán, -ă, *ciolteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ciolt. 2. (Locuitor) din Ciolt. ■ (onom.) *Ciolte*, *Cioltea(n)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ciolt* + suf. -ean.

ciolteáncă, *cioltence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ciolt. Locuitoare din Ciolt. – Din *cioltean* + suf. -că.

ciomăgí, *ciomăgesc*, v.t. A bate pe cineva cu ciomagul: “I-au legat bine pe hoți, i-au *ciomăgít* pe fiecare, apoi le-au

dat drumul” (Bilțiu-Dăncuș, 2005 : 45). – Din *ciomag* “bătă” (MDA).

ciomăgít, -ă, *ciomăgiți*, -te, adj. Bătut cu ciomagul. – Din *ciomăgi*.

ciomón, *ciomoane*, s.n. (reg.) Grămadă: “*Ciomou*’ de dohan, 2 zloți” (Socolan, 2005 : 164). – Din magh. *csomó* (MDA).

cióncaș, -ă, *cioncași*, -e, adj. (reg.) 1. (despre oameni) Fără un braț; cionc, ciung. 2. (despre animale) Fără un corn, ciut; fără coadă, ciunt. 3. Teren de pe care au fost tăiați copacii. ■ (top.) *Cioncaș*, deal în Cufoaia și Fântânele; deal în Bârsana. ■ (onom.) *Cionca*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *csonkaš* “pădure cu crengile tăiate” (MDA).

ciondăní, v.r. v. ciondrăni.

ciondrăní, *ciondrănesc*, (ciondăni, ciontrăni), v.r. (reg.) A se certa, a se lua la harță, a discuta în contradictoriu: “Și ia, tăt așe ne-am *ciondănit* din cauza oilor” (Bilțiu, 2007: 409). – Comp. cu magh. *csángatni* “a trage clopotele”, *civódni* “a se certa” (Scriban); posibil din säs. *schänden* (MDA).

ciónic, s.n. (reg.; înv.) Luntre, șeică: “La noi, suie cu *cionicu* pă oală și ia groștioru...” (Papahagi, 1925: 304). – Din magh. *csónak* “barcă” (MDA).

ciónt, *ciointe*, s.n. (reg.) 1. Os, ciolan: “Ni, măi, dar ce fel de câine-i aiestă că nu-i trebuie *ciointul*? Că doar alți câini bucuroși rod *ciointele*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 43). 2. (în expr.) *Ciontu’ de la grumaz* = mărul lui Adam; gâltan. 3. (în expr.) *A pune ciontu la treabă* = a se strădui: “Nu vre’ pune *ciontu* a trudi” (Grai. rom., 2000). 4. (adv.) Bocnă, tare, în expr. *înghețat ciont*. ■ (onom.) *Cionte(a)*, nume de familie în jud. Maram. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *csont* “os” (MDA).

ciontós, -oasă, *ciontoși*, -oase, (ciontoș), adj. (reg.) Osos, ciolănos. ■ (onom.) *Ciontos*, *Ciontoș*, nume de

familie în jud. Maram.; *Ciontoș*, poreclă în Strâmtura; *Ciontoșan*, poreclă în Oncești. – Din magh. *csonotos* (MDA); din *ciont* + suf. -os (Frățilă).

ciopór, *ciopoare*, s.n. (reg.) 1. Grup. 2. Turmă de oi. 3. Cărd, grămadă: "Ei s-o strâns cu toți *ciopoară*, / Pă Hristos ca să-l omoară" (Bârlea, 1924, I: 135). ■ (onom.) *Ciopor*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *csoport* "grupă, grămadă, ceată, cărd" (Pușcariu, după DER; MDA).

cioporăș, *cioporașe*, s.n. (reg.) Turmă mică de oi. – Din *ciopor* + suf. -aș.

ciopotí, v.i. A picura, a curge, a șiroi: "Ploaia *cipoté*, / Grâul răsăre" (Bilțiu, 1996: 378). – Var. a lui *șipoti*.

ciorlău, *ciorlauă*, s.n. (reg.) Drug de lemn folosit pentru a strânge lanțul care leagă lemnele pe car; sânzău (în zona Chioar). – Var. a lui *ceatlău* (< magh. *csatló*) (MDA).

ciórs, s.n. v. cioarsă ("obiect uzat").

ciormán, *ciormani*, (ciormă), s.m. (reg.) Vierme din fructe. ■ (onom.) *Ciormani*, poreclă pentru locuitorii din Plopiș. – Din sl. *čirmŭ* "roșu" (DER); din *ciormă* "larvă, vierme" + suf. -an (MDA).

ciormă, s.f. v. ciorman.

ciornă, adj. (Capră) neagră la cap. ■ (top.) *Ciorna Vodă*, izvor de apă minerală, pe valea Drahmirov, în loc. Ruscova. – Din rus. *černŭj* (pron. *čionrŭj*) "negru" (Scriban, Șăineanu, MDA).

ciornéi, adj. (reg.) (despre oameni) Brunet, negricios. ■ (onom.) *Ciornei*, poreclă și nume de familie. – Din rus. *čern* + suf. -ei (MDA).

ciorofleășcă, s.f. (reg.) Noroi subțire, mazăgă. – Din tema *ciorn*- "negru" + *fleășcă* "apos".

cioroscúță, *cioroscute*, s.f. (reg.) Prună de vară. – Et. nec.

ciorsăi, *ciorsăiesc*, (ciorsăli, ciursuli), v.t. (reg.) 1. A tăia cu o unealtă

care are tăișul uzat. 2. A trage după tine papuci stricați. – Din *cioarsă* (MDA).

ciorsălí, v.i. v. ciorsăi.

ciosmolí, *ciosmolesc*, (ciosmoli), v.r. (reg.) 1. A se agita, a se frământa. 2. A se zvârcoli (în așternut). – Creație expresivă, cf. *moșmoli* (DER).

ciosmolít, -ă, *ciosmolíți*, -te, (ciozmolít, cioșmolít), adj. (reg.) Ciufulit; cu părul vâlvoi: "Fecioru' dacă sensoară: / *Ciozmolít* ca și o cioară" (Bârlea, 1924, II: 208). – Din *ciosmoli*.

ciótcă, *ciotci*, s.f. (reg.) 1. Grămadă, stivă. 2. Trunchi, lemn. 3. Buturugă, ciot, rădăcină de copac: "Lemnul de foc se fasona la *ciotcă*; de circa 20 de ani s-a renunțat la acest sistem de exploatare" (Dăncuș, 1986: 66). – Din magh. *csutka* "cocian, cotor" (DEX, MDA); din rus. *čétka* (pron. *čotka*) "număr pereche" (Scriban).

ciotormán, *ciotormani*, (ciotorman), s.m. (reg.) Gușat. ■ (onom.) *Ciotormani*, poreclă pentru locuitorii din Slătioara, Vadul Izei și Curtuiuşul Mare. – Probabil der. din *ciot*, *cioturos* (ref. la gușă).

ciotórnă, s.f. v. ceteră ("jgheab").

ciotoromán, s.m. v. ciotorman.

cípcă, s.f. (reg.) 1. Dantelă. 2. Panglică, bentiță: "Și la ochi o *cípcă* neagră, / Să nu vadă cine leagă" (Bilțiu, 2006: 131). – Din magh. *csipke* "dantelă" (Tiktin, după DER; MDA).

cipilí, *cipilesc*, (ciupili), v.t. (reg.) A îndepărta penele de pe o găină pentru a putea fi gătită: "Mai avem multe găini nefripte, / Numa trebe *cipilite*" (Bilțiu, 2015: 159). – Var. a lui *ciupili*, *ciupeli*; din *ciup* "smoc de păr".

cipilícă, *cipilici*, s.f. (fam.) Bască. – Et. nec. (MDA).

cipilít, -ă, *cipilíți*, -te, adj. (reg.) 1. (Găină) fără pene. 2. Tuns neglijent. – Din *ciupili*.

ciopotí, *ciptesc*, v.i. (reg.) A plânge; a zd'era. – Din *șipot*.

cir, s.n. (reg.) Făină fiartă (de ovăz sau de porumb); terci. – Din ucr. *čyr*.

cîrcă, *circi*, s.f. (reg.) 1. Lemn gros, așezat la temelia unei case: “Să taie *circi* de lemn de gorun și pă *circi* (...) să ridică casa” (Grai. rom., 2000). 2. Popic de lemn folosit la jocurile de copii: “Se făcea un popic ascuțit la capete. Îi zicea *cîrcă*. Trebuia să-l lovești cu o lopățică, să sară” (Bilțiu, 2009: 136). – Et. nec.

cîrcov, *circovi*, (circoz), s.m. (înv.) *Circovii de iarnă* = nume dat unei sărbători populare, care se ținea în 16-18 ianuarie: “*Circovii* sau fulgerătoarele. În ziua *circovilor* nu se lucra de către femei; se ținea pentru marhă și pentru sănătatea oamenilor. Se mai ține pentru ca să nu-i mănânce lupii pe oameni” (Corpus, 2004: 33). – Et. nes., cf. bg. *cerkova* (MDA); din sl. *čerkovnei* “eclezastic” (Tiktin, după DER).

cîreșâr, *cîreșari*, s.m. (pop.) Luna iunie. ■ Din punct de vedere agricol, luna iunie corespunde cu perioada numită “pe vremea săpatului de-a doilea” (Faiciuc, 2008: 253). – Din *cîreășă* + suf. -ar (DEX, MDA).

cîrip, *ciripuri*, (cilip, cîrep, cerep), s.n. (reg.) 1. Ghiveci de lut ars pentru flori; glastră (în zona Chioar). 2. Țiglă: “Mni-o zburat tăte *cilipurile* de pe casă” (Faiciuc, 2008: 753). – Din magh. *cserép* “țiglă, olan” (MDA).

cîit, interj. Îndemn la tăcere: “Eu dau să o întreb că unde merge noaptea, dar ea zice către mine: *Cîit!*” (Bilțiu, 1999: 190). – Din magh. *csitt* (DA).

cîităi, *cîităiesc*, v.t. (reg.) A face pe cineva să tacă, să se liniștească: “Cânele prinde a lătra cătă Fata Pădurii. Io am *cîităit* cânele” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 98). – Din *cîit* + suf. -ăi.

ciubărâr, *ciubărari*, s.m. Fabricant și comerciant de ciubere. ■ (onom.) *Ciubărari*, poreclă pentru locuitorii din Ardasat. – Din *ciubăr* + suf. -ar.

ciubótă, *ciubote*, s.f. 1. Cizmă. 2. (bot.) *Ciubote*, nume dat de localnici

lalelei peștițe, plantă erbacee din familia liliaceelor (*Fritillaria meleagris*).

■ Cupa florii, în formă de clopot, are petalele pătate aproape regulat cu dreptunghiuri alburii pe fond violaceu, ca o tablă de șah. Plantă ocrotită de lege. Semnalată în pădurea Bavana de la Fersig, între Șomcuta Mare și Mireșul Mare (zona Chioar). – Din ucr. *čoboty* (Scriban, MDA).

ciucălău, *ciucălăi*, (ciucălău), s.m. (reg.) 1. Știulete de porumb; cocean. 2. Ciucure, împletitură din lână, franjuri: “[Mărțișorul] îl împletem din două fire. La capăt îi făcei *ciucaluă* și le legai” (Bilțiu, 2009: 47). 3. Apelativ vulgar, cu sensul de “penis”. – Din magh. *csukló* “articulație; încheietura mâinii” (Scriban, MDA), srb. *čokov* (MDA).

ciucarlîe, *ciucarlîi*, s.f. (arh.) Deal mic în formă de cioc. ■ (top.) *Coasta Ciucarlîilor*, deal în Răzoare. – “Credem că *ciucarlîa*, *ciucarlîile* erau nume topice care porneau de la un apelativ, azi dispărut, *ciucarlîe*, cu sens de deal mai mic, rotund, în formă de cioc. Cf. numele topice Ciocârlîu, Ciocârlău, Ciocârlia, semnalate mai ales în sudul țării și care au la bază apelativul *ciocârlîe*, cu sensul de vârf, cioacă, ridicătură” (Vișovan, 2008: 35). ■ Din *cioc* > *ciuc*, *ciucă* “culme, pisc”.

ciúcă, *ciuci*, s.f. (reg.) 1. Culme, pisc, vârf. 2. Botă, ciomag, măciucă: “În vârful steagului pun ȧurgălău și struț (...) și cipcele păstă *ciucă*” (Papahagi, 1925: 318). ■ (onom.) *Ciuc*, *Ciucă*, *Ciuca(ș)*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, cf. alb. *čuka* “culme” (Philippide, Rosetti, Băncuș, Vraciu, Reichenkron) (< i.-e. **keu-k*).

ciucălău, s. m. v. ciucălău.

ciúcî¹, adv. Poziția joasă a corpului, așezare pe vine, ghemuire. – Et. nec. (MDA); din *ciuci²*.

ciuci², v.r. (pop.) A se ghemui, a sta pe vine. – Din sl. *čučati* (MDA), cf. sb. *čučati* “a se așeza pe vine”, magh.

csucsulni “a sta jos”, însă ar putea fi vorba și despre o formație spontană (DER).

ciuciulí, *ciuciulesc*, v.r. (reg.) A se ghemui, a se strânge. – Cf. magh. *csücsülni* “a ședea turcește” (Scriban, MDA).

ciúclă, *ciucle*, s.f. (reg.) 1. Buclă de păr, moț. 2. Creștetul găinii sau al cocoșului. ■ (onom.) *Ciucłata*, nume de găină (“cu ciucłă în vârful capului”); *Ciuclea*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *csuklya* “glugă, capișon; cornet (de hârtie)” (MDA).

ciúcuri, s.m., pl. (reg.) 1. Pantaloni: “Și-o dat *ciucurii* drept cioareci” (Papahagi, 1925: 244). 2. Ornament din împletitură: “Capra este acoperită cu un covor, pe care sunt cusute fâșii de hârtie, *ciucuri* de lână și clopoței” (Bilțiu, David, 2007: 234). – Cf. tc. *çukur* “panglică, bandă” (DA după DER); cf. srb. *čukur* (MDA).

ciúdă, s.f. 1. Părere de rău. 2. (înv.) Uimire. 3. Supărare, necaz. 4. Furie: “Nici că m-aș clăti din loc / Pă *ciúdă* de-a meu noroc” (Papahagi, 1925: 184). – Din sl. *čudo* “miracol, minune” (Scriban, DEX, MDA).

ciudós, -oasă, *ciudoși*, -oase, adj. Supărăcios, înциudat: “Dar românii, încă *ciudoși*; de ce să le ducă tătarii bunătațile, scumpeturile...?” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 211). – Din *ciúdă* + suf. -os.

ciudí, *ciudesc*, v.r. 1. A se supăra, a se întrista: “Mult s-au *ciudit* oamenii și s-au cântat babele de pățania fetei...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 63). 2. (înv.) A se mira: “Lumea-ntreagă s-ar *ciudi* / Ce dragoste poate hi” (Papahagi, 1925: 207). 3. A se frământa sufletește, a se zbuciuma: “Da' Mutu, cum vede secera cea strâmbă și cizma cea găurită într-un capăt, să *ciudește* că oare ce-o fi aceea?” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 244). – Din sl. *čuditi sen* “a se mira” (Scriban, DEX, MDA).

ciudít, -ă, *ciudiți*, -te, adj. 1. Supărat.

2. Mirat. – Din *ciudi*.

ciúf, *ciufi*, s.m. 1. Smoc de păr zbârlit. 2. Om de nimic. 3. Om de râsul lumii, de comedie: “Pentru frunza mătrăgunii / *Ciufu* și fata minunii” (Bârlea, 1924, I: 198). 3. (mit.) *Ciufu' Noptii*, personaj mitologic, aidoma cu Omul Noptii: “*Ciufu' Noptii* i-o purtat pă tăt'e câmpurile acelea, numa drumu' bun nu l-o găsit, până n-o cântat co-coșu” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 94); *Ciufa Lumii* = Fata Pădurii. ■ (onom.) *Ciufu*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Brâncuș, Vraciu, Reichenkron), cf. alb. *cufkë* “smoc de păr”.

ciufălitură, s.f. v. ciufulitură.

ciuflică, *ciuflic*, v.i.r. (reg.) 1. A se apleca, a se lăsa pe vine: “Pe când să mă *ciuflic* și eu să pot bea un pic de apă, toată fântâna era tulburată” (Bilțiu, 1999: 255). 2. A se băga cu capul în apă: “...i-o luat de pt'icioare și i-o *ciuflicat* în bute” (Papahagi, 1925: 313). (Maram.). – Et. nec. (MDA).

ciuflicăt, -ă, *ciuflicați*, -te, adj. Aplecat. – Din *ciuflica*.

ciufós, -oasă, *ciufoși*, -oase, adj. (reg.) 1. Nepieptănat, (cu părul) zburlit. 2. Batjocoritor: “[De Anul Nou], mai multe neveste *ciufoase* se deghizează în moși, cerșetori, țigani etc., colindă pe la case...” (Bilțiu, David, 2007: 248). – Din *ciuf* + suf. -os (MDA).

ciufulí, *ciufulesc*, v.t.r. (reg.) 1. A se părui. 2. A batjocori; a face pe cineva ridicol: “Că tare mult o *ciufulit* pă tăte fetele” (Memoria, 2001: 14). – Din *ciuf* “smoc de păr” (MDA).

ciufulít, -ă, *ciufuliți*, -te, adj. (reg.) 1. Cu părul vâlvoi; borzoș. 2. Batjocorit: “Fata trăia tăt supărată, că era tătă zua *ciufulită* de maștihnă” (Bilțiu, 2007: 191). 3. Poreclit. – Din *ciufuli*.

ciufulitură, (ciufălitură), *ciufulituri*, s.f. (reg.) Poreclă, supranume. – Din *ciufuli* “a batjocori” + suf. -(i)tură.

ciuháie, *ciuhăi*, s.f. (reg.) Vacă slabă. – Din *ciuhă* + suf. -*aie*.

ciuhă, *ciuhe*, s.f. (reg.) 1. Sperietoare pentru păsări, în lanurile de cereale; păpușă; spaimă; moș. 2. Bufniță. 3. Om urât. ■ (onom.) *Ciuhan*, nume de familie în jud. Maram.; *Ciuha*, poreclă frecventă dată persoanelor cu aspect dezagreabil. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “momâie”. – Din sâs. *čuha*, cf. germ. *Scheuche* “sperietoare, momâie” (NDU); din *ciuf* (DER).

ciuhăli, *ciuhălesc*, (ciuhuia), v.i. (reg.) A pune ciuhă, sperietoare. – Din *ciuhă*.

ciuhuiă, v.i. v. ciuhăli.

ciul, -ă, *ciuli*, -e, adj. (reg.) 1. Cu urechi anormal de mici. 2. (Oaie) fără coarne; șut. ■ (onom.) *Ciulă*, poreclă dată unui om cu urechi mici. – Din srb. *čula*, *čulav* “cu urechile mici” (Scriban, Șăineanu).

ciulí, *ciulesc*, v.t.r. 1. A se apleca, a se ghemui; a se ascunde. 2. (despre animale) A ține urechile ridicate (pentru a-și încorda auzul). – Din srb. *čuljiti* (Șăineanu, DEX, MDA); var. regr. de la *ciuciuli* “a (se) ghemui” (DER).

ciulít, -ă, *ciulíți*, -te, adj. Ghemuit. – Din *ciuli*.

ciumă, *ciume*, s.f. 1. (med.) Boală infecțioasă gravă; pestă. 2. (fig.) Persoană foarte urâtă: “Ba acee nu-i *ciuma*, / Că-i anume soacră-ta” (Bârlea, 1924: 50). 3. Tăciune de porumb. – Lat. *cyma* “umflătură” (Scriban, Pușcariu, DEX, MDA).

ciumăfaie, (ciumafău, ciumăhaie), s.f. (reg.) Tăciune de porumb. ■ În satele de pe valea Marei se folosește *ciumăfaie*; în nord și pe Vișeu, *ciumă*; pe Iza, *ciumăhaie*; în paralel circulă sin. tăciune (ALRRM, 1973: 811). – Din *ciumă* (vezi sensul 3) sau dublet a lui *ciumăfaie* “plantă erbacee toxică; laur”.

ciumíl, (cimil, ciumnil), interj. (reg.; înv.) Formulă inițială a ghicitorilor:

“*Ciumnil, ciumnil, ce-i aceea*” (Papahagi, 1925: 299). – Var. a lui *cimil*, *cimel*, *cinel* (MDA).

ciumilí, *ciumilesc*, (ciumili, ciumnili), v.i.t. (reg.; înv.) 1. A spune ghicitori. 2. A ghici, a dibui. 3. A drăcui, a blestema: “Ciumniliga, liga, / *Ciumnilească-ți* dracu limba”. 4. A striga, a chiui, a iui: “Feciorii *ciumnilesc*” (ALRRM, 1969: 230). – Var. a lui *cimili* (MDA).

ciumilitură, *ciumilituri*, (cimilitură), s.f. (reg.) Ghicitoare: “Apoi *ciumiliturile* astea noi le spunem atunci când desfăcăm cucuruzi toamna” (Papahagi, 1925: 327). – Din *ciumil* + suf. -*itură* (MDA).

ciúmp, -ă, *ciumpi*, -e, adj. (reg.) 1. Șchiop: “Cu vreo două oi mărunte, / Că nu pot zini de *ciumpe*” (Lenghel, 1979: 173). 2. Ciuntat, tăiat, retezat. 3. (în expr.) *Stă ciump* = ghemuit. – Cf. *ciump* “ciot” (cuv. autohton, Philippide, Rosetti, Brâncuș, Vraciu).

ciumpăzí, *ciumpăzesc*, (ciumpăni, ciumpăvi, cimpezi), v.i. (reg.) 1. A șchiopăta: “Și caii ne-o *ciumpăvit*, / Trăbui-u-ar potcoviț” (Bilțiu, 2015: 141). 2. A merge greoi. – Var. a lui *ciumpăvi*.

ciumurluí, *ciumurluiesc*, v.r. (reg.) A se scârbi, a se îngreșoșa. – Din magh. *csömörleri* “a se îngreșoșa”, din *csömör* “greață” (Scriban); din magh. *csömörlik* (MDA).

ciumurluíť, -ă, *ciumurluiți*, -te, adj. (reg.) Scârbit. – Din *ciumurlui*.

ciúng, -ă, *ciungi*, -e, adj. (reg.) 1. Lipsit de un braț; cu brațul retezat; invalid. 2. Arbore pitic, nedezvoltat sau cu crengile tăiate. 3. Arbore bătrân din care nu a mai rămas decât tulpina: “Pe unde Maica meré / *Ciungi* uscați tăt înverzé” (Memoria, 2001: 112). ■ (top.) *Ciungi*, deal acoperit cu tufișuri și fânațe în Bârsana, Oncești, Rozavlea, Sălișteștea de Sus, Slătioara; *Ciunga*, deal neîmpădurit în Borșa. ■ (geol.) *Ciungi*, peșteră situată în apropiere de satul Mesteacăn. ■ (onom.) *Ciungu*, nume de

familie și poreclă în Maram. (Sec. XV). – Cf. it. *cionco* “mutilat” (Scriban, DEX, MDA); din rădăcina expresivă *cioc*, cu infizul nazal (DER); cuv. autohton (Philippide).

ciungări, *ciungăresc*, v.t. (reg.) A ciunta, a tăia: “De coarne o *ciungărit-o*” (Papahagi, 1925: 293). – Din *ciungar* “arbore cu vârful tăiat” (MDA).

ciungărit, -ă, *ciungăriți*, -te, adj. (reg.) Ciuntat, tăiat. – Din *ciungări*.

ciunt, -ă, *ciunți*, -te, adj. Retezat, tăiat; ciung. ■ (onom.) *Ciunt(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Contaminare dintre *ciot* și *ciung* (DEX, MDA).

ciuntereag, *ciuntereaguri*, s.n. (reg.) 1. Parte a corpului ciuntit; ciuntătură; ciot de mână: “O pus un cocon pă on *ciuntereag* de mână și, pă celălalt, pă alt *ciuntereag* de mână” (Bilțiu, 2007: 165). 2. Ceea ce rămâne dintr-o plantă, după ce a fost tăiată la o distanță mică de la pământ: “Din tăte mușcatele mi-o rămas numa *ciuntereagurile*” (Faiciuc, 2008: 753). – Din *ciunți* “a amputa”.

ciuntă, *ciunt*, v.t. 1. A tăia, a reteza. 2. A curma: “Dacă viața mi-o *ciuntați*, / Pă mine mă îngropați / În strunguța oilor” (Lenghel, 1985: 212). – Din *ciunt* (MDA).

ciup, *ciupi*, s.m. (reg.) 1. Smoc de păr, moț: “Saie-le ochii, / Pice-le *ciupu*” (Bilțiu, 1990: 294). 2. Mătasa-porumbului; cosâță. 3. Perciuni. 4. (în expr.) *Dă ciup* = leagă rod. ■ Termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). – Din sl. (srb. *čup* “smoc”, rus. *čup* “moț”), cf. alb. *čupë* “pleată” (DER); din srb. *čup* (DA, DLRM, MDA).

ciupă, *ciupe*, s.f. (reg.; înv.) 1. Covată din lemn (mai nou, din tablă zincată sau material plastic) utilizată pentru spălarea rufelor sau a copiilor. 2. Apa în care se îmbăiază prima dată nou-născutul (potrivit tradiției, apa

respectivă se aruncă în grădină sau la rădăcina unui pom din curte): “Unde mi-ai țâpat *ciupa*, / De nu mi-i dragă lumea?” (Papahagi, 1925: 167). ■ (onom.) *Ciupa*, nume de familie. – Cf. bg. *čipa* “nou-născut” (Lacea, după DER; DLRM), *čipkam* “a îmbăia un copil” (DA, după DER).

ciupăi, *ciupăiesc*, (ciupăci), v.t. (reg.; înv.) A spăla, a îmbăia: “Hainele să spală, dar copilul se *ciupăcește*” (ALRRM, 1971: 298). – Din *ciupă* (MDA).

ciupăit, -ă, *ciupăiți*, -te, adj. (reg.) Spălat, îmbăiat: “După ce se năștea copilul, i se punea, în apa în care era *ciupăit* prima dată, un clopoțel de alamă” (Calendar, 1980: 17). – Din *ciupăi*.

ciupilí, v.t. v. cipili.

ciupós, -oasă, *ciupoși*, -oase, adj. (reg.) 1. Păros, cu părul mare: “Du-te acasă, tu, *ciupoasă* / Și te lă și fii frumoasă” (Bilțiu, 1994: 274). 2. Ciufulit. – Din *ciup* + suf. -os (DER).

ciúr, *ciururi*, s.n. 1. (reg.) Broderie, dantelă. 2. Rama pe care se întinde broderia. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “dantelă”. – Lat. *cibrum* (= cribum) “sită, ciur” (CDDE, DA, MDA). ■ Cuv. rom. > srb. și slov *čura* (Macrea, 1970).

ciură, *ciurez*, v.t. (reg.) A broda. – Din *ciur* (MDA).

ciurăt, -ă, *ciurați*, -te, adj. (reg.) Cu dantelă, dantelat: “Leliță, poale *ciurate*, / Rău te-am visat astă-noapte” (Bârlea, 1924, II: 44). – Din part. lui *ciura* (MDA).

ciurău, s.n. v. ciuroi (“șuvoi de apă”).

ciurdár, *ciurdari*, s.m. (reg.) Persoana care păzește o turmă de animale; văcar, boar, păstor: “Dacă primarul s-o răstit așa de tare cătă el, s-o dus bietul *ciurdar* acasă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 285). ■ (onom.) *Ciurdar*, *Ciurdărean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *ciurdă* + suf. -ar (DEX,

MDA).

ciurdaș, *ciurdași*, s.m. Văcar; ciurdar. ■ (onom.) *Ciurdaș(iu)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *csirdás* (MDA).

ciurdă, *ciurde*, s.f. 1. Cireadă, turmă (de animale): “C-o zâs tata că mi-a da / O *ciurdă* mândră de boi” (Papahagi, 1925: 174). 2. Mulțime de oameni; ceată: “Pintea, dacă o auzit că o *ciurdă* de tătari a trecut pe la Baia Mare...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 211). – Din magh. *csorda* “turmă” (Scriban, DEX, MDA).

ciurgău, *ciugaie*, *ciurgauă*, s.n. (reg.) Izvor amenajat pentru a putea bea apă; șuvoi: “Mândrule, mândrele tale / Să duc sara la *ciurgău* / Și mă vorovăsc de rău” (Țiplea, 1906: 482). ■ (top.) *Ciurgău*, arătură, pășune în Botiza. – Din magh. *csurgó* “șipot” (DA, MDA); din *ciur*, creație expresivă (DER).

ciurigău, *ciurigăi*, s.m. (reg.) Prăjitură din aluat cu ouă și lapte, în formă de covrig; se dau la colindători. – Din magh. *csöröge* “inel”.

ciurlíc, *ciurlicuri*, s.m. (reg.) Pasăre de noapte; huhurezul mare (*Strix uralensis*), denumit astfel în leud, Săpânța, Moisei. – Cf. *ciurlica* (despre păsări) “a cânta, a ciripi; a forfoti” (onomatopee).

ciurói, *ciuroaie*, (ciurău), s.n. 1. Izvor care curge pe un jgheab îngust; șuvoi de apă. 2. Jgheab din lemn sau metal sub streșina casei, pentru colectarea apelor pluviale; valău / halău, ciotorne. ■ (top.) *Ciuroi*, fânațe în Bârsana, Bogdan-Vodă, Dragomirești, leud, Rozavlea, Săcel, Vadul Izei; pe terenurile respective există câte un izvoarăș (Vișovan, 2005); *Ciuroaiele*, loc de pe Valea Vaserului, unde mai multe izvoare curg pe un scoc (Mihali, 2015: 67); *Ciuroi*, cascadă (20 m) în bazinul Văii Sarasău, pe râul *Ciuroi*. – Din interj. *ciur* “exprimă zgomotul produs de un șuvoi de apă” + suf. -*oi* (Giuglea,

după DER); probabil din *ciurui* “a curge șiroind și producând un zgomot caracteristic” (DEX, MDA).

ciursulí, v.i. v. ciorsăi.

ciurúc, *ciurucuri*, s.n. 1. Rămășiță de ceva, rest. 2. Ceva uzat, folosit. 3. Om care nu se pricepe la nimic. – Din tc. *čürük* “putred, stricat” (Șăineanu, după DER; Scriban, MDA).

ciúș, *ciuși*, s.m. Pasăre migratoare, prezentă în grădini, vii, poiene și lunci, dar și în pădurile colinare (*Otus scops*). ■ În Maram., este răspândită în livezile bătrâne. – Probabil formă onomatopeică.

ciút, -ă, *ciuți*, -te, adj. 1. Fără coarne; cu coarnele tăiate sau căzute; șut: “O rămas pă vârv de munte, / La oile cele *ciute*”; “Cu oi *șute* și cu șchioape” (Papahagi, 1925: 121). 2. Cu coada tăiată. 3. Cu urechi mici. 4. Stângaci, neîndemânatic. – Cuv. autohton (Hasdeu, Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș); cf. alb. *shut* (DEX, MDA).

ciután, s.m.f., adj. v. ciutean.

ciútă, *ciute*, s.f. Cerboaică: “Unde mergeți, tri *ciute*, înălțate și îmbălbăte, cu jar încălțate, cu pară de foc aprinsă, cu ură încinsă?” (Corpus, 2004: 53). ■ (top.) *Ciuta*, sat aparținător de com. Bicaz (zona Codru). ■ (onom.) *Ciuta*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, cf. alb. *shutë* (Nodex).

ciuteán, -ă, *ciuteni*, -e, (ciutan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ciuta. 2. (Locuitor) din Ciuta. ■ (onom.) *Ciutan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ciuta* + suf. -*ean*.

ciuteáncă, *ciutence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ciuta. Locuitoare din Ciuta. – Din *ciutean* + suf. -*că*.

ciutrúc, *ciutrucuri*, s.n. (reg.) 1. Ciot, ciotură. 2. Om mic de statură. ■ (top.) *Ciutruchii*, coastă de deal în Odești (unde s-a tăiat pădurea și au rămas

cioturi). – Posibil din *ciot*, cu un intermediar **ciotruc*.

ciutrucós, -oasă, *ciutrucoși*, -oase, adj. (reg.) Cioturos, noduros. – Din *ciutruc* + suf. -os.

ciutură, *ciuturi*, s.f. 1. Vas din doage sau dintr-un trunchi scobit care servește la scos apa din fântână; găleată. 2. Țeava de la pipă. ■ (onom.) *Ciuturaș*, *Ciutureanu*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. pop. **cytola* (DA, DEX, MDA).

ciuturugă, *ciuturuguri*, *ciuturuge*, s.f. (reg.) Buturugă. – Din *ciot* + *buturugă* (Scriban, MDA).

clacă, *clăci*, s.f. Muncă prestată benevol în folosul cuiva, urmată de o petrecere: “În sat se făceau mai demult *clăci*: la dusul gunoiului, la arat, la desfăcatul de mălai, la ridicat hăizașului pe casă, la tors, la dusul lemnului din pădure, la făcut fânul, la seceriș etc.” (Bilțiu, 2009: 194-196; vol. II). – Din sl. *tlaka* “serviciu feudal” (Cihac, Conev, după DER); cf. srb., ceh., *tlaka* “serviciu” (DER); din bg. *tlaka* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *kaláka*, *koláka* (Scriban, Bakos), ucr. *kljaka* (Miklosich, Candrea, după DER).

clămpă, *clampe*, (cleampă), s.f. (reg.) 1. Clanță. 2. Zăvor la ușă; vârtel; parte de broască în care intră zăvorul; scoabă. – Din ucr. *klampa*, *clamp*, cf. germ. *Klamm* (Scriban); der. regr. din *clămpăni* (DEX); din *clamp* “cuvânt care imită zgomotul produs de lovirea a două obiecte din lemn” (MDA).

clanetă, *clanete*, s.f. (reg.) Clarinet: “Ceterile și *clanetele* ziceau dansuri de mergea fum” (Bilțiu, 1999: 284). – Din *clarinetă* (MDA).

claniță, *clanițe*, s.f. (bot.) Jugastru, arțar (*Acer campestre*). ■ Atestat în această formă exclusiv în jud. Maram., în loc. Leordina (Borza, 1968: 9). – Et. nec.

claústru, *claustre*, s.n. (înv.) Mănăstire catolică: “...din partea eremiților

claustrului Sântă-Mărie...” (Mihaly, 1900: 614, dipl. 245). – Lat. *claustrum* “curte, țarc, îngrădire” (sec. XIX) (DER, MDA).

clăcán, s.m. v. clăcaș.

clăcáš, *clăcași*, (clăcan), s.m. Persoană care ia parte la o clacă: “Să mă cosască cosașii / Și să mă strângă *clăcașii*” (Memoria, 2001: 82). – Din *clacă* + suf. -aș / -an (Scriban, DEX, MDA).

clăcuí, *clăcuiesc*, v.i. (reg.) A munci în clacă, fără plată; clăcași. – Din *clacă* + suf. -ui (DER, DEX, MDA).

clămpăní, *clămpănesc*, v.i. (fig.) A vorbi mult, fără rost. – Din *clamp* + suf. -ăni (DEX, MDA).

clănțăní, *clănțănesc*, v.t. (despre dinți) A se ciocni ritmic: “...s-au pus la tremurici și la *clănțănit* din dinți, de n-au mai fost în stare să lucreze cu întinsul valăului” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 283). – Din *clanț* + suf. -ăni (Scriban, MDA).

clătí, *clătesc*, v.t.r. (înv.) 1. A (se) mișca, a (se) clătina. 2. A se cutremura: “În anul 1844, în luna lui Oktonvrie, în 23 zile s-au *clătít* pământul până la prânzu demineața” (Socolon, 2005: 196). 3. (ref. la rufe) A limpezi. – Din sl. *klatiti* “a scutura” (Scriban, DEX, MDA).

clătít, -ă, *clătiți*, -te, adj. (înv.) 1. Mișcat. 2. (ref. la rufe) Limpezit. – Din *clătí*.

cleámpă, s.f. v. clampă (“clanță, zăvor”).

cléi, *cleiuri*, (crei), s.m., pl. 1. (dial.) Creier. ■ Sens atestat în toate satele de pe valea Marei și a Vișeuului; pe valea Izei se folosește *crei*, *creri* (ALRRM, 1969: 6). Semnalat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *clei*, *crei*. 2. Ceara din urechi. – Var. a lui *creier* (MDA).

cléjă, *cleje*, (clijie, clejie), s.f. (reg.) 1. Fânațe și terenuri aflate în proprietatea bisericii (a parohiei locale): “...ca nimeni din frații cari se află să nu cuteze a le clăti din *clejea* svîntei beserici” (Bârlea, 1909: 93). 2. Casă

preoțească (Maram. din dreapta Tisei). ■ (top.) *Clejea bisericii*, *clejea popii*, toponime frecvent în Maram. ■ (onom.) *Clej*, *Cleja*, *Clejan*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *eclejie* (MDA).

cléjie, s.f. v. clejă.

clénci, s.n. v. clincer (“par în care se pun oalele la uscat”).

clenódiu, *clenodii*, s.n. (reg., înv.) Bijuterie: “...în rebonificarea banilor, *clenodiilor* și arginteriilor primite cu ocaziunea căsătoriei sale” (Mihaly, 1900: 396; dipl. 166). – Din germ. *Kleinod* (Borcea, după DER; MDA).

clíjie, s.f. v. clejă.

clímp, *climpuri*, s.n. (reg.; înv.) Zăvor la ușă; batcă, vâtej. – Din *climpuș*, var. a lui *clempuș*.

clin, *clini*, s.m. Bucată de pământ care se ară la sfârșit, dacă terenul are o formă neregulată; ic, corn, capăt de pământ. – Din sl. *klinŭ* “cui” (Scriban, Șăineanu, DEX, MDA).

clincér, *clencere*, (clenci, clinci), s.n. (reg.) 1. Par cu crengile retezate la 30-40 cm, pe care se pune iarba la uscat: “În zonele montane, cu precipitații abundente, lucerna, trifoiul și fânul se uscau pe *clenciuri*” (Dăncuș, 1986: 45). 2. Par în care se pun oalele la uscat; sârcier, sârciner. 3. Căpiță (în zona Codru). – Din bg. *klinče* “cui de potcoavă” (DA, MDA).

clínci, s.n. v. clincer.

clintí, *clintesc*, v.t.r. (reg.) A (se) mișca, a (se) urni (din loc). – Et. nec. (MDA).

clintít, -ă, *clitiți*, -te, adj. Mișcat, urnit. – Din clinti.

clintî, *clintesc*, v.t. A desface cu dinții semințe de dovleac sau de floarea-soarelui. – Cf. *clant*, *clăntăni* sau *clintă* “clanță”.

clipocí, *clipocesc*, v.i. 1. A clipi des (pentru a îndeprta somnul). 2. A moțai. – Din *clipi* + suf. -oci (Scriban); cf. bg. *klepač* “pleoapă” (DEX).

clíros, *clirosuri*, s.n. Cler: “...cu totu *clirosu* acestei sfinte beserici scriem...” (Bârlea, 1909: 123). – Din gr. *cliros* (MDA).

clísă, *clise*, s.f. - 1. (reg.) Slănină: “Au strâns banii, aurul, scumpeturile, ce-au găsit în casă, le-au băgat în saci, la fel și *clisa*, bucatele, ce-au găsit în casă și în pod” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 181). ■ În general, se referă la *slănina* de porc pe care maramureșenii o condimentează, o țin în saramură și apoi o afumă, consumând-o crudă, fiartă sau friptă, în tot cursul anului. (Trans., Maram.). 2. Pământ argilos. – Din bg. *klisa* (Scriban, DER, DEX, MDA).

clisós, -oasă, *clicoși*, -oase, adj. 1. (reg.) Unsuros. 2. Argilos. – Din *clisă* + suf. -os (MDA).

clítă, *clite*, s.f. Vas de purtat cuminecătura la bolnavi: “Această sfântă Leterghie (= Liturghier) o a cumpărat Pomanu Olecsa, și o au datu în sfânta beserică în Șugătag, și o lăduță și o *clítă* de pus sfânta cuminecătură” (Bârlea, 1909: 105; doc. din 1768). – Et. nec.

cliúcă, s.f. (reg.) Apă stătută, călduță. – Probabil din *cliuc* “borhot; tescovină”.

cloámbă, *cloambe*, s.f. (reg.) Crean-gă, ramură: “Da-n vârvu paloșului, / *Cloamba* măgheranului. / *Cloamba* vântu' o bătea, / Ochii și gura-i râdea” (Antologie, 1980: 70). – Probabil din säs. *klompen*, germ. *Klumpen* “băț” (Drăganu, DA, Galdi, după DER).

clocotíci, s.m., pl. (reg.) 1. Zurgălău, clopoțel: “Pe macauă, chemătorii-și pun *clocotici* și cipci” (Memoria, 2004-bis: 1.225). 2. (bot.) Plantă cu flori galbene și frunze late (*Rhinanthus alpinus*). – Cf. srb. *klokočika* (Scriban, DEX, MDA).

clocotiș, *clocotișuri*, s.n. (în v.) Clocot, fierbere: “A mea ziță-i grâu ales, / A ta ziță-i de ovăz / Mestecată-(n)

clocotiș” (Papahagi, 1925: 167). – Din *clocot* + suf. *-iș* (DEX, MDA).

clofușniță, *clofușnițe*, s.f. (reg.) Femeie dezordonată, stricată. – Et. nec. (MDA).

cloncăi, *cloncăiesc*, (cloncăni), v.i. (ref. la unele păsări) A scoate strigătul specific: clonc! – Din *clonc* + suf. *-ăi* (DEX, MDA).

clonțani, *clonțanesc*, (clonțai), v.i. 1. A da din clonț; a scoate sunete specifice. 2. A sparge semințe între dinți. – Din *clonț* + suf. *-ăni*.

clop, *clopuri*, s.n. 1. Pălărie. 2. Cupă, olană, țiglă pe coama casei. 3. Claie de fân: “Unii aveau numai *clop*; se făcea în spatele șurii sau la capăt de casă; era acoperit cu jupi de paie” (AER, 2010: 163). ■ (onom.) *Clop de Câne*, nume de ocară, poreclă: “De când beau la *Clop de Câne*, / N-am nemica lângă mine” (Bârlea, 1924, II: 168). – Din magh. *kalap* “pălărie” (Scriban, DLRM, DEX, MDA).

clopotici, s.m. Clopoțel sferic, închis. – Din *clopot* + suf. *-ici*.

clopoți, *clopoțesc*, v.i. (dial.) A trage clopotele; a clopotii: “Granguru a *clopoți* / Și cucu de pop’ ar si” (Papahagi, 1925: 198). – Din *clopotii* (DEX, MDA); cf. clopoțel.

clopuț, *clopuțuri*, s.n. Clop mic: “Bine-mi place de mândru / Cum își poartă *clopuțu*; / Și-l poartă un ptic plecat, / La tăta lume li-i drag” (Memoria, 2001: 101). – Din *clop* + suf. *-uț* (MDA).

clóșcă, *cloști*, *cloște*, s.f. (reg., fig.) Cartofi; corompei, picioici, baraboi. – Din bg., ucr. *kločka* “cloșcă”, cf. alb. *kločkë* (Cihac, Conev, DER); din bg. *kločka* (DEX, MDA).

clúpă, *clupe*, (crupă, cruplă), s.f. (reg.) Instrument cu care se măsoară grosimea trunchiurilor de lemn; compas, capră. – Din germ. *Kluppe* “compas pentru măsurat grosimea buștenilor” (DA, după DER; MDA).

coáci, s.m. v. căuaci (“fierar”).

coárbă, *coarbe*, s.f. (reg.) Unealta cu care se fac găuri în lemn, învârtind cu o mână și apăsând cu cealaltă; burghiu, torcătoare, draivăr, sfordanci. – Din ucr. *korba* (Scriban, DER, DEX, MDA).

coárdă¹, *coarde*, s.f. 1. Strună. 2. Șiret, legătură. 3. Lăstar de viță-de-vie. 4. Bârnă, grindă. – Lat. *chorda* “coardă, funie” (DEX, MDA).

coárdă², *coarde*, s.f. (reg.) Sabie de lemn folosită în recuzita teatrului popular (Bilțiu, 2002): “Ofițerii cu *coarda*, / Trâmbițaș cu trâmbița, / Aceia le-o fo’ popa” (Papahagi, 1925: 196). (Trans. și Maram.). – Din sl. *korŭda*, cf. rus. *korda*, pol. *kord*, alb. *kordë* (DER); din magh. *kard* “sabie” (DA, DEX).

coăcie, s.f. v. covăcie (“fierărie”).

cóbă, adj., s.f. (pop.) 1. (Găină) care cobește (= prevestește ceva rău). 2. Găină slabă și stearpă. ■ (onom.) *Cobă*, poreclă în Rona de Jos. – Var. a lui *cobe* (Scriban, MDA); cf. alb. *kobă*.

cobăltău, *cobăltăuă*, s.n. (reg.) Teren mlăștinos. ■ (top.) *Cobăltăuă*, fânațe în Groșii Țibleșului. – Var. a lui *cobăltoc*, cf. băltoacă; sau din magh. *koboltó* (Drăganu, după DER).

cobârlău, *cobârlăuă*, *cobârlaie*, s.n. (reg.) 1. Culcuș, vizuină. 2. Bârlog de urs. 3. Culcuș ascuns. – Din magh. *kóborló* “a hoinări” (DEX); din magh. *kóbor* “vagabond, hoinar”, cf. *cobârnă* (MDA).

cobí, *cobesc*, v.i. A prevesti ceva rău. – Din srb. *kobiti* (DEX, MDA).

cobílă, *cobile*, (dial. cobd’ilă), s.f. (reg.) Partea plugului pe care stă grindeiul; o unealtă de lemn cu două picioare, în formă de crac, pe care se pun plugul și grapa, când se pleacă la deal, unde nu se poate merge cu carul. – Din sl. *kobyła* “iapă” (sens metaforic referitor la faptul că, la început, suportul era prevăzut cu picioare) (Scriban, DEX, MDA).

cobitor, -oăre, *cobitori*, -oare, adj. Care prevestește ceva rău: “Și-apoi, de la o vreme, dacă au văzut că babele cele *cobitoare* mor una după alta...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 142). – Din *cobi* + suf. -*tor* (DEX, MDA).

coc, *cocuri*, s.n. 1. Cucui, umflătură. 2. Ccoașă: “Are un coc în spate” (ALRRM, 1969: 110). ■ Atestat cu acest sens în Maram. Istoric: în zona Lăpuș, se semnalează sin. *bolfă* (ALR, 1938, h. 58). 3. Pâine mică și rotundă, care se oferea colindătorilor. ■ (onom.) *Coc*, *Coca*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. lat. *cocum*, alb. *kok(jë)* “cap”, sard. *kokka* “pâine rotundă” (DER); var. a lui *cocă* “aluat” (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *kóka* “moț, creastă”.

cocădără, s.f. v. căcădară (“fruct de măceș”).

cocăli, *cocălesc*, (cocălui), v.t. 1. A prepara produse din aluat. 2. A găti, a face mâncare. – Var. a lui *cocoli* “a coace colaci pentru slujbe bisericești” (MDA).

cocăluî, v.t. v. cocăli.

cocătură, *cocături*, s.f. Aluat copt; preparat din aluat. – Din *coace* + suf. -*ătură* (MDA).

cocâmbă, v.r. (reg.) A se gheboși, a se încovoia, a se strânge. – Probabil din *cocârla* “a strâmba, a suci”, contaminat cu *strâmba*.

cocâmbăt, -ă, *cocâmbați*, -te, adj. (reg.) Încovoiat, curbat, îndoit, cocoșat. – Din *cocâmba*.

cocântă, s.f. v. coclintă (“turtă”).

cocârjă, *cocârjesc*, v.r. (reg.) A se îndoii, a se încovoia, a se strâmba. – Din *cârjă* cu prefixul slav -*co* (Scriban); probabil din *cocoșa* “a se îndoii” + *cârjă* (DER, DEX, MDA).

cocârjât, -ă, *cocârjați*, -te, adj. (reg.) Îndoit, încovoiat. – Din *cocârja*.

cocârlătă, *cocârlate*, s.f. (reg.) 1. Îndoitură, cârligătură. 2. Ornament în broderie: “Ș-o cusut pă umăr tăt feli de

cocârlate” (Faiciuc, 2008). – Din *cocârlă* “încovoietură, spirală”.

cocârlău, *cocârlăi*, s.m. (reg.) Melc (cu cochilie); cuculbău. – Din *cocârlă*.

cocârstoc, *cocârstoci*, s.m. 1. Pâinea făcută în ajunul de Crăciun. ■ *Umblatul cu cocârstocul*, obicei de Anul Nou în satele din Maram. Istoric: “La Sânvăsâi, copiii mici, între șase și nouă ani, umblă din casă în casă cu *cocârstocu'*, urând la gazdă: *Cocâstroc pă masă, / Voie bună-n casă*. Gazda căsă taie din *cocâstroc* câte-o scrije și le dă la fiecare. Se merge cu *cocâstroc'u* ca gazda să aibă voie bună tot anu” (Bilțiu, 2009: 147; vol. II). 2. (fig.) Om moale din fire. – Et. nec.

cocâstrât, -ă, *cocâstrați*, -te, adj., s.m.f. 1. Încovoiat, răsucit. 2. (s.f.) Colac ceremonial realizat prin unirea a două bucăți de aluat, având capetele răsucite în spirală. – Et. nes., cf. *cocârlă* “spirală”, prin contaminare; sau din **cocâstra* “a răsuci”.

cocean, *coceni*, s.m. 1. Știulete de porumb desfăcut de boabe. 2. Con de brad. ■ (onom.) *Cocean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *kočani* (Șăineanu, Scriban); din bg. *kočan*, srb. *kočanj* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *kocsány* (Bakos, 1982).

cócie, *cocii*, s.f. (reg.; inv.) 1. Trăsură, caleașcă: “O dată pe săptămână, doctorul Várady din Coștiui cu *cocia* trecea prin sat, se oprea la primărie...” (Bota, 2005: 65; Rona de Sus). ■ Atestat cu acest sens doar în Maram. și Sătmăr; în Trans. se folosește sin. *hinten* (ALR, 1956: 355). 2. Cărucior (în Maram. din dreapta Tisei). – Din srb. *kočja*, magh. *kocsi* “din orașul Kocs” (DER, DEX, MDA), cf. germ. *Kutsche* (DER).

cocioárvă, *cocioarve*, (cociorvă), s.f. (reg.) 1. Vătrai (cu care se scoate jarul din cuptor): “Hai, merem acasă și l-om scoate mâine, cu un cârlig lung, ori cu *cociorva*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 291).

■ În jumătatea de nord a țării (ALR, s.n., vol. IV, h. 1.059). 2. Semn în urechea oii. 3. (mag.) Vehicol magic, folosit de vrăjitoare și vârcolaci: "Acela să bâte și cu luna, vârcolacu'. Pă *cociorvă* să suie călărește și *cociorva* aceie i să făce cal. El poate sui până la lună" (Bilțiu, 2007: 295). – Din ucr. *kočerha*, rus. *kočerga* (DEX, MDA).

cociórvă, s.f. v. *cocioarvă*.

cóciș, *cociși*, s.m. (reg.) Vizitiu; sechereș: "*Cociș*, *cocișelu* meu, / Prinde caii la hinteu" (Țiplea, 1906: 415). ■ (onom.) *Cociș*, nume de familie în jud. Maram. ■ Exclusiv în regiunea intracarpatică. – Din magh. *kocsis* "vizitiu, birjar" (DLRM, MDA).

cociúne, s.f. (reg.) Gelatină obținută prin fierberea picioarelor de porc; se pune în farfurie și se lasă la răcit; aitori, răcături, piftie. – Din magh. *kocsonya* "gelatină, răcitură".

cocláuri, s.m., pl. Hârtoape, locuri prăpăstioase: "Nici dracu nu umbla pe care *coclauri* umblau ei" (Bilțiu, 1994: 304). – Et. nec. (MDA); comp. cu rus. *kotlovina* "vale închisă" (Scriban).

cocleală, *cocleli*, s.f. 1. Rugina verde de pe obiectele de aramă. 2. Dospeală. – Din *cocli* + suf. *-eală* (MDA).

coclét, s.n. v. *corleț*.

coclí, *coclesc*, v.i. A sta, a zăcea. – Sensul inițial este "a rugini, a se oxida"; din sl. **kotiliti*, de la *kotlŭ* "căldare de aramă" (Pușcariu, după DER; Șăineanu); cf. bg. *kotljasm* (DEX, MDA).

coclíntă, *coclinte*, (cocântă, cocrintă), s.f. Turtă din aluat nedospit, coaptă pe sobă: "...și-a făcut niște *coclinte* pe șpori, fără oloi, fără nimica" (Bilțiu, 1999: 346). ■ (mag.) Exista credința că preparatul avea puterea de a-i aduce ursitul, în vis, fetei care a ajunat de Sf. Andrei. – Probabil din *cocleală*.

cocoánă, *cocoane*, s.f. 1. Copilă, fată, fecioară: "Te-am ibdit, mândrule,-

odată, / Fost-am *cocoană*, nu fată" (Memoria, 2001: 95). 2. Doamnă. 3. Unealtă de lemn folosită la derularea firului de pe fus, pentru a face ghem. De regulă, această operațiune cade în sarcina fetei (a *cocoanei*). În cazul în care familia nu are fetiță, se confecționează o *cocoană din lemn* (Dăncuș, 2010). ■ Sens specific sub-dialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). – Din *cocon*, de unde și ngr. *kokkóna* (Scriban).

cocón, *coconi*, s.m. 1. Copil, prunc: "Să văd mândrele ce fac / Și *coconu* mneu cel drag" (Papahagi, 1925: 182). 2. Tânăr de neam: "Această numire se folosește și azi pentru băiat, fată. Denotă că maramureșenii au fost nemeși și, când au ceva adunare, mai ales la composoriat, se intitulează boieri" (Bârlea, 1924, II: 462). ■ "Termenul este încă viu în graiul maramureșean și, în parte, în graiul moldovenesc. A mai fost atestat în ținutul Năsăudului, în Țara Oașului și în Ugocea. De la sensul inițial și de bază, «copil», a ajuns la sensul de «copil (fiu) de boier sau de domnitor»; din această cauză și-a restrâns aria de circulație" (Scurtu, 1966: 79-81). ■ Termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). ■ Atestat exclusiv în Maram. (ALR, 1942; h. 259). – Et. nec. (MDA); probabil din *coc(a)* "copil" + suf. *-on* (DER).

coconíe, *coconii*, s.f. (reg.) Pruncie, copilărie: "Rujmalin, frunză roșie, / Ne-am iubit din *coconie*" (Bilțiu, 2006: 186). – Din *cocon* + suf. *-ie* (Scriban, MDA).

cocorá, (cocorî, scocorî), v.r. (reg.) A se îmbufna, a se supăra, a ridica tonul. – Din *cocor* sau din *cocoran* "cocoș".

cocorán, *cocorani*, s.m. (reg.) Cocoș. (Maram.). – Et. nec. (MDA).

cocorátă, *cocorâte*, s.f. (reg.; bot.) Narcisă (*Narcissus Poeticus* L.); stânjen albu, tătaiș, cocoră. ■ Exclusiv în zona

Chioar (ALR, s.n., vol. III, h. 640). ■ (med. pop.) Se folosește la bolile de piept și inimă. – Din *cocor*, *cocoară* “barză”; *cocorăță* “pui de barză” (în faza de lujer, narcisa seamănă cu o barză, cu ciocul ridicat spre cer).

cocorî, v.r. v. *cocora* (“a se îmbufna”).

cocostârc, *cocostârci*, (cocostâlc), s.m. Barză (*Ciconia ciconia*). ■ (onom.) *Cocostârci*, poreclă pentru locuitorii din Groșii Țibleșului. – Contaminare între *cocor* și *stârc* (Șăineanu, Scriban, DEX).

cocoșâr, *cocoșari*, s.m. Specie de pasăre siberiană (*Turdus pilaris*); sturz. ■ Semnalată în depresiunea Maramureșului, până în zona montană, pe văi. – Din bg. *kokošar* “găinar” (Scriban, DEX, MDA).

cocoșește, adv. În felul cocoșilor: “Cântatul *cocoșește* al găinii e prevestitor de nenorociri” (Faiciuc, 2008: 387). – Din *cocoș* + suf. *-ește* (DEX, MDA).

cocoțá, *cocoțez*, (cucuța), v.r. A se cățăra; a se urca (pe ceva mai ridicat). – Probabil din rădăcina *coc*, cf. *cucă* “culme, vârf”, *cucuia* “a se urca” (DER); lat. **cucutiare*, der. de la *cucutium* “glugă”, a dezvolta și sensul de “înălțime, vârf (de deal sau munte)”, cf. sin. *gurguța* (Pușcariu, Loșonți).

cocoțát, *-ă*, *cocoțați*, *-te*, adj. Cățărat. – Din *cocoța*.

cocrîntă, s.f. v. *coclintă* (“turtă”).

cocúť, *cocuți*, s.m. Pâine mică. ■ (onom.) *Cocuť*, poreclă în Vadul Izei. – Din *coc* + suf. *-uť* (MDA).

cocuťá, v.t. v. *cucuța*.

codáľb, *-ă*, *codalbi*, *-e*, adj. (despre animale) De culoare sură sau alb. ■ (onom.) *Codalba*, nume de vacă (în Dragomirești). – Din *coadă* + *alb* (MDA).

codát, *codăți*, s.m. 1. Larva unei muște ce trăiește în brânzeturi; e lungă de 1 cm și poate sări 25 cm în lungime

și 20 cm în înălțime; strepede (*Piophilidae*; *Diptere*). 2. Viermele din fructe; ciorman: “Să știi că fără foc n-ar fi ieșit din tine *codății* care te mâncau înlontru” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 199). ■ (onom.) *Codať*, *Codaťi(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *codan* (MDA).

codăciór, *codăciori*, s.m. (pop.) 1. Larvă de albină. 2. Vierme de dimensiuni mici: “Ce scormonesc *codăciorii* aiștia în pământ și după ce?” (Bilțiu, 1999: 148). – Din *codăť* “vierme” + suf. *-ior* (MDA).

codăťós, *-oasă*, *codăťoși*, *-oase*, adj. (reg.) Plin de viermi; viermos: “Dacă plouă și tună [în 6 august, Schimbarea la față] nu să fac alune, zăcem că-s *codăťoasă*” (Bilțiu, 2009: 38, vol. II). – Din *codăť* “vierme” + suf. *-os*.

codí, *codesc*, v.r. A se îndoi, a șovăi. – Din *coadă* (Scriban, DEX, MDA).

codină, *codine*, s.f. (reg.) Boabe de grâu sau de porumb amestecate cu gunoaie; resturi de la vânturatul grânelor, rămășițe. ■ (top.) În *Codini*, fânațe în Săliștea de Sus. – Din *coadă* + suf. *-ină* (Scriban, MDA).

codorâște, *codorâști*, (codorișcă), s.f. (reg.) 1. Coadă de bici: “Acum nici atâta leac de pădure nu mai au, cât să-și facă omu o *codorâște* la zbici” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 263). 2. Coadă de secure: “Odată i-o-mpluntat *codoriștea*-n brazdă și-o zăs: Mă duc, că te-am slujit bugăt” (Bilțiu, 2007: 328). – Var. a lui *codoriște* (contaminare între *coadă* și *toporiște*) (MDA).

codorișcă, s.f. v. *codorâște*.

codreán, *-ă*, *codreni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană care face parte din populația zonei Codru sau este originară din această zonă. 2. (adj.) Care aparține Codrului, privitor la Codru sau la populația din această zonă. ■ (onom.) *Codrean(u)*, nume de familie în

jud. Maram.– Din n. top. *Codru* + suf. -*ean*.

codreâncă, *codrence*, s.f. Femeie originară din zona Codru. Locuitoare din zona Codru. – Din *codrean* + suf. -*că*.

codrénci, s.n. v. cordenci (“partea mobilă de la meliță”).

codrenesc, -*ească*, *codrenești*, adj. Privitor la zona Codru. ■ *Pâine codrenească*, specialitate locală; *dans codrenesc* = roate. – Din *codrean* + suf. -*esc*.

codriór, -*oară*, adj. De codru. (Maram.). – Din *codru* + suf. -*ior* (MDA).

cófă, *cofe*, s.f. 1. Vas lunguiet din lemn, în care se bate smântâna ca să se aleagă untul; toc, puțină, trocău, jântălău. 2. (reg.) Vas de lemn, de dimensiuni mici, sub formă de butoiăș, în care se ține apa în timpul muncilor de pe câmp: “Mere la râu după apă, / Cu cofă și cu urcior / Și-aduce apă cu dor” (Bilțiu, 2006: 210). 3. Groapă, adâncitură. ■ (top.) *Cufoaia*, sat aparținător de orașul Târgu-Lăpuș. – Cf. bg. *kofa*, tc. *kova*, alb. *kofë*, ucr. *kofa*, magh. *kofa* (DER); din germ. *kufe* “găleată” (Scriban, MDA).

coh, *cohuri*, s.n. (reg.) Vatră cu cărbuni, unde se înroșește fierul; jigneă. – Din ucr. *koh* (Papahagi, 1925; MDA), magh. *koh* (MDA).

cóhe, (cuhnă), s.f. (reg.) Bucătărie (în zonele Chioar, Codru); în var. *cuhne* (în Maram. Istoric). – Din ucr. *kuhnja* (DER); din germ. *Küche* “bucătărie” (Turcanu); din magh. *kohó* “cuptor, furnal” (MDA).

cóiscă, s.f. v. coscă.

coită, *coite*, s.f. (reg.) 1. Cățea. 2. Femeie cu moravuri ușoare. 3. Femeie frumoasă, dar leneșă: “Tot o coită de șerpoaie” (Bârlea, 1924: 63). – Din magh. *kojtat* “a umbla hai-hui, a vagabonda” (Pușcariu, după DER; MDA); lat. *coita* (Pascu, după DER), cf. *coit* “împreunare sexuală”.

cojălcă, s.f. v. cujeică (“furcă de tors”).

cojină, *cojine*, s.f. (reg.) 1. Grămadă de coșuri uzate umplute cu resturi vegetale. 2. Obicei legat de făcliile ce se aprind în noaptea de Sânziene, în satele din Maram. (atestat în Cavnic). ■ *Cojina* constă în aprinderea coșurilor vechi din nuiele, folosite în diverse împrejurări tot anul, urmând a fi înlocuite primăvara; o parte provenea de la exploatarea miniere (cu ajutorul lor se transportau minereurile): “De Sânziene, cete de feciori și copii adunau de la case și din vale coșuri de nuiele pe care le umpleau cu «gilături», frunze sau crengi uscate, le duceau în vârfuri de deal. Se făceau mai multe *cojine*. Fiecare ceată de feciori își tăia din pădure câte un sălcer (prăjină), cu clenciuri, îl înfigea în pământ și-l împodobeau cu coșuri. În jurul sălcerului se așezau vreascuri și găteje. Când se însera, începeau să bucine din corn de bou. Când înceta bucinatul, se aprindeau focurile pe dealuri. Oamenii petreceau «la iarbă verde» până a doua zi dimineața (cu horincă, ceapă, carne, pită de mălai, slănină)” (C.C., 1979). – Din coș, prin sonorizarea consoanei surde “ș”, care trece la “j” (la fel ca și cojniță pentru coșniță, cujmă pentru cușmă, răjniță pentru rășniță) + suf. -*ină*; sau din *coji* “resturi”.

cojólcă, s.f. v. cujeică.

colác, *colaci*, s.m. 1. Un fel de pâine, împletită din mai multe straturi de aluat. ■ *Colac de Crăciun*: “Nouă gazda ce ne-a da? / Colacu de după masă / Și pe fiica ei frumoasă” (Calendar, 1980: 5); *Colac funerar*: “Știu eu ce mi-i leacu: / Giolju și colacu” (Calendar, 1980: 6); *Colac de nuntă*. 2. (reg.) Obicei conform căruia tinerii căsătoriți se duc cu daruri la nași, la o săptămână după nuntă (Maram.din dreapta Tisei). 3. (reg.) Petrecere organizată a doua zi după nuntă (în zona Codru). 4. *Colac*

de fântână = ghizd. 5. *Colac de fân răsucit*, pus pe vârful căpiței, ca să nu-l ia vântul; clenciuri, cârligă. 6. Cercul de coajă de copac care se pune de jur-împrejurul pietrelor (la morile de apă); veșcă. – Din vsl. *kolač* (de la *kolo* “roată”) (Scriban, DER, DEX, MDA).

colb, *colburi*, s.n. (reg.) 1. Praf; pulbere de pe drum. 2. Pulbere fină de făină care se formează în timpul măcinatului și care se depune pe pereți și pe toate obiectele din moară; pospai. 3. (în expr.) *Colb tare* = praf de pușcă. 4. Medicament, pulbere (Maram. Nord: Strâmtura). ■ (top.) *Colbul*, pârau în Borșa (ref. la praful rezultat prin strivirea minereurilor în ștampe) (Mihali, 2015: 69). ■ Termen specific subdialectului moldovenesc (Tratat, 1984: 231). – Din rus. *kolob* (MDA).

colbáci, s.m. (reg.) 1. Bătător făcut din verigi. 2. Bici: “Na *colbaci*u de la mine, / Mână calu de sub tine” (Memoria, 2001: 38). – Din *colb* + suf. *-aci* (MDA); var. a lui *corbaci* (< magh. *korbács* “bici”) (Frățilă).

colbă, *colbe*, s.f. (reg.) Nevastă cochetă: “Că-s o *colbă* de nevastă” (Bârlea, 1924: 42). – Cf. *colbă* “brățară; inel; cercei”.

colbăi, *colbăiesc*, (colbui), v.t. (reg.) A face praf, a prăfui. – Din *colb* (MDA).

colbăit, *-ă, colbăiți, -te*, (colbuit), adj. (reg.) Prăfuit: “Mânce cât inima îi cere / Aur *colbuit* în miere” (Calendar, 1980: 112). – Din *colbăi*.

colbăti, v.t.r. v. colboti.

colbotă, *colbote*, s.f. (reg.) Muncă multă, trudă: “Ai *colbotă* multă cu oile...” (Grai. rom., 2000). – Var. a lui *colbot* “prăfuială” (MDA).

colboti, *colbotesc*, (colbăti), v.t.r. (reg.) 1. A (se) mișca, a (se) zgâlțâi. 2. A (se) zăpăci. – Din *colbot* (MDA).

colbotit, *-ă, colbotiți, -te*, adj. (reg.) Zgâlțâit. – Din *colboti*.

colbuí, v.t. v. colbăi.

colbuít, adj. v. colbăit.

colceși, v.t. v. colteși.

cólciș, s.n. v. colteș.

coldáb, *-ă, coldabi, -e*, adj. (reg.) (ref. la animale) De culoare sură spre alb; sau cu coada albă. – Probabil der. din *codalb*.

coldău, s.m. v. colduș.

colduí, *colduiesc*, v.t. (reg.) A cerși: “Tu să-ți umbli-a *coldui* / Și la mine de-ai zini” (Papahagi, 1925: 207). – Din magh. *koldulni* “a cere de pomană” (MDA).

coldúș, *-ă, colduși, -e*, (coldău), adj., s.m. (reg.) 1. Sărac, fără avere: “Cu Chiralexa, demult, umblau mulți coconi, că erau *colduși* oamenii” (Bilțiu, 2009: 177; vol. II). 2. Cerșetor: “Dusu-s-o cucu la Cluj, / Puii i-o rămas *colduș*” (Papahagi, 1925: 182). – Din magh. *koldus* “golan, cerșetor” (MDA).

coldușesc, *-ească*, adj. 1. Specific coldușului. 2. Care se referă la colduș: “Cu căruța *coldușească*, / Pe ulița românească” (Bârlea, 1924, I: 71). – Din *colduș* + suf. *-esc* (MDA).

coléașă, s.f. v. coleșă.

coléjnă, *colejne*, s.f. (reg.) 1. Adăpost pentru oi. 2. Lemnărie: “No, du-te pân *colejnă*, pã unde-s țâpate lucrurile din casă...” (Bilțiu, 2007: 187).

■ “O construcție nelipsită din gospodăriile țărănești maramureșene, indiferent de starea lui socială, este *colejna*, în care se țin lemnele de foc, butucul pentru tăiat lemnele și toate uneltele necesare.” Construcția se sprijină pe patru stâlpi, doi înalți în față (circa 2,80 m) și doi în spate (0,80-1,20 m). Acoperișul este în general în două ape (Dăncuș, 1986: 102). ■ Termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). – Et. nec. (MDA).

coléră, s.f. corelă (“holeră”).

coléșă, *coleșe*, (coleașă), s.f. (reg.) Mămăligă: “Apoi haidați să mâncăm, că-i gata *coleșa*” (Bilțiu, 1999: 213). ■ (onom.) *Coleșa*, nume de familie în jud. Maram.; *Coleșucă*, poreclă în Drago-

mirești. ■ Termen utilizat în satele de pe văile Iza și Vișeu; pe valea Marei se utilizează sin. *tocană* (ALRRM, 1971: 519). – Cf. ucr. *kulesa*, rus. *kuleš* (DER); bg. *kuleša*, srb. *kuliješ*, ucr. *kuliš* “terci”, *kuleša* “mămăligă” (Scriban); cf. magh. *köles* “mei” (MDA).

coleșér, *coleșere*, (coleșăr), s.n. (reg.) Făcăleț; băț cu care se amestecă mămăliga. – Din *coleșă* (Scriban, MDA) + suf. -ar (devenit -er pe vremea când ș se rostea muiat) (Frățilă).

colhóz, *colhozuri*, s.n. Formă sovietică de asociere a terenurilor agricole; colectiv: “De când îi *colhoz* la noi / Nu vezi plug cu patru boi” (folclor “nou” din Maram.). – Din rus. *kolhoz* * (< *kol[ektivnoe]* + *hoz[eaistvo]*) (DEX, MDA).

colibí, *colibesc*, (dial. colibdi), v.i. A se uita (la ceva) cu palmele în formă de strașină: “Și *colibde* așa-n fereastră și să uită-n casă și te temi, ca de dracu, de ea” (Bilțiu, 1999: 105). – Din *colibă* (MDA).

colníc, *colnice*, s.n. (reg.) Drum îngust ce trece peste un deal sau prin pădure. ■ (top.) *Colnice*, deal acoperit cu pășuni și livezi de pruni, în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 69). Top. frecvent în zona Lăpuș. – Din bg., srb. *kolnik* “drum de țară, drum de care” (Scriban, DEX, MDA).

colódă, *colode*, s.f. (reg.) 1. Cioata cu rădăcini a unui arbore doborât de vânt. 2. Lemn rupt de vânt și căzut la pământ. – Din ucr. *koloda* “butuc”, cf. și magh. *kallodik* “a se rupe, a se terfeli”.

colón, *coloni*, s.m. (arh.) (în Europa Evului Mediu) Muncitor agricol, la început liber, apoi obligat să plătească rente: “...fiecare *colon* având obligația să plătească, anual, câte 50 de creițari” (Câmpeanu, 2016). – Din lat. *colonus* (DN); din fr. *colon* (MDA).

colopáci, *colopace*, s.n. (reg.; inv.) Ciocan. – Din magh. *kalapács* “ciocan” (MDA).

colopíștiriță, s.f. v. conopișniță.

colorádă, *colorade*, (colorado), s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, dăunătoare culturilor de cartofi (*Leptinotarsa decemlineata*). ■ Originară din America de Nord, s-a răspândit în Europa la sfârșitul sec. XIX. – Cf. statul *Colorado* (< sp. *colorado* “roșu”).

colóz, s.m. (reg.) Specie de grâu cu spicul roșu. ■ (top.) *Valea Colozii*, fânațe în leud. – Din ucr. *kolos* “spic” (DA, după DER; MDA).

coltău, *coltăuri*, s.n. (reg.) Ungher, cotlon. ■ (top.) *Coltău*, comună, zona Chioar; *În Coltăuă*, fânațe în Vadul Izei; *Coltău*, pășune în Glod (Vișovan, 2005). ■ (onom.) *Coltău*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *cotlon* “ascunzătoare” (MDA).

coltăuán, -ă, *coltăuani*, -e, (coltoan, coltouan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Coltău. 2. (Locuitor) din Coltău. ■ (onom.) *Coltoan*, *Coltouan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Coltău* + suf. -an.

coltăuáncă, *coltăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Coltău. Locuitoare din Coltău. – Din *coltăuan* + suf. -că.

colteș, (colțiș, colciș), s.n., adj. (reg.) Bucată tăiată dintr-un trunchi de copac. (Bucov., Maram.). – Din ucr. *kolotyca* (MDA).

colteșél, *colteșele*, (colțișel), s.n. Trunchi de copac tăiat în bucăți mici: “Și să-l taie *colțișele* / Și să-l facă păhărele” (Bilțiu, 1990: 7). – Din *colteș* + suf. -el (MDA).

colteși, *colteșesc*, (colceși), v.t. (reg.) A curăța crengile de pe un copac doborât. – Din *colteș* (MDA).

colțiș, s.n. v. colteș.

coltoán, s.m.f., adj. v. coltăuan.

colțireán, -ă, *colțireni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Colțirea. 2. (Locuitor) din Colțirea. – Din n. top. *Colțirea* + suf. -ean.

colțireáncă, *colțirence*, s.f. Femeie

originară din localitatea Colțirea. Locuitoare din Colțirea. – Din *colțirean* + suf. -că.

colțun, *colțuni*, s.m. (reg.) Ciorapi scurți, până deasupra gleznelor, purtați de femei; șosete. ■ (onom.) *Colțunescu*, nume de familie în jud. Maram. – Din ngr. *kaltsúni* (DEX, MDA).

comandîr, *comandiri*, s.m. (înv.) Comandant (în armată). – Din rus. *komandir* (Scriban, DEX, MDA).

comárnic, *comarnice*, s.n. Construcție ridicată în apropierea colibei păcurarilor, alcătuită din patru stâlpi și mai multe polițe, prevăzută cu acoperiș, "pentru păstrarea cașului" (Dăncuș, 1986: 49): "Poate si mândru harnic: / Tătă vara-n *comarnic*, / Șohan nu lucră nimic" (Papahagi, 1925: 219). ■ (top.) *Comarnic*, deal în Fântânele (Lăpuș); deal în Oncești, Rozavlea, Valea Stejarului (Maram. Istoric); *Comarnicele*, munte (1.110 m) în apropiere de Baia Mare; *Comarnice*, deal cu fânațe în Borșa. (Sec. XV). – Din bg. *komarnik* "cabană, colibă păstorească" (Scriban, DEX, MDA); din sl. *komara* "cămară" (Șăineanu). ■ Cuv. rom. > ucr. *komarnyk* (Candrea, după DER).

cómă, *come*, s.f. (reg.; înv.) Virgulă: "De se va întâmpla într'această carte de verșuri în cuvânt greșit sau vre o slovă nepusă, sau un pont, sau o *comă* la vre-on cuvânt, să le îndreptați fără vre-o îndoială..." (Bârlea, 1909: 76; doc. din 1821). ■ Exclusiv în Trans., Maram. și Bucov. de Nord. – Din germ. *Komma*, lat. *comma* (sec. XIX) (DER).

comănác, *comănace*, (comănac), s.n. (reg.) 1. Pălărie călugărească, rotundă, fără boruri, confecționată din lână: "*Comănacul* popii are, în vârf, o cruce" (Bilțiu, 2013: 77). 2. Capacul cazanului de la horincie. 3. Coif (de regulă, din carton): "Îngerii au *comănac* împodobit cu zgărzi de mărgele multicolore..." (Bilțiu, David, 2007: 141). – Din srb. *kalamank* (MDA).

comănác, s.n. v. comănac.

cománd, *cománduri*, s.n. (înv.) Masa ce se dă pentru pomenirea unui mort; praznic. – Der. regr. din *comânda* (DEX, MDA).

comândá¹, *comând*, v.t. A însoți un mort la groapă, a prohodi; a se ocupa de înmormântare, de slujbe și pomeni: "Nice fete să mă cânte, / Nici feciori să mă *comânde*" (Papahagi, 1925: 169). – Lat. *commendare*, **commandare* "a recomanda (...lui Dumnezeu, sufletul mortului)" (Scriban, MDA).

comândá², *comând*, v.t. (reg.; mil.) A da ordin, a porunci; a comanda. – Lat. *commendare*, magh. *komendálni* (MDA).

comândáre, *comândări*, s.f. (reg.; înv.) 1. Însmormântare. 2. Pomana mortului; masa ce se dă la însmormântare: "Veseliți-vă oricare / C-aicea nu-i *comândare*" (Ștețco, 1990: 205). – Din *comânda* (DEX, MDA).

comândáu, s.n. (reg.; înv.) Petiție, plângere: "Și ne-om scrie-on *comândáu*, / La domnu solgăbirău" (Bilțiu, 1990: 8). – Probabil din *comânda²* "a porunci; a recomanda" + suf. -ău.

comb, *combur*, s.n. (reg.; înv.) Nod: "A scos brăcinarul și a făcut pe el nouă *combur*" (Bilțiu, 1994). – Din magh. *gomb* "nasture, buton, măciulie".

combaínă, *combaine*, s.f. (dial.) Mașină agricolă de secerat și treierat; combină. – Var. a lui *combină* (DEX, MDA).

comédie, *comedii*, s.f. 1. Întâmplare hazlie: "Și s-au pus ei la joc și la *comedii* cât de multe, de tăți au râs de glumele lor" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 144). 2. Spectacol de bălci: "...fără vrăji, fără descântece și fără *comedii*, care numai pace nu aduc" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 53). – Din tc. *comedy* (Scriban, DEX); din germ. *Komoedie* (DER).

comediés, *comediéși*, (comediaș), s.m. Comediant, saltimbac; membru al unei trupe ambulante de teatru care dă

spectacole în bâlciuri. – Din magh. *komedias* “comediant” (MDA).

comehér, *comehere*, (comher, comiher), s.n. (reg.) Plasă drep-tunghiulară de pescuit ale cărei colțuri sunt prinse de capetele a două corzi de nuiile groase de alun sau răchită, dispuse cruciș; introducerea *comeherului* în apă se făcea cu o prăjină sau cu o furcă de lemn: “O mai avut un *comher* de prins pești, cum era făcut demult, făcut cu acu, rar, de putei băga dejitu pân el” (Bilțiu, 2007: 187). ■ Termen atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *comiher*. – Et. nec.

comhér, s.n. v. *comeher*.

comihér, s.n. v. *comeher*.

comís, s.n. v. *comiz*.

comisáš, *comisași*, (comișer), s.m. (reg.) Agent de poliție; comisar: “Și-n tăt satu un armaș, / Și-n tăt târgu-un *comisaș*” (Papahagi, 1925: 201). – Probabil var. a lui *comisar*.

comișél, *comișei*, (comișeu), s.m. (înv.) Ajutor de comis: “...am dat această carte, anume Ocetelnă, din *Comișeu* înălțatei crăieșe, precum s-au datu și iclejile în țara Ardealului...” (Socolan, 2005: 165; doc. din 1870). – Din *comis* “persoană cu rang de comis” + suf. -el (MDA).

comitát, *comitate*, s.n. (reg., înv.) Unitate administrativ-teritorială condusă de un comite (sau conte). ■ La 3 iulie 1368, s-a înregistrat prima atestare a Maramureșului sub denumirea de *comitat*, până atunci era denumit district sau țară. – Din germ. *Komitat* (Scriban, DEX, MDA).

comíz, (comis), s.n. (reg.; înv.) (în armata austro-ungară) Pâine cazonă pentru hrana soldaților: “Din ce plugu l-am lăsat, / Pită caldă n-am mâncat, / Numai tot *comiz* uscat / Și necopt și nesărat” (Bilțiu, 2002: 163). – Din germ. *Kommis* “cătănie; viață cazonă, de soldat”.

comlău, s.n. (reg.; înv.) Drojdie (de

bere): “Decât pită cu *comlău*, / S-o mânânci c-un mantălău, / Mai bine-o cojiță arsă...” (D. Pop, 1978: 160). (Trans., Banat, Maram.). – Din magh. *komló* “hamei” (DA, după DER; MDA).

comoriște, (comorâște), s.f. (reg.) Locație în care se ascundeau bunurile de preț (ale comunității și ale bisericii) din calea năvălitorilor străini. ■ (top.) *Comoriște*, deal în Bârsana; “tradiția spune că în acest dâmb erau ascunse, în timpuri de primejdii, anumite lucruri scumpe ale mănăstirii” (Roșca, 2004: 221). – Din *comoară* “tezaur” + suf. -iște.

comotí, *comotesc*, v.t. A aduna, a strânge: “Oile le-o *comotit* laolaltă și dimineață bună s-o sculat și o plecat în sat, la gazdă...” (Bilțiu, 1999: 215). – Et. nec., cf. *comot* “jug”.

comotít, -ă, *comotiți*, -te, adj. Adunat, strâns. – Din *comoti*.

compectór, *compectori*, (cumpuc-tor), s.m. (reg.) Legător de cărți: “1778, luna lui Mai, 22 de zile, s-au scris, prin cheltuiala lui Coman Vlonga Ștefan, de Voița Filip *compectorul* și dascălu în Moiseiu” (Bârlea, 1909: 138). – Var. a lui *compactor* (MDA).

composesiúne, *composesiuni*, s.f. (înv.) Coproprietate; proprietate ob-ștească. – Din *con* + *posesi(un)e* (MDA).

composesór, *composesori*, s.m. (înv.) Proprietar de pădure și pășuni asociat într-un *composesorat*; co-proprietar. – Din lat. *compossessor*, -oris (MDA).

composesorát, *composesorate*, s.n. (înv.) Formă de proprietate ob-ștească asupra terenurilor și pășunilor: “S-au aedificatu și zugrăvit cu banii *compossessoratului*...” (Bârlea, 1909: 137). ■ Pădurile, ca de altfel și pășunile, au fost în Maram. dintotdeauna proprietate comună, cu drept de folosință în comun. Datorită acestui fapt, ele au primit denumirea de

composesorate, iar proprietarii lor s-au numit *composesori* (Dăncuș, 1986: 64-65). ■ Gestionarea în comun a averilor (teren pentru pășunat, lemne de construcție) necesară realizării de venituri pentru acoperirea cheltuielilor reclamate de construirea și întreținerea drumurilor, pădurilor, bisericilor și a altor edificii publice; în sec. XIV se transformă în *composesorate* nobiliare (Filipașcu, 1940: 28). – Din lat. *com-possessoratus* (MDA).

compuctór, s.m. v. compector.

compút, *computuri*, s.n. (arh.) Calcul, socoteală, aritmetică: "Manual de *comput*, de Grigore Borgovan, Gherla..." (Câmpeanu, 2016). – Din lat. *computus* (MDA).

computá, *computez*, v.t. (arh.) 1. A calcula. 2. A echivala: "...*computându-se* marca cu patru florin de aur" (Mihaly, 1900: 784; dipl. 323). – Din lat. *computare* (MDA).

computát, -ă, *computați*, -te, adj. (arh.) Calculat, echivalat: "...folosința alor 5 pămînte *computate* în 30 coroane" (Câmpeanu, 2016). – Din *computa*.

conced, (concet), s.n. (pop.) Concediu (militar); învoire: "La o săptămână i s-a părut că vine pe lângă el o cătană, care venise în *concet* din armată și care era din vecini" (Bilțiu, 1999: 371). – Var. a lui *concediu* "vacanță" (MDA).

concét, s.n. v. conced.

cónci, *conciuri*, s.n. (reg.) 1. Coc, păr adunat și prins cu agrafe în creștetul capului: "Din *conciu* fetelor, / Din struțu feciorilor" (Memoria, 2001: 33). 2. Moț. *Pasăre cu concí* = pasăre moțată. ■ (top.) *Conciu*, pădure, deal în Băiuț și Strâmbu Băiuț (zona Lăpuș) (Vișovan, 2008). – Din magh. *konty* "coc, concí" (Cihac, DA, după DER; DEX, MDA).

conciát, -ă, *conciați*, -te, (conciuiat, conciuiet), adj. (despre păsări) Moțat. – Din *conci* "moț" + suf. -at (MDA).

conciuát, adj. v. conciat.

concúrge, *concurg*, v.i. (înv.) A contribui la înfăptuirea unei opere; a concura. – Din lat. *concurrere* (după *curge*) (Scriban, MDA, DEX).

congregațiune, *congregațiuni*, s.f. Organizație catolică; asociație religioasă: "...a fost judecat prin *congregațiunea* comitatului Beregh, ținut prin Leustachiu, palatinul țerei" (Mihaly, 1900: 148; dipl. 63). – Lat. *congregation*, -onis (Scriban, MDA).

conjurá, *conjur*, v.t. (înv.) A înconjura: "Ș-o plecat s-o cate ca s-o *conjoare* cu dragostea și căldura lui" (Faiciuc, 2008: 405). – Moștenit din lat. *congiro*, -are (MDA).

conjurát, *conjurați*, -te, adj. (înv.) Înconjurat. – Din *conjura*.

conopíșniță, *conopíșnițe*, (colopt'îș-t'iriță, coropt'îștiriță, cânepișt'iriță), s.f. Insectă dăunătoare plantelor, care trăiește în pământ și atacă rădăcinile legumelor (*Gryllotalpa vulgaris*). ■ "Străcă málaiul jâb, tăt îl taie; aceia-i veninoasă ca gândacu" (ALRRM, 1973: 608). – Din bg. *konopištica* (Scriban, DEX, MDA).

contráctuş, s.n. (înv.) Acord scris; contract: "Scri-am la 1768, iară și aceasta să știe că noi am fost făcut *contrătuș* pe banii cărților..." (Socolan, 2005: 245). – Lat. *contractus* (MDA).

contraláu, *contralăi*, s.m. Instrumentist ce interpreta la vioara a II-a; contraviolinist: "Traje, *contraláu*, pă contră, / Că ți-or da fetele ghiontă" (Bilțiu, 1994: 270). – Et. nec. (MDA).

contrás, *contrași*, s.m. Dușman. ■ (onom.) *Contraș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *contra* "opus; împotriva" + suf. -aș.

cóntă, *conțuri*, s.f. (reg.) Partea urzelii de la capătul pânzei care nu se mai poate țese și care se taie când se

scoate pânza din război. ■ Atestat în Maram. Istoric, cu excepția localităților din est, unde se folosește sin. oroc. – Cf. *conț* “bucată”.

conțopăș, *conțopași*, s.m. (reg.) Persoană care execută lucrări mărunte de birou; copist: “Vine Sasu *conțopașu*” (Antologie, 1980: 83). – Var. a lui *conțopist* (< germ. *Konzipist* “redactor al unui act”).

convîct, *convicte*, s.n. (înv.) Internat, cămin pentru elevi; alumneu: “...*convictul* a fost înființat pentru întreținerea elevilor ce frecventau cursurile preparandiale și intenționau să devină dascăli...” (Câmpeanu, 2016: 15). – Lat. *convictus*, germ. *Konvikt* (sec. XIX) (DER).

copă, *cope*, s.f. (reg.) Glugă, clai: “Cânepa am făcut-o snopi, am uscat-o puțin, snopii în *copă*, pă urmă am dus-o la baltă” (Grai. rom., 2000). ■ (onom.) *Copa*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nes.; posibil din *cop* “fâșie îngustă de pământ”.

copălniceán, -ă, *copălniceni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Copalnic. 2. (Locuitor) din Copalnic. – Din n. top. *Copalnic* + suf. -*ean*.

copălniceáncă, *copălnicence*, s.f. Femeie originară din localitatea Copalnic. Locuitoare din Copalnic. – Din *copălnicean* + suf. -*că*.

copârșeu, *copârșee*, s.n. (reg.) Sicriu; sălaș, coștiug: “Din locuț de *copârșeu* / Puneți scoartă de durdzău” (Papahagi, 1925: 102-103). – Din magh. *koporsó* “sicriu” (DEX, MDA).

cópcă¹, *copci*, (copcie), s.f. Scoabă folosită pentru fixarea grinzilor la casele de lemn. – Din tc. *kopca* (Șăineanu, DA); din bg. *kopce* (Cihac, DEX); din rus. *kopka* “săpătură” (Scriban, MDA).

cópcă², *copci*, *copce*, s.f. Săritură pe care o fac animalele când fug repede; (despre cai) în galop: “Cu murgul venind în *copce*” (Brediceanu,

1957: 107). – Din bg. *kopka* (DEX, MDA), cf. ucr. *kopnuty* “a da cu copita” (DER).

coperativă, *coperative*, s.f. (înv.) Magazin de desfacere a mărfurilor (alimentare și nealimentare), în mediul rural, aparținând unei organizații cooperatiste; bold; (denumire specifică exclusiv în perioada 1950-1990). ■ În Maram. din dreapta Tisei s-a semnalat var. *cumpărătivă* “magazin de haine”, format prin asocierea dintre *cooperativă* și *cumpărătură* (etim. pop.). – Din fr. *cooperative* “cooperativă” (DEX, MDA).

cópil, *copii*, (dial. copt’il), s.m. 1. Bastard; copil din flori (din fete nemăritate); spuri, mândrălu. 2. Fir de mălai sau de viță-de-vie, ce crește din tulpină. ■ Termen semnalat în zonele Codru și Chioar, dar și în nordul Crișanei și Sătmăr, respectiv în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “bastard”. ■ (onom.) *Copil*, *Coptil*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, cf. alb. *kopil* (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu). ■ Cuv. rom. > magh. *kópé*, *gobé*, săs. *kopil*, ucr. *kópyu*, pol. *kopirnak*, *kopirdan* “copil nelegitim”.

copilí, *copilesc*, (dial. copt’ili), v.t. 1. A tăia lăstarii. ■ (în expr.) *A copili via* = a tăia cârceii de la vie, pentru a permite dezvoltarea strugurilor. 2. (reg.) (în var. dial. *coptili*) A viola, a silui (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *copil* “lăstar” (cf. *copil* “prunc”) (DEX, MDA).

copilít, -ă, *copiliți*, -te, adj. Curățat de vlăstari tineri. – Din *copilí*.

cópos, -ă, *copoși*, -e, adj. Chel, pleșuv. ■ (onom.) *Copos*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *kopasz* “chel” (MDA).

coptătúrá, *coptături*, s.f. 1. Pâine coaptă sau, în general, produs de panificație. 2. Cocătură, prăjitură. 3. (med.) Infecție. ■ “Se opărește cu apă sărată sau se pune pe ea frunze de crin ori compresă de pâine amestecată cu

unsoare" (Faiciuc, 1998: 100). – Din *copt* + suf. -*ătură* (DEX, MDA).

coptură, *copture*, (cuptură), s.f. (min.) Bucată de rocă incomplet desprinsă din tavan sau de pereții unei galerii de mină, care amenință să cadă. – Din *copt* + suf. -*ură* (Scriban, DEX, MDA) sau lat. *coctura* (refăcut după *copt*) (Șăineanu, DEX; Frățilă, 2000: 96).

copturî, *copturesc*, v.t. (min.) A curăța rămășițele de rocă din galeria de mină, după dinamitare. – Din *coptură*.

corăstă, s.f. v. curastă.

corător, s.m. v. curator ("administrator la biserică").

corăi, *corăiesc*, (curăi), v.i. (ref. la intestine) A chiorăi. – Formă onomatopeică (MDA).

corătoare, s.f. v. curătoare.

corb, *corbă*, *coarbă*, adj. 1. Negru: "Cucule, pasăre *coarbă*, / Spune la mândru că-s roabă" (Papahagi, 1925: 182). 2. Negricios, brunet; bărnace: "M-o lăsat că nu i-s dragă / Ș-o cuprins o *coarbă* neagră" (Papahagi, 1925: 192). – Cf. *corb* "pasăre cu penaj negru" (MDA).

corbăci, s.m. v. scorbaci ("bici").

córci¹, s.m. (reg.) Corcitură. – Din magh. *korcs* "încrucișat" (Galdi, după DER; DEX, MDA).

córci², *corciuri*, s.n. (reg.) Tufă: "Sub cel *corci* de păducel / Șede-un hireș pribegel" (Papahagi, 1925: 259). – Din ucr. *korč* (Scriban).

corcí³, *corcesc*, v.r. (reg.) (despre plante sau animale) A se amesteca, a se încrucișa: "Corcitoriul o *corcit*, / Diochitoriul o diochet" (Bilțiu, 1990: 287). (Maram., Bucov.). – Din *corci*¹ (DEX, MDA).

córcie, *corcii*, (corciuie), s.f. (reg.) 1. Grătar de nuiele pentru cărat fânul; împletitură de lețuri din spatele unei căruțe. 2. Grătar de lemn, prins în perete, deasupra ieszii, în care se pune nutreț pentru cai; șereglă. 3. Targă. –

Din sl. *kručī* (Miklosich, după DER), cf. magh. *korcsolya* "plan înclinat, patină" (Scriban), ucr. *korčuhy* "sanie" (DER).

corcíos, -oasă, *corcioși*, -oase, adj. (reg.) Stufos, tufos: "Rozmolin verde *corcios*, / Maică, m-ai făcut frumos" (Bârlea, 1924, I: 107). – Din *corci* "tufă" + suf. -os.

corcít, -ă, *corciți*, -te, adj. (reg.) Amestecat, încrucișat, împerecheat. – Din *corci*³ (DEX, MDA).

corcitură, *corciturî*, s.f. Animal rezultat din amestecul a două rase. – Din *corci*³ + suf. -*itură* (MDA).

corciúie, s.f. v. corcie ("grătar de nuiele").

corcodúș, *corcoduși*, s.m. (bot.) Arbust din familia rozaceelor cu fructe mici, galbene sau roșii (*Prunus cerasifera*); specie de prun: "De nimica nu mi-i dor, / Ca de flori de *corcodușă*, / De gura lelii Anuță" (Ștețco, 1990: 285). – Posibil din *corcodușă* (Scriban, MDA).

corcoșadă, s.f. (reg.) 1. Fructul corcodușului. 2. Specie de grâu care crește din același bob; grâu buiac. ■ Derivarea de sens se explică prin asemănarea cu "obiceiul" corcodușelor de a crește câte două, lipite, precum siamezele. – Et. nec.

cordalău, *cordalauă*, s.n. Ferăstrău mare pentru tăiat trunchiuri groase de copaci (în Chioar). – Probabil din *coardă* "arc, resort" + suf. -*lău*.

cordățél, *cordățele*, s.n. Motiv sub forma unui val realizat pe benzile de vopsea în olărit. – Din *coardă* "sfoară, șiret, vlăstar" + suf. -*ețel*.

cordénci, *cordence*, (șcordenci, codrenci), s.n. (pop.) 1. Partea mobilă de la meliță. 2. Speteaza (de la războiul de țesut) pe care se înfășoară firele cu care se execută ornamente. – Cf. *coardă* (Șăineanu, DEX) + suf. -*enci* (MDA).

cordohán, *cordohane*, s.n. (reg.) Piele (de capră) tăbăcită: "Făr' de *cordohan* / Să țâie batăr un an"

(Papahagi, 1925: 225). – Var. a lui *cordovan* “piele tăbăcită” (< it. *cordovano* “locuitor din Cordova” < sp. *cordoban* < n. top. *Cordoba*, oraș în Spania) (Scriban, DER).

corélă, *corele*, (coleră), s.f. Boală epidemică mortală; holeră: “Aceie o zăs că o fost moartea, c-apoi acolo, în partea aia o murit multă lume. În două săptămâni o murit și coconi și bătrâni și bătrâne. *Corelă* îi zăce la aceie” (Bilțiu, 2007: 306). – Var. a lui *holeră*.

córfă, *corfe*, s.f. (reg.) 1. Coș pentru evacuarea fumului (la cuptoarele tradiționale), mai larg la partea inferioară și mai strâmt la partea superioară, ce pornește de deasupra vetrei, trece peste cuptor și conduce fumul în tindă. 2. Coviltir; herneu, arnău. – Din germ. *Korf* “coș, paner” (DEX, MDA), prin interm. săs. *korf* (Șăineanu).

corház, *corhazuri*, s.n. (reg.) Spital, stabiliment: “Și s-o-mplut *corhazurile* / Pân tâte orașele” (Papahagi, 1925: 203). – Din magh. *kórház* “spital” (MDA).

corhán, s.n. v. corhă.

córhă, *corhe*, (corhan), s.f. (reg.) 1. Versant abrupt. 2. Coastă de deal răpoasă. 3. Prăpastie, râpă; berdă. ■ (top.) *Corha Bradului*, deal în Sălișteș de Sus; *Corha Carelor*, deal în Săcel; *Corha Prelucilor*, deal în Dragomirești; *Corhele Pietrosului*, gol de munte în Munții Rodnei. – Comp. cu rus., ucr. *kurhan* “putred” (Scriban, MDA).

corhăní, *corhănesc*, v.t. (reg.) A trage, a tracta bușteni din pădure, cu ajutorul țapinelor, până la poalele coastei în exploatare. – Din *corhan*, *corhană* “râpă” (MDA).

corhăníť, -ă, *corhăniťi*, -te, adj. (reg.) (ref. la bușteni) Tractat. – Din *corhăni*.

coridău, s.m. v. corigău.

corigău, *corigăi*, (coridău), s.m. Motiv decorativ aplicat pe lemn, care are la bază linia frântă; zigzag: (ref. la

ouăle de Paști) “Făce pă ele cocârlate, greble, *corigauă*” (Bilțiu, 2009: 107). – Et. nec.; probabil din *cordău*, cf. *cordățel*.

corlân, *corlane*, s.n. Sobă, burlan; horn. ■ (onom.) *Corlan*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *cotlon* “ungher, ascunziș, firidă” (MDA); “rudă cu burlan, burlui, gurlui” (Scriban).

corlét, *corlețe*, (cotleț, cocleț), s.n. (reg.) Ochiurile itelor prin care se trec firele urzelii (la războiul de țesut). – Et. nec. (MDA).

cormán, *cormane*, (cormană), s.n. (reg.) 1. Cărmă. 2. Volan. 3. Ghidon de bicicletă. 4. Parte componentă a plugului, care răstoarnă brazda. – Din magh. *kormány* “cărmă”, scr. *korman*, sl. *krůma*, *krůmilo* “cărmă” (Scriban, DEX, MDA).

cormaníș, s.m. v. cormănaș.

cormănás, *cormănași*, (cormaníș), s.m. (reg.) Vâslaș de plută: “Această sfântă Evanghelie s’au legat de nou în anul 1820, cu 30 de sloți v., dela *cormaníși* și secheríși...” (Bârlea, 1909: 193). ■ “Îndreptător, cel care îndreaptă mersul plutei, cu opacina, o lopată lată; între românii din Biserica Albă, Sat-Slatina și din amîndouă Apșele [în Maram. din dreapta Tisei, n.n.] sînt plutașii cei mai vestiți: unii merg cu plutele chiar până în Orșova” (Bârlea, 1909). – Din magh. *kormányos* (Bârlea, 1909); sau din *corman* + suf. -aș.

cormăní, *cormănesc*, v.t. (reg.) 1. A conduce (un vehicul). 2. A vira, într-o parte sau alta, prin acționarea cormanului. – Din *cormană* (MDA).

corn, *coarne*, *cornuri*, s.n. 1. Parte componentă a plugului: “Mulți bărbați nu se mai duc / Să țâie de *corn* de plug” (Bilțiu, 1996: 306). 2. Colț: “În patru *cornuri* de lume” (Papahagi, 1925: 237). 3. (gastr.) Prăjitură (uzual: dim., pl. *cornulețe*). (Maram., Trans. Nord). 4. Căprior așezat pe laturile lungi ale șarpantei (Stoica, Pop, 1994). 5. Vârful

unei stele. 6. Codru de pâine. ■ (top.) *Corni*, sat aparținător de com. Bicz. – Lat. *cornu* (MDA).

cornáci, s.m., pl. (reg.) Coarne la plugul de lemn: “Avem plug de lemn, cu aeste *cornaci* de lemn, nu de fier” (Grai. rom., 2000). – Din *corn* + suf. *-aci* (DEX, MDA).

corneán, -ă, *corneni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Corni. 2. (Locuitor) din Corni. ■ (onom.) *Cornean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Corni* + suf. *-ean*.

corneâncă, *corneence*, s.f. Femeie originară din localitatea Corni. Locuitoare din Corni. – Din *cornean* + suf. *-că*.

corneșteán, -ă, *corneșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cornești. 2. (Locuitor) din Cornești. ■ (onom.) *Corneștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cornești* + suf. *-ean*.

corneșteâncă, *corneștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Cornești. Locuitoare din Cornești. – Din *corneștean* + suf. *-că*.

cornét, s.n. v. corniște.

cornîș, s.f. v. corniște.

corniște, *corniști*, (corniș, cornet), s.f. Pădure de corni. – Din *corn* “arbust” + suf. *-iște* (MDA).

cornurár, *cornurari*, s.m. 1. Unealta tâmplarului care are un unghi drept și cu care trasează lemnul care trebuie debitat; vinclu, colțar. 2. Olană; țiglă. ■ Termenul a circulat în centrul și nordul Trans. (ALR, s.n., vol. II, h. 565). – Din *corn*, *cornuri* + suf. *-ar* (MDA).

cornúș, -ă, *cornuși*, -e, adj. Cu coarne mari: “Nu-i bou așa de *cornuș* să nu să ciungăra” (Papahagi, 1925: 324). – Din *corn* + suf. *-uș* (MDA).

coroánă, *coroane*, (corună), s.f. Monedă austro-ungară: “De-ar da totul pe o lună, / La diac tot o *corună*” (Bârlea, 1924, I: 173). ■ “În timpuri normale, o *coroană* austro-ungară

facea cât leul român. Atâta era plata cantorului, a diacului sau cântărețului pe an, pe care fieștecăre cap de familie trebuie s-o plătească” (Bârlea, 1924, II: 474); ■ (geol.) *Coroana*, numele izvorului principal de apă minerală din Săpânța. Apa s-a îmbuteliat și s-a comercializat de la sfârșitul sec. XIX, până în 1988; în prezent, este folosită doar de localnici și turiști. – Lat. *corona* “coroană” (sec. XVII) (DER, DEX, MDA).

coroboáie, *corobăi*, s.f. Văgăună; vale adâncă a unui râu. ■ (top.) *Coroboiaia*, munte în Borșa (Mihali, 2015: 73). – Et. nec. (MDA).

coroienăș, -ă, *coroienăși*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Coroieni. 2. (Locuitor) din Coroieni. – Din n. top. *Coroieni* + suf. *-aș*.

coroieșâncă, *coroieșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Coroieni. Locuitoare din Coroieni. – Din *coroienăș* + suf. *-âncă* > *coroienășâncă* și prin disilimarea totală a primului n > *coroieșâncă* (Frățilă).

corompéu, *corompei*, s.m. (reg.) Cartof; croampă. – Probabil din *croampă*, *crumpă*, *crumpenă*.

coropiștiriță, s.f. v. conopișniță.

corșáu, *corșauă*, s.n. (reg.) Vas de sticlă (de 5 sau 10 l), îmbrăcat în împletitură de nuiele, pentru depozitarea vinului sau a horincii; damigeană; coș de uiagă, spetezar. – Din ucr. *korsov*, cf. magh. *korsó* “ulcior, borcan”.

cortí, *cortesc*, v.t. (reg.; înv.) A pofti, a îndemna: “Zis-o mândru că-l *corté* / Să doarmă pe mâna me” (Bârlea, 1924, I: 261). ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei. – Din magh. *korty* “înghițitură, sorbitură, dușcă” (MDA).

cortíl, (cortilă), s.n. (reg.; înv.) Adăpost, locuință. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de

“cazare; gazdă”; vezi și cvartilă. – Din germ. *Quartier* “cantonament; cazare, adăpost, gazdă” (Țurcanu, 2005); din magh. *kortély* (MDA).

corturár, *corturari*, s.m. Țigan nomad: “Celuit-o, celuit / Un fecior de *corturar* / Pe o fată de domnar” (Bârlea, 1924: 49). – Din *cort*, *corturi* + suf. -ar (Scriban, MDA).

coruián, -ă, *coruieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Coruia. 2. (Locuitor) din Coruia. ■ (onom.) *Coruian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Coruia* + suf. -an.

coruiáncă, *coruience*, s.f. Femeie originară din localitatea Coruia. Locuitoare din Coruia. – Din *coruian* + suf. -că.

corúnă, s.f. v. coroață (“monedă”).

corván, *corvane*, (corvană), s.n. (înv.) 1. Visteria templului; casă de bani păstrată în altarul bisericii. 2. Cutia milei: “...și au dat în *corvoana* be-searecii precum văduva doi fileri, cincizeci de florinți pomană...” (Socolan, 2005: 327). – Din ngr. *korvanas* (Scriban, DER, MDA).

corvánă, s.f. v. corvan.

cosálă, s.f. v. coseală.

cosaláu, *cosalauă*, s.n. (reg.) Fânaț, cosaștină, loc cu iarbă, țarină de fân: “Amu 27-28 de ai, pământu' o fo' laolaltă, n-o fo' împărțât nicăieri. Tăt *cosaláu'* o fo' a satului” (Papahagi, 1925: 325). – Din magh. *kaszáló* “fânaț; cosaș” (MDA).

cosăștină, *cosaștine*, s.f. (reg.; înv.) Terenul de pe care s-a cosit iarbă; cosalău. – Var. a lui *cosiștină* (MDA).

cosăie, s.f. (reg.) Coadă de lemn de la coasă; toporiște. – Probabil din *coasă*.

cosăță, *cosățe*, s.f. Coadă de păr întoarsă în jurul capului. ■ În Maram., cuvântul se folosește mai rar; de comun se zice *pletitură* (Țiplea, 1906). – Din bg. *kosica* (DER, DEX, MDA).

cóscă, *coști*, (coiscă), s.f. (reg.) 1. Zahăr cubic. 2. Piatră mică sau bucată de faianță sau gresie. 3. Zar. 4. Bucată pătrată din aluat. 5. (în var. *coiscă*) Încăpere foarte mică, unde, de obicei, se închid păsările de curte. – Probabil var. a lui *coțcă* “zar”; sau din magh. *kocka* “cub”.

cosciug, s.n. v. coșciug.

coseală, *coseli*, (cosală), s.f. Lucru de mână, cusătură, broderie: “În fiecare seară, în zilele lucrătoare, acolo s-adunau fetele în șezătoare, care cu caierul, care cu *coseli* de mână...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 143). – Din *coase* + suf. -eală > -ală (MDA).

cositor, *cositoare*, s.n. (reg.) Teren bun pentru cosit iarbă; cosalău. – Din *cosi* + suf. -tor (MDA).

cosór, *cosoare*, s.n. Cuțit scurt, cu vârful încovoiat, întrebuințat, de regulă, în viticultură sau pomicultură. ■ (onom.) *Cosor*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *kosorŭ*, de la *kosa* “coasă” (Șăineanu, DEX), cf. srb. *kosor*, magh. *koszor*.

costenár, -ă, *costenari*, -e, (costenean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Costeni. 2. (Locuitor) din Costeni. ■ (onom.) *Costenar*, *Costeneanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Costeni* + suf. -ar.

costeneán, s.m.f., adj. v. costenar.

costiș, -ă, *costiși*, -e, adj. 1. Înclinat, aplecat. 2. Pieziș, oblic. 3. (adv.) Încrunat: “Să uită *costiș* când e mânios” (ALRRM, 1969: 29). – Din *coastă* + suf. -iș (DEX, MDA).

costiță, *costițe*, s.f. Coastă de munte: “O-am lăsat pă o *costiță*, / Culegând flori de pomniță” (Papahagi, 1925: 266). – Din *coastă* “pantă” + suf. -iță (Scriban, DEX, MDA).

costrăș, *costrăși*, s.m. Specie de pește de apă stătătoare sau lin curgătoare; biban (*Perca fluviatilis Linnaeus*). ■ Semnalat în râurile Apșița,

Vișeu, Tisa, Iza. – Din srb. *kostreš*, cf. pol. *kosztur* “biban” (DA după DER; MDA).

costréie, s.f. (bot.) Plantă erbacee din familia gramineelor, sorg (*Sorghum halepense*); iarba ce crește prin lanurile de porumb: “Merge și îi dă *costréie*, / Nici așa nu vrea să steie” (Bârlea 1924, II: 212). ■ (top.) *La Costreie*, arătură în Ungureni. – Cf. bg. *koštrjava* (MDA).

coș, *coșuri*, s.n. 1. Construcție pentru depozitarea porumbului confecționată din nuiiele împletite; coștei, hambar. 2. Cucui, umflătură. 3. Împletitură din nuiiele pentru depozitat sau transportat obiecte. 4. Albie, covată. 5. Partea în care se toarnă grăunțele la măcinat. 6. Horn. – Din sl. *koši* “coș” (DEX, MDA).

coșár, *coșare*, s.n. 1. Hambar pentru depozitarea porumbului, construit din nuiiele împletite, îngust de 60-80 cm și lung de 4 m, înalt de 3 m, evazat în partea de sus, cu acoperiș de două sau patru ape, din draniță; coștei (specific în zona Chioar). 2. Țarc mic pentru oi (unde, de regulă, se țin oile șchioape). ■ (onom.) *Coșar*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *košara* “țarc, îngrăditură”, cf. bg., srb. *košara* “staul de nuiiele” (DEX, DER, MDA).

coșárcă, *coșerci*, (coșerneu), s.f. Coș mare de nuiiele, cu două toarte: “Să trezește lon cu o față că trece pân munte, pă la el, cu o *coșarcă* în mână...” (Bilțiu, 2007: 134). ■ (onom.) *Coșarcă*, nume de familie în jud. Maram. – Din *coșar* + suf. -că (DEX); din magh. *kosárka* (MDA).

coșărcár, s.m. v. coșercar.

coșát, adj. v. coșit (“umflat”).

coșciug, *coșciuge*, (cosciug), s.n. (reg.) Sicriu. ■ În Maram., se folosește mai frecvent sin. copârșeu. ■ (onom.) *Cosciug*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *kovčegŭ* “cutie”, cf. rus. *kovčeg* (Scriban, MDA), după coș.

coșconár, *coșconare*, s.n. (reg.) Coteț. – Et. nec. (MDA).

coșconéață, *coșconețe*, s.f. (reg.) Adăpost improvizat. – Et. nec. (MDA).

cóșcovă, *coșcove*, *coșcoave*, s.f. (reg., înv.) Umflătură care se face pe pâine, în timpul coptului; răsunoi. – Din tc. *kos-kof* “complet golit” (MDA).

cóșer, adj. v. cușer.

coșercár, *coșercari*, (coșărcar, coșergar), s.m. Meșter de coșerci. ■ (onom.) *Coșercar*, nume de familie în jud. Maram.; *Coșercari*, poreclă pentru locuitorii din Culcea. – Din *coșarcă* + suf. -ar (MDA).

coșernéu, s.n. v. coșărcă.

coșí, *coșesc*, (coși), v.r. (reg., înv.) 1. (ref. la pâine) A se umfla: “S-o *coșát* pt’ita” (ALRRM, 1971, h. 528) = are umflături care crapă în timpul coptului. 2. A se coșcovi. – Din srb. *košiti* (MDA).

coșít, -ă, *coșiți*, -te (coșât), adj. Umflat: “Pt’ită *coșátă*” (ALRRM, 1971, h. 528). – Din *coși*.

cóșniță, *coșnițe*, s.f. Coș în care se țineau familiile de albine, confecționat din nuiiele împletite, de formă conică, lipit în interior cu pământ; știubei. ■ Specific zonei Chioar. – Din sl. *košínica* (Scriban, DEX, MDA).

coștéi, *coșteie*, (coștui), s.n. (reg.) Construcție din nuiiele sau scânduri pentru depozitarea porumbului; coșar, cotarcă: “Că la gazde-am văzut cai, / Și *coșteie* cu mălai. / Tu, mândruț, de-acele n-ai” (Bilțiu, 2006: 193). – Din ucr. *kosili* (MDA); din *coș* “coșar” + suf. -tei (Graur, Loșonți).

coștiuian, -ă, *coștiuieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Coștiui. 2. (Locuitor) din Coștiui. – Din n. top. *Coștiui* + suf. -an.

coștiuiancă, *coștiuience*, s.f. Femeie originară din localitatea Coștiui. Locuitoare din Coștiui. – Din *coștiuian* + suf. -că.

coștúi, s.n. v. coștei.

cot, *coți*, s.m. 1. Unitate de măsură

pentru lungimi, care reprezintă distanța de la cot până la încheietura palmei (0,6 m): “Să măsoară pământu, / Tăt pământu cu *cotu*” (Memoria, 2001: 1). 2. Meandă, curbă. 3. Cotitură, întorsătură. – Lat. *cubitus*, *cubitum* “cotul brațului” (Șăineanu, DEX, MDA).

cotă, *coț*, v.t.r. (reg.) 1. A căuta: “Că tot amu *coa'* să-și aline durerea...” (Papahagi, 1925: 127). 2. A trata un bolnav pe cale empirică; a descânta. 3. (r.) A se uita, a se privi (în oglindă): “Mură coaptă-s ochii tăi, / Vino să mă *cot* în ei” (Bilțiu, 1996: 293). – Var. a lui *căuta* (< lat. **cautare*).

cotăibă, *cotăibi*, s.f. (reg.) Coteț pentru găini; cotruț. – Probabil din ucr. *cotobany* (MDA).

cotărcă, *cotărci*, s.f. (reg.) 1. Coș: “Când este copt porumbul, se rup cucuruzii în pănuji și se pun în *cotărci*, cu care se duc la o grămadă sau direct în car” (Faiciuc, 2008: 256). 2. Hambar pentru depozitat știuleții de porumb; coștei, coșargă (în Chioar și Codru). 3. Leagăn confecționat din nuiile: “Eu te legân în *cotărcă*, / În *cotărcă* de răt'ită, / Să n-ai grijă de nemnică” (Calendar, 1980: 17). ■ (onom.) *Cotărcău*, poreclă și supranume în Dragomirești, “cel ce face cotărci”. – Din srb. *kotarka* “un fel de șură” (Scriban); din srb., magh. *kotarka* (MDA).

cotătoare, *cotători*, s.f. (reg.) 1. Oglindă: “Să nu te uiți în *cotătoare* după asfințitu soarelui, că visezi urât” (Calendar, 1980: 37); “La mort în casă, *cotătoarele* trebuie întoarse cu fața la perete” (Idem, p. 91). 2. Femeie specializată în a ghici viitorul și a alunga, prin vrăji, spiritele rele; vrăjitoare. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din *cota* “a se privi (în oglindă)” + suf. *-toare*.

cotâng, *cotângi*, s.m. (reg.) Copilandru, băiețandru: “Trage, 'mpinge, măi *cotânge*, / Și-i vedé cu ce-i ajunge”

(Memoria, 2004-bis: 1.361). – Din magh. *katáng* (MDA).

cotârlău, *cotârlauă*, s.n. (reg.) 1. Cotlon; gaura dintre cuptor și perete. 2. Terasa de la cotețul porcilor (în zona Codru). – Et. nec. (MDA).

cotecior, *cotecioare*, s.n. Coteț mic: “Păstorița era tare săracă. Ședea într-o colibă mică, cât un *cotecior* și n-avea alte cele decât hainele de pe ea” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 127). – Din *coteț* “adăpost pentru animale” + suf. *-ior* (MDA).

cotlét, s.n. v. corleț.

cotodí, *cotodesc*, v.r. (reg.) A se pregăti (de ceva). – Et. nec.

cotóz, *cotozuri*, s.n. 1. Balmoș, mămăligă. (Trans. de Nord, Mold.). 2. Bucăți de pâine cu lapte acru. ■ (onom.) *Cotoz*, poreclă și nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (DER).

cotrâmbă, *cotrâmb*, v.r. 1. A se schimonosi. 2. A se suci. 3. A se strâmba. – Cf. *cotumba*, *strâmba* (MDA).

cotrâmbát, *-ă*, *cotrâmbați*, *-te*, adj. Strâmb, sucit. – Din *cotrâmba*.

cotrâmbós, *-oasă*, *cotrâmbosi*, *-oase*, adj. (reg.) Mânios, înciudat, morocănos: “Mere, cântă mânios, / Vine-acasă *cotrâmbos*” (Bilțiu, 1990: 424). – Din *cotrâmba* + suf. *-os*.

cotreánc, *cotrenci*, s.n. (reg.) Iarbă rea, îmbătrânită, din care a rămas numai cotorul; ogrinji. – Cf. *cotor*, *cotreanță* (MDA); prin sincoparea lui o din **cotoreanc*, der. din *cotor* + suf. *-eac* (Loșonți, 2001); din *cotor* + suf. *-e(n)ci* > *cotorenci*, de la care s-a refăcut un sg. *cotoreanc* > *cotreanc* (Frățilă).

cotreánță, *cotrește*, s.f. Cărpă, zdreanță. – Din magh. *kotroncz* (DEX).

cotroápă, s.f. v. hârtoapă (“groapă, râpă”).

cotrobăi, *cotrobăiesc*, v.t. 1. A căuta cu de-amănuntul: “Apoi, cum o mai *cotrobăit* omu pân casă, dă și de crâșnic” (Bilțiu, 2007: 356). 2. A

cerceta, a scotoci. – Creație expresivă (DER); din *cotrob*, *cotroabă* “adăpost, coteț” (Loșonți, 2001).

cotrobăit, -ă, *cotrobăiți*, -te, adj. Cercetat, iscodit. – Din *cotrobăi*.

cotruî, *cotruiesc*, (cutrui), v.r. (reg.) A se deteriora, a se strica (din cauza utilizării, de-a lungul anilor): “Lucrurile vechi îs numa' bune de focălit, că tăte s-o *cutruit* de atâta amar de ani” (Ana Bud, 72 ani; Breb). – Posibil din magh. *kotor*, *kotorni* “a răcăi, a scormoni; a scociorî”.

cotruît, -ă, *cotruîți*, -te, (cutruit), adj. (reg.) Stricat, deformat, alterat. – Din *cotrui* (MDA).

cotruît, *cotruțe*, s.n. (reg.) 1. Ungheț, boltiță lângă sobă, care servea de culcuș pisicilor; colț din vatră. 2. Coteț pentru găini; cotaibă. – Cf. ceh. *katrč* “colibă”, magh. *kotrócz* (Cihac, după DER); din magh. *kotrócz* (MDA).

cotúnă, s.f. v. cătană (“soldat”).

couáci, s.m. v. căuaci (“fierar”).

cováci, s.m. v. căuaci (“fierar”).

covăcie, *covăcii*, (coăcie, căocie), s.f. (reg., înv.) Fierărie; făurărie. ■ (top.) Coăcie, fânațe și pășune în Moisei. – Din *covaci* “fierar” + suf. -ie (Scriban, MDA).

covățăt, -ă, *covățâți*, -te, (covățit), adj. 1. Scobit. 2. Încovoiat, cocoșat; cu cocoasă: “Și la spate o fo' *covățâtă*, ca și covata pitii” (Papahagi, 1925: 125). 3. Sub formă de covată; ridicat, bombat; deluros. – Var. a lui *covățit*.

covăți, *covățesc*, v.t. A scobi, a da o formă concavă. – Din *covată* (MDA).

cozléu, s.n. (reg.; înv.) Mobilă de bucătărie; bufet, dulăpior: “Pă scaunu cel cu spate / Plin cu vase nespălate; / Pă *cozleu* cel feștit / Tot o lingură și-un blid” (D. Pop, 1978: 175). – Din magh. *kaszli* “dulăpior” (Țurcanu).

crac, *craci*, s.m. 1. Creangă. 2. Braț de râu. – Din bg. *krak* “picioar” (DER, MDA).

crácoș, -ă, *cracoși*, -e, adj, adv. (reg.) Crăcănat, cu picioarele strâmbe. – Din *crac* + suf. -oș.

cráiner, *craineri*, (grainer), s.m. (reg.) Nume dat etnicilor germani (colonizați în Maram.), care lucrau în exploatarea forestieră. – Der. din n. pr. *Craina*, fosta provincie aparținând Imperiului Austro-Ungar, în apropiere de granițele Austriei și Italiei, cuprinzând bazinul râului Ljubljana (aici trăiesc și 20.000 de germani, dintre care unii au venit în Maram., în timpul stăpânirii austriece, când s-a început o exploatare intensivă a pădurilor, Gh. Pop, 1971: 86).

cráinic, *crainici*, s.m. (reg.) Persoană care anunța poporul de deciziile autorităților; vestitor. ■ (top.) *Crăinicieni*, localitate (a.d. 1389) situată la poalele muntelui Crainicu, în Maram. din dreapta Tisei. ■ (onom.) *Crainic*, nume de familie în jud. Maram. – Din rus., ucr. *krajnik* “judecător” (Șăineanu, MDA); din vsl. *krajnikú* “regal” (Scriban, DER).

cramp, (crampău), s.n. (reg.) Târâcop. – Din germ. *Krampe* “scoabă, cârlig”.

crampău, s.n. v. cramp.

cranț, *cranțuri*, s.n. (reg.) Lăcașul în care sunt așezate pietrele morii de apă; veșcă. – Et. nec.

crásnă, *crasne*, s.f. (reg.; înv.) Frumusețe. ■ (top.) *Crasna*, curs de apă, afluent al râului Vișeu. – Din vsl. *krasna* (MDA).

crásniță, *crasnițe*, s.f. (reg.; med.) Maladie infantilă; pojar. – Et. nec.; probabil sl.

crășcadău, *crășcadăi*, s.m. (reg.) Negustor necinstit. – Din magh. *kereskedő*.

crăcănă, *crăcane*, s.f. 1. Creangă cu capăt bifurcat. 2. Furcă de lemn. – Din *cracă* + suf. -ană (MDA).

crăceșteán, -ă, *crăceșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Crăcești. 2. (Locuitor) din

Crăcești. – Din n. top. *Crăcești* (numele vechi al localității Mara, jud. Maram.) + suf. *-ean*.

crăceșteancă, *crăceștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Crăcești. Locuitoare din Crăcești. – Din *crăceștean* + suf. *-că*.

crăcî, *crăcesc*, v.t.r. A (se) crăcăna. – Din *crac* "picior" (MDA).

crăcîit, *-ă, crăciți, -te*, adj. Crăcănat. ■ (onom.) *Crăcîta*, poreclă în Tăuții-Măgherauș. – Din *crăci* (MDA).

crăciuneán, s.m.f., adj. v. crăciuneștean.

crăciuneáncă, s.f. v. crăciuneștean-că.

crăciuneșteán, *-ă, crăciuneșteni, -e*, (crăciunean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Crăciunești. 2. (Locuitor) din Crăciunești. ■ (onom.) *Crăciunean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Crăciunești* + suf. *-ean*.

crăciuneșteancă, *crăciuneștence*, (crăciuneancă), s.f. Femeie originară din localitatea Crăciunești. Locuitoare din Crăciunești. – Din *crăciuneștean* + suf. *-că*.

crăsneán, *-ă, crăsneni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Crasna Vișeuului. 2. (Locuitor) din Crasna Vișeuului. ■ (onom.) *Crăsneanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Crasna* + suf. *-ean*.

crăsneáncă, *crăsnence*, s.f. Femeie originară din localitatea Crasna Vișeuului. Locuitoare din Crasna Vișeuului. – Din *crăsnean* + suf. *-că*.

crăcní, *crăcnesc*, v.i. (reg., înv.) A protesta, a se împotrivi: "Dacă *crăcnea* careva la vorbele lui, o să uita-n altă parte, îi și zvârlea în cap crucea, să-i între învățătura lui Cristos în minte" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 158). – Din *crâc* + *-ni* (DEX, MDA).

crâjmár, *crâjmari*, (crâșmar), s.m. Cârciumar: "Jupâne, *crâjmar* bătrân, / Să-mi dai o cupă de zin" (Papahagi, 1925: 187). ■ (onom.) *Crâșmar*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *cârciumar* (MDA).

crâjmă, *crâjme*, (crâșmă), s.f. Cârciumă, birt, han: "Beau la *crâjmă* după masă, / Moartea mă cată p-acasă" (Papahagi, 1925: 183). – Var. a lui *cârciumă*.

crâjmări, *crâjmăresc*, (crâșmări), v.i. A ține cârciumă: "*Crâjmărit*-ai șapte ai" (Papahagi, 1925: 235). – Din *crâjmar*, *cârciumar* (MDA).

crâjmărit, *crâjmărituri*, s.n. Impozit perceput pentru crâșmă. – Din *crâjmări*.

crâmpiță, *crâmpițe*, s.f. (reg.) 1. Încurcătură a firelor de cânepă la urzit. 2. Motiv de ceartă. – Din ucr. *krzypitiča* (MDA).

crânc, s.n. v. crâng.

crâncău, *crâncăi*, s.m. (reg.) 1. Ceucă, stăncuță, cioară. 2. Crainic. ■ (onom.) *Crâncău*, *Crâncău*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *croncău* (MDA).

crâncení, *crâncenesc*, v.t.r. 1. A înțepeni, a încremeni: "Cine aceea o-a ceti / Ș-acela s-a-ngrozi / Cu ea-n mână-a *crânceni*" (Brediceanu, 1957: 166). 2. A se încrâncena. – Din *crâncen* "nemilos, crud" (MDA).

crâncenít, *-ă, crânceniți, -te*, adj. Înțepenit, încremenit. – Din *crânceni*.

crâng, *crânguri*, (crânc), s.n. 1. Manivelă (la tociță; la fântâna cu roată; la vârtelniță). 2. Piesă la moară. 3. Cuier de lemn de brad, cu crengi. ■ Atestat cu acest sens (în var. *crânc*) și în Maram. din dreapta Tisei. 4. Partea superioară a mecanismului pe care olarii confecționau obiecte de ceramică. – Din sl. *krongŭ* "roată, cerc, îngrăditură, țarc" (Scriban, Șăineanu, DEX).

crâșcă, *crâșc*, v.i. (reg.) 1. A scrâșni din dinți (de mânie): "*Crâșcă* iadu și îmi

cere / Să-i dau pe mândra, de-a mere. / -Taci, iadule, nu *crâșca*” (Memoria, 2001: 99). 2. A scârțâi: “Era iarnă. *Crâșca* omătu” (Bilțiu, 2007: 290). – Formație onomatopeică (DEX, MDA).

crâșmăr, s.m. v. crâjmar.

crâșmări, v.i. v. crâjmări.

crâșnic, *crâșnici*, s.m. Paraclisier, diacon. – Cf. bg. *krastnik* (DEX).

crâșnicie, *crâșnicii*, s.f. (reg.) Casa crâșnicului: “Fă-te, tu, mortuț pe laiță, / Eu-oi mere la *crâșnicie* / Ș-or trage din clopoșele” (Memoria, 2001: 103). – Din *crâșnic* + suf. -ie.

credénț, s.n. v. chedrenț (“dulă-pior”).

credință, *credințez*, (credinți), v.t.r. (reg.) A (se) logodi, a (se) încredința: “Când să *credința* oarece fecior cu oarece fată, apoi dădea împușcături...” (Papahagi, 1925: 318). – Din *credință* “logodnă” (MDA).

credințat, -ă, *credințați*, -te, (credințat), adj. (reg.) Logodit. – Din *credința*.

credință, *credințe*, s.f. 1. (reg.) Logodnă: “Înainte de nuntă premerge logodna, tocmeala sau *credința*, cum zic maramureșenii; se mai zice darea de mână” (Bârlea, 1924, II: 465-466). 2. (în expr.) A lua pe *credință* = a lua pe datorie: “Da’ zinu mi s-o ciuntat. / - Tu-n *credință* ți l-ai dat” (Papahagi, 1925: 261). – Lat. **credentia* (Pușcariu, DEX, MDA).

créi, s.n. v. clei (“creier”).

creițar, *creițari*, s.m. (reg., înv.) Monedă care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria și Trans., până la sfârșitul sec. XIX. – Din germ. *Kreuzer* (Borcea, după DER; MDA), prin intermediul magh. *krajcár* (DA, după DER; DEX, MDA).

crestă, *crestez*, v. t. (reg.) A face o tăietură pe un obiect. – Der. regr. din *creastă* (Candrea, după DER; MDA).

crestăt, -ă, *crestați*, -te, adj. (reg.) Tăiat, cioplit. – Din *cresta*.

crestălău, *crestălauă*, s.n. (reg.) Cele două lemne puse de-a curmezișul peste capetele loitrelor, la carele de lemn. – Din *cresta* + suf. -ălău (MDA).

crestul, (cherestul), adv. (reg.) De-a curmezișul: “Știi ce, crâznice, încearcă tu o dată să-l sari *cherestul*, că ești mai tânăr...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 290). – Din magh. *keresztül* “prin, peste” (Farcaș, 2009: 140).

creț, *creață*, *creți*, -e, adj. 1. Răsucit, buclat: “Bată-vă morți, flori *creță*, / Cum horem în tinereță” (Bilțiu, 2006: 53). 2. Zbârcit. 3. (în expr.) *Apă creață* = apă amestecată cu sânge. ■ (onom.) *Creț*, *Creța*, *Crețiu*, *Crețu*, nume de familie în jud. Maram.; poreclă frecventă. (Sec. XV). – Cuv. autohton (Russu, Brâncuș).

crezământ, *crezăminte*, s.n. (în v.) Crezare, încredere. – Din *crede* + suf. -ământ (DEX, MDA).

crezínă, *crezine*, s.f. (reg.) 1. Desiș de măracini mari cu arbori subțiri. 2. Pădurice de arbori tineri. 3. Luncă; loc umed, mlăștinos. ■ (top.) *La crezini*, arătură în Nănești (Vișovan, 2005). – Din ucr. *krivina*, cu disimilarea i-i > e-i și cu palatalizarea lui v în stadiul z (Frățilă).

crijmă, s.f. v. crișmă.

cristél (de câmp), s.m. Pasăre călătoare cu penaj brun-măsliniu, care trăiește pe câmp și în stufărișul din apropierea bălților (*Crex crex*). ■ Specie aflată pe lista roșie IUCN. – Cf. *cârstei*, *crăstei* (Scriban, MDA).

crișmă, *crișme*, (crijmă), s.f. (reg.; înv.) O bucată de pânză albă (de bumbac), care se înfășura pe lumânare, la botez și din care, mai târziu, mama confecționa o cămașă pentru copil. – Din ucr. *krijma* (MDA).

crit, *crituri*, s.n. (reg.) Cazemată (Maram. din dreapta Tisei). – Et. nec.

crivă, *crive*, s.f. Surpătură pe dealuri, produsă de ape ■ (top.) *Criva*, cascadă (24 m) situată pe Valea Criva,

în Munții Maramureșului. – Et. nec. (MDA); din sl. *kriva* (Scriban).

cronc, *cronci*, (croncan, croncău), s.m. (ornit.) Corb (*Corvus corax*): “Cine strică dragosti dulci / Care-i carnea *croncii*’n huci” (Țiplea, 1906: 432). – Din interj. *cronc* (DER, MDA).

croncău, s.m. v. *cronc*.

crop, s.n. (reg.) Apă fierbinte, clocotindă: “Păstăile le-o opărit într-un *crop* de apă” (Faiciuc, 1998). – Din *uncrop* “apă clocotită” (DEX, MDA).

cruce, *cruci*, s.f. 1. Răspântie. 2. (în expr.) *Crucile drumului* = intersecție, bifurcație. 3. Miez, mijloc. 4. (în expr.) *Crucea zilei* = miezul zilei: “Când o fo *crucea* miadză-zi...” (Papahagi, 1925: 244). 5. Claie din snopi de grâu. 6. Lemnul care prinde de-a curmezișul cornii casei; căpriori, tingă. 7. (anat.) Șale, mijloc. ■ (astr.) *Crucea Mare*, numele pop. al constelației Lebadă (Cygnus); *Crucea Mică*, numele pop. al constelației Delfinul. – Lat. *crux*, *crucis* (DER, DEX, MDA).

crucér¹, s.m. v. crucifer (“cruciat”).

crucér², *cruceri*, s.m. Fețele bisericesti care umblă cu crucea (la Bobotează): “Copiii umblă cu Chiralexa înaintea popii să știe femeia că vin *cruceri* și să să pregătească” (Bilțiu, 2009: 177; vol. II). ■ (onom.) *Cruceru*, nume de familie. – Din *cruce* + suf. -*er* (MDA).

crucifér, *cruciferi*, (crucer), s.m. (înv.) Soldat care participă la o cruciadă; cruciat: “Existența *cruceferilor* (= cruciaților) Teutoni în Maramureș e comprobată prin documentul anului 1213...” (Mihaly, 1900: 6; dipl. 2). – Din fr. *crucifère* (DEX).

crucitură, *crucituri*, s.f. (reg.) Bifurcație, răspântie, cruce de drumuri. – Din *cruce* + suf. -*tură* (MDA).

crunt, -ă, *crunți*, -te, adj. (înv.) Plin de sânge, însângerat: “Plâng copacii de pe munți / Că i-o văzut morți și *crunți*” (Papahagi, 1925). – Moștenit din lat.

cruentus “însângerat” (DER, DEX, MDA).

crúpă, s.f. v. clupă (“compas”).

crúșcă, s.f. (reg.) Capcană pentru păsări, sub forma unei cutii de scândură cu capac, prinsă de un știulete de porumb; prin mișcarea știuletelui, cădea capacul și pasărea rămânea în cutie. – Et. nes.

cubúl, *cubuli*, s.m. (reg.) Unitate de măsură pentru volume, egală cu volumul unui corp de formă cubică: “La deschiderea ocnelor noi să primească (...) pentru o scară, un florin și un *cubul* de vin, pentru un dinte de scară, o cupă de vin” (Mihaly, 1900; dipl. 356). – Din lat. *cubus* (Scriban).

cuc, *cuci*, s.m. (în expr.) *A sări cuc* = a se arunca (pe cineva), a face un salt: “Pă când o deștis-o, o fo plin de gândaci, vermi, broaște. Și-o *sărit* toți *cuci*, să-i mănânce pă bătrâni și pă fată” (Bilțiu, 2007: 194). ■ (top.) *Dosul Cucului*, deal în Vișeu de Sus. ■ (onom.) *Cuc*, nume de familie în jud. Maram.; *Cucu*, supranume în Vișeu de Sus (neamul lui Cucu). – Lat. *cucus* (Scriban, DEX).

cuculbătă, s.f. v. cucurbătă (“do-vleac”).

cuculbău, (cucurbău, cucurbel, cucurbeci), s.n. (reg.) Curcubeu; “Brăul Maicii Domnului” (ALRRM, 1973: 663): “Când se arată *cucurbeciu*, atunci mereau la el în coate și în jerunț, și acolo, când ajungea la el, ardea o căldare cu bani. (...) Acela [curcubeu, n.n.] are două capuri și ele beau apă din două izvoare, unul este Izvorul de Piatră și unul este Izvorul de Argint” (Bilțiu, 1999: 79). – Var. a lui *curcubeu* (MDA).

cúcură, *cucure*, s.f. (reg.) Cormana plugului, care întoarce brazda: “Eu grăiescu cu nevasta, / Rupe-mi-se *cucura*” (Bârlea, 1924: 210). ■ (onom.) *Cucura*, *Cucură*, nume de familie în jud. Maram. ■ Termen general în Maram.;

se mai întâlnește în Bistrița și sporadic pe Valea Prutului (ALR, 1956: 18). – Din magh. *kukora* “încovoiat, strâmb” (DEX, MDA), cf. srb. *kukora* “cârlig” (DER).

cucurbătă, *cucurbete*, (cuculbătă), s.f. (reg.) 1. Dovleac, bostan (*Cucurbita Pepo*); harbuz, ludău, pepene. 2. Țeastă, craniu; tidva capului. – Lat. *cucurbita* “dovleac” (Scriban, MDA).

cucurbău, s.n. v. cuculbău (“curcubeu”).

cucurúz, *cucuruzi*, s.m. 1. Știulete de porumb: “Știi, tu, mândră, ce Ț-am spus / La cules de *cucuruz*” (Memoria, 2001: 99): “Recoltarea *cucuruzilor* se făcea cu mâna și se transporta cu coșurile la căruțe și apoi acasă, unde se desfăca” (Dăncuș, 1986: 45). 2. Porumb. 3. Con de brad; pară de brad, ciucalău de molid, pară de buhaș, cocean de brad. 4. Burete pucios, specie de ciuperci necomestibile (*Phallus impudicus*), semnalată în depreșiunea Maramureșului. ■ (onom.) *Cucuruz*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. bg., srb. *kukuruz* (DEX, MDA).

cucuță¹, v.r. v. cocoța (“a se cățăra”).

cucuță², (cocuța), v.t. (reg.) A ura. ■ A cucuța, obicei practicat exclusiv de copii, în dimineața de Crăciun, în zona Codrului: “Copiii de 4-5 ani umblă în dimineața zilei de Crăciun *a cucuța*. De data aceasta nu mai colindă, ci spun numai: «Bună dimineața lui Crăciun!», iar după ce primesc darurile (nuci, colaci, mere), rostesc urări de tipul: «Câte paie pă casă / Atâtea băncute pe masă!»” (D. Pop, 1978: 50). ■ Atestat în Trans., în var. *cucuia*. – Cf. *cucuia* (MDA); sau cf. *cocuț* “pânișoară pentru colindători”.

cucuțat, *cucuțaturi*, s.n. Colindat, urat. – Din *cucuța*.

cufoián, -ă, *cufoieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea

Cufoaia. 2. (Locuitor) din Cufoaia. ■ (onom.) *Cufoian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cufoaia* + suf. -an.

cufoiáncă, *cufoience*, s.f. Femeie originară din localitatea Cufoaia. Locuitoare din Cufoaia. – Din *cufoian* + suf. -că.

cufundá, *cufund*, (acufunda), v.t.r. A intra în apa; a se afunda, a se scufunda. (Maram., Trans. și nordul Mold.). – Lat. *confundare* “a amesteca, a tulbura; a vărsa” (DEX, MDA).

cufundát, -ă, *cufundați*, -te, adj. Scufundat. – Din *cufunda*.

cufundós, -oasă, *cufundoși*, -oase, (acufundos), adj. Adânc. ■ (top). *Valea Cufundoasă*, loc. aparținătoare de orașul Sighetul Marmăției. – Din *cufunda* + suf. -os (MDA).

cufureálă, *cufureli*, s.f. (reg.; med.) Diaree: “Tăți ne Țineam de pânțele, că ne duré și ne-o apucat o *cufureală* cum n-am avut în veci” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 298). ■ (med.) “E oprită cu ceai de sunătoare, tarhon / chimen, sămânță de mărar, potrocuță ori de ștevie pă-curărească” (Faiciuc, 1998: 100). – Din *cufuri* + suf. -eală (MDA).

cufurí, *cufur*, *cufuresc*, v.r. (reg.; med.) A avea diaree. – Lat. **conforire*, de la *forire* (Pușcariu, MDA).

cúglă, *cugle*, (cuglăzău), s.f. (reg.; înv.) 1. Piramidă de nuci. ■ *De-a cuglele* = obicei de Crăciun în zona Codru: “E un joc al copiilor care umblă în dimineața primei zile de Crăciun «a cucuța». Aceștia se adună în casa unuia dintre ei și fac în fața ușii o *cuglă*, un gen de piramidă, din patru nuci. În timp ce unul stă lângă *cuglă*, ceilalți, așezați în fața mesei, încearcă, pe rând, să o doboare cu o altă nucă. Cel care izbutește câștigă toate cele patru nuci ce alcătuiesc *cugla*” (D. Pop, 1978: 54). 2. Popică. 3. (în expr.) A se juca-n *cugli* = a se juca popice. 4. Grămadă de piatră depozitată pe marginea drumului,

în vederea reparațiilor ulterioare. – Din germ. *Kugel* “bilă, glonț, proiectil” (MDA).

cuglăzău, s.n. v. cuglă.

cúgne, s.f. v. cuhnă.

cúhe, s.f. v. cuhnă.

cuheán, -ă, *cuheni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cuhea (azi, Bogdan-Vodă). 2. (Locuitor) din Cuhea: “Și cum dară să nu sie mândri *cuhenii*, că doară tot din neamul lor s-o rădicat Bogdan-Vodă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 240). – Din n. top. *Cuhea* (denumirea veche a loc. Bogdan-Vodă, jud. Maram.) + suf. -*ean*.

cuheáncă, *cuhenice*, s.f. Femeie originară din localitatea Cuhea (azi, loc. Bogdan-Vodă). Locuitoare din Cuhea. – Din *cuhean* + suf. -*că*.

cúhnă, *cuhne*, (cugne, cuhne, cuhe, cohe), s.f. (reg.) 1. Horincie. 2. Bucătărie. ■ Atestat cu acest sens și în Maram. din dreapta Tisei; în Maram. Istoric se folosește forma *cuhne*, *cugne*, iar în Trans. de Nord, *cohe* (ALR, s.n., vol. IV, h. 1.091). (Sec. XV). – Din ucr. *kuhnja* (DEX, MDA) (< vgerm. *kuchina*, ngerm. *Küche* < lat. *coquina*, Scriban).

cúhne, s.f. v. cuhnă.

cuhnicioară, *cuhnicioare*, s.f. Bucătărie mică (de vară). – Din *cúhnă*.

cujălcă, s.f. v. cujeică (“furcă de tors”).

cujbát, adj. v. gujdit.

cújbă, s.f. v. gujbă (“lemn în-covoiat”).

cujdí, v.r. v. gujdi (“a se cocoșa”).

cujdít, adj. v. gujdit (“gârb”).

cujéică, *cujeici*, (cojolcă, cojalcă, cojălcă, cujalcă), s.f. (reg.) Furcă de tors, formată dintr-o tijă rotundă din lemn de brad sau de alun, lungă de 2-3 m, decorată (motive fitomorfe, antropomorfe, cosmice, fantastice). ■ Atestată în var. *cojălcă*, în partea de nord a Maramureșului, *cujălcă*, în centrul și sudul Maramureșului, *cujeică*, în Lăpuș. – Din ucr. *kyžel'ca* (Drăganu, după

DER; MDA).

cujelcúță, *cujelcuțe*, s.f. (reg.) Furcă de tors: “Să-m' aducă lemn de fus / Și *cujelcuță* de nuc, / Ca după el să mă duc” (Bilțiu, 2006: 188). – Din *cujelcă* + suf. -*uță*.

cújner, *cujneri*, (cușner), s.m. (reg.) Cojocar. ■ (onom.) *Cujner*, *Cușner*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. *Kürschner* “blănar, cojocar”.

culceán, -ă, *culceni*, -e, (culcear), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Culcea. 2. (Locuitor) din Culcea. ■ (onom.) *Culcean(u)*, *Culcear*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Culcea* + suf. -*ean*.

culceáncă, *culcence*, s.f. Femeie originară din localitatea Culcea. Locuitoare din Culcea. – Din *culcean* + suf. -*că*.

culceár, s.m.f., adj. v. culcean.

cuminecă, *cuminec*, v.t.r. A (se) împărtași; a primi sau a da cuminecătură pentru iertarea păcatelor: “Adă-l, l-oi *cumineca*, / Iară-n mână ți l-oi da” (Papahagi, 1925: 266). – Lat. **comunicar* (Densusianu, Pușcariu, MDA).

cuminecát, -ă, *cuminecați*, -te, adj. Împărtașit. – Din *cumineca*.

cuminecătură, *cuminecăture*, s.f. Ritual religios care constă în gustarea de către credincioși a pâinii și vinului, după ce în prealabil enoriașul s-a spovedit; euharistie, împărtașanie, grijanie: “După slujba (de Bobotează) credincioșii să pun în rând și sărută crucea și ieu ad'esmä și duc acasă. Îi *cuminecătură* pă jumătate” (Bilțiu, 2009: 186; vol. II). – Din *cumineca* + suf. -*ătură* (Scriban, DEX, MDA).

cumpăní, *cumpănesc*, v.t. 1. A cântări: “Numai noi te-om *cumpăni* / De trei ori cu talerii” (Bârlea, 1924, I: 13). 2. A judeca, a gândi. – Din *cumpănă* (Scriban, DEX, MDA).

cumpănít, -ă, *cumpăniți*, -te, adj. 1. Cântărit. 2. Judecat, analizat. – Din *cumpăni*.

cumtí, v.r. v. *cunti*.

cumtít, adj. v. *cuntit*.

cuntí, *cuntesc*, (*cumti*, *cumpti*, *încunti*), v.r. (reg.; înv.) A se obișnui, a se acomoda, a se familiariza; a se poda: "Vaca se *cumtește* cu el [cu șarpele] și stă la supt ca la vițel" (Bilțiu, 1999: 131). ■ Exclusiv în Trans. de Nord și Maram.; atestat în Maram. din dreapta Tisei, în var. *cumpti* "a deprinde". – Cf. *cunetăți* "a se așeza" (MDA).

cuntíre, *cuntiri*, s.f. Acomodare, deprindere. – Din *cunti*.

cuntít, -ă, *cunțiți*, -te, (*cumtit*, *cumptit*), adj. (reg.; înv.) Obișnuit, acomodat, învățat: "Du-te unde ești *cumptit*, / Că știu că nu te-am dorit" (Bârlea, 1924, I: 195). – Din *cunti*.

cunúnă, *cununi*, (*curună*), s.f. 1. Lemnul care stă deasupra apei și care prinde capetele bogdanilor, la morile de apă. 2. Grinzile cu care se închid în partea de sus cei patru pereți și pe care reazămă tot acoperișul casei și cornii. 3. Pragul de sus al porților de lemn maramureșene. 4. *Cununa dealului* = locul neted deasupra dealului ce se întinde în forma unei cununi. 5. (reg.) Obicei practicat în seara dinaintea nunții (în Maram. din dreapta Tisei). – Din lat. *corona* "coroană" (Scriban, Șăineanu, DEX, MDA); cf. alb. *kurorë* (Philippide, după DER).

cupșenár, -ă, *cupșenari*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Cupșeni. 2. (Locuitor din Cupșeni. ■ (onom.) *Cupșenar*, *Cupșan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Cupșeni* + suf. -ar.

cuptúrá, s.f. v. *coptură*.

curá, v.t. A defrișa un teren. – Din lat. *curare* "a îngriji, a curăța" (MDA).

curástă, *curaste*, (*corastă*), s.f. (reg.) Laptele (de vacă sau de oaie) din

primele zile după fătare; "lapte crud", "jântiță di la vacă". – Lat. *colostra* "primul lapte după fătare" (DA, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > bg. *kulastra*, ucr. *kolastra*, magh. *gurasztra* (Scriban).

cúrá, v.i. (dial.) A curge: "Crepe-i țâțele, / *Cură-i mațele*" (Papahagi, 1925: 284). – Lat. *curro*, *currere* "a alerga", după merge (DER, DEX, MDA).

curáí, v.i. v. *corăi*.

curătór, *curătoare*, adj.f. (dial.) Curgător: "Să n-am stare ș-așădzare, / Păcum n-are apa-n vale: / Dzăua, noaptea-i *curătoare*" (Papahagi, 1925: 205). – Din *cura* "a curge" + suf. -tor (MDA).

curătoare, *curători*, (*corătoare*, *curătură*), s.f. (reg.) Placentă la animale (vite). – Din *cura* "a elimina placenta" + suf. -toare (MDA).

curătúrá¹, s.f. v. *curătoare*.

curătúrá², *curături*, s.f. 1. Tehnică de obținere a parcelelor pentru agricultură, prin defrișare; secătură, runc, țarină. 2. Apa care se aruncă după spălarea vaselor. ■ (top.) *Curături*, arătură în Borșa. – Din *cura* "a defrișa" + suf. -tură (MDA).

curéchi, s.m. (reg.) 1. Varză (*Brassica oleracea*): "Că de post ne-am săturat, / De *cureți* din ton, murat" (Calendar, 1980: 16); "Loc de *curechi* și de legume pe sama lor au destul" (Ardelean, 2015; document sec. XVIII). 2. (gastr.) *Curechi umplut* = sarmale. ■ Termen specific subdialectului moldovenesc (Tratat, 1984: 231). – Lat. **colic(u)lus* (= *cauliculus*) "varză mică" (CDDE, DEX, MDA).

curluí, v.t. v. *curui* ("a croi").

curmá, *curm*, v.t.r. 1. A tăia de-a curmezișul. 2. A (se) frânge, a (se) rupe. – Cf. alb. *kurmue* (DEX, MDA); cuv. autohton, cf. alb. *kurmue*, din i.-e. **sker-*, **ker-* "a tăia", sau **skeu-* "a tăia, a desface, a răzui, a scurma" (Rusu). ■ Cuv. rom. > ucr. *kurmej* "ștreang făcut din câlți", scr. *kormen* (Rusu).

curmăt, -ă, *curmați*, -te, adj. Tăiat, rupt, întrerupt. – Din *curma* (MDA).

curmătură, *curmături*, s.f. 1. Depresiune, adâncitură pe culmea unui deal sau a unui munte. 2. Valea dintre două dealuri apropiate: "Două dâmburi și pânzele ele-i *curmătură*" (ALRRM, 1973; h. 684). 3. Tăietură: "Tăiem on lemn și zăcem că l-am curmat" (Berbești); "Am tăiet on lemn și l-am curmat la vârful, să t'eamă *curmătură*" (Săpânța). 4. Urmă în pământ făcută de roata carului. 5. Urma lăsată de brăcinar: "Te legi strâns cu o sfoară, și s-a făcut o *curmătură*" (Bârsana). ■ (top.) *Curmătură*, deal, pășune în Drăghia, Ungureni (Vișovan, 2008). (Sec. XVI). – Din *curma* + suf. -(ă)*tură* (DEX, MDA).

curmăi, *curmeie*, s.n. (reg.) Funie împletită, cu care se leagă vitele. – Din *curm* + suf. -ei (Scriban, DEX). ■ Cuv. rom. > ucr. *kurmei* (Scriban).

curmezis, adv. Piezis, transversal. (Sec. XVI). – Din *curma* + suf. -is (Scriban, DEX, MDA).

cûrpăn, s.m. v. *curpen*.

curpător, *curpătoare*, s.n. (reg.) Platou din lemn, cu mâner, pe care se pune mămăliga: "Cum era întoarsă pe *curpător*, el o și taie iute cu ața și jumătate i-o dă la câine" (Bilțiu, 1999: 312). – Var. a lui *cârpător* (Scriban, MDA).

cûrpen, *curpeni*, (curpăn), s.m. Mlădiță lungă de viță-de-vie sau altă plantă câțărătoare; vrej de dovleac sau de castravete. ■ (onom.) *Curpan*, *Curpenar*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *kurpën*, din i.-e. **kur-p-* "a se învârti" (Russu, 1970: 153).

cursură, *cursuri*, s.f. (reg.; înv.) Curs de apă, vale; scurgere: "Toți munți curg cu *cursurile* în Răpedea" (Papahagi, 1925: 369). ■ Termenul specific în Maram. – Din *curs* "albie" +

suf. -ură (Scriban); lat. *cursura* "alergare, cursă" (MDA).

cûrte, *curți*, s.f. (în expr.) *Curte de piatră* = casă, locuință construită din piatră: "Diplomele noastre nu amintesc alte *curți de piatră* decât aceasta [în loc. Dolha, Maram. de Nord]. Locuințele de lemn erau mai ușor de construit și sunt mai sănătoase ca cele de piatră" (Mihaly, 1900: 611; dipl. 252, la note). – Lat. **curtis* (= *cohors*, -tis) (DER, DEX).

curtuiușean, -ă, *curtuiușeni*, -e, (curtuiușean, curtuișan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Curtuiuș. 2. (Locuitor) din Curtuiuș. ■ (onom.) *Curtuiușan*, nume de familie. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Curtuiușul Mare și Curtuiușul Mic. – Din n. top. *Curtuiuș* + suf. -ean.

curtuiușeancă (curtuiușeancă, curtuișeancă), *curtuiușence*, s.f. Femeie originară din localitatea Curtuiuș. Locuitoare din Curtuiuș. – Din *curtuiușean* + suf. -că.

curtușan, s.m.f., adj. v. *curtuiușean*.

curtușeancă, s.f. v. *curtuiușeancă*.

curuí, *curuiesc*, (curlui), v.t. (reg.; pop.) A croi, a confecționa, a face: "*Curuiește-mi cămașă!*" (Bilțiu, 1996: 300). – Cf. *croi* "a confecționa" (MDA).

curuí, -ă, *curuiți*, -te, adj. (reg.) Croit, confecționat, modelat: "Bucură-te, tu, mireasă / Că bota-i pă grindă-acasă / (...) / Și-i cioplită și-i mezdrită, / După spate *curuită*" (Bilțiu, 2015: 216). – Din *curui*.

curúnă, s.f. v. *cunună*.

curú, *curuți*, s.m. (arh.) 1. Nume dat țăranilor români și maghiari din Trans., participanți la răscoala anti-habsburgică din 1514. 2. Răscolat, insurgent. – Din magh. *kuruc* (< germ. *Kreuz[fahrer]* "cruciat") (DER, DEX, MDA).

curuțime, *curuțimi*, s.f. (arh., reg.) 1. Totalitatea curuților. 2. Răscoala țăranilor români și unguri din 1514, împotriva habsburgilor: "Ani de la

curuțime - 1704; de la tătărimă - 1717; de la ciumă - 1738..." (Socolan, 2005: 207). – Din *curuț* "răsculat" + suf. *-ime* (MDA).

curváș, *curvași*, s.m. (pop.) Afe-meiat; curvar: "...celălalt nu lucră nimic, numa umblă pân sat după femei. Îi *curvașu* lumii" (Bilțiu, 2007: 216). – Din *curvă* "femeie desfrânată" + suf. *-aș*.

curvie, *curvii*, s.f. (pop.) Adulter, desfrâu. – Din *curvă* "prostituată" + suf. *-ie* (Scriban, DEX, MDA).

cuscrí, *cuscreșc*, (încuscri), v.r. A se face cuscu cu cineva; a se înrudi (prin alianță): "Știți ce, înălțate împărate, am auzit că aveți și dvs. o fată. Oare n-ar fi bine să ne *cuscrim*?" (Bilțiu, 2007). – Din *cuscu* (DEX).

cuscrít, *-ă*, *cuscriți*, *-te*, adj. Înruit. – Din *cuscri*.

cúscru, *cuscri*, s.m. Tatăl unuia dintre soți în raport cu părinții celui alt soț. – Lat. *consoc(e)rum* (Scriban, DER, DEX).

custură, *custuri*, s.f. 1. Unealtă în formă de cuțit, cu care fierarul curăță copita la cal, înainte de a bate potcoava. 2. Cuțit de strung. 3. Cuțit ce nu se închide: "Moșule, cu barba sură, / Te-aș rade și n-am *custură*" (Papahagi, 1925: 224). ■ (top.) *Custura*, deal în Vima Mică, cu sensul de "creastă stâncoasă, ascuțită" (Vișovan, 2008); *Custuri*, stâncă situată lângă cascada Covătaru (pe valea Runcului); *Custuri*, "râpi prăpăstioase în leud" (Papahagi, 1925); *Custura*, munte în Borșa; *Custura*, fânațe și arături în Bârsana. – Et. nec. (MDA); cuv. autohton, fără corespondent în albaneză, din rad. i.-e. **kes-* "a zgăria, a răzui, a pieptăna" (Russu, 1981). ■ Cuv. rom. > magh. *kusztora* (Capidan, Drăganu, după DER; Bakos, 1982).

cușăi, *cușăiesc*, (cușei), v.t. (reg.; înv.) A gusta: "Câte poame-s pe pământ / Tăte huc le-am *cușeii*" (Țiplea, 1906: 421). ■ Exclusiv în Maram.

Istoric, în Maram. din dreapta Tisei și în Țara Oașului; în nordul Trans. se folosește sin. *cuștuli* (ALR, 1938, h. 12).

■ Termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). – Din ucr. *kuše* (MDA).

cușărár, s.m. v. cușerar.

cușcăie, s.f. (reg.; înv.) Instalație (ca un jgheab) pentru scoaterea lemnului din pădure: "Scosul lemnului de foc de la ciotcă, la mijloacele de transport, se făcea cu ajutorul unui sistem de jgheaburi confecționat din scânduri groase de fag, care poartă denumirea de *cușcae*. Acestea erau tratate cu parafină, pentru ca lemnul să alunece. Fiind înclinate natural, pe pantă, lemnul aluneca cu viteză până la mijlocul de transport. *Cușcae*le nu erau construcții fixe, ci mobile, montându-se și demontându-se după necesități" (Dăncuș, 1986: 66). – Et. nec., cf. *cușcă* (MDA).

cușeí, v.t. v. cușăi ("a gusta").

cúșer, (cușár, coșer), adj. 1. Mâncare preparată și consumată în conformitate cu Halakha (legea evreiască). 2. Însușire pe care trebuie s-o aibă mâncarea permisă evreilor, după prescripțiile religioase; curat, nespurcat; pregătit după ritual. 3. (fig. și fam.) Așa cum trebuie. ■ Cuvântul a rămas în limbajul local cu sensul de "curat, drept, cinstit", în expr. *nu-i lucru cușer*. – Cf. ebr. *kâscher* "curat, ritual" (DER, DEX, MDA).

cușerár, *cușerari*, (cușărar), s.m. (reg.) Persoana care supraveghează colectarea laptelui la o fermă de vaci și prepară produsele lactate. – Din *cușer* + suf. *-ar*.

cușerí, *cușeresc*, v.t. (reg.) A transforma o mâncare neconformă cu legea iudaică în cușer: "...și nu știu ce rugăciuni făcea și turna apă peste carne, așe, păste un coș. Și o *cușăre*. Zăce că o facem cușer" (Pintea, 2016: 208). – Din *cușer*.

cúșmă, *cușme*, s.f. Căciulă (de blană) purtată de bărbați în anotimpul rece. ■ (onom.) *Cușmă Verde*, poreclă în Mara. – Din sl. *kučīma*, în parte prin interm. magh. *kucsma* (Scriban); din ucr. *kučma* (DEX).

cúșner, s.m. v. cujner (“cojocar”).

cúșteriță, (cușturiță, cuștiriță), s.f. 1. Gastrofiloză; paraziți intestinali la cai. 2. (în expr.) *A avea cușturiță* = a nu sta locului. 3. Târțiță (la găini). – Var. a lui *gușteriță* “brâncă”.

cuștuli, *cuștulesc*, v.t. (reg.) A gusta: “De-a ei miros te topești / Până nu o *cuștulești*” (Bilțiu, 1996: 384). ■ Exclusiv în Trans. de nord și nordul Crișanei; în Maram. Istoric se folosește sin. *cușăi* (ALR, 1938, h. 125). – Din magh. *kostolni* “a gusta, a degusta” (MDA).

cúșturiță, s.f. v. cușteriță.

cúte, *cute*, (dial. cut'e), s.f. Piatră de gresie cu care se ascut uneltele tăioase (în special coasa și briciul); arcer. ■ Termen specific subdialectului moldo-venesc (Tratat, 1984: 231). – Lat.

cutem (Felecan, 2011: 270); lat. *cos*, *cotis* “piatră dură” (DEX, MDA).

cutiós, *-oasă*, *cutioși*, *-oase*, adj. (reg.; înv.) Pământ cleios, lipicios, care se lucrează greu. ■ (top.) *Cutios*, teren în Odești (zona Codru). – Probabil din *cute* “gresie, arcer” + suf. -os.

cútră, *cutre*, adj., s.f. Persoană fățarnică: “Măi, *cutră* femeie mai ești, că și pe dracu l-ai putut păcăli” (Bilțiu, 1999: 390). – Din bg. *kutra* (DEX); din ngr. *kutra* (Șăineanu, NODEX).

cutrui, v.r. v. cotrui (“a se deteriora”).

cutruit, adj. v. cotruit.

cuțitói, *cuțitoaie*, s.n. Unealtă alcătuită dintr-o lamă și două mânere, folosită la netezit, îndreptat sau răzuit lemnul. – Din *cuțit* + suf. -oi (MDA).

cvartilă, *cvartile*, (cvartir, cvartiră), s.f. (reg.) Locuință, apartament cu chirie: “*Cvartir* în edificiul școlar” (Câmpeanu, 2016); (Maram. de Nord, Mold. și Trans.). – Var. a lui *cvartir* (MDA).

cvartiră, s.f. v. cvartilă.

D

dăbilă, *dabile*, (dial. dabd'ilă), s.f. (reg.) 1. Namilă, animal mare, greoi. 2. (fig.) Femeie mare, grasă: "Scapă-mă, Doamne, de *dabila* asta" (Bilțiu, 1999: 210). – Din magh. *debella* "femeie înaltă și slabă" (Scriban, Șăineanu, MDA).

dăina, (duinu), s.f. (reg.) Cântec liric, trist, bazat, în principal, pe sentimentul dorului, asemănător doinei: "*Daina* de cine-o rămas? / De on pruncuț mititel, / Ce-o fugit mă-sa cu el. / L-o lăsat mă-sa durnind, / L-o găsit *daina* zicând. / Cu *daina* nu mă sfădesc, / Cu *duinu* bine trăiesc" (Bârlea, 1924, II: 190-191). ■ (top.) *Groapa Dainii*, fânațe în Rogoz, cf. *Daina*, nume de familie atestat în Maram. (Vișovan, 2008). – Var. a lui *doină* (MDA); în Maram., cu valoare de interjecție în cântecele locale: "numele doinei s-ar trage, în acest caz, dintr-o exclamațiune de duioșie, ceea ce ar explica de la sine existența sinonimului litvan *daină*" (Șăineanu, 1929); din sl. (srb.) *daljina* "depărtare" (DER); cuvânt trac (Hasdeu, după DER); din scr. *dvojnica* "fluier ciobănesc" și legat de lituan. *daina* (Cihac, după DER); în relație, inclusiv semantică, cu *dăina* "a legăna" și *dăinuș* "leagăn", dar și cu lituan. *daina* "cântec popular". ■ Cuv. rom. > ucr. *dojna* (Candrea, după DER).

dalb, -ă, *dalbi*, -e, adj. Alb, imaculat: "Mai în jos, pă la tiotori, / Scrisă-s *dalbe*

sărbători" (Calendar, 1980: 15). – Din *de* + *alb* (DEX, MDA).

dănci, *danci*, (danciu), s.m. (reg.) 1. Copil de țigan. 2. Lăutar. ■ (onom.) *Danci(u)*, nume de familie frecvent în zona Vișeu, Borșa, Săcel și Cernești. – Din țig. *den ci* "dă-mi ceva" (DEX, MDA); dim. de la n. pr. *Dan* (Constantinescu, 1963: 39).

dantș, *dantșuri*, s.n. (pop.) Dans, joc: "Ăsta-i *dantșu* românesc, / Din umere nu clătesc, / Numa stau și tropotesc" (Bilțiu, 1994: 270). – Cf. germ. *Tanz* "dans" (DEX, MDA), cf. it. *danza* "dans" (Șăineanu).

darabán, *darabani*, s.m. (reg.; mil.) Soldat de infanterie; dorobanț. ■ (onom.) *Daraban*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *darabont*, *darabant* "dorobanț" (< germ. *Trabant*) (DER, Scriban, Șăineanu); din *darabană* "tobă" (MDA).

darác, *darace*, s.n. (reg.) Utilaj mecanic de prelucrat lână, care a înlocuit tradiționala hrebincă. ■ "*Daracul* vechi era acționat cu mâna și avea două palete dreptunghiulare, cu mânere. În partea inferioară exista un câmp de cuie din sârmă. Una din palete, pe care se pune lână, era fixată pe un scaun sau pe o laviță, iar cealaltă, în formă de pieptene, trăgea lână și o scălmăna" (Șainelic, 1996, 64). – Din tc. *tarak*, *darak* "pieptene" (Șăineanu, Scriban); din tc. *tarak*, bg. *darak* (DEX, MDA).

dără, (darăcă), adv. (reg.) 1.

Desigur, bineînțeles: “Păi, *dară* că să supără” (Grai. rom., 2000). 2. Atunci: “Noa, merem, *dară*?” (Bilțiu, 2007: 288). – Var. a lui *dar* “desigur” (DEX, MDA); probabil rezultat al compunerii cu prep. *de* și (*i*)*ar*(ă) (DER); de la **deară* (Crețu, Tiktin, Iordan, după DER).

dărăcă, adv. v. *dară*.

datorăș, *datorași*, s.m. (înv.) Debitor. – Din *dator* + suf. -aș (MDA).

dăbălăt, -ă, *dăbălați*, -te, (dăulat, dăbălăzat), adj. (reg.) 1. (despre buze, urechi) Lăsat în jos: “Cu gurile căscate, / Cu urechile *dăbălate*” (Bilțiu, 1990: 317). 2. (fig.) Supărat, fără voie bună: “Nu fi, loa(ne) supărat, / Așe tare *dăbălat*” (Bilțiu, 1990: 317). ■ (onom.) *Dăbălă*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *dăbălăzat* (< *dăbălăza* “a lăsa să atârne”) (DEX, MDA).

dădlóg, *dădloage*, s.n. (reg.) Lemn gros peste care se așează celelalte lemne când se face focul. – Et. nes. (MDA).

dăgăli, *dăgălesc*, v.t.r. (reg.) A (se) gădila. – Var. a lui *dăgăli*, *dăgăli* (metateză *gădili*, MDA).

dăgălit, -ă, *dăgăliți*, -te, adj. (reg.) Gădilat. – Din *dăgăli*.

dălboană, *dălboane*, (dălboană, dălbînă, bulboană), s.f. (reg.) 1. Loc adânc pe cursul unei ape. 2. Vârtej de apă, vârtoare. ■ (top.) *Dălbina Popii*, fânațe în Lăpușul Românesc (Vișovan, 2008). – Var. a lui *bulboană*, *bulboacă* (Scriban).

dămăcușan, -ă, *dămăcușeni*, -e, (dămăcușenar), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Dămăcușeni. 2. (Locuitor) din Dămăcușeni. ■ Localnicii folosesc frecvent var. *dămăcușenar*. – Din n. top. *Dămăcușeni* + suf. -an.

dămăcușancă, *dămăcușence*, s.f. Femeie originară din localitatea Dămăcușeni. Locuitoare din Dămăcușeni. – Din *dămăcușan* + suf. -că.

dămăcușenár, s.m.f., adj. v. *dămăcușan*.

dăneșteán, -ă, *dăneșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Dănești. 2. (Locuitor) din Dănești. ■ (onom.) *Dăneștean*, nume de familie. ■ În Maram., sunt două localități cu acest nume: Dănești și Dăneștii Chioarului. – Din n. top. *Dănești* + suf. -ean.

dăneșteáncă, *dăneștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Dănești. Locuitoare din Dănești. – Din *dăneștean* + suf. -că.

dăngălău, *dăngălăi*, adj. s. (reg.) Tântălău, tont. – Probabil din *dang*, *danga* “care imită sunetul unui clopot”, cf. *dăngăni* + suf. -ălău.

dănțăuș, *dănțăuși*, (dănțuș), s.m. (reg.) Dansator. ■ (onom.) *Dănțăuși*, poreclă pentru locuitorii din Cupșeni. – Din *danț* + suf. -ăuș.

dănțuî, *dănțuiesc*, v.i. (reg.) A dansa. – Din *danț* (DEX, MDA).

dănțuș, s.m. v. *dănțăuș*.

dăráb, *dăraburi*, (darab, dărabă), s.n. (reg.) Bucată, porție, felie: “Cum o vinit balauru', o scos paloșu și l-o tăiet tăt *dăraburi*” (Bilțiu, 2007: 61); “Aicea, pân *darabu* esta de țară, nu să face nimica, tare-i săracă, că-s numa munți” (Papahagi, 1925: 328). ■ (onom.) *Darabuș*, *Darabă*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *darab* “bucată” (DEX, MDA).

dărăbí, *dărăbesc*, v.t. (reg.) A fragmenta, a rupe, a fărâmița. – Din *dărab*.

dărăbít, -ă, *dărăbiți*, -te, adj. (reg.) Rupt în bucăți, fărâmițat. – Din *dărăbi*.

dărăláš, *dărălașuri*, s.n. (reg.) Amestec; tocătură. – Var. a lui *daralaș*.

dărălău, *dărălauă*, *dărălăuri*, (dăralău), s.n. (reg.) 1. Râșniță. 2. Teasc. 3. Moară pentru măcinarea fructelor. – Var. a lui *daralau*.

dărălí, *dărălesc*, v.t. (reg.) 1. A sfărâma, a măcina. 2. A toca. 3. A stoarce. – Din magh. *daral* “a măcina” (MDA).

dărălít, -ă, *dărăliți*, -te, adj. (reg.)

Măcinat, tocat. – Din *dărăli*.

dărătură, *dărături*, s.f. (reg.) Nuiiele care se împletesc pe fuștei, pe urzeală, la coșurile împletite. – Probabil din (în)*dărăt* + suf. -ură.

dărăvăi, *dărăvăiesc*, v.t. (reg.) A văru, a zugrăvi: “[Înainte de Crăciun] să *dărăvăiesc* casăle cu albăstreală” (Bilțiu, 2009: 60, vol. II). – Probabil var. a lui *dărăi*, *dărăi* “a lăsa urme, a zgăria”, din *dără*.

dărăvăit, -ă, *dărăvăiți*, -te, adj. (reg.) Văruit, zugrăvit. – Din *dărăvăi*.

dăulăt, adj. v. dăbălat.

dăulî, *dăulesc*, (dului), v.r. (reg.) A se jeli, a se văieta: “Mult mă vait și mă *dăulesc*” (Memoria, 2003: 39). – Cf. *ăuli* (Frățilă).

dăcă, *dăcuri*, s.f. (reg.) 1. Împotrivire, încăpățănare. 2. Supărare, mânie. 3. Ciudă. 4. Dușmănie. – Et. nec. (MDA).

dăcos, -oasă, *dăcoși*, -oase, adj. (reg.) 1. Încăpățânat. 2. Arțagos. 3. Răutăcios. 4. Glumeț. – Din *dăcă* + suf. -os (MDA).

dăjdie, *dăjdii*, s.f. (arh.) Probabil element din construcția colibeii păcurărești sau a gardului împrejmuit al stâni: “Pe mine legatu, / De furca colibii, / De marginea *dăjd’ii*” (Antologie, 1980: 373). – Et. nec.

dâmb, *dâmburi*, s.n. Deal. ■ (top.) *Dâmba*, deal în Săcel. ■ (onom.) *Dâmb(u)*, *Dâmban*, *Dâmboiu*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XVI). – Din magh. *domb* “ridicătură, movilă” (Scriban, DEX, MDA).

dâmbóc, *dâmbocuri*, s.n. Deal, colină: “Du-te ’ntoarce turma-ncoace, / De pă văi, de pe *dâmboace*” (Lenghel, 1985: 230). – Din *dâmb* + suf. -oc.

dâmbós, -oasă, *dâmboși*, -oase, adj. Deluros, cu dealuri multe. – Din *dâmb* + suf. -os.

dângă, prep. comp. - De lângă: “Da’ lulișca, fosta lui drăguță, i-o făcut vrăjuri și i-o pus să se scoale noaptea *dângă*

nevastă...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 149). – Din *de* + *lângă*.

dâlbînă, s.f. v. dâlboană (“loc adânc pe cursul unei ape”).

dâlbóană, s.f. v. dâlboană.

dârjă, *dârje*, (îndârjă), s.f. (reg.) Coadă mai lungă a împlăciului; codorăște. – Var. a lui *dârjală*.

dârlái, *dârlaiuri*, s.n. (reg.) 1. Cântec (de dragoste, de dor); hore p-alungu’, doină: “Buhăitul zimbrilor, / *Dârlăitul* zânelor” (Memoria, 2004-bis: 1.188). 2. Strigătură la horă. (Maram.). – Post-verbal a lui *dârlâi* / *dârlăi* “a cânta dintr-un instrument” (MDA), cf. *dârlă* “bucium”.

dârlăi, *dârlăiesc*, (dârlâi), v.i. (reg.; înv.) A cânta, a hori, a zice o hoare: “Și toată vremea, lucrând, cânta și *dârlăia* din gură” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 129). – Var. a lui *dârlâi* (formă onomatopeică) (MDA).

dârlăit, *dârlăituri*, (dârlăit), s.n. (reg.; înv.) Horire. – Din *dârlăi*.

dârlóg, *dârlogi*, s.m. (reg.) Curea, frâu: “...doi apucă caii hinteului de *dârlogi*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 160). – Din sl. **dologŭ* “adăugat” (Candrea, după DER).

dârloágă, *dârloage*, s.f. 1. Mârtoagă. 2. Căruță veche și spartă. – Et. nec. (MDA); din *dârlog* “anexă, adaos” (Scriban, Șăineanu).

deaírea, adv. (în v.) Din altă parte. – Din *de* + *airlea*, *aire* “în altă parte”.

deauna, adv. Totodată, în același timp: “Jos la ele cobora, / *De-a-una* le și hrănea” (Ștețco, 1990: 92). – Din *de* + *a* + *una* (DLRM).

decémvre, s.n. v. dețember.

decúng, *decunguri*, (dicung), s.n. (reg.; înv.; mil.) Tranșeu. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “apărare”. – Din germ. *Deckung* “apărare, acoperire; camuflare”.

dedá, *dedau*, v.r. A se obișnui, a se acomoda. – Lat. *dedere* “a da, a trimite; a (se) dedica” (DEX, MDA), prin var.

vulg. **dedare* (Pușcariu, CDDE, după DER); din *a da* “a oferi” (Scriban).

dedăt, -ă, *dedați*, -te, adj. Acomodat: “O vinit altu' cu boi care o fost *dedaț* cu trasu din greu” (Bilțiu, 2013: 85). – Din *deda* (DEX, MDA).

defíge, *defig*, v.t. (arh.) 1. A stabili. 2. A statornici. 3. A fixa: “...pentru carele stațiuni se *defige* termenul pe 30 octombrie anul curent” (Câmpeanu, 2016: 188). – Lat. *defigere* (Scriban, MDA).

degnítár, s.m. v. dignitar (“demnitar”).

dehămá, v.t. A da jos hamurile. – Var. a lui *deshăma*.

dehămát, -ă, *dehămați*, -te, adj. 1. Fără hamuri. 2. (ref. la haine) Nearanjat; descheiat la nasturi. – Din *dehăma*.

dej, *dejuri*, s.n. (reg.) Vas pentru măsurat laptele (Maram. din dreapta Tisei). ■ (onom.) *Deji*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec.

dejdiná, *dejdin*, (desdina, dezdina), v.t.r. A rupe în două, a despica, a frânge: “...cum a venit Omul Noptii și a *d'ejd'inat-o* pe Fata Pădurii și cum a prăjit-o acolo, pe tăciuni și a mâncat-o” (Bilțiu, 1999: 170). – Var. a lui *dezbina* “a desface, a rupe, a despărți”.

dejdinát, -ă, *dejdinați*, -te, adj. (reg.) Rupt, despicat. – Din *dejdina*.

deleán, -ă, *deleni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Dealu. 2. (Locuitor) din Dealu. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Dealul Mare și Dealul Corbului. ■ (onom.) *Deleanu*, *Delian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Dealul* + suf. -*ean*.

deleáncă, *delence*, s.f. Femeie originară din localitatea Dealu. Locuitoare din Dealu. – Din *delean* + suf. -*că*.

délniță, *delnițe*, s.f. 1. (în Evul Mediu) Parte din hotarul moșiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a

unei familii de țărani ce locuia în satul respectiv. 2. (înv.) Fâșie îngustă și lungă de teren situată într-o luncă sau pe un delușor. ■ (top.) *Delniță*, fânațe și arătură în Bocicoiel, Glod, Oncești, Slătioara, Strâmtura; *Delniță*, top. în Sălsig (Codru), în Lunca Someșului și în Rohia (Lăpuș). – Cf. ucr. *dil'nyc'a* (DEX, MDA); din sl. *delńnica*, *delinika* “parte mică” (Scriban, Șăineanu).

demandá, *demand*, v.t. (înv.) A porunci, a ordona: “...în cas contrar, s-a *demandat* lui Odwaedus, comitelui Maramureșului, să-l apere în drepturile sale pe Petru Gherheș în contra orișicui” (Mihali, 1900: 476; dipl. 199). – Lat. *demandare* (DER, MDA).

demicá, *demic*, (demnica), v.t. (reg.) 1. A rupe în bucăți. 2. A distruge, a nimici. – Lat. **demicare*; var. a lui *dumica* (MDA).

demicát, -ă, *demicați*, -te, (demnicat, dimicat), adj. (reg.) Tăiat (sau rupt) în bucăți, ciopârțit: “Dară din pușcă-mpușcat / Și din sabie *d'imnicat*” (Papahagi, 1925: 80) – Din *demica*.

deocheá, *deochi*, v.t. A ferma cu privirea. – Din *deochi* (DEX, MDA).

deocheát, -ă, *deocheați*, -te, adj. Fermecat, vrăjit, îmbolnăvit. (Sec. XVI). – Din *deochia*.

depléu, s.n. v. diplău (“hățuri”).

depuí, *depuiesc*, v.t. (reg.) A curăța de crengi un copac doborât. – Din *des-*, element de compunere cu sens privativ + *pui* “a face pui”.

depuíre, *depuiri*, s.f. Operația de curățare (de crengi) a copacului doborât. – Din *depuí*.

depuít, -ă, *depuiți*, -te, adj. (reg.) Curățat de crengi. – Din *depuí*.

derdelúș, *derdelușuri*, s.n. (reg.) Loc în pantă unde se dau copiii cu sania. – Et. nec. (MDA).

deregătór, *deregători*, s.m. (înv.) Dregător, demnitar la curtea domnească: “...și să se știe ce *deregătór* au fost în varmeghie...” (Bârlea, 1909: 187;

doc. din 1761). – Din *drege*, cu sensul vechi de a conduce o acțiune + suf. -*ător* (DER, MDA).

deregătorî, deregătoresc, v.t. (înv.)

1. A conduce. 2. A fi dregător: „...deregătorîndu varmighii Maramurășulu domnu Maria Sa baronu Barcoți Imvre de Sala...” (Bârlea, 1909: 123). – Din *deregător*, var. a lui *dregător*.

derége, dereg, (direge, derede, deré), v.t. (înv.) 1. A curăța bucatele (grâul, secara) de semințe străine și de gunoi. 2. A repara: “Eu, Nechita Pop Ștefancul din Iliești am tocmit și am *deres* această carte cu cheltuiala mea...” (Socolon, 2005: 329-330). 3. A potrivi gustul unei mâncări: “Nu știu ce *deré*” (Faiciuc). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “a tăia”. – Var. a lui *drege* (DEX, MDA).

derépt, prep. (înv.) Pentru, cu: “...o au cumpărat (...) *drept* 7 florinți” (Darius Pop, 1938: 38; doc. din 1790). – Var. a lui *drept* (MDA), din lat. *directus* (DEX, MDA) sau lat. **derectus* (CDDE, după DER).

dereptăte, dereptăți, s.f. (înv.) Dreptate: “...și, pîntru mai mare *dereptate*, ne punem iscălitura și pecetea noastră ce obicinuită” (Bârlea, 1909: 161). – Din *drept* + suf. -*ătate* (DEX, MDA).

derés, adj. (reg.; înv.) Îndreptat, tăiat, curățat: “A ta-i plină de ovăs, / De cela ce nu-i *deres*” (Țiplea, 1906: 470). – Var. a lui *dres* (< *derege, drege*) (Scriban, MDA).

deságă, desagi, s.f. Traistă confecționată din pânză țesută în patru ițe, în carouri. – Din ngr. *disakki(on)* “doi saci” (Scriban, DEX), bg. *disagi* (DEX, MDA).

desăt, s.n. v. deset (“desiș”).

desbălțuî, desbălțuiesc, v.t. (reg.) A lua cununa de pe capul miresei. ■ Ceremonialul avea loc în noaptea nunții, după miezul nopții; cu acest prilej, nănașa îi lega năframa prin care,

oficial, mireasa devine nevestă, adică femeie măritată. – Din *des-* + (*îm*)*bălțui*.

desbumbá, desbumb, (dezbumba), v.t.r. (reg.) A(-și) desface nasturii. – Din *des-* + (*îm*)*bumba*.

desbumbát, -ă, desbumbați, -te, adj. (reg.) Cu nasturii desfăcuți la haină. – Din *desbumba*.

descăță, descăț, v.t.r. (reg.) A (se) desface, a (se) despărți: “Da-oi slujbe la popa / Să mă pot eu *descăț*” (Papahagi, 1925: 264). – Cuv. autohton (Russu); din *des-* + (*a*)*căț*.

descățát, -ă, descățati, -te, adj. (reg.) Desfăcut, despărțit: “Frunză verde de căline, / *Descățat* de cătă mine” (Papahagi, 1925: 264). – Din *descăț*.

descâlți, descâlțasc, v.t. (reg.) A desface câlți: “Nu-i bine a *descâlți*” (Papahagi, 1925: 315). – Din *des-* + *câlți* “fire de cânepă”, cf. *descâlci*.

descântá, descânt, v.t.i. 1. A dezlega de vrajă. 2. A fermeca, a vrăji. 3. A zice strigături: “În joc, feciorii *descântă*, adecă zic diferite chiuituri, de regulă sarcastice...” (Gherman, 1938: 19). – Lat. **discantare* (CDDE, DEX, MDA).

descântát, -ă, descântati, -te, adj. Dezlegat de vrajă. – Din *descânta*.

descântátór, -oare, descântátóri, -oare, adj., s.m.f. 1. Persoană care știe să descante, să facă vrăji: “Mereț” în Botiza, că-acolo este-o *descântătoare* și vă duceți la ie...” (Bilțiu, 2007: 278). 2. Staroste: “La cununie nu asistă nici părinții, nici neamurile, ci numai tineretul și câțiva cunoscuți, între cari este un *descântător*, un sfătos al satului, care știe multe și, mai ales, în caz de nevoie, să improvizeze versuri” (Gherman, 1938: 16). – Din *descânta* + suf. -*tor* (MDA).

descântec, descânțece, s.n. 1. Formulă magică versificată cu care se descântă; vrajă, descântătură. 2. Acțiune de desfacere, de dezlegare de

făcătură, de vrajă: "La 1650, 18 iulie, o femeie [din Baia Mare] care se ocupa cu *descânțele* a fost arsă pe rug" (Meruțiu, 1936: 25). – Din *des-* + *cântec* (Scriban, DEX); din *descânta* (MDA).

descinge, *descing*, v.t. A desface: "Da' din brâu mă pot *descinge*, / Cu doru nu pot învinge" (Papahagi, 1925: 207). – Lat. *discingere* (DEX, MDA); din *des-* + (*in*)*cinge* "a lega" (Scriban, Șăineanu).

desciorluî, *desciorluiesc*, v.t.r. (reg.) (ref. la funie) A (se) descâlci. (Maram.). – Din *des-* + *ciorlui* "a lega" (MDA), cf. *ciorlău*.

desciurecă, *desciurec*, v.t.r. (reg.) A (se) desface, a se descoase. (Maram.). – Din *des-* + (*in*)*ciureca* (MDA), var. a lui *înciura* "a coase, a lega".

desciurecăt, -ă, *desciurecați*, -te, adj. (reg.) Desfăcut, descusut. – Din *desciureca*.

descobilă, (dial. descobd'ila), v.t. (reg.) A lua plugul de pe cobilă (= suport care servește la transportarea plugului pe drum): "Plugu l-o descobd'ilat / Și pe brazdă l-o mânat" (Bârlea, 1924: 21). – Din *des-* + *cobilă* "capră, suport".

descumpără, *descumpăr*, v.t. 1. A răscumpăra: "Cele cinci oppide coronale nu numai atunci erau date în proprietate privată de scurtă durată, dar și în secolul XVII au fost inpignorate lui Ștefan Bethlen, și numai în anul 1744 s-au *descumpărat*" (Mihaly, 1900: 152; dipl. 65). 2. A plăti, simbolic, nănașa, pentru a reintra în posesia propriului copil, după botez. – Cf. *răscumpăra* (Scriban, MDA).

descumpărăt, -ă, *descumpărați*, -te, adj. Răscumpărat. – Din *descumpăra*.

descumpărăre, *descumpărări*, s.f. (reg.) Operație rituală prin care mama reintră în posesia copilului, după botez, timp în care copilul este al nănașei, după ce l-a răscumpărat de la moașă. – Din *descumpăra*.

desdăună, v.t. A desbăgubi. – Din *des-* + *dăuna* "a prejudicia".

desdăunăt, -ă, *desdăunați*, -te, adj. Desbăgubit. – Din *desdăuna*.

desdăunare, *desdăunări*, s.f. Desbăgubire: "...din obligațiunile *desdăunării* regalelor antistiile comunale au donat școlilor aproximativ 130.000 florini..." (Câmpeanu, 2016: 21). – Din *desdăuna* "a despăgubi".

desdină, v.t.r. v. dejdina.

desdinăt, -ă, *desdinați*, -te, adj. Rupt, sfârtecat. – Din *desdina*, var. a lui *dejdina*.

deseșean, s.m.f., adj. v. deseștean.

deseșeancă, s.f. v. deseșteancă.

deseștean, -ă, *deseșteni*, -e, (deseșean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Desești. 2. (Locuitor) din Desești. ■ (onom.) *Deseșan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Desești* + suf. -*ean*.

deseșteancă, *deseștence*, (deseșeancă), s.f. Femeie originară din localitatea Desești. Locuitoare din Desești. – Din *deseștean* + suf. -*că*.

desét, *deseturi*, (desăt, desât), s.n. Desiș: "În munți Carpaților, / În *desātu* brazilor" (Papahagi, 1925); "Numai siarele sălbaticie umblau prin *desetul* cel mare" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 240). – Din *des* + suf. -*et* (DEX, MDA).

desfăcă, *desfăc*, v.t. (reg.) 1. A îndepărta pănușii de pe știuleții de porumb: "Rudele și vecinii veneau, reciproc, în clacă, la *desfăcat* mălaiul de pănușii..." (Faiciuc, 2008: 256). 2. A desprinde boabele de pe cocean: "[Povestea] o știu de la bunica. Ne-o spunea când *desfăcam*" (Bilțiu, 2007: 294). – Lat. **disfabcare* (CDDE, MDA).

desfăcare, *desfăcări*, s.f. (reg.) Operație de desfacere a pănușilor de pe știuleții de porumb; depănușare. – Din *desfăca*.

desfăcăt¹, s.n. Desfăcare, depănușare: "*Desfăcatul* era o adevărată sărbătoare la care participau feciori și

fete, se glumea, se cânta. Gazda casei dădea o cină la sfârșitul acestei munci” (Dăncuș, 1986: 45). – Din *desfăca*.

desfăcăt², -ă, *desfăcați*, -te, adj. (reg.) Despănușat. – Din *desfăca*.

desfăcăță, *desfăcațe*, s.f. Plantă nedefinită, folosită în practicile magice: “În contra vrăjurilor și a farmecelor, femeile strâng o plantă ce crește prin pădure, pe care o numesc *desfăcață*. Această plantă ele o fierb în apă, iar cu această plantă se spală pe tot corpul” (Corpus, 2004: 48). – Din *desfăca*, var. pop. a lui *desface* “a dezlega de vrăji” + suf. -ață.

desfătă, *desfăt*, (desfăta), v.t.r. A (se) răsfăța, a (se) delecta. – Din lat. *foetere* “a mirosi urât, a face silă”, cu pref. *dis-*, care indică sensul contrar (Șăineanu, DER).

desfătăt, -ă, *desfătați*, -te, adj. Răsfătat. – Din *desfăta*.

desgădui, *desgăduiesc*, v.i. (reg.) A slăbi, a desface o legătură: “Din brâu m-aș *desgădui*, / Cu doru nu știu ce-a hi” (Papahagi, 1925: 207). – Din *des-* + (*in*)*gădui*.

despărtaștină, *despărtaștini*, (dispărtaștină), s.f. (reg.) Divorț (Maram. din dreapta Tisei). – Din *despărți* “a separa” + suf. -aștină.

despărțământ, *despărțăminte*, s.n. (înv.) 1. Departament, diviziune. 2. Sală de clasă: “...copiii erau organizați numai în trei *despărțăminte*” (Câmpeanu, 2016: 90). – Din *despărți* + suf. -ământ (DEX, MDA).

despărțenie, *despărțenii*, s.f. (reg.; înv.) 1. Despărțire. 2. Desfacere. 3. Rupere. 4. Divorț; despărtaștină. – Din *despărți* + suf. -enie (MDA).

despecerlí, *despecerlesc*, v.t. (reg.) A despecetlui, a desface pecetea: “Da-n ista cornuț de masă / Este-o scumpă de oiagă. / Până n-o *despecerlești*, / De miros tăt te topești” (Bilțiu, David, 2007: 116). – Din *des-* + *pecerli*, var. a lui *pecetlui*.

despecerlít, -ă, *despecerliți*, -te, adj. Desfăcut de pecete. – Din *despecerli*.

despoiá, *despoi*, v.t.r. 1. A (se) dezbrăca. 2. A depozeda (de bunuri), a jefui: “...carele călătorind din Maramureș către Seleuș a fost atacat (...) și *despoi*at de calul seu, banii sei...” (Mihaly, 1900: 342; dipl. 142). – Var. a lui *despuia* (DEX, MDA).

despoiát, -ă, *despoiăți*, -te, adj. 1. Dezbrăcat. 2. Jefuit, furat, prădat. – Din *despoia*.

desprimăvără, v.r. A se face primăvară: “Și, când s-o *desprimăvăr*at, s-o uitat el bine la Gutâi” (Bilțiu, 2007: 330). – Din *des-* + (*im*)*primăvăra* (MDA).

despunge, *despung*, v.t. (reg.) A întoarce acul de cusut prin împunsătură: “Nu știi pune, / O *despunge*, / O dor de badea o-agiunge” (Papahagi, 1925: 245). – Din *des-* + (*im*)*punge*.

destiliná, v.t. v. detilina (“a separa”).

destrăbălá, *destrăbălez*, v.r. 1. A se deda la practici imorale. 2. A fi dezordonat. – Et. nec. (MDA); probabil din it. (*s*)*traballare* “a oscila, a șovăi, a se clătina” (Scriban, DER).

destrăbălát, -ă, *destrăbălați*, -te, adj. 1. Desfrânat. 2. Dezordonat. – Din *destrăbăla* (MDA).

destrunocá, v.t. 1. A separa, a despărți. 2. A învrăjbi: “Cine ne-o *destrunoc*at / Aivă moarte de 'nnecat” (Țiplea, 1906: 471). (Maram.). – Din *des-* + (*in*)*trunoca* (MDA).

destrunocát, -ă, *destrunocați*, -te, adj. (reg.) Învrăjbit, despărțit. – Din *destrunoca*.

destulí, *destulesc*, v.r. (reg.) A se îndestula, a se sătura: “Cu hore s-o *destul*it” (Papahagi, 1925: 204). – Var. a lui (*in*)*destula* (MDA).

deștântălá, *deștântălez*, v.t. A da jos hamurile de pe cal. – Din *des-* + *țântă*, var. pop. de la *țintă* “cui, știft”.

deștântălát, -ă, *deștântălați*, -te, adj.

(ref. la cai) Fără harnașament: "Cum dormea, Pinte a visat că prietenul lui îi mort de bat și murgul *deștântălat*" (Bilțiu, 1999: 427). – Din *deștântăla*.

deștelení, deștelenesc, v.t. 1. A ara adânc, a desfunda un teren. 2. A sparge pământul lăsat mai mulți ani nelucrat; a ogorî. – Din *des-* + (*în*)*țeleni* (DEX, MDA).

deșteleníre, deșteleniri, s.f. Tehnică utilizată pentru obținerea de noi parcele arabile. ■ Toamna se ara ogorul cu plugul; pentru distrugerea rădăcinilor de iarbă, brazdele se lăsau peste iarnă să înghețe, iar primăvara se ara din nou. – Din *deșteleni* (DEX, MDA).

deștelenít, -ă, deșteleníți, -te, adj. (ref. la terenuri) Arat și pregătit pentru însămânțări. – Din *deșteleni*.

deșălă, deșăl, v.t.r. (pop.) A-și îndoi spinarea, a se încovoia: "No, amu [Fata Pădurii] nu ți-a mai veni altu în veci, că tăta am *deșelat-o*, a zis Omul Pădurii" (Bilțiu, 1999: 1.712). – Var. a lui *deșela* (DEX, MDA).

deșălăt, -ă, deșălăți, -te, adj. Strâmb, încovoiat, cu spinarea îndoită: "C-avem capră *deșălătă* / Și vrem una-adevărată" (Bilțiu, David, 2007: 225). – Din *deșăla*.

deșért, deșeartă, adj. Gol: "În luna lui Ianuarie, vin pe inima *deșeartă* bea, ca să nu te prindă vânturile peste an" (Socolan, 2005: 205). – Lat. *desertum* (MDA).

détilin, (dial. d'et'ilin), adj. (reg.) Separat: "Și caprele cele se aleg dintre oi *d'et'ilin*, nu vreau a umbla cu oile" (Papahagi, 1925: 326). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu var. *dechilin* "separat". – Der. regr. din *detilina* "a despărți".

detilină, (destilina), v.t. (reg.) A separa, a despărți. – Probabil din *des-* + (*în*)*tilina*, (*îm*)*ptilina* "a lega", cf. *a împila*.

deț, dețuri, s.n. (reg.) Unitate de măsură pentru lichide, echivalent cu un

decilitru. ■ (uzual) Un deț = un pahar de horincă. – Cf. germ. *Dezi(liter)* "decilitru"; magh. *deci* "o sută de grame" (MDA).

dețémber, (decemvre, dețemvre), s.n. (pop.) Luna decembrie. – Din germ. *Dezember* (< lat. *december* < lat. *decem* "zece"; la romanii vechi, decembrie era luna a zecea, deoarece anul calendaristic începea în martie).

dezânoáie, s.f. (reg.) Teren cu multe vizuini. ■ (top.) În *Dezânoáie*, deal în Dragomirești. – Din *dezuină* "vizină" + suf. *-oáie*.

dezbătă, dezbăt, v.r. 1. (în expr.) A se *dezbăta de cap* = a-și reveni în simțiri, a-și recăpăta conștiința: "Apoi m-am *dezbătat* de cap după ce dracu' s-a dus în treaba lui..." (Bilțiu, 1999: 408). 2. A se trezi din beție. – Din *dez* + (*îm*)*băta* (DEX, MDA).

dezbrăcină, dezbrăcinez, *dezbracin*, v.t.r. (reg.) A (se) desface la brăcinari, a (se) descinge. – Din *dez* + (*îm*)*brăcina*.

dezbrăcinăt, -ă, dezbrăcinați, -te, adj. (reg.) Desfăcut la brăcinari. – Din *dezbrăcina*.

dezbumbă, v.t.r. v. desbumba ("a desface nasturi").

dezburdă, dezburd, v.t. (reg.) A readuce un obiect răsturnat în poziția normală. – Din *dez* + (*îm*)*burda*.

dezdină, v.t.r. v. dejdina.

dezmățăt, -ă, dezmățați, -te, adj. Cu hainele în dezordine, descheiat la nasturi, cu înfățișarea neglijentă. – Din *dez* + *mațe* + suf. *-at*, cu sensul "căruia îi atârnă zdrențele ca mațele unei vite spintecate" (Scriban, DLRM, DEX).

di, interj. Cuvânt cu care se îndeamnă la mers calul înhămat. – Formă onomatopeică.

diác, dieci, s.m. 1. Cântăreț bisericesc. 2. Student, școlar. ■ (onom.) *Diac, Diaconescu, Diaconiță, Diaconu*, nume de familie în jud. Maram.; *Deac*, nume de familie frecvent în loc.

Bogdan-Vodă. – Din vsl. *dijakŭ* “diacon” (DEX, MDA).

díbol, *diboli*, (dial. d'ibol), s.m. (reg.; pop.) 1. Bivol, vită cornută. 2. (depr.) Epitet pentru o persoană grasă sau nesimțită. ■ (onom.) *Diboli*, poreclă pentru locuitorii din Mânău. – Din *bivol*.

dică, *dici*, s.f. (reg.) 1. Unitate de măsură pentru cereale, echivalentă cu aproximativ 25 kg. 2. Unitate de măsurare a terenului: “O *dică* = terenul semănat cu 25 kg de grâu” (AER, 2010; 67). – Et. nec. (MDA).

dicung, s.n. v. decung (“tranșee”).

diecioară, s.f. Învățătoare; dieciță. – Din *diac* + suf. *-ioară*.

dieciță, *diecițe*, s.f. (reg.) Soție de diac: “Andraș jupîneasa *dieciță* Anas-tasie s-au răpăusat și s-au îngropat, lăsînd această sfință carte pe sama sfintei beserici de Bae-Mare...” (Bârlea, 1909: 138; doc. din 1760). – Din *diac* “cântăreț la biserică” + suf. *-iță* (MDA).

diétă, *diète*, s.f. (înv.) Parlament regional; adunare legislativă. ■ În Trans., *Dieta* a funcționat între sec. XVI - XIX. – Din fr. *diète* “dietă, regim”, lat. *dieta* (DEX, MDA); lat. *dieta* (Scriban).

digán, adj. (reg.) Sănătos. ■ Uzual, în expr. *Să fii d'igan!* – Et. nec.

dignitar, *dignitari*, (degnitar), s.m. (reg.) Demnitar: “Petru Pogán, comite de Posoniu, era dintre *dignitarii* țerei și de nobilitate veche...” (Mihaly, 1900: 873; dipl. 354, la note). – Var. a lui *demnitar*.

dihái, adv. (pop.; în expr.) *Mai dihai* = mai grozav: “Acum, văzându-și biciul rupt, se-nfurie și *mai dihai* bătrânul și urlă la Pătru...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 35). – Cf. tc. *daha* “mai, încă” (MDA).

dihónie, *dihonii*, s.f. Neînțelegere, vrajbă. – Din ngr. *dihónia* (DEX, MDA).

dihonosî, *dihonosesc*, v.r. (reg.) A se îngrășa: “Ce te-ai *dihonosât?*” (întrebare care se adresează unui om care s-a îngrășat precum un urs, care toamna acumulează grăsime pentru

iarnă, când intră în hibernare). – Cf. *dihanie* “animal sălbatic; namilă”.

dihonosât, *-ă, dihonosâți, -te*, adj. (reg.) Îngrășat. – Din *dihonosî*.

dijdiță, *dijdițe*, s.f. (reg.) 1. Scândura laterală a patului. 2. Ghizd la fântână; gardină. – Din *ghizd* “împrejmuire de bârne sau scânduri, la fântână” + suf. *-iță*.

dilcoș, *dilcoși*, s.m. (reg.) 1. Tâlhar; ucigaș: “Te-am lăsat cu oamenii, / Nu-n codru cu *d'ilcoșii*” (Bilțiu, 1998: 214) (Maram., Trans.). 2. Haiduc. – Din magh. *gyilkos* “ucigaș, asasin; vinovat” (MDA).

dilí, *dilesc*, v.t. A lovi, a bate: “Soarele-l ardea, / Ploaia îl *dilea*, / Grâu' gazdii bine se cocea” (Bilțiu, 1996: 380). – Posibil din țig. *da-*, part. *dilo* “a da” (Graur, după DER; MDA).

dilít, *-ă, diliți, -te*, adj. Lovit, bătut. – Din *dili*.

diliș, *dilișuri*, s.n. (reg.; înv.) Adunare, sfat: “Unde fac *diliș* domnii” (Bârlea, 1924, II: 20). – Din magh. *gyűlés* “adunare”.

diliși, v.r. (reg.; înv.) 1. A se strânge, a se aduna. 2. A discuta, a dezbate: “Domni-o stat și-o *dilișât* / Și pe nime' n-o găsât” (Papahagi, 1925: 181). – Din magh. *gyűlésez* “a ține o ședință”.

diliú, adj. 1. Nebun. 2. Năuc, zăpăcit. – Din tc. *deli* “nebun, smintit” (MDA).

dimicát, adj. v. demicat (“rupt în bucăți”).

dimijélie, *dimijelii*, s.f. (arh.) Vas sau cutie cu care se numărau banii după capacitate; baniță: “Înălțate împărate, să-m' daț *dimijilia*, că am on fecior și n-am cu ce-i măsura banii, numai cu *dimijilia* dumneavoastră îi poci” (Bilțiu, 2007: 49). – Cf. *dimirlie* (și var. *dimerlie*, *demerlie*) “baniță”.

dinte, *dinți*, s.m. 1. Arpagic (*Allium schoenoprasum* L.); horcede. 2. (reg.) *Dinte de lup* = motiv ornamental folosit

frecvent în arta prelucrării lemnului de către meșterii maramureșeni; incizie făcută cu ghinul în formă de unghie. 3. Crestătură în bârne pentru a le îmbina. 4. (reg.) În *dinte*, mod de îmbinare a bârnelor. – Lat. *dens*, *dentis* “dinte, colț, fildes” (CDDE, DEX, MDA); probabil termen i.-e. (cf. scr. *danta*, celt. *dant*, lit. *dantis*, gr. *dontos*).

dipcé, loc. prep. (pop.) Pentru ce, de ce; deoarece, pentru că: “Apoi să știi tu, hăi Mări, că de bună samă Fata Pădurii ț-o schimbat pruncu, *dipce*-o fost așe frumușel” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 118). – Din *dipt* + *ce*.

dîplă, *diple*, s.f. 1. Coardă (de vioară): “Când aud arcul pe *d'iplă*...” (Ștețco, 1990: 270). 2. (prin extens.) Vioară: “Când aud *d'ipla* zâcân' / Picioarele nu mă țân”. – Din vsl. *dipla* “fluier”, srb. *diple* “cimpoi” (Scriban); din slov. *dibla* “țeavă de suflat, cimpoi” (Șăineanu); din ngr. *dipla*, srb. *diple* (MDA); probabil din magh. *gyeplő* “hăț, curea”.

dîplău, *dipleie*, *diplauă*, (depleu), s.n. (reg.) Parte a hamului alcătuită din curele sau frânghii, cu care se conduc caii; hățuri. ■ Exclusiv în nordul țării (ALR, 1956: 293). – Din magh. *gyplő* “hăț” (Galdi, după DER).

dipt, prep. Drept, pentru. – Dintr-o var. (înv.) *derept*, *dirept* a lui *drept*.

diptacé, loc. adv. (pop.) Pentru aceea, de aceea: “*Diptace* n-o las să-și vadă cocoana, că nici nu-i fata ei adevărată” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 113). – Cu sensul inițial de “drept pentru aceea”; din *dipt* (drept) + *ace* (aceea).

dirége, v.t. v. *derege*.

diressătúra, *diressături*, s.f. (reg.) Resturi rezultate din separarea boabelor de grâu de alte semințe și impurități. – Din *diress* + suf. *-ătura* (Frățilă).

dirigălî, *dirigălesc*, (dirigui), v.t. (reg.) A da ordine (cuiva), a conduce

(pe cineva), a da dispoziții. – Din magh. *dirigálni* (MDA).

dirigălît, *-ă*, *dirigălîți*, *-te*, adj. (reg.) Conduc (de cineva). – Din *dirigălî*.

dirigui, v.i. v. *dirigălî*.

dispărțăștină, s.f. v. *despărțăștină* (“divorț”).

distulî, v.t. v. *tistuli* (“a distila”).

diúg, *diuguri*, (dial. d'iuğ), s.n., adj. (reg.) 1. Hoit, cadavru. 2. Cal slab, mărtoagă. 3. Leneș, trândav, puturos. 4. (prin ext.) Gropar. ■ (onom.) *Diugas* (“Groparu”), poreclă în Poienile de sub Munte. – Din magh. *dög* “trândav, puturos; mortăciune” (MDA).

dizdît, *-ă*, *dizdîți*, *-te*, adj. Îngrădit: “Nice fântână *d'izd'ită*, / Nice grădină îngrădită” (Bârlea, 1924, I: 219). – Probabil din **ghizdi* “a îngrădi”.

dobalău, s.n. (reg.) Băț cu măciucă în vârș, folosit pentru a bate toba. – Din *dobă* + suf. *-lău*.

dobăș, *dobași*, (doboș, doboeș), s.m. (reg.) Toboșar. ■ (onom.) *Doboș*, nume de familie în jud. Maram.; *Dobași*, poreclă pentru locuitorii din Vadul Izei, “fiind foarte buni muzicanți”; neamul *Doboșilor* din Borșa (“unul a fost toboșar în armata împăratului Austriei”, Mihali, Timiș, 2000). – Din magh. *dobos* (Scriban); var. a lui *tobaș* (DEX, MDA).

dóbă, *dobe*, s.f. (reg.) Instrument muzical; tobă. ■ (onom.) *Doba*, *Dobai*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *dob* “tobă” (Șăineanu, Scriban, MDA).

dobălî, *dobălesc*, (dobălui, dobzăli), v.t. (reg.) 1. A bate toba: “Trag clopotele, *dobăluiesc*, apucă care ce poate (...) și să duc tăt în fugă cătă Cosău” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 248). 2. A bate pe cineva. – Din *dobă* + suf. *-ălî*.

dobălît, *-ă*, *dobălîți*, *-te*, adj. (reg.) Lovit, bătut. – Din *dobălî*.

dobăluî, v.t. v. *dobălî*.

dóboeș, s.m. v. *dobaș* (“toboșar”).

dóboș, s.m. v. *dobaș*.

dobricán, *-ă*, *dobricani*, *-e*, s.m.f.,

adj. 1. Persoană originară din localitatea Dobric. 2. (Locuitor) din Dobric. ■ (onom.) *Dobrican*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Dobric* + suf. -an.

dobricăncă, *dobricance*, s.f. Femeie originară din localitatea Dobric. Locuitoare din Dobric. – Din *dobrican* + suf. -că.

dobzălî, *dobzălesc*, (dobzăla), v.t. (reg.) A bate pe cineva: “De-i spunem că l-am bătut pă oarice copil, iar mă *dobzăle* tata” (Bilțiu, 2007: 220). – Din magh. *dobzani* “a se umfla” (DEX, MDA).

dobzălît, -ă, *dobzăliți*, -te, adj. (reg.) Bătut. – Din *dobzălî*.

docînte, s.m. (reg.) Învățător: “...protocolul de alegere de *docinte* în comuna Nănești...” (Câmpeanu, 2016; doc. din 1906). – Cf. *docent* “grad didactic” (< germ. *Dozent*).

dodilî, *dodilesc*, (dozili), v.t.r. (reg.) 1. A dojeni, a mustra. 2. A (se) supăra. 3. A (se) usca de căldură; a fi pălit de soare: “Măieranu l-o *dozilit*, / Todoran s-o războlit” (Bârlea, 1924: 58). – Probabil var. a lui *dodăi* “a (se) supăra”.

dodilît, -ă, *dodiliți*, -te, (dozilit), adj. (reg.) Supărat, mahnit: “Nici când am fo’ *dodilit*, / Șohan nu m-ai gogolit” (Pahagi, 1925). – Din *dodili*.

dóftor, *doftori*, s.m. (pop.) Doctor. (Maram., Trans., Moldova). – Var. a lui *doctor*.

doftorî, *doftoresc*, v.t.r. (pop.) A (se) trata, a (se) îngriji, a (se) vindeca; a (se) doctori. – Din *doftor*.

dohán, s.n. (reg.) Tutun (*Nicotiana tabacum*): “Nouă gazda ni-i dator / Cu-o păpușă de *dohan*” (Calendar, 1980: 143). – Din magh. *dohány* “tutun”.

dohăní, *dohănesc*, v.i. (reg.) A fuma, a consuma tutun: “Moșu-meu o fost *dohănită* și-o văzut că scapără ceva ca focu” (Bilțiu, 2007: 286). – Din *dohan*.

dohănăs, *dohănași*, (dohănăș), s.m.

(reg.) Fumător. – Din *dohan* + suf. -aș.

dóhot, *dohoturi*, s.n. (reg.) Păcură; combustibil pentru lampă; fotoghin, naft, opaiț. – Din ucr. *dehoti* (DER, DEX, DMA); din magh. *dohot* (Cihac, după DER; Scriban).

dohotár, *dohotari*, s.m. (reg.) Vânzător de păcură. ■ (onom.) *Dohotar*, nume de familie frecvent în zona Petrova. – Din *dohot* “păcură extrasă, în vechime, din coajă de copac” + suf. -ar (DLRM, MDA).

dohotărie, *dohotării*, s.f. (reg.) Instalație prin care se obțineau uleiuri vegetale folosite la ungerea osiilor căruțelor. ■ (top.) *Dohotării*, fânațe în Dragomirești. – Din *dohot* + suf. -ărie (Frățilă).

doicí, *doicesc*, v.t. 1. A îngriji, a crește (pe cineva), a ocroti: “N-am *doicit*, n-am legănat / Și bătrână m-am lăsat” (Bilțiu, 2006: 52). 2. A alăpta. – Din *doică* (DEX, MDA).

doicît, -ă, *doiciți*, -te, adj. Îngrijit, ocrotit, crescut: “Ruminită și tomnită, / De bună mamă *doicită*” (Bilțiu, 2006: 76). – Din *doici*.

dolomán, *dolomane*, s.n. (reg.) Suman cu mâneci lungi, tivit cu postav (negru) la poale și la buzunare; căput. – Din germ. *Dolman*, fr. *dolman* (MDA).

domnalău, *domnalăi*, s.m. (reg.) Domn; domnar. – Din *domn* + suf. -alău.

domnár, *domnari*, s.m. (inv.) Persoană de rang înalt; domn, boier: “Odată niște *domnari* s-au dus pe acolo să vâneze...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 204). ■ (onom.) *Domnariu*, nume de familie în jud. Maram. – Din *domn* + suf. -ar (MDA).

domnitór, *domnitoare*, (domnitoriu), adj. (reg., inv.) Care domină, care stăpânește: “...zicându-le ca să spună părinților că din contra fumului *domnitoriu* în școală nu putem învăța” (Câmpeanu, 2016: 189). – Din *domni* + suf. -tor(iu).

domnós, -oasă, *domnoși*, -oase, adj. Care are pretenții de domn, de boier. – Din *domn* + suf. -os.

dóniță, *donițe*, s.f. 1. Vas, găleată de lemn, în care se mulge laptele. 2. (fig.) Cap mare. – Din scr. *dojnoka* (DEX, MDA); cf. pol. *do(j)nica* “vas pentru muls”, din sl. *dojnica* “oaie de lapte”, ceh. *donice* “vas” (Șăineanu, Scriban).

dorováí, *dorováiesc*, (dorvái, dorovoi), v.t. (reg.) A face curățenie în casă în ajun de sărbători: “Au deschis iar Casa dracilor, au *dorovoit*-o, au făcut acolo loc de șezătoare și de joc” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 146). ■ În Maram. din dreapta Tisei e atestată forma *dorvái* “a face curățenie”. – Et. nec. (MDA).

dorovoí, v.t. v. dorováí.

dorvái, v.t. v. dorováí.

dósnic, -ă, *dosnic*, -e, adj. 1. Retras, izolat, îndepărtat. 2. (în expr.) *Dosnicu de către Soare* = Luna: “Mai bine eu că m-oi fa / Un *dosnic* de cătă Soare. / Cât îi umbla lumea mare / Pă mine nu mi-i afla-re. / Când îi fi la răsărit, / M-oi întoarce la sfințit” (Antologie, 1980: 232). 3. Om tăcut, nesociabil; mut. – Din *dos* “spate” + suf. -*nic* (Scriban, DEX, MDA).

dosói, *dosoai*, s.n. Prosop (ștergar) din pânză de calitate inferioară, utilizat la șters vasele: “U, iu, iu, nănașa mare / N-are cămeșe și poale. / Că și-asară o fo' la noi / Învârtită-nt-on *dosoi*” (Bilțiu, 2002: 131). – Din *dos* + suf. -*oi* (MDA).

dospeálă, *dospeli*, s.f. 1. Fermentație. 2. Aluat pus la dospit: “De trei dzâle-i în *dospală* / Să o dau la nurioară” (Papahagi, 1925: 269). – Din *dospi* + suf. -*eală* (DEX, MDA).

doțântă, *doțânțe*, s.f. (reg.) Nasture de zinc cusut pe șerpar: “Mai bine eu că m-oi fa / *Doțânțele* mânântăle” (Țiplea, 1906: 439). – Et. nec. (MDA).

dozilí, v.t.r. v. dodili (“a se supăra”).

dozilít, adj. v. dodilit (“mâhnit”).

dragomán, *dragomani*, s.m. (înv.) Conducătorul unei lucrări forestiere. – Din ngr. *dragománus*, *dragumánus* “tălmaci” (Tiktin, Scriban, DEX, MDA). ■ Posibil cu sensul inițial de “interpret, traducător”, deoarece lucrările forestiere industriale erau coordonate de meșteri străini (de regulă, austrieci).

draíci, s.m. (reg.) Ferăstrău cu mâner la un singur capăt, utilizat la tăiatul pe lung al butucilor și la confecționarea scândurilor. – Et. nec.

dranițár, s.f. v. drănicer.

drániță, *dranițe*, s.f. (reg.) Șindrilă; scândurică subțire, confecționată din lemn de esență tare, prevăzută cu șanțuri, care se îmbină una cu cealaltă (spre diferență de șită “scândurică simplă, fără șanțuri”). – Din rus. *dranica* (DEX), ucr. *dranycá* (DEX, MDA).

drăcoaică, *drăcoai*, (drăcoai), s.f. (mit.) Personaj din tagma dracilor: “Și acolo ședea o *drăcoaică*, care a făcut un drăcușor” (Bilțiu, 1999: 391). – Din *drac* “demon, diavol” + suf. -*oaică* (MDA).

drăcoáie, s.f. v. drăcoaică.

drăcuí, *drăcuiesc*, v.t. 1. A invoca diavolul. 2. A blestema, a înjura. – Din *drac* (DEX, MDA).

drăcuít, -ă, *drăcuíți*, -te, adj. Înjurat. – Din *drăcuí*.

drăgăluí, *drăgăluiesc*, v.t. A iubi pe cineva; a dragosti. – Din *drăgosti* (Scriban); din *drag* + suf. -*ălui* (MDA).

drăghián, -ă, *drăghieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Drăghia. 2. (Locuitor) din Drăghia. – Din n. top. *Drăghia* + suf. -*ean* (> -*an*).

drăghiáncă, *drăghence*, s.f. Femeie originară din localitatea Drăghia. Locuitoare din Drăghia. – Din *drăghian* + suf. -*că*.

drăguț, -ă, *drăguți*, -e, adj., s.m.f. 1. Frumos. 2. (pop.) Iubit, prieten, amant: “Moșu-so era om rămas vădov și-și țâne *drăguță*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005:

107); “O avut *drăguță*-n Călinești” (Bilțiu, 2007: 269). – Din *drag* + suf. *-uț* (DEX, MDA).

drăiciuî, *drăiciuiesc*, v.t. (reg.) A tăia bușteanul pe lung. – Din *draici*.

drăiciuît, s.n. (reg.) Operație de drăiciuire. – Din *drăiciui*.

drângăni, *drângănesc*, (zdrângăni), v.i. 1. A face zgomot prin lovirea accidentală a unor obiecte metalice. 2. A lovi corzile unui instrument muzical fără a susține un ritm. – Cf. *drângăni* (MDA); cf. *zdrângăni*.

drănicér, *drăniceri*, (dranicer, dranițar), s.m. (reg.) Meșter specializat în confecționarea dranițelor: “În perioada interbelică, toți *dranicerii* din zonă erau organizați într-o asociație” (Faiciuc, 2008: 271). ■ (onom.) *Draniciar*, nume de familie în jud. Maram. ■ Termenul circulă în Maram. și nordul Moldovei. – Din *draniță* + suf. *-er* (MDA).

drăniță, v.t. v. drăniți.

drăniți, *drănițesc*, (drăniți, drănița), v.t. (reg.) 1. A acoperi cu draniță: “...ridică steag de năframă gazda (...) și o dă (...) la maistăr când prinde a *drăniți*” (Papahagi, 1925 : 321). 2. (fig.) A bate pe cineva. – Din *draniță* (DLRM, MDA).

drănițit¹, *drănițituri*, s.n. (reg.) Operația de confecționare a dranițelor. – Din *drăniți*.

drănițit², *-ă, drănițâți, -te*, adj. (reg.) Acoperit cu draniță. – Din *draniță*.

drâmbă, *drâmbes*, s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă elastică de oțel, care produce un sunet monoton, modulat prin mișcarea buzelor: “...o folosesc mai mult fetele, mai ales în vreme de iarnă, la șezători (...). Pusă între dinți și, cu slabul curent produs de vârful limbii, acul ei nu poate da sunete puternice, așa că ariile cântate cu *drâmba* sunt ascultate în liniște” (Papahagi, 1925: 125). ■ (onom.) *Drimba*, *Drâmbă*, *Drâmbău*, nume de familie în

jud. Maram. – Din ucr. *drymba* (Scriban, DEX, MDA), cf. pol. *drumbla*, srb. *drombulja* (Scriban, DER).

drâmboiât, *-ă, drâmboiați, -te*, (drâmboiet), adj. (reg.) Bosumflat. ■ (onom.) *Drâmboietu*, poreclă în Dumbrăvița. ■ Termen specific în Moldova. – Cf. *drâmboi*.

drâmboiét, adj. v. drâmboiat.

dréglă, *dregle*, s.f. (reg.) Perie pentru lână; hrebincă, razilă. – Posibil o var. a lui *ragilă* “darac”, cu o formă interm. **(d)raglă*.

dric, *dricuri*, s.n. Punctul culminant al zilei, al nopții, al unui anotimp; miez, toi: “În *dricu* iernii...” (Faiciuc, 1998). – Din magh. *dérék* “centru, mijloc” (DEX, MDA); cf. vsl. *drěků*, ceh. *drik*, sl. *drék* (Scriban).

dricár, *dricaruri, dricare*, s.n. (reg.) Plapumă umplută cu pene; dună: “Te-nvârte pângă hambar, / Că-ț aducem ș-on *dricar*” (Bilțiu, 2015: 216). – Cf. *dricală* “plapumă cu fulgi” (DER, MDA).

dríglu, *drigle*, s.n. (reg.) Vergea de fier (cu un capăt ascuțit, iar în celălalt capăt are o lopățică), folosită la curățarea găurilor de mină; grățișcă. – Din sl. *drugati* “a tremura” (DER).

dripăli, *dripălesc*, v.t. (reg.; înv.) A bătuci; a încălci (cu picioarele): “Marhăle tăte din grădină i le-o *dripălit* și i le-o frământat” (Bilțiu, 2007: 105). – Cf. *dripi* “a bătători pământul” (MDA).

dripălît, *-ă, dripăliți, -te*, adj. (reg.) Călcat în picioare. – Din *dripăli*.

dripéliște, *dripeliști*, (dripăliște), s.f. (reg.) Bătătură, loc bătucit: “Unde s-adună-n cărare, / Fac-își *dripeliște* mare” (Țiplea, 1906: 456). – Din *dripăli* “a bătuci” + suf. *-iște*.

droáie, adv. În număr mare. – Cuv. autohton (Rosetti, Russu, Brâncuș); cf. alb. *droe*, “frică, groază” (DEX, MDA).

droángă, *drongi*, (drongă), s.f. (reg.) Clopot din tablă (pentru oi sau vite). ■ (onom.) *Droangă*, poreclă în Bârsana, Valea Stejarului și Dumbrăvița; *Dronga*,

poreclă dată unui grup de familii din Hoteni. – Probabil formă onomatopeică (MDA), referitor la zgomotul produs; sau de la *droagă* “căruță hodorogită”.

drob, *droburi*, s.n. Bucată mare și compactă de ceva: “La Ispas c-on *drob* de caș”. ■ (top.) *Drobodava*, pârau, afluent al Izei; tradiția locală vorbește și despre cetatea *Drobodava*, situată în apropierea pădurii Măgura, între Săliștea de Sus și Săcel (Grad, 2000: 14). ■ (onom.) *Drob*, *Droboș*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *drobŭ*, cf. srb., bg. *drob*, rus. *drobŭ* “bucată” (DEX, MDA).

drobișor, s.m. v. drobșor.

drobșor, (drogșor, drobișor), s.m. (bot.) Nume dat mai multor arbuști: *Genista tinctoria* L., (utilizat în industria textilă casnică pentru prepararea culorii galben-portocaliu, cu care se vopsește lâna); *Isatis tinctoria* L. (pentru prepararea unei culori albastre ca indigoul); *Hypericum perforatum* (sunătoare). ■ (med. pop.) Se folosește la dureri de stomac, boli de ficat, de rinichi, eczeme etc. – Din *drob*² “arbust” + suf. -șor.

drod, *droade*, (drot), s.n. (reg.) 1. Sârmă: “Cum i-o adus cea sacu, o pus la gura lui on inel de *drod* gros...” (Bilțiu, 2007: 404). 2. Telegraf. – Din magh. *drót* “sârmă” (MDA).

drodăr, *drodari*, (drotar), s.m. (reg.) Meșter sârmar, “care știe să lege cu *drod*, adică cu sârmă, orice oală, tigăi și vase sparte, în așa fel că acelea din nou se puteau folosi” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 42). ■ (onom.) *Drodar*, poreclă în Dumbrăvița și Poienile de sub Munte. – Din *drod* + suf. -ar (MDA).

drodui, *droduiesc*, v.t. (reg.) A lega cu sârmă. – Din *drod*.

drodui, -ă, *droduiți*, -te, adj. (reg.) Legat cu sârmă. – Din *drodui*.

drongă, s.f. v. droangă.

drongăli, *drongălesc*, (drongăni), v.t. A face gălăgie, a trânti: “Și a venit și

a *drongălit* ceasul pe masă...” (Bilțiu, 1999: 279). – Din *droangă* (MDA).

drongăni, v.t. v. drongăli.

drópot, s.n. (reg.) Dans specific maramureșean: “În Maramureș, jocul ce-l dansează feciori și fete, perechi-perechi, stă în două părți: *dropotit* și *învărtită*” (Țiplea, 1906). – Var. a lui *tropot* “zgomot de picioare (încălțate) care izbesc pământul”.

dropotî, *dropotesc*, v.t. A dansa lovind pământul ritmic, cu piciorul. – Var. a lui *tropotî*.

drot, s.n. v. drod.

drotăr, s.m. v. drodar.

drug, *drugî*, s.m. 1. Bară de lemn sau de fier. 2. Piese componente ale războiului de țesut (care ridică și coboară ițele). 3. (înv.) Aur nativ, neprelucrat. ■ (onom.) *Drug*, nume de familie în jud. Maram. – Din scr. *drug* “prăjină” (Scriban, DEX), srb. *druga* “fus” (Scriban, MDA).

drugalău, s.n. v. drugă.

drúgă, *drugî*, (drugalău), s.f. (reg.) Fus mare cu care se toarce lâna pentru cergi și gube. ■ (onom.) *Druga*, *Drugan*, *Drugănișteanu*, *Druguș*, nume de familie în jud. Maram. – Din srb. *druga* “fus” (Scriban, DEX, MDA).

drujbăli, *drujbălesc*, (drujbălui), v.t. A tăia lemne cu drujba. – Din *drujbă*.

drujbălit, -ă, *drujbăliți*, -te, (drujbăluit), adj. (reg.) Tăiat cu drujba. – Din *drujbăli*.

drujbăluî, v.t. v. drujbăli.

drujbăluît, adj. v. drujbălit.

drujîncă, *drujînci*, (strujîncă, dru-jîncă), s.f. (reg.) 1. Felie. 2. Parcelă de pământ; delniță: “Terenul lung și îngust, îi spune *drujîncă*” (AER, 2010: 64). 3. Porție. 4. (prin extensia sensului 3) Persoană însărcinată de armată pentru rechiziționarea alimentelor. 5. Bucată de pânză lungă și îngustă. ■ (top.) *Drujînci*, fânațe în Rozavlea. ■ Atestat exclusiv în satele din estul Maram. Istoric (ALRRM, 1973, h. 794). – Cf.

drugină, drughină “prăjină pe care se întind albiturile la uscat” (MDA).

drumăr, drumari, s.m. Călător, drumeț: “Că suntem *drumari* flămânzi și umblăm de multă vreme” (Bilțiu, 1999: 348). ■ (onom.) *Drumar, Drumaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *drum* + suf. *-ar* (DER, DEX, MDA).

drușcă, druște, s.f. (reg.) Fată, de obicei aleasă dintre surorile sau verele miresei, având atribuții la ceremonia nunții: “*Druștele-s* doauă; ele cos steagul mirelui și împletesc cununa miresei; tot ele fac colacul pentru mireasă” (Papahagi, 1925: 318). – Din ucr. *družka* (DEX, MDA).

dub, dubi, s.m. (reg.) 1. Smoc de păr. 2. Materialul cu care se îmbracă tocul de perină plin cu pene (în zona Codru). – Et. nec.; posibil din ucr. *dub*, dar transformarea semantică e incertă.

dubălă, s.f. (reg.) 1. Tăbăceală, argăseală. 2. Soluție (din scoarță fiartă de arin) pentru argăsit pieile sau pentru vopsit lâna. – Din ucr. *dubilo* (Scriban); din *dubi* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

dubaș, -ă, dubași, -e, adj. (reg.) (referitor la situații sau la persoane) Îndoielnic, dubios. – Et. nes., probabil din magh.

dubălăr, dubălari, s.m. (reg.) Tăbăcar (Glod). – Din *dubală* + suf. *-ar* (DEX, MDA).

dubí, dubesc, (dial. dubd'i), v.t.r. (reg.) 1. A argăsi, a tăbăci, a prelucra pielea animalelor pentru confecționarea unor obiecte. 2. A vopsi (în Maram. din dreapta Tisei). 3. A se lovi, a se zgâria. – Din ucr. *dubyty* (Scriban, DEX, MDA) (< ucr. *dub* “stejar”; substanța utilizată pentru argăsit se procura din scoarța stejarului).

dubít, -ă, dubiți, -te, (dial. dubd'it), adj. (reg.) 1. Argăsit. 2. Lovit, zdrobit. – Din *dubi* (MDA).

dubiște, s.f. Pădure de stejari. ■ (top.) *Dubiște*, arătură în Rozavlea. –

Din ucr. *dubiște* “loc cu stejari” (Vișovan).

dubuí, dubuiesc, v.t. 1. A trage de păr. 2. A îndesa. – Probabil din *dub* “smoc de păr”.

dubuí, -ă, dubuiți, -te, adj. Îndesat, plin. – Din *dubui*.

ducător, -oare, ducători, -oare, adj. Care se duce, care pleacă: “Fată ducătoare” (Bârlea, 1924). – Din *duce* “a merge” + suf. *-ător* (MDA).

ducucí, ducucesc, v.t. (reg.) A necăji. – Et. nec. (MDA).

ducucít, -ă, ducuciți, -te, adj. (reg.) 1. Necăjit, sărman: “Până în Rumânia Mare m-aș duce, numa' să știu că acolo-i bine de trăit, câtu-s eu de *ducucită*” (Papahagi, 1925: 326). 2. Adus de spate, ghebos. – Din *ducuci*.

dudăi, v.i.t. 1. (reg.; inv.) A fugări, a alerga: “Merge-i tu, li-i *dudăi*, / Până-n fundu' grădinii” (Bârlea, 1924, II: 200). 2. (ref. la vânt) A şuiera, a bate cu putere: “Când vântuțu-a *dudăi*” (Șieu, 1925). – Formă onomatopeică, cf. *dudui* (MDA).

dudău, dudaie, s.n. Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze mari, flori albe și fructe brun-verzui; cucută (*Conium maculatum*). ■ (med. pop.) Rădăcinile de *dudău* se fierb cu rădăcinile de nalbă contra durerilor de picioare, iar frunzele contra umflăturii. – Cf. magh. *dudva* “buruiiană, bălărie” (Scriban, DEX, MDA).

dugău, s.n. Dop (de sticlă) (Maram. Nord). – Din magh. *dugó* “stupus” (MDA).

duhní, duhnesc, v.i. A mirosi urât, a puți. – Din vsl. *duhnonti* “a respira, a sufla” (Scriban, DEX, MDA).

dúinu, s.f. v. daina.

dulár, dulari, s.m. (reg.) Administrator de stână; baci: “Da' la ele cine șăde? / On *dular* de păcurari / C-on topor încolțurat” (Bilțiu, 2015: 78). – Cf. *dulărie* “rang boieresc”.

dulău, s.n. v. duleu.

duldínă, *duldine*, s.f. (reg.) Loc adânc în albia râului, folosit la scăldat; dălboană, bulboană. – Et. nec., cf. *dălboană*, *dulboană*, *dulbină*.

duléu, *duleuri*, (dulău), s.n. Drum peste arături. ■ Top. frecvent (în zona Codru). – Din magh. *dülő* “porțiune de hotar; răzor” (MDA).

duluí, v.r. v. dăuli (“a se jeli”).

dumánă, s.f. Nume dat vacilor născute într-o zi de duminică. – Din *dum(inică)* + suf. *-ană*.

dumătă, pron. pers. - (reg., înv.) Dumneata: “Apoi, hăi mamă, să știi *dumăta* că ne-am făcut pă ursătă...” (Bilțiu, 2007: 109). – Var. a lui *dumneata*.

dumbrávníc, (dumbrávan), s.n. Plantă ierboasă aromată, perenă, care crește în păduri de fag și stejar (*Melittis melissophyllum*); cânepa-codrului. ■ (med. pop.) Utilizată în caz de insomnii, paralizii, dureri de cap, astm bronșic etc. – Din sl. *donbravínŭ* (Scriban, DEX).

dumbrávan, s.n. v. dumbrávníc.

dumbrăveán, *-ă*, *dumbrăveni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Dumbrava. 2. (Locuitor) din Dumbrava. 3. Privitor la dumbravă. 4. Pasăre migratoare (*Coracias garrulus*). ■ (onom.) *Dumbrávan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Dumbrava* + suf. *-ean*.

dumbrăveáncă, *dumbrăvence*, s.f. Femeie originară din localitatea Dumbrava. Locuitoare din Dumbrava. – Din *dumbrăvean* + suf. *-că*.

dumbrăviceán, s.m.f., adj. v. dumbrăvițean.

dumbrăviceáncă, s.f. v. dumbrăvițeană.

dumbrăvițéán, *-ă*, *dumbrăvițeni*, *-e*, (dumbrăvicean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Dumbrăvița. 2. (Locuitor) din Dumbrăvița. ■ (onom.) *Dumbrăvicean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top.

Dumbrăvița + suf. *-ean*.

dumbrăvițéáncă, *dumbrăvițence*, (dumbrăviceancă), s.f. Femeie originară din localitatea Dumbrăvița. Locuitoare din Dumbrăvița. – Din *dumbrăvițean* + suf. *-că*.

dumnezări, *dumnezăresc*, v.t. A înjura invocând divinitatea. – Din *Dumnezeu*.

dumnezărit, *-ă*, *dumnezăriți*, *-te*, adj. Înjurat, amenințat prin invocarea divinității. – Din *dumnezări*.

dúnă, *dune*, s.f. (reg.) Plapumă umplută cu fulgi de pene; dricar. ■ (onom.) *Duna*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *dunya* “pilotă de puf” (MDA).

dupăoláltă, adv. (reg.) Unul după altul, unul în urma altuia. – Din *după* + *alaltă* (DEX, MDA).

dúpcă, s.f. v. ducă (“monedă”).

durá, *durez*, v.t. A șlefui marginile dranițelor cu cuțatoiu, pentru a se putea intercala unele cu altele; a rindelui. – Moștenit din lat. *dolare* (MDA).

durăitură, *durăituri*, (durătură, durățatură), s.f. Resturi de lemn ce rezultă în urma tragerii la rindea a scândurilor. ■ (onom.) *Durăitură*, poreclă. – Din *dura* “a rindelui” + suf. *-ăitură*.

durăitoáre, *durăitori*, (duruitoare), s.f. (reg.) Moară de lemn de mână, cu care se face zgomot ca să se sperie păsările (pentru protejarea culturilor agricole). ■ Exclusiv în Maram. și nordul Trans; în alte zone din țară: zbârânăitoare, uruitoare, cârâitoare. – Din *durăi* “a face zgomot” + suf. *-toare* (MDA).

durătură, s.n. v. durăitură.

durducá, *durduc*, v.t.r. A (se) rostogoli; a (se) răsturna: “...*durducă* sita de la una la alta...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 219). – Din *durăi* + *hurduca* (MDA).

durducát, *-ă*, *durducați*, *-te*, adj. Rostogolit. – Din *durduca*.

durgălău, *durgălauă*, s.n. Scândură de un lat de palmă, lungă de 80 cm, prevăzută cu zimți, cu ajutorul căreia se netezesc (se calcă) țesăturile de pânză mai groasă. – Din *durgăli*.

durgăli, *durgălesc*, (durgălui), v.t. A călca rufele cu durgălăul și cu maiul. – Cf. *duriga* “a rostogoli” (MDA).

durgălit, -ă, *durgăliți*, -te, adj. (ref. la rufe) Călcăt. – Din *durgăli*.

durgălui, v.t. v. durgăli.

durigă, *durig*, v.t.r. A (se) rostogoli, a (se) da de-a dura; a durduca. – Din *dura* (DLRM); din *durigă* “roțiță, mosor” (MDA).

durján, s.m. v. turjan.

durní, v.i. (dial.) A dormi: “Că *durneam* la umbră-odată” (Papahagi, 1925: 213). – Var. a lui *dormi* (DLRM, DEX).

durui, *duruiesc*, v.t. A rostogoli: “Apoi, fata ceea *durăie* găleata la cealaltă fată” (Papahagi, 1925: 321). – Din *dura*; cf. *durăi* (MDA).

duruitoare, s.f. v. durăitoare.

durușeán, -ă, *durușeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Durușa. 2. (Locuitor) din Durușa. – Din n. top. *Durușa* + suf. -*ean*.

durușeáncă, *durușence*, s.f. Femeie originară din localitatea Durușa. Locuitoare din Durușa. – Din *durușean*

+ suf. -că.

durzăș, *durzași*, s.m. (reg.) Rujă (*Sedum rosea* L.). (Maram.); barbalupului, viorea. – Cf. *durzău*.

durzău, (durdzău), s.m. (reg.) 1. Jneapăn, pin, ienupăr (*Pinus mugo Turra*). 2. Brad pitic: “Mamă, din prăguțu' tău / Crească-ți iarbă și *durzău*” (Brediceanu, 1957: 40). – Et. nec. (MDA).

dustulí, v.t. v. tistuli (“a distila”).

dúșcă, *duște*, s.f. Cantitate de băutură care se poate bea dintr-o singură înghițitură: “C-o *dușcă* de băutură / Să ne umble pă la gură” (Bilțiu, 2015: 139). – Din srb. *za dušak* “fără să respire”, rus. *duška* “răgaz” (Cihac, Conev, după DER); din scr. *dušak* (gen. *duška*) (DEX, MDA).

dútcă, *dutce*, (dupcă), s.f. (înv.) Monedă veche de argint, de 10 și 20 de cruceri: “Na, mândră, ține-mi tașca, / Că am două *dutce*-n ea” (Bârlea, 1924, II: 295). ■ (onom.) *Dutca*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *dudok* (DEX, MDA).

dvóră, *dvori*, (zvoară), s.f. (înv.) Teren intravilan: “Măsuratu-s-au după acea, în anul următor (1818) prin ai crăești hotariul și *dvorele* Slatinei...” (Bârlea, 1909; 193). – Var. a lui *zvoră*, *zvoriste* “loc de casă; grădină”.

dzău, interj. v. zău.

E

eftișig, s.n. v. ieftișig.

eieptăre, *eieptări*, s.f. (arh.) Taxă pentru plata dascălului; arunc: "Salariul dascălului era suportat din *eieptare* pe popor" (Câmpeanu, 2016); "Pentru restituirea împrumutului, s-a luat hotărârea de a se face o *eieptare* de 2 coroane pe fiecare familie în parte" (Idem, p. 56). – Et. nec.

elénc, *elenci*, s.n. (înv.) Tabel: "...am onoarea a vă trimite aici alăturat *elencul* cărților didactice pe care le folosesc..." (Câmpeanu, 2016: 218; doc. din 1906). – Et. nec.

en, interj. v. ni ("uite!, vezi!, privește!").

episcopésc, *episcopească*, adj. (înv.) Episcopal: "...părere (...) exprimată în pastorală sa cea dăndâia, după ocuparea scaunului *episcopescu*..." (Mihaly, 1900: 284; dipl. 116). – Din *episcop* "eparh" + suf. -esc (MDA).

eráriu, s.n. (arh.) (în imperiul Austro-Ungar) Administrația financiară a statului; trezorerie, bugetul public, finanțele statului: "...transportarea sării de la Ocna Șugatag la depozitul

Erariului cesaro-regesc din Sighet..." (Câmpeanu, 2016). – Din germ. *Ärar*, lat. *aerarium* (MDA).

eráš, s.n. v. ieraș ("plasă, sub-regiune").

esoperá, *esoperez*, v.t. (arh.) A insista: "[Benedictu] a *esoperat* în anul 1352, 19 februar, că în libertățile concesse celor patru oppide s-a împărțit și Sighetul" (Mihaly, 1900: 29; dipl. 12). – Var. a lui *exopera* (MDA).

éstimp, adv. v. iestimp.

éstin, -ă, *estini*, -e, adj. (pop.) leftin: "C-o fo' biuşug mai bugăt, horincă *estină* și mălai mai *estin*" (Papahagi, 1925: 315). – Var. a lui *ieftin*.

evréucă, *evreice*, s.f. Evree: "Vindé [lapte] la o vecină, la o *evreucă*. Da' până nu vine *evreuca* dimineața când era zua de lapte, nu să duce [românca] să mulgă" (Pintea, 2016: 209). – Var. a lui *evreică*.

expénsă, *expense*, s.f. (înv.) (la pl.) Cheltuieli: "...donatoriul Valentin cu *expensele* sale, a luat parte și în alte bătălii..." (Mihaly, 1900: 339; dipl. 140). – Din lat. *expensa*, -ae (MDA).

F

facău, adj. v. focău.

fáce, *fac*, (fa), v.t. (în expr.) *A face pe cineva* = a arunca vrăji; a vrăji. – Lat. *facere* “a face, a înfăptui” (MDA).

fachiol, s.n. (reg.) Stofă de lână străvezie; voal. ■ Utilizat de femei cu rol de basma (de culoare albă) sau în semn de doliu (de culoare neagră). – Din magh. *fátyol* “văl, voal” (Șăineanu, Scriban, MDA).

fachíuș, s.n. v. fătiușe.

fácie, s.f. v. fate.

fágure, *faguri*, s.m. Scânduri care se pun din loc în loc, între obezi și care despart cupele (la morile de apă); aripi. – Lat. *favulus* “fagure” (Scriban, DEX, MDA).

fáin, -ă, *faini*, -e, adj. (reg.) Frumos, minunat: “Este-o floare *faină*, fără nume, / O floare mândră și aleasă” (Ștețco, 1990: 6). – Din germ. *fein* “delicat, distins” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

făită, s.f. v. fate.

fălcă, *fălci*, (falce), s.f. (înv.) Unitate de măsură pentru terenuri. ■ (în expr.) *Falcă de pământ* = 1,2 ha de teren: “Dară într-o *falcă de pământ* care-i în socaș [obicei] aici, sunt patru fărtaie de pământ...” (Ardelean, 2015; document sec. XVIII). ■ (onom.) *Falca*, nume de familie în jud. Maram. – Refăcut din *fălci* (pl. înv. a lui *falce*) (DER, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *falica* “măsură de suprafață” (Miklosich, Candrea, după DER).

falcău, adj., s.m. (reg.) 1. Șoim. 2. (Cal) iute, ager (precum șoimul). – Din germ. *Falke* “șoim; (fig.) privire ascuțită” (Turcanu).

falón, *faloane*, (felon), s.n. Veșmânt preoțesc: “...și acei doi galbini i-am datu când s-o cumpăratu *falonul* în mînăstire” (Bârlea, 1909: 135). – Din vsl. *felonŭ* (DEX, MDA).

falt, *falturi*, s.n. (reg.) 1. Încrețitură, cută. 2. Tăietură executată pe cantul scândurii pentru a permite îmbinarea. – Din germ. *Falz(eisen)* “îndoitură, cută” (MDA).

fapt, s.n. (înv.) 1. Făptură, ființă, creatură. 3. (mag.) Farmec, vrajă: “S-o tâlnit cu *fapt* de vânt, / *Fapt* din câmp, / *Fapt* pus, / *Fapt* adus, / *Fapt* suflat, / *Fapt* țâpat, / *Fapt* de moroi, / *Fapt* de strâgoi” (Papahagi, 1925: 285). – Lat. *factum* “fapt, acțiune, lucrare, lucru” (Scriban, DEX, MDA).

fărbă, *farbe*, *făburi*, s.f. (reg.) Culoare, vopsea: “*Farbele* îs luate din bold” (Bilțiu, 2009: 107). ■ Termen specific subdialectului bănățean (Tratat, 1984). – Din germ. *Farbe* “culoare, vopsea” (Trans., sec. XVII) (Scriban, DER, MDA).

fars, s.n. (reg.; gastr.) Umplutură din carne tocată, orez, pâine, zarzavat etc.: “Îi făcut *farșu* cu rișcaș, cu orez sau cu pâne” (Grai. rom., 2000). – Et. nec.

fărto!, (forto), interj. Îndemn pentru vaci de a se da la o parte. – Probabil din *fărtoi* sau *fortui*, var. a lui *fărtălui* “a da la o parte”.

fásung, *fasunguri*, s.n. (teh.) Dulie (la bec): “Măcar câți bani ai fi dat, / Nu aflai de cumpărat, / Iar *fasungu* trebuia / La cei ce frontu ținea” (Bilțiu, 2006: 126). – Din germ. *Fassung* (DEX, MDA).

fáte, *fătii*, (fatie, facie, faită), s.f. (reg.) 1. Așchii, surcele (de regulă din lemn rășinos) pentru aprins focul. 2. Așchii lungi cioplite de pe trunchi de mesteacăn, folosite la iluminat: “Moșu’ să vedea cu *fait’e*, cum o fo timpurile p-atunci, cu găteje” (Bilțiu, 2002: 328). 3. (în var. *fat’ie*) Picături de rășină sau bucăți rășinoase arzânde sau luminoase. 4. Tulpină de cânepă topită rămasă după melițat. 5. Torță, faclă: “Ca armă de apărare contra fiarelor se întrebuițează pușca, iar în cazuri urgente tăciunile aprins sau *facea*” (Morariu, 1937: 176). 6. (în expr.) *Ca o fatie* = slab (precum o așchie): “Ai ajuns ca o *fatie*” (Hovrea, 2016: 28). – Lat. *fac(u)la* “făclie mică” (Felecan, 2011: 270); var. a lui *fachie*, *făclie*.

fatie, s.f. v. fate.

fáur, *fauri*, s.m. (înv.) Fierar, potcovar, lăcătuș: “Vin tri *fauri* și ontreabă...” (Bilțiu, 2015: 116). ■ (top.) *Vârful Faurului*, deal în Slătioara (Vișovan, 2005). ■ (onom.) *Faur*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *faber*, *fabrum* “lucrător, meșter” (Scriban, DEX, MDA).

făcătură, *făcături*, s.f. (mag.) Fermecătură, vrajă; boboană, măietură: “Femeia bolnavă de *făcătură* întoarce marț sara blidele care le are pusă în cuie și zăce: lo nu-ntorc blidu’, / Căntorc *făcătura*, / Ce-i făcută asupra mea” (Bilțiu, 2015: 291). – Din *face* + suf. -*ătură* (Scriban, DEX, MDA).

făgădă, s.f. v. făgădaș.

făgădaș, *făgădașuri*, (făgadă), s.n. (reg.) Promisiune, angajament, obligație: “*Făgădașu*-i datorie / La omu’ de omenie” (Lenghel, 1979: 214). – Din magh. *fogadás* (DLRM, MDA).

făgădău, *făgădauă*, (fogodău, fogădău), s.n. (reg.) Cărciumă la drum de țară unde călătorul poate înnopta; han: “Măine dimineață-n zori, / La *Făgădău*, în Strâmtori, / V-adunați, / Toți înarmați” (Bilțiu, David, 2007: 210). (Trans., Maram.). – Din magh. *fogadó* “han” (Șăineanu, MDA).

făgădî, *făgădesc*, (fogodi), v.t. (dial.) A făgădui, a promite: “Că ia, ursul mi-o *fogodit* că mă mănâncă, de ce am adus muniție” (Bilțiu, 1999: 124). – Var. a lui *făgădui* (DA, DEX, MDA).

făgădît, -ă, *făgădîți*, -te, adj. (dial.) Făgăduit, promis. – Var. a lui *făgăduit*.

făinîță, *făinițe*, s.f. Scobitura prin care curge făina (la morile de apă). ■ Atestat doar în localitățile din estul Maram. Istoric; în rest, se folosește sin. cetărnă, ciotornă (ALRRM, 1997; h. 985). – Din *făină* + suf. -*îță*.

făităș, s.n. v. foitaș.

fălcă, *fălcele*, s.f. Stinghia de lemn laterală (la porțile maramureșene): “Vranița-i cu doi stălt’i, cu niște *fălcele*” (ALRRM, 1971, h. 259). – Din *falcă* + suf. -*ea* (DEX, MDA).

fălcuî, *fălcuiesc*, v.i. A bate din gură, a vorbi mult: “Tată zăua *fălcuiești*, un ptic nu taci” (Faiciuc, 2008: 756). – Din *falcă*.

făltuî, *făltuiesc*, v.t. A executa un fâlț la scânduri sau șindrile, pentru a permite îmbinarea lor. – Din germ. *falzen* “a fâlțui, a îndoi” (Șăineanu, MDA).

făltuît, -ă, *făltuîți*, -te, adj. Cu fâlț. – Din *făltui* (DEX, MDA).

fănățeán, s.m.f., adj. v. fânățean.

fănățeáncă, s.f. v. fânățeancă.

fără, adv. (reg.; înv.) Numai, doar: “Apoi *fără* aicea o perit vara tătarii” (Papahagi, 1925: 312). – Lat. *foras* “afară” (DEX, MDA).

fărălî, *fărălesc*, v.t. (reg.) A spăla haine, a le bate cu maiul: “...Am văzut-o [pe Fata Pădurii] *fărălind* cămeși în Valea Mertișorului. O lăut cămăși lângă

hăitaș...” (Bilțiu, 1999: 231). – Et. nec.

fărâμά, fărâm, (fărma), v.t.r. (pop.) A (se) sfărâma, a (se) zdrobi. – Din *fărâma* “fragment” (MDA).

fărâmát, -ă, fărâmați, -te, adj. (pop.) Zdrobit, rupt – Din *fărâma*.

fărâmă, fărâme, (fărâmătură, fărâmitură), s.f. Bucată, rămășiță, miez (de pâine). ■ (onom.) *Fărâmă*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Reichenkron), cf. alb. *thërrime*.

fărâmătură, s.f. v. fărâmă.

fărâmitură, s.f. v. fărâmă.

fărбуі, fărбуіesc, v.t. A vopsi. – Din *farbă* “vopsea” (MDA).

fărбуіт, -ă, fărбуіți, -te, adj. Vopsit: “Cele mai multe făceau demult cu coji de ceapă ouă *fărбуіte*” (Bilțiu, 2009: 107). – Din *fărбуі* “a vopsi”.

fărcăşeán, -ă, fărcăşeni, -e, (fărcăşan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Fărcăşa. 2. (Locuitor) din Fărcăşa. ■ (onom.) *Fărcăşan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Fărcăşa* + suf. -*ean*.

fărcăşeáncă, fărcăşence, s.f. Femeie originară din localitatea Fărcăşa. Locuitoare din Fărcăşa. – Din *fărcăşean* + suf. -*că*.

fărcitură, s.f. v. furcitură (“căpiță de fân”).

fărină, s.f. (dial.) Făină. – Lat. *farina* (Scriban).

fărma, v.t.r. A (se) sparge în bucăți, a (se) zdrobi. – Din *fărâma* (DEX).

fărmat, -ă, fărmați, -te, adj. Zdrobit, spart, distrus: “Și cum l-a tot dus așa, tot s-a *fărmat*, tot s-a zgâriat, s-a înțepat” (Bilțiu, 1999: 191). – Var. a lui *fărâmat* (MDA).

fărşón, fărşonuri, s.n. (reg.) Petrecere cu mâncare și băutură. ■ În Maram. din dreapta Tisei e atestată var. *fărşan* “veselie”; în Trans. circulă var. *fărşang* “carnaval”. – Din germ. *Fasching* “carnaval” (DA, Galdi, după

DER).

fărtái, s.n. v. fârtai (“unitate de măsură”).

fărtát, s.m. v. fârtat (“frate de cruce”).

fărtăluí, fărtăluiesc, (fortălui, fortui), v.t.r. A (se) da la o parte, a se feri: “Io m-am *fărtăluit* mai la o parte, să poată tre' carul” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 151). – Din magh. *fartolni* “a aluneca cu partea dinapoi într-o parte” (MDA).

fărtăție, s.f. v. fârtăție.

făt, feți, s.m. 1. Copil, prunc. ■ (pop.) *Fătul meu* (dial. *fātu' mnieu*), formulă de adresare generică utilizată frecvent în Maram. de adulți sau bătrâni persoanelor mai tinere, indiferent dacă există sau nu un grad de rudenie: “- Măieran ales pe masă, / Maică, draguțu mă lasă. / - Lasă-l și tu, *fātu' meu*” (Bilțiu, 2006: 159). 2. Crâsnic, paralisier, țârcovnic: “Nu te teme și nu avea grijă de mine, nici de banii bisericii, că sunt curatori și este *făt*” (Bilțiu, 1999: 414). ■ (mit.) *Făt-Frumos*, erou din basmele românești. ■ (onom.) *Făt(u)*, nume de familie frecvent în zona Chioar (Dănești, Șișești, Șurdești). ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). (Sec. XV). – Lat. *fetus* “rod, mlădiță, vâstar, copil” (Scriban, DEX).

fătăciúne, fătăciuni, s.f. (înv.) 1. Loc unde fată vacile, pe imăș. 2. Organul genital al vacilor. ■ (top.) *La Fătăciune*, fânațe în Larga (Vișovan, 2008: 151); *Valea Fătăciunii*, pârau în Vișeu de Mijloc (Mihali, 2015: 165). – Din *făta* “a naște” + suf. -*ăciune* (Șăineanu, MDA).

fătiér, fătiere, s.n. (reg.) Torță, făclie: “De Sân-Zăiene (...) fac *făt'ieri* pă dealuri, pă imașuri, pântru marhă; le țin în mână și le învârtea, ca și cum învârtesc steagul” (Papahagi, 1925: 322). ■ “În seara zilei de 24 iunie a fiecărui an, feciorii și copiii, dar și fetele, învârt deasupra capului făclii. Făclia este făcută cu câteva zile înainte, dintr-un par uscat care se crapă la un capăt

în patru sau în opt și în mijlocul căruia se pune rășină culeasă de pe molizi și brazi. Pentru a se aprinde repede, se pun surcele uscate și călți. După ce făclile au ars, se pun în straturi cu zarzavaturi sau între șirurile de cartofi, pentru a fi ferite de dăunători” (Mihali, Timiș, 2007). – Din *făt'ie*, *fat'e* “făclie + suf. -ar (> -er) (Frățilă).

fătiușe, (făchiuș, făchiuș), s.f. (reg.) Unealtă de lemn utilizată de olari pentru modelarea lutului crud: “Unealta cu care se formează oalele (crude) se cheamă *fătiușe*; așa-i spun și olarii din Vama sau din leud” (Iuliu Pop, 1970). – Din *fate*, *fătie* “așchie” + suf. -uș(e).

fătoăncă, *fătoance*, s.f. Fată voinică, robustă, bine făcută. – Din *fată* + suf. -oancă.

fătucă, *fătuci*, s.f. Fetiță (până la 7-8 ani). – Din *fată* + suf. -ucă.

fățâie, s.f. v. feție¹.

fățoaie, s.f. Față de masă: “Când o ajuns acolo, ie spăla *fețoaie* de aieste, cum avem noi” (Bilțiu, 2007: 218). ■ Atestat 1795 (Bârlea, 1909: 243). – Din *față* + suf. -oaie (MDA).

fățos, -oasă, *fățoși*, -oase, adj. Frumos, arătos, chipeș. – Din *față* + suf. -os.

fățui, *fățuiesc*, v.t. A netezi suprafața lemnului prin cioplire. – Din *față* + suf. -ui (DEX, MDA).

fățuit, -ă, *fățuiți*, -te, adj. (ref. la lemn) Netezit prin cioplire. – Din *fățui*.

făurăr, s.m. 1. Fierar. 2. (pop.) Luna februarie: “Fost-o și tata morar / În luna lui *făurar*” (Bârlea, 1924, II: 292); “Și voiu ave a face în luna lu' *făurar* 11 dzile întunericu mare” (Codicele de la leud, 1630). ■ Din punct de vedere agricol, luna februarie (dar și ianuarie) corespunde cu perioada numită “pe vremea gunoiului” (Faiciuc, 2008: 253). – Lat. *febr(u)arius* (DEX, MDA) (< *februa*, *februm*, festivalul de purificare a caselor și a câmpurilor; lucrurile vechi din case erau aruncate, iar terenurile

agricole erau pregătite pentru însămânțările de primăvară).

făureștean, -ă, *făureșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Făurești. 2. (Locuitor) din Făurești. – Din n. top. *Făurești* + suf. -ean.

făureșteancă, *făureșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Făurești. Locuitoare din Făurești. – Din *făureștean* + suf. -că.

fânăță, *fânațe*, s.f. Teren pe care crește iarba pentru fân: “Mă luai, luai, / De joi dimineață / Jos, cătă *fânață*” (Calendar, 1980: 7). ■ (top.) *Fânațe*, sat aparținând de com. Cernești (zona Lăpuș). (Sec. XV). – Var. a lui *fâneată* (DLRM, DEX).

fânățean, -ă, *fânățeni*, -e, (fânățean, fânățian), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Fânațe. 2. (Locuitor) din Fânațe. ■ (onom.) *Fânățan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Fânațe* + suf. -ean.

fânățeancă, *fânățence*, (fânățean-că), s.f. Femeie originară din localitatea Fânațe. Locuitoare din Fânațe. – Din *fânățean* + suf. -că.

fântăneă, *fântănele*, s.f. (dial.) Fântâniță. ■ (top.) *Fântănele*, sat aparținător de orașul Târgu-Lăpuș. – Din *fântână* + suf. -ea.

fântâni, v.i. A curge ca dintr-o fântână: “Să izvora', cum izvorăsc izvoarele, / Să fântănea', cum *fântănesc* fântănila” (Papahagi, 1925: 284). – Din *fântână*.

fârcitură, s.f. v. furcitură.

fârfăit, -ă, *fârfăiți*, -te, adj. (reg.) 1. Urât. 2. Lipsit de valoare. – Din *fârfâi* (MDA).

fârtăi, *fârtaie*, (fărtai), s.n. (reg.) 1. Unitate de măsură pentru terenuri, echivalent cu 1.700 mp: “Patru *fârtai* (de pământ) fac o holdă” (ALRRM, 1971: 410). 2. Măsură de capacitate pentru lichide, echivalent cu un sfert de

litru: "Crâșmăriță fostu-ț-ai, / *Fârtaiu* nu l-ai împlut" (Papahagi, 1925: 232). – Din magh. *fertály* (Scriban, DEX, MDA).

fârtăt, fârtați, (fârtat), s.m. 1. Frate de cruce; prieteni legați prin jurământ până la moarte. 2. Prieten, tovarăș, ortac: "După ce i-a mai trecut lui Pinteă supărarea de moartea lui Racolța, și-a căutat iar *fârtații*, haiducii" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 217). 3. (în Maram.) Membru al unei cete de păcurari: "[Păcurarii devin *fârtați*] înainte de urcatul la munte, dar după ruptu' sterpelor" (Latiș, 1993). – Lat. **frātāt* (Scriban, Pușcariu, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *fertāt* (Bakos, 1982).

fârtăție, fârtății, (fârtăție), s.f. (înv.) Formă de înfrățire a două persoane sau două familii, între care nu există legătură de rudenie; frăție de cruce; înfrățire. ■ Ocaziile ceremoniale în care se realiza cuprinderea de fârtați erau nunțile, ospetele de botez, în ziua de Paști, Crăciun, Rusalii sau la diferite clăci care se organizau în cursul unui an. Obiceiul s-a păstrat în satele din Chioar și Lăpuș (Trans.). – Din *fârtat* + suf. *-ie* (MDA).

fârță, s.f. v. fâță.

fâșcăi, fâșcăiesc, (fișcoi), v.i. A fluiera: "Apoi, când s-o băgat în pădure, unu o *fâșcăit* din cea vârf și o plecat pădurea pă ei" (Papahagi, 1925: 311). – Din *fâș* "cuvânt care exprima șuieratul sau fluieratul" (DLRM, DER).

făță, fâte, (fâtă), s.f. 1. Copil neastâmpărat. 2. Femeie plimbăreață. ■ (onom.) *Fârța*, poreclă în Tăuții-Măgherauș. – Der. regr. din (*a se*) *fățâi* (Scriban, DEX, MDA).

fățâi, v.r. v. fățâi.

fățâi, fățâiesc, (fățâi), v.r. A se agita, a nu avea stare, astâmpăr. – Din *făț* "cuvânt care imită o mișcare continuă" (DEX, MDA).

fățâit, -ă, fățâiți, -te, adj. Agitat. – Din *fățâi* (DEX, MDA).

feciorită, feciorițe, s.f. (înv.) Fetiță: "Era o fată *feciorită* de doispe, paispe ai" (Bilțiu, 2009: 195). – Din *fecioară* + suf. *-ită*.

feciorésc, feciorească, adj. 1. Care aparține feciorilor. 2. (reg.) Dans popular bărbătesc, executat solistic sau în colectiv de feciori dispuși în semicerc sau liber în spațiul de joc. – Din *fecior* + suf. *-esc* (DEX, MDA).

fédăr, s.n. v. feder.

fedelész, fedeleșuri, s.n. Vas de lemn, acoperit, pentru transportat lichide. – Din magh. *fedeles* "cu capac" (DER, DEX, MDA).

féder, federe, (fedăr, feidăr), s.n. (reg.) Arc din sârmă de oțel, folosit la scaune sau canapele (tapițate): "Scaun de acela, cu *fedăr*" (Bilțiu, 1999: 374). ■ Termen atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *feidăr*, cu același sens. – Din germ. *Feder* "amortizor, arc, resort" (DEX, MDA).

fedéu, fedeauă, (fideu, fedău), s.n. (reg.) Capac (de lut ars, lemn sau tablă) pentru oale: "Nevasta, după ce o golit oala de lut, o pus pe ea *fedeu*..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 237). – Din magh. *fedél, fedő* "capac" (MDA).

feidăr, s.n. v. feder.

feisă, feise, s.f. (reg.) Secure lată, folosită la cioplitul lemnului groase: "Chiraleisa, / Popa cu *feisa*, / Preoteasa cu cutea..." (Bilțiu, 2009: 176; vol. II). – Din magh. *fejsze* "topor, secure".

félcer, felceri, s.m. (reg.) Asistent medical. (Trans., Maram.). – Din germ. *Feldscherer* "sanitar de front" (Șăineanu), prin intermediul magh. *felcser* (Scriban; Candrea, DA, după DER).

félder, feldere, s.n. (reg.) Unitate de măsură pentru cereale, echivalentă cu 25 kg. – Din säs. *fyrdel* (DEX, MDA).

féle, s.f. (reg.) Măsură de capacitate pentru lichide, egală cu o jumătate de litru. ■ (onom.) *Fele*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *fel* "jumătate" (Scriban, DEX, MDA).

felehért, feleherțuri, s.n. (reg.) Țeava de care e agățat hamfăul la ștraf; crucea carului (în zona Codru). – Din magh. *felhérc* (Scriban, MDA).

felelí, v.i. v. felelui.

feleliță, felelițe, s.f. (reg.) Bucată dintr-o cârpă; fâșie. – Probabil din *ferfeliță* "zdreanță".

feleluí, feleluiesc, (feleli), v.t. (reg.) A răspunde (cuiva), a comenta: "Cine ști' poate citi, / La dor a *felelui*" (Calendar, 1980: 62). – Din magh. *felelni* "a răspunde" (Scriban, MDA).

felezéu, felezeu, s.n. (reg.) Mătură cu care se strânge pleava de la vânturatul grâului. ■ (onom.) *Felezeu*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *főlőző* "care mătură" (MDA), magh. *felező* "mătură" (DA, după DER).

fércheș, -ă, fercheși, -e, adj. (reg.) Elegant, dichisit, gătit: "Și am făcut lemne și le-am încărcat pe car. Când să ne ducem, vedem în pădure un om înalt, cu caput negru pe el. (...) Acela a fost *Fercheșu Pădurii*" (Bilțiu, 1999: 183). – Din magh. *fehértés* "albicios" (Drăganu, după DER); din magh. *felékes* "elegant" (Scriban).

ferchezuí, ferchezuiesc, v.t.r. (reg.) A (se) găti, a (se) aranja, a (se) dichisi. – Cf. *fercheș* (DER, DEX); din magh. *ferkendőzni* "a sulemenii" (Scriban, Șăineanu).

ferchezuí, -ă, ferchezuiți, -te, adj. (reg.) Aranjat, dichisit. – Din *ferchezui*.

ferdetău, ferdetauă, (ferdeteu), s.n. (reg.) Lemnul pe care stă podul osiei dinainte, de la car; vârtejul carului. – Din magh. *fordító* "care răstoarnă" (DER, MDA).

feredéu, feredeie, feredeauă, s.n. (reg.) 1. Baie, îmbăiere. 2. Baie (cadă; stațiune). 3. Baltă, lac: "Și ptică pticuri din ele / Și să face-un *feredeu* / Să se scalde Dumnezău" (Calendar, 1980: 7). ■ (top.) *Feredeauă*, stațiune balneară de interes local ce funcționa, în perioada interbelică, în Văleni; *La*

Feredeauă, băi vechi în Bârsana. – Din magh. *fürdő* "baie", prin intermediul unei dial. *feredő* (DEX, MDA).

ferestár, ferestari, s.m. Geamgiu; care pune geamuri la ferestre: "Am chemat *ferestaru'* să-mi puie doi pui de oiagă în fereastră" (Crâncău, 2013). – Din *ferastă* + suf. -ar.

feresteán, -ă, fereșteni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ferești. 2. (Locuitor) din Ferești. ■ (onom.) *Fereștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ferești* + suf. -ean.

feresteáncă, fereștence, s.f. Femeie originară din localitatea Ferești. Locuitoare din Ferești. – Din *feresteán* + suf. -că.

ferháng, s.n. v. ferhong.

ferhóng, ferhonguri, ferhoange, (firhong, firong, ferhang, ferong), s.n. (reg.) Perdea în fereastră: "Și cum s-o uitat pe fereastră pe lângă *ferhong*, a văzut în casă un fecior" (Bilțiu, 1999: 386). – Din germ. *Vorhang* "perdea, draperie, cortină".

ferică, ferici, s.f. (dial.) Ferigă: "Ziceau bătrânii că dacă vrei să vezi pe zâne, atunci trebuie să dormi între *ferici* (...). Și fix la doispe noaptea, când înfloresc *fericile*, vine zâna" (Bilțiu, 1999: 178). ■ (top.) *Ferice*, fânațe în Libotin; *Fericea*, sat în jud. Maram. – Var. a lui *feregă* (< *ferigă* "planta erbacee", moștenit din lat. *filix, -icis*).

fericeán, -ă, fericeni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Fericea. 2. (Locuitor) din Fericea. ■ (onom.) *Fericean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Fericea* + suf. -ean.

fericeáncă, fericence, s.f. Femeie originară din localitatea Fericea. Locuitoare din Fericea. – Din *fericean* + suf. -că.

fermecătóare, adj., s.f. (mag.) Vrăjitoare; bosorcaie. – Din *fermeca* + suf. -ătóare (DEX, MDA).

fersigán, -ă, *fersigani*, -e, s.m.f., adj.
1. Persoană originară din localitatea Fersig. 2. (Locuitor) din Fersig. ■ (onom.) *Fersigan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Fersig* + suf. -an.

fersigâncă, *fersigance*, s.f. Femeie originară din localitatea Fersig. Locuitoare din Fersig. – Din *fersigan* + suf. -că.

ferțălî, v.t. v. firțalui.

ferțalui, v.t. v. firțalui.

fest, adv. (reg.) Mereu, tot timpul. – Din germ. *fest* "cu fermitate; permanent".

féstung, *festunguri*, s.n. (reg.; inv.; mil.) 1. Cetate întărită, cazemată. 2. Temniță, închisoare: "Cum l-o prins, în lanț l-o pus / Și la *festunguri* l-o dus" (Țiplea, 1906: 420). – Din germ. *Festung* "fortăreață, cetate" (Frățilă, 2000: 46; MDA).

feștânie, s.f. v. sfeștanie.

feșteală, *feșteli*, s.f. 1. Vopsea. 2. (pl.) Acuarele. – Din *fești* + suf. -eală (MDA).

fești, *feștesc*, v.t. (reg.) 1. A vopsi, a zugrăvi. 2. (fig.; în expr.) A o *fești* = a o încurca. – Cf. magh. *festeni* "a vopsi" (Scriban, MDA).

feștilă, *feștile*, s.f. 1. Fitol (de lumânare, lampă, opaiț). 2. Lumânare. ■ (onom.) *Feștilă*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *svěštĭlo* "lampă" (DEX, MDA).

feștit, -ă, *feștiți*, -te, adj. Vopsit, zugrăvit; fărbuit. – Din *fești*.

fetencău, *fetencăi*, s.m. Bărbat cu apucături femeiești. – Posibil var. a lui *flinticău*, *fitincău*, cu deviere de sens.

fetî, v.i. A fi fecioară: "Măritată bine-a si, / Da-i mai bine a *fetî*" (Memoria, 2001: 111). – Din *fată* (DEX, MDA).

fetie, s.f. Feciorie, virginitate. – Din *fată* + suf. -ie (DEX, MDA).

fetișoară, s.f. (pop.) Fetiță: "...Popa Nechită din Mașca Mezi (=Răzoare) împreună cu muierea lui Gafia (...) și o *fetișoară* ce se chemă Maria..."

(Socolan, 2005: 273; doc. din 1847). – Din *fată* + suf. -ișoară.

feție¹, (feție, făție), s.f. Fața unui deal (care e mereu în bătaia soarelui). – Din *față* + suf. -ie (MDA).

feție², *feții*, s.f. (rar) Meseria de făt (la biserică), paraclisier: "... că cine ar vre să-l țipe din *feție*, să-i întoarcă banii, ca să fie această carte a bisericii..." (Socolan, 2008: 174; doc. din 1802). – Din *făt*.

fidéu, s.n. v. fedeu ("capac").

fiecé, (fieșce), pron. și adj. nehot. - (pop.) Fitece, nimic. – Din *fie* + *ce* (DEX, MDA).

fierbințeală, *fierbințeli*, s.f. Febră, temperatură. – Din *fierbinte* + suf. -eală.

fiésc, *fiască*, adj. (inv.) De fiu, filial: "Deci cu cea mai profundă umilință *fiască*, mă rog să vă îndurați a lua la înalta cunoștință datele acestea" (Câmpeanu, 2016; doc. 1911). – Din *fiu* + suf. -esc.

fiéș, s.n. v. foaș ("viscol").

fieștecăre, pron. neh. - (inv.) Fiecare: "În luna iulie au fost ploii multe, *fieștecăre* om să miră..." (Socolan, 2005: 275). – Var. a lui *fiecare*.

fîler, *fîleri*, s.m. (reg.; mil.) 1. Sergent (în armata austriacă). 2. Comandant: "Câți îs *fîleri* și căprari, / Drăguțu mi-i lingurar" (Țiplea, 1906: 492). – Din germ. *Führer* "conducător, comandant" (Țiplea).

filigorîe, *filigorii*, s.f. 1. Pavilion, chioșc, cerdac. 2. Foișor construit în fața intrării, la casă, cu acoperiș separat, în două ape, prin extensia tindei. ■ (top.) *La Filigorie*, fânațe în Dragomirești (Vișovan, 2005). – Din magh. *filegória* (DA, după DER; MDA).

finî, *finesc*, v.t. (liv.) A termina: "Voi să *finesc* căci cred ce vei fi observând ca scriind epistola aceasta voiam mai mult a împlini datorința către tine..." (Koman, 1937: 21). – Din fr. *finir*, lat. *finire* (DEX, MDA).

finít, -ă, *finiți*, -te, adj. (liv.) Terminat.
– Din *fini*.

fínje, *finji*, s.f. (reg.) Cană din tablă (emailată) pentru lichide. – Et. nes.

finlandéză, *finlandeze*, s.f. (reg.) Cabană forestieră: “La pădure se lucra toată săptămâna; cei de departe coborau de la munte la 2-3 luni. Butinarii dormeau în cabane numite *finlandeze*; focul era la mijloc, iar paturile erau așezate radial, pentru a se putea încălzi mai ușor și pentru a-și usca hainele pe timp de iarnă” (Horj, 2007). ■ (top.) *La Finlandeză*, locul unde a fost o casă de pădurar, în Borșa (Mihali, 2015: 108). – Cf. *finlandez*, -ă.

finteuseán, -ă, *finteuseeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Finteuș. 2. (Locuitor) din Finteuș. ■ (onom.) *Finteuşan*, nume de familie în jud. Maram. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Finteușul Mare și Finteușul Mic. – Din n. top. *Finteuș* + suf. -*ean*.

finteuseáncă, *finteusement*, s.f. Femeie originară din localitatea Finteuș. Locuitoare din Finteuș. – Din *finteuşean* + suf. -că.

finticău, s.m. v. fitincău.

fióc, *fiocuri*, s.n. (reg.) Lădiță; sertar (de masă, de dulap). – Din magh. *fiók* “sertar” (MDA).

fir, *fire*, s.n. (în expr.) *În firu-n dinte* = țesătură rară, din care rezultă pânză de calitate inferioară: “Câte-o fost femei cuminte / Tăte ne-o ieșit-nainte / Cu spăcele-n *firu-n dinte*” (Bilțiu, 2002: 122). – Lat. *filum* “fir” (Șăineanu, Scriban).

fircălí, *fircălesc*, (fircălui), v.t. 1. A mângăli (cu un instrument de scris). 2. A scrie urât. – Din magh. *firkél* “a mângăli” (Tamás, după Frățilă).

fircălít, -ă, *fircăliți*, -te, adj. (reg.) Scris dezordonat. – Din *fircăli*.

fircălitură, *fircălituri*, s.f. Mângălitură. – Din *fircălít* + suf. -*ură*.

fircăluí, v.t. v. fircăli.

firéz, s.n. v. firiz.

firhóng, s.n. v. ferhong (“perdea”).

firisáu, s.n. v. sirisău.

firíz, *firezuri*, (firez), s.n. (reg.) Ferăstrău de mână: “Eu îmi iau și *firezu*, / Și barda și sfredelu” (Papahagi, 1925: 339). ■ (top.) *Firiza*, sat aparținător de mun. Baia Mare, situat pe Valea Firizei; *Firiza de Jos*, fosta denumire a loc. Ferneziu, azi cartier al Băii Mari. – Din magh. *fűrész* “ferăstrău” (Scriban, DEX, MDA).

firizeán, -ă, *firizeni*, -e, (firizan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Firiza. 2. (Locuitor) din Firiza. ■ (onom.) *Firizan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Firiza* + suf. -*ean*.

firizeáncă, *firizence*, (firizancă), s.f. Femeie originară din localitatea Firiza. Locuitoare din Firiza. – Din *firizean* + suf. -că.

firispór, s.n. (reg.) 1. Rumeș. 2. Mătreață. – Din magh. *fűrészpor* “rumeș”.

firóng, s.n. v. ferhong (“perdea”).

firtălí, *firtălesc*, (fertăli, fertălui), v.t. (reg.) A coase (provizoriu), a tivii; a însăila. – Din magh. *fercel* “a tivii” (Tamás, după Frățilă).

firtălít, -ă, *firtăliți*, -te, adj. (reg.) Tiviti. – Din *firtăli*.

firuí, *firuiesc*, v.t. A face fir, a toarge: “Numai fata gazda-i / Pă firu ce *firuiază* / Cu ochiții lăcrimează” (Antologie, 1980: 66). – Din *fir* + suf. -*ui* (MDA).

fiscărăș, *fiscărăși*, (fiscuș), s.m. (reg.; înv.) 1. Avocat: “Unde fac diliș domnii / Și legiuri *fiscărășii*” (Bârlea, 1924, II: 20). 2. Funcționar bancar: “Și atunci o init Șandor, care o fost *fiscărăș* la Bancă și o șădzut în curte vo patru ai...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 155). 3. Persoană desemnată să încaseze impozitul datorat statului. ■ (onom.) *Fișcușan*, *Fiscușan*, nume de familie în jud. Maram.; *Fiscaleș* (“avocatu”), poreclă în Poienile de sub Munte. ■

Termen semnalat pe valea Marei, a Izei și în Maram. din dreapta Tisei. – Et. nec. (MDA).

fiscós, -ă, *fiscoși*, -e, adj., s.n. (reg.) Care aparține statului; fiscal. ■ (top.) *Fiscoșul*, pădure domnească în Boiereni, ce ținea de fisc; *Fiscușasca*, pădure în Cufoaia. – Din *fisc* + suf. -oș.

fisculăș, -ă, *fisculași*, -e, adj., s.n. Care aparține fiscalului. ■ (top.) Zonă periferică a orașului Baia Mare, care cuprinde satele din bazinul minier băimărean (Șurdești, Plopiș, Cetățele, Bontăieni, Șișești, Dănești etc.), “fost domeniu crăiesc al minelor de aur” (Stoica, Pop, 1984; Șainelic, 1986). – Din *fisc* (cf. germ. *Fiskus* “fisc” și *fiskalisch* “fiscal”) + suf. -ulaș.

fiscúș, s.m. v. *fiscarăș*.

fistău, s.n. (reg.; min.) Ciocan încovoiat, folosit în mină pentru spart roca. – Din germ. *Fäustel* “baros, ciocan de miner sau pietrar” (Cihac, după DER; MDA), prin intermediul magh. *fustély* (DER).

fișcăi, *fișcăiesc*, (flišcăi), v.i. (reg.) A şuiera, a fluiera: “Apoi, când s-o băgat în pădure, unu' o *fișcăit* din cela vârv...” (Papahagi, 1925: 311). – Din *fișcă* (MDA); var. a lui *flišcăi*.

fișcoi, v.i. v. *fășcăi* (“a fluiera”).

fișeștean, -ă, *fiseșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Fișești (= Șișești). 2. (Locuitor) din Fișești: “Această carte, anume liturghie, o a cumpărat *fișeștenii* de la popa Andrei din Unguraș cu 6 măriiași...” (Darius Pop, 1938: 17). – Din n.top. *Fișești* (numele vechi a loc. Șișești, jud. Maram.) + suf. -ean.

fișeșteancă, *fișeștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Fișești (= Șișești). Locuitoare din Fișești. – Din *fișeștean* + suf. -că.

fișpán, s.m. v. *șpan* (“viceguvernator”).

fitău, s.n. (reg.) 1. Bumbac (de regulă colorat) utilizat la ornarea

cămășilor: “Ar lua-o din Mânău, / Trebe-i rochie de *fitău*” (Bilțiu, 2015: 130). 2. Legături (de ață colorată) împletite “în trei zițe făcute guși” (Papahagi, 1925): “...cu *fitău*, ș-apoi în vârvu steagului cu țurgălăi” (Papahagi, 1925: 318). (Trans., Maram.). – Din magh. *fejto* (MDA).

fitéu, *fiteie*, *fiteauă*, (dial. fit'eu), s.n. Sobă de metal, de regulă prevăzută cu cuptor. (Trans., Maram., Oaș). – Posibil cf. magh. *fűt* “a încălzi”.

fitincău, *fitincăi*, (flitincău, finticău), s.m. (reg.) 1. Muieratic: “Lunaticu-i *finticău*; nu se căsătorește în veci” (Bilțiu, 1999: 48). 2. Hermafrodit. 3. Fecior bătrân, tomnatic (în zona Codru). – Et. nec. (MDA).

flașcotiță, s.f. v. *fleșteriță* (“lapoviță”).

fleáncă, s.f. (pop.) Gură; gură-rea. – Et. nec (DEX, MDA); din *a flencăni*, *a fleoncăni* (Scriban).

fleándră, s.f. v. *fleandură*.

fleándură, *flenduri*, (fleandră), s.f. 1. Haină ruptă, zdreanță. 2. Prostituată; femeie ușoară: “M-o făcut curvă și *fleandură* și-n tăte felurile” (Memoria, 2014: 147). – Cf. săs. *flander* “zdrențuros” (Șăineanu, DEX, MDA).

flească, (hlească), s.f. 1. Zăpadă amestecată cu apă; lapoviță. 2. Ud leoarcă. ■ (top.) *Hlească*, teren mlăștinos în Moisei. – Cf. *fleașc* (DEX, MDA).

fléce, s.f. Lapoviță. – Et. nec. (MDA).

flendurí, *flenduresc*, v.t.r. A (se) rupe, a (se) zdrențui, a (se) sfâșia. – Din *fleandură*.

flendurít, -ă, *flenduriți*, -te, adj. Zdrențuit. – Din *flenduri*.

fleșcăi, *fleșcăiesc*, v.r. 1. A se face flească, a se uda. 2. A se muia, a se relaxa. – Din *fleașc* + suf. -ăi (DEX, MDA); din *fleașcă* (Scriban).

fleșcăiálă, *fleșcăieli*, s.f. 1. Flească. 2. Lapoviță. – Din *fleșcăi* + suf. -eală

(DEX, MDA).

fleşcăit, -ă, *fleşcăiți*, -te, adj. 1. Ud, muiat. 2. Moleșit. – Din *fleşcăi*.

fleşterită, (fleşcotiță), s.f. Lapoviță; ploaie amestecată cu ninsoare; sloată. – Var. a lui *fleşcăriță* sau din *fleşteri* “a se ofili, a se muia”.

flišcă, s.f. Fluier mic. – Din *fliš* “sunetul produs de bici” (MDA).

flišcăi, *flišcăi*, *flišcăiesc*, (fișcăi, fâșcăi), v.i. A fluiera (cu degetele). – Din *flišcă* “fluier”.

flišcăit, *flišcăituri*, s.n. Fluierat. – Din *flišcăi*.

flišcoăie, s.f. Fluier. – Din *flišcă* + suf. -oăie (MDA).

flišcoială, *flišcoieli*, s.f. Fluierătură: “...odată s-aud niște *flišcoieli*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 146). – Din *flišcoăie* “fluier”.

flištucă, v.i. (reg.; înv.) A dejuna, a mânca: “Numai toți o *flištucat*, / Și cătă Baie-o plecat” (Bârlea, 1924: 14). – Din germ. *frühstücken* “a lua micul dejun” (Țurcanu).

fliț, *flițuri*, s.n. (reg.) 1. Râțul porcului; bot. 2. Gură: “Taci din gură, că tăt în zdrențe ai zinit aici, și-amu îți umblă *flițu*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 275).

■ Exclusiv în Banat, Crișana, Maram. (ALR, s.n.; vol. II, h. 333). – Et. nec. (MDA).

flițincău, s.m. v. fitincău.

flițos, -oasă, *flițoși*, -oase, adj. Cu botul (nasul) mare. – Din *fliț* + suf. -os.

flóaştar, s.n. v. floster.

floc, *floci*, s.m. Smoc (sau fir) de păr sau de lână: “Coconu ii îi cu *floci* pă nas, pă obraz. Tăt îi *floci*” (Bilțiu, 2007: 269). ■ (onom.) *Floca*, *Flocia*, nume de familie și supranume în jud. Maram. (Sec. XV). – Lat. *floccus* “scamă de lână, păr” (Scriban, DEX, MDA).

flocăi, *flocăiesc*, v.t. 1. A jumuli de pene. 2. A smulge părul. – Din *floc* + suf. -ăi (Scriban, MDA).

flocăit, -ă, *flocăiți*, -te, adj. 1. Jumulit: “La clăcile de *flocăit* pene,

gazda da băătură și pancove” (Bilțiu, 2009: 196; vol. II). 2. Cu părul smuls. – Din *flocăi*.

flocós, -oasă, *flocóși*, -oase, adj. Cu păr des, lung și moale; păros: “Apoi Fata Pădurii e femeie ca și femeile, numa are obrazu stâng *flocos*, că celălalt e hireș” (Papahagi, 1925: 320). – Din *floc* + suf. -os.

flocóseá, *flocóșele*, s.f. Fructul agrișului (*Ribes grossularia*); agrișă. – Din *flocos* + suf. -ea (MDA).

flocóși, *flocóșesc*, v.t.r. A (se) scămoșa. – Din *flocos* (MDA).

flocóșit, -ă, *flocóșiți*, -te, adj. Scămoșat. – Din *flocóși*.

floncăi, *floncăiesc*, v.i. A vorbi fără rost. – Cf. ucr. *flinikati* “a scânci” (Scriban); var. a lui *flencăi*, *flencăni* “a trâncăni” (MDA).

flosteri, *flosteresc*, (floșteri, floștări), v.t. (reg.) 1. A pava cu piatră. 2. A asfalta (în Maram. din dreapta Tisei). – Din germ. *pflastern* “a pava” (MDA).

flosterit, -ă, *flosteriți*, -te, (floșterit), adj. (reg.) Pavat: “Drumu-i mare, *flosterit*” (Bârlea, 1924: 149). – Din *flosteri* (MDA).

flóster, (floștar, floaștar), s.n. (reg.) 1. Stradă, alee. 2. Drum principal într-o localitate. 3. Drum pavat. – Din germ. *Pflaster* “pavaj, caldarâm; gips, tencuială”.

flúdără, s.f. (reg.) 1. Canalul prin care curge apa la moară. 2. Stăvilar pe care se dă drumul la apă pentru a opri moara sau pentru a reduce debitul apei. (Maram.). ■ (top.) *La Fludăr*, fânațe în Bogdan-Vodă, Bârsana, Dragomirești, Săcel (Vișovan, 2005); *La Fludără*, loc de deviere a apei, pentru funcționarea morilor din Tăuții-Măgherauș (Crâncău, 2011). – Din germ. *Fluder* “canal de lemn, jgheab” (Odobescu, 1973), cf. germ. *fludern* “a plutări lemnul” (Țurcanu).

flúture, *fluturi*, s.m. (la pl.; fig.) Materia lăsată pe fundul oalei după ce

fierbe urda. – Moștenit din lat. **flutulus* (MDA).

foăie, *foi*, s.f. 1. Frunză. 2. Petală. 3. (gastr.) Pătură de aluat. 4. Ziar: “A fost abonat la *foaie*” (ALRRM, 1969, p. XVIII). – Lat. *folia* (DER, DEX, MDA).

foăită, *foaite*, s.f. (reg.) Neam, sămânță, viță: “A văzut că este o femeie din *foaia* ei...” (Bilțiu, 1994: 284). ■ (în expr.) *A-i pieri foaia* = a i se stinge neamul. – Din magh. *fajta* “soi, fel; specie” (Scurtu, 1966).

foăle, s.f., pl. 1. Dispozitiv alcătuit dintr-un burduf de piele și două mânere, folosit la suflarea aerului (în atelierile de fierărie). 2. Sac primitiv făcut din pielea unor animale. 3. Pântece, burtă, stomac: “Dar atuncia noi, toți șase, / Pe *foale* ne așezasem” (Bilțiu, 2006: 128). – Lat. *folis* “foale (pentru foc); burduf; balon” (DEX, MDA).

foănci, s.m. v. fondi (“hingher”).

foăș, (fieș), s.n. Viscol, zăpadă viscolită, troiene: “Prin preluca cu buhași / Unde-i vânt, unde-i *foăș*” (Lenghel, 1985: 212-214). ■ Atestat cu același sens și în Maram. din dreapta Tisei. ■ (onom.) *Foaș*, *Foiaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *huvás* “suflare” (MDA).

focă, v.t.r. A (se) înfierbânta, a (se) încălzi; a (se) înfoca. – Din *foc*.

focăt, -ă, *focați*, -te, adj. Încins, fierbinte: “Când îi *focată* vatra destul, să trage jăraticul...” (Grai. rom., 2000). – Din *foc* + suf. -at (MDA).

focăli, v.t. v. focări.

focări, *focăresc*, (focăli), v.t. 1. A atâta focul. 2. A întreține focul un timp îndelungat: “La Crăciun *focăre* tăta noaptea” (Faiciuc, 1998). 3. A încălzi: “Un șpor pentru *focărit*” (Câmpeanu, 2016: 186). – Din *foc* + suf. -ări.

focău, (facău), adj. (reg.) 1. De culoare sură. 2. De culoare roșu-gălbui. – Din magh. *fakó* “incolor, șters” (Scriban, MDA).

focșor, *focșoare*, s.n. (bot.) Plantă erbacee, cu flori roșii, roz sau albastre; scânțeiută (*Anagallis arvensis*): “Foaie verde de *focșor*, / Mă, soldate, vânător” (Bilțiu, 2006: 119). – Var. a lui *focușor* (DEX).

fodomént, *fodomenturi*, (fodament), s.n. (pop.) 1. Fundament, temelie, fundație; mur: “Balcu și Gorzu o fo *fodamentu* în satu aista” (Papahagi, 1925: 312). 2. (în expr.) *Neam de fodoment* = neam cu vechime. – Lat. *fundamentum* “temelie, fundament, bază” (Scriban, DEX).

fódor, *fodori*, *fodore*, s.n. (reg.) Pliu, încrețitură, volan la mânecile cămășilor femeiești; bezer. ■ (onom.) *Fodor*, *Fodoreanu*, *Fodoruț*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *fodor* “pliu, cută; creț” (Scriban; DA, după DER; MDA).

fodorós, -oasă, *fodoroși*, -oase, adj. (ref. la haine) Cu pliuri. – Din *fodor* + suf. -os.

fogăș, *fogașuri*, s.n. (reg.) 1. Porțiune de pădure pe care o taie o echipă de muncitori forestieri; parchet, lot. 2. Unealtă la războiul de țesut. ■ (onom.) *Fogaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *fogas* (MDA).

fogăuă, (forgauă), s.f. (reg.) Clește de fier. – Din magh. *fogó* “clește”.

fogodár, *fogodari*, s.m. (reg.) Cârциumar; birtaș. – Din magh. *fogadós* “hangiu”.

fogodău, s.n. v. făgădău (“cârциumă”).

fogodí, v.t. v. făgădi.

foí, *foiesc*, v.r. (reg.) A se răsuci pe o parte și pe alta, a nu avea stare, a nu-și găsi locul. – Moștenit din lat. **follire* (= follere) sau *foaie* (DEX, MDA).

foităș, *foitașuri*, (făitaș), s.n. (reg.; min.) Material, de obicei lut, cu care se umple găurile, după ce s-a așezat în el explozibilul. – Din magh. *fojtás* “încercare; astupare” (DA după DER; MDA).

foitoșî, v.i. (reg.) A ninge viscolit: “Și ninje de *foitoșește*, / Calul ni se ciumpenește” (Bilțiu, David, 2007: 109). – Var. a lui *foitiș*.

fólte, (foltea), adj. Mâncăcios; hămnisit. – Din *foale* “abdomen” (moștenit din lat. *folles*), cf. *burtea* (Scriban).

fóltoș, -ă, *foltoși*, -e, adj. (reg.) Gras, cărnos; prune *foltoșe* = renglote. – Et. nec.

fomeie, *fomei*, s.f. (dial.) Femeie; soție, nevastă; boreasă. ■ Formă atestată în zona Lăpuș (loc. Vima) și, sporadic, în jud. Sălaj. – Var. a lui *femeie*.

fondamént, s.n. v. fodoment.

fóndi, (foanchi), s.m. (reg.; înv.) Hingher: “Că de când m-am măritat, / Ca și *fondi* ți-ai îmblat” (Țiplea, 1906: 420). – Din germ. *Hundefänger* “hingher”.

font, *fonturi*, s.n. (reg.) 1. Unitate de măsură pentru cereale echivalent cu ½ kg: “Adecă tăt iobagul dă, în tăt anul, câte o potârniche, câte un sac, câte o funie, câte un *font* de rășină și câte o găină” (Ardelean, 2015; document sec. al XVIII-lea). 2. Cântar. ■ (onom.) *Font(u)*, *Fonta*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *funt* (< germ. *Pfund* “livră”) (Țurcanu, 2005), magh. *font*, pol. *funt* (Scriban).

fontălî, *fontălesc*, v.t. (reg.) A cântări, a măsura, a cumpăni. – Din *font*.

fontălît, -ă, *fontălîți*, -te, adj. (reg.) Cântărit, măsurat: “Gura mea e *fontălîtă*, / Cu fontuțu de la Baie” (Calendar, 1980: 104). – Din *fontălî*.

forăi, *forăiesc*, (fornăi), v.i. (ref. la oameni) A respira cu putere pe nas; a sforăi (Maram., Trans., Bucov.). – Creație expresivă, cf. *sforăi*, *forcoti*, *horcăi* (DER, MDA).

forăstui, *forăstuiesc*, (forosti, forostui), v.t. (reg.) 1. A lipi: “El iute o *forăstui* / Pt’iele cu pt’iele, / Carne cu carne, / Măduă cu măduă” (Papahagi, 1925: 281). 2. A îmbina două bucăți de

fier prin înfocare; a suda. – Din magh. *forrasztani* “a lipi; a cicatriza” (Scriban, MDA).

forăstuiț, -ă, *forăstuiți*, -te, (forostuit), adj. (reg.) Lipit, sudat, îmbinat. – Din *forăstui*.

forcotî, *forcotesc*, v.i. (reg.) 1. A fierbe. 2. A sfârâi. – Formă onomatopeică (MDA).

fordânci, s.n. v. sfordanci.

forditău, *forditauă*, s.n. (reg.) 1. Clanță. 2. Zăvor. – Din magh. *fordító* (MDA).

forgăuă, s.f. v. fogauă (“clește”).

forgolóm, *forgolomuri*, s.n. (reg., înv.) 1. Agitație, neliniște: “Cu sărbătorile, am avut mare *forgolom* pe cap” (Faiciuc, 1998). 2. Circulație, trafic. – Din magh. *forgalom* “circulație”.

forhám, *forhamuri*, s.n. (reg.) Cureaua de la ham care trece peste șoldul calului. ■ Exclusiv în nordul Trans. – Var. a lui *corham*.

formăluî, *formăluiesc*, v.t.r. A (se) așeza în forma dorită (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *forma* “a alcătui, a modela” + suf. -ă*lui* (MDA).

fornăi, v.i. v. forăi (“a sforăi”).

forostui, v.t. v. forăstui (“a lipi”).

forostuiț, adj. v. forăstuit.

fortăluî, v.r. v. fărtăluî (“a da la o parte”).

fortui, v.r. v. fărtăluî.

forzăt, s.n. (reg.; min.) Rocă sterilă cu care se umple locurile goale din mină; rambleu. – Din germ. *Vorsatz* (MDA).

foșălău, *foșălăi*, (foșălău), s.m. (reg.) Pieptene cu dinți de fier prin care se dau câlții de lână, ca să se aleagă ce e mai bun; darac: “Eu stăteam nopți întregi și mă chinuiam cu hrebdinca, da’ amu îi boierie. Lâna dată prin *foșălăi* îi mai pufoasă și mai ușor de tors ori îndrugat” (Călinești). – Et. nec. (MDA).

foșălău, s.m. v. foșălău.

fóștă, *foște*, (poștă), s.f. Scândură mai groasă de 3 cm.; dulap. – Din germ.

Pfosten “scândură groasă” (Turcanu, 2005).

fotoghín, (fotoghem, fotoghim), s.n. (reg.) Petrol, gaz lampant: “Și cu *fotoghem* fierbinte...” (Bârlea, 1924, I: 277). – Din magh. *fotogen* (Farcaș, 2009: 140).

frăițer, *fraițeri*, s.m. Grad militar, ofițer: “Numa-un bumb de să clăte, / *Fraițerul* te pălmuie” (Bilțiu, 2006: 114). – Din germ. *Offizier* “ofițer”.

frâmbie, *frambii*, (frâmbie), s.f. 1. Smoc de lână. 2. Frânghie. – Lat. *fimbria*, -ae “ciucure” (Șăineanu, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *frémbia* (Scriban).

frambiát, -ă, *frambiați*, -te, (frâmbiat), adj. (Oaie) cu lâna creată. – Lat. *fimbriatus* “dantelat; cu ciucuri” (DA, după DER); var. a lui *frâmbiat* (MDA).

frânț, *franțuri*, s.n. (reg.; med.) Sifilis, boală venerică: “Călca-te-ar *franțu!* D-apoi noi am furat lapte în loc de miere?” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 270).

■ Exclusiv în Maram. și Trans. de nord; semnalat și în Maram. din dreapta Tisei, sub forma *franță* “sifilis”; în Mold. se folosește var. *franță* (ALR, 1938, h. 164). – Cf. germ. *franz[ösische] Krankheit* “boală franțuzească; sifilis”.

frâmbiátă, adj. v. frambiátă.

frâmbie, s.f. v. frambie.

frânc, *frânci*, s.m. 1. Francez. 2. Nume generic dat odinioară, la noi, occidentalilor de origine latină: “Iar, în zilele împăratului Franț, de când a prins a se bate cu *Frîncu*, și-au scos nemiși la bătaie, de s-au bătut, dară s-au făcut scumpete care n-au fostu de cându-i lumea în Maramurăș” (Bârlea, 1909: 14). ■ (top.) *Frâncenii Boiului*, sat aparținător de com. Boiul Mare. ■ (onom.) *Frânc(u)*, *Frâncău*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *francus* (DEX, MDA); dublet al lui *franc*, din fr. *franc* (DER).

frânceán, s.m.f., adj. v. frâncenaș.

frâncenăș, -ă, *frâncenași*, -e,

(frâncean, frâncenar), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Frânceni. 2. (Locuitor) din Frânceni. – Din n. top. *Frânceni* + suf. -aș.

fricoșá, *fricoșez*, v.t.r. (înv.) A (se) înspăimânta. – Din *fricos*.

fricoșát, -ă, *fricoșați*, -te, adj. (înv.) Înspăimântat; înfricoșat: “Anul 1846 făvruarie 6 au fost vifor foarte *fricoșat*, că s-au astupat tăte cărările...” (Socolan, 2005: 319). – Din *fricoșa*.

frișcăli, *frișcălesc*, v.t. A lovi (pe cineva) ușor, a da o pălmuță. – Var. a lui *frișcui* “a plesni cu nuiua” (< *frișcă* “nuia”), contam. cu *prîșcăli* “a plesni cu nuiua sau cu biciul” (cf. *prîșcală* “bețișor în jocurile de copii, cu care un jucător este lovit pe spate, pentru a ghici cine l-a atins”).

froí, *froiesc*, v.i. (reg.) 1. A sforăi (în timpul somnului); a hroi, a horăi. 2. A necheza: “Mere murgu lancelui, / Tăt *froind*, tăt răchezând” (Papahagi, 1925: 256). – Formă onomatopeică (MDA).

fruntár, *fruntare*, s.n. 1. Pragul de sus al porților maramureșene, care leagă stâlpii; grindă; cunună, călăreț (Vadul Izei), grinda de sus (Breb), prazil (Leordina): “Fața *fruntarului* este, de multe ori, sculptată, iar marginea de jos și capetele sunt crestate sau rotunjite” (Nistor, 1977: 22). 2. Butuc gros de lemn care delimitează vatra focului de restul colibei păcurărești. 3. Iconostas: “Gogotă Dumitru au zugrăvit *fruntariu* întfîieșdată” (Bârlea, 1909: 13; doc. din 1747). – Lat. *frontale* “din frunte” (DEX) sau *frunte* + suf. -ar (DEX, MDA).

frúnză, *frunze*, s.f. (gastr.; înv.) Foi, blaturi de prăjitură. – Lat. *frondia* (MDA).

frunzărí, v.t. v. frunzuli.

frunzulí, (frunzări), v.t. A foșni, a mișca (frunzele): “Stând la umbra unui fag. / Când aude *frunzulind*: / - Uită-te, c-amu mă prind” (Calendar, 1980: 41). – Din *frunză* + suf. -uli.

frupt, *frupturi*, s.n. 1. Mâncare “de

dulce” (carne, lapte, ouă) interzisă în timpul posturilor religioase creștine. 2. Aliment de bază într-o gospodărie: “Nu vindem porcul, că-i *fruptu* casei” (Hovrea, 2016: 28). – Lat. *fructus* “produs” (DEX, MDA).

fudulie, *fudulii*, s.f. (pop.) Testicul al unor animale (berbeci, porci). – Din *fudul* “îngâmfat, arogant” + suf. *-ie* (Scriban, DEX, MDA).

fugău, *fugăi*, s.m. 1. Haiduc, pribeag. 2. Potârniche (*Perdix perdix*); găină de pădure. 3. Persoană iute de picior, însărcinată cu prinderea sărbătoritului, la Tânjaua de pe Mara (obicei în Hoteni). – Din *fugi* + suf. *-ău* (MDA).

fúicaș, *-ă, fuicași, -e*, adj. (reg.) Nebunatic; amețit: “Nu știu dacă avea coarne, că eram bolnav, *fuicaș* de cap...” (Bilțiu, 1999; 408). – Cf. magh. *fujás* (MDA).

fuiorós, *-oasă, fuioroși, -se*, adj. (reg.) (Oaie) cu lâna lungă, care atârna aproape până jos; bd’ițoasă, sibiană, lănoasă. – Din *fuior* “mănunchi de lână” (DEX, DER).

fum, *fumuri*, s.n. (înv.) Gospodărie într-o localitate rurală; casă: “Satul era mic, cu puține *fumuri*” (Bilțiu, 1999: 359). – Lat. *fumus* “fum” (DEX, MDA).

fúnar, *funari*, s.m. Frânghier; cel care confecționează frânghii. ■ În centrul, nordul Trans. și Maram. (ALR, 1956: 503). ■ (onom.) *Funer*, nume de familie în jud. Maram. – Din *fune* / *funie* + suf. *-ar* (MDA).

fund, *funduri*, s.n. 1. Groapă, adâncime. 2. Planșetă de lemn pe care se pun oalele ce se iau de pe foc. 3. Tocător. ■ (top.) *La Fundoia*, mlaștini situate în Munții Lăpușului, pe Valea Sasului. – Lat. *fundus* “fund, temelie” (Scriban, DEX, MDA).

fundá, *fundez*, v.t. (înv.) A întemeia, a înființa. – Din fr. *fonder*, lat. *fundare* (DEX).

fundát, *-ă, fundați, -te*, adj. (înv.) Înființat: “Poporul român este mândru de naționalitatea sa *fundată*, formată și dezvoltată sub protecțiunea marelui imperiu de acialaș nume” (Koman, 1937: 44; doc. din 1871). – Din *funda*.

fundác, s.n. (înv.) Fundătură. ■ (top.) *Fundac*, pădure în Săcel. – Din *fund* “locul unde se închide o vale, o depresiune” + suf. *-ac* (Scriban, MDA).

fundătúrá, *fundături*, s.f. 1. Partea de deasupra porțiței (uștior), la porțile maramureșene, formată din scânduri de brad traforate (cu figuri geometrice); uneori este alcătuită din șipci dispuse vertical sau în formă de grătar: “*Fundătura* are valoare strict estetică” (Nistor, 1977: 22). 2. Drum înfundat, închis. – Din (în)*funda* “a închide, a astupa” + suf. *-ătură* (DEX, MDA).

fundéi, *fundeie*, s.n. 1. Așternut de paie pus la baza unei căpițe de fân. 2. Claie (de fân) neterminată: “Am polog din nouă clăi / Și căpițe de-un *fundei*” (Bârlea, 1924, I: 295). – Din *fund* “partea de jos a unui obiect” + suf. *-ei* (MDA).

fur, *furi*, s.n. Hoț, tâlhar: “...iară într-altă formă cine o va depărta, să fie judecat de Dumnezeu ca un *fur* de cele sfinte” (Bârlea, 1909: 214). ■ (top.) *Valea Furului*, afluent al râului Baicu, din hotarul loc. Dragomirești. (Sec. XV). – Lat. *fur, furis* “hoț” (DEX, MDA).

furătúrá, *furături*, s.f. Lucru de furat. ■ Termenul a circulat preponderent în Trans. (ALR, s.n., vol. IV, h. 984). – Din *fura* + suf. *-ătură* (DEX, MDA).

furciturá, *furcitur*, (fărcitură, fârcitură), s.f. 1. Căpiță mare de fân: “Nevasta s-o urcat pe *fărcitură* și Vasile, de jos, îi dădea fânul cu furca, până ce au gătat *fărcitura*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 136). 2. Bifurcație; cruce de drum. ■ (top.) *Furciturile*, munte în Dragomirești; *Furcitur*, teren între Dealul Jurchii și Arșiță (Moisei), unde brațul drept al Văii Ivășcoaiei se desface, înspre obârșie,

în mai multe pâraie (Mihali, 2015: 90). (Nordul Trans., Maram). (Sec. XV). – Cf. *furcătură* “bifurcare”, *înfurcitură* (MDA).

furgău, *furgauă*, s.n. (reg.) Gură de apă; locul unde se varsă o apă în alta; furcile apelor. – Din *furcă*, cu un intermediar **furgău* (cf. *furcitură* “bifurcație de ape”).

furișel, s.m. v. furișor.

furișor, *furișori*, (furișel), s.m. Specie de viespi (*Vespa vulgaris*). – Din *fur* + suf. *-ișor* (MDA).

furțișág, *furțișaguri*, s.n. Furt, hoție. – Din *furt* + suf. *-ișag* (după magh. *tolvajság*) (Scriban, DEX, MDA).

fusaíol, s.n. (reg.) Greutate pentru războiul de țesut. – Cf. it. *fusaiola* “greutate de metal”.

fusár, *fusari*, s.m. Pește de apă dulce, cu corpul în formă de fus, cu dungi transversale (*Zingel streber*). ■ Semnalat în Tisa, în zonele cu apă curată și debit mare. ■ (onom.) *Fusar*, nume de familie în jud. Maram. – Din *fus* + suf. *-ar* (Scriban, DEX, MDA).

fușăreálă, *fușăreli*, s.f. Lucru de mântuială. – Din *fușări* + suf. *-eală* (MDA).

fușări, *fușăresc*, (fușălui, fușeri), v.t. (reg.) A face un lucru în grabă, de mântuială, superficial. – Cf. *fușalău*, *foșalău* “dispozitiv pentru scărmanat lâna” (MDA); din germ. *Pfusch* “lucru făcut de mântuială” (Turcanu, 2005).

fușărit, *-ă*, *fușăriți*, *-te*, (fușerit), adj. Făcut de mântuială. – Din *fușări* (MDA).

fușcél, s.m. v. fuștel.

fușerí, v.t. v. fușări.

fușerít, adj. v. fușărit.

fuștél, *feștei*, (fuscel), s.m. 1. Vergea, nuia. 2. Treaptă la scara de lemn. 3. (pl.) Nuiete verticale de urzit, la împletirea coșurilor. 4. (pl.) Vergele trecute prin firul de urzeală la războiul de țesut. ■ (astr.) (pl.) *Fuștei*, numele unei constelații: “Răsărit-o *Fuștei*, / Frumușei ca și domnii” (Bilțiu, 1990: 8). – Var. a lui *fuscel* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *fustély* (Candrea, după DER).

G

gadină, *gadine*, s.f. Animal sălbatic, jivină: “Iară el degeaba aleargă și le ajunge pre acele *gadine*...” (Darius Pop, 1938: 48). ■ Termen atestat și în *Codicele de la leud* (1630): “Lăsa-voiu... de toate *gadinele* și broaște, și cărăbuși”. ■ (onom.) *Gadină*, nume de familie în jud. Maram.; *Gadine*, poreclă pentru locuitorii din Corni: “Apoi la aceia le dzic *gad'in'e*” (Papahagi, 1925: 316). – Din sl. *gadinŭ* (Șăineanu, Scriban); din bg. *gadină* “gânganie” (DEX, MDA).

găie, (gae), s.f. Pasăre răpitoare (*Milvus milvus*); v. și caie. ■ *De-a pui-gaia*, un joc de copii care simulează cum cloșca își apără puii când vine uliul. ■ (top.) *Balta găii*, mlaștină în Suciul de Jos. ■ (onom.) *Gae*, *Gaie*, nume de familie în jud. Maram. – Din lat. *gaia* “cioară” (Șăineanu); creație expresivă pe baza lui *ga*, care exprimă croncănitul acestei păsări, fără nicio legătură cu lat. *gaia* (DER).

găist, s.n. (reg.) Țuica din prima distilare; țușlă, arcoziță. – Din germ. *Geist* “spirt, alcool” (MDA).

galascán, (galaschin), s.n. (reg.; geol.) Sulfat de cupru: “Pt’iatră neagră-vânăta de cernit” (Papahagi, 1925). – Et. nec. (MDA); din magh. *gálatskő* sau *gálitskő* sau o der. din slav. merid. *galu* “negru” (Drăganu).

galaschín, s.n. v. galascan.

gálben, -ă, *galbeni*, -e, (galbân, galbin, galbăn), adj., s.m. 1. Palid, tras la față; uscat, săc. 2. (înv.) Monedă veche de aur; ducat: “Berbințele cu

galbeni ale haiducului Pinte...” (Calendar, 1980: 102). ■ (onom.) *Galben*, *Galbin*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *galbinus* (Șăineanu, Scriban). ■ Cuv. rom. > bg. *galbin* “ducat” (Capidan, după DER).

galhău, s.n. v. calhău (“casma”).

galíscă, *galiști*, (găliscă, caliscă), s.f. (reg.) Colivie pentru păsări; cușcă, cotrui, agrat’e. – Din magh. dial. *galicka* (Frățilă).

găliță, *galițe*, s.f. Pasăre de curte, orătanie; găină (*Gallus domestica*): “Nu știi dumneata unde-i Muntele de Oiagă? Nu știu cumva *galițele* dumneata?” (Bilțiu, 2007: 116). – Din sl. (bg., srb.) *galica* “cioară” (DER, DEX, MDA).

gardínă, *gardine*, s.f. (reg.) 1. Șanțul circular făcut la capetele interne ale doagelor unui butoi. 2. Gardul confecționat din lemn ce împresoară o fântână la partea superioară. ■ (top.) *Gardina*, pârâu și munte în Borșa. – Din germ. *Gargel* (DEX, MDA); din *gard* “împrejmuire” + suf. *-ină* (Scriban); cuv. autohton, cf. alb. *gardhen* < i.-e. **ger-d-* / *gard* > *gardin-*, conservând sensul arhaic i.-e. “incizie, creștătură” (Russu, 1970). ■ Cuv. rom. > magh. *gárgyina* (Bakos, 1982).

gardíst, *gardiști*, s.m. (înv.) Agent de pază: “...era pagiu sau *gardist* în curtea regească (Mihaly, 1900: 219; dipl. 93). – Din *gardă* + suf. *-ist* (DEX, MDA).

gastán, s.m. v. aghistan (“castan”).

gáter, *gater*, s.n. (reg.) Utilaj de

debitat chereștea. ■ (top.) *La Gater*, locul unde se află ferăstrăul mecanic pentru tăiat chereștea, în partea de sus a loc. Tăuții-Măgherauș (Crâncău, 2011). – Din germ. *Gatter* (DER, MDA).

găti, *gătii*, s.n. (reg.) Pantaloni din pânză de cânepă, purtați de bărbați pe timpul verii; izmene: “Tu, mândruță, bine-m’ plăci / De când ai zâs că-mi faci *gati*” (Ștețco, 1990: 297). ■ (onom.) *Gati*, nume de familie în jud. Maram. (Maram., Oaș). – Din magh. *gatyá* “izmene; pantaloni” (Scriban, MDA).

găzdă, *gazde*, s.f. 1. Stăpânul casei. 2. Baci la stână. 3. Gospodar. 4. Om cu stare materială bună. – Din magh. *gázda* “stăpân, bogat” (DEX, MDA).

găbănaș, *găbănașe*, s.n. (reg.) Acaret, depozit, cămară; spațiu de depozitare a cerealelor, a produselor lactate, a unor piese textile și de îmbrăcăminte etc., realizate ca niște miniaturi ale caselor de lemn din zonă: “Noi om mere-n *găbănaș* / Și ne-on face-on săbădaș, / Cu banii de la nănaș” (Bilțiu, 2015: 212). ■ Construcții specifice zonelor Chioar și Lăpuș, dar întâlnite și în Maram. Istoric: “În forma sa tradițională, gospodăria chioareană cuprinde o clădire independentă, cu funcție de cămară, numită *găbănaș*” (Chiș Șter, 1983: 200-202). În Maram. Istoric se numește *cămară în curte* și era semn de nemeșie. – Din magh. *gabonas* “grâнар, hambar” (Tiktin, Candrea, după DER; MDA).

gădărai, *gădăraie*, s.n. (reg.) Prispa colibei construite, în pădure, de muncitorii forestieri (butinari) și utilizate preponderent pe timpul iernii; aceste construcții erau folosite și de către păcurari, pe timpul verii: “Coliba are un antreu, o tindă, care se numește *gădărai* și în care se păstrează diferite unelte necesare stânei, precum și lemne uscate tăiate pentru foc” (Georgeoni, 1936: 74). – Et. nec.

găinár, *găinari*, s.m. 1. Uliu (*Acci-*

piter) (Maram. din dreapta Tisei). 2. Vânzător de găini. 3. Hoț de găini. 4. Coteț de găini. ■ (onom.) *Găinariu*, *Găinaru*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XV). – Din *găină* + suf. -ar (DEX, MDA); lat. *gallinarium*, cf. it. *gallinaio*, sp. *gallinero* (Șăineanu; Loșonți, 2001).

găinăt, *găinațuri*, s.n. Excrement de pasăre. – Lat. (*stercus* “bălegar”) *gallinaceum* “de găină” (DER, DEX, MDA).

gălbănare s.f. v. gălbenare.

gălbează, (călbează, călbază), s.f. 1. Vierme parazit (*Distomum hepaticum*; *Fasciola hepatica*). 2. (med.) Boală de ficat a ovinelor și bovinelor. ■ (onom.) *Gălbează*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, cf. alb. *Këlbázë*, *gëlbázë* (Philippide, Rosetti, Russu, Vraciu, Brâncuș, Cihac).

gălbenare (gălbănare), s.f. (med.; pop.) Hepatită; icter. – Var. a lui *gălbinare* (DEX, MDA).

gălbeneá, *gălbenele*, (gălbinea), s.f. (bot.) Păpădie; lăptucă (*Taraxacum officinale* L.). – Din *galben* + suf. -ea (DEX, MDA).

gălbení, *gălbenesc*, v.t.r. A (se) îngălbeni. – Din *galben* (DEX, MDA).

gălbenít, -ă, *gălbeniți*, -te, adj. Îngălbenit. – Din *gălbeni*.

gălbineá, s.f. v. gălbenea.

găletár, *găletari*, s.m. Cel care mulge (oile) în găleată; mulgar: “Hăi, voi mare *găletari*, / Da' la oi îmblatu-v-ați?” (Papahagi, 1925: 321). ■ (onom.) *Găletaru*, nume de familie în jud. Maram. – Din *găleată* + suf. -ar (Scriban, MDA).

găliscă, s.f. v. galiscă (“colivie”).

găltán, s.n. v. gâtlan.

gălúșcă, *găluște*, *găluști*, s.f. 1. Preparat culinar de formă (relativ) sferică făcut, de regulă, din griș și ou, fiert în supă de pui. 2. Sarmală (în Vișeu, Săcel, Moisei, Borșa); piroșcă, brozbuță: “Săracele druștele / C-o

mâncat *găluștele*” (Ștețco, 1990: 255). ■ (onom.) *Gălușcă*, nume de familie în jud. Maram. – Din rus. *galuška* (DEX); cf. pol. *galuszka*, rus. *galuška*, magh. *galuska* (DA, după DER; MDA).

gămán, *gămani*, s.m. (reg.) 1. Linguroi, polonic (în zona Chioar). 2. Mâncău. ■ (onom.) *Găman*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA); din **gău* “gol, cavitate” + suf. *-man*, ca în *gogoman* (Scriban, DER).

gămălóz, s.n. v. *gomoloz*.

gămăni, *gămănesc*, v.i. A vorbi tare, a striga: “S-auzea leronim tot *gămănind* p-acolo, prin pădure” (Grai. rom., 2000). – Probabil din *goman* “gălăgie, larmă”, cu o var. interm. **gomăni*.

găoáză, *găoaze*, s.f. 1. Gaură, bortă. 2. Vagin. 3. Anus. – Din **gauă*, la fel ca și *găoa[că]* + suf. *-ză* (Loșonți, 2001); lat. *cavum* “gaură”, cf. *găoace* (DER).

gărgălău, s.n. v. *gărgălău*³.

gărván, *gărvani*, s.m. (mit.) Strigoi; muroi: “Nouă *gărvăniți*, / Din munte viniți, / Cu ochii zgâiți” (Calendar, 1980: 125). – Et. nes., probabil de la *garvan* “cioară”.

gătă, *gat*, (găti), v.t.r. 1. A (se) pregăti, a (se) aranja, a (se) împodobi: “Că-i vreme de să *gătat*, / Curțile de măturat, / Mesele de încărcat” (Calendar, 1980). 2. A termina, a isprăvi, a sfârși: “Corinduța de-o *gătam* / Sus la gazde o-nchinăm” (Calendar, 1980). – Din adj. *gata* “terminat, isprăvit”, cf. alb. *gatit* (Scriban, DEX, MDA); din sl. *gatiti* (DER).

gătát, *-ă, gătați, -te*, adj. 1. Terminat. 2. Aranjat, îmbrăcat cu haine de sărbătoare: “Unde meri, mândruț, *gătát?*” (Memoria, 2001: 98). – Din *găta*.

gâteálă, *găteți*, s.f. (reg.) Îmbrăcăminte frumoasă; împodobire, gătire. – Din *găti* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

gătėj, *găteje*, s.n. Vreasc; creangă subțire și uscată: “Un capăt (al peșterii)

e urnit, cel stâncos dinspre vale, iar intrarea de deasupra (...) e înfundată cu *găteje*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 188). ■ (top.) *Coasta Gătejului*, deal în Vima Mică. ■ (onom.) *Gătej*, nume de familie în jud. Maram.; *Gătejeni*, poreclă pentru locuitorii din Valea Stejarului. – Din sl. *gati* “snop, grămadă” (DEX, MDA) + suf. *-ež* (cf. *gătlej*, *certej*) (Frățilă).

gătí, v.r. v. *găta*.

gătlan, s.n. v. *gâltan*.

găun, *găuni*, s.m. 1. (înv.) Scorbură. 2. (reg.) Gărgăun, bărgăun. – Lat. **cavo, -onis* (Scriban, MDA).

găureán, *-ă, găureni, -e*, s.m.f., adj. Persoană originară din localitatea Gaura (= Valea Chioarului). 2. (Locuitor) din Gaura. ■ (onom.) *Găurean*, *Găurian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n.top. *Gaura* (numele vechi a loc. Valea Chioarului, jud. Maram.) + suf. *-ean*.

găureáncă, *găurence*, s.f. Femeie originară din localitatea Gaura (= Valea Chioarului). Locuitoare din Gaura. – Din *găurean* + suf. *-că*.

găván, *găvane*, (găvan, ghivan), s.n. 1. Scobitură, adâncitură; orbită. 2. Lingură mare de lemn, cu care se măsoară cheagul când se pune în lapte, ca să se facă brânză. 3. Strachină, blid. 4. Groapă. 5. Prăpastie, hău. ■ (top.) *Găvanul*, pășune în formă de oală, în Borșa. ■ (onom.) *Găvan*, *Gavan*, *Găvănescu*, *Gava*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. bg., srb. *vagan* “strachină” (DEX, MDA).

găzdác, *-ă, găzdaci, -ce*, adj., s.m.f. 1. Cu stare materială bună, înstărit: “Du-te la ceie *găzdacă*, / Că Ț-a da doi boi și-o vacă / Și râtu' de peste apă” (Calendar, 1980: 79). 2. (s.m.) Om bogat. – Din magh. *gazdag* “avut, bogat” (DER, MDA), sau din *gazdă* + suf. *-ac* (Frățilă).

găzdăcí, *găzdăcesc*, v.t.r. (reg.) 1. A strânge avere. 2. A se îmbogăți, a se pricopsi: “(Feciorii) ziceau că

mândrețea asta de fată, de când s-o *găzdăcit*, i s-o suit bogăția la cap” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 129). – Din *găzdac*.

găzdăli, v.t. v. găzdălui.

găzdăluí, *găzdăluiesc*, (găzdăli), v.t. (reg.) 1. A trebălui, a lucra (pe lângă casă): “Și mai cu grijă-i trăi / Dacă-i vre *găzdăluí*” (Memoria, 2001: 109). 2. A ține casa împreună, a forma o familie: “Că el numa pă fata de jidan o vrut-o și-o *găzdălit* cu ie” (Bilțiu, 2007: 119). – Din *gazdă* + suf. *-ălui* (Scriban, MDA).

găzdoăie, s.f. Stăpâna casei; femeie harnică și avută: “Și *găzdoaia* veseloasă / C-o ajuns zile frumoasă” (Calendar, 1980: 6). – Din *gazdă* + suf. *-oaie* (DER, MDA).

găzdóc, *-oacă, găzdoci, -ce*, adj., s.m.f. (Om) bogat; găzdac. – Din *gazdă* + suf. *-oc*.

găzdoi, s.m. Stăpânul casei. – Din *gazdă* + suf. *-oi* (MDA).

găzduşag, *găzduşaguri*, (gazdăşag), s.n. 1. Bogăție, avere, stare. 2. (în expr.) *A lua pe găzduşag* = a găzdui, a da găzduire: “Dracul avea de lucru cu ea, că l-a luat pe *găzduşag*, că a fost bogată femeia și îi trebuiau ajutoare de lucru” (Bilțiu, 1999: 392). ■ Exista credința că averile unor oameni au fost obținute în chip miraculos, nefiresc, caz în care persoanele respective erau suspectate că “l-au luat pe dracu pe *găzduşag*”, prin iscălirearea unui zapis între om și necurat. – Din magh. *gazdagság* “bogăție” (Scriban, DER, MDA).

gâcí, *gâcesc*, v.t. (pop.) A inventa, a născoci (povești): “...și-n veci n-am auzât să fie draci acolo; numai babele *gâcesc* câte și câte, vorbesc” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 142). – Din *ghici* “a descoperi, a afla” (MDA).

gâde, s.m. Călău. ■ (top.) *Gâdel*, pârâu, afluent al râului Lăpuș. ■ (onom.) *Gâdea*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

gâdigănie, *gâdiganii*, s.f. 1. Insectă, gânănie: “[În ziua de Alexie cel Cald, 17 martie], ies zermii și *gâdiganiile*” (Bilțiu, 2009: 59); “Și când a ajuns acolo, a văzut un miez de *gâdiganie* cum se bagă pe-o gaură” (Bilțiu, 1999: 127). 2. Animal sălbatic înfiorător. – Din sl. *gadŭ* > rom. *gad* (DA, după DER), contaminat cu *gânganie*.

gâdilă, *gâdil*, v.t.r. A produce, prin atingere ușoară, o senzație care provoacă râsul. – Din bg. *gâdel mi je* “mă gâdilă” (Scriban, MDA); cuv. autohton (Hasdeu, Philippide).

gâlcă, *gâlcí*, s.f. Umflătură, nod, tumoare; bolfă. ■ (onom.) *Gâlcă*, nume de familie în jud. Maram.; *Gâlcă*, poreclă în Dumbrăvița. – Din sl. *galka* “umflătură” (Cihac, Conev, după DER).

gâlciorós, *-oasă, gâlcioroși, -oase*, adj., s.m. Cu noduri; gâlcos. ■ (onom.) *Gâlcioroși*, poreclă pentru locuitorii din leud (Bilțiu-Dăncuș, 2005). – Din *gâlcí*, pl. de la *gâlcă* + suf. *-os* (MDA).

gâlcói, adj., s.m. (reg.) Cu gâlcí, cu noduri. ■ (onom.) *Gâlcói*, poreclă pentru locuitorii din Moisei. – Din *gâlcă*.

gâlgălău, s.m. v. gârgălău².

gâlmă, *gâlme*, (gâlgoi), s.f. (reg.) Izbuc; punct de ieșire la suprafață, ca izvoare puternice, a cursurilor de apă subterane care străbat interiorul masivelor calcaroase. ■ *Gâlmă de apă* = umflătură, gâlcă. – Din vsl. *chlŭmŭ* “colină” (DEX, MDA).

gâltán, *gâltanuri, gâltane*, (gâltan, gâltan, gâltan), s.n. 1. Esofag, gât: “Iar unu' mai hoțoman / Haț! găina de *gâltan*” (Bilțiu, 1990: 60). 2. Mărul lui Adam; poama lui Adam, nodul de la grumaz, ciontu' grumazului. ■ (onom.) *Gâltan*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *gâltan*, din *gâlt* “gât, gâtlej” + suf. *-an* (MDA); din sl. *glŭtanu* (Șăineanu).

gândác, *gândaci*, s.m. Șarpe: “Așa să nu margă nici mușcatu / A *gândacului*, / Da' să crepe capu lui...”

(Papahagi, 1925: 283). ■ (onom.) *Gândac*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. scr. *gundelj* (DEX, MDA); cf. srb. *gundo* “gândac” (Șăineanu).

gândăcel, *gândăcei*, s.m. Pui de șarpe. – Din *gândac*.

gânj, *gânjuri*, (ghinci), s.n. (reg.) 1. Nuia flexibilă (de alun sau de salcie), folosită pe post de funie, legătoare. 2. Cerc făcut dintr-o nuia subțire și scurtă: “De Bobotează, fetele își aduceau o farfurie cu apă și își făceau *ghinciuri* de mesteacăn luat de la Sânjorz” (Bilțiu, 2001: 352). ■ (top.) *Gânju*, fânațe în Borcut, după *Gânju*, n. pr. sau poreclă (Vișovan, 2002). – Din sl. **gažī* (Cihac, după DER); din sl. *gonži* “nuia”, cf. rus. *guž* “nuia” (Scriban, MDA).

gânjoli, *gânjolesc*, v.r. (reg.) A se încorda, a se răsuși: “Odată a dat cu zdiciu în ele și-o strâgat: Oha! Atunci vacile s-au *gânjolit* drept în două și-o scos harca din hăitaș” (Bilțiu, 1999: 139). – Cf. *gânjui*.

gânjolit, -ă, *gânjoliți*, -te, adj. (reg.) Încordat. – Din *gânjoli*.

gânsac, *gânsaci*, s.m. (pop.) Gâscan. – Din vsl. *gonsakŭ*, cf. bg. *găsak* (Scriban, DER).

gârb, -ă, *gârbi*, -e, adj. Adus de spate, încovoiat; gujd’it. ■ (onom.) *Gârbe(a)*, *Gârboan*, *Gârbu*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XV). – Din vsl. *grŭbŭ* “dos, spate” (Scriban).

gârbă, *gârbe*, s.f. 1. Cârlig lung cu coadă, cu care se scormonește jarul; vătrai. 2. Coccoșă. – Din *gârb* “coccoșat” (Scriban); din sl. *gŭrbŭ* “spinare” (Cihac, Conev, după DER).

gârbov, -ă, *gârbovi*, -e, adj. Coccoșat. ■ (top.) *Gârbova*, fânațe și arătură în Bogdan-Vodă, Botiza, leud, parte de sat în Șieu (Vișovan, 2005). – Din vsl. *grŭbavŭ* “ghebos” (Scriban; Cihac, după DER).

gârci, *gârciuri*, s.n. 1. Cartilaj. 2. Cârcei, contractare a mușchilor. ■ (onom.) *Gârca*, nume de familie în jud.

Maram. – Din *zgârci* “a se strânge, a se contracta, a se chirsi” (MDA).

gârdăleán, -ă, *gârdăleni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Gârdani. 2. (Locuitor) din Gârdani. ■ (onom.) *Gârdălean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Gârdani* + suf. -*ean*.

gârdăleáncă, *gârdălence*, s.f. Femeie originară din localitatea Gârdani. Locuitoare din Gârdani. – Din *gârdălean* + suf. -*că*.

gârdí, *gârdesc*, v.i.t. (reg.) 1. A lătra: “Și câinele rău *gârdé*” (Memoria, 2001: 105). 2. A comenta, a replica. – Var. a lui *gârbi* “a lătra, a sări pe cineva, a se arunca în spinarea cuiva” (în Trans. și Bucov.), de la *gârb* “spinare” (DER).

gârgălău¹, *gârgălăi*, s.m. (reg.) Cocor (*Grus grus*). – Et. nec.

gârgălău², *gârgălăi*, (gâlgălău), s.m. (reg.; fig.) Cârciușar: “De când beu la *gârgălău* / Nice clopu’ nu-i a meu. / De când beu la *gârgăleasă* / N-am nemic pe lângă casă” (Bârlea, 1924, II: 168). – Probabil din *gâl* “care imită sunetul produs de lichide”, cf. *gâlgâi* “a sorbi zgomotos o băutură”.

gârgălău³, *gârgălăuă*, (gârgălău), s.n. (reg.) Teren ridicat, ridicătură ascuțită pe un șes; deal, munte. ■ (top.) *Gârgălăul*, vârf în Munții Rodnei, șa în Borșa. – Et. nes., probabil var. a lui *gurgoi*, *gargo* + suf. -*ălău*.

gârlíci, *gârlíciuri*, s.n. 1. Intrare (strâmtă) într-o peșteră, beci, pivniță. 2. Strungă. 3. Gât de sticlă. 4. Orificiul urechii: “Din rădăcina dinților, / Din vederea ochilor, / Din *gârlíciu*’ urechilor” (Bilțiu, 2015: 306). – Din srb. *grlič* “gât de sticlă” (Scriban, DER, MDA).

gârlíște, s.f. Loc unde un râu se pierde în gârle mici; gârlișoară. ■ (top.) *Gârlíști*, fânațe în Slătioara (Valea Izei); *Gârlíște*, teren mlăștinos în Ungureni (Vișovan, 2008). – Din *gârlă* + suf. -*íște*.

gâtlán, s.n. v. gâltan.

gât, *gâturi*, (gâtă), s.n. (reg.) 1. Grup

de 2-3 oi: “La noi nu-s multe oi, e așa, câte vo trei *gățuri*” (Papahagi, 1925). ■ Mai multe *gățuri* formează un botei; 5-7 boteie formează o stână. 2. Copil: “Oare de ce o adus pă *găta* asta la nuntă, că doară nu-i de ea” (Faiciuc, 2008). ■ (onom.) *Găț*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

găván, s.n. v. găvan.

gemânár, *gemânari*, (gemănar), adj., s.m. Geamăn, identic: “Oile se aleg după cum au fătat *gemânari* sau nu și după cantitatea de lână ce au dat-o la tuns” (Georgeoni, 1936: 64). – Din *geamăn* + suf. -ar (DLRM, MDA).

genuí, *genuiesc*, (genelui), v.t. A bănuî (pe cineva), a suspecta. – Din magh. *gyanit* “a bănuî”.

genuíť, -ă, *genuíťi*, -te, adj. Bănuîť, suspectat. – Din *genui*.

genúne, *genuni*, s.f. Apă adâncă: “Troscoť în pădure, / Bulbuc în *genune*” (Papahagi, 1925: 299). – Et. nec. (MDA); cuv. autohton (Hasdeu, Russu).

gerár, (gherar, ghenarie, gerariu), s.n. Ianuarie; cărindar. ■ Din punct de vedere agricol, luna ianuarie (dar și februarie) corespunde cu perioada numită “pe vremea gunoiului”. – Din *ger* + suf. -ar (MDA), după *ianuar(ie)* (DEX), sau *ghenar(ie)* (Șăineanu).

germán, *germani*, s.m. 1. Cui gros de fier, bătut pe fundul ulucului pentru a micșora viteza lemnului care vine la vale. 2. Butuc gros, prins cu un capăt de o margine a ulucului, celălalt capăt fiind lăsat liber pe marginea opusă, de care se freacă buștenii corhăniți și își încetinesc mersul. – Lat. *germanus* “etnic german” (DER, DEX).

germánár, (germinar), s.m. Luna martie. – Forma românizată a fr. *germinal* “a șaptea lună în calendarul republican francez (21 martie-18 aprilie)” (DEX, MDA).

gheb, *ghebe*, s.n. 1. Specie de ciuperci comestibile (*Armilariella mellea*). 2. Coccoșă. – Probabil lat.

**glibbus* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *göb* “coccoșă” (Edelspacher, Candrea, după DER).

ghebós, -oasă, *gheboși*, -oase, adj. Coccoșat, îndoít. – Din *gheb* + suf. -os.

ghenárie, s.m. v. gerar.

ghenuárie, s.m. (înv.) Ianuarie: “1655 în luna lui *Ghenuar* în 5 am scris Ioan Diiac” (însemnare într-o biblie). – Var. a lui *ghenarie*.

gherár, s.m. v. gerar.

gherdán, *gherdane*, s.n. (înv.) Salbă de mărgele, de galbeni. – Din tc. *gerdan* “gât”, *gerdanlik* “șirag” (DER, DEX, MDA).

ghešéft, *ghešefturi*, (ghișeft), s.n. (reg.) Afacere, negustorie, câștig: “...și-o strâns și el cum o putut doișpe grițari să facă și el ceva *ghešeft*” (Bilțiu, 2007: 140). – Din germ. *Geschäft* “afacere”, pe filieră evreiască (DER, DEX, MDA).

ghešeftár, *ghešeftari*, s.m. 1. Afacerist, negustor. 2. Speculant. – Din *ghešeft* + suf. -ar (MDA).

ghézáš, s.n. v. ghezeș.

ghézeș, *ghezeșuri*, (ghezăș), s.n. (reg.) Garnitură de tren: “Când i vedé *ghezășu* / Nu-ť mai usca sufletu” (Memoria, 2001: 93); “Pe vremea când încă n-o umblat *ghezășu* cel mic, de la Sătmar la Bixad...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 264). ■ Exclusiv în Trans. – Din magh. *gözös* “cu aburi; locomotivă” (MDA).

ghimbér, s.m. (reg.) Ghințură (*Gentiana lutea* L., *Gentiana punctata* L.). – Din magh. *gyömbér* (DEX, MDA).

ghin, *ghinuri*, s.n. 1. Daltă cu tăișul rotund, cu care se realizează ornamentele pe obiectele din lemn. 2. Ornament folosit în decorarea porților maramureșene. – Et. nec. (MDA); creație expresivă (DER).

ghínci, s.n. v. gânj (“nuia”).

ghindură, *ghinduri*, s.f. Nod, umflătură. – Lat. *glandula* “ghindă, amigdale” (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > srb. *glindura* (Candrea, după DER).

ghințură, s.f. Plantă cu tulpina până la un metru înălțime și frunze mari, late, de culoare verde-albăstrui, cu flori galbene; ghimbere (de munte) (din fam. *Gentianaceae*). ■ Se găsește pe coastele înșorite, uneori în zona alpină sau subalpină, din Munții Rodnei. ■ (med. pop.) Utilizat ca stimulent al funcțiilor gastrice și ca febrifug. ■ Folosirea frecventă a rizomului, în med. pop., dar și la prepararea vinurilor amare, a determinat scăderea numerică a plantei. ■ Declarat monument al naturii; plantă ocrotită de lege. – Formă pop. din *gențiană* (DEX); din germ. *Gentiana* (DER). ■ Cuv. rom. > ucr. *gindzura* (Miklosich, după DER).

ghioámbă, *ghioambe*, s.f. (reg.) Mână, braț. – Et. nec. (MDA).

ghionoáie, s.f. Ciocănitoare (*Picus viridis*). ■ În Maram. este o specie sedentară, care părăsește iarna pădurea, apărând în livezi. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *gon*, *gjon* “cucuvea”.

ghiont, *ghionți*, *ghionturi*, s.m.n. Lovitură dată cuiva cu pumnul sau cu cotul: “Traje, contralău, pă contră, / Că ți-or da fetele *ghiontă*” (Bilțiu, 2002: 270). – Et. nec. (MDA).

ghistin, s.m. v. aghistan (“castan”).

ghistinîș, s.n. (reg.) Teren cultivat cu castani; castanet. ■ (top.) În *ghistinîș*, pădure de castani în Tăuții-Măgherauș. – Din *ghistin* “castan” (v. aghistin).

ghişeft, s.n. v. gheșeft.

ghiván, s.n. v. găvan.

ghizd, *ghizduri*, *ghizde*, s.n. 1. Scândura care se bate pe pereții colibei: “Pă dinăuntru, (coliba) e înfundată cu scânduri, *ghizde*” (AER, 2010: 91). 2. Peretele din bârne sau piatră, cu care se câptușește fântâna pe dinăuntru. – Cf. sl. *gyzda* “podoabă, ornament” (DER, DEX, MDA).

ghizdái, s.m. (bot.) Plantă furajeră asemănătoare cu trifoiul; sămătișă (*Lotus corniculatus*); cultivată frecvent (în Maram.) pentru hrana vitelor. – Din *ghizd* + suf. *-ei* (MDA).

gingaș, -ă, *gingași*, -e, (jingaș), adj. Pretențios, răsfățat, delicat, mofturos. – Din magh. dial. *dsingás*, în loc de *gyengyés* (DEX, MDA).

giólj, s.n. v. jolj.

gireádă, *girezi*, s.f. Stog (de grâu, de paie); claie. ■ (top.) *Gireada*, deal în Moisei (Mihali, 2015). (Trans., Mold.). – Et. nec. (MDA).

giudét, s.m. 1. Primar. 2. Judecător. ■ (onom.) *Giudețu'*, supranume în Suciul de Sus. – Var. a lui *județ* “primar” (MDA).

giugiulí, *giugiulesc*, v.t.r. A (se) dezmierda, a (se) mângâia. – Et. nec. (MDA).

giugiulít, -ă, *giugiuliți*, -te, adj. Dezmierdat. – Din *giugiuli*.

giuleșteán, -ă, *giuleșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Giulești. 2. (Locuitor) din Giulești. – Din n. top. *Giulești* + suf. *-ean*.

giuleșteáncă, *giuleștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Giulești. Locuitoare din Giulești. – Din *giuleștean* + suf. *-că*.

giundí, *giundesc*, v.t. A înjunghia: “Iosâp ș-o pus un gând rău, / Să *giunde* pă frate-său” (Țiplea, 1906: 440). – Din *junghia* “a înjunghia”.

giundít, -ă, *giundiți*, -te, adj. Înjunghiat. – Din *giundi*.

giupâneásă, s.f. v. jupâneasă.

giurător, *giurători*, s.m. Martor care depune jurământ într-un proces: “Mi-i pune de *giurători*, / C-o-i giura de zăce ori. / Eu oi giura pântru tine, / Că și-aseară-ai fost la mine” (Bilțiu, 2006: 166). – Var. a lui *jurător*.

giuruí, *giuruiesc*, v.t. (înv.) A jura, a făgădui: “...și cu toată voința me om dat și oam *giuruit* la sfânta beserică a

Cuhnei...” (Socolan, 2005: 176). – Cf. *jurui* (DEX).

giuruit, -ă, *giuruiți*, -te, adj. (înv.) Promis, făgăduit. – Din *giurui*.

giuvălă, *giuvale*, s.f. Animal sălbatic, jivină, dihanie: “O *giuvălă* de câne” (Papahagi, 1925). – Et. nec.

glājă¹, *glaje*, s.f. (reg.) 1. Sticlă, recipient. 2. Sticlă de lampă. – Din germ. *Glas* “sticlă, geam”, după pronunția săsească (DLRM, DER, MDA).

glājă², *glaje*, s.f. (reg.) Cureaua cu care se leagă cele două părți mobile ale îmblăciului; “*glaje* d'e-mblăciu” (Mara). – Din *ogljă*.

glâmboacă, *glâmboace*, s.f. Albie adâncă. ■ (top.) *Glâmboaca*, afluent al râului Țâșla și zonă rezidențială, centrală, în Borșa; afluent al Vaserului, adânc și cu maluri abrupte; *Glâmboaca*, cătun (a.d. 1956) al loc. Borșa. – Din sl. **globoka* “adânc” (Petrovici, 1970; Pătruț, 1980).

glédă, *glede*, (glidă, gled), s.f. (reg.; mil.) 1. Rând, șir de soldați: “Stăm în *gled* cu noaptea-ntreagă / Să sim gata mai degrabă” (Papahagi, 1925: 275). 2. Unitate de luptă: “Stăm în *glédă*, ca nește brazi” (Bârlea, 1924: 8). – Din germ. *Glied* “front, rând” (MDA).

glidă, s.f. v. *glédă*.

gligán, *gligani*, s.m. (reg.) Porc mistreț; porc de pădure: “Și acolo, între-acea grădină, și-o ținut urși și *gligani* și cerbi” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 153). ■ (top.) *Gligan*, fânate în Groșii Țibleșului; *Gliganul*, deal în Vișeu de Sus. ■ (onom.) *Gligan*, nume de familie în jud. Maram. – Din bg. *gligan* (Scriban, DEX, MDA).

glimău, s.n. (reg., înv.) Movilă, ridicătură, deluț. ■ (top.) *Glimeie*, teren neproductiv în Borșa; *Pe glimău*, deal în Oncești; *Glimeia*, arătură în Poienile Izei. ■ Apelativul *glimău* (sin. cu *gâlmă*, *glămei*, *dâlmă*) “este încă viu în unele sate maramureșene” (Vișovan, 2005). – Var. a lui *gâlmei*, din *gâlmă* (MDA).

gloábă, *gloabe*, s.f. 1. Taxă, amendă: “Pop Nan din Giulești neci după admonițiune n-a plătit *gloabele*” (Mihaly, 1900: 463; dipl. 192). 2. Despăgubire: “Am trăit numa cu *gloabă* și cu năcazuri” (Papahagi, 1925: 325). 3. Mârtoagă, cal slab: “C-am rămas cu cele *gloabe*, / Cu oile cele șchioape” (Fochi, 1964: 563). – Din sl. *globa* “pedeapsă” (Scriban, DEX, MDA).

gloátă, *gloate*, s.f. 1. Mulțime. 2. Alai. 3. Familie, neam: “Cu tătă *gloata* sa” (Papahagi, 1925). – Din sl. *glota* (DEX, MDA).

globí, *globesc*, (dial. *globdi*), v.t. A pedepsi, a amenda: “Plata care o-am plătit, / Doamne, bine m-o *globd'it*” (Bilțiu, 1990: 137). – Din *gloabă* “amendă” (Scriban, DEX, MDA).

globít, -ă, *globiți*, -te, (dial. *globdit*), adj. Pedepsit, amendat. – Din *globi*.

glod, *gloduri*, s.n. 1. Noroi, mâl. 2. Teren, drum noroios: “Că de *glod* te duci pe pod, / Da' de dragoste nu pot” (Memoria, 2001: 95). ■ (top.) *Glod*, localitate aparținătoare de com. Strâmtura; *Glodu*, cătun contopit cu Borșa (a.d. 1956). ■ (onom.) *Glod*, nume de familie. (Sec. XV). – Cf. magh. *galád* “murdar” (DEX, MDA); creație expresivă, din rad. *glo-* “bălăceală” (DER).

glodán, s.m.f., adj. v. *glodean*.

glodeán, -ă, *glodeni*, -e, (glodan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Glod. 2. (Locuitor) din Glod. ■ (onom.) *Glodean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Glod* + suf. -*ean*.

glodeáncă, *glodence*, s.f. Femeie originară din localitatea Glod. Locuitoare din Glod. – Din *glodean* + suf. -*că*.

glodós, -oasă, *glodoși*, -oase, adj. Noroios: “În casă-s Țoluri pă gios, / Și nu pot intra *glodos*” (Bilțiu, 2006: 79). – Din *glod* + suf. -*os*.

glotás, *glotași*, s.m. (arh.) (în Evul Mediu) Soldat din corpul unei gloate:

“...însă învățătorul Vasile Bercan e dus la serviciu militar, ca *gloțaș*, la trupa 38” (Câmpeanu, 2016: 232). – Din *gloată* + suf. -aș (DEX, MDA).

goângă, *gonji*, *goange*, s.f. 1. (pop.) Insectă, gânganie: “Mai demult n-o fost nici atâtea *gonji* de picioici...” (Fărcașa, 2013; zona Codru). 2. Șină de lemn, utilizată în exploatarea forestieră: “Un mijloc mai perfecționat de deplasare a lemnului la drumul de acces era *goanga*, care funcționa după principiul șinelor, doar că acestea nu erau din fier, ci din lemn; trunchiul glisa, fiind tras de cai” (Dăncuș, 1986). – Formă onomatopeică (DEX, MDA).

godin, *godini*, s.m. Godac, purcel (până la un an). – Cf. *godac* (DEX, MDA).

godinaș, *godinași*, s.m. Purcel tânăr: “Cu untuț de *godinaș*” (Memoria, 2001: 8). – Din *godin* + suf. -aș (MDA).

godină, *godine*, s.f. (reg.) 1. Purcea. 2. Loc cu mulți purci. ■ (top.) *Godineasa*, una din vetrele vechi ale loc. Gărdani (zona Codru). – Din *godin* “purcel în lapte”, *godac* (MDA).

godovână, s.f. (reg.) Groapă. ■ (top.) *Godovana*, o groapă în care intră apa din Pârâul Secăturii și Pârâul Poieniței (în Drăghia și Peteritea). ■ Ca top., *Godovana* a fost înregistrat, de Homodorean, în zona Sarmisegetusa, ca fiind numele unui pârâu strâmt și cu multe gropi; zonă accidentată, cu gropi și surpături (Vișovan, 2008). Toponim semnalat și în zona Mureș, Bistrița, Cugir, Caraș-Severin și Bacău. – Et. nec.

gógă, *gogi*, s.f. 1. Conducătorul ceremonialului ghicirii ursitului (la Vergel). 2. Personaj imaginar; “o ființă urâtă, cu cap de dihanie, cu labe lungi, ochii mari, gura mare și largă și dinți mari” (Corpus, 2004: 152). 3. Spe-rietoare de noapte pentru copii: “Copiii mici, când plâng, pentru ca să se liniștească, sunt amenințați cu *goga*, cu

tete, cu popa...” (Corpus, 2004: 40). 4. (în expr.) *A sta gogă* = a sta pe vine. ■ (onom.) *Gog(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti), cf. alb. *gogë* “bau-bau”.

gogolí, *gogolesc*, v.t. A desmierda, a mângâia: “Șohan nu m-ai *gogolit*” (Papahagi, 1925: 227). – Var. a lui *cocoli* “înfofoli” (Șăineanu, Scriban, MDA).

gogolít, -ă, *gogoliți*, -te, adj. Desmierdat, alintat. – Din *gogoli*.

gogonát, -ă, *gogonați*, -te, adj. Umflat, rotund, mare. – Din *gogon* “mic obiect sferic” + suf. -at (Scriban, DEX, MDA).

goidăní, *goidănesc*, v.i. (reg.) (ref. la vaci) A face gălăgie; a rage: “Văcuța o rămas răgind / Și *goidănind*” (Papahagi, 1925: 280). – Et. nec. (MDA).

golăciune, *golăciuni*, s.f. Om de nimic, infirm: “Nu te apropie de mine, ca sunt o *golăciune*, lasă-mă să mor aici” (Bilțiu, 2007: 164). – Cf. *golicune*.

golimán, *golimani*, s.m. (reg.) Om sărac, cerșetor: “Că nu suntem *golimani*, / Că suntem oameni cu bani” (Antologie, 1980: 179). – Din *gol* + suf. -man (Scriban, MDA).

golónd, *golonduri*, s.n. (reg.) Șiret, șnur. – Din magh. *galandféreg*, trad. calc din germ. *Bandwurm* (Turcanu, 2008: 91).

golúb, *golubi*, (hulub), s.m. (reg.) Porumbel. – Var. a lui *golumb* (< sl. *golombŭ*) (Scriban).

góman, (gumán), s.n. Sunet, cântec, zgomot, larmă. ■ Semnalat accidental în jud. Maram.: “Pe cel picioraș de munte / Ce *gumán* de om s-aude? / Nu-i *gumán* de om bătrân, / Că-i de trei păcurărași” (Fochi, 1964: 570). – Din sl. *gómon*, *hómon* (DA, DER).

gombós, *gomboșe*, s.n. Ac cu gămălie. ■ (top.) *Gombășel*, vârf de deal în Bârsana. – Din magh. *gombus(tű)* (DER).

gomolóz, *gomoloaze*, (golomos,

golomoț, gălămoz), s.n. 1. Resturi, pleavă, gunoi. 2. Ceva fără folos: “Și-a rămas ce-i *golomos* / Să iubească ce-i frumos” (Bârlea, 1924, I: 102). 3. Tăciune de grâu. 4. Cocoloș, bulz. – Et. nec. (MDA).

gongói, s.m. (fig.) Țigan: “Și i-o pus nume frumos, / Iată-l-ai *gongoiu* nost” (Papahagi, 1925: 220). – Probabil der. din *goangă* “gânganie, insectă” sau cf. expr. *a se ține de goange* “a fi nereserios”.

góniță, adj. 1. Ud, flească, learcă: “Și dacă se ducé, ziné tăt *goniță* până la brâu, că umbla pân ierburile ude și p’îngă râu” (Memoria, 2004-bis: 1.281). 2. Animal “în călduri” (se referă de obicei la vacă). – Din *goni* + suf. *-iță* (DEX, MDA).

gordonăș, *gordonâși*, (gordunaș), s.m. Cântăreț la gordonă: “Ei și-au tocmit niște ceterași și *gordunași* țigani, care le ziceau toată noaptea” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 61, Rona de Jos). ■ (onom.) *Gordonăș*, poreclă în Dumbrăvița. – Din *gordonă* “contrabas”.

gordónă, *gordune*, (gurdună, gordună), s.f. (reg.) Instrument muzical de mari dimensiuni cu coarde; contrabas, burgău, scroafă: “O adus feciorii ceterași cu *gordună* să le cânte și să le djoace...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 241). ■ (onom.) *Gordonă*, poreclă în Dumbrăvița. – Din magh. *gordon* “contrabas” (DLRM, DER).

gordunăș, s.m. v. *gordonăș*.

gordúnă, s.f. v. *gordonă*.

gorgán, *-ă, gorgani, -e*, adj., s.n. 1. (adj.) Boțit, dâmbos: “Mămăligă *gorgană*” (Papahagi, 1925). 2. (s.n.) Movilă. 3. Groapă. ■ (top.) *Gorgana*, teren accidentat în loc. Dealul Mare; *Gorgana Pițului*, fânațe în Vima Mică; *Gorgan*, groapă, teren cu ponoară în Vima Mare; *Gorgănila*, loc gropos în Vima Mare (Vișovan, 2008). ■ (onom.) *Gorgan*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XVI). – Din rus. *kurgan* (DA, DEX,

MDA).

górnic, *gornici*, s.m. 1. Paznic, pândar: “În joile dintre tunuri, nu era slobod să speli, nici să meri cu carul. Erau *gornici* care păzau și, dacă te prindea, rămâneai fără căruță” (Bilțiu, 2009: 152). 2. Pădurar: “Și eu, mândrucă, m-oi fa / Un *gornicel* hireșăl” (Bârlea, 1924: 57). ■ (onom.) *Gornic*, nume de familie în jud. Maram. ■ În zonele Chioar și Codru. – Din sl. **gorinikŭ* (< sl. *gora* “munte, pădure”) (Scriban, DER, DEX).

gótca, *gotce*, s.f. (reg.; ornit.) 1. Curcă (gotcoi = curcan); trușcă. 2. Găină sălbatică (m., cocoș de munte). – Din ucr. *gotka* “urzică” (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *gotka* (Scriban; Candrea, după DER).

govârlie, *govârlia*, s.f. (reg.) Orbita ochiului: “Vine naiba di la munte, / Să-ți saie ochii din frunte, / Să rămâie *govârlia*, / Să să oaie ciocârlia” (Bilțiu, 2015). – Cf. *scovârlie* “glob, orbită”.

goz, *gozuri*, s.n. (reg.) 1. Fân: “Acoperișul colibei e acoperit cu *goz*, fân, mai mult cu pământ” (AER, 2010: 91). 2. Rest, gunoi, mizerie: “Curțile le măturară, / *Gozu*-n poale că-l luară” (Calendar, 1980: 134). ■ (onom.) *Gozu*, poreclă. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *gaz* “buruiană, bălărie” (DER, DEX, MDA).

gozări, *gozăresc*, v.t. (reg.) 1. A scotoci prin mizerie, a împrăstia mizeria. 2. A căuta printre lucrurile vechi. – Din *gozar* “gunoier”.

gozăriță, *gozărițe*, (gozeriță), s.f. (reg.) Făraș, lopătică. – Din *gozări* + suf. *-iță*.

gozós, *-oasă, gozoși, -oase*, adj. (reg.) Plin de ierburi, resturi vegetale. – Din *goz* + suf. *-os* (MDA).

grádiște, *gradiști*, (grădiște), s.f. 1. Gard din lemn ce împrejmuiește prispa casei. 2. Grilaj: “Dar ușa era închisă cu *gradiștea* de fier pe dinăuntru” (Bilțiu,

1999: 279). 3. (bot.) Plantă erbacee aromatică; granat (*Chrysanthemum parthenium*). – Din sl. *gradište* “castru, fortăreață, cetate, tabără” (DER, DEX).

grăiner, s.m. v. crainer (“etnic german”).

grăiț, *grăițuri*, s.n. (geol.) 1. Geodă; gol în stâncă. 2. Zonă din care se recoltează “florile de mină”: “Aș fi urcat și Gutăiul în genunchi, numai să pot intra și eu o dată în mină, să văd florile de mină dintr-un *grăiț*” (*Graiul*, 31 ian. 2014). – Et. nec.

grăiță, s.f. v. grăiță (“monedă”).

granát¹, (grănat), s.n. 1. Salbă de mărgelile pe care o poartă fetele sau nevestele la gât: “Are mândra un *grănat*, / Ce l-a țesut cu oftat” (Lexic reg.). 2. Piatră semiprețioasă de culoare roșie. – Din germ. *Granat* (DEX); indirect din lat. *granatum* (Șăineanu, MDA).

granát², (granatir), s.m. (bot.) Plantă erbacee aromatică (*Chrysanthemum parthenium*); grădiștea lui Cristos, creasta-cocoșului, iarbă-amară, mușețel-de-grădină: “Ș-on firuț de *granatir*; / *Granatiru* mohorât, / Să-ți pară popa urât” (Bârlea, 1924: 28). ■ (med. pop.) Se folosește contra durerilor de cap și de urechi. – Et. nec. (MDA).

granatir, s.m. v. granat².

grápă, *grape*, s.f. 1. Greblă pentru fărâmițarea pământului arat: “Până la finele sec. XIX, cele mai multe *grape* erau în întregime din lemn. Treptat, acestea au fost înlocuite cu grape cu dinți din fier și cu structură din lemn, iar astăzi tot mai frecvent se folosește *grapa* mecanică” (Dăncuș, 1986: 41). 2. Îngrăditură care se pune în gura pâ râului ca să oprească crengile, lemnele care le aduce apa spre moară. – Cuv. autohton (Philippide, Russu, Brăncuș, Rosetti), cf. alb. *grip* “undiță, cârlig”, din i.-e. **ger-* “a întoarce, a răsuci” (Russu, 1970: 169).

gratulă, *gratulez*, v.t. (înv.) A felicita:

“...vă *gratulez* că se află cine să deie peste nas celor ce voesc a face vrajbă între frați” (Koman, 1937: 69). – Din lat. *gratulari*, it. *gratulare* (MDA).

gratulăt, -ă, *gratulați*, -te, adj. (înv.) Felicitat. – Din *gratula*.

gratulațiune, *gratulațiuni*, s.f. (înv.) Felicitare: “...când voi prin adresa voastră de *gratulațiune* cu ocazia anului nou, curgeți cu una inimă plină de cele mai evlaviasă sămțiri...” (Koman, 1937: 30). – Din germ. *gratulation* (Scriban).

grăție, *grății*, s.f. 1. Îndurare. 2. Răgaz, păsuire: “Hei, tu, socrioara mea, / Atâta *grăție*-m dați / Până eu numa mi-oi mere...” (Papahagi, 1925: 269). 3. Libertate: “Înpărăția noastră și alte Înpărății au scos de prin temniță robi care au fost de perit, și au cercat mările, și nicăire nu s’au aflatu slobodă, fără toate au fost îndețate, și așe robilor li-au dat *grăție*” (Bârlea, 1909: 212; ref. la un eveniment din 1799). – Lat. *gratia* “frumusețe, farmec; recunoștință; iertare, îngăduință” (DER, DEX, MDA).

grădiște, s.f. v. grădiște.

grăi, *grăiesc*, v.i.t., r. - 1. A spune. 2. (r.; înv.) A se vorbi, a se sfătui. 3. A pune la cale, a se înțelege, a complota: “Tăt s-o *grăi*t să-l omoară” (Bilțiu, 1996: 118). – Din srb. *grájati* “a croncăni” (DER, DEX, MDA).

grăiță, *grăițe*, (graiță, grițar), s.f. (reg.) Monedă mică de aramă, în uz (în Trans. și Bucov.) înainte de Primul Război Mondial.; grițar, monedă veche de 2 fileri: “Pentr-on struț de două *graițe*” (Bârlea, 1924, II: 213). – Var. a lui *crăițar* (Scriban).

grămătíc, *grămătici*, s.m. (înv.) Secretar într-o cancelarie boierească: “Vine Micu, *grămăticu*” (Antologie, 1980: 83). – Din ngr. *ghrammatikós* (DER, DEX, MDA).

grămujdă, *grămujdeaz*, v.i. (reg.) A comenta, a protesta. – Din rus. *hlomozdič*, ceh. *hlomoziti* (Scriban).

grănát, s.n. v. granat¹ (“salbă de

mărgele”).

grăpă, *grăpez*, v.t. A mărunți pă-mântul arat cu grapa. – Din *grapă* (DEX, MDA).

grăunțar, *grăunțari*, s.m. (reg.) Ro-țița prin care se reglează cantitatea de grăunțe care curge în gaura pietri (la morile de apă). – Din *grăunță*, var. a lui *grăunte* (refăcut din pl. *grăunți*) + suf. -ar.

grăiște, s.f. Holdă, lan de grâu. – Din *grâu* + suf. -iște.

grâmjî, *grâmjesc*, v.i. (înv.) A scânci, a plânge: “Prinse pruncu a *grâmjî* / Și arinii a-l pârl / La păgânii de jidani” (Brediceanu, 1957: 141). – Et. nec. (MDA).

greată, *grețuri*, s.f. 1. Dificultate, trudă; greutate: “Nu știu cum de nu ți-i *greată* / De le curmi a lor viață” (Papahagi, 1925). 2. La scaldă, în momentul intrării în apă, care de obicei era rece, se spune că “*îți dai greața*” (Farcaș, 2009: 97). – Din *greu* + suf. -eață (DER, DEX).

greben, *grebeni*, (zgriben), s.m. (reg.) Pieptene. ■ (top.) *Grebeni*, masiv situat între văile Novățu și Novicioru, la est de Vaser, parte componentă a culmei Pietrosu-Bardău (M-ții Maramureșului); vf. *Grebeni* (1.590 m). – Din srb. *greben* “pieptene; creastă de cocoș sau de munte” (Scriban).

greluș, *greluși*, s.m. Greier. – Var. a lui *greieruș* (MDA).

greș, *greșuri*, s.n. (reg.) Limbă de pământ rămasă nearată între brazde. – Der. regr. din *greși*.

greu, *grea*, adj. (în expr.) A fi *grea* = a fi însărcinată, gravidă; groasă: “Când am fo cu tine *gré* / Am trecut peste-o vâlce, / Ți-am scăpat norocu-n ié” (Calendar, 1980: 91). – Lat. *grevis* (= *gravis*) “greu, încărcat” (DEX, MDA).

grijanie, *grijanii*, s.f. 1. Cumine-cătură, împărtaşanie. 2. (în expr.) *Grijania mă-tii* = vorbă de ocară. – Din *griji* (Scriban, DEX, MDA).

grindea, *grindeie*, s.f. (reg.) Talpa războiului de țesut. – Din *grindă*; cf. *grindei*.

grindéi, *grindeie*, s.n. 1. Parte componentă a plugului: “Până-am făcut bârsă nouă / Mi s-o rupt *grindeiu*-n două” (Ștețco, 1990: 233). 2. Grindă mică. – Din *grindă* + suf. -ei (DEX); din sl. *grendei* (Scriban, MDA).

grindél, *grindei*, s.m. Pește mic, de culoare verde-gălbui, cu pete mari, negre (*Orthris barbatuș*). ■ Specie frecventă în apele din Maram. – Din sâs. *grendel* (= germ. *Grundel* “plevușcă”) (Scriban, DEX).

gritar, s.m. v. grăiță (“monedă”).

grof, *grofi*, s.m. (reg.) Nobil maghiar, proprietar de terenuri, cu titlul de conte: “Nu-mi dau mintea cât o port / De binele unui *grof*” (Bârlea, 1924, II: 265). ■ (onom.) *Grofu*, poreclă în Rohia și în Săpânța. – Din magh. *gróf* “conte” (DA, DEX).

grofoaie, s.f. (reg.) Soția boierului. – Din *grof* + suf. -oaie.

grohot, *grohote*, s.n. Grohotiș; îngrămădire de bucăți de rocă colțuroasă, rezultate din dezagregarea stâncilor: “Un om a văzut într-o noapte flăcări jucând în preluca aceea, din *grohotu*’ (surpăturile) de sub coasta dealului...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005). ■ (top.) *Grohot*, deal în Băiuț și Groșii Țibleșului; *Grohotu*, munte în Borșa. – Din vsl. *grohotŭ* “zgomot”, cf. rus. *grohot* (Scriban); probabil formă onomatopeică (DEX); din rus. *grohot* “zgomot produs de năruirea pietrelor” (MDA).

grohotî, *grohotesc*, v.i. (reg.) (ref. la porc) A grohăi. – Var. a lui *grohăi*.

gromóvnic, *gromovnice*, s.n. Carte populară de prevestire a viitorului, cu caracter astrologic, pe baza interpretării tunetelor, în raport cu zodia în care se produc: “Țiganul, uitându-se într-un caiet despre care zice că îi *gromovnic*, răspunde...” (Bilțiu, David, 2007: 221). ■

Cititorul din Gromovnic, personaj mascat care însoțea alaiul “dracilor”, ce străbăteau satele din Maram. Istoric, în timpul sărbătorilor de iarnă; acesta avea o pălărie uriașă, confecționată din carton îmbrăcat în pânză de culoare neagră, tivită pe margini cu pânză roșie. – Din sl. *gromovînŭ* (Șăineanu, DA, după DER; DEX, MDA).

gros, *groși*, s.m. 1. Adâncime, profunzime: “Sare-n vânt, sare-n pământ, / Sare 'naltu norilor / Și-n *groșii* pământului” (Bilțiu, 1996: 95). 2. Trunchi de copac; buștean, butuc gros (Darius Pop, 1938). ■ (top.) În *groși*, pădure în Săcel; *Groși*, comună în apropiere de Baia Mare; *Groșii Țibleșului*, localitate în zona Lăpuș. – Lat. *grossus* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *grušati* se “a se prinde laptele”, *gruševina* “lapte prins” (Capidan, după DER).

groș, *groși*, s.m. (înv.) Monedă de argint care a circulat odinioară în Moldova. – Din germ. *Groschen* “groș; monedă, ban”, pol. *grosz* “groș (monedă); ban” (DER, DEX, MDA).

groșan, s.m.f., adj. v. groșean.

groșiță, *groșițe*, s.f. (înv.) Monedă de argint: “- Lasă, lele, pe-o *groșiță*. / - Nu poci, că-i de bivoliță” (Papahagi, 1925: 173). – Din *groș* + suf. -iță.

groșean, -ă, *groșeni*, -e, (groșan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Groși. 2. (Locuitor) din Groși. ■ (onom.) *Groșan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Groși* + suf. -ean.

groșeancă, *groșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Groși. Locuitoare din Groși. – Din *groșean* + suf. -că.

groștiór, (groșcior), s.n. (reg.) Smântâna care se alege deasupra laptelui nefiert; “care se alé în cânți de lut, deasupra, dacă se pune laptele proaspăt, nesert, la prins” (Faiciuc, 1998); “Că laptele mi l-o luat, / *Groștiórul* mi l-o strâcat” (Memoria,

2001: 55). ■ (în expr.) *Groștiór din țată* = smântână din laptele de mamă, folosit ca medicament pentru a înlătura “carnea roșie care se face la ochi” (Dăncuș, 2010). ■ (onom.) *Groștiórul*, poreclă în Gărdani; *Groștiór*, poreclă în Dumbrăvița. ■ În Trans. de Nord, Maram. Istoric, respectiv Maram. din dreapta Tisei. – Var. a lui *groscior* (< *gros* “dens; gras” + suf. -cior) (DEX, MDA).

grúi¹, *gruiuri*, (gruiman), s.n. Pisc de deal; colină, movilă: “Eu mi-s floare de pe *grui* / Și nu-s sâla nimănui” (Memoria, 2001: 99). ■ (top.) *Gruimane*, fânațe în Lăpușul Românesc; *La gruimane*, deal în Groșii Țibleșului, Înău (Vișovan, 2008); *Grui*, deal în Lăpușul Românesc; *Gruieta*, deal în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 93); *Gruiu Lung*, cătun contopit cu Borșa (a.d. 1956). ■ (onom.) *Gruia*, *Gruianu*, *Gruieț*, nume de familie în jud. Maram.: “Domnu are un fecior / Și îl cheamă *Gruişor*” (Memoria, 2001: 104). – Lat. *grunnium* “rât de porc” (Candrea, după DER; Scriban); din lat. *grunnire* “a grohăi” (Scriban, DER); cuv. autohton, fără corespondent în albaneză, de la rad. **guer* “munte” (Russu, 1981); din tracicul **goroneum*, din rădăcina **gor-*, ca și sl. *gora* “pădure” (Pascu, după DER); et. nes., cf. lat. *grunnium* (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *guru*j (Bakos, 1982), ucr. *gruny*, *chruny* (Miklosich, după DER), ceh. *grun* (Meyer, după DER).

grúi², s.m. Cocor; gruhă, gruhoi. – Lat. *grus*, -is “cocor” (MDA).

gruimán, s.n. v. grui¹.

grumáz, *grumaji*, s.m. 1. Gât, beregată: “L-a aruncat pe viespe, cât a putut de tare, drept cu capu-n jos, să-și rumpă *grumazul*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 268). 2. Gâtlee: “Cu plăcintă și cârnaț / Că merg bine pe *grumaz*” (Calendar, 1980: 16). ■ (onom.) *Grumaz*, nume de familie în jud. Maram.; atestat ca nume

de persoană, în var. *Grumadz*, în anul 1499. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Miklosich, Cihac), cf. alb. *gurmaz*, *gurmas* “gâtlej, beregată”, din i.-e. **guer* “a înghiți, gâtlej; prăpastie” (Russu, 1970: 171). ■ Cuv. rom. > magh. reg. *grumëzzsor*.

grumbí, *grumbesc*, (grumbdi), v.t. A supăra, a necăji (pe cineva); a greși (față de cineva): “De te-a *grumbdi* câteodată, / Strânge-o-n brață și o iartă” (Memoria, 2001: 110). – Cf. *grumb* “grosolan, vulgar”.

grumbít, -ă, *grumbíți*, -te, adj. Supărat, necăjit. – Din *grumbi*.

grunz, *grunji*, s.m. 1. Bucată dintr-o materie sfărâmcioasă. 2. Bulgăre: “Pună-n scaldă *grunz* de sare” (Calendar, 1980: 111). – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *grundë*, *krundë* “tărățe”, din rad. i.-e. **grund-* > rom. *grunz*, refăcut după pluralul *grunzi* (Russu, 1970).

grunzurós, -oasă, *grunzuroși*, -oase, (grundzuros), adj. Grunjos, cu asperități; cu obstacole: “Drumu-i greu și *grundzuros*” (Papahagi, 1925: 278). – Din *grunz* + suf. -uros (MDA).

gubás¹, *gubași*, s.m. (reg.) Meșter care confecționează gube: “În 1830, în Baia Mare erau atestați 12 *gubași*” (Monografia, 1972: 339). – Din *gubă* + suf. -aș.

gubás², -ă, *gubași*, -e, adj. Înfofolit în gube: “Niște oameni în sanie, *gubași*” (Bilțiu, 1999: 374). – Din *gubă* + suf. -aș.

gúbă, *gube*, s.f. Haină țesută din lână, cu mițe, care se poartă iarna, atât de bărbați, cât și de femei: “Da' aceie nu-i negură, / Că-i badea cu *gubă* sură” (Calendar, 1980: 104). ■ În Maram., în trecut, a avut și o funcție socială, de diferențiere dintre nemeși (ce purtau *gube* albe) și porțieși (care purtau *gube*

sure) (Bănățeanu, 1965: 124). – Din magh. *guba* “suman” (DEX, MDA).

gubernatór, *gubernatori*, (gubernatoriu), s.m. (înv.) Persoană care conduce o unitate administrativ-teritorială; guvernator: “Jumătatea moșiei Strâmtura, după ce s-a stins familia Dolha, a revenit, la începutul secolului trecut, cu alte domenii mari, în proprietatea *gubernatoriului* Transilvaniei, Michail Teleky...” (Mihaly, 1900: 9; dipl. 3). – Din *gubernie* “unitate administrativ-teritorială în vechea Rusie” (în perioada 1708-1929) (Scriban).

guberniál, -ă, *guberniali*, -e, adj. (înv.) Guvernamental: “Paul Dunca, consilier *gubernial* în Transilvania...” (Mihaly, 1900: 579; dipl. 241). – Var. a lui *guvernial* “titlu care se dădea funcționarilor cu un anumit grad în ierarhia administrativă a Austro-Ungariei” (MDA).

guguíét, *guguiață*, adj. (reg.) Țuguiaț. ■ (top.) *Guguiețul*, vârf în Borșa (Mihali, 2015: 94). – Din *guguí* (< **gug* “ridicătură rotundă și țuguiață, vârf de deal”) + suf. -eț (Mihali, 2015: 94).

gugút, adv. (în expr.) A sta *guguț* = a sta pe vine, a sta ghemuit. (Maram., Trans. de Nord.). – Din **gug* + suf. -uț, sau din *cucuț* (Loșonți, 2001).

gúiaș, *guiașuri*, s.n. (reg.) Mâncare cu cartofi și carne; tocană. ■ (onom.) *Guiaș*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *gulas* (< magh. *gulyás* “tocană”) (Scriban, DEX, MDA).

guj, s.m. v. *guz* (“șobolan”).

gujbát, adj. v. *gujdit*.

gúbă, *gujbe*, (cujbă), s.f. (reg.) Dispozitiv (din lemn) pe care se agață căldarea deasupra vetrei; lemn încovoiat. – Din magh. *guzsba* (Șăineanu); din srb. *gužba* “legătură a plugului” (DEX, MDA); (pentru var. *cujbă*) cuv. autohton (Hasdeu, 1894).

gujdí, *gujdesc*, (gujbi, cujdi), v.r. A

se cocoșa: “Și cei bătrâni să *gujdesc*” (ALRRM, 1969: 111). – Cf. *gujbă* (“lemn încovoiat”).

gudít, -ă, *gudíți*, -te, (gujbit, gujbat, cujdit, cujbit, cujbat), adj. (reg.) Co-coșat, adus de spate; gârb, îmbulzât. – Din *gudí*.

gúle, s.f. Ciurdă, turmă, cireadă: “Marhăle o fost vinită di la *gule*” (Memoria, 2014: 152). – Din magh. *gul(y)a* “turmă de vite” (DA, după DER).

gúmăn, s.m. v. goman.

gunoiá, *gunoiesc*, (gunoi), v.t. A împrăștiia gunoiul de grajd pe terenul de semănat; a îngrășa pământul cu gunoi: “...într-acele locuri unde *gunoiește* cu oile și otavă pot cosi” (Ardelean, 2015). – Din *gunoi* “baligă amestecată cu paie”.

gunoiát, -ă, *gunoiăți*, -te, adj. (ref. la pământ) Îngrășat cu gunoi (de grajd). – Din *gunoia*.

gurdúnă, s.f. v. gordonă.

gurgái, s.n. v. gurgoi.

gurgói, (gurgui, gurgâi), s.n. (reg.)

1. Vârful ascuțit al opincii: “La *gurgâi* cu floricele / Ți-om rădica până-n stele” (Bârlea, 1924, I: 120). 2. Partea încovoiată de la tăpile saniei; botul saniei. 3. Cornul de la șa; oblânc. 4. Vârf, culme. ■ (top.) *Hurgoi*, deal în Vadul Izei și Valea Stejarului (din *gurgoi*, prin trecerea lui g la h, sub influența limbii ucrainene, Vișovan, 2005). – Var. a lui *gurgui* (MDA).

gurgúí, s.n. v. gurgoi.

gurguíat, -ă, *gurguiăți*, -te, (gurguiet), adj. (reg.) În formă de movilă, ridicat, țuguat. ■ (top.) *Gurguiatul* (Gurguietul), deal înalt și pădure în Botiza; *Gurguiata*, deal cu vârful ascuțit pe Valea Vaserului. – Din *gurguia* (MDA).

gurguță, v.r. (reg.; înv.) 1. A se înălța. 2. A se mândri. 2. A se ascuți, a se țuguia. – Cf. *gurgui* (MDA).

gustá, *gust*, v.t. A lua masa de prânz: “M-am pus gios și m-am culcat, /

Să gândească c-am *gustat*” (Bilțiu, 2006: 74). – Lat. *gustare* “a gusta, a lua o gustare” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

gustáre, *gustări*, s.f. Mâncare rece între mese: “Haida la noi pe *gustare*” (Memoria, 2001: 63). ■ În Maram., are sensul de prânz, dejun: “Maramureșenii la dejun îi zic prânz, *gustare*, iar mâncarea de după-amiază, între orele 16.00-17.00 e ojină” (Bârlea, 1924). – Din *gusta* (DEX, MDA).

gușát, -ă, *gușați*, -te, adj. Care are gușă. – Din *gușă*.

gúșă, *gușe*, s.f. 1. (med.) Umflătură a gâtului, prin mărirea glandei tiroide. 2. Pielea ce atârnă la vite sub gât. 3. Fire de tors strânse pe degetele mâinii în formă de cerc, spre a servi la împletitul unui brâu. 4. Umflăturile de pe trunchiurile arborilor. ■ (onom.) *Gușa*, *Gușu*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Miklosich), cf. alb. *gushë*, din i.-e. **geu-* “a încovoia, a strâmba, a bolti”, cu suf. -s- (Russu, 1970); lat. *guesiae*, probabil redus la **gusia* (DER, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ngr. *gkússa* (Meyer, după DER), bg. *guša*, srb. *guša*, ucr. *guši* (Berneker, Capidan după DER), alb. *gušë* (Scriban), magh. *gusa* (Wlislocki, după DER).

gútă, s.f. (med.) Apoplexie, paralizie, dambla: “Du-te-n sărăcie, mută, / C-or muri boii de *gută*” (Bilțiu, 2006: 75). (Trans., Crișana, Maram.). – Lat. *gutta* “picătură, lacrimă; bucățică” (DEX, MDA).

gutái, (gutui), s.m. Pom fructifer cu frunțe galbene, mari, acoperite cu puf și cu miezul tare (*Cydonia oblonga*): “Mere roșii și *gutâie*, / Să mănânci, să te mângâie” (Ștețco, 1990: 209). ■ În Maram.: *mere gutâi* / *gutâie*; forma *gutui* e specifică în Oltenia, Muntenia și sudul Moldovei; *gutîn*, în Trans.; *gutân*, în Banat. ■ (med.) Ceaiul din fructe se

folosește contra tusei și răgușelii; din semințe se prepară “apă de ochi”. – Lat. *cotoneus* “gutui”, prin intermediul **cottaneus* (MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *guteja*, rus. *gutej* (DER).

gutui, s.m. v. gutâi.

guz, *guzi*, (guj, guzgan), s.m. (reg.)

1. Nume dat unor animale rozătoare (mari): șobolan, cârțiță. 2. *Guj de*

pământ = șobolan de mină: “*Gujii*-s un fel de șoareci mai mari, șobolani. Aceia anunță surpările. Dar nu toți, numa care-s de pământ, care-s căței de pământ” (Bilțiu, 1999: 120). ■ (onom.) *Guzu*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *güzü* “șoarece de câmp” (DEX, MDA).

H

ha, (hău), interj. (fam.) Exprimă interogația: poftim?, ce?, ce-ai spus?. – Onomatopee (DEX, MDA).

hábă, *habe*, s.f. (înv.) 1. Șezătoare: “Prostu-i badea, n-are coarne, / Vine-n *habă*, numa’ doarme” (D. Pop, 1978: 195). (Trans. de nord-vest). 2. Priveghi. ■ (onom.) *Haba*, *Hăbădan*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

habdiște, (hăbdiște), s.f. (înv.) Șezătoare. – Din *habă* + suf. *-iște*.

hacaná, adv. Mai la o parte: “Sărmanu’ țâgan o făcut sămn cu mâna și-o zâs: Mai *hacana*, să să ducă soarele mai iute, cătă sfințât” (Bilțiu, 2007: 407). – Din țig. *hacana* (Graur, după DER; MDA).

hadarag, s.m. v. hădăraș (“bota scurtă a îmblăciului”).

hadarău, s.m. v. hădăraș.

hádă, *hade*, s.f. (reg.) Neam, tagmă, fel, grup, castă: “Nimeni să nu mă cunoască / C-am fost eu la *hada* voastră” (Bârlea, 1924: 34). ■ (onom.) *Hada*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *had* (hadsereg) “armată, oaste; (fig.) mulțime” (Candrea, după DER; MDA).

hadéu, s.n. v. adeu (“tun”).

hágă, s.f. (reg.) Galerie de mină. – Cf. *hagău*².

hagău¹, *hagauă*, s.n. (reg.) Târâncop; calhău, galhău. – Posibil din germ. *Hacke* “târâncop”.

hagău², s.n. (reg.) Drum, trecătoare. ■ (top.) *Hagău*, tufişuri, fânațe în Dumbrăvița și Groșii Țibleșului; *Hagăul*

Roșu, drum pentru căruțe în Lăpușul Românesc (Vișovan, 2008). ■ (onom.) *Hagău*, nume de familie în jud. Maram. – Din *hogaș*.

háider, s.n. v. heder (“școală religioasă evreiescă”).

haiducíme, *haiducimi*, s.f. Ceată de haiduci: “S-a pus omul cu *haiducimea* la masă și a mâncat și el boierește...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 199). – Din *haiduc* + suf. *-ime* (DER, MDA).

hăit, *haituri*, s.n. Baraj artificial care orientează o parte din apa unui râu de munte spre pâraul morii sau ajută plutele să pornească la vale. ■ (top.) *Haitul Morii* (Săcel), *Haitul de Sus* (Botiza), *Haitul*, fânațe în Dragomirești (Vișovan, 2005); *Hait*, heleșteu în Borșa (Mihali, 2015: 96). – Din ucr. *hat*, *hatî* “zăgaz, canal de abătut apa” (Scriban, DEX).

haitău, s.m. v. hăitaș (“gonaș”).

hajmandău, s.m. v. hojmandău.

hăjmă, *hazme*, (hașmă), s.f. (reg.) Coadă de ceapă verde: “Du-te și adă niște cozi de *hajme*, să mâncăm cu slănină” (Crâncău, 2013). ■ (top.) *Hășmar*, munte, fânațe și pârau în Borșa (Mihali, 2015: 96). – Din magh. *hagyma* “ceapă, bulb” (Scriban).

halaríp, *halaripi*, *halaripe*, s.m.n. 1. Dans țigănesc. 2. (prin extens.) Nume dat țiganilor. 3. “Se zice când cineva stă pe mâini și cu picioarele în sus” (Bârlea, 1924). ■ (onom.) *Halaripi*, poreclă pentru locuitorii din Valea Stejarului (fosta Valea Porcului, jud. Maram.):

“*Halaripi* Valea Porceni, / Pită crepată, coștueni” (Bârlea, 1924, II: 309). – Et. nec. (MDA).

halău, s.n. v. valău (“jgheab”).

hald, s.n. v. hand (“cânepă de sămânță”).

halí, *halesc*, v.t. (fam.) A mânca, a înfuleca: “Și n-o stat pre mult pă gânduri, că-o și rupt on picior [de la găscă] și l-o *halit* țaganu” (Bilțiu, 2007: 342). – Din țig. *halo* “a mânca” (DER, DEX).

halípă, *halipe*, s.f. (reg.) 1. Haină ruptă, zdreanță. 2. Bucată (de ceva). – Cf. ucr. *halena* “nenorocire” (MDA); comp. cu ucr. *halúpa* “colibă” (Scriban).

halít, -ă, *haliți*, -te, adj. (fam.) Mâncat, înghițit: “Trebuie să umblu să le câștig ceva de *halit* și de ceva halube și câte le mai trebuie la coconi” (Bilțiu, 1999: 388). – Din *hali*.

halúbă, *halube*, s.f. (reg.) 1. Haină: “Într-o zi se duce păstorita la izvor să-și spele *halubele*, să sie curate pe-a doua zi, că era sărbătoare” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 127). 2. Construcție anexă în cadrul gospodăriei, realizată asemănător cu casele, dar de dimensiuni mai mici, în care se păstra îmbrăcămintea; asemănătoare cu găbănașul. – Et. nec. (MDA).

haluí, *haluiesc*, v.t. (reg.) 1. A lovi, a izbi. 2. A tăbăci. – Din *hale* “iele” (ref. la obiceiul acestor zâne de a-i izbi de pământ pe oameni, după ce i-au ridicat în aer).

haluíť, -ă, *haluiți*, -te, adj. (reg.) 1. Izbit. 2. Tăbăcit: “Era pungă, făcută din piele de oaie *haluiťă*, bătucită on pic și aceie era în loc de portofel” (Bilțiu, 2007: 183). – Din *halui*.

halúscă, *haluște*, s.f. (reg.) 1. Foi de varză (sau viță-de-vie) umplute cu orez și carne tocată sau păsat; gălușcă, piroșcă, bruzbuță, holupcă. 2. Ștrudel (cu mere). – Din ucr. *galuška* (MDA).

ham, *hamuri*, s.n. Ansamblu de curele cu care se înhamă calul: “Da’

cine știe câte tilegi și căruță o spart, câte *hamuri* și funii o rupt...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 241). – Din magh. *hám* (DEX, MDA).

hámer, *hamere*, s.n. (reg.; înv.) Ciocan. ■ *Hamori*, top. în Lăpușul Românesc unde, pe vremuri, funcționa un atelier manufacturier, care executa diferite obiecte de fier necesare pentru locuitori, mineri și armată. – Din germ. *Hammer* “ciocan, baros” (MDA).

hamfáu, *hamfauă*, (hanfáu), s.n. (reg.) Fiecare din cele două bucăți de lemn, prinse de crucea căruței, de care se agață ștreangurile hamurilor, ca să tragă caii căruța; căpăstru: “Cu *ham-fauăle* de la cai s-o bătut” (Memoria, 2014: 180). ■ Exclusiv în regiunea intracarpatică (ALR, s.n., vol. II, h. 347). – Din magh. *hémfa* (MDA).

hámeș, -ă, *hameși*, -e, (hamneș), adj. Nesătul, lacom: “Și gura mi-i *hamneșă*” (Papahagi, 1925: 191). – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Brâncuș, Vraciu).

hámiș, -ă, *hamiși*, -e, (hamniș), adj. Șiret, perfid; lotru: “Am bărbat tare *hamniș*, / De mine toate le-o-nchis” (Bârlea, 1924: 247). – Din magh. *hamis* “fals, mincinos, prefăcut” (MDA).

hand, *handuri*, (hald), s.n. (reg.) Cânepă de sămânță (în Chioar); hăldan, aldan. – Cf. germ. *Hanf* “cânepă” (Turcanu).

handál, *handaluri*, s.n. (reg.; înv.) 1. Partea mai întărită (sau mai înaltă) a unui oraș: “Pe la noi, prin *hândăluť*, / Toată muta-i cu drăguť” (Bârlea, 1924, II: 292). 2. Loc unde se taie sarea (Vișovan, 2008). 3. Colonie de muncitori mineri (v. DEL-MM, 2016). ■ (top.) *Handal*, fânațe în Costeni, Lăpușul Românesc, Vima Mică; *Ilba Handal*, localitate minieră în apropiere de Seini; *Handal*, cartier în orașul Cavnic, care a găzduit un ansamblu de locuințe ale minerilor; *Handal*, denumirea veche a localității Baia Borșa. – Din germ.

Handal “dâmb” (Turcanu, 2005); “*Hăndalul* din Maramureș și apelativul *hăndal* «loc unde se taie sare», derivă din germ. săs. *han* (= *hauen*) + *Dal* (= *Thal*)” (Drăganu, 1933: 281).

handrălău, s.m. v. hăndrălău (“hoinar”).

hanfău, s.n. v. hamfău.

harám, *haramuri*, s.n. Jaf, pradă. ■ (loc. adj. și adv.) *De haram* = la voia întâmplării, fără stăpân, lăsat în paragină; de batjocură, de râs: “Du-te, moarte, și-n alt neam / Nu face din noi *haram*” (Memoria, 2001: 114). – Din tc. *haram* “ilicit, prohibit; interzis de religie” (DA, DEX, MDA).

harást, *harasturi*, (haras), s.n. (reg.) Fibră textilă; lână (de oaie) colorată: “Făceu un struț de rosmarin, pospan și-o floriceică din panglică colorată, roșu cu albastru. Mai făceu on bumbuț de *harast* pă care îl puneau pă rozmarin” (Bilțiu, 2009: 80). – Et. nec. (MDA); cf. magh. *haraszt* “ferigă”.

harașeu, *harașei*, s.m. (reg.) Șef, căpetenie a lotrilor, a tâlharilor: “Și pe noi ne-or auzi / *Harașeii* lotrilor” (D. Pop, 1978: 222). – Et. nec.

harbúz, *harbuzi*, s.m. Dovleac, pepene verde; cucurbată (*Cucurbita pepo*): “A ta ziță de *harbuz* / Să suie pă gard în sus” (Papahagi, 1925: 167). ■ (onom.) *Harbuz*, poreclă în Drago-mirești și Bârsana. – Din ucr. *harbuz* (DEX, MDA); din tc. *harbuz*, *karpuz* (Șăineanu). ■ Cuv. rom. > pol. *arbuz* (Miklosich, după DER).

hârcă, (hârcă), s.f. (reg.; mit.) Pește uriaș; balenă: “O mârș o fată cu boii la râu și s-o băgat în marginea râului să adape boii. Și odată o vinit *harca* și-o prins-o pă fată de picior” (Bilțiu, 1999: 138). – Probabil din *hârca* “craniu, țeastă; femeie bătrână și urâtă”.

hârcea-pârcea, adv. (în expr.) A face *harcea-parcea* = a distruge, a nimici: “...și-i tragi vreo două de-l faci *harcea-parcea*” (Bilțiu, 2007: 226). –

Din tc. *parça-parça* “bucată cu bucată” (DEX).

harmăsár, *harmăsari*, (hărmăsar), s.m. (dial.) Armăsar. ■ În satele din nordul Maram. Istoric (ALRRM, 1971, h. 370). – Var. a lui *armăsar*.

harmónică, (*armonică*), s.f. Acordeon. ■ Var. cu “h” protetic e semnalată în Trans. (ALR, s.n., vol. V, h. 1.283). – Din germ. (*Zieh*)*harmonica* (DEX, MDA).

harmoníst, *harmonişti*, s.m. Acordeonist. – Din germ. *Harmonist*.

harşáu, s.n. (reg.) Hârleț. (Trans.). – Var. a lui *aşáu* (< magh. *ásó* “greblă”) (Scriban).

hart, s.n. 1. Ceartă, încăierare. 2. (înv.) Război, conflict armat: “Însă plâng cu desfătare, / Tumna ca la on *hart* mare” (Bilțiu, 2015: 172). – Var. a lui *hartă* (< magh. *harc*) (Cihac, Galdi, după DER).

hartágós, adj. v. hărtăgos.

haşculie, s.f. v. hăşculie (“pădure de copaci bătrâni”).

hášmă, s.f. v. hajmă.

hat, *haturi*, s.n. 1. Fâșie îngustă de teren nearat care desparte două ogoare; mejdă, răzor: “Și au săpat acolo și au aflat într-un *hat* niște farfurii” (Bilțiu, 1999: 154). 2. Coama arăturii. 3. Vad, trecere de apă; trecătoare; șar. – Cf. ucr. *hat* “zăgaz; dig” (Scriban, DEX, MDA).

hatijác, *hatijacuri*, (hătijac), s.n. (reg.; înv.; mil.) Raniță de soldat; borneu, bruțac: “Nici au sărbători legate, / Tăț' cu *hatijacu*-n spate” (Bilțiu, 2006: 90). – Din magh. *hátizsák* “raniță”.

hátra, adv. Înapoi. ■ (în expr.) *Umblă de-a hatra* = umblă de-a îndărătelea (Papahagi, 1925). – Din magh. *hátra* “înapoi, îndărăt”.

haťáu, *haťauă*, (hățaș, hăťau), s.n. 1. Cărare, potecă; cărarea de la stână la izvor sau în sat. 2. O cărare pe povârnișul unui deal, pe unde se trag

lemn. – Et. nec. (pentru var. *hățaș*, MDA).

házaică, *hazaice*, (hăzaică), s.f. Femeie de casă, gospodină: “Și-o adus și aiestă o *hazaică*” (Hovrea, 2016: 35). – Din rus. *chazěiskii* “de casă” (Scriban, DER).

hăznă, *hazne*, (hasnă), s.f. (reg.) 1. Folos, câștig, profit. ■ (în expr.) A avea *hăznă* (de ceva sau de cineva) = a avea folos; a se bucura de ceva sau cineva: “Pe cum n-am avut nici eu / *Hăznă* de drăguțu' meu” (Memoria, 2001: 98). 2. Satisfacție. 3. Teren luat în arendă. ■ “E atât de general întrebuițat [în Maram. Istoric] cuvântul *hăznă*, încât cel literar abia ici-colo se aude, rar” (Țiplea, 1906). – Din magh. *haszon* “folos, profit, favor” (Scriban, DEX, MDA).

hăbăuc, -ă, *hăbăuci*, -e, adj. 1. Zăpăcit, buimac, năuc. 2. (prin exten.) Prost, tont. – Contaminare între magh. dial. *habóka* și *năuc* (Șăineanu, Scriban, DER); din magh. *haboka* (MDA).

hăbdîște, s.f. v. habdiște.

hăciug, *hăciugi*, (hăciuj), s.m. 1. Crengi. 2. Desiș: “A me parte-i îngrădită / (...) / Tot cu pari și cu *hăciuji*” (Ștețco, 1990: 146). – Cf. *hățiș*, *huceag* (MDA).

hădărăș, *hădărăși*, (hădărău, hadărău, hadarag), s.m. (reg.) Bota scurtă a îmblăciului, cu care se lovește snopul: “Voi d-aicea vă luați, / În pădurea cea de fagi / Și vă tăiați *hădărăgi*” (Bârlea, 1924: 26). – Din magh. *hadaró* “îmblăciu” (MDA); din *hadăr[ău]* + suf. -aș (Frățilă).

hădărău, s.m. v. hădărăș.

hăi, interj. Termen de adresare; însoțește vocativul: *hăi* ma (mamă), *hăi* ta (tată), *hăi* mătușă; “Apoi să știi tu, *hăi*, Mări, că de bună samă Fata Pădurii ț-o schimbat pruncul” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 118). – Onomatopoe (DEX, MDA).

hăis, interj. v. hois (“la stânga”).

hăităș¹, *hăitași*, (haitău, heitaș), s.m. Gonaș; cel care alungă vânatul în calea vânătorilor; herdetău. ■ *Hăitaș*, top. în loc. Rohia. ■ (onom.) *Hăitaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *haită* + suf. -aș (DEX); din magh. *hajtas* (MDA).

hăităș², *hăitașuri*, s.n. (reg.) Canal pe care se dirijează apa spre moară; iaz: “Și acolo, la Podul Miresii, era un *hăitaș* mare. Și a zis el: Știți voi că eu am aflat o harcă mare acolo, în *hăitaș*?” (Bilțiu, 1999: 139). – Din *hait* “iaz artificial”.

hăizăs, *hăizașuri*, s.n. (reg.) Acoperișul de la casă, șură sau grajd: “Pă un *hăizaș* de casă, ce zine pă apă, ca o șaică, zd'era și țâpure Roman Toad'er și cu un prunc” (Lenghel, 1979: 131). ■ În nordul Trans. (ALRR-Trans., h. 316). – Din magh. *hajzás* (DLRM, MDA).

hălădi, *hălădesc*, (hălădui), v.i. (reg.) 1. A trăi undeva în voie, în liniște: “Hăi, mamă, ce să fac, că nu poci *hălădui* de-o femeie?” (Bilțiu, 2007: 277). 2. A scăpa cu viața. 3. A reuși, a trece de, a apuca: “La alții le-o părut bine / C-o *hălăduit* cu mine” (Bârlea, 1924, II: 135). – Din magh. *haladni* “a merge mai departe; a progresa” (MDA).

hălădui, v.i. v. hălădi.

hămisî, *hămisesc*, (hămnisi), v.t.r. (reg.) A pofti ceva, a fi lacom, a fi nesătul: “Până ceapa să frije, / Ardeleanu *hămnise*” (Bilțiu, 2006: 216). – Var. a lui *hămesi* (MDA).

hămisît, -ă, *hămisîți*, -te, (hămnisit, hămnisât), adj. (reg.) Nesătul, lacom. – Din *hămisi*.

hămișág, *hămișaguri*, s.n. Șiretenie, înșelăciune: “O scos popț'iroșu acela de donație a Împărăției, de la celelalte neamuri de Popeni și Stăneni, cu *hămnișaguri*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 153). – Din magh. *hamiság* (Scriban, DER, MDA).

hăndrălău, *hăndrălăi*, (handralău), s.m. (reg.) 1. Hoinar. 2. Flăcău care

umblă după fete. – Cf. magh. *vándorló* “migrator” (DEX); din *handră* “zdreanță” + suf. -*ălău* (MDA).

hăndrăli, *hăndrălesc*, (hăndrălui), v.i. (reg.) A umbla aiurea, fără rost; a hoinări. – Din *handră* (MDA).

hăndrălu, v.i. v. hăndrăli.

hăpt, adv. (reg.) Chiar, tocmai: “Unde-a vede munți cu brazi / Gândi-u-a că is *hăpt* frați” (Calendar, 1980). – Cf. *hăt* (MDA).

hărăm, v.r. (reg.) A se distruge. – Din *haram* + suf. verbal -i (Frățilă).

hărmăsar, s.m. v. harmăsar.

hărniceag, -ă, s.m.f., adj. Om harnic: “Ce faci, măi *hărniceag*?” – Din *harnic* + suf. -eag / -șag.

hărnicean, s.m.f., adj. v. hărniceștean.

hărniceștean, -ă, *hărniceșteni*, -e, (hărnicean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Hărnicești. 2. (Locuitor) din Hărnicești. – Din n. top. *Hărnicești* + suf. -ean.

hărniceșteancă, *hărniceștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Hărnicești. Locuitoare din Hărnicești. – Din *hărniceștean* + suf. -că.

hărst, interj. Comandă pentru oi ca să intre în staule, pentru a fi mulse. – Cf. *hărști*, *hârș* “cuvânt care imită zgomotul produs de spintecarea aerului cu un bici” (onomatopee).

hărtică, s.f. v. hârtică (“tuberculoză”).

hărtăgos, -oasă, *hărtăgoși*, -oase, (hărtăgos), adj. Om certăreț: “Dar *hărtăgosul* de bătrân îi găsește iară nod în papură...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 35). – Var. a lui *arțăgos*.

hășculie, *hășculii*, (hașculie), s.f. (reg.) Pădure de copaci bătrâni. ■ (top.) *Hășculie*, pădure în Borșa. – Cf. *hașcă* “trunchi de copac găunos; copac bătrân, uscat” + suf. -ulie (Mihali, 2015: 96).

hăt, adv. 1. Destul: “*Hăt* de mulți ani s-o-ntâmplat aceea, că fiul cel mai

frumos a lui Lazăr Alexandru din Giulești s-o dus odată sus, în deal și altu nu s-o mai întors” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 110). 2. Mult: “Drăguța mi-i mărișoară, / Cătunia *hăt* m-omoară” (Papahagi, 1925: 209). 3. Departe: “Au mers de-acasă *hăt*” (Idem). 4. Niciodată: “Acolo nu se strigă *hăt*” (Idem). 5. Chiar: “Fierbeam carnea *hăt* cât trebuie” (Grai. rom., 2000). – Din ucr. *het* “de tot” (DA, după DER; DEX, MDA).

hătijac, s.n. v. hatijac (“raniță”).

hăt, *hături*, s.n. Frâu, curea; d'epleu. – Din *haț* “indică o mișcare pentru a prinde sau a apuca”.

hățaș, s.n. v. hațau (“cărare, potecă”).

hățau, s.n. v. hațau.

hăt, *hătesc*, (hăt), v.r. 1. A se apuca (de treabă), a începe o acțiune. 2. A se prinde (de ceva): “Toți de d'ișin se *hătără*” (Memoria, 2001: 33). – Din *hăt* “curea, ham” (DEX, MDA).

hăul, *hăulesc*, v.i. A chiui: “De câte ori Stan Pătru era bucuros și se apuca să *hăulească*, brazii de pe stânci tot mai sus se înălțau să vadă pe mândrul cântăreț” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 33). – Onomatopee (Șăineanu, DEX, MDA).

hăznu, *hăznuiesc*, (hăznui), v.i. (reg.) 1. A avea folos; a folosi: “O *hăznuiesc* la toate bolile” (Memoria, 2001: 29). 2. A uza de ceva. – Din *haznă* “folos” + suf. -ui (MDA).

hăd, -ă, *hăzi*, *hăde*, adj. s. (reg.) 1. Urât, diform, respingător. 2. Murdar; hâros, tinos: “Și tu tăt cu *hăda*-i hi” (Papahagi, 1925: 194). ■ (mit.) *Hăda Băii*, personaj din folclorul minieresc maramureșean, închipuit ca o femeie urâtă, cu puteri magice, capabilă să se transforme într-o tânără ademenitoare, ce îi fermeca pe mineri cu glasul ei, aidoma ca Fata Pădurii: “Frunză verde unghia găii, / Mă ibăsc cu *Hăda Băii*” (Bârlea, 1924, I: 279). – Cf. ucr. *hyd* “obiect respingător” (DEX, MDA); din

pol. *hid* (Șăineanu). ■ Cuv. rom. > ucr. *hyd* (Candrea, după DER).

hâi, *hâiesc*, v.r. (reg.) A se opinti (pentru a ridica o greutate); a se încorda; a se apleca. – Cf. magh. *hajolni*, *hajloni* “a se apleca” (Scriban, DEX, MDA).

hăit, -ă, *hăiți*, -te, adj. (reg.) Opintit, încordat. – Din *hâi*.

hăială, s.f. v. hăitură.

hăitură, *hăituri*, (hăială), s.f. (reg.) 1. (med.) Hernie; vătămătură. 2. Surpătură. ■ (top.) *Hăitură*, deal în Coroieni; *Hăiturile Barnii*, teren accidentat în Drăghia. – Din *hâi* “a se opinti” (acțiune care poate declanșa hernia) + suf. -tură (MDA).

hâlbăreț, *hâlbăreți*, s.m. Unul care bea multe lichide. – Din *hâlbări* “a umbla cu râțul prin hâlbe” + suf. -eț.

hâlbăit, -ă, *hâlbăiți*, -te, adj. (reg.) Netrebnic, nemernic. – Probabil din *hâlbă*.

hâlbe, s.f., pl. (reg.) Resturi alimentare ce rămân de la masă; în amestec cu apă (= lături), se dau la animale: “Cu *hâlbele* de pă masă” (Papahagi, 1925: 207). (Trans., Maram., Bucov.). – Et. nec. (MDA); creație expresivă, cf. rad. *bâlb*- (DER).

hâlboacă, *hâlboace*, s.f. (reg.) Loc adânc în albia unui râu; vâltoare. ■ (top.) *Hâlboaca*, vale scurtă și adâncă în Rozavlea. – Din ucr. *hlubovkyi* “adânc” (Vișovan); var. a lui *bulboacă* (Scriban); cf. *holboacă* (MDA).

hâlboănă, *hâlboane*, (hâlbună), s.f. 1. Vârtej; loc mai adânc în albia pârâului. 2. Vâltoare, bulboană. ■ (top.) *La Hâlboană*, fânațe în Dragomirești (Vișovan, 2005). 3. Baltă, loc de scaldă (în zona Chioar). – Cf. *bolboană* (Scriban); cf. *holboană* (MDA).

hâlbónă, s.f. v. hâlboană.

hâlbótí, *hâlbotesce*, v.t. (reg.) A sorbi, a mânca cu zgomot: “O *hâlbótít* tăt din troacă” (Faiciuc, 1998). – Var. a lui *hâlbări*, din *hâlbe* (MDA).

hâltáv, -ă, *hâltavi*, -e, adj. (reg.) Om rău și lacom: “Ți-i urât să meri cu el pă on drum, atâta-i de *hâltav*” (Faiciuc, 2008: 759). – Var. a lui *hulpav* “lacom” (MDA).

hâltăoán, adj. v. hâltoan.

hâltoán, -ă, *hâltoani*, -oane, (hâltăoan), adj. (reg.) Nesățios, lacom: “...ținându-l în fața vâpăilor de foc ce ies din gura *hâltoană* a Fetei Pădurii, bradul se aprinde cu o pară uriașă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 202). – Din *hâltav* “lacom”.

hândăuăș, s.n. (reg.) Apă mică: “Murăș, Murăș, *hândăuăș* / Nu păzi, nu tulbura / Că-i mândru pă fața ta” (Țiplea, 1906: 478). – Din *hândău* + suf. -aș (Frățilă).

hânsă, *hânse*, s.f. Grup de oi despărțite de turmă. – Et. nec. (MDA).

hără, *hâre*, s.f. (reg.) 1. Ceartă, neînțelegere, zăbanie. 2. Murdărie, jeg. ■ (cu acest sens) Exclusiv în Maram. și nordul Trans. (ALR, 1938, h. 184). 3. Mătreața care se face la oi, pe sub lână, din pricina căreia oile slăbesc. – Der. reg. din *hârâi* “a se certa” (DER, DEX); din sl. *hyra* “boală lungă” (Scriban, Șăineanu, MDA).

hârâi, *hârâiesc*, v.t.r. 1. A se certa: “Tăt așe s-o *hârâit* până ce-o cântat cocoșii...” (Bilțiu, 2007: 107). 2. A întărâta pe cineva: “Ce mă tăt *hârâiești*? Taci și fă pită și fă tocană” (Bilțiu, 2007: 287). – Din *hâr* “scrâșnet, mârâit” + suf. -âi (DEX, MDA).

hârb, *hârburi*, s.n. 1. Vas spart; ciob. 2. Vas, oală de lut veche, uzată. ■ (onom.) *Hîrb(u)*, *Hârba*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl., cf. bg. *hârb(el)* (DA, după DER; DEX, MDA).

hârbău, s.n. v. hângău.

hârbói, s.n. Oală de lut veche: “Măntorsăi cătă lădoi, / Tăt de-un blid și de-un *hârboi*” (D. Pop, 1978: 175). – Din *hârb* + suf. -oi.

hârcă, *hârce*, s.f. 1. Femeie bătrână, urâtă și rea. 2. Vechitură, hârb: “*Hârcă*

de babă săraca, / Unde ți-e fata cea dragă?” (Antologie, 1980: 285). – Din ucr. *hyrka* (DEX, MDA); formație regresivă de la *hârcâi*, cf. *horcăi* (DER); poate din vsl. **hyrka, hyra* “hâră” (Scriban).

hârcotî, *hârcotesc*, (hârcâi, hârcăi, horcotî), v.i. A respira greu, zgomotos. – Din *hârâi* (MDA); din *hârc* + suf. -otî (Frățilă).

hârdău, s.n. v. hângău.

hângău, *hângauă*, (hârdău, hârbău), s.n. (reg.) Oală mare de lut, cu două toarte, în care se păstrează alimentele: “Văzui pă soacra că vine, / Cu tocana-n pindileu, / Cu laptele-ntr-on *hângău*” (Bilțiu, 2002: 217). ■ (top.) *Hârdău*, tău în Munții Rodnei. – Et. nec. (MDA); din magh. dial. *hirgo* “un fel de oală” (Scriban); posibil var. a lui *hârbău*.

hârós, -oasă, *hârôși*, -oase, adj. (reg.) Murdar; tinos, hâd, jegos. – Din *hâră* + suf. -os.

hârtică, (hârtică, hertică), s.f. (reg.) Tuberculoză; oftică: “...da așe o căpătat *hârtică* la plomâni, cum zăcem noi p-aici” (Bilțiu, 2001: 261). ■ (med. pop.) Se trata cu hrean ras amestecat cu miere de stup. ■ A circulat exclusiv în regiunile nordice (ALR, 1938, h. 167). – Din germ. *Hektik* “respirație specifică bolnavilor de tuberculoză” (Țurcanu); din magh. *hektika* (MDA).

hârticós, -oasă, *hârticoși*, -oase, (herticos), adj. (reg.) Bolnav de tuberculoză. – Din *hârtică* + suf. -os.

hârtileán, -ă, *hârtileni*, -e, adj. (reg.) 1. Ursuz, răutăcios. 2. Aspru, rapid: “Morocănos, *hârtilean*, cu zuașii era aspru și rău” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 163). – Din magh. *hirtelen* “violent, impulsiv” (MDA).

hârtoápă, *hârtoape*, (hotroapă, cotroapă), s.f. Teren accidentat, groapă, râpă: “Tot pe văi și pe *hârtoape*, / Cu oile cele șchioape” (Papahagi, 1925: 218). – Din sl. *vrūtŭpŭ* (Scriban, DEX, MDA).

hârț, *hârți*, s.m. Șoarece: “...pe apa [= valea] lzei au eșit plugurile în săptămâna *hârților(u)*” (Bârlea, 1909: 128; doc. din 1772). – Din magh. *heréc* “șoarece” (DAR, după DER).

hârzób, *hârzoabe*, (vârzob), s.n. (reg.) Cerc de lemn sau de metal de care se prinde o pânză, prin care se strecoară zerul; sită. – Din sl., bg. *vârzop* “legătură” (Scriban, DEX, MDA).

hăș!, (hășa, hășe), interj. Cuvânt cu care se alungă găinile. – Onomatopee (DER, DEX).

hășâi, v.t. v. hășâi.

hășâi, *hășâiesc*, (hășâi), v.t. A alunga, a îndepărta (păsările de curte); a țapa: “Io de-acolo n-oi fuji, / Batăr cât m-a *hășâi*” (Bilțiu, 1990: 369). – Din *hăș* + suf. -âi (DEX, MDA).

hășâit, -ă, *hășâiți*, -te, adj. Alungat. – Din *hășâi*.

hât, interj. Haț; indică o mișcare bruscă, când cineva smucește sau trage ceva. – Formă onomatopeică.

hâtâi, *hâtâiesc*, v.r. 1. A se agita. 2. A se legăna. 3. A se zgâlțâi. 4. A se îmbrânci. – Din *hât*² + suf. -âi (Șăineanu, DEX, MDA).

hâtâit, -ă, *hâtâiți*, -te, adj. Agitat, zgâlțâit. – Din *hâtâi*.

hâzânie, *hâzânii*, (hâdzânie, hâdzâne), s.f. (reg.) 1. Arătare necurată, bizară, slută; urățenie, pocitanie: “...și la lumina de său văd cu toții o *hâzdenie* de fată, nelăută pe cap, cu colți de câne în gură, cu copite de cai...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 109). 2. Urâciune; vreme urâtă: “Îs vremuri grele atunci [de Zilele Babelor]. Umblă tăt ploi, umăt și *hâdzânii*” (Bilțiu, 2009: 50). – Din *hâd(z)* + suf. -anie (MDA).

hâzât, -ă, *hâzâți*, -te, (hâzit), adj. (reg.) 1. Urât. 2. Murdar. – Din *hâzî*.

hâzît, adj. v. hâzât.

hâzî, *hâzesc*, (hâdzî), v.t.r. (reg.) 1. (r.) A se face urât. 2. (t.) A murdări: “O vacă bălegată / *Hâză* ciurda toată” (Lenghel, 1979: 214). – Der. din *hâd*

“urât” (MDA).

heába, (hiaba), adv. (reg.) În zadar, zadarnic, degeaba: “Nu-ți bate murgu' *hiaba*” (Bârlea, 1924, I: 226). – Din magh. *hiába* “degeaba” (MDA).

hécélă, *hecele*, s.f. (reg.) Perie, darac: “De ți-a fi bărbatul drag, / Pune-i *hecela* sub cap” (Bilțiu, 1990: 105). – Din magh. *ecselő* (DER, MDA).

héci, *heciuri*, s.n. (reg.) Resturi de crengi subțiri, vreascuri. – Et. nec.

heder, *hedere*, (haider, heider), s.n. Școală religioasă evreiescă, în regim privat: “După ce am împlinit cinci ani, am început să merg la *heder*, la școala evreiască” (Pintea, 2016: 132). – Din jdd. *cheder*.

hedeș, -ă, *hedeși*, -e, adj. (reg.) Frumos, plăcut: “Boii mândrei, *hedeșei*, / Căra-u-or lupii cu ei” (Bârlea, 1924, II: 221). ■ (onom.) *Hedeș(iu)*, nume de familie în jud. Maram. – Posibil din jdd. *chídesch* “excelent, minunat” (Turcanu).

héid, *heiduri*, (dial. heid'i), s.n. (reg.) Plantație, cultură de viță-de-vie. – Din magh. (*szőlő*)*hagy* (MDA).

héider, s.n. v. *heder*.

heitáš, s.m. v. *hăitaș* (“gonăș”).

hélge, *helgi*, s.f. (reg.; inv.) Nevăstuică (*Mustela vulgaris*). – Din magh. *hölgy* “doamnă; tânără căsătorită; nevăstuică” (DER, DEX, MDA).

héli, (helium), s.n. (reg.; inv.) Loc, spațiu, punct: “Și Domnezo te-o văzut, / *Heli* în rai nu ți-o făcut” (Bilțiu, 1990: 43). – Din magh. *hely* “loc” (MDA).

hent, *henturi*, s.n. (reg.) Măruntaie de animale, resturi de carne: “Hai să tăiem un noatin, iar *henturile* le-om țâpa la câinele ăsta nou” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 43). – Et. nec.

herdetiș, *herdetișuri*, s.n. (reg.) 1. Vestirea care se face la biserică de către preotul paroh, atunci când doi tineri, fecior și fată, cad de acord să se căsătorească: “Cinstea de la măritiș / Se cunoaște-n *herdetiș*” (Calendar,

1980: 128). 2. *Herd'et'ișurile din Văleni* = obicei care se ține în satul Văleni, com. Călinești, în ziua de Crăciun, când tot satul, după ieșirea de la biserică, se adună în dâmb, “La lantă” (o colină din centrul satului, denumită astfel după numele unui evreu ce a locuit în zonă, în perioada interbelică), ca să asculte un alt fel de vestiri. Acestea sunt rostite de un grup de feciori mascați. Textele sunt versificate, au caracter ironic și moralizator și se adresează tinerilor necăsătoriți. – Din magh. *hiresztelés* “vestire”.

heredí, *heredesc*, v.t. (reg.) 1. A lucra, a munci. 2. A avea o ocupație. – Et. nec. (MDA).

heredíe, *heredii*, s.f. (reg.) Ocupație, treabă, lucru. ■ De regulă, în expr. *a avea heredie* = a avea de lucru (ceva; cu cineva): “Nu mai știau săracii ce să facă de *heredie* și de terhet” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 164). – Cf. *heredi* (MDA).

herentuí, *herentuiesc*, v.t. (reg.) A amăgi: “Da' baba tăt desmierda pă fata ii. Tăt o *herentuie*, că-i faină și numa a ii îi bună” (Bilțiu, 2007: 148). – Et. nes., probabil din magh.

herentuít, -ă, *herentuíți*, -te, adj. Amăgit. – Din *herentuí*.

herghetáu, *herghetei*, (dial. *herd'etáu*), s.m. (reg.) Hăitaș, gonaci: “Căpitanul face vânătoare mare prin pădurile dimprejurul cetății cu câțiva soldați, ca *herghetei*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 165). – Probabil din magh. *hergel*, *hergetem* “asmut”.

hernéu, s.n. v. *arneu* (“coviltir la căruțe”).

hertică, s.f. v. *hârtică* (“tuberculoză”).

herticós, adj. v. *hârticos*.

hía, (hie), s.f. (reg.) Nevoie, trebuință, lipsă. ■ (în expr.) *Mi-i hía* = îmi lipsește, am nevoie, îmi trebuie: “Nu mă iei, nu *mi-i hía*, / Fie-i noră sărăcia” (Bârlea, 1924, II: 67). – Din magh. *hiány*

“lipsă” (MDA).

hiába, adv. v. heaba (“degeaba”).

hibă, *hibe*, s.f. (reg.) Cusur, defect: “Că în ceasu' ce-o născut / Nicio *hibă* n-o avut” (Ștețco, 1990: 76). – Din magh. *hiba* “greșeală, eroare; defect” (Scriban, DEX, MDA).

hibós, -oasă, *hiboși*, -oase, (hiboș), adj. (reg.) Cu defect. – Din *hibă* + suf. -os.

hidegán, -ă, *hidegani*, -e, (hidigan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Hideaga. 2. (Locuitor) din Hideaga. ■ (onom.) *Hidigan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Hideaga* + suf. -an.

hidegáncă, *hidegance*, s.f. Femeie originară din localitatea Hideaga. Locuitoare din Hideaga. – Din *hidegan* + suf. -că.

hidigán, s.m.f., adj. v. hidegan.

hidoș, *hidoșuri*, s.n. (reg.) Pod plutitor, ponton. – Din magh. *hidas* “pod plutitor”.

hij, *hijuri*, s.n. (reg.) Plantație de viță-de-vie; vie; heid'i: “O văzut sub *hiju* Zetii niște luminițe” (Memoria, 2004-bis: 1.288). ■ (top.) *Hija*, deal în Libotin; *Dealul Hijii*, în Groșii Țibleșului; *Hijul*, fânațe în Libotin și Peteritea. – Et. nec., cf. *hij* “bordei, șopron” (< rut. *hyža*, pol. *hyż*, *chyża*).

hintéu, *hinteauă*, s.n. (reg.) Trăsură boierească, caleașcă: “Pe vremea aceea o trecut prin Săpânța Kosuth Lajos (...) într-un *hinteu* închis, cu suita lui de unguri și cu o gardă de treizeci de soldați” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 159). – Din magh. *hintó* “caleașcă” (DEX, MDA).

hir¹, *hire*, s.n. (dial.) Fir, tulpină. – Cf. *fir*.

hir², *hiri*, s.n. (reg.) Veste, știre, noutate: “Acesta [pețitorul] o reclamă și cinstea casei, ca să nu le meargă *hiriu* că n-au știut să primească, așa cum se cuvine, pe un străin” (Gherman, 1938: 5). – Din magh. *hir* “veste” (DA, după

DER; MDA).

híreș, adj. (reg.) Frumos, mândru: “Hai și-om face acolo loc de ședzătoare și de joc, că bine a și; îi larg, îi *hireș* și nu ne-a ploua” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 145). (Maram.). – Din magh. *hires* “renumit, vestit, celebru” (Scriban, DER).

hirétic, -ă, *hiredici*, -e, adj. 1. Arțăgos, nervos. 2. Determinat, ambițios. – Din *fire* (dial. *hire*).

hiriz, *hirizuri*, (firiz, hirez), s.n. Ferăstrău de mână; sirisău. – Var. a lui *firiz*.

hitetău, -auă, (hichetău), adj. (reg.) Înșelător, ademenitor, amețitor: “Horlicuța-i *hichetauă*” (Papahagi, 1925: 194). – Probabil din magh. *hitetlen* “necredincios”.

hitetuít, -ă, *hitetuiți*, -te, adj. (reg.) Amăgit, înșelat: “Și te du și te mărită, / Nu ședea *hitetuită*” (Papahagi, 1925: 259). – Din *hitetui* “a amăgi”.

hiteuán, -oână, *hiteoani*, -e, (hitioan), adj. (reg.) Slab, uscat; amărât. ■ În general, se folosește ca adj. pentru animale: “Am doi porci. / Unu-i gras și unu-i *hitioan*. / Cel *hitioan* mănâncă pă cel gras; / Și cel *hitioan* tăt *hitioan* rămâne” (Bilțiu, 1994: 283). – Din magh. *hitvány* “(marfă) de calitate inferioară; slab” (DER, MDA).

hitioán, adj. v. hiteuan.

hleáb, *hleaburi*, s.n. (reg.) Acaret; construcții anexe din curtea unei gospodării tradiționale: “Să s-aline cu tăte marhăle, / În tăte *hleaburile*” (Papahagi, 1925: 280). ■ (top.) *Dealul Hleabului*, arătură în Săliștea de Sus (Vișovan, 2005). – Cf. ucr. *chljabaty* “a se clătina, a fi hodorogit” (DEX, MDA), ref. la sensul “lucru rău, stricat, vechi; ciob, hârb”; cf. sl. răsăritean *chlěvŭ* “grajd” (Petrovici).

hleášcă, s.f. v. flească.

hletíós, -oasă, *hletioși*, -oase, adj. (reg.) Lipicios. – Probabil var. a lui *hleios* “lutos, cleios”, din *hleí* “pământ

argilos”.

hlizí, *hlizesc*, (lizi, lizî), v.r. 1. A râde de nimicuri, a chicoti. 2. A rânji. – Cf. ucr. *hluzuvaty* “a pune într-o situație ridicolă” (DA, după DER); cf. bg. *hlezja* se “a glumi” (DEX); cf. ceh. *liziti* (MDA).

hlizít, -ă, *hliziți*, -te, (lizit, lizât), adj. Care râde mult, fără rost; zâmbăreț: “Cu gura căscată, / Cu ochii holbați, / Cu dinți *lizâți*” (Bilțiu, 2015: 280). – Din *hlizi*.

ho!, (hou), interj. 1. Comandă pentru a sta pe loc (se adresează animalelor, în special cailor). 2. Destul! Stai! Oprește-te!: “*Ho, ho, ho*, nu mămpușca, / Că nu-s fiara fiarelor” (Colinda Cerbului). – Onomatopee (DEX).

hoáspă, *hoaspe*, s.f. Înveliș al boabelor de cereale, de fasole, de mazăre: “Ia, tăt *hoaspa* tărăți / Di pă asupra sâti” (Papahagi, 1925: 234). ■ (onom.) *Hoaspe*, poreclă pentru locuitorii din Săcel; *Hoaspa*, poreclă în Dumbrăvița. – Et. nec. (DEX).

hoášcă, *hoaște*, (hroášcă), s.f. (reg.) Femeie bătrână și rea. – Din ucr. *haška* “viperă” (Scriban, DEX).

hobăná, v.t.r. (reg.) 1. A legăna pe brațe: “Eu nu-l pot *hobăna*, că mă dor mânurile” (Faiciuc, 1998). 2. A se apleca într-o parte și alta. – Contaminare între *hlobă* și *legăna* (MDA).

hobănát, -ă, *hobânați*, -te, adj. (reg.) Legănat, alintat. – Din *hobăna*.

hoblânc, s.n. v. oblânc (“cornul de la șa”).

hod, *hoduri*, s.n. (reg.) Lemnul în care intră fușteii din laterala carului; loitre, drug. – Et. nec. (MDA).

hodáie, *hodăi*, s.f. 1. Îngrăditură pentru oi, vara, în câmp, unde e amenajată și o căsuță sau o colibă. 2. Fermă, gospodărie. 3. (în Trans.) Casă izolată. ■ (top.) *Dâmbu Hodăii*, uliță în Vălenii Lăpușului (Vișovan, 2008). – Din tc. *oda* “cameră, încăpere” (DER, DEX). ■ Cuv. rom. > magh. *hodaly* “cătun”,

ucr. *odaia* “stână” (Scriban).

hodín, -ă, *hodini*, -e, adj. 1. Mare, puternic, bine făcut: “Atunci nevasta, *hodină* și tare, l-a apucat pe tătăr pe la spate, de gleznă, și l-a aruncat cu capul jos în moarea acră de curechi” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 156). 2. Înalt. – Et. nec.

hodină, *hodine*, s.f. (pop.) Odihnă. ■ *Bună hodină*, formulă de salut. – Der. din *hodini*.

hodiní, *hodinesc*, v.r. A se odihni, a fi în repaus: “Nici mă *hodinesc* noaptea, / Dacă văd cum îi lumea” (Papahagi, 1925: 178). – Din sl. *oduchnati* “a respira” (DER); var. a lui *odihni*, cu metateza d-h > h-d.

hodinít, -ă, *hodiniți*, -te, adj. Odihnit, relaxat. – Din *hodini*.

hodișă, adj. (Oaie) cu coarnele mari și date pe spate. ■ (onom.) *Hodiș*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

hódnog, s.m. v. hognoș (“locotenent”).

hodorónc-trónc, interj. Pe nepușă masă, pe neașteptate, dintr-o dată, brusc. – Din *hodoronc* + *tronc* (DEX, DER, MDA).

hodoróg, -oagă, *hodorogi*, -oage, adj., s.m.f. Om bătrân, ramolit. – Der. regr. din *hodorogi* “a se ramoli” (MDA).

hodorogí, v.t.r. 1. A face zgomot în mers; a hurui, a zdrăngăni: “Cine umblă pân pod și nu *hodorogește*? (fumul)”. 2. A vorbi mult și fără rost: “Cine *hodorogește* / Puțin lucru isprăvește” (Calendar, 1980: 21). 3. (r.) A se ramoli. – Din *hodorog* (DEX, MDA).

hodorogít, -ă, *hodorogiți*, -te, adj. Stricat, distrus; răpciugos. – Din *hodorogi* (DEX, MDA).

hodrâncá, v.t.r. A (se) zdruncina: “...n-au avut amnistială până ce au cântat cocoșii, așa ți-o *hodrâncat* tiara” (Bilțiu, 1999: 102). – Et. nec. (MDA).

hodrâncat, -ă, *hodrâncați*, -te, adj. (reg.) Zdruncinat, zgâlțâit. – Din *hodrânca*.

hógnoș, *hognoși*, (hognog, hodnog, hotnog, hotnoș), s.m. (reg.; înv.; mil.) Locotenent: "Trâmbițele trâmbițând, / *Hognoșii* pe noi strigând" (Bârlea, 1924, II: 108); "... s-au milostivitu de s'au îndemnatu spre lucru bunu *hotnoșu* Ștefan Potacu și nemiș birău Gheorghie Avremescu..." (Bârlea, 1909: 20; doc. din 1769). – Din magh. *hadnagy* "locotenent" (MDA).

hohér, *hoheri*, s.m. (reg.) 1. Călău: "Stegar i-a si *hoheru* / Că i-a tăie căpușu" (Memoria, 2001: 105). 2. Om blestemat. – Din magh. *hóhér* "călău" (DEX, MDA).

hoí, *hoiesc*, v.r. A se drăgosti, a se mădări, a se răsfăța, a se hârjoni: "O luat-o pă după cap, s-o țucat cu ie, și ie tăta noaptea l-o drăgostit și l-o *hoit*" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 100). – Et. nec. (MDA).

hoís, (hăis), interj. Îndemn pentru animalele prinse la jug pentru a coti la stânga (vs. cea "la dreapta"). – Onomatopee (Șăineanu); cf. magh. *hajs*, scr. *ais* (Scriban).

hoitár, *hoitari*, s.m. (reg.) Specie de vultur cu pene de culoare albă-gălbuie (*Neophron perenopterus*). ■ În Maram., *hoitarul* (vulturul alb) are o valoare istorică, deoarece este consemnat numai în literatura veche (Szilagyi, 1876); în prezent, a dispărut din zonă. – Din *hoit* "cadavru, mortăciune, stârv" + suf. -ar (Scriban, MDA).

hojmandău, *hojmandăi*, (hajmandău), s.m. (reg.) Omul mare de trup, cu minte copilărească: "Nește feciori *hojmandăi*, cât caii de mari, mi-au ieșit înainte, să mă bată" (Bilțiu, 1999: 371). – Din *hojmă* + suf. -ndău (Scriban).

holbán, *holbani*, adj., s.m. Persoană cu ochi mari. ■ (onom.) *Holban*, poreclă în Dragomirești. – Din *holba* + suf. -an (MDA).

hólbura, *holbure*, s.f. (bot.) Plantă cu flori mari și albe sub formă de clopoței, care se încolăcește pe tulpina

porumbului; troscotel (*Convolvulus arvensis* L.): "Că i-oi hi atuncea noră / Când i-a crește-n prag *holbură*" (Calendar, 1980: 82). ■ (med. pop.) Pentru băi la picioare, tăieturi, răni. – Din *volbură* (Scriban, DEX, MDA).

holburós, -oasă, *holburoși*, -oase, adj. (ref. la un teren sau la culturi agricole) Acoperit, invadat de holbură. – Var. a lui *volburos* (MDA).

hólcă, s.f. (reg.) Zgomot mare, gălăgie, larmă. – Din ucr. *holka* (DLRM); din ucr. *golka* "vuiet" (Scriban, MDA).

hold, *holduri*, s.n. (reg.) Unitate de măsură pentru terenuri, echivalent cu un iugăr; "Holduri de 57 de ari, adică 1.600 de cuadrați (stânjeni)" (AER, 2010: 64). – Din magh. *hold* "iugăr, pogon".

holónt, *holonturi*, s.n. (reg.) Piatră mare, bucată de stâncă: "Uite-o, Pinteo, eu îți trimit un *holont* (...). Și apucă un bolovan mare și dădu cu toată puterea ei în Pinteoa, ca să-l omoare" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 201). – Et. nec.

holtei, *holteiesc*, v.i. (reg.) A feciori, a petrece tinerețea: "Spală și cămașa mé / Care-am *holteit* cu ie" (Calendar, 1980: 94); "Să știi că vei fi holtei, fecior frumos și vei *holtei* ca toți holteii..." (Bilțiu, 1999: 160). – Din *holtei* "burlac" (Scriban, DEX, MDA).

holteiáš, *holteiași*, s.m. Fecioraș. – Din *holtei* + suf. -aș.

holúpcă, *holupci*, s.f. (reg.) Sarma, halușcă. – Probabil din *halușcă*.

homór, s.n. Pleavă, hoaspe (ce rămâne după ce se cerne grâul): "Că ți-o lucrat săracele / Și tu numa' că le-ai dat / la, fruntea *homorului* / Pă deasupra ciurului" (Papahagi, 1925: 235). – Et. nec.

homotí, *homotesc*, v.t.r. (reg.) A se încurca, a se zăpăci: "Te-ai *homot'it* și mni-ai dat pre mult înapoi" (Faiciuc, 1998). – Din ucr. *homút* (Papahagi, MDA).

homotît, -ă, *homotiți*, -te, adj. (reg.) Cherchelit, puțin băut, pilit; șumăn. – Din *homoti*.

honcăi, *honcăiesc*, (honcăli, honcoti), v.i. 1. (ref. la lupi sau câini) A urla. 2. (ref. la animale cornute) A răji, a boncăli: “Ce răjești, Florică, / Ce *honcălești*? / - Cum n-oi răji, / Cum n-oi *honcot'i*?” (Bilțiu, 1990: 297). – Cf. magh. *hánkodni*, *hánykodni* “a se zbuciuma” (Scriban); probabil din *honc*, *hong* “glas, voce, timbru vocal”.

honcălî, v.i. v. honcăi.

honcotî, v.i. v. honcăi.

hondrăli, *hondrălesc*, (hondrăni), v.t. 1. A face zgomot. 2. A pălăvrăgi, a trăncăni. – Din magh. *hadarni* “a vorbi repede; a bâlbâi” (Scriban, DEX, MDA).

hong, *honguri*, s.n. (reg.) Voce puternică, baritonală. – Din magh. *hang* “sunet, voce, glas, ton”.

hont¹, *honturi*, (hont), s.n. (reg.; înv.; min.) Vagonet basculant frontal, din lemn, cu trei sau patru roți, folosit în abataje cu rulare pe scânduri. ■ Numit și “cățel” datorită scârțâitului său, asemănător cu scheunatul câinelui. Roaba și vagonetul din lemn au dominat, în transportul orizontal al minereurilor, timp de 400 de ani (a doua jumătate a sec. XV și sfârșitul sec. XIX). ■ (onom.) *Hontău*, *Honto*, nume de familie în jud. Maram.; *Hontoaie*, poreclă în Valea Stejarului. – Din germ. *Hund* “câine” (Turcanu, 2008: 83); din germ. *Hunt* “vânătoare” (MDA).

hont², *honturi*, s.n. 1. Movilă de pământ, cu un țaruș în vârf, care delimita hotarele între sate: “Apoi dacă Baronu Pop o încongiurat tăt hotarul în tri dzâle și o pus niște *honturi* de piatră...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 152). 2. Unitate de măsurare: “4 fătaie = un *hont* = pogon sau iugăr” (idem). – Et. nec.

hont, s.n. v. hont¹.

hónved, *honvezi*, (honvid), s.m. (reg.; mil.) Nume purtat de soldații din

infanteria maghiară în Evul Mediu și de soldații din armata terestră maghiară sub monarhia austro-ungară: “Fetele poartă verigi, / Eu port armă de *honvizi*” (Bilțiu, 2006: 110). – Din magh. *honvéd* “militar teritorial” (DEX, MDA).

hónvid, s.m. v. honved.

hopăie, *hopăi*, s.f. Văpaie, strălucire: “Văd casa săracului / Din mijlocul raiului, / Din *hopaia* binelui” (Bârlea, 1924, I: 164). – Contam. dintre *hop* și *văpaie* (MDA).

hopăi, *hopăiesc*, (hopălui), v.t. 1. A sări, a sălta, a juca. 2. A cerne; a scutura vasul în așa fel încât conținutul să fie amestecat și să sară hoaspele, pleava. – Din *hop*, *hopa* “exclamație care însoțește o săritură” + suf. -ăi (Scriban, DEX, MDA).

hopăit, -ă, *hopăiți*, -te, adj. Jucat, dansat: “Bălțișor mândru-nflorat / Care s-așteaptă *hopăit*” (Ștețco, 1990: 27). – Din *hopăi*.

hopăluî, v.t. v. hopăi.

hopâc, s.n. (înv.) 1. Petrol (pentru lampă); opaiț, fotoghin: “Aprinzând un *hopâc* ce era în casă, vede în gura cuptorului o pită de grâu” (Lenghel, 1979: 200). 2. Minge la jocul de-a oina. – Et. nec.

hopoltîncă, (holobîncă, holoptîncă), s.f. (reg.) Specie de ciuperci comestibile (*Russula* sp.); iescuță, oiță, vinețică, bureți oiești. – Et. nec.

hoptac, adv. (reg.; înv.; mil.) Comandă militară cu sensul de “drepti”: “Măi, neamțule, stai *hoptac*, / Să-mi tomnesc ciacău-n cap” (Țiplea, 1906: 490). – Din germ. *habt Acht!* “Atențiune, drepti!” (Țiplea, 1906).

horăiță, *horaite*, *horăiți*, (horaiț), s.f. (reg.) 1. Drum format în mod natural, prin circulație, între casele unei localități rurale; uliță, stradă. 2. Coclaur, vâlcea. ■ (în expr.) A *umbla pe horăiță* = a umbla pe dealuri, prin zone accidentate: “De atunci n-am mai umblat noaptea pe *horăiți* singură” (Bilțiu, 1999: 385). ■

(top.) *Horaiț*, cătun în Moisei. – Et. nec. (MDA).

hóre, *hori*, s.f. 1. Cântec interpretat vocal sau instrumental: “Asta-i *hore* bătrânească / Cine-a trăi s-o horească” (Ștețco, 1990: 142). ■ “Maramureșenii horesc și cântecele lor se cheamă «hori», care și etimologic, și semantic se deosebesc de «o horă», dansul care, până în 1918, nu a fost pentru «jocurile maramureșene»” (M. Pop, 1980). 2. Cântec, doină, baladă. “Poporul din Maramureș nu face deosebirea între baladă și doină. Cântecele mai lungi, baladele, de comun le numesc *hore*, pl. *hori*; cele mai mici, cântecele, doinele: *hore* și dârlaiu; acest din urmă, de regulă, înseamnă melodie” (Țiplea, 1906). – Et. nec.

horăi, *horăiesc*, v.i. (reg.) A sforăi; a froi, a hroi, a fornăi. – Din *hor* + suf. *-ăi* (Șăineanu, DEX, MDA).

horcăiălă, *horcăieli*, s.f. Respirație grea, zgomotoasă. – Din *horcăi* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

horcoteală, *horcoteli*, s.f. Respirație grea. – Din *horcoti* + suf. *-eală*.

horcoti, *horcotesc*, (hârcoti), v.i. 1. A găfâi, a respira greu. 2. A sforăi: “Încă și muta satului venea și ea acolo și stătea sus, pe cuptor, până ce adormea, *horcotea*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 143). 3. A sorbi cu zgomot. – Din *hor*, *horc* “cuvânt care redă zgomotul produs de cel ce sforăie” + suf. *-oti* (DLRM); formă onomatopeică (MDA).

hordău, *hordauă*, s.n. (reg.) Butoi, ciubăr: “Da' mă-ngroape-n fogodău, / Cu capu' lângă *hordău*” (Bilțiu, 2006: 100). ■ (onom.) *Hordău*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *hordó* “butoi” (Scriban, MDA).

hórgoș, *horgoși*, s.m. 1. Persoană care organizează jocul țărănesc: “Când eram tânără, erau tri, patru jocuri. Îl făceau feciorii mai bătrâni, care erau *horgoșii* jocului. Ei băgau ceterașii și

chemau la joc” (Bilțiu, 2009: 71). 2. Elegant, îmbrăcat frumos; nealcoș, țăntos, măreț. ■ (onom.) *Horgoș*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *horgas* (MDA).

horholină, *horholine*, s.f. Fată bătrână: “Mărită-te, *horholină*, / Nu șede fată bătrână” (Papahagi, 1925: 221). – Din *horhola* “a înfrumuseța, a împodobi” + suf. *-ină* (MDA).

horí, *horesc*, v.i. A cânta sau a interpreta la un instrument melodii populare: “A cânta hore; când moare vreun fecior tânăr ori vreo fată din sat, atunci nu-l cântă (= bocesc) femeile, ci-l *horesc* fetele, adică îl petrec cu hori, cântece până la groapă, de regulă cu acompaniament de lăutari” (Țiplea, 1906). – Din *horă* (DEX, MDA).

horílcă, s.f. v. horincă.

horincăr, *horincari*, s.m. Distilator; brener, pălincar. ■ (onom.) *Horincar*, nume de familie în jud. Maram. – Din *horincă* + suf. *-ar*.

horíncă, (horilcă), s.f. Băutură alcoolică din fructe sau cereale, distilată de două ori: “Bată-te, focu, *horilcă*, / Tu faci omul de nimnică” (Ștețco, 1990: 340). ■ Termenul *horincă* e atestat în satele de pe valea Marei; în zona Săcel-Vișeu-Moisei-Borșa: horilcă; în Săpânța: pălincă. În paralel, circulă și sin. țuică. După prima distilare, se numește șpirt, horincă puturoasă, arcoziță; după a doua distilare, se numește *horincă*. Termenul *horincă* e neatestat (până în perioada interbelică) în alte regiuni ale țării: în Crișana, Sătmăr și Oaș se numește pălincă; în Trans., vin ars; în Banat, Muntenia și Moldova, rachiu; în Muntenia, țuică. – Var. a lui *holerca* (< ucr. *horilka*) (DEX); din *holercă* + *pălincă* (MDA).

horinci, *horincesc*, v.i. 1. A prepara horinca, într-o locație special amenajată. 2. A petrece cu horincă; a bea țarie. – Din *horincă*.

horincie, *horincii*, s.f. Locul (sau instalația) unde se fabrică horinca; pălincie. – Din *horincă* + suf. *-ie* (MDA).

horj, *horjuri*, s.n. (reg.) 1. Unealtă cu care se curăță copitele animalelor. 2. Scoabă utilizată la incizarea obiectelor casnice din lemn. ■ (onom.) *Horj*, nume de familie în jud. Maram. – Din *horji* (MDA).

horjí, *horjesc*, (horjoli), v.t. A freca o suprafață cu ajutorul unui obiect. – Cf. magh. *horzsolni* “a freca, a roade; a zgâria” (MDA).

horjít, *-ă, horjiți, -te*, adj. Șlefuit, lustruit. – Din *horji*.

horjolí, v.t. v. horji.

hórmot, s.n. Gălăgie, zgomot, larmă. – Et. nec.

hornét, *hornețe*, s.n. (reg.) Cucuvea. ■ (top.) *Horneț*, localitate în Maram. din dreapta Tisei (Filipașcu, 1940). – Din *horn* + suf. *-eț* (MDA).

hornói, *hornoaie*, (hurloi), s.n. 1. Coș la casă; horn. 2. Gaură, ascunzătoare. – Der. din *horn* + suf. *-oi* (MDA).

horpotí, *horpotesc*, v.t. (reg.) A sorbi, a mânca zgomotos: “Că de când tot stărostești / Multe blide *horpotești*” (Bilțiu, 1990: 83). – Cf. *horpăi* (MDA).

hoșbot, *hoșboturi*, s.n. (reg.) Obiect casnic, vas de bucătărie: “Pe când a venit acasă, toate *hoșboturile* i-au fost întoarse hucurel prin casă” (Bilțiu, 1999: 98). – Et. nec. (MDA); cf. germ. *Hausstatt*.

hoștează, *hoșteze*, (oștează), s.f. (reg.) 1. Periferia unei localități; mahala. 2. Grup de case la marginea satului. 3. Totalitatea clădirilor și anexelor de pe lângă o gospodărie. ■ (top.) *Hoșteze* (*Hușteze*), fânațe în Ungureni (“Se pare că aici a fost vechea vatră a satului”, Vișovan, 2008); *Pe hoșteze*, parte a loc. Tăuții-Măgherauș, pe Valea Nistrului. – Din magh. *hóstád* (MDA, pentru var. *oștează*).

hóști, s.f., pl. Coji de boabe (de

mazăre) sau de semințe. – Cf. *hoște*, *huște* (MDA).

hoteán, s.m.f., adj. v. hotenar.

hotenár, *-ă, hotenari, -e*, (hotean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Hoteni. 2. (Locuitor) din Hoteni. – Din n. top. *Hoteni* + suf. *-ar*.

hótnog, s.m. v. hognoș.

hótnoș, s.m. v. hognoș.

hotroápă, s.f. v. hârtoapă (“teren accidentat”).

hovrileán, *-ă, hovrileni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Hovrila. 2. (Locuitor) din Hovrila. – Din n. top. *Hovrila* + suf. *-ean*.

hovrileáncă, *hovrilence*, s.f. Femeie originară din localitatea Hovrila. Locuitoare din Hovrila. – Din *hovrilean* + suf. *-că*.

hreábăn, s.n. v. hrebincă.

hrebíncă, *hrebinci*, (hreabăn, hreabân), s.f. (reg.) 1. Perie (cu dinți de lemn, “ori cu piele de ariciu” și, mai târziu, cu dinți de fier), prin care se trece fuiorul de lână (sau cânepă), după ce a fost zdrobit cu melița; razilă: “Cum s-o-nsărat, o început cu toți a melița cânepa, apoi o tras pân *hreabăn*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 139). ■ “*Hrebinca* e alcătuită dintr-un fund de lemn în care sunt bătute foarte des cuie de fier, prin care se trage fuiorul de cânepă. Apoi, ca să fie și mai curățat, se periază cu o perie care este alcătuită din rășină și păr de porc. Forma ei este rotundă și perii de porc sunt ținuiți în rășină” (Bârlea, 1924, II: 470). 2. Unealtă pentru culegerea afinelor, confecționată din scândurele subțiri de brad sau stejar, de forma unei cutii cu partea inferioară prelungită și deschisă, prevăzută cu dinți în formă de pieptene. 3. Paptân dublu (Maram. din dreapta Tisei). – Din ucr. *hrebinka* (MDA).

hrénzălă, *hrenzele*, (hrenzulă), s.f. (reg.) Plăcintă de cartofi cruzi, dați pe răzătoare, amestecați cu ouă, piper,

sare și făină, prăjite în grăsimi și consumate cu smântână sau lapte de oaie; mâncare evreiască: "*Hrenzele*, latkis, cum se spune în idiș, se fac din cartofi sau cu fructe, amestecat cu răzătură de mere și cartofi și ouă și cu smântână deasupra" (Pintea, 2013: 213). ■ "Curățam baraboi mulți și le dam pâ răzătoare, noi le zăcem *hrenzele*. Punem ouă, piper, un pic de bicarbonat, un pic de făină. Să coc ca chiftelele" (Idem). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *hrenzulă* "preparat culinar în formă de chiftea, din cartofi rași" (Grai. rom., 2000). – Posibil din jdd. *chremzle* (Țurcanu).

hrénzulă, s.f. v. *hrenzălă*.

hreúce, s.f., pl. Fructe: "Strânsul sau culesul (...) se desfășoară în septembrie-octombrie, când se culeg *hre-aucele*, piciocii și malaiul" (Faiciuc, 2008: 256). ■ *Zamă de hreuce* = compot din fructe uscate (la soare), înșirate pe o ață. – Et. nec. (MDA).

hribă, *hribe*, s.f. (reg.) Specie de ciuperci comestibile: "Fata dacă se mărită, / Gândești că-i o *hribă* friptă" (Bârlea, 1924, II: 208). ■ "Este un obicei în Maramureș consumarea preparatelor de ciuperci în perioada posturilor, înaintea sărbătorilor religioase" (Beres, Marta, 2002: 358). ■ (onom.) *Hrib*, *Hriban*, nume de familie în jud. Maram.; *Hribe*, poreclă în loc. Valea Stejarului; *Hribe-Coapte*, poreclă pentru locuitorii din Nănești. – Var. a lui *hrib*, din ucr. *hryb* "ciupercă" (DER, DEX) sau din sl. *chirbŭ* "spinare" (Cihac, DA, după DER).

hrinc, s.m. (reg.) 1. Pește afumat (în Maram. din dreapta Tisei). 2. Soi de pește (în zona Codru). – Et. nes.; ar putea fi un der. regr. din *hrincă* "bucată mare de mămăligă sau pâine" sau din *hering* "pește marin" (*Clupea harengus*) (< germ. *Hering*).

hrișcaș, (rișcaș), s.n. (reg.) Orez:

"Duc la biserică *hrișcaș*, făină. Îs în sama morțâlor. Acelea-s a popii" (Bilțiu, 2009: 72). – Din magh. *rizskása* "orez".

hrișcă, s.f. 1. Plantă alimentară (*Fagopyrum esculentum*): "*Hrișca* [era] folosită în hrana animalelor, dar și în pregătirea diferitelor preparate culinare" (Faiciuc, 2008: 258). ■ În trecut, era cultivată pe suprafețe întinse, fiind hrana țăranilor săraci. Din semințe se obținea făină, din care se prepara mămăliga. 2. (Oaie) cu pistrii deși pe obraz. ■ (onom.) *Hrișcă*, *Hrișcan*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *hrička*, pol. *hryczka* "grâu grecesc", prin intermediul magh. *haricska* (Scriban, Miklosich); din ucr. *hrecka* (Scriban, DEX).

hroășcă, s.f. v. *hoașcă* ("femeie bătrână și rea").

hroí, *hroiesc*, v.i. A sforăi; a froi, a horăi. – Formă onomatopeică.

hrúbă, *hrube*, (hurubă), s.f. (reg.) 1. Galerie subterană. 2. Gaură în pământ, beci, subsol, pivniță. 3. Colibă, bordei: "...copaci tari și copaci mari trebuitori pentru a face stolne, *hrube* și clădiri..." (Monografia, 1972: 522; document din 1347). 4. Dărăpănătură. ■ (top.) *Hurubă*, teren accidentat în Corioieni. ■ (onom.) *Hruban*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *hruba* "sobă" (DEX, MDA); din magh. *huruba* "bordei, colibă îngropată" (MDA).

huc, (hucurel, huculuc, huculeț, huculuț, hucuină), adv. (reg.) Tot, toată, toți, toate: "...tăț să-mbată și tăț s-aruncă pă jos *hucurel*" (Bilțiu, 2007: 213). ■ (în expr.) *Tot huc*, întărește pron. nehot. tot: "Dar or zinit tâlharii, pribegii, și or furat oile *tăte huc*" (Papahagi, 1925: 125). – Cf. *buc* (MDA).

húci, *huciuri*, s.n. Pădure mică, deasă; crâng; t'ers, corci: "Cine despărță doi dulci, / Ducă-i cord'ii carnea-n *huci*" (Calendar, 1980: 73). ■ (onom.) *Huci(u)*, nume de familie în jud. Ma-

ram.; *Huci*, poreclă în Moisei. – Din ucr. *hušca* “desiș” (DEX, MDA).

húdă, *hude*, s.f. (reg.) 1. Spărtură, gaură (în zid, în gard). 2. Perforație, gaură practică în rama capacului de la lăzile de lemn, în care intră țâțânile. ■ (top.) *Hudinul*, deal în Rozavlea. – Et. nec. (MDA); cf. sl. *hadŭ*, “cale, potecuță” (DEX).

huhuiet, *huhuietă*, *huhuiată*, adj. 1. Înalt. 2. Țuguiat, bombat: “Pă ce piatră *huhuietă*” (Bilțiu, 1990: 323). – Din *huhui* “deluleț” + suf. *-iet* (MDA).

huhuréz, *huhurezi*, s.m. Pasăre răpitoare de noapte, asemănătoare cu bufnița (*Strix aluco*; *Strix urelensis*). ■ (onom.) *Huhurezi*, poreclă pentru locuitorii din Negreia, Preluca, Chiu- zbaia și Ciolt. – Din *huhura* “a scoate sunete caracteristice speciei” + suf. *-ez* (DA, după DER; DEX, MDA).

huidúmă, *huidume*, s.f. Persoană înaltă și solidă; matahală: “Și cum a văzut-o, iute s-a și întors, că era tare, tare speriat de *huiduma* aceea, așa de mare cât o clăie de fân” (Bilțiu, 1999: 249). – Et. nec. (MDA).

húită, *huite*, s.f. Mulțime, grămadă. – Cf. *hurtă* (MDA).

hulă, *hule*, s.f. (pop.) Ocară. – Din sl. *hula*.

hulí, *hulesc*, v.t. (pop.) A spune vorbe de ocară: “Da’ apoi cele ce *hulescu* podoaba besericii, icoanele sfinte, și acele să fie blăstămați dela Dumnezeu...” (Bârlea, 1909: 212). – Din sl. *huliti* (Scriban, Șeineanu, DEX).

hulít, *-ă*, *huliți*, *-te*, adj. Ocărat, batjocorit. – Din *huli*.

hulpáv, *-ă*, *hulpavi*, *-e*, adj. Lacom la mâncare; mîncăcios. – Cf. bg. *hlupam*, scr. *hlapiti* “a înghiți lacom” (DEX, MDA).

húlpe, *hulpi*, s.f. (dial.) Vulpe: “*Hulpea* este ce mai înșelătoare dintre animalele sălbatice” (Bilțiu, 1999: 122). – Var. a lui *vulpe* (DER, DEX).

húlpuș, *-ă*, *hulpuși*, *-e*, adj. (reg.)

(Oaie) cu lână neagră-roșiatică. – Din *hulpe* + suf. *-uș*.

hulúbă, *hulube*, s.f. (reg.) Fiecare din cele două rude la care trage calul singur la căruță. – Din ucr. *holoblja* (DEX, MDA).

hunsfút, *hunsfuți*, (huntuț), s.m. (reg.) Persoană șmecheră, încrezută: “Plinu-i iadu de *hunsfuți* / Și raiu de oameni muți” (Lenghel, 1979: 166). – Din magh. *huncfut* (MDA); din germ. *Hundsfuada* (Țurcanu, 2005).

huntút, s.m. v. *hunsfut*.

hurducá, *hurduc*, v.t.r. 1. A (se) mișca, a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgâlțâi, a (se) zdruncina: “...da’ așe să clăte, că și pământul să *hurduca* când trăje de el” (Bilțiu, 2007: 59). 2. A se rostogoli: “...și-a scăpat fusul pe jos și fusul s-a *hurducat* drept la picioarele unuia dintre feciorii cei străini” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 144). – Formă onomatopeică (Șăineanu, MDA).

hurducát, *-ă*, *hurducați*, *-te*, adj. Scuturat, zgâlțâit, zdruncinat; hurțulit. – Din *hurduca*.

hurlói, s.n. v. hornoi (“horn”).

hurlúp, *hurlupi*, s.m. (reg.) Prune care nu se coc, se usucă în pom sau cad pe jos. – Et. nec. (MDA).

hurțulí, *hurțulesc*, (hurțului), v.t.r. A (se) scutura din pricina unui drum cu denivelări; hurduca: “Atâta l-o *hurțului* până s-o hrănit omu să îmble” (Faiciuc, 2018: 760). – Din *hurța*, var. a lui *hârța*, cf. magh. *hecehurca* “hârța-hârța” (Scriban).

hurțulít, *-ă*, *hurțuliți*, *-te*, adj. Scuturat, zgâlțâit; hurducat. – Din *hurțuli*.

hurțuluí, v.t.r. v. *hurțuli*.

hurúbă, s.f. v. *hrubă* (“beci; bordei; galerie”).

huruí, v.i. (ref. la căruțe) A face zgomot. – Onomatopee (DEX, MDA).

huruít, *huruitori*, s.n. Zgomot înfundat. – Din *hurui*.

husár, *husari*, s.m. (reg.; mil.) Soldat din corpul de cavalerie, în

armata maghiară: "Tăte rând de tufe mari / Și morminte de *husari*" (Papahagi, 1925: 169). ■ (onom.) *Husar(u)*, *Husarciuc*, nume de familie în jud. Maram.; *Husar*, poreclă în Borșa. – Din magh. *huszár* "călăreț" (Scriban, DEX, MDA).

húsoș, *husoși*, s.m. (reg.) Monedă ungurească de argint, de 20 de bani, care a circulat în Trans., în sec. XIX: "Spune-ne moarte Pintii, / Că noi bine te-om plăti / Cu taleri, cu *husoșii*" (Calendar, 1980: 132). – Din magh. *huszas* (Scriban, MDA); din ucr. *husoš* (Scriban).

hustupá, *hustup*, (hustupti, hutupti), v.t. A înfuleca: "Atunci câinele a luat tocana și a *hustupat-o* iute și s-a dus în traba lui" (Bilțiu, 1999: 312). – Et. nec. (MDA).

hustupát, -ă *hustupați*, -te, adj. Înfulcat. – Din *hustupa*.

húščă, *huști*, s.f. (reg.) Drob de sare: "Când laptele dă în foc (la stână), focul trebuie hușcuit (presărat cu sare de *huščă* - căpățână de sare albă) și cu iarbă verde" (Latiș, 1993: 82). ■ Sarea de *huščă* se obține prin fierberea apei de izvoare sau de bălți sărate. – Din ucr. *huska*.

hútă, *hute*, s.f. (reg.) Sirenă (într-o zonă minieră). ■ (top.) *Huta*, pas (587 m) între județele Maram. și Satu Mare, via Săpânța. – Din germ. *Hupe* "corn, sirenă; claxon".

hutuptí, v.t. v. *hustupa*.

hututúi, *hututuie*, s.m.f., adj. Persoană naivă, năucă, împiedicată, neîndemânică: "Și *hututuiele* nu au putut trage haina de pânză de pe ea" (Bilțiu, 1999: 403). – Cuv. autohton (Philippide, Vraciu); formă onomatopeică (MDA).

huțán, s.m. v. *huțul*.

huțucáu, *huțucăi*, s.m. Fecior zburdalnic: "Tot pe dealuri și pe văi, / Unde-i vede *huțucăi*" (Bârlea, 1924, II: 276). – Probabil din *huța*, *huțu*.

huțul, *huțuli*, (huțan), s.m. Populație de origine slavă ce vorbește un dialect ucrainean. ■ Au fost colonizați, în Maram., de autoritățile austriece: "În categoria a treia sunt de puși *huțulii*, colonizați de abia din secolul trecut în domeniile erariale de la izvoarele râului Tisa și Taras" (Mihaly, 1900: 284; dipl. 116). ■ (onom.) *Huțuleac*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *hucul* (DEX, MDA).

hútuť, s.n. v. *uțuť* ("leagăn").

húzăr, *huzări*, s.m. (reg.) Partea groasă a unui buștean; vârvar. – Din ucr. *huzer* (DAR, DER, MDA).

húzăt, s.n. Zgomot: "Pă când să iasă dintr-on sat, aude mare *huzăt* pân trare, pî la on om..." (Faiciuc, 2008: 679). – Et. nec.

huzdúp, interj. Cuvânt care imită căderea rapidă a unui corp greu: "De cap țup, / De cur *huzdup*, / De mnijloc pițârig" (Papahagi, 1925: 300). – Onomatopee (DER, DEX, MDA).

I

iá, pr. dem. (pop.) Forma scurtă a pron. dem. aceasta, această: “În *ia* sară minunată” (Calendar, 1980). – Var. a lui *iasta*.

iágă, s.f. v. oiagă.

iágăr, *iagări*, (iegăr), s.m. (reg.; înv.)

1. Pădurar; ardău, gornic de pădure. ■ Cu acest sens e atestat exclusiv în Maram. Istoric (ALR, 1956: 583), respectiv în satele rom. din dreapta Tisei. 2. Vânător: “Și eu numa că m-oi fa / Un *iegărel* tânărel” (Țiplea, 1906: 439). 3. Paznic de câmp; vătaf de țarină, gornic, pândaș, ardău. ■ (onom.) *lagăr*, *lagaru*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. austr. *Jäger* “vânător, pădurar” (MDA).

ián, (ien), interj. (reg.) Ia; hai, haida: “*Ian* scoală, stăpâne, scoală” (Papahagi, 1925: 238); “*Ien*, blăm, tu frate, cu mine / La o mănăstire sfântă” (Țiplea, 1906: 441). – Din *ia* + *-ni* (*-ne*) (DEX, MDA).

iarmaróc, *iarmaroace*, s.n. Târg la dată fixă; bâlci: “Ia, că mâni îi *iarmaroc* și or trece oameni către el cu vite” (Bilțiu, 2007: 48). (Moldova). – Din ucr. *jarmarok* (Scriban; DAR, după DER).

iasără, adv. Astă-seară; seara asta: “Și cam ce caț, dacă-i bine a întreba, la noi, în *iasară*?” (Bilțiu, 2007: 356). – Din *ias* + *sară*.

iástalalt, *iastalaltă*, (iestalalt), pron. dem. Acesta, aceasta: “Care curvar, tâlhar ori bătaș nu se temea de judecata Domnului în ceie viață, avea de ce să teme de judecata popii în viața

iastalaltă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 158). – Lat. **ecce-istu*, *ecce-ista* (DEX).

iatagán, *iatagane*, s.n. Sabie turcească: “Isolat cu totul de celaltă Europa prin confesiunea sa, iar de Constantinopole prin *iatagane*...” (Koman, 1937: 47). – Din tc. *yatağan* (Scriban, DEX).

iáz, *iazuri*, s.n. Îngrăditură din stâlpi, crengi și pietre, cu care se abate apa spre moară; zăgaz. – Din sl. *jazŭ* “canal” (DEX, MDA).

iazámă, s.f. v. azâmă (“pâine de aluat nedospită”).

ibdí, *ibdesc*, v.t. (dial.) A iubi: “Șapte vieți să viețuiesc, / Nu mă satur să *ibdesc*” (Ștețco, 1990: 315). – Var. a lui *iubi*.

ibdíť, -ă, *ibdiťi*, -te, adj. (dial.) Iubit. – Din *ibdi*.

ibóste, (ivoste), s.f. (reg.) Dragoste: “O cerut formăcătoare / Să le strâce *ibostea-re*” (Papahagi, 1925: 249). – Din sl. *ljubostŭ* (Scriban, MDA), cf. rad. i.-e. **leubh-* “a iubi, a-i plăcea, a ține la”.

ibót, adj. (reg.) Îndrăgostit. – Cf. *ibostnic*.

ibóvnic, *ibovnici*, s.m. (reg.; înv.) Amant, iubit. – Din sl. *ljubovnikŭ* (Scriban, DEX, MDA).

ibóvnică, *ibovnice*, s.f. (reg.; înv.) Amantă: “Asta mândră care-i mică, / Asta mi-o fost *ibovnică*” (Ștețco, 1990: 306). – Din *ibovnic*.

ibúng, *ibunguri*, s.n. (reg.; înv.; mil.) Manevră sau instrucție militară: “Nu-i scoți la *ibung* afară / Când e căldura de

vară / Și-i fugărești ca să moară” (Antologie, 1980: 512). – Din germ. *Übung* “exercițiu militar; instrucție” (MDA).

ic, *icuri*, s.n. 1. Pană de lemn de esență tare (sau cu vârful trecut prin foc), folosit la despicarea butucilor de lemn. 2. (la morile de apă) Lemnul lărgit la un capăt care se bagă în gârliciul pietrei alergătoare; limbă: “Ciudă mn-i pe cel mai mic / Că să-ndeasă ca un *ic*” (Calendar, 1980: 108). ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *ik* (lit. *ék*) (DEX, MDA).

icastău, s.n. v. iucastău (“dorn”).

iconár, *iconari*, s.m. Pictor de icoane. ■ (onom.) *Iconari*, poreclă pentru locuitorii din Văleni: “Vălenarii erau porecliți *iconari*. Că tot ceva mut s-o dus la o comandare (= înmormântare) și, la cât de bat o fost, s-o întors cu praporii acasă” (Ion Godja Oul, din Văleni). – Din *icoană* + suf. *-ar* (Scriban, DEX, MDA).

iedăreân, *-ă, iedăreni, -e*, (iederan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Iadăra. 2. (Locuitor) din Iadăra. ■ (onom.) *Iederan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Iadăra* + suf. *-ean*.

iedăreâncă, *iedărence*, (iede-reancă), s.f. Femeie originară din localitatea Iadăra. Locuitoare din Iadăra. – Din *iedărean* + suf. *-că*.

iederán, s.m.f., adj. v. iedărean.

iedereâncă, s.f. v. iedăreancă.

ieftișíg, *ieftișiguri*, (eftișig, eftișâg), s.n. (înv.) leftineală: “Au fost *ieftișig* în tot feliul, în marhă, în bucate, în Maramureș” (Bârlea, 1909: 13). – Din *ieftin* “la preț redus”, sincopat + suf. *-șig* / *-șag*.

iegăr, s.m. v. iagăr (“pădurar”).

iepán, *-ă, iepeni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Iapa. 2. (Locuitor) din Iapa. ■ (onom.) *Iepan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Iapa* + suf. *-ean* (> *-an*).

iepáncă, *iepence*, s.f. Femeie originară din localitatea Iapa. Locuitoare din Iapa. – Din *iepan* + suf. *-că*.

iepenésc, *-ească*, adj. Care aparține de Iapa, privitor la Iapa: “*Lecru iepenesc* = a cărui model de țesătură a fost adus din Iapa, localitate de lângă Sighetul Marmăției...” (Faiciuc, 2008: 191). – Din *iepan* “locuitor din Iapa” + suf. *-esc*.

ieráš, *ierașuri*, (eraș), s.n. (reg.; arh.) Unitate administrativ-teritorială în vechiul sistem comitates; plasă, subregiune: “...fiindu lăcuioriu în Băcicoel, în varmeghe Maramurașului, în *erașu-de-sus*...” (Bârlea, 1909: 13; doc. din 1747). – Din magh. *járás* “cerc, district”.

iergán, *iergane*, s.f. (înv.) 1. Batoză pentru cereale: “Până la începutul secolului nostru se treiera cu îmblăciul (astăzi, cu acesta se bate doar fasolea). Din primele decenii ale secolului nostru s-a folosit batoza (“ierganul”) cu tracțiune animală” (Șainelic, 1986: 29). 2. (min.) Crivac. – Et. nec.

ierhă, s.f. v. irhă.

iernátic, *-ă, iernatici, -e*, adj., s.n. 1. Caracteristic iernii. 2. (s.n.) Cantitatea de nutreț necesară oilor pe perioada iernii: “Nutrețul cât îl face pentru oi, îi *iernaticu* oilor” (ALRRM, 1997, h. 946). 3. (în expr.) *În iernatic* = a ierna oile la o persoană care are nutreț: “Să dau *în iernatic*, adică să dau cuiva să le ierneze” (Iapa); “Le *dă-n iernatic*, dacă n-are fân” (ALRRM, 1997, h. 946). – Din *iarnă* + suf. *-atic* (DEX).

iernéu, s.n. v. arneu (“coviltir la căruțe”).

ieroplán, *ieroplane*, s.n. (dial.) Aeroplan, avion. – Var. a lui *aeroplan* (< fr. *aéroplane*).

iertăș, *iertașuri*, s.n. (reg.) Teren de pe care au fost tăiați copacii; curătură, laz, oaș: “Oamenii puneau foc în jurul copacilor ca să se usuce și să-i taie, ca să-și facă *iertaș*” (Odobescu, 1973). ■

(top.) *lertașul*, pădure și fânațe în Cufoaia, Stoiceni, Vima Mare (Vișovan, 2008). – Din magh. *irtás* (MDA).

iertuî, *iertuiesc*, v.t. (reg.) A defrișa. – Probabil din *lertaș*.

iertuît, -ă, *iertuîți*, -te, adj. (reg.) Defrișat. – Din *iertui*.

ierugă, *ierugi*, s.f. (reg.) 1. Canal, jgheab la moară. 2. Teren mlăștinos, un fel de vâlcea, fără scurgere. 3. Râpă. ■ (top.) *lerugă*, fânațe în Rozavlea și Slătioara (Vișovan, 2005); top. frecvent și în satele din zona Codru. – Din sb., ucr., rus. *jaruga* (Scriban, MDA); din s. dial. *ier* “iarbă de slabă calitate” (Vișovan, 2002).

iestimp, (estimp), adv. În acest an: “Că mi-am pus tortul de-a moi / Și de *iestimp* și de an, / Într-o scoică de bostan” (Bilțiu, 2002: 249). – Lat. *istum tempus* (DEX).

ieudeán, -ă, *ieudeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea leud. 2. (Locuitor) din leud. ■ (onom.) *leudean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *leud* + suf. -*ean*.

ieudeâncă, *ieudence*, s.f. Femeie originară din localitatea leud. Locuitoare din leud. – Din *ieudean* + suf. -*că*.

iezări, v.i. (reg.) A izvorî: “În locul casei a *iezări* apă multă și s-a făcut un lac” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 146). – Din *iezer*, *iezăr* (MDA).

iezer, *iezere*, s.n. Lac adânc de munte; tău, ochi de mare. ■ (top.) *lezerul*, lac glaciar situat la 1.825 m alt., în căldarea glaciară *lezerul*, din Munții Rodnei, sub vf. Pietrosu (2.303 m), în rezervația naturală Pietrosul Rodnei; *lezerul Mare*, mlaștină situată pe Platoul Vulcanic Maramureș, formată într-un crater. (Sec. XVI). – Din sl. *jezerŭ* “lac” (DEX, MDA).

igúmen, s.m. v. egumen (“stareț”).

ijdăni, v.t. v. *ijdeni*.

ijdení, *ijdenesc*, (ijdăni), v.t. (reg.) 1. A face, a crea, a zidi, a întemeia: “El o *ijdenit* comuna leud că s-o așezat aici

cu familia lui...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 260). 2. A naște: “Un prunc mic o *ijdănit* / Și pe pământ o zănit” (Memoria, 2004: 139). ■ Termenul s-a conservat preponderent în colindele de factură religioasă. – Cf. *zădărî* (MDA).

ijdenít, -ă, *ijdeníți*, -te, adj. (reg.) Creat, zidit, întemeiat. – Din *izdeni*.

ilău, *ileie*, (ileu), s.n. 1. Nicovală mare, montată pe o buturugă, pe care se bate fierul înroșit: “...de săreau scântei din potcoave, ca și la cocie, când suflă cu foalele și bați pe *ilău*” (Bilțiu, 1999: 186). 2. Nicovală mică de fier, pe care se bate coasa; se înfige în pământ pe jumătate. – Din magh. *üllő* “nicovală” (DEX, MDA).

ilbán, -ă, *ilbeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ilba. 2. (Locuitor) din Ilba. ■ (onom.) *Ilban*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ilba* + suf. -*ean* (> -an).

ilbâncă, *ilbence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ilba. Locuitoare din Ilba. – Din *ilban* + suf. -*că*.

iliác, s.m. Anin de munte, liliac de munte (*Alnus viridis*). ■ Semnalat în Munții Rodnei. – Din *lilic* “plantă cu flori mov” (MDA).

ilíoi, *ilioaie*, s.n. (mit.) Zână malefică: “L-o tâlnit *ilíoi* cu *ilioaie*, / Străgoi cu străgoaie” (Papahagi, 1925: 284). (Maram.). – Din *iele* + suf. -*oi* (MDA).

ilistău, s.n. (reg.) Preparat industrial utilizat ca ferment pentru dospirea aluatului; drojdie. – Din magh. *élesztő* “drojdie” (MDA).

ilíš, *ilișuri*, s.n. (reg.) 1. Scaun, de regulă cu arcuri, din piele, care se așază peste loitre, la căruțele țărănești: “Văd că-i *ilíš*, scaun de acela cu fedăr; la sanie cu cai” (Bilțiu, 1999: 373). 2. Suport de lemn de forma unei scări, așezat pe sania trasă de animale, pentru transportul nutrețurilor. ■ (onom.) *Ilíš(an)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *ülés* “loc de șezut”.

im, *imuri*, s.n. Murdărie; noroi, mâl,

glod. – Lat. *limus* “mâl, noroi” (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *imolya* (Edelspacher, după DER).

imăș, *imașuri*, s.n. Teren necultivat folosit pentru pășunat; izlaz: “Cum stau ei mai mulți feciori afară pe *imaș*, să păzească vitele gazdei, bagă de seamă că vine drăguța lui...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 99). – Din magh. *nyomás* “câmp destinat pășunii” (DEX, MDA), printr-o formă interm. *nimaș* (Șăineanu).

imôs, -oasă, *imoși*, -oase, adj. Murdar, noroi, mocirlos. ■ (Top.) *Imoasa*, vale în Vima Mică (Vișovan, 2008). – Din *im* “noroi” + suf. -os, sau din lat. *limonus* (DEX).

inăș, *inași*, s.m. (reg.) 1. Flăcău. 2. Ucenic. (Trans.). – Din magh. *inas* “ucenic; valet” (MDA).

inăuân, -ă, *inăuani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Inău. 2. (Locuitor) din Inău. – Din n. top. *Inău* + suf. -an.

inăuâncă, *inăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Inău. Locuitoare din Inău. – Din *inăuan* + suf. -că.

indreă, s.f. v. *andrea*.

inelăr, -ă, *inelari*, -e, adj., s.m. Fabricant de inele; bijutier, giuvaergiu. – Din *inel* + suf. -ar (DEX, MDA).

ingă, (îngă), prep. Lângă: “Măd’eran crescut în iarbă, / Măi mândruț d’*ingă* apă” (Papahagi, 1925: 185). – Din *lângă*.

iní, *in*, v.i. (dial.) A veni; a zini: “*Ină*, tată, *ină!* / Oile furatu, / În țară mânatu” (Papahagi, 1925: 124); “Și o *init* acasă într-un an de vreme, cu acele dreptăți, că n-o putut mai iute a mere și a *ini* până la Împărăție” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 153). – Var. a lui *veni*.

injer, *injeri*, s.m. (pop.) Înger: “Ziceau că s-au luat în căsătorie *injerii* cu fete de-a țăranilor de aci, de pe pământ și au fost uriași” (Bilțiu, 1999: 147). ■ (onom.) *Injeru*, poreclă în Dumbrăvița. – Var. a lui *înjer*.

instrucțiune, *instrucțiuni*, s.f. Proces școlar de însușire a cunoștințelor: “E lucru cunoscut că poporului nostru *instrucțiunea* nu-i prea place, numai din silă face” (Câmpeanu, 2016: 80; doc. din 1888). – Din fr. *instruction*, lat. *instructio*, -onis (Scriban).

interés, *interese*, s.n. (înv.) Dobândă. – Din it. *interesse*, rus. *interes*, germ. *Interesse*.

internit, s.n. Azbociment: “Mai nou, locul dranițelor l-a luat tabla și *internitul*, materiale mai rezistente” (Faiciuc, 2008: 113). – Var. a lui *eternit* (< germ. *Eternit*, fr. *éternit*).

iobán, adj. Mare, dezvoltat. – Probabil din magh. *jobban* “mai bine”.

ióf, *iofi*, s.m. (reg.) Latifundiar maghiar în Trans.; conte, grof: “*Iofule*, măria ta”; “Bag sama, e numele împăratului; acela-i ca un grof” (Papahagi, 1925). – Din *grof*.

iói, (iui), interj. Cuvânt care exprimă nemulțumire, surpriză, indignare, mirare, admirație, frică etc.; vai: “*loi* de mine, hăi soacră” (Memoria, 2001: 113). – Din magh. *jaj* (Farcaș, 2009); formă onomatopeică.

ioság, *iosaguri*, s.n. (reg.) Proprietate, moșie; avere, avuție: “Ies afară, n-am *iosag*, / Ce focuțu’ să mă fac?” (Țiplea, 1906). (Sec. XVI). – Din magh. *jószág* “avere” (DLRM, MDA).

ipen, -ă, *ipeni*, -e, adj. (reg.) 1. Întreg (din punct de vedere fizic). 2. Sănătos: “Care putea fugi mai *ipen*, acela scăpa, care era mai slab, acolo rămânea mort” (Bilțiu, 1999: 122). – Din magh. *épsen* (MDA).

ipului, *ipului*, v.t. (reg.) A clădi: “...și atunci s-au *ipuluit* curtea ce de piatră și casa ce popască într-acele vremi” (Darius Pop, 1938: 13). – Din magh. *épült* (Darius Pop).

ipuluít, -ă, *ipeluiți*, -te, adj. (reg.) Clădit. – Din *ipelui*.

îrcă, *irci*, s.f. (reg.; înv.) Caiet (de școală). ■ În Maram. Istoric, dar și în satele din dreapta Tisei. – Din magh. *irka* “caiețel” (MDA).

îrhă, *irhe*, (ierhă), s.f. (reg.; înv.) 1. Ornament pe pieptar. 2. Șubă (în satele din dreapta Tisei). – Din magh. *irha* “piele” (MDA).

îrimă, s.f. v. irmă.

îrmă, *irme*, (irimă), s.f. (dial.) Inimă. – Var. a lui *inimă*, cu rotacismul lui -n- intervocalic și cu sincopa celui de al doilea i (Frățilă).

iroasă, *iroase*, s.f. (mit.) Zână rea, duh rău; iele, ilioi, vântoase, frumoase etc.: “Nu te văita / Că eu pă toți oi striga: / Tăte *iroasele* / Și vântoasele / Și moroi / Și strigoi / Și d'eot'itori” (Papahagi, 1925: 283). – Cf. *irează*, *eres* (MDA); posibil din *irodițe* “iele”, prin contaminare cu *vântoase*, *frumoase* “iele”.

iscodí, *iscodesc*, v.t. A cerceta cu de-amănuntul, a spiona: “Ei *iscodeau* pe la țărani, în care sat se găsește câte-un asupritor” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 175). – Din sl. *sŭhoditi* “a cerceta” (Scriban, Șăineanu); din sl. *ischoditi* (DEX).

iscodít, -ă, *iscodiți*, -te, adj. Cercetat, spionat. – Din *iscodí*.

ismolenci, s.m. v. smolenci (“haine păcurărești”).

isprădí, *isprădesc*, v.t.r. (pop.) A face ceva rău, a face o boacăna. – Var. a lui *isprăvi*.

ísta, pron. dem. v. aiesta.

ișlău, s.n. (reg.) Daltă cu tăiș trapezoidal, cu vârful drept, folosită la prelucrarea lemnului. – Et. nec.

ișpán, s.m. v. șpan (“viceguvernator”).

íștialaltí, pron. dem. (reg.) Aceștia: “Unul din acela (urias, n.n.) putea fi cât douăzeci și cinci de *iștialaltí* (oameni normali, n.n.), înnoați laolaltă” (Bilțiu, 1999: 144). – Var. a lui *așteia*, *aceștia*.

ítros, -oasă, *itroși*, -e, adj., s.m. 1.

Matinal. 2. Slujba religioasă care se face dimineața: “Să fii gazdă veselos, / Să poți merge la *itros*” (Bârlea, 1924, I: 132). 3. Utrenie, mânecare, care premerg liturghiei. – Et. nec. (MDA); din gr. *óρθρος* “auroră, utrenie”, probabil contaminat cu sl. (*j*)*utros* “azi-dimineață” (Scriban).

itulí, *itulesc*, v.t. (reg.) A lucra, a se îndeletnici cu ceva. – Et. nec.

îță¹, *îțe*, s.f. Partea războiului de țesut prin care se trag firele la urzitură: “Câți or mâna găștile / Tăț or trage *îțele*” (Memoria, 2001: 100). ■ “*Îțele* sunt făcute din tort de cânepă, din bumbac sau din lână; servesc pentru rostatul pânzei; sunt mișcătoare în sus și în jos cu ajutorul ponojilor, purtați de apăsarea piciorului” (Bârlea, 1924, II: 469). – Lat. *licia* “urzeală, fir” (DER, DEX, MDA).

îță², *îțe*, s.f. (dial.) Viță, neam: “*Îța* me cu *îța* ta / Șohan nu-i de-asemenea” (Țiplea, 1906: 470). – Din *viță*, prin palatalizarea lui v + i > y > i.

îțălár, *îțălari*, s.m. Moluscă de broască; vițelar. – Din *vițel*, prin palatalizare + suf. -ar.

îție, *îții*, s.f. (reg.; înv.) Măsură veche pentru lichide: “Să bem vin cu *îția*, / Să ne-mpărțim dragostea” (Papahagi, 1925: 203). – Din magh. *icce* “jumătate” (Bud, Țiplea, MDA).

iucastău, *iucastauă*, (icastău, licastău, lucastău), s.n. (reg.) Unealtă ascuțită cu care se fac găuri în cercurile de fier (la roți); dorn, priboi. – Din magh. *ljukasztó* “dorn” (MDA, pentru var. *licastău*).

iugăr, *iugăre*, s.n. (înv.) Unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu 0,57 ha, utilizată în Trans.: “În Maramureș se întrebuințează *iugărul*. *Iugărul unguresc* e de 1.200 de stânjeni pătrați. *Iugărul cadastral*, de 1.600 de stânjeni pătrați. *Iugărul*, în Maramureș, se măsoară de către țărani cu ruda” (Bârlea, 1909: 239). – Lat. *iugerum* “măsură agrară”

(sec. XVIII) (DER, DEX, MDA).

iúhă, s.f. (reg.) Lemnul de sub ștraf care ține ruda în sus. – Din magh. *juha* (MDA).

iui¹, *iui*, v.i. A striga, a chiui: "...nu știu unde a fost ea slujnică și s-a dus într-o noapte și a *iuit*" (Bilțiu, 1999: 182); "*Iuiește* și tu, fată, / Nu sta cu gura căscată" (Bilțiu, 1994: 269). – Din interj. *iu* "strigăt repetat la horă" + suf. -*ui* (după chiui) (DEX, MDA).

iui², interj. v. ioi.

iuit, *iuituri*, s.n. Chiuit. – Din *iui*.

iuitură, *iuituri*, s.f. Chiuitură. – Din *iui*.

iúpcă, s.f. (reg.) Fustă. – Din ucr. *iupka* (Farcaș, 2009).

iuș, *iușuri*, s.n. (reg., înv.) 1. Avere. 2. Drept de moștenire: "Dăm această carte *iuș* astei beserici..." (Socolan, 2005: 186; doc. din 1814). – Din magh. *ius* (MDA).

iutiúc, (dial. iut'iuc), adv. lute. – Din *iute* "repede" + suf. -*uc*.

ivóste, s.f. v. iboste ("dragoste").

izán, *izeni*, s.m. (onom.) Nume colectiv dat locuitorilor din satele de pe Valea Izei: "Dup-on câne de *izan*" (Bârlea, 1924, II: 10). – Din *Iza* (curs de

apă ce izvorăște din Munții Rodnei și se varsă în Tisa) + suf. -*ean* (> -*an*).

izáncă, s.f. Femeie de pe Valea Izei. – Din *izan* + suf. -*că*.

izerói, s.m. Iederă: "Zis-a badea de la noi / Să-i fac struț cu *izeroi*" (D. Pop, 1970: 154). – Probabil din *iederoi*.

ízmă, *izme*, s.f. (bot.) Mentă (*Mentha piperita*). – Din magh. *izmat* (MDA).

izuí, *izuiesc*, v.t. A schimba cursul apei prin ridicarea unui obstacol în calea cursului natural. – Din *iaz* + suf. -*ui* (Frățilă).

izvárniță, *izvarnițe*, s.f. (reg.) Zărul rezultat din laptele de oi după ce se alege cașul: "I-o dat de mâncare cum au păcurarii *izvarniță*, tocană" (Bilțiu, 2007: 156). ■ Termen utilizat în satele de pe Valea Marei, inclusiv Sighet, Săpânța și Petrova; de la Rozavlea până la Borșa se folosește sin. zer (ALRRM, 1971: 380); atestat și în Maram. din dreapta Tisei. – Din sl. *zavariti* (Papahagi, 1925); dintr-un ucr. **izvarnica* sau **izvarica* (cu substituție de sufix), neatestat, din (*i*)*zvarjati* "a fierbe" (DA, după Frățilă).

I

îhî, interj. Da, de acord, desigur. – Formă onomatopeică.

îmbăieră, *îmbăierez*, v.t. (reg.) A lega cu băieri; “a lega cămașa sau sumanul la grumazi” (Bud, 1908). – Din *în-* + *baieră* “șiret, curea, sfoară” (DEX, MDA).

îmbăierăt, -ă, *îmbăierați*, -te, adj. (reg.) Legat cu baiere: “Cu desagi *îmbăierați* / Și cu ochii lăcrămați” (Gherman, 1938: 12). – Din *îmbăiera* (DEX, MDA).

îmbălăciune, *îmbălăciuni*, s.f. (reg.) Vorbă urâtă; înjurătură. – Var. a lui *îmbălătură*.

îmbălătură, *îmbălături*, s.f. 1. Plin de bale; îmbălat, spurcat. 2. Înjurătură. – Din *îmbăla* + suf. -*ătură* (DEX, MDA).

îmbălțuî, *îmbălțuiesc*, v.t. (reg.) A lega balțul pe capul miresei: “Apoi sara *îmbălțuiesc* pă mn'ireasă” (Papahagi, 1925). – Var. a lui *îmbălțare* (MDA).

îmbălțuî, -ă, *îmbălțuiți*, -te, adj. (reg.) Legat cu balț. – Din *îmbălțui*.

îmbărbântă, *îmbărbântez*, v.t. (reg.) A împodobi cu bărbânoc (de obicei, steagul de nuntă). – Din *în-* + *bărbânoc* “saschiu”, contaminat cu *bărbânță*.

îmbărbântăt, -ă, *îmbărbântați*, -te, adj. (reg.) Împodobit (cu bărbânoc). – Din *îmbărbânta*.

îmbătăciune, *îmbătăciuni*, s.f. (med.) Amețală: “Dar, de-atunci, ori de câte ori intra pe ușă, avea amețele și *îmbătăciuni* de cap” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 205). – Din *îmbăta* “a se ameți cu băutură” + suf. -*ciune* (MDA).

îmbârligă, *îmbârlig*, v.t.r. 1. A (se) amesteca. 2. A împleti. 3. A (o) încurca. – Din *în* + *bârliga*.

îmbârligăt, -ă, *îmbârligați*, -te, adj. 1. Încurcat. 2. Amestecat. – Din *îmbârliga*.

îmbârligătură, *îmbârligături*, s.f. 1. Amestecătură. 2. Împletitură. 3. Încurcătură. – Din *îmbârliga* + suf. -*ătură*.

îmbe, num. (arh.) Ambele: “Și o băgat *îmbe* picioarele în cizmă” (Papahagi, 1925: 125). – Lat. **ambi*, *ambae* (DA, după DER; DEX).

îmbiță, *îmbițez*, v.t. (reg.) A albi. – Din *în-* + *biță* “lână de culoare albă”.

îmbițat, -ă, *îmbițați*, -te, adj. (reg.) Albit: “Oile cele-*mbițate*” (Bilțiu, 1990: 17). – Din *îmbița*.

îmblăciu, *îmblăcie*, *îmblăcii*, s.n. (reg.) Unealtă agricolă folosită la treieratul manual, alcătuită din două piese mobile, una mai lungă (îndârja) și una mai scurtă (hădărau) legate prin curele (ogläji) sau belciug de fier: “Snopii erau bătui cu *îmblăciul*, după care erau întorși pe cealaltă parte” (Dăncuș, 1986: 44). – Din *îmblăcit* + suf. -*iu* (MDA).

îmblătă, *îmblăte*, (umblătă), s.f. 1. Mers. 2. Aglomerație. 3. (min.) Suitor; construcție înclinată prin care se circulă între două orizonturi miniere. – Var. a lui *umblat*.

îmblăti, *îmblătesc*, v.t.r. 1. A bate cerealele cu îmblăciul pentru a le scoate semințele. 2. A trânti. 3. A lovi, a izbi, a îmbrânci (pe cineva): “Pintea

chiuia ca la nuntă, că prindea câte doi o dată și îi *îmblătea* deolaltă...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 222). 4. (r.) A se agita, a se foi: “Se *îmblătește* de trăsnește” (Memoria, 2001: 102). – Cf. sl. *mlatiti* “a bate” (DEX, MDA).

îmblătît, -ă, *îmblătiți*, -te, adj. Bătut, trântit. – Din *îmblăti*.

îmboldî, *îmboldesc*, v.t. A împinge pe cineva la o acțiune; a îndemna: “Și Balcu îi tăt *îmboldé* pe oameni: Tra, mă, loa’...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 261). – Din *în-* + *bold* “ac” (sensul primar este “a împunge un animal cu bățul”) (Scriban, DEX); din *în-* + *boldi* (MDA).

îmboldît, -ă, *îmboldiți*, -te, adj. Îndemnat. – Din *îmboldi*.

îmbondorî, (îmbondări, bondări), v.t.r. A (se) îmbrăca cu multe haine; a (se) înfofoli. – Din *îm* + *bondă* “haină de blană”.

îmbondorît, -ă, *îmbondoriți*, -te, (bondărit), adj. Înfofolit. – Din *îmbondori*.

îmborbocă, v.r. (reg.) A se răsturna, a se da peste cap. – Et. nec.

îmborbocăt, -ă, *îmborbocați*, -te, adj. (reg.) Răsturnat, îmburdât. – Din *îmborboca*.

îmboțî, îmboțesc, v.t.r. (reg.) A (se) șifona, a (se) mototoli. – Din *în-* + *boțî* (Scriban).

îmboțît, -ă, *îmboțiți*, -te, adj. (ref. la haine) Șifonat, mototolit. – Din *îmboțî*.

îmbrătoșă, *îmbrătoșez*, v.t. (reg.) 1. A lua în brațe, a strânge în brațe: “Cupcea, când să bătea, își lua cuțitu’ în dinți, *îmbrătoșa* câte patru oșeni deodată...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 294). 2. A îmbrățișa (o idee), a accepta: “...vedem pe Latzk, fiul voievodului Bogdan maramureșean, *îmbrătoșând* legea catolică în anul 1372” (Mihaly, 1900: 94; dipl. 40). – Var. a lui *îmbrățișa* (DEX, MDA).

îmbrătoșăt, -ă, *îmbrătoșați*, -te, adj. (reg.) Îmbrățișat. – Din *îmbrătoșa*.

îmbrobdî, *îmbrodbesc*, (îmbrobodi),

v.t. (reg.) 1. A acoperi capul cu o basma. 2. A înșela, a păcăli, a amăgi, a duce cu vorba. – Var. a lui *îmbrobodi* (DEX, MDA).

îmbrobdît, -ă, *îmbrobdiți*, -te, (îmbrobodit), adj. (reg.) 1. Cu capul acoperit cu o basma: “Și cum o ajuns între hotară, numai că i-o ieșit înainte o femeie, atâta de frumoasă cum n-o mai fost pă lume alta, îmbrăcată cum nu era nime ca ie și *îmbrobodită* frumos și înapoi, ca orice nevastă tânără” (Bilțiu, 2007: 83). 2. (fig.) Înșelat, păcălit. – Din *îmbrobdî*.

îmbucă, *îmbuc*, v.t. 1. A gusta din mâncare: “Bună zua, om bogat. Nu ni da și la noi să *îmbucăm* ceva?” (Bilțiu, 1999: 348). 2. A înfuleca. – Lat. **imbuccare* (DEX, MDA).

îmbucăt, -ă, *îmbucați*, -te, adj. Înghițit, înfulecat. – Din *îmbuca*.

îmbuieci, *îmbuiecesc*, v.r. (reg.) 1. A se veseli, a chefui. 2. (despre plante) A crește, a se dezvolta. – Din *în-* + *buieci* (Scriban, MDA).

îmbulzăștină, *îmbulzaștini*, s.f. (reg.) Înghesuială; îmbulzeală. – Din *îmbulzi* + suf. -*aștină*.

îmbulzăt, -ă, *îmbulzați*, -te, (îmbulzit), (dial. îmbuldzăt), adj. 1. Înghesuit, strâns unul în altul. 2. Coșat, adus de spate. ■ Termen utilizat preponderent în satele de pe văile Vișeu și Iza; în rest, se folosește sin. gârb, cujd’it, gujd’it (ALRRM, 1969: 111). – Din *îmbulzi*.

îmbulzeală, *îmbulzeli*, s.f. Înghesuială, aglomerație. – Din *îmbulzi* + suf. -*ea* (DEX, MDA).

îmbulzî, *îmbulzesc*, v.t.r. A se ghemui, a (se) înghesui, a (se) îngrămădi. – Din *în-* + *bulz* “cocoloș, bulgăre” (DER, DEX, MDA).

îmbumbă, *îmbumb*, (îmbumbi, bumbi), v.t.r. (reg.) 1. A închide nasturii la haină. 2. (fig.) A închide ochii, a muri: “Atâta îmi doresc: să *îmbumb* ochii liniștit” (Moșul Zaharia, loc. Mara,

2004). – Din *în-* + *bumb* “nasture” (Scriban, DEX, MDA).

îmbumbăt, -ă, *îmbumbați*, -te, adj. (reg.) Închis la nasturi. – Din *îmbumba*.

îmbună, *îmbunez*, v.t.r. A (se) calma, a (se) liniști, a (se) potoli. – Din *în-* + *bun* (Scriban, DEX, MDA).

îmbunăt, -ă, *îmbunați*, -te, adj. Calmat, liniștit, potolit. – Din *îmbuna* (DEX, MDA).

îmburdă, *îmburd*, v.t.r. A (se) răsturna: “Când vântuțu' și-a sufla, / Vântu' casa a-*mburda*” (Bârlea, 1924, II: 285); “În 1843 s-au legat cărțile bisericii, într-o mercuri, apoi sâmbătă s-au *îmburdat* turnul bisericii, în luna lui noiembrie, în 25 de zile” (Socolon, 2005: 172). – Et. nec. (MDA).

îmburdăt, -ă, *îmburdați*, -te, adj. Răsturnat, doborât. – Din *îmburda* (MDA).

îmbursucă, *îmbursuc*, v.r. (reg.) A se mânia, a se supăra: “Bătrânul Stan, în timpul acesta mârâia și se *îmbursuca* pentru toate nimicurile...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 34). – Din *în-* + *bursuca* “a se burzuli” (MDA).

îmbursucăt, -ă, *îmbursucați*, -te, adj. (reg.) Supărat, îmbufnat. – Din *îmbursuca*.

împăcăciune, *împăcăciuni*, s.f. (înv.) Împăcare: “...atunci *împăcăciunea* celor două eclezie, cel puțin aici, în Transilvania, era să fie și mai perfectă” (Koman, 1937: 46). – Din *împăca* + suf. -*ăciune* (DEX, MDA).

împăciui, v.t.r. (rar) A (se) împăca: “...sistând procesul ce a curs între dânșii, s-au *împăciuit* înaintea sedriei...” (Mihaly, 1900: 743; dipl. 307). – Din *în* + *pace* (< lat. *pax*, *pacis*) + suf. -*ui* (Scriban, DEX).

împăciuire, *împăciuri*, s.f. Împăcare. – Din *împăciui*.

împăciuit, -ă, *împăciuiți*, -te, adj. Împăcat, liniștit. – Din *împăciui*.

împărătuș, *împărătuși*, (împărățâl), s.m. (anat.) Apendice situat în cavitatea

bucală; țâfloc, înd'ițătoare, țâmburucu' din fundul gurii: “Din *împărătuș*, / De sub *împărătuș*, / Din vinele grumazilor” (Bârlea, 1924, II: 381). ■ Termen general în jud. Maram.; semnalat și în nordul Moldovei și sporadic în Crișana; în Banat și Oltenia se folosește sin. limburuș (ALR, 1938, h. 48). – Din *împărat* “suveran” + suf. -*uș* (MDA).

împărățâl, s.m. v. *împărătuș*.

împărăți, *împărătesc*, v.i. (înv.) A conduce, a cârmui ca împărat: “Atunce *împărăte* la Indie Poriu împăratu și *împărăte* la Roma Tarachenie împărat și *împărăte* la Machedonia Filipu împărat...” (Bârlea, 1909: 113). – Din *împărat* (DEX, MDA).

împărtaștină, *împărtaștini*, (împărtaștină), s.f. Împărtașală: “Ne-o făcut *împărtaștină* la loc” (Papahagi, 1925). – Din *împărți* + suf. -*aștină*.

împărtașanie, *împărtașanii*, s.f. Cuminecătură, grijanie. – Din *împărtași* + suf. -*anie* (Scriban, DEX, MDA).

împărtaștină, s.f. v. *împărtaștină*.

împelină, v.r. (reg.) A se amărî, a deveni amar ca pelinul: “Că de când te-am așteptat / Gura mi s-a-*mpelinat*, / Nu-i bună de sărutat” (Antologie, 1980: 314). – Din *în-* + *pelin* (MDA).

împelinăt, -ă, *împelinați*, -te, adj. (reg.) Amărui. – Din *împelina*.

împerină, *împerinez*, v.i. (pop.) A umplea de perini. – Din *în* + *perină*.

împerinăt, -ă, *împerinați*, -te, adj. (pop.) Plin de perini: “Tu, mândră, te-ai lăudat / C-ai un pat *împerinat*” (Bilțiu, 2002: 272). – Din *împerina*.

împiciorogă, v.r. A se pune pe picioare; a se întrema. – Din *în-* + *piciorog*, *picioroage* “catalige” (Scriban, MDA).

împilî, *împilez*, (dial. împt'ili), v.t.r. 1. A nu se mai dezvolta. 2. A presa, a apăsa. – Moștenit din lat. *impillare* (MDA).

împilît, -ă, *împiliți*, -te, (dial. împt'ilit), adj. Nedezvoltat, necrescut; pipernicit. – Din *împili*.

împintecă, v.t. A îndemna calul (cu pîntenii). – Din *în-* + *pinten* + -ca; cf. *împintena*.

împirilă, v.r. (reg.) (ref. la un teren) A se umplea de pir. – Din *în* + *pir*.

împirilăt, -ă, *împirilați*, -te, (dial. împt'irilat), adj. (reg.) (Teren) plin de pir: "Pă câmpuțu-*mp't'irilat*" (Papahagi, 1925: 261). – Din *împirila*.

împistră, v.t. v. *împistri*.

împistrî, *împistresc*, (împistra), v.t. (reg.) A decora, a broda, a încondeia: "Ouăle să feștesc și *împistresc* cu coji de ceapă. Le *împistram* cu frunze de trifoi, leuștean" (Bilțiu, 2009: 107). – Cf. sl. *pîstriti* (Scriban, DEX, MDA).

împistrire, *împistriri*, s.f. Decorare, brodare. – Din *împistri*.

împistrît, -ă, *împistriți*, -te, adj. (reg.) Decorat, încondeiat. – Din *împistri*.

împistrătoare, *împistrători*, s.f. (reg.) Femeie pricepută în ale țesătoriei, în confecționarea cergilor, a covoarelor tradiționale: "Treabă să fii loatră și să ai cap bun să știi face așa: acele femei sîn' rare pân sat și le zăcem '*mpkistritoare*'" (Ileana Ciceu, după Papahagi, 1925: 96). – Din *împistra* "a decora" + suf. -ătoare.

împoporă, *împoporez*, v.t. (înv.) A popula: "...ar fi tradițiune după care principele Koriatovics ar fi *împoporat* valea Talaborului" (Mihaly, 1900: 284; dipl. 116). – Din *în* + *popor* (DEX).

împoporăt, -ă, *împoporați*, -te, adj. (înv.) Populat. – Din *împopora*.

împrelestît, adj. v. *împrelistit*.

împrelistît, -ă, *împrelistiți*, -te, (împrelestit), adj. (reg.) 1. Afurisit, blesmat: "Ești o rujă scuturată, / Din vița cea blăstămată; / Ești o rujă domolită, / Din vița cea-*mprelestită*" (Bârlea, 1924, I: 200). 2. Neastâmpărat: "-Cum l-om numi pă omul aista?, o întreat baba. -l-om spune Barbă-Cot-*Împrelestitu*" (Bil-

țiu, 2007: 67). – Din *împrelisti*.

împretenoșa, *împretenoșez*, v.r. (reg.) A se împrieteni, a deveni prieten cu cineva: "S-o *împretenoșat* cu iobagii..." (Bilțiu, 2013: 87). – Din *împrieteni* (prin contaminare cu prietenos).

împrimăvără, v.r. A se face primăvară. – Din *în-* + *primăvară* (DEX, MDA).

împrocesă, *împrocesez*, v.t. (înv.) A da în judecată (pe cineva). – Din *în* + *proces* (MDA).

împrocesăt, -ă, *împrocesați*, -te, adj. (înv.) Dat în judecată: "Gazda vitelor este obligat să despăgubească paguba fie în bani, fie în natură. În caz de refuz este *împrocesat*" (Corpus, 2004: 82). – Din *împrocesa*.

împrohodît, -ă, *împrohodiți*, -te, adj. (reg.) Legat de cineva până la moarte: "Vreu-ai să mă vezi la voi / *Împrohodită*-napoi / Și dacă n-oi aduce boi, / Numa' ochii mei cei doi" (Calendar, 1980: 100). – Et. nec. (MDA); din *în-* + *prohodi* "a face slujba morților".

împuteră, *împuterez*, v.i. (înv.) A da cuiva putere: "...șerbii lui Dumnezeu, tăți din Budești și din Vințești, cine cu cât (i-a) *împuterat* milostivul Dumnezeu, câte un mărieș..." (Bârlea, 1909: 61; doc. din 1745). – Var. a lui *împuteri*.

încălete, adv. v. *încalte*.

încâlte, (încalete), adv. Măcar, cel puțin: "Amu, apoi săturați-vă *încalte* de lapte" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 298). – Din *încă* + *alta* (Scriban, DEX, MDA).

încălă, v.r. A se îngrășa. – Lat. *incallare* (DLRM, MDA).

încălăt, -ă, *încălăți*, -te, adj. Îngrășat, umflat, dezvoltat. – Din *încălă* (DLRM, MDA).

încălțai, *încălțâie*, s.f. (înv.) Încălțăminte: "Mireștenii purtau ca *încălțâi* tradiționale opinci de oargă, cu gurgăi într-o parte..." (Faiciuc, 2008: 180). – Var. a lui *încălțări* (pl. lui *încălțare*).

încătrău, adv. (înv.) Încotro. – Lat. *in-contra-ubi*.

încârjoî, (încârjoia), v.r. (reg.) A se încârliga, a se încovoia, a se strâmba: “După șasă, beu și șapte, / Să nu mă-ncorjoi de spate” (Bilțiu, 2006: 102). – Din *în-* + *cârjă* “toiag încovoiat în partea de sus” (Scriban, DLRM, MDA).

încârjoia, v.r. v. încârjoi.

încârjoiat, -ă, *încârjoiați*, -te, (încorjoiat), adj. (reg.) 1. Încovoiat, încârligat. 2. Cocosat, aplecat, strâmb. – Din *încârjoia*.

încârligă, v.t.r. A (se) încreți, a (se) încovoia, a (se) cârlionța. – Din *în-* + *cârlig* (DEX, MDA).

încârligăt, -ă, *încârligați*, -te, adj. Încrețit, cârlionțat. – Din *încârliga*.

începătoare, *începători*, s.f. Vergea de care se leagă firele urzelii când se începe țesutul. – Din *începe* + suf. -*ătoare* (DEX).

începlăuă, v.t.r. (reg.) A se înnoda la șireturi (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *în* + *ceaplău* “șiret”.

începlăuăt, -ă, *începlăuați*, -te, adj. (reg.) Înnodat, legat (la șireturi). – Din *începlăua*.

încetinat, -ă, *încetinați*, -te, adj. Cu cetină; plin de ace de brad: “Voi, doi brazi *încetinați*, / Ce focu' vă legănați?” (Papahagi, 1925: 180). – Din *în-* + *cetină* “ac de brad” + suf. -*at* (MDA).

încetuluc, adv., adj. (reg.) Încet. – Din *încet* “fără viteză” + suf. -*uluc*.

înceotoră, v.r. v. închiotoră.

închiotoră, *închiotorez*, (înceoto-*ra*), v.r. (despre o haină) A se închide prin chetori. – Din *în-* + *cheotoare* “butonieră” (Scriban, MDA).

închipui, *închipuiesc*, (dial. înt'ipui), v.t.r. (pop.) 1. A transforma, a face, a întocmi: “Vin meșteri și mă cioplesc, / Icoane mă-*nchipuiesc*” (Bilțiu, 1996: 224). 2. A fotografia. 3. (r.) A sta într-o anumită poziție pentru a fi fotografiat; a poza. – Din *în-* + *chip* “față, înfățișare” + suf. -*ui* (Scriban, DEX, MDA).

închipuît, -ă, *închipuiți*, -te, adj. (pop.) Fotografiat. – Din *închipui*.

înciotă, v.r. (reg.) (despre animale) A se împerechea. – Din *în-* + *ciot*.

înciotăt, -ă, *înciotați*, -te, adj. (reg.) Împerecheat. – Din *înciota*.

încipcă, v.t. (reg.) A broda. – Din *în-* + *cipcă* “broderie”.

încipcăt, -ă, *încipcați*, -te, adj. (reg.) Dantelat, brodat; înstruțat. – Din *încipca*.

înciribă, v.t.r. (reg.) 1. A încuiba, a-și face cuib. 2. A se așeza în cuib: “Plânsuri de cu sară, / Duceți-vă-n târg la oi! / Acolo vă așezați, / Acolo vă *înciribați*, / La copilaș pace-i dați” (Antologie, 1980: 257). – Et. nec.

înciupă, v.t. (reg.) (ref. la porumb) A lega rod; “a țâpa ciup, mătasă”: “O *înciupat* mălaiu”, adică “țâpă ciucalău cela afară” (ALRRM, 1973: 806). – Din *în-* + *ciup* (MDA).

înciură, *înciurez*, v.t. (reg.) A coase la gherghef, a face ciur. – Din *în-* + *ciur* “broderie”.

încobilă, *încobilez*, (dial. încobd'ila), v.t. (reg.) A pune plugul pe cobilă. – Din *în-* + *cobilă* “suport de lemn pe care se transportă plugul”.

încondeiă, *încondeiez*, v.t. A desena (cu condeiul) și a picta ouăle de Paști cu motive specifice. – Din *în-* + *condei* “pensulă” (Scriban, DEX, MDA).

încondeiăt, -ă, *încondeiați*, -te, adj. Pictat, desenat. – Din *încondeia*.

încorcoșă, *încorcoșez*, v.i. (reg.) (ref. la grâu) A crește mai multe fire din același bob. – Din *în-* + *corcos* “necopt, crud”.

încordătură, *încordături*, s.f. (reg.; înv.) Cotitură, șerpuire de drum: “Cucule cu pene suri, / Nu cânta la-*ncordături*” (Papahagi, 1925: 192). – Din *încorda* + suf. -*ătură* (DEX, MDA).

încorjoiat, adj. v. încârjoiat (“cocosat”).

încrucșăt, -ă, *încrucșați*, -te, adj. Cu defect de vedere; care se uită

cruciș; sașiu. – Din *încrucși* „a așeza cruciș” (DEX, MDA).

încruntă, *încrunt*, v.t.r. (înv.) A (se) umple de sânge: „...ș-o ucis pă mă-sa, o-ncruntat-o ș-a mneu băiet s-o băgat s-o apere pe mă-sa” (Farcaș, 2009: 78). – Din *în* + *crunta* „a însângera” (MDA).

încruntăt, -ă, *încrunțați*, -te, adj. (înv.) Plin de sânge. – Din *încrunta*.

încuiă, *încui*, v.t.r. 1. (t.) A închide. 2. (r.) A se constipa. – Lat. **(in)cuneare* (DEX, MDA).

încuiât, -ă, *încuiți*, -te, adj. Constipat. – Din *încuia*.

încujdî, v.t. (reg.) A arcui (un băț, o nuia). – Var. a lui *încujbi* (MDA).

încujdît, -ă, *încujdiți*, -te, adj. (reg.) 1. Arcuit, îndoit, curbat. 2. Adus de spate: „Da' să băgau și feciori mândri, da' și câte unu *încujdit*” (Bilțiu, 2009: 209; vol. II). – Din *încujdi*.

încunți, (cunți), v.r. A se învăța, a se obișnui. – Din *în* + *cunți*.

încuntît, -ă, *încunțiți*, -te, (cuntit), adj. (reg.) Învățat, dedat. – Din *încunți*.

încuscîrî, *încuscresc*, (cuscîrî), v.r. A se face cuscu cu cineva: „Care are fecior de însurat cheamă pe una care are fată de măritat și să *cuscesc*” (Bilțiu, 2009: 125). – Din *în* + *cuscu* (MDA).

încuscîrît, -ă, *încuscîriți*, -te, adj. Înrudit cu cineva prin alianță. – Din *încuscîrî*.

îndatoră, *îndatorez*, (îndătora), v.r. A se obliga: „Georgiu din Dolha se *îndătorește* să-și arate donațiunea regească...” (Mihaly, 1900: 295; dipl. 122). – Din *în* + *dator*.

îndatorăt, -ă, *îndatorați*, -te, adj. Obligat. – Din *îndatora*.

îndăginî, -ă, *îndăginiți*, -te, adj. (reg.) Supărat, îndurerat, nemângâiat. – Din *îndăgini*.

îndăluî, *îndăluiesc*, v.r. (reg.) A se porni, a pleca. – Din magh. *indulni* „a porni” (MDA).

îndămână, (îndemână), adv. De

ajutor, de sprijin: „Și eu-s slabă și bătrână / Și n-am fată de-ndemână” (Papahagi, 1925: 226). – Din *în*- + *de* + *mână* (DER, DEX, MDA).

îndămânos, -oasă, *îndămânoși*, -oase, (îndemânos), adj. Îndemânatic: „Și-apoi, ca să poată trage și mai *îndămânos*, s-au suflecat, săracii, și la izmene...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 283). – Din *îndămână* + suf. -os (DEX, MDA).

îndărăpt, adv. v. îndărăt.

îndărăptă, v.r. v. îndărăta.

îndărăt, (îndărăpt), adv. Înapoi, în urmă, în spate: „Fetele numără parii din gard, *îndărăpt*, de la zece la unu” (Memoria, 2001: 11). – Lat. *in-de-retro* (DER, DEX, MDA).

îndărătă, (îndărăpta), v.r. A se înapoia, a se întoarce: „Uimă, uimată, / Înapoi te *îndărătă*” (Ștețco, 1990: 59). – Din *îndărăt*; cf. *îndărătnici*.

îndărătăt, -ă, *îndărățați*, -te, adj. Întors. – Din *îndărăta*.

îndârjă, *îndârjele*, s.f. (reg.) Coada lungă de la îmblăciu, care se ține în mână; dârjauă: „Și d-acolo coborâți, / Unde-i coasta cu nuiile / Și vă tăieți *îndârjele*” (Bârlea, 1924: 26). – Din *în*- + *dârja* „mâner; manivelă; nuia, băț”.

îndemână, adv. v. îndămână.

îndemânos, adj. v. îndămânos.

îndemnă, *îndemn*, v.i. A porni la drum, a pleca: „Am *îndemnat* pe la cântători și am sosit cătră sară” (Glosar, 1928). – Lat. **îndeminare* (Scriban, Șăineanu, DEX, MDA).

îndemnăt, -ă, *îndemnați*, -te, adj. Plecat, pornit. – Din *îndemna*.

îndesoăre, *îndesori*, (îndesore), s.f. (reg.; med.) 1. Constipație. 2. Diaree: „Dacă cutăruia i-i rău și are scaun prea des, sau, cum se zice, îi mere pântecelul prea tare, atunci trebuie să-i descântăm de *îndesoare*” (Bârlea, 1924, II: 382). ■ „Boală căpătată prin necumpăt în mâncare, în urma căreia te

scârbești și te îngrețosezi” (Țiplea, 1906). – Din *îndesa* + suf. -oare.

îndesorire, s.f. v. *îndesoare*.

îndestulă, *îndestulez*, v.t. A mulțumi (pe cineva). – Din *îndestul* “destul” (MDA).

îndestulăt, -ă, *îndestulați*, -te, adj. Mulțumit: “...dau din partea a noauă din Sarasău, ce li se cade, a treia parte, și sistând procesul dintre ei, se declară *îndestulați*” (Mihaly, 1900: 387; dipl. 162). – Din *îndestula*.

îndiă, *îndiu*, (înd'ia), v.t. (dial.) A îmbia, a îndemna; a invita, a pofti. – Var. a lui *îmbia*.

îndiăt, -ă, *îndiați*, -te, adj. (dial.) Îndemnăt; invitat, poftit. – Din *îndia* / *îmbia*.

îndoitură, *îndoituri*, s.f. Preparat culinar din făină de mălai, cu apă și bicarbonat, uneori și cu coade de ceapă și mărar, coapte pe plită. – Din *îndoi* “a amesteca cu apă + suf. -tură” (DEX, MDA).

îndrăcós, -oasă, *îndrăcoși*, -oase, adj. (reg.) 1. Rău. 2. Mofturos. 3. Capricios: “...numai că femeia frumoasă îi și *îndrăcoasă*” (Bilțiu, 2007: 409). – Din *îndrăci* “a se înrăi”.

îndrelúșă, s.f. v. *andrea*.

îndrugă, *îndrug*, v.t. A toarce firul spre dreapta: “O fată pricepută în vrăjuri pornește cu fusul pe la fiecare fată din șezătoare și *îndrugă* îndărăpt din vârful caierului de la fiecare fată” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 219). – Din *în-* + *drugă* “fus” (Scriban, DEX, MDA).

înfătoșă, *înfătoșez*, v.r. (reg.) A se înfățișa, a ieși în față, a se arăta: “...densul era unul dintre cei zece notabili (...) care s-au *înfătoșat* cu regina Maria și cu muma ei, regina vedua Elisabeta, în Györ” (Mihaly, 1900: 111; dipl. 50). – Var. a lui *înfățișa* (Scriban, DEX, MDA).

înfătoșăt, -ă, *înfătoșați*, -te, adj. (reg.) Înfățișat, arătat. – Din *înfătoșa*.

înferecă, *înferec*, v.t. (înv.) 1. A

încuia, a închide. 2. A lega: “Îl vede pă slugă tăt *înferecând* droduri, de ai zâs că vre să leje tătă pădurea” (Bilțiu, 2007: 225). 3. A încătușa. – Din *în-* + *fereca* (MDA).

înferecăt, -ă, *înferecați*, -te, adj. Încuiat, închis; înveregat, plin de inele și verigi de fier: “Cu fluieru-*nferecat*” (Calendar, 1980: 5). – Din *înfereca*.

înfermecă, (înfurmăca), v.t. (reg.) A fermeca, a vrăji. – Din *în-* + *fermeca* (MDA).

înfermecăt, -ă, *înfurmăcați*, -te, (înfurmăcat), adj. (reg.) Vrăjit, fermecat. – Din *înfermeca*.

înfleșcheră, *înfleșcherez*, v.t. (reg.) A orna, a broda. – Et. nec.

înfleșcherăt, -ă, *înfleșcherați*, -te, adj. (reg.) Ornamentat, brodat: “C-on cojoc *înfleșcherat*” (Bilțiu, 1996: 126). – Din *înfleșchera*.

înfocăciune, *înfocăciuni*, s.f. (reg.; med.) Febră, temperatură; foc. ■ Termenul a circulat preponderent pe Valea Marei. – Din *înfoca* “a înfierbânta” + suf. -ciune, cf. *înfocătură*.

înofolî, *înofolesc*, v.r.t. A (se) îmbrăca cu multe haine groase. – Et. nec. (MDA).

înofolît, -ă, *înofoliți*, -te, adj. Îmbrăcat cu multe haine. – Din *înofoli*.

înfomăcă, v.t. v. *înfurmeca*.

înfomăcăt, adj. v. *înfurmecat*.

înfugări, *înfugăresc*, v.t. (reg.) A alerga, a fugări (pe cineva). – Din *în-* + *fugări*, cf. *înfuga*.

înfugărit, -ă, *înfugăriți*, -te, adj. (reg.) Fugărit, alergat. – Din *înfugări*.

înfurcătură, *înfurcăhuri*, (înfurcitură), s.f. (reg.) Bifurcație de drumuri: “Și la o vreme a ajuns la o *înfurcătură* de ulițe” (Bilțiu, 1999: 191). – Din *înfurci*.

înfurcî, v.r. (reg., înv.) A se bifurca. – Din *în* + *furcă* (DEX, MDA).

înfurcît, -ă, *înfurciți*, -te, adj. (reg., înv.) Bifurcat, despărțit. – Din *înfurci* (MDA).

înfurcitură, s.f. v. *înfurcătură*.

îngă, prep. v. îngă.

îngădui, *îngădui*, v.t. 1. A permite, a lăsa, a da voie: "Hăi, soacră, Ț-am adus moartea, că nu m-ai *îngăduit* de feli" (Bilțiu, 2007: 305). 2. A desface o strânsoare, o legătură. – Din magh. *engedni* "a lăsa, a îngădui" (DEX, MDA).

îngăimăci, *îngăimăcesc*, (înghemeci, înghemetici), v.r. (reg.) A se încurca, a se zăpăci; a se intimida, a se fâstăci. – Din *îngăima* "a bolborosi", contaminat cu buimăci sau zăpăci (DLRM, MDA).

îngăimăcit, -ă, *îngăimăciți*, -te, adj. (reg.) Zăpăcit, fâstăcit. – Din *îngăimăci*.

îngână, *îngân*, v.t. A repeta un cuvânt sau o frază sau a repeta cuvintele rostite de altcineva: "Eu gânesc a hori bine, / Da' voi mă-*îngânați* pe mine" (Antologie, 1980: 380). – Lat. **ingannare* "a lua în răs", *gannare* "a mormăi, a-și bate joc" (DEX, MDA).

îngânăt, -ă, *îngânați*, -te, adj. Imitat. – Din *îngâna*.

îngemănă, *îngemănez*, (înjemâna), v.t.r. A (se) împreuna, a (se) îmbina. – Lat. **ingeminare* (MDA).

îngemănăt, -ă, *îngemânați*, -te, (înjemânat), adj. Împreunat, unit, încolăcit: "...diavolul se arată minten înaintea ta, așa cum este el, cu două coarne, așa, *înjemânate*" (Bilțiu, 1999: 395). – Din *îngemâna*.

înghemeci, v.r. v. îngăimăci ("a se încurca").

înghemetici, v.r. v. îngăimăci.

înghiontî, *înghiontesc*, v.t.r. A (se) îmbrânci. – Din *în* + *ghiont*.

înghiontît, -ă, *înghiontiți*, -te, adj. Îmbrâncit. – Din *înghionti*.

înglodă, *înglod*, v.r. 1. A se înfunda în noroi; a se împotmoli. 2. (fig.) A face datorii. – Din *în*- + *glod* "noroi" (DEX, MDA).

înglodăt, -ă, *înglodați*, -te, adj. Înfundat în noroi (sau în datorii). – Din *îngloda* (MDA).

îngrecă, v.t. A îngreuna, a rămâne gravidă. – Lat. **ingrevicare* (Șăineanu, Scriban, MDA).

îngrecăt, -ă, *îngrecați*, -te, adj. (reg.) Îngreunat, încărcat: "Nici am drăguț, nici bărbat, / Fără suflet *îngrecat*" (Bârlea, 1924: 80). – Din *îngreca* (MDA).

îngrețoșă, *îngrețoșez*, v.r. A i se face cuiva greață (de ceva), a se dezgusta: "Atunci m-am *îngrețoșat* când am văzut mamuia aceea, cu copite de cal" (Bilțiu, 1999: 192). – Din *în*- + *grețos* (DEX, MDA).

îngrețoșăt, -ă, *îngrețoșați*, -te, adj. Dezgustat, scârbit. – Din *îngrețoșa*.

îngreunăt, -ă, *îngreunați*, -te, adj. (ref. la femei) Însărcinată, gravidă; groasă, tăroasă. – Din *îngreuna* "a se împovăra" (DEX, MDA).

îngropăciune, *îngropăciuni*, s.f. Ceremonie de înmormântare. – Din *îngropa* + suf. -ăciune (DEX, MDA).

îngroșeală, *îngroșeli*, s.f. (reg.; gastr.) Sos; mărtaș. – Din *îngroșa* "a deveni mai dens" (DEX).

îngurguță, v.r. (reg.; înv.) 1. A se mândri, a se făli. 2. A se țuguia. – Din *gurguța* "a se înălța" (MDA).

îngurguțăt, -ă, *îngurguțați*, -te, adj. (reg.; înv.) Țuguiat. – Din *îngurguța*.

îngurzi, *îngurzesc*, v.t. (reg.) A strânge marginile unei opinci cu o curelușă; a încreți. – Din *în* + *gurgui* (DEX).

îngurzît, -ă, *îngurziți*, -te, adj. (reg.) (ref. la marginea opincii) Strâns cu o curelușă: "...opinci din oargă, cu gurgăi într-o parte, *îngurzite* încruciș în față și la spate..." (Faiciuc, 2008: 180). – Din *îngurzi*.

înhăi, *înhăiesc*, v.r. (reg.) A se opinti, a se strădui pentru a ridica o greutate. – Et. nec.

înhăită, *înhăitez*, v.r. A se întovărăși, a se alia: "În munți a dat de alți haiduci (...). Cu toții s-au *înhăitat* împreună" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 175). – Din *în*- + *haită* (DEX, MDA).

înhăităt, -ă, *înhăitați*, -te, adj. Aliat, asociat (cu cineva). – Din *înhăita*.

înhăță, *înhăț*, v.r. A se lega (de cineva): "...că am văzut cum o vinit baba aceie tăta floci și s-o-nhățat de moș" (Bilțiu, 2007: 273). – Din *în* + *haț* (DEX, MDA).

înhățăt, -ă, *înhățati*, -te, adj. Prins. – Din *înhăță*.

înhirluít, -ă, *înhirluiți*, -te, adj. (reg.) Vestit, cunoscut, faimos: "...s-o dus și cei mai *înhirluiți* medici s-o poată trezi" (Bilțiu, 2007: 201). – Din *înhirlui*.

înhoí, *înhoiesc*, v.r. (reg.) A se însoți, a se alia, a se întovărăși: "S-o *înhoit* cu alții, încă tri tâlhari ca el, și o plecat să fure miei în Valea Porcului" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 147). – Din *în*- + *hoi* ("a se dezmierda, a se honcăli").

înjemănă, v.t.r. v. îngemăna.

înjemânát, adj. v. îngemănat.

înjugurá, v.t. (reg.) A prinde la jug. – Din *în*- + *jug*, *juguri*, cf. *înjuga* (Frățilă).

înjugurát, -ă, *înjugurați*, -te, adj. (reg.) Prins la jug: "Și bouții-*njugurați* / Și părinții supărați" (Bârlea, 1924: 5). – Din *înjugura* + suf. -at.

înlăpoșát, -ă, *înlăpoșați*, -te, adj. (reg.) Cu frunze mari. – Din *înlăpoșa* (< *lapoș*, *lăpuș* "brusture").

înlóntru, adv. (înv.) Înăuntru: "Zi-i să vie *înlóntru*" (Bilțiu, 2007: 54). (Trans., Maram.). – Probabil lat. (*in*)*illac intro* (DA, DEX); cf. *înăuntru* (MDA).

însăcurát, -ă, *însăcurați*, -te, adj. (reg.) 1. Asigurat. 2. Interzis, cu interdicție; condamnat: "...că el [Vasile Lucaci] n-o fo' slobod să se vadă, că el o fo' *însăcurat* din patru țări" (Papahagi, 1925: 323). – Din *în*- + lat. *securus* + suf. -at (MDA).

însăilá, *însăilez*, v.t. A coase provizoriu. – Din *în*- + *saia* "ață pentru însăilat" (DEX, MDA).

însăilát, -ă, *însăilați*, -te, adj. Cusut (provizoriu). – Din *însăila*.

însăjetá, *însăjetez*, v.t. (înv.) A ferma pe cineva prin străpungerea cu

o săgeată (vrăjită): "M-ar fi putut *însăjeta*, să-mi ia graiul..." (Bilțiu, 1999: 328). – Din *în*- + *săgeată* (MDA).

însăjetát, -ă, *însăjetați*, -te, adj. Fermecat, vrăjit. – Din *însăjeta*.

însăluít, -ă, *însăluți*, -te, adj. (înv.) Fără adăpost: "Străinilor mângâiere, celor *însăluți* adăpostire..." (Bârlea, 1909: 153; doc. din 1794). – Din *însălui* (probabil din *sălaș* "adăpost").

însăniá, *însăniez*, v.r. A se da cu sania: "Da' Ileana ce frumoasă di ce nu să mai mărită și tăt fată îi? Îi trebe di la oraș, cu motor, s-o facă și pă ie doamnă di cele mari, pă care s-o *însanie* numa' bărbatu și s-o ducă la caveiuri" (Bilțiu, 2009: 133; vol. II). – Var. a lui *sănia*.

însăniát, -ă, *însăniați*, -te, adj. Plimbat cu sania. – Din *însănia*.

însăriná, v.r. A se însenina. – Din *în* + *sărin*.

însâmbrá, *însâmbrez*, v.t.r. (reg.) I. (t.) 1. A lua pe cineva tovarăș. 2. A angaja cu simbrie. 3. A face stână împreună. II. (r.) A se întovărăși, a se asocia: "Și eu când ne-am *însâmbrat* / De femee de luat" (Papahagi, 1925: 264). – Din *în*- + *sâmbră* "asociație, tovarășie" (Scriban, MDA).

însâmbrát, -ă, *însâmbrați*, -te, adj. (reg.) Asociat, întovărășit. – Din *însâmbra*.

înschimbá, *înschimb*, v.t. A înlocui un lucru cu altul sau pe cineva cu altcineva: "Când s-a luminat de ziuă a văzut că pruncul ei ar fi *înschimb*at" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 117). – Var. a lui *schimba*.

înschimbát, -ă, *înschimbați*, -te, adj. Înlocuit. – Din *înschimba*.

însemná, *înseamnă*, v.t. A consemna, a nota, a scrie: "*Însămnatu-le-am* aceste spre pomenire și folosință în anul 1807, 17 Dechemvrie, eu, Ion Coman, paroșul din Săpânța" (Bârlea, 1909: 171). – Lat. *insignare* sau *în* + *seamnă* (DEX).

însemnăt, -ă, *însemnați*, -te, adj. Consemnat, notat. – Din *însemna*.

însică, v.t. A da în spic: "C-a-*nspica* un spic de grâu, / Ș-a zâni, ș-a si târziu" (Ștețco, 1990: 184). – Din lat. (*in*)*spicare* (Șăineanu, DEX) sau *în-* + *spic* (DEX, MDA).

însicăt, -ă, *însicăți*, -te, adj. (despre cereale) Care au dat în spic. – Din *însica*.

înstrăinat, -ă, *înstrăinați*, -te, (înstreinat, străinat), adj. Plecat definitiv sau temporar din locul de baștină: "Mă cheamă codru' la el / Să-i fiu frate și fârtat, / Să nu stau *înstrăinat*" (Calendar, 1980: 68). – Din *înstrăina*.

înstruță, v.t.r. (reg.) A (se) împodobi (cu struț de flori); a (se) înfrumuseța: "Dă-i mândrului să se-*nstruțe*, / Să se-*nstruțe* cu floarea" (Calendar, 1980: 77). – Din *în-* + *struț* "bucet, floare" (DLRM, MDA).

înstruțat, -ă, *înstruțați*, -te, adj. (reg.) Împodobit (cu struț). – Din *înstruța*.

întărhoiă, v.r. (reg.) A se îngrășa, a lua în greutate. – Din *în* + *tarhoi* "gras".

întărniță, v.t. (reg.) A înșeuă; a pune șaua pe cal: "Murgul și l-o-*ntărnițat* / Și pe el o-ncălecat" (Bârlea, 1924, I: 162). – Din *în-* + *tărniță* "șă" (Scriban, DEX, MDA).

întărnițat, -ă, *întărnițați*, -te, adj. (reg.) Înșeuat. – Din *întărnița*.

întăie, num. adv. Prima dată, întâi. – Lat. **antaneus* (CDDE, MDA).

întină, v.t.r. A (se) murdări. – Din *în-* + *tină* "noroi" (Scriban, DEX, MDA).

întinăt, -ă, *întinați*, -te, adj. Murdar. – Din *întina*.

întindeică, s.f. v. tindeică.

întinsoăre, *întinsori*, s.f. (gastr.) (în expr.) *Întinsoare de cir* = sos preparat din cirul stors de pe mămligă, înainte de a o amesteca. – Din *întins* "lungit" + suf. -*oară*.

întornocă, v.t.r. A aduna la un loc, a împreuna: "Măi, voi aveți tri sute de oi și

io am tăt tri sute. Hai să le *întornocăm* laolaltă" (Bilțiu, 2007: 239). – Cf. *întroloca* (într-un loc) (MDA).

întornocăt, -ă, *întornocați*, -te, adj. (reg.) Amestecat, împreunat: "După această mulsoare de seară, oile pleacă *întornocate* (= împreunate) toate la pășune..." (Morariu, 1937: 139). – Din *întornoca*.

întorsură, *întorsuri*, s.f. Răscumpărare a unei părți din moșie, din casă; întorsătură: "I-o dat lu' frate-so *întorsură* din casă" (Faiciuc, 2008). – Din *întors* "revenit" + suf. -*ură* (DEX, MDA).

într-așes, loc. adv. Chiar de aceea, dinadins, înadins, intenționat; în ciudă, în poară: "Că mulți așteaptă să 'nchid ochii, da' numa *într'așes* nici prin cap nu-mi trece" (A. Radu, 1941: 14). – Probabil din *în* + *așa* (în loc de *adins* "intenționat") = într-așa, într-așes.

întrecătură, *întrecături*, s.f. 1. Persoană mofturoasă. 2. Persoană care nu respectă buna-cuviință: "Da-amu-s niște *întrecături*, / Fac la fete străgături" (Bilțiu, 2006: 214). – Din *întrece* + suf. -*ătură* (MDA).

întreće, *întrec*, v.r. A depăși măsura, a fi obraznic, a fi necuviincios. – Din *în-* + *trece* (DEX, MDA).

întrecút, -ă, *întrecuți*, -te, adj. Obrazenic, tupeist. – Din *întreće*.

întremă, *întremez*, v.r. A se înzdrăveni, a-și reveni, a recăpăta puteri: "Și iaca, de-atunci nu-l mai pociu de feliu lecu, nu să *întremă*, batăr ce am făcut cu el" (Bilțiu, 2007: 338). – Et. nec. (MDA).

întremăt, -ă, *întremați*, -te, adj. Înzdrăvenit. – Din *întrema*.

întroiení, v.t.r. A acoperi cu troiene. – Din *în-* + *troian* "nămete" (Scriban, DEX, MDA).

întroienít, -ă, *întroieniți*, -te, adj. Acoperit cu troiene, înzăpezit. – Din *întroieni*.

întrunocă, v.t.r. A (se) aduna, a (se) uni; a fi împreună. – Var. a lui *întruloca*,

întroloca “a se strânge la un loc, a se întruni”.

întruna, adv. Mereu, continuu. – Din *întru* + *una* (DEX, MDA).

întufoșă, *întufoșez*, v.r. A se face tufos, a deveni des. – Din *în-* + *tufos* (MDA).

înturnă, v.t.r. (reg.) A (se) întoarce: “Cine focu o grebla? / Măndruțu' dac-a-nturna” (Papahagi, 1925: 170). – Din *în-* + *turna* (DEX, MDA).

înturnât, -ă, *înturnați*, -te, adj. Întors (de undeva), revenit. – Din *înturna*.

întărcă, *întărc*, v.t. 1. A întrerupe alăptatul natural. 2. A dezobișnui pe cineva de un nărav. – Din *în-* + *țarc* (Scriban, DEX, MDA).

întărcăt, -ă, *întărcăți*, -te, adj. Dezvățat de supt. – Din *întărcă*.

întântălă, v.t. (reg.) A monta ținte metalice pe un obiect sau o piesă de îmbrăcăminte. – Et. nec. (MDA); din *în-* + *țintă* “știft; pioneză”.

întântălăt, -ă, *întântălați*, -te, adj. (reg.) Prevăzut cu ținte metalice: “Cu fluier înveregat, / Cu cojoc *întântălăt*” (Papahagi, 1925: 232). – Din *întântăla*.

înteleni, v.t.r. A lăsat (pământul) mai mulți ani nearat; a se pustia. – Din *în-* + *țelină* “pârloagă” (MDA).

întelenit, -ă, *înteleniți*, -te, adj. (ref. la pământ) Necultivat. – Din *înteleni*.

învăeră, v.r. (reg.) A se văieta. – Din *în-* + *văera*.

învăerăt, -ă, *învăerați*, -te, adj. (reg.) Amărât. – Din *învăiera*.

învălu, *învăluiesc*, v.t.r. A (se) amesteca. ■ (în expr.) *Se-nvăluie ziua cu noaptea* = se amestecă ziua cu noaptea. – Din *în-* + *val*, contaminat cu *văl* “bucată de țesătură”, cf. *înveli*, dial. *învăli* (DEX, MDA).

învălu, -ă, *învăluți*, -te, adj. 1. Amestecat. 2. Acoperit: “Nici amu nu mi-i urâtă, / Numa că mi-nvăluită / Ca tărățele pă sită” (Țiplea, 1906). 3. Ocupat cu o problemă. – Din *învălu* (DEX, MDA).

învără, *învărez*, (văra), v.t.r. 1. (r.) A se face vară. 2. (t.) A petrece vara (unde): “Păcurarii *învărează* cu oile la munte”. – Din *în-* + *vară* (MDA).

învărgă, v.t. A țese cu dungii; a învârsta. – Din *în-* + *vărgă* “dungă (la o țesătură)”.

învărgăt, -ă, *învărgăți*, -te, adj. Vărgat; învârstat. – Din *învărgă*.

învârsta, v.t. v. învârsta.

învăscă, v.t.r. (înv.) A (se) îmbrăca, a (se) înveli: “C-o înit o iarnă gre / Și mam *învăscat* cu e” (Țiplea, 1906: 445). – Cf. *învești* “a (se) îmbrăca” (Frățilă, 2000: 54).

învăscăt, -ă, *învăscăți*, -te, (în-văscut), adj. (reg., înv.) Învelit, acoperit: “În răntii e *învăscat*” (Bârlea, 1924: 129). – Din *învăsca*; din *învește* (MDA), cf. *învăscut*.

învăscătoare, *învăscători*, s.f. (reg.) Învelitoare (de caiet). – Din *învăsca* “a înveli” + suf. -(ă)toare.

învățătoresc, -ească, adj. (reg.; înv.) Caracteristic învățătorilor: “În chilia *învățătorescă*, un cuptor de fier pentru focărit...” (Câmpeanu, 2016: 186). – Din *învățător* + suf. -esc.

învârfoiă, *învârfoiez*, v.i. (reg.) A umple (un recipient) până la refuz. – Din *în-* + *vârful*; cf. *învârfa*.

învârfoi, -ă, *învârfoiați*, -te, adj. (reg.) Cu vârf: “O și zinit cu lemnele 'napoi, tăte carele *învârfoiate*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 242). – Din *învârfoia*.

învârsta, (învârsti, învârșta, învârsta), v.t. (reg.) 1. A împodobi. 2. A face dungii, a pune vârste; a învârta cu mai multe culori: “Nu știu, coasă ori descoasă, / O mununiță-nvârstează” (Bârlea, 1924: 32). – Der. regr. din *învârstat* “vărgat” (Scriban, DEX); var. a lui *învârsta* (MDA).

învârsti, v.t. v. învârsta.

învârstare, *învârștiri*, s.f. (reg.) Acțiunea de a învârsta; operație prin care se țese cu dungii: “De la *învârstarea* simplă (tehnică străveche)

pentru înfrumusețarea textilelor de folosință zilnică, s-a ajuns la o mulțime de compoziții ornamentale” (Faiciuc, 2008: 280). – Din *învârsta*.

învârstăt, -ă, *învârstați*, -te, (învrâstat), adj. (reg.) Cu dungi, vărgat: “Nume eu, mămucă, n-am / Țoluc *învârstat* pă pat” (Bilțiu, 1990: 377). – Din *în-* + *vârstă* “dungă” + suf. -at (DEX); din *învârsta* (MDA).

învârștă, v.t. v. *învârsta*.

înversui, *înversuiesc*, v.r. (reg.) A vorbi, a discuta, a purta un dialog (în versuri): “Tri domni, tri-mpărați, / Ei să sfătuiau / Și să-nversuiau, / Care îs mai mari, / Care îs mai tari” (Bilțiu, 2015: 98). – Din *în* + *vers* “text versificat”.

învârticuş, *învârticușuri*, s.n. Mic vârtej de vânt sau rotire a apei în cercuri datorită unui obstacol: “Audz' că vine vânt și umblă așe roată. *Învârticuș*. Și unde se leagă de om, acolo tăt îi bube și mâncărime, usturime” (Bilțiu, 2007: 288). – Var. a lui *învârtecuş* (DEX, MDA).

învârtoșă, v.r. A se face vârtos, solid, dur. – Din *în-* + *vârtos* (DEX,

MDA).

învârtoșăt, -ă, *învârtoșați*, -te, adj. 1. Împietrit. 2. Dârz. – Din *învârtoșa*.

înveștî, v.t.r. (arh.) A (se) îmbrăca, a (se) înveșmânta: “Ce-i mai bun ca oia bună? / Că te-nvește, te hrănește” (Bârlea, 1924, I: 166). ■ Termenul e atestat și în *Codicele de la Ieud* (1630): “...să ne nevoim de să ne *înveaștem*”.

■ “Această formă a ieșit din uz prin sec. XIX, cu excepția ariilor laterale, după cum dovedesc textele populare maramureșene, supraviețuind, în special, participiul *învăscut* (de la învește)” (v. *Limba română*, nr. 5 / 1960: 11). – Lat. *investire* “a (se) îmbrăca, a (se) acoperi, a (se) înveli” (DEX, MDA).

înveștît, -ă, *înveștiți*, -te, adj. (arh.) Înveșmântat. – Din *învești*.

înzua, v.r. (reg.) A se face ziuă, a se revărsa zorile. – Var. a lui *înziua*, cf. dial. *dzuă*.

înzuat, -ă, *înzuați*, -te, (dial. îndzuat), adj. (reg.) Luminos, plin de lumină: “Că nu-i casă, / Că-i cetate, / Cu fereștile *îndzuate*” (Papahagi, 1925: 239). – Din *înzua*.

J

jálbă, *jalbe*, s.f. (pop.) Plângere, reclamație scrisă, petiție. ■ (onom.) *Jalbă*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *žalība* (DEX).

jámlă, s.f. v. *jamnă*.

jámnă, *jamne*, (jamlă), s.f. (reg.) Franzelă, pâine mică; "pâine de oraș". – Din germ. *Semmel* "pâine albă; chiflă", prin intermediul magh. *zsemlye*, pol. *żemla* (Cihac, după DER); var. a lui *jamlă*, *jimblă* (MDA).

jandár, s.m. v. *jăndar*.

japcandău, s.n. v. *jebcândău* ("baptistă").

jápiță, *japițe*, s.f. (peior.) Femeie ușuratică. – Din bg. *žabica* "broscuță" (Scriban, DLRM, MDA).

jașcău, (jațcov), s.n. (reg.; inv.) Pungă, săculeț din piele (de oaie) pentru tutun sau bani: "Trece p-îngă fogodău / Și zăce că-i vinu rău / Dacă nu-s bani în *jașcău*" (Memoria, 2004: 1.101). – Din magh. *zacskó* "pungă" (Scriban, MDA).

jațcov, s.n. v. *jașcău* ("pungă").

jăb, s.n. v. *jeb* (buzunar").

jăbăluí, *jăbăluiesc*, v.t. (reg.) A frecționa pielea. – Probabil din *jabă* "boală a vitelor, a oilor sau a câinilor în primul an de viață, care le învinețește pielea" + suf. *-lui*.

jăbăluít, *-ă, jābăluíți, -te*, adj. (reg.) Frecționat. – Din *jăbăluí*.

jălărie, s.f. v. *jelărie*.

jelărie, *jelării*, (jălărie), s.f. (reg.) 1. Jale, supărare, doliu. 2. Plângere, tânguire, jeluire: "Cel roșu-i de bătlăie, /

Cel negru de *jălărie*, / Cel alb îi de pace-n țară" (Bilțiu, 2006: 110). – Din *jale* + suf. *-ărie* (MDA).

jălcuí, *jălcuiesc*, v.r. (reg.) A se jeli, a plânge, a se lamenta: "Și prin codru pribegesc / La frunza mă *jălcuiesc*" (Papahagi, 1925). – Din ucr. *žalkuvati* (DER); cf. *jelcui* (MDA).

jăndár, *jăndari*, (jandar, jendar, jindar), s.m. (dial.) Jandarm: "Ducă-să-n boală, Ciufu Noptii, că tăta noaptea m-o purtat pe mine și pe *jendaru* de ungur, din Pătrova..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 94). – Din magh. *zsandár*, ucr. *žandar* (DER).

jăndărăesc, *jăndărească*, (jendăresc), adj. Specific jandarmilor: "Era palmă di aceia *jendărească*" (Bilțiu, 2007: 371). – Din *jăndar* + suf. *-esc*.

jăb, adv. v. *jib* ("tare").

jăd, s.m. v. *jid* ("evreu").

jăgănie, s.n. v. *jiganie*.

jămbá, (jimba), v.r. (reg.) A se strâmba, a se schimonosi, a se desfigura. – Cf. *jimba* "a se strâmba" (MDA).

jămbát, *-ă, jāmbați, -te*, adj. (reg.) Strâmbat, schimonosit. – Din *jămba*.

jântaláu, s.n. v. *jintaláu*.

jântiță, v.r. v. *jintița*.

jântiță, s.f. v. *jintiță*.

jăbărc, *jăbărcuri*, (jăbărc), s.n. (reg.) Teren obținut prin defrișare. ■ (top) *Jăbărc*, fânațe în Nănești (Vișovan, 2005). – Cf. *jăbărc*.

jăbărc, s.n. v. *jăbărc*.

jăbărcuí, *jăbărcuiesc*, v.t. (reg.) A

defrișa. – Din *jbârc*.

jbârcuít, -ă, *jbârcuiți*, -te, adj. (reg.)
Defrișat. – Din *jbârcui*.

jdeucă, *jdeuci*, (jdiaucă, jgheucă, șghieucă, deaucă), s.f. (reg.) 1. Adâncitură, cavitare, scobitură, gol: "Nu știu ce *jdiaucă* avea acolo în spate" (ref. la Fata Pădurii) (Bilțiu, 1999: 193). 2. Orbită oculară: "Din perii capului, / Din *șghieucile* ochilor" (Bârlea, 1924, II: 371). 3. Coajă de nucă. ■ (top.) *Jdeuca*, fânațe într-o mică depresiune, în Larga (Vișovan 2002). – Forma dial. a s. *ghioc*, în *ghioacă* "melci cu cochilia mare, ovală, cu aspect de porțelan, care trăiesc în mările calde"; lat. *cavum* "gaură" (DER) sau lat. *cohlea*, prin metateza **cloca* (Pușcariu, DEX), cf. it. *chiocca* "țeastă"; "o var. lexicală a lui (z)*gaucă*, rezultată, probabil, sub influența sinonimului *jgheab*(ă) sau a vb. *dezghioca*" (Loșonți, 2001: 72).

jeb, *jeburi*, (jăb), s.n. (reg.) Buzunar: "Socăcița de la oale / Ș-o făcut *jăburi* la poale" (Memoria, 2001: 110). – Din magh. *zseb* "buzunar" (DEX, MDA).

jebcândău, (japcandău, jebchen-deu), s.n. (reg.) Batistă; năfrămuică, pânzăturică, șărincuță. – Din magh. *zsebkendő* "batistă".

jebúc, *jebucuri*, s.n. (reg.) Buzunar mic. – Din *jeb* + suf. -uc.

jecmăni, *jecmănesc*, v.t. A jefui, a prăda, a fura. – Din *jecman*, *jăcman* "jaf mare" (DEX, MDA).

jecmănit, -ă, *jecmăniți*, -te, adj.
Jefuit, prădat. – Din *jecmăni*.

jeg, *jeguri*, s.n. (reg.) Murdărie, mizerie: "...umbla o femeie slabă, zdrențuroasă, săracă, cu mâinile și pticioarele tăte crăpate de *jeg*, desculță" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 137). ■ (onom.) *Jeg*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *žegŭ* "arșiță" (MDA); din bg. *žeg* "arșiță, pârleală" (Scriban, DEX, MDA).

jegós, -oasă, *jegoși*, -oase, adj.
Murdar, nespălat. – Din *jeg* + suf. -os.

jelán, -ă, *jelani*, -e, adj. Care este în

doliu. – Din *jale* + suf. -an (MDA).

jeláncă, *jelence*, s.f. (reg.) Femeie care bocește, care se jeluiește; bocitoare. "Să n-audă maicile / Maicile, *jelancele*" (Bârlea, 1924: 7). – Din *jelan* + suf. -că.

jelánie, *jelanii*, s.f. (reg.; inv.) Tristețe, plângere, doliu. – Din sl. *želanije* (Scriban, DEX, MDA).

jéler, *jeleri*, s.m. (reg.; arh.) 1. (în Trans.) Nume dat, în Evul Mediu, țăranilor care munceau pe pământurile nobililor, dar care nu aveau regimul juridic al iobagilor: țăran dependent; porțieș. 2. Om așezat pe pământul (sau în casa) altuia; colonist; chiriaș. ■ (onom.) *Jeler*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *zsellér* "răzeș" (DEX, MDA), din germ. *Siedler*, cf. srb. *želir* (Miklosich, după DER).

jelărítă, *jelărițe*, s.f. (reg.; arh.) Chiriașă: "A fost o femeie și-a șezut *jelărítă* într-o casă pustie" (Bilțiu, 1999: 383). – Din *jeler* + suf. -ită.

jemánár, *jemánari*, adj., s.m. Geamăn: "Boii erau *jemánari*" (Bilțiu, 1999: 327). – Var. a lui *gemánar*.

jemplár, *jemplari*, s.m. (reg.) Vânzător (sau fabricant) de pâine. ■ Termen atestat în Baia Mare, în 1820. – Din *jemplă*.

jémlă, *jemle*, s.f. (reg.; inv.) Franzelă. – Din magh. *zsemlye*, pol. *żemla* (Scriban, MDA).

jendár, s.m. v. jăndar.

jendărăesc, adj. v. jândăresc.

jereábdă, (jirebă, gâreabă), s.f. (reg.) Unitate de măsură care cuprinde 30 de fire de tort, pentru lățimea pânzei din război. ■ Var. *jirebă*, atestată în Maram. din dreapta Tisei. – Var. a lui *jirebie* (MDA) (cf. magh. *zséreb* "scul").

jerdoánă, s.f. (reg.) Coardă de viță de vie. – Din *joardă* "nuia flexibilă".

jertávnic, *jertavnice*, (jertfelnic), s.n. Altar: "...ca să slujească pe ai lui Dumnezeu preoți care vor fi slujitori la acel sfânt *jertavnic*..." (Darius Pop, 1938:

53; doc. din 1807). – Var. a lui *jerfelnic*.

jertfélinc, s.n. v. jertavnic.

jgheúcă, s.f. v. jdeucă ("cavitate").

jgotie, *jgotii*, s.f. (reg.) Glande limfatice, amigdale; mandule: "*Jgot'ii* se spune țărănește" (ALRRM, 1969: 95). – Et. nec.

jib, (jâb), adv. (reg.) 1. Tare: "Când ȋs supărată *jib* / Atunci fac voie și rîd" (Țiplea, 1906: 450). 2. Repede: "Mă duc mai *jib*" (ALRRM, 1969: 138). 3. (cu rol adj., în expr.) *Tare jib* = mult, rău: "Și zmăii ardeau ca și paiele; *tare jib* ardeau" (Bilțiu, 2007: 52). 4. Mare. ■ În Trans. de Nord, Maram. Istoric, inclusiv în Maram. din dreapta Tisei. – Din magh. *zsib* "actor comic" (DA, după DER; DEX, MDA).

jid, *jizi*, (jâd, jâdan, jidan), s.m. 1. Evreu. 2. (fig.) Zgârcit. ■ (onom.) *Jâd*, poreclă în Valea Stejarului. – Din sl. *židŭ*, cf. ucr., pol. *żyd*, bg. *žid* "gigant" (DA, după DER; MDA).

jidán, s.n. v. jid.

jidăncă, *jidance*, s.f. Evreică. – Din *jid* + suf. -*ancă* (DER); din *jidán* + suf. -*că* (MDA).

jidă, *jide*, s.f. (pop.) Evreică: "A gândit că-i oarece doamnă, oarece *jidă*" (Bilțiu, 1999: 114). – Din *jid*; var. a lui *jidăncă*.

jidănesc, -*ească*, *jidănești*, adj. Evreiesc. – Din *jidán* + suf. -*esc* (DER, MDA).

jidiță, *jidițe*, s.f. (reg.) Limbă de pământ rămasă nearată între breazde; greș. – Din *jid* + suf. -*iță*.

jidoáie, s.f. Evreică; jidă, jidancă. ■ (top.) *Jidoaia*, pârau la poalele masivului Igriș, în apropiere de loc. Chiuzaiba. – Din *jid* + suf. -*oáie*.

jidov, *jidovi*, s.m. (fam.) Evreu. – Din sl. *židovinŭ* (DEX, MDA).

jidóvcă, *jidovce*, (jidoavcă), s.f. (fam.) Fată de jid; evreică; jidancă: "O povestit mult cu ie și și-o pus bine ochii pe ie, c-o fost tare, tare frumoasă

jidoavca" (Bilțiu, 2007: 120). – Din *jidov* + suf. -*că* (MDA).

jidovénie, s.f. v. jidovină.

jidovină, *jidovine*, (jidovenie), s.f. (reg.) 1. Surpare de mal. 2. Movilă mare de pământ. 3. Teren cu hârtoape. ■ (top.) *Jidovină*, teren cu gropi, în Baba și Vima Mare (Vișovan, 2008); *Groapa Jidovenii*, fânațe în Coroieni și Vima Mică. – Din bg. *dŭždovina*, *dŭždovnica* "apă de ploaie" (Scriban); din *jidov* + suf. -*ină* (MDA).

jidúc, s.m. Evreu. ■ (onom.) *Jâducu*, poreclă în Dragomirești. – Din *jid* + suf. -*uc*.

jidúť, s.m. Evreu. – Din *jid* + suf. -*uť*.

jig, *jiguri*, s.n. (reg.) Amăreală la stomac. ■ (în expr.) *Mă taie jig* = amăreala de la rânză (Faiciuc, 1998: 101). – Din srb. *žig* "arsură" (DLRM, MDA).

jigănie, *jiganii*, (jigănie, jăgarie), s.f. (reg.) Animal sălbatic; jivină, lighioană: "Tăte *jigăniile* și tăț zermii es din pământ" (Papahagi, 1925: DXI). – Contaminare între *jivină* și *gânganie* (Scriban, DEX); din vsl. *žeganik* (MDA).

jigărit, -ă, *jigăriți*, -*te*, adj. (reg.) 1. Slăbit, neîngrijit. 2. Murdar. 3. Învechit. – Cf. magh. *szigár* "slab" (Scriban, DEX); din *jigări* (MDA).

jilav, -ă, *jilavi*, -*e*, adj. Pătruns de umezeală; umed, reavăn. ■ (onom.) *Jilavu*, nume de familie în jud. Maram. – Din bg. *žilav* "elastic, lipicios" (DER, DEX, MDA).

jilădeală, *jilădeli*, s.f. Umezeală. – Var. a lui *jilăveală* (DEX).

jilău, *jilauă*, s.n. Unealtă folosită în tâmplărie pentru fasonarea pieselor din lemn prin așchiere; rindea: "Din săcure mă cioplește, / Din *jilău* mă jiluiește" (Calendar, 1980). – Et. nec. (MDA); din magh. *gyalu* "rindea" (Scriban).

jilíp, *jilipuri*, (jlip, jlibd, șlip), s.n. (reg.) 1. Jgheabul pe care curge apa la moară; porțiune făcută din scânduri, de la stavilă până la moară, pe care vine

apa; uluc. 2. Construcție solidă, fixă, utilizată pentru scoaterea din pădure a lemnului rotund: "*Jilipurile* se confecționau din lemn decojit, suspendate pe stâlpi puternici, înfipti în pământ sau ancorate direct pe pământ. Prin forma trapezoidală în secțiune, precum și prin înclinare, ele permiteau curgerea apei și alunecarea lemnului" (Dăncuș, 1996: 66). – Din magh. *zsilip* "stăvilar; ecluză" (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

jimbă, v.r. v. jâmba.

jindăr, s.m. v. jândar.

jingaș, -ă, *jingași*, -e, adj. (pop.) 1. Sensibil, pretențios. 2. (în expr.) *Sărbători jingașe* = sărbători în care nu se lucrează cu fânul, nu se țese, nu se toarce, nu se coase; se mai numesc *sărbători cu prilej* (Sf. Ilie, Pălie, Foca). – Var. a lui *gingaș* "delicat" (DEX).

jinór, s.n. v. șinor.

jintalău, *jintalauă*, (jântalău), s.n. (reg.) 1. Instrument confecționat din lemn, sub forma unui băț prevăzut la partea inferioară cu palete, utilizat pentru amestecarea laptelui și obținerea jintitei sau a untului. 2. Cofă de ales unt. – Din *jintui* + suf. -ălău (MDA).

jintiță, vb. ref. - v. jintiți.

jintiță, *jintițe*, (jântiță, jintuială), s.f. (reg.) 1. Produs lactat preparat prin încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea cașului: "Bună-i vara *jintița*" (Papahagi, 1925). 2. Amestec de urdă și zer fiert care se depune la fundul vasului când se prepară urda. 3. Laptele din primele zile după fătare (coreste, curastă) fiert împreună cu zerul. – Et. nec. (MDA); din sl. **žetica* (DA, după DER). ■ Cuv. rom. > magh. *zsendice* (Bakos, 1982), slov. *žincica*, *žintica*, ceh. *žinčica*, ucr. *žentyca*, pol. *żyntica*, ger, dial. *Schentitze* (DER).

jintiți, (jântița, jintița), v.r. A se închea laptele, a se face brânză: "Corasta fiartă, împreună cu zerul se numește jintiță. După fierbere, să

jântiță, adică se ia din zer" (ALRRM, 1971, h. 353). – Din *jintiță*.

jip, s.m. v. jup ("snop de bălii").

jireadă, *jirede*, s.f. (reg.) 1. Snopi din tulpini de porumb puse la uscat: "Da' unde să vă ascundem? Colo sus, în *jireada* aceie de paie" (Bilțiu, 2007: 52). 2. Suport de paruri și lețuri, pe care se pune fânul la uscat. – Var. a lui *gireadă*.

jirébă, s.f. v. jereabdă.

jiruî, *jiruiesc*, v.t. (reg.) A sfărâma. – Var. a lui *jăruî* sau *jerui* "a răscoli jarul".

jitie, *jitii*, s.f. (reg.) Poveste, snoavă: "...să nu cumva să hulim împotriva ei, și mai bine să îndrepteze spre noi, mult este *jitie* a sfinților părinți" (Bârlea, 1909: 123; inscripție nedată pe peretele stranei bisericii din deal, din leud). – Din sl. *žitije* "viață, biografie" (DER, DEX).

jlíp, s.n. v. jilip ("uluc").

jmâtcă, s.f. (reg.; med.) Umflătură: "I s-o făcut o *jmâtcă* pă mână" (Faiciuc, 2008: 762). – Et. nec., probabil în rel. cu *jmăcni* "a cădea cu putere la pământ".

jmetelină, *jmeteline*, (jmitilină), s.f. (reg.) Rădăcină de porumb care rămâne în câmp după ce a fost cules și tăiat; tulian, bălie. ■ În localitățile de pe văile Mara, Iza și Vișeu (ALRRM, 1971: 406). – Cf. ucr. *jmat*, *jmatina* "bucată ruptă din ceva" (MDA).

jmitilînă, s.f. v. jmetelină.

jmídanie, *jmídanii*, s.f. (reg.) Mulțime: "Oare de unde o apărut atâta *jmídanie* de om?" (Faiciuc, 2008). – Et. nec.

jmírli, s.n. (reg.) Pânză abrazivă; șmirghel. – Din germ. *Schmirgel* (DEX).

jnáider, s.n. v. șnaider ("croitor").

joágăr, *joagăre*, s.n. (reg.) Fierăstrău cu pânză lungă, prevăzut cu două mânere, numit și "ferăstrău de doi", folosit la tăierea transversală a butucilor sau a lemnurilor mai groase. – Din germ. Säge "ferăstrău" (DEX, MDA).

joămpă, *joampe*, s.f. (reg.) 1. Loc neted pe coasta muntelui. 2. Loc mai adânc în râu, plisă. 3. Groapă: "În Maramureș, *joămpă* este un apelativ viu, cu sensul de groapă, adâncitură mare, situată de obicei pe un teren neted" (Vișovan, 2002). ■ (top.) *Joampele*, fânațe în Suciul de Sus. – Et. nec. (MDA).

joárdă, *joarde*, (jordă), s.f. (reg.) Nuia lungă, flexibilă: "Lelea lungă cât o *joardă* / Bună îi de ciuhă-n holdă" (Memoria, 2004-bis: 1.302). – Din magh. *zsorda*, cf. sl. *žrudi* (DEX, MDA); din sl. *žrudi* (Cihac, Conev, după DER).

joí, *joiesc*, v.i. (reg.) A birui, a răzbi, a ieși la capăt, a face față: "O dat Dumnezeu prune din belșug și nu am mai *joit* cu adunatul" (Tăuții de Sus). – Din magh. *győnni*, *gyünni* (DLRM, MDA).

jojotí, *jojotesc*, v.i. A mocni: "Mătușa luli n-o zâs mnica, da' mătușa Niculina numa *jojoté* de nervi" (Memoria, 2014: 147). – Formă onomatopeică.

jolj, *joljuri*, (giolj), s.n. (reg.) 1. Giulgiu, pânză fină; lințoliu: "Știu eu ce mi-i leacu, / *Giolju* și colacu" (Calendar, 1980: 6). 2. Zădie pe cap, năframă. 3. Batistă: "Că atunci... nu erau atâtea *joljuri* în bold" (Bilțiu, 1999: 134). – Din magh. *gyolcs* "giulgiu".

jólniță, *jolnițe*, s.f. (reg.) Suport de lemn, cu creștături, folosit la spălarea rufelor: "Și cum a gătat de zolit și-a pus *jolnița* pe un scaun" (Bilțiu, 1999: 109). – Probabil din *jolnă* "umflătură".

jolúdă, *jolude*, (joluză, jolună), s.f. (reg.; med.) Bolfă, umflătură în zona gâtului: "La zgaiba care se face la oameni mari, dacă omu-i beteag și are orice *joluză*, ungi cu unsoare ori oloi..." (Bilțiu, 1990: 276). – Cf. *jolnă* (< ucr. *jolna*).

jolúnă, s.f. v. joludă.

jolúză, s.f. v. joludă.

jomp, *jompuri*, s.n. (reg.; min.) Puț; colector de apă. – Cf. *joămpă* (MDA).

jompurós, -oasă, *jompuroși*, -oase, adj. Gropos. – Din *jompuri* (pl. lui jomp) + suf. -os (Frățilă).

jórdă, s.f. v. joardă ("nuia").

josán, adj., s.m., s.f. v. josean.

joseán, -ă, *joseni*, -e, (josan), adj., s.m., s.f. Locuitor al ținutului de jos, într-un sat. (Sec. XV). – Din *jos* + suf. -ean (DEX, MDA).

jub, s.m. v. jup.

judet, *județe*, s.n. 1. (arh.) Judecată. 2. Judecata de apoi: "Nici soare n-a răsări / Nici stele pă cer n-or fi, / Atuncea *județu*-a fi" (Bilțiu, 1996: 236). 3. (reg.; înv.) Judecător: "Tu, Siule, i căpăta / Păharu' botezului, / Scaunu' *județului*" (Memoria, 2001: 112). 4. Ținut, comitat, departament, district. (Sec. XV). – Lat. *judicium* "proces, funcție de judecător; tribunal" (DEX, MDA).

júfă, *jufe*, s.f. (reg.) Seminte de dovleac prăjite pe sobă și zdrobite mărunț în piua: "Dacă n-ai avut oloi, ai făcut rântașu cu *jufă*" (Memoria, 2001: 41). ■ (onom.) *Jufă*, poreclă în Valea Stejarului. – Cf. magh. *zsufa* "zeamă" (Scriban, MDA), cf. *julfă*; din pol. *iucha* "zeamă" (Șăineanu).

jugăni, *jugănesc*, v.t. A castra. – Din *jugan* (cf. lat. *jugum* "bou sau cal castrat") (DEX, MDA).

jugănit, *jugăniți*, adj. Castrat: "Apoi cum ați făcut, domnule primar, că berbecu' ăsta-i *jugănit*, nu poate si bun de sămânță?" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 259). – Din *jugăni*.

jugăstreán, -ă, *jugăstreni*, -e, (jugăreștan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Jugăstreni. 2. (Locuitor) din Jugăstreni. ■ (onom.) *Jugreștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Jugastru* sau *Jugastra* (în ortografia magh., *Zsugasztra*, numele vechi a loc. Jugăstreni) + suf. -ean.

jugăstreáncă, *jugăstrence*, s.f. Femeie originară din localitatea

Jugăstreni. Locuitoare din Jugăstreni. – Din *jugăstrean* + suf. -că.

jujăi, v.i. A șuiera, a fluiera, a produce un zgomot strident: “Când vântuțu-a *jujăi*” (D. Pop, 1965). – Formă onomatopeică.

jumără, *jumări*, *jumere*, s.f. (pl.) Resturi comestibile rezultate din topirea slăninii de porc; se consumă reci sau în mâncare (cu ouă sau paste făinoase). ■ (onom.) *Jumărucă*, poreclă în Dragomirești. – Din germ. *Schmarren* “mâncare cu ouă bătute în untură” (DER, DEX, MDA), cf. magh. *zsumórka* “ouă bătute”, bg. *džumerki* (DER, DEX, MDA).

jumătăți, s.f., pl. Pantofi, încălțăminte. – Cf. germ. *Halbschuh* “pantof” (Frățilă).

jun, -ă, *juni*, -e, adj., s.m.f. Tânăr: “Când eram nevastă *jună* / Auzeam cum ptică brumă, / Amu n-aud nici când tună” (Memoria, 2001: 31). – Lat. *juvenis* “tânăr” (DEX, MDA).

junc, *junci*, s.m. (reg.) Bou sau taur tânăr (între 2 și 3 ani), nepus la jug: “De ț-ar si găina-un cuc / Ț-aș si dat bani de un *junc*” (Memoria, 2001: 107). ■ (onom.) *Juncar*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *juvencus* “taur tânăr” (DEX, MDA).

juncă, *junci*, s.f. Vacă tânără care nu a avut încă vițel. – Lat. *juvenca* “vițea” (DEX, MDA).

junghi, *junghiuri*, s.n. Durere ascuțită în zona intercostală. – Der. regr. din *junghia* (DEX, MDA).

junghiă, *junghii*, v.t. (pop.) A înjunghia. – Lat. *jugulare* “a tăia gâtul, a ucide” (Șăineanu, MDA).

junghiăt, -ă, *junghiați*, -te, adj. (pop.) Înjunghiat. – Din *junghia*.

junincă, *juninci*, (jurincă), s.f. Vițea de doi ani. – Lat. *junix*, -cis “vițea” (DEX, MDA).

jup, *jupi*, (jub, jip), s.m. (reg.) Snop de bălii sau de paie (utilizat, în trecut, la acoperirea caselor). – Din magh. *zsúp*

“snop; mănunchi de paie” (MDA).

jupít, -ă, *jupiți*, -te, adj. (reg.) Acoperit cu jupi: “Casa era cu paie, că așe o fost pă atunci, era *jupită* cu jupi de secară” (Bilțiu, 2013: 109). – Din *jupi* “a acoperi cu jupi”.

jupân, *jupâni*, s.m. 1. Titlu de noblețe dat persoanelor care ocupau anumite demnități sau funcții. 2. Titlatură nemeșească. – Et. nec. (MDA); din sl. *županŭ* “stăpân al unei întinderi de pământ” (Rosetti, Candrea, după DER).

jupâneasă, *jupânease*, (giupâneasă), s.f. Soție de jupân, de boier: “...această sfântă carte, anume Triod, o au cumpărat jupânul Bogdan Filip, cu *jupâneasa* d-sale...” (Darius Pop, 1938: 78). – Din *jupân* + suf. -easă (Scriban, MDA).

jupoiăt, -ă, *jupoiați*, -te, adj. (reg.) Julit, lovit, rănit: “Și dimineața când s-a trezit, tot era *jupoiat*, belit, fărmat, ca vai de el” (Bilțiu, 1999: 206). – Din *jupoia*, var. a lui *jupui* “a beli”.

jurăt, *jurați*, (giurat), s.m. 1. Pretor. 2. Solgăbirău: “Pă fată-sa o măritat-o după *giuratu* din Ceteu (=Teceu)...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 154). 3. Avocat, judecător: “Cartea mi-o scrie *juratu*” (Bârlea, 1924, I: 202). 4. Ales local, consilier comunal: “Primarul o strâns îndată consiliul comunal, toți cei 12 *jurați*, că împreună cu el să margă și să vadă ce-i de făcut să aibă vitele la vară destulă apă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 285). – Lat. *juratus* “jurământ”, fr. *juré* (DEX, MDA).

jură, *jure*, s.f. (reg.) Jurământ, ca-non: “Popa mi-o pus *jure* gre’, / Că cu urât n-oi șide” (Bilțiu, 2006: 164). – Der. regr. din *jura* (Frățilă).

jurăție, *jurății*, (jurăție), s.f. (reg.) Tribunal, judecătorie: “-De unde vii, omule? -De la leje, de la *jurăție*” (Bilțiu, 2007: 189). – Din *jurat* + suf. -ie.

jurincă, s.f. v. junincă (“vacă tânără”).

L

la, *lau*, v.t.r. (reg.) 1. A (se) spăla: “Ien trimite-ți cămașa / Că eu mândru ți oi *la*” (Calendar, 1980: 119). 2. A (se) pieptăna: “Iei pieptinile cu care te *lai* pe cap” (Bilțiu, 322). 3. A se unge pe cap (cu ulei, unt sau unsoare de porc). – Lat. *lavare* “a spăla, a curăța” (DEX, MDA).

láboș, *laboșe*, *laboșuri*, s.n. (reg.) Cratiță, oală (metalică); tigaie. – Din magh. *lábás* “cratiță” (MDA).

lăcătă, *lăcăți*, (lăcată), s.f. (dial.) Lacăt. – Din magh. *lakat* (Scriban, DEX).

lăcrimă, *lacrimi*, (lăcrămație), s.f. (înv.) Plângere, reclamație: “Te rog cu lacrimi în ot’i, ca și tăț de-aicea, ca să faci *lacrimă* pă la cei mari” (Papahagi, 1925: 325). – Lat. *lacrima* “lacrimă, plâns” (Șăineanu, MDA).

lái, *laie*, adj. (reg.) (Oaie) neagră: “Cele *lái*, / Pă văi” (Antologie, 1980: 107). – Probabil cuv. autohton, cf. alb. *laja* (Brâncuș, 1983); lat. *labes*, ngr. *laio* (MDA). ■ Cuv. rom. > srb. *laja*, slov. *laja*, *lajka*, ceh. *lajka*, ucr. *ljajistyj* (Candrea, după DER).

lái băr, *laibăre*, s.n. (reg.) Vestă scurtă, fără mâneci, fără guler, din țesătură de lână, tivită cu postav colorat, purtată și de bărbați și de femei. ■ Port specific populației maghiare și săsești din Trans.; în Maram. a pătruns pe la jumătatea sec. XX. – Din săs. *leibel*, dim. din *leib* “corp” (Scriban, DEX, MDA).

láiță, *laițe*, s.f. (reg.) 1. Bancă din scânduri (fără spătar) așezată în lungul pereților în casele tradiționale și care servea (uneori) drept pat. 2. Scândura pe care se așază mortul: “Scoală-te, măicuță, scoală, / Nu durni pe *laița* goală” (Memoria, 2001: 113). – Var. a lui *laviță*.

lânce, *lânci*, s.f. Băț cu cârlig în vârf, folosit de ciobani: “Și-mi puneți *lancea* la cap” (Papahagi, 1925: 120-121). – Din it. *lancia* “suliță” (sec. XVIII) (DER, MDA), prin magh. *lancsa* sau slov. *lanča* (DA, după DER; MDA).

lândră, *landre*, s.f. (reg.) Femeie depravată, cu moravuri ușoare: “*Lândră* n-am fost, da m-oi fa, / Drăguț n-am, da’ mn’oi căta” (Țiplea, 1906: 491). – Et. nec. (MDA); din *buleandră*, termen injurios dat unei femei imorale (Frățilă).

langalău, *langalauă*, (lângalău, lângălău), s.n. (reg.) Plăcintă din făină de mălai (mai târziu, din făină de grâu) care se cocea pe lespede; se folosea în loc de pâine. – Din magh. *lángoló* “trecut prin flacăra; încins” (DA, după DER).

laoláltă, adv. Împreună: “Să tăiem d’eluțu roată, / Să sim, mândruț, *laoláltă*” (Calendar, 1980: 62). – Din *la* + *o* + *alta* (DEX, MDA).

lar, interj. v. ler.

larice, *larici*, s.f. Brad roșu, brad de vară (*Larix decidua*); zadă. ■ *Rezervația de larice* de la Coștiu (com. Rona de Sus) este zonă protejată prin L. 5/2000. – Din it. *larice* “zadă”, lat.

larix, -cis (Scriban, DEX, MDA).

lărmă, *larme*, s.f. (reg.) Gălăgie, tărăboi, zgomot: “Și fata aude, la spatele ei, *larmă* mare” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 129). – Din magh. *lárma* “gălăgie” (DEX, MDA) sau pol., srb. *larma* (DER, DEX, MDA).

lășcă, *laște*, s.f. (reg.) Tăieței; răstăuțe, tojmaj: “Doba, doba, *laștile*, / Mâni-alată-s Paștile” (D. Pop, 1978: 379). – Din magh. *laska* “tăieței” (DA, după DER; MDA).

lat, *lați*, s.m. Unitate de măsură pentru materialele textile, egală cu lățimea pânzei din războiul de țesut: “Am făcut un lepedeu din tri *lați*” (Faiciuc, 2008: 762). – Lat. *latus* (Pușcariu, DEX).

latin, -ă, *latini*, -e, adj., s.f. (arh.) Străin; străinătate; lume străină: “*Lat’înă* rea” Papahagi (1925). – Var. a lui *letin* “străin; eretic, catolic” (< magh. *latin*, srb. *latin*) (DER) și dublet a lui *latin* “locuitor din Latium” (DER) (< lat. *latinus*) (sec. XVII) (DEX, MDA).

lăufăr, *laufări*, s.m. (reg.) 1. Personaj din jocurile cu măști, care cere acordul gazdei dacă ceata de colindători poate intra în curte: “*Laufărul* poartă costum alb, toită înfășurată cu tricolor” (Bilțiu, 2007: 141). 2. Minerul care încarcă vagonetele la suitor și formează trenurile. – Din germ. *Läufer* “alergător, curier” (MDA).

laz, *lazuri*, (lăzuitură, lăzaștină), s.n. (reg.) 1. Câmp curățat de tufe și bun de cosit. 2. Teren defrișat pentru a fi transformat în pământ arabil; iertaș: “Știu că n-ai *lazuri* domnești, / Nice boi ardelenesți” (Bârlea, 1924, I: 200). ■ (top.) *Lazul Baciului*, sat. – Din ucr., srb. *laz* “poiană, curătură” (DLRM, DEX, MDA).

lăcată, s.f. v. lacătă.

lăcrămăție, *lăcrămății*, s.f. (reg.) Plângere, cerere. ■ (onom.) *Lăcrămăție*, poreclă în Moisei: “În 1962, s-a adus de către Hojda Petru Butubu

un darac de lână, mașină de scărmanat lână, la care lucrează acum Mihali Ștefan Pârciu și Ivașcu Ștefan *Lăcrămăție*” (Coman, 2004: 54). – Var. a lui *reclamație* (DEX); din *lacrimă* contaminat cu *reclamație* (MDA).

lăcuí, *lăcuiesc*, v.i. (dial.) A locui: “Leacu meu e pă vârvuri, / *Lăcuiește*-n decunguri” (Papahagi, 1925: 187). – Din magh. *lakni* “după loc” (Cihac, după DER); var. a lui *locui* (MDA).

lăcuitór, *lăcuitorí*, (lăcuitoriu), s.m. (arh.) Locuitor: “Eu, robul lui Dumnezeu, popa Costan Moldovan, fiind *lăcuitoriu* într’acest sat...” (după Dariu Pop, 1938: 79; doc. din 1798). – Din *locui* / *lăcui* + suf. -tor.

lădău, *lădauă*, s.n. Ladă mai mică și mai înaltă, pentru cereale. – Din *ladă* + suf. -au.

lădói, *lădoaie*, s.n. Ladă simplă, confecționată din lemn, destinată păstrării țesăturilor: “Eu o iau de pă urdzo / Să o țap într-un *lădoi*” (Papahagi, 1925: 225). – Din *ladă* + suf. -oi (DEX, MDA).

lăfái, *lăfăiesc*, v.r. A se răsfăța, a huzuri. – Din magh. *leffenni* “a atârna” (DEX).

lăicér, *lăicere*, s.n. 1. Covor țărănesc care se pune pe laiță. 2. Ladă pe lângă perete; laiță. (Mold.). – Din *la(v)ită* + suf. -ar (DEX).

lălái, *lălăiesc*, v.t. 1. A cânta monoton o melodie. 2. A trăgăna, a amâna. – Formă onomatopeică (DEX, MDA).

lălăít, -ă, *lălăiți*, -te, adj. 1. (ref. la un cântec) Interpretat neglijent, fără a păstra linia melodică. 2. Amânat, trăgănat. – Din *lălăi*.

lăntúg, *lăntuguri*, s.n. (reg.) Lanțul cu care sunt legate tânjelele la car, când se ară cu două perechi de vite; cârcel. – Din ucr. *lancuh* (Scriban).

lăpái, *lăpăiesc*, v.t. A bea, a mânca zgomotos. – Formă onomatopeică (Șăineanu); din bg. *lapam* “mâncă,

sorb cu lăcomie” (DLRM); var. a lui *lipăi*, cf. bg. *lapam* (DEX, MDA).

lăpuș, *lăpuși*, s.m. (reg.; bot.) Specie de salvie (lăpușul caprei) (*Salvia glutinosa*), numită astfel de localnici (în jud. Maram.). ■ Termenul e atestat la meglenoromâni cu sensul de “potbal” (ALR, 1961: 651). DER îl definește ca “brusture” (*Telekia speciosa*). În alte regiuni ale țării: brânca porcului, cocean căpresc, jale, lăpuș-de-capră. ■ (med. pop.) Împreună cu alte plante se fierbe și se folosește contra durerilor de încheieturi și de picioare. ■ (top.) *Lăpuș*, râu ce izvorăște din Munții Țibleșului (de sub vf. Văratice), la 1.200 m alt.; *Lăpuș*, zonă etnografică situată în nordul Trans., pe cursul mijlociu al râului Lăpuș; *Lăpuș*, depresiune situată în sudul județului Maram., în bazinul mijlociu al râului Lăpuș; *Lăpușna*, fânațe, teren mlăștinos în Vadul Izei, Valea Stejarului (Vișovan, 2005). – Din sl., cf. bg. *lopuš* (MDA), rus. *lepucha* (DA, cf. DER); alb. *ljapuš*, magh. *lapu* (DER).

lăpușeán, -ă, *lăpușeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Lăpuș. 2. (Locuitor) din Lăpuș. ■ În Maram. sunt trei localități cu acest nume: Lăpuș, Lăpușel, Târgu-Lăpuș. ■ (onom.) *Lăpușan(u)*, *Lăpușneanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Lăpuș* + suf. -*ean*.

lăpușeáncă, *lăpușence*, s.f. Femeie originară din localitatea Lăpuș. Locuitoare din Lăpuș. – Din *lăpușean* + suf. -*că*.

lăr, interj. v. *ler*.

lărgán, -ă, *lărgheni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Larga. 2. (Locuitor) din Larga. – Din n. top. *Larga* + suf. -*an*.

lărgancă, *lărgence*, s.f. Femeie originară din localitatea Larga. Locuitoare din Larga. – Din *lărgan* + suf. -*că*.

lărmăli, *lărmălesc*, v.i. (reg.) A face zgomot, gălăgie: “Și cum te culcai, iarăși îți auzeai tiara botrocind și *lărmăliind*” (Bilțiu, 1999: 102). – Din *larmă* “gălăgie” (MDA).

lăsământ, *lăsăminte*, *lăsământuri*, s.n. (înv.) Cutie cu valori ce cuprinde înscrisuri și testamentul: “În *lăsământul* tatălui meu, decedat la 28.I.1918, am găsit câteva scrisori originale, cari au valoarea documentelor istorice” (Koman, 1937: 3). – Din *lăsa* + suf. - (ă)*mânt*.

lăschian, -ă, *lăschieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Lăschia. 2. (Locuitor) din Lăschia. ■ (onom.) *Lăschian(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Lăschia* + suf. -*ean*.

lăschiancă, *lăschience*, s.f. Femeie originară din localitatea Lăschia. Locuitoare din Lăschia. – Din *lăschian* + suf. -*că*.

lășcută, *lășcuțe*, s.f. (reg.) Tăietei: “Ai făcut niște *lășcuță*, / Le poți duce-n tileguță” (Memoria, 2001: 110). – Din *laşcă* + suf. -*uță*.

lătoci, v.r. v. *lotoci*.

lătunoi, s.n. 1. Răritură în pânza ce se țese manual, produsă de firele rupte ale urzelii: “Că toată pânza-i *lătunoi*” (Bârlea, 1924, I: 96). 2. Legătură de vreascuri care se transportă pe umăr: “Și a legat un *lătunoi* de găteje” (Bilțiu, 1999: 341). 3. Mormoloci de broască. – Var. a lui *lătunoaie* (Scriban, DEX, MDA).

lătureán, -ă, *lăturenii*, -e, adj., s.m.f. 1. Care locuiește la marginea satului; mărginaș. 2. Fecior din alt sat. – Din *latură* + suf. -*ean* (DLRM, MDA).

lătureáncă, *lăturence*, s.f. Femeie care locuiește la marginea satului. – Din *lăturean* + suf. -*că*.

lătúri, s.f., pl. 1. Apa în care s-au spălat vasele de bucătărie. 2. Resturi de mâncare muiate în apă, care se dau la animale: “Și, când le țapa *lături*,

spălături de vase, slăbănoacele să ducă de acolo” (Bilțiu, 1999: 174). – Probabil lat. *lavatura* “spălături” (Scriban, Șăineanu, DEX) sau din *la* “a (se) spăla” (DEX).

lăturîș, adv. (reg.) 1. Alături, lateral. 2. (în expr.) *A se uita lăturîș* = cu coada ochiului. – Din *latură* + suf. *-îș* (MDA).

lăturnî, v.r. (reg.) A se porni în căutarea cuiva; a cerceta laturile unei zone: “După el s-o lăturnî / Cu sape și cu topoare” (Memoria, 2001: 112). – Din *lature*.

lățit, -ă, *lățîți*, -te, adj. Extins: “Familia nobilă Șuşca e lățită și stăpânește până astăzi în satul Săcel” (Mihaly, 1900: 514; dipl. 215). – Din *lăți* “a se întinde în toate direcțiile”.

lăureasă¹, *lăurese*, s.f. Lucrătoare. – Lat. *laboriosa* (MDA).

lăureasă², *lăurese*, s.f. (mit.) Împărăteasă; probabil soția unui împărat legendar Lar (sau Ler): “Că asta nu e lăureasă, / Nice-mpărăteasă, / Da-i femeie mândră și frumoasă, / Dintre toate mai alesă” (Papahagi, 1925). – Din *Lar*, *Laur* + suf. *-easă*.

lăut, -ă, *lăuți*, -te, adj. (reg.) Spălat: “Când i lăut și-nștimbat...” (Memoria, 2001: 97). – Din *la* “a (se) spăla” (Scriban, DEX, MDA); lat. *lautus* (Șăineanu).

lăzăștină, *lăzaștini*, s.f. (reg.) Loc defrișat. – Din *laz* + suf. *-aștină* (MDA).

lăzean, -ă, *lăzeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Lazul Baciului. 2. (Locuitor) din Lazul Baciului. – Din n. top. *Laz* + suf. *-ean*.

lăzeancă, *lăzence*, s.f. Femeie originară din localitatea Lazul Baciului. Locuitoare din Lazul Baciului. – Din *lăzean* + suf. *-că*.

lăzuî, lăzuiesc, v.t. A defrișa. – Din *laz* (MDA).

lăzuire, *lăzuiri*, s.f. (reg.) Tehnică pentru obținerea de noi parcele de fânațe. ■ “Fertilizarea parcelelor obținute prin lăzuire se făcea prin pă-

șunarea oilor și staționarea acestora pe timp de iarnă în terenurile lăzuite” (Dăncuș, 1986: 40). – Din *laz* (Scriban, Șăineanu, DLRM); din *lăzui* (MDA).

lăzuît, -ă, *lăzuîți*, -te, adj. Defrișat. – Din *lăzui*.

lângalău, s.n. v. langalău.

lângoăre, s.f. v. lingoare (“febră tifoidă”).

leac, *leacuri*, s.n. 1. Medicament, remediu: “Mamă-sa luară / Două olurele / Și porni cu ele / După leacurile” (Calendar, 1980: 6). 2. (în expr.) *Fără leac de...* = fără niciun pic de...; *nici de leac...* = deloc: “Mândra care-mi place mie / Nu are leac de moșie” (Ștețco, 1990: 309). ■ În Trans., Maram. și nordul Bucovinei, leac; în restul regiunilor istorice, doctorie. – Din sl. *lěkŭ* (DER, DEX, MDA).

leacă, adv. v. oleacă (“puțin”).

leáh, *lehi*, (leș), s.m. (arh.) Polonez: “La lumina stelelor / Trece-om munții leșilor” (Bârlea, 1924: 87). ■ (top.) *Fața Leahului*, fânațe în Săliștea de Sus (Vișovan, 2005). ■ (onom.) *Leach*, *Leahu*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *lěchŭ* (Miklosich, după DER), cf. ucr. *ljach* (DER); din rus. *liehŭ* (Șăineanu, Scriban); din ucr. *ljach* (DEX).

leăncă, *lenci*, s.f. (reg.) Gubă zdrențoasă; haină ponosită, ruptă, uzată. – Din ucr. *ljanka* “haină de pânză de in” (DER, DLRM, MDA).

leăsă, *lese*, (liasă, lesă), s.f. 1. Împletitură de nuiete la gard. 2. Nuiete împletite pe care se așază prunele la uscat. 3. Poarta de la intrarea în staor, la stână. 4. Scândură așezată pe furci, sub comarnic și sub care se așază brânza. – Din sl. (bg., rus.) *lěsa* (MDA); din bg. *lesa*, srb. *ljesa* (DEX).

leát, *leaturi*, s.n. (înv.) 1. An, dată. 2. Contingent. ■ Expr. *a fi leat cu cineva* = a fi de aceeași vârstă, generație. 3. Camarad. – Din sl. *lěto* “etate, an, timp” (DEX, MDA).

léci, (leciu), s. adv. (reg.) Ud learcă. – Din magh. *locs* “mlaștină” (Cihac, după DER; MDA); din magh. *lecs* “zeamă lungă” (Drăganu, după DER).

lecréc, s.n. v. lecric.

lecríc, *lecricuri*, (lecrec), s.n. (reg.) Haină scurtă cu mâneci, tip jachetă, ce depășește mijlocul, purtată pe vreme rea; suman, pieptar; se confecționează din stofă de lână, țesută în patru ițe: “De nu grăiesc cu dreptate / Ardă-mi *lecricu* din spate” (Bârlea, 1924, I: 268). – Cf. germ. *Röckl*, sas. *reckel* (Turcanu); var. a lui *leric* (MDA).

lecuí, *lecuiesc*, v.t.r. 1. A (se) trata, a (se) îngriji; a vindeca. 2. A dezvăța, a înțărca; a renunța la un nărav. – Din *leac* (DEX, MDA).

lecuít, -ă, *lecuíți*, -te, adj. 1. Vindecat. 2. Dezvățat. – Din *lecuí*.

lecuitor, *lecuitori*, s.m. (înv.) Tămaduitor, doctor; felcer: “Vai, că nu poci, că nu am, o zâs *lecuitoriu*...” (Bilțiu, 2007: 85). – Din *lecuí* “a vindeca” + suf. -tor.

lédeșă, *ledeșe*, s.f. (reg.; înv.) Șa, tarniță: “Fără frâu, fără căpăstru, / Fără *ledeșe* pă spate” (Antologie, 1980: 82). – Et. nec.

legá, *leg*, v.t. (în expr.) A *lega cununile cuiva* = a vrăji o fată sau un băiat să nu se poată căsători. – Lat. *ligare* “a lega, a prinde” (DEX, MDA).

legădí, *legădesc*, (legهدي), v.r. (reg.) A se mulțumi: “Iar de nu ti-i *legădi* / Mai frumos să-ți mulțumească / Spicul grâului...” (Memoria, 2004-bis: 1.366). – Probabil din magh. *elégedettseg* “mulțumire, îndeostulare”.

lége, *legi*, (leje), s.f. 1. Judecată: “Îl dau la *lejă*” (ALRRM, 1973: 739). 2. Tribunal: “No, tată, cum ai umblat la *leje*?” (Bilțiu, 2007: 185). – Lat. *lex*, *legis* “lege, moțiune” (DER, DEX, MDA).

leghedí, v.r. v. legădi.

legiuí, *legiuiesc*, v.t. A face legea, a judeca. – Din *lege* + suf. -uí (Scriban,

DEX, MDA).

legiuíre, *legiuiri*, s.f. Judecată: “Cu *legiuiri* și t’eltuiei” (Memoria, 2001: 113). – Din *legiuí* (DEX, MDA).

legiuít, -ă, *legiuíți*, -te, adj. Judecat. – Din *legiuí*.

legumár, *legumari*, s.m. Legumicultor. – Din *legumă* + suf. -ar.

legvár, s.n. v. lictar (“magiun”).

lehuí, v.i. v. lihăi.

leít, -ă, *leíți*, -te, adj. (pop.) Aidoma, la fel, identic. – Din sl. *lijati* “a topi, a turna”, cu sensul de “ca turnat” (DEX, MDA).

léje, s.f. v. lege.

léla, adv. (reg.) (în expr.) A *umbla lela* = a umbla fără rost; a hoinări. – Din ucr. *lela* “încet, agale” (MDA).

lemnărít, s.n. Meseria lemnarului: “Care se pricep la zidărit, să zidească, care la *lemnărít*, să facă bârne și lemnăria cetății” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 163). – Din *lemnar* “tâmplar, dulgher” + suf. -ít (DEX, MDA).

lemnúș, s.n. (bot.) Lemnul Domnului (*Artemisia abrotanum*): “De-aici până-n Seleuș / Tot îs corciuri de *lemnúși*” (Bârlea, 1924, I: 201). ■ (med. pop.) Contra durerilor de stomac. – Din *lemn* + suf. -uș (Scriban, DEX, MDA); calc de structură după germ. (*Reib*)holz sau (*Zünd*)holz (Frățilă, 2006).

lénker, *lenkere*, s.n. (reg.) Sanie cu volan, confecționată și utilizată de locuitorii din Cavnic, în timpul iernii, pe ulițele înguste și sinuoase, cu pantă abruptă, ce duc spre centrul localității. – Din germ. *Lenker* “mâner, ghidon; șofer, pilot, cârmaci”.

leópot, -ă, adj. (reg.) Rea de gură. – Din *leop* + suf. -ot, cf. *leopăi* “a vorbi mult și fără rost”.

leordácă, s.f. (reg.; bot.) Stupiniță (*Platanthera bifolia*). – Din *leurdă* (MDA).

leórdă, s.f. v. leurdă.

leordeán, -ă, *leordeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din

localitatea Leordina. 2. (Locuitor) din Leordina. ■ (onom.) *Leordean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. **Leorda* + suf. -*ean*.

leordeăncă, *leordence*, s.f. Femeie originară din localitate Leordina. Locuitoare din Leordina. – Din *leordean* + suf. -*că*.

leordîș, *leordișuri*, (leurdîș), s.n. Loc unde crește leurda; leurdar. ■ (top.) *La leordîș*, fânațe în Baba și Sălănița (Vișovan, 2008). – Din *leurdă* (dial. *leordă*) + suf. -*iș*.

lepădă, *lepăd*, v.t.r. 1. A arunca, a azvârli. 2. A avorta. 3. (r.) A renega. – Lat. *lapidare* “a arunca cu pietre” (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *lapedál*, săs. *lepedan* “a arunca” (DER).

lepădăt, -ă, *lepădați*, -te, adj. 1. Aruncat. 2. Avortat. ■ (onom.) *Lepădatu*, nume de familie în jud. Maram. – Din *lepăda*.

lepângău, *lepângăi*, s.m. (reg.) Nume de ocară pentru feciori: “D-amu-s niște *lepângăi*” (Bârlea, 1924, II: 189). – Din magh. *lappangö* “latent, ascuns” (MDA).

lepedeu, *lepedeie*, (lipideu), s.n. (reg.) Cearceaf: “Grădina cu porodici, / *Lepedeul* cu purici” (Memoria, 2001: 99). ■ (onom.) *Lepedeu*, poreclă în Valea Stejarului. – Din magh. *lepedö* “cearceaf” (DER, DEX, MDA).

lepeteu, s.n. (reg.) Roata olarului: “Roata pe care se formează oalele de lut se numește *lepet'eu*” (Iuliu Pop, 1970). – Din magh. *lapító* “planșetă”.

ler, (lar, lăr, leroi, lerui, lenui), interj. Sens incert al unui termen identificat în legende, basme și refrenele colindelor: “*Lerui* și-a mărunli”; “Hai lin, hai *lar* și flori de măr”; “Oi, *leroi*, *leroi*”; “Hai, *leru-i*, Doamne”. – Din numele împăratului Aurelian; din sg. lat. al numelui divinității domestice *Lar*, venerați ca divinități protectoare ale Romei (I. G. Sbiera); probabil din lat. (*Ha*)*llelu(iah, Domine)* (DLRM, DEX, MDA). ■ “*Ler* este un

evident mitologem (= formă mitică elementară și pură, considerată cea mai mică unitate, indivizibilă, din structura unui mit, a unei narațiuni mitologice, care nu mai are nevoie de interpretări și explicații, întrucât se exprimă singură), iar identificarea cu Dumnezeu sau cu un împărat fabulos trimite la un mit arhaic, preroman” (Kernbach, 1989: 297).

leroi, interj. v. ler.

lerui, interj. v. ler.

lésă, s.f. v. leasă (“împletitură de nuiel”).

lésne, adv. (reg.) 1. Ușor. 2. Ieftin. – Din bg. *lesno* (DEX, MDA).

leş, s.m. v. leah (“polonez”).

leşcă, s.f. (reg.) 1. Lemnul cu care se bate lutul folosit la olărit. 2. Bucată de draniță sau lemn, lată la un capăt. – Din ucr. *liska* (MDA).

leşesc, -ească, adj. (înv.) Polonez: “...și nimeni din Țara Ungurească nu vine, ce dela Musc prin Țara *Leșască*, în Maramoriș” (Bârlea, 1909: 193). – Din *leş* + suf. -esc (Scriban, DEX).

leşia, *leşiez*, v.t. (reg.) A spăla cu leșie: “Luni dimineață femeile *leşieu* toate vasele cu leșie de cenușe, ca să poți mânca de post din ele” (Bilțiu, 2009: 70). – Din *leşie* (MDA).

leşiat, -ă, *leşiați*, -te, adj. (reg.) Spălat cu leșie. – Din *leşia*.

leşie, *leşii*, s.f. Soluție alcalină (folosită la spălatul rufelor) obținută prin fierberea în apă a cenușii: “Apoi femeile (...) fac *leşie* și spală cu ea toate vasele” (Memoria, 2001: 25). – Lat. *laxiva* (DER, DEX). ■ Cuv. rom. > bg. *leşija*, *lišija*, scr. *lušija*, *liksija* (Capidan, după DER).

leşier, *leşiere*, s.n. (reg.) Bucată de pânză în care se pune cenușa când se face leșie; cenușer. – Din *leşie* + suf. -ar (MDA).

leşnic, *leşnice*, s.n. (reg.) Loc de pândă a vânătorului. ■ (top.) *Leșnic*, *Lejnic*, deal, pădure în Strâmtura. – Din

ucr. *lysnyk* “pădurar” (Vișovan); din bg. *leštnik* “alun” (DEX); din magh. *lesnic* (MDA).

leț, *lețuri*, s.n. (reg.) Șipcă, stinghie de lemn. – Din magh. *léc* “șipcă”, ucr., pol. *lata*, srb. *letva* (Scriban).

lețuî, *lețuiesc*, v.t. A bate în cuie lețurile sau șindrila pe casă: “Când ridică apoi cornii de o *lețuiesc*...” (Papahagi, 1925: 321). – Din *leț* “șipcă” (Scriban) + suf. *-ui*.

leucă, *leuci*, s.f. (reg.) Partea carului, format dintr-un lemn încovoiat, ce leagă osia de loitră. ■ (onom.) *Leuca*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XV). – Din magh. *lőcs* “leucă” (MDA) (Scriban); din bg. *levka* (DEX). ■ Cuv. rom. > bg. *levka* (DER).

leurdăr, *leurdare*, s.n. Loc unde crește leurdă; leordiș. ■ (top.) *Leordar*, *Leurdar*, fânațe în Costeni, Dumbrava, Stoiceni (Vișovan, 2008). – Din *leurdă* + suf. *-ar*.

leurdă, *leurde*, (leordă, leurdină), s.f. 1. Plantă erbacee cu miros de usturoi (*Allium ursinum*); usturoi de pădure; ai de munte. 2. (în var. leordacă) Bujor alb (*Platanthera bifolia*). 3. *Leurdină* (*Dahlia variabilis*); gherghină, gheorghină. ■ (top.) *Leordina*, localitate pe Valea Vișeuului; *Leorda*, afluent al pârâului Băiuț, care se varsă în râul Lăpuș. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *hudhër*, *hudër* “usturoi”. ■ Cuv. rom. > ucr. *levurda* (DER).

leurdină, s.f. v. leurdă.

leurdîș, s.n. v. leordiș.

léveșe, (levișe), s.f. (reg.) Supă cu carne de pui; “zamă limpede cu răstăuțe”. ■ (onom.) *Ciont-leveșe*, poreclă în Dumbrăvița. – Din magh. *leves* “zelos, succulent”.

lévișe, s.f. v. leveșe.

lezín, *lezini*, (leziu), s.m. (reg.) 1. Flăcău, hoinar. 2. Calfă, fecior mai mărișor. – Din magh. *lészengő* “a umbla

fără rost” (Papahagi, 1925); din magh. *legény* “flăcău, fecior” (MDA).

líba, (libă), interj. (reg.) Termen cu care se strigă găștele. ■ Exclusiv în zona intracarpatică. – Din magh. *liba* “gâscan” (Bogrea, după DER; MDA).

liboteán, *-ă*, *liboteni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Libotin. 2. (Locuitor) din Libotin. ■ (onom.) *Libotean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. **Libota* (inițial nume de persoană) + suf. *-ean* (Frățilă).

liboteáncă, *libotence*, s.f. Femeie originară din localitatea Libotin. Locuitoare din Libotin. – Din *libotean* + suf. *-că*.

liboví, *libovesc*, v.r. (reg.) A (se) iubi: “Beau feciorii, se *libovăsc* / Și de mândre da gândesc” (Bârlea, 1924: 24). – Din vsl. *lǐubovati* (Scriban); din *libov* “dragoste” (< sl. *ljubovŭ*) (DLRM).

licastău, s.n. v. iucastău (“dorn”).

lictár, (liptari, licvar, ligvar, legvar, lictariu), s.n. (reg.) Magiun, dulceață de prune: “Îi lucrez de multă vreme și știu unde ține laptele de oi și brânza, *ligvarul* de prune și mierea de stupi” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 270). – Din lat. *Electuarium* (sec. XIX), introdus în Trans. prin farmacie (Șăineanu, Scriban); din magh. *lekvár* “magiun” (DEX); din magh. *liktárium*, *liktárom*; *lekvár* (MDA).

líget, (lighet), s.n. (reg.; min.) Culcușul filonului. – Din germ. *Lie-gendens* (MDA); probabil din germ. *liegen* “a sta culcat, a zăcea”.

líghet, s.n. (reg.) Pădurice. ■ (top.) *Lighet*, fânațe în Rohia; *Lighet*, lac artificial amenajat în scop de agrement; *Lighet*, pârâu ce se varsă în râul Lăpuș, în apropiere de orașul Târgu-Lăpuș. – Cf. dial. *lighet* “pădure, desiș” (Vișovan, 2008); din magh. *liget* “crâng, pădurice” (Frățilă).

ligvár, s.n. v. lictar (“magiun”).

lihái, *lihăiesc*, (lihui, lehui), v.i. 1. A face zgomot mare (ca să nu vină lupii

sau alte animale sălbatice la vite). 2. A striga la cineva, a certa. – Var. a lui *lehăi* (DEX, MDA); creație expresivă (DER).

lihot, *lihote*, (lihotit), s.n. Sunet ciudat; râs: “Au auzit ei un vâjâit și *lihotituri* spurcate și când s-au trezit au văzut un fum gros” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 111). – Et. nec.

lihotî, *lihotesc*, v.r. A scoate sunete înfundate, asemănătoare râsului. – Et. nes., cf. *chihotî* (MDA); probabil din *lihot*.

lihotît, s.n. v. lihot.

lihuî, v.i. v. lihăi.

lilion, (liliu, liliu), s.m. (reg.; bot.) Nume generic pentru mai multe specii de crin; stânjel (*Iris germanica* L.): “Ca să fie mai frumoase, fetile se spălau cu oarece buruien care-i zăce *lilion*. Îl pune de-a moi, îl serbe on pic, că era un fel de buruien, din care să făce zama și cu care ie să dăde pe față și i se duce pielea și rămâne frumoasă” (Bilțiu, 2001: 223); “...din anul 1893 românii au beserica lor, zidită în stil curat ghotic și decorată cu flori de *lilie*, marca dinastiei anjouvine” (Mihaly, 1900: 30; dipl. 12). – Din magh. *lilium* “crin” (MDA).

lilîu, s.m. v. lilion.

lilîuț, (liuliuț), s.n. 1. Leagăn de grindă: “Mi se șede de drăguț / Ca la pruncă cu *lilîuț*” (Bârlea, 1924, II: 33). 2. Leagăn pentru copil mic, purtat pe umăr de femei când merg departe de sat. ■ “Un fel de leagăn ce se agață în grădină ori în creanga unui arbore, dacă mama se duce pe dealuri la fân, cu copilaș cu tot” (Bud, 1908). – Din *liuliu* (DER); cf. rus. *liuliuka* “leagăn” sau creație expresivă.

limbăriță, *limbarițe*, s.f. (bot.) Plantă cu tulpină dreaptă, ramificată, cu flori mici, albe sau trandafirii, care crește prin locuri umede; pătlagină de apă (*Alisma plantago-aquatica*). ■ “Frundză mare, crește laolaltă grămadă și o

mănâncă tot felul de marhă” (Papahagi, 1925). ■ (med. pop.) Contra paraliziei (pocitură) și febrei tifoide (lungoare). – Din *limbă* + suf. *-ariță* (Scriban, DEX, MDA).

limbîst, *limbiști*, s.m. (înv.) Lingvist: “Mai sunt expresiuni care îmi întrec capacitatea mea de a le preciza însemnătatea lor, pe care le las erudiților noștri *limbiști* să le deslege” (Darius Pop, 1936: 153). – Var. a lui *lingvist*.

limpôt, *-ă, limboți, -te*, adj. (reg.) Vorbăreț. – Din *limpoti* “a sorbi zgomotos”.

lindînă, *lindini*, s.f. Ouă de păduchi. – Lat. *lens, lendinem* (DEX, MDA).

linî, v.r. A se clăti, a se undui, a se legăna: “Ce te *lini*, ce te clătini / Din vârf până-n rădăcini?” (Antologie, 1980: 456). – Probabil din *lin* “domol, liniștit” sau din *alina* “a se domoli”.

linghișpir, *linghișpire*, s.n. (reg.) Instalație cu o pistă rotativă, pe care sunt montate jucării (mașinuțe, căluți de lemn etc.), specifice parcurilor de distracții; carusel. – Din germ. *Ringspiel* “inel de joc; joc în cerc”.

lingoăre, (lungoare, langoare), s.f. (înv.; med.) Tifos; febră tifoidă: “Deie-ți bunul Dumnezău / Nouă boale și *lingoare*” (Bârlea, 1924, II: 25). – Lat. *languor, -oris* “slăbiciune; boală; oboșală; moleșală”; păstrat numai în rom. (Scriban; Rosetti, după DER; DEX, MDA); forma moștenită direct este *langoare, lungoare*, influențată de *lung* (langoarea era o boală de lungă durată), iar *lingoare* a luat naștere probabil sub influența lui *linge*, tot prin etim. pop. (Frățilă).

lingurăr, *lingurare*, s.n. 1. Suport de lemn agățat de perete, pe care se țineau lingurile (în casele de la țară). 2. Meșter care confecționează linguri de lemn: “O fost un *lingurar*, așe covătari, no” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 124). – Din *lingură* + suf. *-ar* (DEX).

lingureă, *lingurele*, s.f. (bot.) Plantă

din familia cruciferelor, cu frunze crestate, cu flori albe, grupate în ciorchini (*Cochlearia borzaeana*). ■ Semnalată în reșervația Stâncăriile calcaroase Sâlhoi și Zâmbroslavele (Munții Maramureșului). ■ (med. pop.) În combaterea afecțiunilor pulmonare și scorbutice. – Din *lingură* + suf. -ea (Scriban, DEX, MDA).

lipidéu, s.n. v. lepedeu ("cearceaf").

lipie, *lipii*, (dial. liptie), s.f. (reg.; înv.) Pâine rotundă și plată, puțin crescută: "Dar nevastă-sa vedea că tot face din sac ba turte, ba pâine, ba plăcinte, ba *lipie* și numai nu se găta" (Bilțiu, 1999: 286). – Din magh. *lepény* "plăcintă" (MDA).

lipitiurcă, s.f. (reg.) Bătură slabă; supă lungă, zeamă diluată. – Cf. *lipăi* "a bea zgomotos".

lipitoare, *lipitori*, s.f. 1. Vierme parazit (*Hirudo medicinalis*). 2. (bot.) Iarbă faptului, iarbă lipitoare, lipici, scai mărunt (*Galium aparine*). ■ Fetele se încingeau cu această plantă ca să se uite feciorii la ele. – Din *lipi* (Scriban, DEX, MDA) + suf. -toare.

lipsă, *lipse*, s.f. (reg.; înv.) Nevoie, necesitate, trebuință: "De pod avea *lipsă* armata, că treceau pe-acolo unități militare" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 113). – Der. regr. din *lipsi* (DEX).

liptări, s.n. v. lictar ("magiun").

lisnît, (lizniț), adj., s.m. (reg.) 1. Soi de măr pădureț (*Malus silvestris*); din fructe se face țuică și oțet, iar lemnul este utilizat pentru cioplit. 2. (în v.) Poame, fructe în general. – Din ucr. *lysnyk* (Farcaș, 2009).

lișcotî, *lișcotesc*, v.i. (reg.) A fluiera: "I-o văzut pă cei Șapte Necurați jucând și chiuind pe mejde și *lișcotind*" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 147). – Cf. *flîșcoti*.

litră¹, *lităre*, s.f. 1. (dial.) Literă, slovă. 2. (în v.) Document: "Elisabeta abzice de aceste moșii și drepturi și nimicește *literile* privitoare la ele" (Mihaly, 1900; dipl. 286); *litere metale* =

scrisoare de hotărnicire: "La cererea lui Mihail, numit Bogdan din Petrova, capitlul din Cenadie transcrie *literile metale* ale posesiunii Bedeu" (Idem, dipl. 221); *litere de judecată* = decizie judecătorească scrisă: "*Litere de judecată* prin care cetățenii din Câmpulung sunt judecați să plătească 100 de marce budense..." (Idem, dipl. 235); *litere donaționale* (v. dipl. 239); *litere prorogatorii* (v. dipl. 269). – Cf. *literă* (< lat. *littera*).

litră², *lităre*, (litră), s.f. (pop.) Unitate de măsură pentru lichide; litru. – Din ngr. *litra* (Scriban, DEX, MDA).

líte, s.f. Moarte, înmormântare; *viere de lit'e* = bocet. – Probabil din *litie* "rugăciune lungă".

litie, *litii*, s.f. Rugăciunea ce se face la miezul nopții, înaintea sărbătorilor mari, când se binecuvântează pâine, grâu, vin, undelemn, cu care apoi se unge fruntea credincioșilor: "Să fii gazdă-n veselie / Ca să mergem la *litie*" (Bârlea, 1924, I: 138). – Din sl. *litija* (DEX, MDA).

litigant, -ă, *litiganți*, -te, adj., s.m. (în v.) Persoană aflată în litigiu: "Moșiile Nănești și Valea Porcului s-au împărțit în patru părți egale între *litiganți*..." (Mihaly, 1900: 734; dipl. 303). – Din fr. *litigant* (DLRM, MDA).

litră¹, s.f. v. lităre¹ ("literă").

litră², s.f. v. lităre² ("litru").

liț, *lițuri*, s.n. 1. Cui de lemn; așchie cioplită: "...apoi face un cui de lemn, un *liț*, ș-apoi dă de trei ori cu cuțitu pe *lițu* acela să să bage în pământ" (Papahagi, 1925: 303). 2. *De-a lițu*, joc de copii: "Se alege un teren plan. Primul jucător aruncă cuțitul (ținut între degetul mare și arătător), care se rotește în aer și trebuie să se înfigă în pământ. Urmează alte aruncări din poziții diferite (din căușul palmei, de pe frunte, peste cap, cu dinții etc.) Dacă greșește, cuțitul e preluat de alt jucător" (Mihaly, 2016: 45). – Din magh. *léc* (MDA).

liuliu, (liule), interj. Cuvinte ce le zic mamele legănându-și copiii; nani, nani: “liule, liuliu, coconu” ori “haia, haia, cocoană”. – Creație spontană (DER); cf. ucr. *ljuli-ljuli* (Scriban; Berneker, după DER), rus. *liulíu* “nani-nani”, *liuliuka* “leagăn” (Scriban).

liuliút, s.n. v. liliút (“leagăn”).

lizí, v.r. v. hlizi (“a rânji”).

lizít, adj. v. hlizit.

lizinít, s.m. v. lisnit.

loábdă, *loabde*, (lobdă), s.f. (reg.) Minge. – Din magh. *labda* “minge”.

loágăr, *loagăre*, s.n. (pop.) Terenul pe care se așază armata; lagăr. – Var. a lui *lagăr*.

lóbďă, s.f. v. loabďă (“minge”).

lóbodă, s.f. (bot.) Plantă erbacee de cultura (*Atriplex latifolia*). ■ Se folosește în umplutura de plăcintă. – Din sl. *loboda* (DER, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *loboda* (Bakos, 1982).

lociolí, *lociolesc*, (lociorli), v.r. (reg.) A se bălăci în apă. – Din magh. *locsol* “a stropi” (MDA).

lociorlí, v.r. v. locioli.

lociorlău, s.n. (reg.) Stropitoare (pentru flori sau zarzavat). – Din *lociorli*, *locioli*.

locomós, -oasă, *locomoși*, -oase, adj. (dial.) Lacom, pofticios. – Var. a lui *lăcomos* (MDA).

locșór, *locșoare*, s.n. (reg.) Placentă. – Din *loc* + suf. -șor (Farcaș, 2009: 108).

lodânc, s.n. (reg.) 1. Capetele de la firele care rămân după țesutul pânzei la război: “l-a spus oarecine că nu mai are de făcut nimic decât să ia *lodânc* de la țiară și din acela să facă o funie...” (Bilțiu, 1999: 249). 2. Bucată de lemn. – Din germ. *Ladung* (MDA).

lodbă, *lodbe*, s.f. (reg.) 1. Scândură lată având lungimea de circa 2 m, obținută prin despicarea trunchiurilor de copaci cu ajutorul securii și a icurilor; *lodbele* erau lăsate la uscat, în podul casei, timp de un an. 2. Ster de lemn:

“Se așază pe pământ o *lodbă* și să freacă pe ie o botă de alun” (Memoria, 2004-bis: 1.213). – Din ucr. *lodva* “scândură lată” (DEX, MDA).

lóitră, *loitre*, s.f. (pl.) Părțile laterale ale carului: “A legat-o bine de *loitrele* carului și a tot gonit caii...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 123). – Din srb. *lo(i)tra* (DEX); din ucr. *loitra* (Șăineanu); din germ. *Leiter* “scară” (Turcanu, 2005); din srb. *lo(i)tra*, magh. *lojtra*, ucr. *loitra* (MDA).

loitrăr, *loitrare*, s.n. (reg.) Încărcătura unei căruțe până la *loitre*: “Hai să prindem vacile la car, punem în car un braț bun de paie, ori un *loitrar* întreg. Și pe tine te bag acolo, sub paie, în *loitrar*” (Bilțiu, 2002: 396). – Et. nec. (MDA).

lójniță, *lojnițe*, (lozniță), s.f. (reg.) 1. Leasă sau coș de nuiete pentru uscat sau afumat fructele. 2. Cuptor (groapă) peste care se pune împletitura de nuiete. – Din sl. *ložínica* “pat”, cf. sb. *ložnica* “pat, culcuș” (DER); din ucr. *ložnyc'a* (DEX, MDA).

lólota, *lolote*, s.f. (reg.) Gălăgie, hărmălaie. ■ (onom.) *Lolotă*, poreclă în Săpânța. – Et. nec. (MDA).

lom, *lomuri*, s.n. (reg.) 1. Crengi uscate și rupte: “O luat banii și i-o ascuns într-o cioată bortoasă și-o făcut pă ei un *lom*. Într-o zi s-o dus pe-acolo niște prunci care pășteau oile. Ei o aprins *lomu*...” (Lenghel, 1979: 207). 2. Lemne, vreascuri la gura sau la cotitura unei ape. – Din ucr. *lom* (Papahagi, 1925).

lomurós, -oasă, adj. (reg.) 1. Plin de lomuri. 2. (în expr.) *Grâu lomuros* = grâu amestecat cu resturi; se dă la păsări; grâu cu monturi. – Din *lomuri* (pl. lui *lom*) + suf. -os (Frățilă).

lontrós, -oasă, *lontroși*, -oase, adj. (reg.) Adânc. – Cf. *lontru* “înăuntru” + suf. -os.

lotocí, *lotocesc*, (lătoci), v.r. A lovi apa cu putere: “Am o rață. / Mere pă

apă, / Nu *lătocește*” (Bilțiu, 1994: 283).

– Formă onomatopeică (MDA).

lótru, *loatră*, *lotri*, *loatre*, s.m.f. și adj. 1. Hoț, bandit, tâlhar. 2. (adj.) Glumeț, bun de gură, meșter la vorbă: “Cel mai *lotru* dintre ei devine peștorul” (Calendar, 1980: 121). 3. Șmecher, tupeist: “Gura mé din ce-i făcută? / Dint-on măr și dint-o turtă, / Care-i *lotru*, o sărută” (Bilțiu, 2006: 51). 4. Istet: “Am gândit io că-s judecători, da fata dumneatale-i mai *loatră*” (Bilțiu, 2007: 186). – Din sl. *lotrŭ* (Tiktin, după DER); cf. pol. *lotr* “ștregar, hoț” (Șăineanu, MDA).

lóză, s.f. (reg.) Lozie; răchită, salcie (*Salix cineria*); “un fel de salcie, pe ale cărei rămurele, prevăzute cu mâțișori, maramureșenii le sfințesc la biserică, în Duminica Floriilor” (Papahagi, 1925); “În această zi [de Buna Vestire, 25 martie] s-aduceu flori de *lozá* (mâțucă) și să punu în vază” (Bilțiu, 2009: 61). ■ (onom.) *Loza*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *lozá* (Papahagi, 1925; DEX).

lózniță, s.f. v. lojniță (“coș pentru uscat fructe”).

lucastău, s.n. v. iucastău (“dorn”).

lucăcean, -ă, *lucăcenî*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Lucăcești. 2. (Locuitor) din Lucăcești. ■ (onom.) *Lucăcean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Lucaci* (top. de origine antroponimică; forma oficială magh. era Lukács[falva]) + suf. -*ean* (Frățilă).

lucăceancă, *lucăcence*, s.f. Femeie originară din localitatea Lucăcești. Locuitoare din Lucăcești. – Din *lucăcean* + suf. -*că*.

lúcer, *lucerî*, s.m. (reg.; astr.) Luceafăr: “Un *lucer* mândru, galbân” (Bârlea, 1924, I: 132). – Cf. *lucefăr* (MDA).

lucérnă, (luțernă, luțárnă), s.f. Trifoi cultivat ca plantă furajeră (*Medicago sativa*). – Din germ. *Luzerne* (DEX,

MDA).

lucezí, v.i. (reg.) A luci, a străluci, a lumina: “Colo sus, la răsărit / *Lucezit-o*, *lucezit* / Un lucer mândru, galbân” (Bârlea, 1924, I: 132). (Maram.). – Din *luced* “luminos” (MDA).

lucezíre, *lucezíri*, s.f. (reg.) Vedere, arătare, strălucire. – Din *lucezi*.

lucrătoriu, s.n. (arh.) Plug. ■ Termen atestat sec. XV, în Maram. – Din + suf. -*toriu*.

lud, -ă, *luzi*, *lude*, adj. (reg.) Nepriceput, prost, zălud, zăpăcit, nătărău: “*Ludă* ești, nebună ești / Și la minte slabă ești” (D. Pop, 1970: 181). – Din sl. *ludŭ* “prost” (Scriban, DEX, MDA).

ludău, *ludăi*, s.m. Bostan, dovleac; cuculbătă (*Cucurbita pepo*). ■ Exclusiv în Trans., Banat și Crișana (ALR, s.n.; vol. I, h. 198). – Din sl. *ludaja* (Candrea, după DER; MDA); din *ludaie*, prin schimb de sufix -*aie* / -*ău* (Frățilă).

luft, s.n. (reg.) Curent de aer: “Vara aicea-i *luft*, vara aici e răcoare și frumos” (Papahagi, 1925). – Din germ. *Luft* “aer, văzduh” (DER, DEX, MDA).

luh, *luhuri*, s.n. (reg.) Luncă, zonă inundabilă, râț. ■ (top.) *Luhuri*, teren mlăștinos (Rozavlea, Strâmtura). – Din ucr. *luh* “luncă”.

lúhar, *luhari*, s.m. (reg.) Cocos de munte. – Et. nec.

lúhăr, s.m. (reg.) Trifoi (plantă furajeră); cătrifoi (*Trifolium L.*) (Trans., Maram.). – Din magh. *lóhere* “trifoi” (MDA).

lúhău, s.n. (reg.) 1. Spirt sanitar. 2. (fig.) Băutură alcoolică. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “rachiu”. – Et. nec.

lújniță, *lîjnițe*, s.f. (reg.) 1. Făclie; fat'e: “Ca să îndepărteze animalele sălbatice se aprind *lujnițe*, un fel de făclii făcute din brad uscat, crepat la un capăt, împănate și uns cu rășină” (Georgeoni, 1936: 80). 2. Loc la capătul de sus al ulucului unde se adună

buștenii pentru a fi rostogoliți la vale. – Din ucr. *lušnitya* (MDA).

lúlă, *lule*, s.f. Cep la butoi: “Fă bine și ia custura / Și te du și taie *lula* / Și împle la druște gura” (Grai. rom., 2000). – Der. din *lulea*; pentru reg. *lulă* (Banat), Scriban indică srb. *lula*; din srb. *lula* (MDA).

lumet, *lumeață*, adj. De lume, petrecăreț, glumeț. – Din *lume* + suf. -eț (DEX, MDA).

luminăție, *luminății*, s.f. (reg.) Iluminație; ziua cu luminile (1 noiembrie): “Să duc la morminte flori și cu lumini. Luminile să aprind pă morminte. Duc colaci și îi dau la săraci” (Bilțiu, 2009: 44). ■ Sărbătoare specifică în Ardeal. – Din rus (il)*luminatiia* (Șăineanu, DEX).

lumină, *lumini*, (luminea), (dial. lumnină), s.f. 1. (reg.) Lumânare: “În locuț de *lumninele* / Îmi puneți patru nuiele” (Lenghel, 1962). ■ “Când e aproape de sfârșit, omului de regulă i se dă să țină o *lumină* în mână, ce reprezintă curățenia sufletească” (Bârlea, 1924, II: 472). Conform obiceiului, la capul mortului trebuie să ardă o lumânare pe toată perioada priveghiului (timp de trei zile), având credința că astfel sufletul acestuia va găsi drumul spre Lumea Cealaltă. 2. (în expr.) *Lumina ochiului* = pupila. ■ Exclusiv în Maram. și nordul Trans. (ALR, 1938, h. 29). – Lat. **lumina* (DEX, MDA).

luminător, *luminători*, s.m. (fig., înv.) Dascăl: “...acești *luminători* ai satelor maramureșene” (Câmpeanu, 2016: 14). – Din *lumina* (fig.) “a instrui, a educa” + suf. -(ă)*tor* (MDA).

luminea, s.f. v. lumină.

lunecă, *lunec*, v.i. A aluneca: “Cine ști cât o suit pân-o ajuns în vârvu’ muntelui. N-o *lunecat* de loc” (Bilțiu, 2007: 117). – Lat. *lubricare* (DER, DEX).

lungăreț, -eață, *lungăreți*, -e, adj. (reg.) Înalt: “Când am văzut-o era

lungăreață, ca o femeie, da’ neagră. O fost Fata Pădurii” (Bilțiu, 2007: 263). – Din *lung* + suf. -ăreț (DEX, MDA).

lungoăre, s.f. v. lingoare (“febră tifoidă”).

lungón, *lungoane*, s.n. (min.) Grindă mai lungă așezată în curmezișul grinzilor de pe tavanul galeriilor de mină. – Et. nec.

luníe, *lunii*, s.f. Fitil de lumânare: “Când era vreme gré, să aprinde *lunia* de la lumânarea cu care slujé popa la Înviere” (Bilțiu, 2001: 73). – Et. nec.

luntrós, -oasă, *luntroși*, -oase, adj. Adânc: “...ne facem o groapă mai *luntroasă*, așa, să putem limpezi la apă” (Grai. rom., 2000). – Din *luntre* + suf. -os.

lupăriță, *luparițe*, s.f. (bot.) Mărul-lupului. ■ (med. pop.) Bun de mătrici sau friguri. – Din *lup* + suf. -ariță (MDA).

lúpă, (lupie), adj. (Oaie) cenușie. – Din *lup*.

lupíște, s.f. 1. Groapă adâncă de 3 m, deasupra căreia se pune o leasă în cumpănă, pe niște stâlpi mici (ca momeală se pune un purcel), pentru vânarea lupilor. 2. Loc unde se adăpostesc lupii. ■ (top.) *La Lupiște*, fânațe în Dumbrava (Vișovan, 2008). – Din *lup* + suf. -iște (MDA).

lupoáie, s.f. (reg., înv.) Lupoaică. – Din *lup* + suf. -oaie (MDA).

lúșcă, *luști*, adj., s.f. 1. (bot.) Floare de primăvară, asemănătoare cu ghiocelul (*Leucojum vernum*); ghiocel bogăți. 2. (adj.) (Oaie) cu lâna albă. ■ (top.) *Hlușca*, parte a dealului Dumbrăvița, din Bârsana. – Din vsl., rus. *lučka*, dim. din *lukú* “ceapă” (Scriban).

luští, *luștesc*, v.t. (reg.) A desface boabele de porumb de pe cocean; a desfăca: “Femeile bătrâne nu lucrau cu tiara, cu caier, nu *luște* fasole, mălai...” (Bilțiu, 2009: 57). ■ “Operația se făcea manual, prin apăsarea unui cocean pe boabele de pe cucuruz sau cu pua de lușt’it mălai” (Dăncuș, 1986: 45). ■

Termen specific subdialectului maramureșean (Farcaș, 2009: 155). – Din ucr. *lușiti* (MDA).

luștît, -ă, *luștiți*, -te, adj. Desfăcat. – Din *luști*.

lútă, s.f. (reg.; min.) Plan înclinat lângă șteampuri, pe care se spală minereul zdrobit. – Din germ. *Lutte* "instalație pentru apă" (Țurcanu).

lutărie, *lutării*, s.f. Loc de unde se scoate lut, argilă; depozit de lut. ■ (top.) *Lutărie* (în Dumbrava) (Vișovan, 2008: 171). – Din *lut* + suf. -ărie (DEX, MDA).

lutós, -oasă, *lutoși*, -oase, adj. Argilos; care conține mult lut. ■ (top.) *Lutoasa*, vale în Bogdan-Vodă, leud,

Dragomirești; munte în nordul Văii Vaserului, aproape de granița cu Ucraina; tău; deal; pârau. – Din *lut* + suf. -os.

lutrán, *lutrani*, s.m. (reg.) Luteran; adept al doctrinei întemeiate de Martin Luther (în sec. XVI). – Var. a lui *luteran* (MDA).

luțárnă, s.f. v. lucernă.

luțărniște, s.f. v. luțerniște.

luțérniște, *luțerniști*, (luțărniște), s.f. (reg.) Loc cultivat cu lucernă. – Din *luțernă*, forma dial. de la *lucernă* + suf. -iște.

M

macău, (măcău), s.n. (reg.) Botă, toiag; obiect ceremonial purtat de chemători la nuntă: “La *macău* cu cipcă de mătăsă, / Cum poartă și-nălțata-mpărăteasă” (Bilțiu, 1990: 70). ■ (top.) *Măcău*, deal și izvor în Vișeu de Sus. (Sec. XV). – Cf. magh. *mankó* “cârjă” (MDA).

maciără, *macioare*, s.f. (reg.) Rest de tutun în pipă. – Et. nec. (MDA).

măcră, *macre*, s.f. 1. Mușchi de carne (fără grăsime). 2. Strat de carne în slănină. – Var. a lui *macru* “slab” (DER, Scriban, MDA).

maglaváis, *maglavaisuri*, s.n. (reg.) Amestec, mixtură. – Din germ. *mackelweiß* (Țurcanu, 2005).

mai¹, *maiuri*, s.n. 1. Lemnul cu care se bat rufele când se spală. 2. Ciocanul folosit la bătutul dranițelor. – Lat. *malleus* “ciocan, mai, măciucă” (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *majus* “mai”.

mai², *maiuri*, s.n. (reg.) Ficat. ■ Exclusiv în jumătatea nordică a țării (ALR, 1938, h. 69); specific subdialectului moldovenesc (Tratat, 1984: 231). – Din magh. *maj* “ficat” (DEX, MDA).

maiăstru, adj. v. măiastru.

maiér, *maieri*, (maior), s.m. (reg.) 1. Țăran înstărit, proprietar de oi, care ia în arendă munți pentru vârat. 2. Căpetenie de ciobani: “Da' ii ce-și văzură? / Fată de *maier*, / Cu galben baier” (D. Pop, 1978: 321). ■ (onom.) *Maier*, *Maior*, nume de familie în jud.

Maram. – Din germ. *Meier* “fermier; administrator de moșie” (MDA); cf. magh. *máior* (MDA).

maiór, s.m. v. maier.

maistărit, s.n. (reg.) Dulgherit. – Din *maistări* “a meșteri”.

măivă, s.f. (reg., bot.) Mușcată (*Pelargonium zonale*). ■ (med. pop.) La tăieturi, bube, prin aplicarea frunzelor. – Probabil din magh. *malyva* “nalbă” (Borza, 1968).

măjă, *măji*, s.f. (reg.) Unitate de măsură pentru greutate, echivalentă cu 100 kg. – Din magh. *mázsa* “chintal” (DLRM, DEX, MDA).

mal, *maluri*, s.n. 1. Argilă de culoare albastru-cenușie: “La scăldat, copt’ii își fac jucărei din *mal*” (Faiciuc, 2008: 763). 2. Țărm. 3. (arh.) Deal, ridicătură. ■ (top.) *Măluț*, deal în Bârsana (Roșca, 2004: 223). Acest sens s-a pierdut în vorbirea curentă, iar localnicii încearcă să-l explice pornind de la compoziția pământului din zonă, care ar fi “cleios, de culoare galbenă” și care “în graiul maramureșean se numește *mal*” (Roșca, 2004). ■ (onom.) *Mal*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Hasdeu, Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Miklosich), cf. alb. *mal* “munte, deal”, din rad. i.-e. **mela-* “a se ridica, a se arăta” (Russu, 1970:175). ■ Cuv. rom. > magh. *mál* (Drăganu, după DER).

máltăr, (malter), s.n. (reg.) Mortar: “...țăranu-i arde una românească la doctor de și cade *máltărul* di pă părete,

unde-a dat cu capu” (Bilțiu, 2007: 373). – Din germ. *Malter* “mortar” (DLRM, MDA); din magh. *malter* (MDA).

mamandă, s.f. v. mamantă (“femeie grasă”).

mamântă, *mamante*, (mamarcă, mamorniță, mamandă), s.f. (reg.) Femeie grasă; matahală, namilă: “*Ma-manda* care a venit noaptea la geam să ia copiii este un duh rău, feminin, drăcoaică și se mai numește *Mamarcă*, *Mamorniță*” (Memoria, 2004-bis). – Cf. *mamorniță*.

mamiță, *mamițe*, s.f. (reg.) Duh necurat, arătare; matahală: “Și au fost două *mamițe* în gura uliței. Și aveau copite de cal” (Bilțiu, 1999: 373). – Cf. *mamină* (MDA).

mamón, *mamoni*, s.m. 1. Demonul lăcomiei. 2. Căpetenia dracilor. ■ (onom.) *Mamon*, poreclă în Giulești. – Din sl. *mamona* (DLRM, MDA).

mamorniță, s.f. v. mamantă (“femeie grasă”).

mámoș, *mamoși*, s.m. Medic ginecolog. – Din ngr. *mámmos* (Scriban, DEX, MDA).

mamzăr, s.m. v. manzăr (“bastard”).

mână, *mane*, s.f. 1. Lapte gras; “laptele gros și unturos, galben ca ceara, dulce ca mnierea, gros ca untura” (Papahagi, 1925: 283): “Untu tău, / *Mana* ta, / Puterea ta” (Bilțiu, 1990: 300). 2. Miere de albine. 3. Rod: “*Mana* și toată recolta de pe câmp erau stricate de ploi și de grindină, de piatră, cum se zice la noi” (Bilțiu, 1999: 117). 4. Ploaie de vară (pe vreme însorită), care afectează plantele. – Din sl. *mana* (DEX, MDA), ngr. *mánna* (sec. XVII) (Scriban, DER, DEX, MDA).

mandúlă, *mandule*, s.f. (reg.) Amigdale. – Din magh. *mandula* “amigdale” (DEX, MDA); cf. germ. *Mandeln* (Turcanu, 2005).

manuscript, *manuscripturi*, s.n. (înv.) Manuscris: “Și m-am rugat să-mi retrimite *manuscriptul* de cumva nu ar

binevoi a publica articolul” (Koman, 1937: 60). – Din lat. *manuscriptus* (DEX).

manzăr, *manzări*, (mamzăr), s.m. (reg.) Bastard (zona Vișeu). – Din ebr. *mamzer*. ■ “Termenul este frecvent în limba idiș: *mamzăr* (mamzer sau manzer “bastard”), prin disimulare *manzăr*” (Scurtu, 1966: 76). ■ Cuvântul a fost preluat în sec. XIX, iar în a doua jumătate a sec. XX a devenit regresiv.

maramureșean, -ă, *maramureșeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană care face parte din populația Maramureșului sau este originară din această regiune / județ; moroșan. 2. (adj.) Care aparține Maramureșului, privitor la Maram. ■ (onom.) *Maramureșeanul*, supranume. – Din n. top. *Maramureș* + suf. -*ean*.

maramureșeancă, *maramureșence*, s.f. Femeie originară din regiunea / județul Maramureș. Locuitoare din jud. Maramureș. – Din *maramureșean* + suf. -*că*.

mărcă, *mărci*, s.f. Monedă care a circulat în Imperiul Austro-Ungar. ■ *O marcă de Buda* = “patru florin de aur” (Mihaly, 1900: 524, la note). – Din germ. *Mark* “monedă” (DEX, MDA).

mărhă, *marhe*, s.f. (reg.) Animal (de regulă vită): “Și se pornește satul întreg, (...) mamale cu coconi în brațe, bărbații mânănd *marhăle*, toți fug” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 238). ■ (onom.) *Marhe bătrâne*, poreclă pentru locuitorii din Ruscova. ■ Termen atestat în Maram., în sec. al XVIII-lea. – Din magh. *marha* “avere, vite” (Scriban).

marhău, *marhăi*, adj., s.m. Persoană cu comportament necontrolat, animalic: “Aista mic, mai *marhău*, numa că nu stă pă gânduri, că odată își și sufulcă mâneca și-i și lipește la împărat și-i numără douăzeci de palmi” (Bilțiu, 2007: 232). – Cf. *marhă* “vită”.

marmațian, -ă, *marmațieni*, -e, s.m.f., adj. (reg., înv.) Persoană ori-

ginară sau locuitor din Marmația (= Maramureș); maramureșean: “Să se provoace D. Protopopi *marmațieni*, ca unde nu s-a făcut colepte, în sate, pentru Preparandia...” (Koman, 1937: 10). – Din n.top. *Marmația* + suf. -an.

marmazău, s.n. (reg.) 1. Sortiment de vin: “Nu-i vinuț de *marmazău*...” (Bârlea, 1924: 73). ■ “Vin de culoare purpurie, precum marmaziul” (Bârlea, 1924); vin grecesc din Malvazia (DER). 2. (sens fals) Uneori e confundat cu Marmația: “Mi se explică prin Sighetu Marmației și prin Marmația” (Papahagi, 1925). – Cf. *Malvazia* (DER, MDA).

martonită, *martonițe*, (matronită), s.f. (bot.) Plantă erbacee perenă, cu flori albe sau liliachii, cu miros plăcut (*Melissa officinalis*); roiniță, buruiana-stupilor, iarba-albinelor, iarba-roilor: “Și te-oi băga-n grădiniță / Sub cel vârf de *martonită*” (Bârlea, 1924: 33). – Et. nec.

marț, s.m. (înv.) Luna martie: “...și iară, în luna lui *Marț*, în 12 zile, s’au clătit (pământul)” (Bârlea, 1909: 24; doc. din 1812). – Moștenit din lat. *martius* (MDA).

mas, *masuri*, s.n. Faptul de a mânca; popas peste noapte: “Și s-a dus cu caii de *mas*. Așa se zicea la noi când te duceai cu caii să-i lași să pască toată noaptea” (Bilțiu, 1999: 222). – Participiu de la *mân*, *a mânca*, *a rămânca*: de *mas* (Papahagi, 1925); lat. *maneo*, *manere*, *mansum* “a rămâne; a poposi, a-și petrece noaptea” (DEX, MDA).

masalău¹, (măsalău), s.n. Locul unde dorm vitele. – Postverbal al lui *măsălui* “a poposi undeva peste noapte” (MDA); din *mas* “popas peste noapte” + suf. -alău.

masalău², s.n. Masa de prânz; masa cea mare: “Să învelea focu’, să aibă pă amiazăzi, când or zini la *masalău*” (Calendar, 1980: 105). – Din *masă*.

mascúr, *mascuri*, s.m. (dial.) Porc mascul: “În primul an, scroafa a fătat

opt purcei, patru scrofițe și patru *mascuri*, care toți au crescut mari” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 176). – Lat. *masculus* “mascur; viril” (DER, DEX, MDA).

mașcát, adj. v. măscat (“mare, bombat”).

maștéhă, s.f. v. maștîhă.

maștîhă, *maștihe*, (maștehă), s.f. (reg.; înv.) Mamă vitregă: “Tata că s-o însurat, / Rea *maștîhă* mi-o luat” (Bârlea, 1924, II: 65). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *maștehă*. – Din vsl. *mašteha* “mamă vitregă” (DEX, MDA).

maștihoáie, s.f. (reg.; înv.) Mamă vitregă: “Io n-am avut cine să fie împotrivă, că n-am avut părinți, n-am avut pă nime, numa pe Emuca, *măștihoaia*” (Memoria, 2014: 146). – Din *maștîhă* + suf. -oáie.

maștîhói, (măștîhoi), s.m. (reg.) Tată vitreg: “Cum zacem noi în noroiu, / La tata cel *măștîhoiu*...” (Bârlea, 1909: 189). – Din *maștîhă* + suf. -oi.

matrică, s.f. v. mătrică.

matronită, s.f. v. martoniță (“iarba albinelor”).

mă, (măi), interj. 1. Termen de adresare (atenționare, dar și amenințare) a persoanelor de sex masculin. 2. Termen pentru a exprima admirația, mirarea, nedumerirea; măre. – Var. a lui *măre*, cuv. autohton (Philippide, Scriban); lat. *modo*, redus la *mo (DER).

măcău, s.n. v. macău (“toiag”).

măcăuță, *măcăuțe*, s.f. (reg.) Băț de chibrit; băț, șălitră. – Din *măcău* + suf. -uță (MDA).

măcinîș, *măcinișuri*, s.n. Cantitate de porumb sau grâu ce se duce cu umărul la moară; aproximativ 30 kg: “Un bărsănean ducând un *măcinîș* cu mălai la moară, în Călinești...” (Lenghel, 1979: 208). – Din *măcina* + suf. -iș (Scriban, DEX, MDA).

măcrîș, (macriș, mecriș), s.n. (bot.) Plantă cu tulpină ramificată, cu frunze acrișoare la gust, folosită în medicină și

alimentație (*Rumex acetosa*). – Et. nec., cf. *acru* (Șăineanu, DEX, MDA); poate vgerm. sau dacic (Scriban). ■ Cuv. rom. > magh. *makris* (Bakos, 1982).

mădări, *mădăresc*, v.t.r. (reg.) A (se) dezmierda, a (se) alinta. (Maram.). ■ “Un cuvânt popular, răspândit mai ales în zona de nord, unde pare să fie izolat (în dial. sudice nu-l găsim atestat, precum nici în albaneză). S-ar putea ca *mădări* să fi însemnat inițial a îngriji, proteja sau chiar a ocroti, trata, vindeca, un fel de echivalent al lui *lecu* slav” (Russu, 1981: 347). – Origine incertă (Șăineanu, DER, MDA); cuv. autohton, fără corespondent în albaneză (Russu, 1981).

mădărit, -ă, *mădăriți*, -te, adj. (reg.) Alintat, dezmierdat: “Da’ pruncii i-o fost *mădăriți*, / Amu or trăi năcăjiți” (Bilțiu, 2015: 240). – Din *mădări*.

măgán, s.n. (reg.; în expr.) *De măgan* = “se zice despre un fecior neînsurat; până e slobod, liber, nelegat de nimeni” (Bârlea, 1924): “Bine-i și feciorului / Până-i de *măganu’ lui*” (Bârlea, 1924, II: 208). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “nărav”. – Din magh. *magan* “particular, privat” (Scriban, DLRM, MDA).

măgăoăie, *măgăoi*, s.f. (reg.) Spe-rietoare, momăie. – Et. nec. (MDA).

măgărăesc, -ească, adj. (pop.) 1. Privitor la măgar. 2. (în expr.) *Tuse măgărească* = tuse convulsivă: “Astmul și tusea măgărească se tratează cu fum de cărbune” (Faiciuc, 2008: 107). – Din *măgar* + suf. -esc (MDA).

măghirán, s.m. v. măieran.

măglă, s.f. v. măglă (“grămadă de lemne”).

măgurán, s.m.f., adj. v. măgurean.

măgură, *măguri*, s.f. Deal înalt și lin, rotund, izolat (de regulă, acoperit cu păduri); movilă, colină: “Păstă deal, păstă *măgură*, / Vine badea să-i dau gură” (Bilțiu, 2006: 155). ■ (top.)

Măgura, frecvent în Maram.; *Măgureni*, sat aparținător de com. Cernești. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Rusu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *magullë* “movilă”. ■ Cuv. rom. > pol. *magura*, *makura*, ceh. *mahura* (DER).

măgurean, -ă, *măgureni*, -e, (măguran), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Măgureni. 2. (Locuitor) din Măgureni. ■ (onom.) *Măguran*, *Măgurean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. **Măgura* + suf. -ean.

măgureăncă, *măgurence*, s.f. Femeie originară din localitatea Măgureni. Locuitoare din Măgureni. – Din *măgurean* + suf. -că.

măhăi, *măhăiesc*, v.t.r. (reg.) 1. A aplica, a lovi, a da; a lovi cu sabia încordându-se din puteri. 2. (r.) A se preface, a se pregăti: “O dzâs așe de tri ori și s-o *măhăit* s-arunce cocoana-n cuptor” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 116). – Din sl. *machati* (Tiktin, după DER).

măiăstru, *măiastră*, (maiăstru), adj., s.f. I. (adj.) Năzdrăvan, fermecat, magic: “Și pe murg *maiăstru* m-o încălecat” (Bârlea, 1924: 356). II. (s.f.) 1. Zână frumoasă; vântoasă, săiastră: “De luatu-i de săiastră, / O’ de *măiastră*” (Papahagi, 1925: 292). 2. Vrajitoare. – Lat. *magister* “învățător” (Scriban, DEX).

măierán, (măghiran), s.m. Plantă erbacee cu flori albe sau roșii și cu miros plăcut (*Origanum majorana*): “*Măieran* cu clop întins, / Mândru drăguț mi-am cuprins” (Bilțiu, 2006: 221). ■ (med. pop.) Se folosește sub formă de ceai pentru stimularea digestiei, combaterea stărilor nervoase și a insomniilor, în calmarea bătailor de inimă și în bolile femeiești. – Var. a lui *maghiran* (DEX, MDA); lat. med. *maiorana*, prin interm. it. *maggiorana*, cf. germ. *Mageran* (DER).

măietură, *măieturi*, s.f. (reg.) Făcătură, farmec, vrajă; boboană: “Fuși,

potcă, cu lucru rău, / Fugi, potcă, cu măietură, / Fugi, potcă, cu făcătură” (Papahagi, 1925: 285). – Cf. *mănătură* (MDA).

măjălí, măjălesc, (măjălui), v.t. (reg.) A cântări. – Din magh. *mázsal* “a cântări” (MDA).

măjălit, -ă, *măjăliți*, -te, adj. (reg.) Cântărit. – Din *măjăli*.

măjăluí, v.t. v. măjăli.

mălăián, mălăieni, s.m. (reg.) Tulpină de mălai eliminată prin operațiunea de rărire, la săpatul de-al doilea: “Firele scoase, *mălăienii*, erau strânse de pe mălăină și duse acasă cu sarcina, pe spate, ca hrană pentru vite” (Faiciuc, 2008: 254). – Din *mălăină*.

mălăiețá, mălăiețez, v.t.r. 1. A se înmuia. 2. (ref. la fructe, legume) A zdrobi miezul prin presare. 3. (fig.) A bate pe cineva. – Din *mălăieț* (MDA).

mălăină, mălăine, s.f. Teren cultivat cu porumb; mălăiște. – Din *mălai* + suf. -ină (MDA).

mălătuí, v.i. v. mulăti (“a petrece, a chefuli”).

mălin, mălini, s.m. (bot.) Arbust decorativ cu flori albe sau liliachii, mirositoare; liliac (*Syringa vulgaris*). – Din *mălină* (der. regr.) (Scriban, DEX, MDA); din sl. *malina* “zmeură” (Pascu, după DER).

măltărăș, măltărăși, (măltărăș), s.m. (reg.) Persoană care prepară mortarul; ajutorul de zidar (salahorul) sau zidarul (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *măltăr* “mortar” + suf. -ăș / -iș.

măltări, măltăresc, (măltăruí), v.t. (reg.) A tencui (pereții casei); a văcăli, a murui. – Din *măltăr* “mortar” + suf. -ui (MDA).

măltărit, -ă, *măltăriți*, -te, adj. (reg.) Tencuit; văcălit. – Din *măltări*.

măltăruí, v.t. v. măltări.

mămós, -oasă, *mămoși*, -oase, adj. Atașat de mamă. – Din *mamă* + suf. -os.

mănântél, mănânteală, mănânteli,

(mănântel, mănântel), adj. Mărunt. – Din *mănunt* + suf. -el (Șăineanu, Scriban).

mănăstireán, -ă, mănăstireni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mănăstirea. 2. (Locuitor) din Mănăstirea. ■ (onom.) *Mănăstireanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Mănăstirea* + suf. -ean.

mănăstireáncă, mănăstirence, s.f. Femeie originară din localitatea Mănăstirea. Locuitoare din Mănăstirea. – Din *mănăstirean* + suf. -că.

mărán, -ă, măreni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mara. 2. (Locuitor) din Mara: “Tot mie mi-o poruncit, / Tot un fecior de *măran* / Să-i fac struț de măghieran” (Bârlea, 1924, I: 254). ■ (onom.) *Măran*, nume de familie în jud. Maram. ■ (top.) *Sub Măran*, fânațe în Bârsana (Vișovan, 2005). ■ Locuitorilor din Mara li se mai spune și crăceșteni (după Crăcești, numele vechi al localității). – Din n. top. *Mara* + suf. -an.

măráncă, mărence, s.f. Femeie originară din localitatea Mara. Locuitoare din Mara: “El be la Podu Verde cu nește *mărance* și numa cu mâna pân pâr pâ la ele era...” (Bilțiu, 2007: 173). – Din *măran* + suf. -că.

mărădic, mărădici, s.m. (reg.; înv.) 1. Urmaș, descendent, moștenitor: “Și nime să nu o fure, sau să o dee, sau să o vîndă, fără numai eu, popa Nechita... Iară altul nime, nici *mărădicu* meu...” (Bârlea, 1909: 27; doc. din 1760). 2. (s.n.) Rest, rămășiță. – Din magh. *maradék* “rest” (MDA).

mărăduí, mărăduiesc, v.t. (în v.) 1. A moșteni. 2. A urma: “...și cine va *mărădui* a sămânții dintr’însuși, să fie slobozi a o da la care beserică va mai trebui” (Bârlea, 1909: 23; doc. din 1767). – Din magh. *marad* (MDA).

mărăndáu, s.m. v. mărăndău.

mărăsán, s.n. v. meresân (“semn rău”).

mărăndău, *mărăndăi*, (mărăndău), s.m. (reg.; înv.) Copil din flori; șpur, copt'il: "Și dacă nu zii horind și răsând, apoi fac fetile *mărăndău*..." (Bilțiu, 2001: 231). – Cf. *morândău* (MDA).

măré, interj. v. more.

mărgălută, *mărgăluțe*, s.f. (bot.) Mei păsăresc (*Lithospermum arvense*). – Var. a lui *mărgeluță* (MDA).

mări, *măresc*, v.r. A se făli, a se mândri, a se făloși; a fi îngâmfat: "Pânzătură cu puiț", / Măi feciori, nu vă *măriți*" (Bilțiu, 2006: 51). – Din adj. *mare* (DEX, MDA).

mărieș, *mărieși*, s.m. (în v.) Monedă în valoare de 17 crețari, cu chipul împărătesei Maria Tereza, care a circulat și în Trans.: "Și tăt iobagul iernează câte o marhă mare sau șasă-opt capre sau plătesc iernatul cu 6 *mărieși*" (Ardelean, 2015). – Din magh. *máriás* (< Maria) (Scriban).

mărin, s.n. (med.) 1. Boală la vaci. ■ "În urma inflamațiunii, se umflă pulpa; mai pe urmă, umflarea se coace, iar din pulpă curge sânge" (Țiplea, 1906). 2. Bubă la coastă: "Hăi, *mărine* și de-o zî, / Unde te faci, nu te fă, / Unde te-arunci, nu te-arunca" (Papahagi, 1925: 281). – Probabil [Sfânta] *Mărina* (MDA).

mărișcănie, s.f. (reg.) Apostrofare, amenințare la adresa cuiva, pentru o faptă amendabilă, în expr. *mărișcania ta!* = fir-ai să fii! – Din magh. *Mariška* (< [Sf.] Maria) + suf. *-anie*.

mărtăș, *mărtașuri*, s.n. (reg.) Preparat culinar vâscos; sos (preparat din ulei, ceapă, făină și apă). – Din magh. *mártás* "sos" (MDA).

mărturie, *mărturii*, s.f. (reg.) Târg săptămânal (fixat în zilele în care oamenii veneau la oraș, în Sighet sau Baia Mare, să depună *mărturii*): "Vinerea este zi de *mărturie*. Toate drumurile care duc la Sighet sunt o revărsare de oameni din toate satele. Unii merg să vândă, alții să cumpere. Unii merg doar să vadă cum merg

târgurile, ce se aude și ce se spune" (A. Radu, 1941: 48). (Trans., Maram.). – Din *martur*, *martor* + suf. *-ie* (DEX, MDA).

mărtână, *mărtâne*, s.f. Cal slab, pricăjit; mărtoagă: "...O mărș călare pă o *mărtână* albă..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 153). – Din bg. *marcina* "cadavru de animal" (DEX, MDA).

mărunțali, *mărunțalesc*, v.t. (reg.) A tăia, a rupe în bucăți mici; a mărunți. – Var. a lui *mărunți* + suf. *-ăli*.

mărunțălit, *-ă*, *mărunțăliți*, *-te*, adj. Mărunțit. – Din *mărunțali*.

măsălăr¹, s.m. (pop.) Luna august; augustru, ogust, gustar, măselar, secerar. – Et. nec. (MDA).

măsălăr², *măsălar*, s.m. Stinghie de lemn de la grapă; grindei. – Din *măsea*.

măslád, s.m. (în v.) Fructul toxic al unei plante orientale, în formă de boabă roșie, întrebuințat uneori pentru a ameți peștii și pentru a-i pescui ușor. ■ "Nu știu dacă dumneavoastră știți ce-i *măsladu*. Sunt nește chimicale așe, ca nește droguri care, dacă le pui în pălincă, când o bei te-ai și-mbătat; la fel și dacă-l dai la cal, la căne, la pești, să-mbată" (Petre Roșca, 72 ani, din Bârsana, după Bilțiu, 2007: 212-213). – Din magh. *maszlag* "ciumăfaie" (MDA), cf. tc. *maşlak* "băutură amețitoare" (Lokotsch, după DER; Scriban).

măsurîș, *măsurîșuri*, s.n. (reg.) 1. Măsurare. 2. Obicei pastoral (identic cu Ruptu Sterpelor sau Sâmbra Oilor), care are loc primăvara și prin care se măsoară laptele oilor, pentru a se stabili cantitatea de produse lactate care revine fiecărui proprietar de oi. – Din *măsura* + suf. *-iș* (MDA).

mășcán, *-ă*, *mășcani*, *-e*, adj. s.m.f. Persoană originară sau locuitor din Mașca. – Din n. top. *Mașca* (vechea denumire a localității Răzoare, jud. Maram.) + suf. *-an*.

mășcát, *-ă*, *mășcați*, *-te*, (mașcat), adj. (în v.) Mare, bombat, plin: "Tuie o

din sărinat, / Vara când plouă *mășcat*” (Țiplea, 1906: 443). ■ “Adjectivul acesta cuprinde două însușiri: masiv și rotund. Se zice, de ex.: lacrimă *mășcată*, grăunte *mășcat*, adică bine dezvoltat” (Bud, 1908). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei. – Din *măciucat* > **macicat* > *mășcat* (MDA).

măștîhói, s.m. v. maștîhoi (“tată vitreg”).

mătălău, *mătălăi*, s.m. (reg.; fig.) Organ genital bărbătesc. – Formă provenită prin substituirea lui *b* inițial cu *m*, din *bătălău* “băț, băta”, cu același sens (Loșonți, 2001); cf. *meteleu* “om bleg” (MDA); probabil *bătălău* contaminat cu *metehău*, *mătăhău* “păpuși cu organe genitale la vedere”.

mătăúz, *mătăuze*, s.n. (reg.) Ghemotoc de cârpe sau de câlți legat la capătul unui băț, folosit la curățatul cuptorului: “*Mătăuzu*’ de-a stânga, / Săcerea de-a dreapta” (Bilțiu, 2002: 166). – Et. nec. (DEX); din sl. *motvazŭ* “legătură” (Cihac, cf. DER).

mătiés, s.m. (reg.) Gaiță (*Garrulus glandarius*). – Din magh. *mátyás* “gaiță”.

mătrăși, *mătrășesc*, v.t. (reg.) 1. A cheltui, a consuma, a risipi (bani, averi). 2. A distruge. 3. A îndepărta pe cineva. – Din srb. *potrošiti* “a cheltui, a risipi, a consuma” (Scriban, MDA).

mătrășit, -ă, *mătrășiți*, -te, adj. (reg.) Cheltuit, risipit. – Din *mătrăși*.

mătríce, *mătrici*, s.f. (med.) 1. Reumatism: “Când ți se răscolește *mătricea*, se va schimba vremea” (Lenghel, 1979). 2. Varice (se umflă venele de la pulpa piciorului). 3. Colici intestinale. ■ În Trans. și Maram., inclusiv în Maram. din dreapta Tisei. – Lat. *matricem* (Pușcariu, Șăineanu, Scriban); var. a lui *matrice* (MDA).

mătrícă, *mătrice*, (matrică), s.f. Registru de stare civilă (păstrat în biserica satului), în care se consemnau nașterile, căsătoriile și decesele dintr-o localitate; matricol: “Iar popa o uitat să

mă înscrie în *mătrícă*” (A. Radu, 1941: 78). – Var. a lui *matricol*.

mătrícós, -oasă, *mătricoși*, -oase, adj. Bolnav de reumatism. – Din *mătrícă* (sg. refăcut din *matrice*, considerată formă de pl.) + suf. -os (Frățilă).

măzărát, -ă, *măzărați*, -te, adj. (reg.) Cu creștături precum boabele de mazăre: “Am o botă *mădzărată*, / În pod e aruncată” (Papahagi, 1925: 300). – Din *mazăre* + suf. -at (Scriban, DEX, MDA).

măzăríc, s.f. Mazăre (*Pisum sativum* L.); borșeu. ■ Formă atestată în Maram. (Borza, 1968: 132). – Din *mazăre* (DEX).

măzărítă, *măzăríte*, s.f. (reg.) Mazăre; “grăunță mai măscate ca grâu, așa, ca madzărea, ce crește pă holde” (Papahagi, 1925): “Și cu trei grăunțe de grâu roșu, / Și cu trei de *mădzărítă*” (Papahagi, 1925: 216). – Cf. *măzăríc* (MDA).

mâcióc, *mâcioci*, s.m. Motan, pisoi. ■ (onom.) *Mâcioci*, poreclă pentru locuitorii din Culcea. – Var. a lui *mățoc* (MDA).

măglă, *măgle*, (măglie, măglă), s.f. (reg.) 1. Grămadă de lemne. 2. Grămadă de pietre. ■ (top.) *Măglele*, “loc situat în pădurea dintre satele Glod și Văleni, renumit prin faptul că adăpostește un mormânt acoperit cu o grămadă de pietre, care ar fi aparținut unui haiduc ce l-ar fi trădat pe Pinteza Viteazul. Fiecare om ce trece pe la *Măgle* aruncă câte o piatră pe grămada ce acoperă mormântul zicând: Aici e îngropat glodeanu care l-a vândut pe Pinteza” (Ivasiuc, 2006: 16). 3. Sloi de gheață plutitor (în zona Chioar). – Din magh. *magla* “rug” (Candrea, după DER); din magh. *máglya* (MDA).

măjá, *mâje*, s.n. (reg.) Seva copacului; mursă, vlastă. – Cf. *măzgă* (MDA).

măjeálă, s.f. v. mânjeală.

mâlós, -oasă, *mâloși*, -oase, adj. Plin de mâl: "Virîșmortul era un sat vechi, de pe câmpia *mâloasă* a Tisei" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 171). – Din *mâl* + suf. -os.

mânăli, *mânălesc*, v.i. (reg.) A mânia; a veni, a intra pentru a rămâne: "Văzând Pinteș și cu prietenii cum fac fetele vraja, a *mânălit* în casa cu șezătoarea" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 221). – Posibil var. de la *mânia*.

mănăntăli, *mănăntălesc*, (mănăntăli, mănăntăla), v.t. A tăia mărunț, a rupe în bucăți; a demnica: "Cu unu-a dat, / Cu unu-a *mănăntălat*" (Bilțiu, 1996: 381). – Var. a lui *mănunțali*.

mănăntălit, -ă, *mănăntăliți*, -te, adj. Tăiat mărunț; demnicat. – Din *mănăntăli*.

mănătura, *mănături*, s.f. (reg.) Făcătura, vrajă: "Ci mereț' la Ion, / Și luați *mănătura*, / Făcătura..." (Papahagi, 1925: 298). – Din *mâna* + suf. -(ă)tură (DEX, MDA).

mănăuán, -ă, *mănăuani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mănău. 2. (Locuitor) din Mănău. – Din n. top. *Mănău* + suf. -an.

mănăuáncă, *mănăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Mănău. Locuitoare din Mănău. – Din *mănăuan* + suf. -că.

mănântél, adj. v. mănăntel.

mâncărúșă, *mâncărușe*, s.f. Produs gastronomic specific păcurăresc. ■ "În căldărușe se pune unt sau se taie slănină; apoi se taie 3-4 cepe și se frig împreună. Peste acestea se fărâmă urdă și se frig încă puțin timp, se amestecă bine cu o lingură și se adaugă 2-3 linguri de grosior; se frige totul încă 6-7 min., se sarează și se ia căldărușă de pe foc. Se mănăncă cu mămăligă" (Georgeoni, 1936: 81). ■ (onom.) *Mâncărușă* (Mâncărușoie, Mâncărușoi), poreclă în Dragomirești, Valea Stejarului, Văleni. – Din *mâncare* + suf. -ușă (MDA); cf. *mâncărică*.

mândrețe, *mândreți*, s.f. (pop.) Frumusețe, splendoare: "Ziceau că *mândrețea* asta de fată, de când s-o găzducit, i s-o suit bogăția la cap" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 129). – Din *mândru* + suf. -ețe (Scriban, DEX, MDA).

mândri, *mândresc*, v.r. 1. A se lăuda (cu ceva, cu cineva). 2. A se înfrumuseța: "S-o *mândrit* fata și părul i-o fost mândru și creț și galbân" (Bilțiu, 2007: 144). – Din *mândru* (MDA).

mândru, -ă, *mândri*, -e, adj., s.m.f. 1. (adj.) Frumos, arătos, falnic: "*Mândru* și-o gătat pân casă" (Calendar, 1980). 2. (s.m.) Drăguț, iubit. ■ (top.) *Mândra Vedere*, deal în loc. Dănești, în apropierea stațiunii balneare. ■ (onom.) *Mândru*, *Mândruț*, *Mândruțescu*, *Mândrilă*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XVI). – Din sl. *mondu* "înțelept" (DEX, MDA).

mâneá, *mân*, v.i. (reg.) A rămâne peste noapte la cineva; a poposi, a înnopta: "În sara de Anul Nou [struțul] îl punem și *mâne* acolo în apă" (Bilțiu, 2001: 243); "A *mâne* Coșotă (= Kosuth Lajos) n-o vrut, o stat numa de vorbă cu popa și s-o înțelea de revoluție..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 159). – Lat. *manere* "a rămâne" (DEX, MDA).

mâni, adv. (dial.) Măine. – Var. a lui *măine*.

mânjeálă, *mânjeli*, (măjeală, mojală, mujală), s.f. Terci din făină de mălai sau făină de grâu, amestecat cu "sopon de rufe", pentru uns firele de cânepă în timpul țesutului; scrobeală: "Ungem (urzeala) cu *măjală*, ca un cir de făină de grâu" (ALRRM, 1997; h. 892). – Din *mânji* + suf. -eală (DEX, MDA).

mânji, *mânjesc*, (măji, măji, măji, moji), v.t.r. 1. A (se) murdări. 2. A unge urzeala cu o soluție făcută din făină și apă; a scobi. – Din sl. *mazati* "a unge" (DER, DEX, MDA).

mânjit, -ă, *mânjiți*, -te, adj. Murdar, pătat, mângălit. – Din *mânji* (MDA).

mântuiălă, *mântuieli*, s.f. (în expr.)
De *mântuiălă* = superficial. – Din *mântui*
+ suf. *-eală* (MDA).

mânzără, *mânzări*, (dial. mândzără),
s.f. Oaie (sau capră) cu lapte; pecuină.
– Din adj. lat. **mandiaria*, *-am* “cu pui
(miel)”, der. din lat. **mandiu* (**mandzu*)
“pui al animalelor domestice mari”
(Loșonți, 2001); cf. alb. *mëzore* (MDA).

mânzât, *-ă, mânzați, -te*, s.m.f., adj.
Vițel sau vițea (înțârcat) până la doi ani;
tuluc: “Zadiile-mpăturate / Nu mi le-oi
stropi cu lapte, / Că ți-s vacile *mânzate*”
(Bilțiu, 2006: 228). ■ (top.) *Mânzata*,
top. în Oarța de Sus, descoperire
arheologică, epoca bronzului. ■ (onom.)
Mânzat, *Mânzuc*, nume de familie în
jud. Maram. (Sec. XV). – Cf. alb. *mëzat*
(Scriban, DEX, MDA).

mânzălău, *mânzălăi*, s.m. (reg.) 1.
Mânz, cal tânăr. 2. Copilandru. – Din
mânz + suf. *-ălău* (MDA).

mânzóc, *mânzoci*, s.m. (pop.) Firul
care nu a fost trecut prin ște și prin
spată, la războiul de țesut: “*Mândzoc*
este firul care nu încapă în spată”
(Strâmtura). – Din *mânz* + suf. *-oc*.

mârlí, v.t.r. (despre berbeci și oi) A
se împreuna. ■ “*Mierlitul* oilor se face în
octombrie, de ziua Cuvioasei Paras-
chiva sau ceva mai devreme, și până la
Sânmedru. Se țapă areț 'ntre oi, stând
la un loc cu oile până la Ruptu
Sterpelor. În primele două zile, li se dă
sare oilor și berbecilor, apoi două
săptămâni nu li se dă deloc, să nu se
întoarne și să fete toate odată”
(Georgeoni, 1936: 96). – Din srb. *mrljati*
(DEX, MDA).

mât, *mâți*, s.m. Motan, pisoi. ■
(onom.) *Mât*, nume de familie în jud.
Maram.; *Mâți*, poreclă pentru locuitorii
din Mara (“Crăceșten'ii îs *mât*, d'ipce-s
mulți oameni cu ot'ii albi”), Buteasa și
Șomcuta Mare. – Der. regr. din *măță*
(Scriban, DEX, MDA).

măță, *mățe*, s.f. 1. Pisică (*Felis
domestica*). 2. Unealtă pentru culesul

fructelor. 3. Cârlig în formă de gheară
cu care se scoate găleata din fântână.
4. Capcană de prins șoareci. 5. (bot.)
Specie de salcie: “Mân'i (1 aprilie 1923)
e Staulu' cu flori și or sfinți *măță*”
(Papahagi 1925). 6. *Măță* = de-a
prinselea, joc de copii. 7. *De-a măța
oarba* = de-a baba oarba, joc de copii.
■ (onom.) *Măță*, nume de familie în jud.
Maram. – Creație expresivă, comună
multor idiomuri, cf. it. *micio*, vfr. *mite*,
sp. *miz(o)*, germ. *Mieze*, bg., scr., *maca*
(DER, Șăineanu); probabil formă
onomatopeică, cf. alb. *mica* (DEX,
MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *moca*
(Edelspacher, după DER).

mățâi, *mățâiesc*, v.r. (reg.) 1. A se
linguși. 2. A se fândosi. – Din *mățâ*
(MDA).

mățâit, *-ă, mățâiți, -te*, adj. (reg.)
Fândosit, pretențios. – Din *mățâi*.

mățesc, *-ească, mățești*, adj. (reg.)
(referitor la știuleți) Necopt; verde, crud,
în lapte. – Din *mățâ* + suf. *-esc* (MDA).

măzdă, *mázde*, s.f. (reg.; inv.)
Camătă: “Niște grițarași ce i-am avut, i-
am dat pe *măzdă* și mă tot vaiet că n-
am” (A. Radu, 1941: 16). – Din vsl.
mizda “recompensă” (Scriban; Cihac,
după DER; MDA).

mázgă, s.f. Sevă, suc (al copacului):
“*Mázga* curge numai până la jumătatea
lunii septembrie”. ■ În toate satele de
pe valea Marei, până la Rona și
Săpânța (ALRRM, 1973: 553). – Din
vsl. *mezga* “sevă” (DER, DEX, MDA).

méci, *meciuri*, s.n. (reg.; inv.) 1.
Opaiț. 2. Lampa. 3. Fitol. ■ (onom.) *Meci*,
poreclă (pentru o familie de oameni
săraci care, în loc de lampă cu petrol,
întrebuințau opaițul). – Din magh. *mécs*
“lumânare, candelă; fitil” (Turcanu,
2008: 91; MDA).

mecríș, s.n. v. măcriș.

mehéi, *meheie*, (mihei), s.n. (reg.)
Masă, banc de lucru (pentru tâmplar). ■
Atestat în jumătatea vestică a Maram.
Istoric (ALRRM, 1997; h. 1.006). – Din

magh. *mühely* “atelier” (Farcaș, 229; MDA).

méi, s.m. (bot.) Plantă erbacee din fam. gramineelor (*Panicum miliaceum*).

■ Cultură tradițională în satele din Maram., până la apariția porumbului. – Lat. *milium* (lat. pop. *mellium*) “mei” (Scriban, DEX, MDA).

mejdăș, mejdași, s.m. (reg.) Vecin; megieș. – Din *mejdă* + suf. -aș (MDA).

méjdă, *mejde*, s.f. (reg.) Răzor, hotar; fâșie de teren (nearat), care desparte două ogoare; hat, mnezunie: “Se spune că duhurile locuiesc în pietrele de hotar și chiar în *mejdă*. Când cineva doarme pe *mejdă*, duhurile îi iau puterea sau îl fac să înnebunească” (Corpus, 2004: 40). ■ Exclusiv în nordul Trans. și în Maram. (ALR, s.n., h. 4). – Din sl. *mežda* (DEX, MDA).

mejdăli, *mejdălesc*, (mnejdăli, mejdi), v.r. (reg.) A se învecina, a fi graniță: “La Crucăsoara, acolo să *mn'edzăl'ea* hotaru' nost” (Papahagi, 1925). – Din *mejdă* + suf. -ăli (MDA).

melegăr, *melegare*, s.n. (reg.) Loc special amenajat (alcătuit din pământ amestecat cu gunoi de grajd) în care se pun răsadurile primăvara; răsadniță. (Trans., Banat, Crișana și Maram.). – Din magh. *melegagy* (DEX, MDA).

melestí, v.t. v. melestui.

melestuí, *melestuiesc*, (melesti), v.t. (reg.) 1. A fărâmița, a zdrobi. 2. A stâlci în bătaie: “Și iarăși prinde să mă *melestească* toată. Ba vrea să mă ia și de grumazi” (Bilțiu, 1999: 210). 3. A amesteca. – Din magh. *mállaszt(eni)* (DLRM, DEX, MDA), cf. magh. *mállani* “a se sfărâma”.

melestuít, -ă, *melestuiți*, -te, adj. (reg.) Zdrobit, fărâmițat. – Din *melestui*.

meliță, *melitez*, v.t. 1. A lovi, a îmblăți. 2. A sta cu gura pe cineva, a certa, a striga la cineva: “Atunci om sări amândouă cu gura pe el, și-atâta l-om *melița* și l-om blăstâma până ce ne-a

face pe voie” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 65). – Din *meliță*.

melițare, *melițări*, s.f. Operație prin care se zdrobeau firele de cânepă, pentru a se obține tortul (= firele textile). – Din *melița*.

melițat, -ă, *melițați*, -te, adj. 1. (despre firul de cânepă) Zdrobit cu melița. 2. Lovit, îmblătit. – Din *melița*.

méliță, *melițe*, s.f. Unealtă de lemn cu care se bate cânepa ca să se desprindă firele de pe bețe: “După ce era bine uscată, [cânepa] se meliță cu *mélița*” (Faiciuc, 2008: 256). – Din bg. *melica* (MDA).

mére, *mărg*, v.i. (dial.) A merge: “Merem acolo și-i duceam o traistă ș-on colac ș-o lită de horincă” (Bilțiu, 2009: 191). ■ Formă dialectală specifică în Trans. și Maram. – Var. a lui *merge*.

meresân, *meresânuri*, (mărsân), s.n. Prevestire, semn rău: “Când cântă găina cocoșește, atunci e de *meresân*, e sămn rău” (Papahagi, 1925: 318). – Lat. *malesanum* “nebun, smintit” (MDA).

merezúș, s.n. v. meriză.

mergător, -oare, *mergători*, -oare, adj. (rar) Curgător; în expr. *apă mergătoare* = apă curgătoare: “Io m-am dus la apă *mergătoare* și am țâpat pă atâtuca pită și on miez de sare în apă” (Bilțiu, 2007: 288). – Din *merge* + suf. -ător (DEX).

merinde, s.f., pl. Provizii; hrană rece, pe care o ia cineva când pleacă la drum. – Lat. *merenda* “gustare de după-amiază” (Pușcariu, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *merend'a*, pol. dial. *mierynda*, slov. *merinda* (Candrea, Berneker, după DER), magh. *meringya* (Edelspacher, după DER).

merișoreán, -ă, *merișoreni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Merișor. 2. (Locuitor) din Merișor. – Din n. top. *Merișor* + suf. -ean.

merișoreáncă, *merișorence*, s.f. Femeie originară din localitatea

Merișor. Locuitoare din Merișor. – Din *merișorean* + suf. -că.

meriză, v.i. A abate vitele la umbră, în timpul verii, pentru a se odihni. ■ (top.) *Meriza*, top. în Odești. (Trans. de Nord și Maram.). – Lat. *meridiare* “a se odihni după-amiază” (DER, MDA).

meriză, *merize*, (merezus, merizus, merez), s.f. Locul unde se odihnesc vitele la amiază; staniște, zăcălău. – Din *meriza* (MDA).

merizus, s.n. v. meriză.

mesalău, *mesalauă*, s.n. (reg.) 1. Bidinea. 2. Pensulă cu care se ornează vasele. – Din magh. *meszelő* “bidinea” (Turcanu).

mésel, s.n. (reg.) 1. Cană mică de tinichea. 2. (inv.) Măsură pentru lichide, ieșită din uz: “Nu dau *mesel* de pălincă / Pentru o holdă de cânepă” (Bârlea, 1924, II: 254). – Din magh. *meszely* “halbă, țap” (MDA); din germ. *Mässerl* (Turcanu, 2005).

mestecănean, -ă, *mestecăneni*, -e, (mestecărean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mesteacăn. 2. (Locuitor) din Mesteacăn. ■ Localnicii folosesc frecvent var. *mestecărean*. – Din n. top. *Mesteacăn* + suf. -ean.

mestecăneancă, *mestecănențe*, (mestecăreancă), s.f. Femeie originară din localitatea Mesteacăn. Locuitoare din Mesteacăn. – Din *mestecănean* + suf. -că.

mestecărean, s.m.f., adj. v. mestecănean.

mestecăreancă, s.f. v. mestecăneancă.

mestecătură, *mestecături*, s.f. (reg.) Grâu amestecat cu secară. – Din *mesteca* + suf. -ătură.

meșter, -ă, *meșteri*, -e, s.m.f., adj. 1. *Meșter-grindă* = grinda mai groasă care se pune cruciș sub celelalte grinzi, pentru a întări podul casei: “Bărbatu-o legat gura sacului cu sfoara di la sac și o legat sacu cu femeia, cu lanțu, la *meșter-grindă*, cum erau la căsăle bă-

trânești” (Bilțiu, 2007: 404). 2. (adj.) Priceput la vrăji: “Pă un păcurar l-o adus pă sus o femeie *meșteră* la vrăjuri” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 150). ■ Atestat 1407. ■ (onom.) *Meșter*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *mester* “maestru” (DEX, MDA).

métă, *mete*, s.f. (arh.) Hotar, hat: “...se stătoresc *metele* acestor moși” (Mihaly, 1900: 175; dipl. 76). – Lat. *meta* (MDA).

metehău, *metehăi*, s.m. (reg.) 1. Pocitanie. 2. Om leneș (în Maram. din dreapta Tisei). 3. Păpușă de dimensiunile unui om de statură mijlocie, confecționată dintr-un schelet de lemn, costumată în general cu haine uzate, în portul specific zonei, dar caricaturizat. Sunt evidențiate organele genitale, care sunt expuse vizibil și exagerate ca dimensiuni. Se atașează un text (în versuri sau proză). ■ Obicei practicat de tinerii din sat, prin care se ironizează fetele și feciorii bătrâni, necăsătoriți (în Maram. Istoric, Chioar și Codru); moși, babe, domni, pețitori, vindici: “Noaptea, la fetele bătrâne se pune *metehău*, un om din cârpe, urât; se pune în cel mai înalt copac sau poartă (...). Fata îl ia, îl duce-n casă, îl pune după masă și-l cinstește cu mâncare și băutură” (Calendar, 1980: 122). – Creație expresivă, cf. *mătăhăi* (DER); cf. *meteleu*, *mătăhaie* (MDA).

mezdreă, *mezdrele*, s.f. Unealtă cu două mânere la capete, cu care dogarul sau dulgherul cioplește sau răzuiește lemnul; cuțitoaie. – Din rus., srb. *mezdrá* “partea inferioară a pieilor netăbăcite” (Scriban, MDA).

mezdrí, *mezdresc*, v.t. 1. A ciopli, a netezi lemnul cu mezdrea. 2. A încresta. 3. A tăia bulgărele de lut (folosit la confecționarea ceramicii casnice) în felii foarte subțiri, pentru a se elimina impuritățile. – Din sl. *mezdríti* “a descărna” (Conev, după DER); din bg. *mezdrja* (DEX).

mezdrít, -ă, *mezdríți*, -te, adj. (reg.)
1. Netezit, fără asperități: "Și-i cioplită și-i *mezdrítă*..." (Bilțiu, 2015: 216). 2. Încrestat. – Din *mezdrí*.

mezélnic, s.m. (reg.) Degetul mic. – Probabil din *mezin*, cf. mizelnic.

miálă, *miele*, (dial. mñială), s.f. Oaie tânără. – Lat. *agnella*.

miáză, s.f. Mijloc. ■ (în expr.) *Miază cale* = la mijlocul drumului, jumătate de cale; medie. – Lat. *media* (DEX, MDA).

miéd, s.n. (reg.) Băutură din miere și apă; "lichidul dulce ce se capătă turnând apă peste fagurii storși de miere; mursă" (Glosar, 1949): "Fete văd, feciori nu văd, / Că s-o dus a bea la *mied*" (Bârlea, 1924, II: 180). – Din sl. *medŭ* "miere, vin" (Scriban, DEX, MDA); cf. rus. *měd*, lit. *medus*, gr. *methu*, pol. *miód*, gal. *medd*, lat. *medus*, scrt. *madh*, *madhu* "miere, băutură dulce" (< i.-e.).

mierâi, v.t.r. v. mierui.

mierâială, *mierâieli*, (dial. Mne-râială), s.f. (reg.) Vopsea albastră care se pune în apa rece, în care se moaie cămășile spălate. – Din *mierâi* + suf. -eală.

mieríu, *mierie*, (mierâu), adj. (reg.) Albastru; albăstrui, albei: "...s-o vorovít vo cățiva să margă să sape, că trebe să afle, dacă o văzut para *mierâie*, cum arde" (Bilțiu, 2007: 335). – Din *mier* "albastru" (DEX, MDA).

miértă, *mierțe*, (dial. mñ'ertă), s.f. (reg.) Unitate de măsură pentru cereale: "*Mnerța* e tot atât de mare ca feldera; tare feldera, tare *mnerța*, adică 22-23 litri" (ALRRM, 1971: 419). – Din sl. *mjerica* (Șăineanu, Scriban); cf. magh. *mercze*, germ. *Meterzentner* "unitate de măsură pentru greutate", germ. *Zentner* "chintal" (Țurcanu).

mierțáluí, *mierțáluiesc*, v.t. (reg.) A cântări (în Maram. din dreapta Tisei). – Var. a lui *mierțui*.

mierțáluít, -ă, *mierțáluíți*, -te, adj. (reg.) Cântărit. – Din *mierțálui*.

mieruí, *mieruiesc*, (mierâi), v.t.r. (reg.) 1. A vopsi în albastru. 2. A (se) învineți, a albăstri: "Spargeți zgaiba ce coace, / Ce *mierâiește*, / Ce vinețește" (Bilțiu, 2015: 306). – Din *mieriu* (MDA).

mieruíť, -ă, *mieruíți*, -te, adj. (reg.) 1. Vopsit (în albastru). 2. Învinețit. – Din *mierui*.

miéz, *miezuri*, s.n. 1. (Om) slab, pipernicit: "Și-s numai niște *miezuri* de oameni..." (Bilțiu, 1999: 143). 2. O bucată mică, o fărâmă de ceva. – Din lat. *medius* "mijlociu" (DEX).

miezí, v.r. (reg.) A se ivi, a se face lumină: "Pă când zii și pă la mine / Să *mieză* de zuă bine" (Ștețco, 1990: 209). – Din *miji* "a clipi".

miezuníe, *miezunii*, (dial. mnezunie), s.f. (reg.) Hat, mejdă, hotar. – Din *miez* "mijloc", cf. mezuină.

miezurí, *miezuresc*, v.t.r. (reg.) A (se) fărâmița, a se transforma în miez. – Din *miez*.

mihált, *mihálți*, s.m. Specie de pește care preferă locurile adânci ale râurilor (*Lota lota*). ■ Frecventă în râurile Tisa, Iza și Mara. ■ (onom.) *Miháltu*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA); din bg. *mihalica* (Scriban), cf. magh. *menyhal* "mihált" (Scriban).

mihéi, s.n. v. mehei ("banc de lucru").

mijí, *mijesc*, v.t. 1. (despre ochi) A se închide. 2. (în expr.) *Loc de mijit* = locul unde copilul stă cu ochii închiși (cu fața la perete sau la copac), în timp ce ceilalți copii se ascund: "Primul găsit este cel care va sta la *mijit*, la următoarea căutare" (Mihali, 2016: 44). – Din sl. *mižati* "a închide ochii" (Graur, după DER).

míler, (milier), (dial. mñ'iler), s.n. (reg.; înv.) Loc unde se fac cărbuni (mangal), prin arderea lemnului. ■ (top.) *Milieri*, pădure în Cufoaia. – Et. nec.

mílier, s.n. v. miler.

milostíve, s.f., pl. (mit.) Spirite ale vântului (iele), care pedepsesc femeile

ce lucrează în *joia milostivelor*: “Aieste erau *milostivele*, o' slăbănoagele. N-au făcut rău la nime” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 132). – Din sl. *milostivŭ* (DEX, MDA).

minăj, *minaje*, s.n. (reg., înv.) Porție de mâncare pentru soldați. ■ Exclusiv în Trans. (ALR, s.n., vol. IV, h. 951). – Var. a lui *menajă* (MDA).

mintean, *mintene*, s.n. (reg.) Cojoc cu pieptar: “Să-mi bag mâna-n *minteuță*, / Să scot dalbă hârtiuță” (Bârlea, 1924: 23). – Din tc. *mintan* (DER, DEX, MDA).

mînten, adv. (reg.) Îndată, numai-decât, imediat: “*Minten* pă ea o legat-o / Și-n Tisa o aruncat-o” (Țiplea, 1906: 431). – Din magh. *mindjárt* “îndată” (Țurcanu); magh. *menten* “la moment, imediat” (DEX, MDA).

mintenăș, adv. (reg.) Imediat, de îndată: “Mă, sculați-vă, că cântă co-coșu' și *mintenaș* s-a face ziua” (Bilțiu, 2007: 222). – Din *minten* + suf. -aș.

mîntioș, -oasă, *mîntioși*, -oase, adj. Deștept, inteligent, înțelept. – Din *minte* “spirit, inteligență, rațiune” + suf. -oș, cf. *mintos*.

mioreă, *miorele*, s.f. (bot.) Breabăn; floarea-paștilor, floare de vioară, trei cai (*Hepatica nobilis*). ■ Termen atestat în jurul Sighetului (Borza, 1968: 83). – Din *mioară* + suf. -ea (DEX, MDA).

miorîță, *miorîțe*, s.f. 1. Mioară. 2. (bot.) Vioarea (*Scilla bifolia* L.); merișor. – Din *mioară* + suf. -iță (DEX, MDA).

mirătură, *mirături*, (dial. mîrătură), s.f. Arătare, pocitanie. – Din *mira* + suf. -(ă)tură (MDA).

miresêște, adv. (reg.) Precum mireasa: “Demult, miresele chemau la nuntă duminica, îmbrăcate *miresêște*” (Faiciuc, 2008: 296). – Din *mireasă* + suf. -ește.

mireșean, -ă, *mireșeni*, -e, (mirișean, mirișan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mireșul Mare. 2. (Locuitor) din Mireșul Mare. ■ (onom.) *Mirișan*, nume de familie în jud. Maram. ■ Localnicii folosesc frecvent var.

mirișan. – Din n. top. *Mireș* + suf. -ean (> -an).

mireșeăncă, *mireșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Mireșul Mare. Locuitoare din Mireșul Mare. – Din *mireșean* + suf. -că.

mireștean, -ă, *mireșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Dragomirești. 2. (Locuitor) din Dragomirești. – Din n. top. (*Drago*)*mirești* + suf. -ean.

mireșteăncă, *mireșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Dragomirești. Locuitoare din Dragomirești. – Din *mireștean* + suf. -că.

mirioară¹, *mirioare*, s.f. Mioară, miorea, miel de un an: “Tot o-ntoarce pe răzoare / Ca să-și pască *mirioare*” (Bârlea, 1924, I: 159). – Lat. *agnelliola*.

mirioară², *mirioare*, s.f. (bot.) Albăstrea; buruiănă mnerăie (*Centaurea cyanus*). (Maram.). – Din *mieriu* “albastru” + suf. -oară (MDA).

mirișan, s.m.f., adj. v. mirișean.

miriștină, *miriștini*, s.f. (reg.) Miriște: “Secerătoarea prindea câte un mănunchi de fire de plantă (grâu, orz, secară etc.) cu mâna stângă (...) și apoi le tăia la un lat de palmă de rădăcină, lăsând în urmă *miriștina* cu pocireșii” (Faiciuc, 2008: 255). – Var. a lui *miriște* + suf. -ină.

mirói, *miroi*, (miretei), s.m. Mire; pereche de miri. (Trans., Maram.). – Din *mire* + suf. -oi (MDA).

miruí¹, *miruiesc*, v.t. 1. A unge (pe frunte) cu mir. 2. (fig.) A lovi pe cineva în frunte (sau în cap): “Măi, femeie, hai să ne rugăm lui Dumnezeu în genunchi, că ia, dracul s-a apropiat de noi și ne-a *miruit*” (Bilțiu, 1999: 405). 3. A omorî. – Din sl. *mirovati* (DEX, MDA).

miruí², *miruiesc*, v.t. (reg.) 1. A obține, a dobândi. 2. A cuceri, a ocupa, a învinge, a birui, a fi în frunte: “Nu concentra fetile, / Nu-i *mirui* țările. / N-ai *miruit* cu feciori, / C-o fost ca și niște flori” (Bilțiu, 2006: 115). – Din magh.

nyerni “a câștiga” (DEX); din magh. *myer* (MDA).

miruít, *-ă, miruiți, -te*, adj. 1. Uns cu mir. 2. (fig.) Lovit. 3. (fig.) Omorât. – Din *mirui*¹.

misărăș, *misărăși*, (dial. *mnisarăș*), s.m. (reg.) Măcelar. ■ (onom.) *Mesaroș*, nume de familie. – Din magh. *mészáros* “măcelar” (MDA).

misărniță, *misarnițe*, (misarnă), (dial. *mnisarniță*), s.f. (reg.) 1. Măcelărie. 2. Abator; vagovit. ■ (top.) *La Misărniță*, fânațe în Peteritea (Vișovan, 2008). – Var. a lui *meserniță* “măcelărie” (MDA).

mistrășie, adj., f. (reg.) Care are mai multe culori; pestriț: “Păsărică *mistrășie*, / Spune mândrului să zie / Că s-o copt strugurii-n zie” (Bilțiu, 2006: 146). – Var. f. a adj. *mistriu* “pestriț”.

mișél, *meșei*, s.m., adj. (înv.) Om de rând, sărac, nevoiaș: “Vai, săracu' haiducelu', / Unde doarme el, *mișelu'*: / În vârful muntelui / Și-n bătaia vântului” (Bilțiu, 2006: 132). – Lat. *misellus* “rău, păcătos, slab” (Șăineanu, Scriban, MDA).

mișină, *mișine*, s.f. 1. Provizii de cereale sau alimente. 2. Vizină în care își depozitează unele animale hrana pentru iarnă. ■ (top.) *Mișinaru*, fânațe în Strâmtura (Vișovan, 2005). – Lat. **missionare* “recoltare” (Scriban); cf. rus. *mășina* (MDA).

mîță, *mițe*, s.f. Lâna tunsă prima oară de pe miei: “Pe la Sf. Ilie sau Sânzâiene, prin iulie, se tund și miei, care au lâna mai mărunță și se numește *miță*” (Morariu, 1937: 124). – Lat. **agnicius*, -a “de miel” (Scriban, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *micka* “lână de miel, căciulă de miel” (Scriban).

mizélnic, *mizelnici*, s.m. Mezin, cel mai mic dintre copii: “Pă frate-tău cel mai mic / Ce-i la mă-ta-ți *mizélnic*” (Țiplea, 1906: 443). (Maram.). – Din *mezin* (MDA).

miziníc, *mizinici*, s.m. (reg.) Degetul cel mai mic de la mână sau de la un picior. – Din *mezin* + suf. *-ic* (MDA).

mlăcă, *mlăci*, s.f. (reg.) Mlaștină, mocirlă. ■ (top.) *Valea Mlăcii*, afluent al râului Săpânța; *La Mlăci*, zece mlaștini, cu o suprafață totală de 16 ha, amplasate într-un crater vulcanic, situate pe Valea Mlăcii, în Munții Igriș; *La Mlacă*, mlaștină situată pe Dealurile Maramureșului, pe partea dreaptă a Văii Ieudișor, într-o depresiune, fost lac. – Din bg., scr., ucr. *mlaka* “mlaștină” (DEX, MDA), din *mlac* “loc de unde izvorește apă caldă” (Scriban).

mladă, *mlăzi*, s.f. Crenguță: “*Mladă* de oltonit” (ALRRM, 1971, h. 482). – Din sl. *mladŭ* “tânăr” (Cihac, după DER).

mlădiță, *mlădițe*, s.f. Copil, urmaș, vâstar; rod: “Să ne trăiască Dumnezeu *mlădițele...*” (A. Radu 1941: 55). – Din sl. *mladica* (DEX).

mléjniță, *mlejnițe*, (mleșniță), s.f. (reg.) Mlaștină. ■ (top.) *Mleșnița*, poiană sub versantul sudic al Platoului Gutâi. ■ (onom.) *Mlejniță*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *mleșniță* (MDA).

mléșniță, s.f. - v. *mlejniță*.

moăflă, *moafle*, s.f. (reg.) Om bleg. – Din magh. *mafla* “prostănac, nătâng” (MDA).

moăre, s.f. Apă sărată în care se acrește varza; saramură: “Și urieșii tot mergeau și cereau zamă de varză. Noi îi zicem *moare* de curechi” (Bilțiu, 1999: 146). – Probabil lat. *moria* (MDA); lat. *muries*, *muria* “saramură” (Șăineanu, Scriban; Pușcariu, după DER).

moășă, *moașe*, s.f. 1. Femeie bătrână. 2. Bunică: “*Moașa* mea, bunica, care se trăgea din Șieu, mi-o povestit că pe vremea ciumei...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 137). 3. Cea care asistă femeile din sat la naștere: “Frunză verde de pe coastă / Să trăiască *moașa* noastră” (Antologie 1980: 147). ■ “În societatea tradițională, *moașa* era

aleasă din neam (neamul mare), iar în comunitățile mai mici ea îndeplinea necesitățile întregului sat. *Moașa* era una din persoanele onorabile ale comunității, respectată și cinstită de întregul sat. De aceea, prin extensie, și soțul moașei primea stima comunității, și implicit apelativul *moș*, care i se atribuia chiar dacă era tânăr” (M. Dăncuș, în *Memoria*, 2002: 439). (Sec. XV). – Cuv. autohton, cf. alb. *moshë* (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș). ■ Cuv. rom. > magh. *masa* (Scriban), sb. *moša*.

mocióará, *mocioare*, s.f. (bot.) Pipirig (*Juncus effusus*). – Din *mociră*, referitor la mediul în care crește pipirigul; cf. magh. *mocsár* “mlaștină, mocirlă”.

mociorlău, *mociorlauă*, s.n. (reg.) Pământ pentru bărbierit (în zona Chioar). – Cf. *moci* “a spăla, a muia” (MDA).

mociorleală, *mociorleli*, (mociorleală), s.f. Amestec de gunoi de grajd, pământ și apă, în care se scufundă rădăcinile pomilor înainte de a fi plantați. – Din *mociorli* + suf. *-eală*.

mociorlí, *mociorlesc*, (mociorli), v.t. A murdări (cu noroi). – Var. a lui *mocirli* (MDA).

mociră, *mocire*, s.f. Loc apăsător, mlaștinos, noroi; mocirlă: “Și pe *mociră* o fugit” (Bârlea, 1924, I: 297). ■ (top.) *Mocira*, sat (com. Recea). – Var. a lui *moceră* (MDA); din ucr. *močera* (Frățilă).

mocirán, *-ă, mocireni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mocira. 2. (Locuitor) din Mocira. ■ (onom.) *Mociran, Mocirean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Mocira* + suf. *-an*.

mocirăncă, *mocirence*, s.f. Femeie originară din localitatea Mocira. Locuitoare din Mocira. – Din *mociran* + suf. *-că*.

mocirleală, s.f. v. mociorleală.

mocirli, v.t. v. mociorli.

mocirós, *-oasă, mociroși, -oase*, adj. (reg.) Mlaștinos, noroi. (Maram.). – Din *mociră* + suf. *-os*.

moclínă, *mocline*, (mocrină), s.f. (reg.) Loc apăsător, mlaștinos. – Din ucr. *moklína* (Papahagi, MDA).

mocoși, *mocoșesc*, v.i. (reg.) A pierde mult timp pentru a face un lucru neînsemnat. – Cf. *mocăi* (Șăineanu, DEX, MDA).

mocrină, s.f. v. moclină.

modorói, *-oaie*, adj. (reg.) 1. Moleșit, plictisit, leneș. 2. Morocănos. – Cf. *modor* “de culoare sură” (MDA).

módru, s.n. (reg.) Mod, chip, fel; mijloc, puțință, posibilitate, rânduială: “Un sătuc așa la *modru* / Cum îi Bârsana și Glodu” (Lenghel, 1979: 162). ■ Atestat în 1632, în Maram.; semnalat și în Trans. și Bucov. – Cuv. autohton, der. din tema i.-e. **mod-ro*, a rad. **med-* “a măsura, a chibzui, a gândi” (Russu, 1981: 359); din magh. *mod* “mod, chip, fel” (DEX, MDA).

mogâldeată, *mogâldețe*, s.f. Ființă cu contururi vagi; vedenie, nălucă: “Vințelerii văd că vine o *mogâldeată* către ei” (Bilțiu, 1999: 157). – Cf. *mogâldan, mogâldău* (MDA).

mogoșean, *-ă, mogoșeni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Mogoșești. 2. (Locuitor) din Mogoșești. ■ (onom.) *Mogoșan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. **Mogoș* + suf. *-ean*.

mogoșeăncă, *mogoșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Mogoșești. Locuitoare din Mogoșești. – Din *mogoșean* + suf. *-că*.

mói, adj. Ud, muiat. ■ (în expr.) *De-a moi* = la muiat: “O pus clopotul besericii *a moi*, în apă” (Papahagi, 1925). – Din (în) *muia* (MDA).

moimát, *-ă, moimați, -te*, adj. (reg.) Inflamat, umflat. – Din *moimă* “umflătură”.

móimă¹, *moime*, s.f. (reg.) 1. (med.)

Umflătură dureroasă la gât; bolfă, uimă, buboi: “În aceie zî (în prima zi din Postul Mare), nu mănâncă fasole, ca să nu să facă râie pă ii; nu mănâncă nici ceapă, ca să nu să facă pă ii *moime* cât cepele” (Bilțiu, 2009: 75). 2. Fâșie de pământ; druincă. ■ Exclusiv în nord-vestul țării (ALR, 1938, h. 158). – Lat. **mollimen* (Farcaș, 2009: 103).

móimă², *moime*, s.f. (reg.) 1. Maimuță: “E în mintea *moimii*” = aiurează, vorbește fără înțeles; bâiguie. 2. Referitor la cineva cu față schimonosită. ■ (onom.) *Moimă*, poreclă frecventă dată oamenilor caraghioși, care se strâmbă ca o maimuță sau care sunt mici de statură. – Din magh. *majom* “maimuță” (DEX, MDA).

móină, *moine*, s.f. Teren arabil, lăsat necultivat un an pentru ca pământul să se odihnească: “Dacă nu îl ari un an, se numește *moină*” (ALRRM, 1973); “Foc vă bată, *moine* lunji, / Că mărită mute-n dunji” (Bilțiu, 2006: 224). ■ (top.) *Moina*, fânațe (Groape, Groșii Țibleșului, Vima Mare, Peteritea); *Între moine*, fânațe în Rozavlea; *Vârful Moinelor* (Oncești). ■ În centrul și în nordul țării (ALR, 1956: 7). – Cf. *moale* (DER, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *mojna* (Bakos, 1982).

moioágă, s.f. Mreană vânătă (*Barbus peloponnensius petenyi*). ■ Semnalată în apele Vișeuului. – Et. nec. (MDA).

moiseián, -ă, *moiseieni*, -e, (moisean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Moisei. 2. (Locuitor) din Moisei. ■ (onom.) *Moisean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Moisei* + suf. -an.

moiseiáncă, *moiseience*, s.f. Femeie originară din localitatea Moisei. Locuitoare din Moisei. – Din *moiseian* + suf. -că.

mojálă, s.f. v. mânjeală.

mojár, *mojare*, s.n. (reg.) Vas pentru mărunțit; piuă. (Trans.). – Din magh.

mozsár “piuă” (Scriban, MDA).

mojí, v.t.r. v. mânji.

mojíc, -ă, *mojici*, -e, s.m.f., adj. (inv.) Țăran: “...chiar și cu teancul de bancnote furate de la *mojici*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 266). – Din rus. *mužik* “țăran” (Scriban; Miklosich, după DER; DEX).

mojorâncă, s.f. (reg.) Ghemotoc de ață. – Probabil cu o formă intermediară **mosorâncă* / *moșorâncă*, din *mosor*.

mol, *moluri*, (mul), s.n. Noroi, nămol; tină: “De-ai si negru ca *molu*, / Drag mi ești ca sufletu” (Papahagi, 1925: 195). ■ Termenul *mol* este specific în Trans., iar *mul*, în Maram. – Var. a lui *mâl* (MDA); din sl. *molu* “măcinătură”, scr. *mulj* “nămol”, pol. *mul* (Scriban); cf. ucr. *mul*, germ. *Mull*.

molătí, v.i. v. mulăti (“a petrece, a chefui”).

moláu, *molâie*, adj. Bleg, fără vlagă; molatic, greoi. – Din *moale* + suf. -áu (Scriban, DEX, MDA).

molcél, adj. (reg.) Moale: “Și puneă sarmalele și le astupa, se serbea. Atâta erau de *molcele* și de bune...” (Pintea, 2016: 213). – Var. a lui *molicele* (MDA).

mólcom, -ă, *molcomi*, -e, adj., adv. 1. Liniștit, lin, încet, domol. 2. Pașnic, blând. – Din sl. *molkomŭ* (Șăineanu); din bg. *mŭlkom* (Scriban, DEX, MDA).

molcomí, *molcomesc*, v.t.r. 1. A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) calma. 2. A mângâia, a îmbuna. – Din *molcom* (DEX, MDA).

moldovíc, -ă, *moldovici*, -ce, adj. Moldovean: “La fogădăul Evii / Beu voinicii, / *Moldovicii*...” (Bilțiu, 2002: 67). – Din n. top. *Moldova* + suf. -ic.

molítvă, *molitve*, s.f. Rugăciune înainte de spovedanie: “La biserica Ierusalimului, / La scaunul *molitvului*...” (Gherman, 1938: 8). – Din sl. *molitva* “rugăciune” (Scriban, DEX, MDA).

molítví, *molitvesc*, v.t. A citi o rugăciune pentru iertarea păcatelor: “Siu joia l-o născut, / Vinerea l-o *molitvit*, /

Sâmbăta l-o botezat, / Duminica l-o însurat” (Țiplea, 1906: 431). – Din *molitvă* (MDA).

móloș, -ă, *moloși*, -e, adj. (reg.) Vâscos, lăptos; noroios. – Din *mol* + suf. -oș.

moloșág, s.n. v. mulăceag (“ospăț, petrecere”).

momăie, *momâi*, (mamuie), s.f. 1. Arătare: “Odată-o văzut cum să deșt'id'e ușa și să bagă în casă o *mamuie* de femeie hădă” (Bilțiu, 2007: 25). 2. Sperietoare. – Et. nec. (MDA).

momârlán, -ă, *momârlani*, -e, adj., s.m.f. 1. Locuitor din Valea Jiului: “Numa' *momârlanii* dzâc covăsât, la lapte acru” (ALRRM, 1997; h. 928). 2. Om prost, necioplit, bătăran, nătărău: “Nu te-am făcut cu țigani, / Te-am făcut cu *momârlanii*” (Ștețco, 1990: 4). – Et. nec., cf. *mârlan*, *modârlan* (MDA).

mondír, *mondire*, s.n. Manta sol-dățească: “Peste-o lună și mai bine / Pune-or *mondiru* pe mine” (Memoria, 2004-bis: 1.307). – Din rus. *mundir* (MDA).

mont, *monturi*, s.n. (reg.) 1. Fructe puse la macerat înainte de a fi fierte (pentru a se obține băuturi spirtoase). 2. Reziduu, rebut. 3. Resturile din fructe ce rămân după ce se fierbe horinca; borhot, slad. 4. Grâu cu monturi sau grâu monturos (în Strâmtura și Vișeu); grâu fără pleavă, dar amestecat cu resturi, neghină, de dat la păsări. – Din magh. *mont* “tescovină” (Drăganu, după DER; MDA).

morár, (morariu), s.m. (dial.) Plantă erbacee aromatic; mărar (*Anethum graveolens*). ■ Leac de tusă: “*Morariu* pisează cu sămânțe de ciapă și orz, fierbe cu oțet și vin, bei zama” (Bârlea, 1909: 77). – Var. a lui *mărar*, cf. alb. *mëraj* (DEX).

morăi, v.i. 1. A murmura, a bolborosi. 2. A se tângui. – Et. nec. (MDA).

morășán, s.m. v. moroșan.

morătoáre, s.f. v. murătoare.

morb, *morbur*, s.n. (înv., livr.) Boală: “În anul școlar 1915-1916, școala [din Rozavlea] a fost închisă din cauza *morbului* de vărsat” (Câmpeanu, 2016). – Din lat. *morbis* (sec. XIX) (Scriban, DEX).

moré, (mări, mare), interj. (înv.) Cuvânt care exprimă mirarea, uimirea, admirația; mare: “*More*, voinicule” (Antologie, 1980); “Apoi zicem *more* la un om tare frumos” (Papahagi, 1925). (Maram.). – Var. a lui *măre*, cuv. autohton, cf. alb. *mojë*, *more*.

moreșán, s.m. v. moroșan.

morocás, *morocași*, s.m. (reg.; înv.) Cele două bucăți de fier, una deasupra, cealaltă dedesubt, cu care se îmbracă capătul osiei care intră în butuc. – Din magh. *marokvas* (MDA).

morodí, *morodesc*, v.t. (reg.; înv.) A da naștere la ceva, a zămisli: “Că Cristea l-o *morodit*” (Bilțiu, 1990: 321). – Din *morodic*, *mărădic* “urmaș”.

morói, (muroi), s.m. 1. (mit.) Strigoi, vârcolac; pricolici. 2. Om ursuz. – Din sl. *mora* “vrăjitoare” (DER, DEX, MDA).

morós, -oasă, *moroși*, -oase, adj. Morocănos, neprietenos: “Tratamentul aplicat școlarilor trebuie să fie blând, modest și nicidecum *moros* sau dur” (Tit Bud, 1883: 271, după Câmpeanu, 2016). – Din lat. *morosus* (Scriban); din fr. *morose*, germ. *moros* (MDA).

moroșán, *moroșeni*, (morășan, moreșan), s.m. 1. Sensul primar a fost, probabil, de “locuitor de pe valea Mureșului; din ținutul Mureșului; mureșean”; transformările fonetice care au dat var. *moroșan*, *morășan*, *moreșan* aparțin subdialectului maramureșean. ■ Probabil a existat la un moment dat, în istorie, o conviețuire îndelungată între populația locală și un grup masiv de “mureșeni”, care ulterior au fost asimilați. 2. Nume colectiv al locuitorilor din Țara Maramureșului: “După pui de *moroșan* / Să nu dai cu bolovan”. ■

Termen înregistrat în satele de pe valea Marei, respectiv în Săpânța, Rona de Jos și Ieud; pe valea Izei și Vișeuului, localnicii spun *maramureșan*. ■ (top.) *Plaiul moroșenilor*, fânațe în Groșii Țibleșului (Vișovan, 2008). ■ (onom.) *Moroșan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *maramureșean* (DEX); cf. *mureșan*, din Mureș (< *Maris*, *Marisos*).

moroșeancă, *moroșence*, s.f. 1. Mureșeancă. 2. Maramureșeancă. – Din *moroșean*.

moroșenesc, *moroșenească*, s.f., adj. 1. (adj.) Care se referă la Maramureș sau la maramureșeni: “Un fecior s-a dus mai tare, înaintea lor, cu clop de paie *moroșenesc*, mândru clop...” (Bilțiu, 1999: 169). 2. (s.f.) Numele unui dans popular din Maramureș. – Din *moroșan* + suf. *-esc*.

mórsă, s.f. v. *mursă* (“mied”).

moș, *moși*, s.m. 1. Om bătrân, moșneag. 2. Bunic. ■ Cu acest sens, se mai folosesc expresiile: tată moș, tată bătrân, tată bun. 3. (pl.) Seria descendenților mai îndepărtați, generațiile vechi, bătrânii, strămoșii. 4. Sperietoare de păsări; ciuhă. 5. Metehău. 6. (mit.) *Moșul cel Alb* = Divinitatea supremă; Dumnezeu. Închipuit ca un moș cu barbă albă și îmbrăcat cu straie albe: “Apoi [Fata Pădurii] s-a dus la un moșneag de vreo optzeci, o sută de ani și l-a întrebat: (...) -Cât vrei să trăiești? -Cât mi-a da *Moșul cel Alb*. Atâta aș vrea să trăiesc” (Grigore Turlaș, 73 ani, Săliște de Sus, după Bilțiu, 1999: 113). ■ (onom.) *Moș(u)*, *Moșescu*, *Moșuț(an)*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XV). – Cuv. autohton (Philippide, DER, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, Miklosich); der. regr. din *moașă* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *moșul* “bunic”, *moșa* “bunică; moașă” (Candrea, după DER), bg. *moš*, *mošija* (Capidan, după DER), magh. *mósuly* “bătrân” (Scriban; Edelspacher, după DER).

moșalău, *moșalăi*, s.m. 1. Cocoloș făcut din firele mici de cânepă ce rămân pe câmp după recoltat. 2. Moșneag (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *moș* + suf. *-alău*.

moșânói, s.n. v. *mușânnoi*.

moșcoală, *moșcoale*, s.f. (reg.) Ocară, rușine: “Tu-acolo să arzi cu pară / Cum m-ai făcut de *moșcoală*” (Bârlea, 1924, II: 64). – Din *moșcoli* (MDA), cf. *moșcoaleală*.

moșcolî, *moșcolesc*, v.t.r. (reg.) 1. A (se) murdări, a (se) întina. 2. A ocări. – Din magh. *mocskol* “a murdări, a mânji” (MDA).

moșcolît, *-ă*, *moșcoliți*, *-te*, adj. (reg.) Murdar: “Face-ți-se ziuă bine, / *Moșcolit* ești ca ș-on câine” (Bârlea, 1924, I: 289). – Din *moșcoli*.

moșcotéi, s.m. (peiorativ) Moșneag; moș: “Io-s *moșcotei* de optezi și unu de ani...” (Bilțiu, 1999: 213). – Din *moș* “bătrân”, probabil contaminat cu *moșcoti* “a se învârti de colo-colo, fără rost”.

moșică, *moșici*, s.f. 1. Moașă: “Măi, decât să-mi schimb numele, să știi că mai bine nu mă bag de slugă și mai bine mor decât să-mi schimb io numele dat de *moșica* și tata” (Bilțiu, 2007: 341). 2. Bunică: “Mărita-m-oi, mărita, / Pân-a trăi *moșica*” (Bârlea, 1924, II: 194). ■ (onom.) *Moșica*, nume de familie în jud. Maram. – Din *moașă* + suf. *-ică* (MDA).

moșie, *moșii*, s.f. Pământ moștenit de la părinți: “Mi-a plăcut *moșia* mea / Și toată familia” (Farcaș, 2009: 110). – Din *moș* + suf. *-ie* (MDA).

moșini, s.f., pl. Chibrituri. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *mosini* sau germ. *Machine* (Farcaș, 2009).

moșit, *-ă*, *moșiți*, *-te*, adj. Asistat la naștere de o moașă; moșire. – Din *moși*.

moșmoní, *moșmonesc*, v.i. A lucra ceva migălos, fără spor, neîndemânic. – Et. nec. (MDA).

moșneán, s.m. v. moștean (“băștinaș”).

moșoárcă, *moșoarce*, s.f. (reg.) Obrăzar din piele sau pânză care acoperă fața: “Moșii poartă *moșoarcă* (mască-obrăzar), curea și gubă cu droange” (Bilțiu, David, 2007: 141). – Et. nes., cf. *moș*, *moșuț*.

moșocoárnă, *moșocoarne*, s.f., pl. (reg.; gastr.) Coci, cu brânză și cârnați, preparați în cuptor. ■ “Coptături cu brânză și ou. Când se scot din cuptor, se rup în demnicături mari și se pune groșt'ior mult desupra” (Memoria, 2003: 618). – Et. nec. (MDA).

moșteán, *moșteni*, (moșnean), s.m. (arh.) Moštenitor, băștinaș, autohton. ■ (top.) *Moșneni*, localitate în Maram. din dreapta Tisei (Filipașcu, 1940). ■ (onom.) *Moștean*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *moșnean* (DEX, MDA).

moștóc, s.n. (reg.) Buchet, mănunchi: “Vai, bunicule, cum aș fi rupt un *moștoc* și l-aș fi pus în pahar” (Bilțiu, 1999: 229). – Din ucr. *motoška* (MDA).

moșúc, s.m. (reg.) Moșuleț: “Dar feciorii au răs de *moșuc*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 142). – Din *moș* + suf. -uc (DLRM).

moșúť, *moșuți*, s.m. 1. Joc dramatic, de Anul Nou, specific Țării Codrului. ■ “Jocurile dramatice, mascații, foarte numeroase în alte regiuni, se rezumă în zona Codrului la unul singul: *moșuți*. Pe vremuri se îmbrăcau *moșuți* oameni în toată firea, apoi numai feciori și băieți. Măștile reprezintă moșnegi și babe, miri și mirese, nași și finii etc., mai târziu adăugându-se «domnișoare» și mai ales «țigani» (...). Alaiul de mascați intra în casă colindând și dansând anapoda, în așa fel încât interpreții să nu fie recunoscuți. Erau tratați cu prăjituri, carne de porc și băutură, pe care însă

le consumau afară, să nu fie descoperiți. Vechile obrăzare ce le foloseau erau făcute din piei de oaie, din lână și cânepă etc. și se păstrau de la un an la altul...” (D. Pop, 1978: 63). 2. Metehău. – Din *moș* + suf. -uț (MDA).

motodí, *motodesc*, v.t. (reg.) A presa, a strivi. – Et. nec.

motodít, -ă, *motodíți*, -te, adj. (reg.) Strivit. – Din *motodí*.

motroáscă, *motroaște*, s.f. (reg.) 1. Femeie mică, arătare ciudată: “...îi ies înainte două *motroaște*” (Bilțiu, 1999: 284). 2. Persoană mascată: “Dacă nu mă facem *motroașcă*, nu știam că vine Anul Nou” (Bilțiu, 2009: 136;). 3. Ștergar înnodat, folosit într-un joc de inițiere (“de-a motroașca”), prin care un actant este lovit, iar acesta trebuie să ghicească cine l-a lovit: “Capra ta ca o *motroașcă* / Și te mușcă și temproașcă” (Bilțiu, David, 2007: 217). ■ (onom.) *Motroașcă*, poreclă frecventă pentru persoanele mici de statură. – Din *motoașcă* (DLRM, MDA).

motroší, *motroșesc*, v.t.r. (reg.) 1. A lucra ceva migălos (de mântuială); a trebălui. 2. A înghesui: “Și-apoi l-o drăgostit. Și ce l-o *motroșit* ie acolo pă el” (Bilțiu, 2007: 274). 3. (r.) A se strânge cocoloș: “[Firele mici de cânepă care rămân după recoltat] se strâng cu grebla și să *motroșăsc*, facem moș; din ei se fac câlți” (ALRRM, 1997; h. 882). – Et. nec., cf. *mătrăși* (MDA).

mozolí, *mozolesc*, v.t.r. 1. A mesteca îndelung; a molfăi. 2. A (se) săruta: “Și ie [Fata Pădurii], când o prins p-on fecior ce-o avut drăguță, apoi l-o dus și l-o drăgostit și-atâta l-o *mozolit* până-o fost mai mort” (Bilțiu, 2007: 268). – Din magh. *majszol* “a molfăi” (DEX, MDA).

mreájă, *mreji*, s.f. Unealtă de pescuit. ■ Este alcătuită dintr-o plasă de sfoară (cu ochiuri de circa 2 cmp, lungă de 10-12 m și lată de 160-170 cm), de care se fixau greutatea de plumb.

– Din vsl. *mrěža* (Scriban, DEX, MDA).

múced, -ă, *mucezi*, *mucede*, adj. 1. Acoperit de mucegai. 2. Umed. 3. (Cal) sur; focău; facău. ■ (top.) *Tăul Muced*, mlaștină în bazinul superior al Văii Izei; "locul de întâlnire a numeroase pâraie, pe povârnișul de nord al muntelui Bătrâna, de unde izvorește Iza" (Dermer, Marin, 1935: 39). ■ (onom.) *Mucedu*, poreclă în Dumbrăvița. – Lat. *mucidus* "muced" (Șăineanu, DEX, MDA).

mucezí, *mucezesc*, v.t.r. A mucegai; a se strica, a se altera: "...și să-i fie trupul ca piatra ce *mucezește* și ca fierul ce ruginește..." (Socolon, 2005: 275; doc. din 1840). – Din *muced* (MDA).

mucezít, -ă, *muceziți*, -te, adj. Mucegăit, alterat. – Din *mucezi*.

muielniță, *muielnițe*, s.f. (reg.) Vreme moale, ploioasă: "Când pisica zgârie, va fi vreme frumoasă, cu cer senin, iar când se spală, va fi *muielniță* sau timp ploios" (Lenghel, 1979: 10). – Din *moale*, *mol*, cu un intermediar **molniță*, cf. *moleșniță*, *moină* "timp călduros și umed".

muiere, *muieri*, s.f. 1. Femeie. 2. Nevastă, soție: "Mă-nsurai, luai *muier*, / Luai maica maicii mele" (Bilțiu, 2002: 278). ■ Termen nespecific în Maram. (v. ALRRM, 1969, h. 175). – Lat. *mulier*, -*eris* (DER, DEX).

mujălă, s.f. v. mânjeală.

mujdărit, -ă, *mujdăriți*, -te, s.f., adj. Cu usturoi. ■ *Cartofi mujdăriți* = cartofi fierți în coajă, curățați și copti pe plită, după care se amestecă în ulei cu ceapă prăjită și mujdei (Faiciuc, 2008: 273). – Din *mujdări*.

mujdéi, s.n. Preparat alimentar din usturoi pisat, apă și sare: "Și-o pregătit să aibă la îndemână cu el într-o uiață *mujdei* de usturoi" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 111). ■ (top.) *Mujdeiu*, denumirea veche a pârâului Usturoiu, ce izvorăște din dealurile din nordul Băii Mari și se

unește cu Valea Roșie, pentru a se vărsa în Săsar: "În anul 1669, se vorbește despre pârâul *Mujdeiu*, care nu poate fi decât Usturoiu de astăzi..." (Darius Pop, 1938: 15). – Din *must+de+ai* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *muzsgyé* (Bakos, 1982).

mul¹, s.n. v. mol ("noroi").

mul², *muli*, s.m. Catâr. ■ Exclusiv în nordul țării. – Din lat. *mulus* (sec. XIX) (DER).

mulăceág, *mulăceaguri*, (mulceag, moloșag), s.n. (reg.) Petrecere, ospăț, chef (de obicei nuntă): "Și o avut trei fărtați și o făcut *moloșag*" (Bilțiu, 2013: 109). – Din magh. *mulatság* "petrecere" (MDA).

mulătí, *mulătesc*, (mulătui, molăti, mălătui), v.i.r. (reg.) 1. A petrece, a cheful: "Beau, *mulătuiescu*, / De lume grăiescu" (Calendar, 1980). 2. A se ameți (de la băutură). – Din magh. *mulatni* "a petrece" (Scriban, MDA).

mulātuí, v.i. v. mulăti.

mulcéa, adj. (reg.) Moale. – Din *molicea* (Frățilă).

mulgáre, *mulgări*, s.f. (reg.) Oaie cu lapte; pecuină, mândzară: "Strângem stâna laolaltă ca din 400 de mândzări o' de *mulgări*, apoi merem la munte" (Papahagi, 1925). – Din *mulge* (Scriban, MDA); din contaminarea lui *mânzare* cu *mulge* (Loșonți, 2001).

mulí, *mulesc*, v.r. (reg.) A se murdări cu noroi: "Și pietrele s-or *muli*, / De tine nimic n-a si" (Papahagi, 1925: 171). – Cf. *mâli* (MDA).

mulitúra, *mulituri*, (molitură), s.f. (reg.) Îngrădădire de pietriș, nisip, lemne, vreascuri la gura unei ape; agest, lomuri. – Var. a lui *molitură*.

mulțám, s.n. Formulă de politețe prin care se răspunde unei urări sau la primirea unui dar; mulțumesc. (Trans. și Maram.). – Der. regr. din *mulțámi* (DEX, MDA).

mulțámitúra, *mulțámituri*, s.f. (reg.) Poezie care se rostește la finele

colindatului de către unul din colindători, prin care se exprimă mulțumirea pentru darurile primite și prin care se fac urări gazdei (exclusiv în zona Codru). – Din *mulțumi* + suf. *-tură*.

múmă, *mume*, s.f. (pop.; înv.) Mamă: "...fiind îndemnați de *muma* lor, au omorât înainte cu 12 ani pe fratele seu Michail" (Mihaly, 1900: 245; dipl. 101). ■ (mit.) *Muma Pădurii*, ființă mitologică numită și Vidmă de Pădure, Mama huciului, Pădureana sau Păduroaica etc.; divinitate rea, nefastă. În Maram., e numită și Zanca sau Potca. *Muma Vântului*, personaj mitologic din basmele românești; simbolizează stihiiile dezlănțuite ale naturii. ■ (top.) *Izvorul Mumii Vântului* (în loc. Dumbrava, zona Lăpuș). – Din *mamă* (MDA). ■ Cuv. rom. > ngr. *moyma* "vrăjitoare" (Murnu, după DER).

muncél, *muncel*, s.n. Munte sau deal mic. ■ (top.) *Muncelașu*, vf. (1.376 m) în Munții Maramureșului (Culmea Roșușnei, masivul Pietrosu-Bardău); *Muncel*, deal (638 m) situat între văile Lăpuș și Suci, în depresiunea Lăpușului; *Muncel*, munte (1.318 m) aflat în componența culmei Pop Ivan (în Munții Maramureșului); *Muncelul Popii*, vf. (1.429 m) în Munții Maramureșului (Culmea Roșușnei, masivul Pietrosu Bardău). ■ (onom.) *Muncelean*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *monticellus* (Scriban, DEX, MDA).

munúnă, *munune*, s.f. (reg.) Cunună de mireasă: "Fata fa *munună* atunci când să meargă la beserică. *Mununa* o cos druștele..." (Papahagi, 1925: 318). ■ Este confecționată din verdeață, mărgelile, oglinzi, flori artificiale, din hârtie sau din lână; în partea de jos a cununei, pe frunte, se prind un șirag de mărgelile și un zgărdan, țesătură îngustă din mărgelile mici (Bănățeanu, 1965: 114). ■ (onom.) *Mununar*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *cunună* (MDA).

mur, *muri*, *mururi*, s.m.n. (reg.) 1. Zid de piatră. 2. Temelia casei, zidul de sub casă. ■ "Socul caselor tradiționale din Maramureș, alcătuit din bolovani de carieră sau din bolovani de râu" (Dăncuș, 1986: 101). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei. – Lat. *murus* "zid de piatră sau cărămidă, din sistemul de apărare al unui fort sau oraș" (DEX, MDA).

murá, *murez*, v.t.r. 1. A ține legumele în saramură pentru a le conserva. 2. A muia lutul în apă înainte de operația de frământare (în industria ceramicii). 3. (fig.) A (se) uda până la piele. – Der. regr. din *moale* (DEX, MDA).

murát, *-ă*, *murați*, *-te*, adj. 1. Pus în saramură. 2. Ud până la piele. – Din *mura*.

murătoáre, *murători*, (morătoare), s.f. Apă sărată, slatină; saramură: "Toată huc îi *murătoare*" (Bârlea, 1924: 6). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *morătoare*. – Din *mura* + suf. *-ătoare* (MDA).

múrsă, *murse*, (morsă), s.f. (reg.) 1. Miere de albină amestecată cu apă; mied. ■ (med. pop.) Utilizată ca leac pentru diferite boli: "Cu mierea faci un picuț de *mursă* și descânți cu *mursa* aceia" (Bilțiu, 1990: 270). 2. Seva copacului; vlastă. – Lat. (*aqua*) *mulsa* "dulce" (Șăineanu, Scriban, MDA).

muruí, *muruiesc*, v.t.r. (reg.) 1. A lipi cu lut pereții caselor tradiționale; a unge, a tencui: "Unde-s căsăle cu pământ, *să muruieste* cu humă moale" (Bilțiu, 2009: 60). 2. A (se) murdări, a (se) mânji (pe față, pe mâini; de obicei în timpul mesei și ref. la copii). – Din sl. *mura* "noroi, humă" (Șăineanu, Scriban); cf. ucr. *murovati* (DEX, MDA).

muruiálă, *muruieli*, s.f. (reg.) Tencuială din lut amestecat cu apă. (Trans.). – Din *murui* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

muruíť, *-ă*, *muruiți*, *-te*, adj. (reg.) 1.

Tencuit. 2. Murdar. – Din *murui*.

músai, adv. (reg.) Neapărat, negreșit, obligatoriu: “De m-ar băga în pământ / Și-acolo-i *musai* să cânt” (Calendar, 1980: 52). – “E un germanism care prin viața militară s’a introdus în limbile tuturor popoarelor din Ungaria și înseamnă necesitate și silă supremă” (Țiplea, 1906); din magh. *muszáj* “neapărat” (DEX, MDA) (< germ. *müssen* “a trebui, a fi constrâns, a fi necesar”).

musc, (muscan, muscal), s.m. (reg.) Rus; din Rusia: “Păsărică cu doi pui, / Du-te-n țara *muscului*” (Papahagi, 1925). ■ (onom.) *Muscal(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *mosc* (< *Mosc*) (MDA); din *muscal* “locuitor din orașul Moscova; poporul rus”.

muscál, s.m. v. musc.

muscán, s.m. v. musc.

muștrá, v.t.r. 1. A certa, a dojeni. 2. A se lua la întrecere. 3. A se înfrunța, a se certa: “Nu-i mândră ca mândrele, / Să *muștră* cu florile / Pân tăte grădinile” (Țiplea, 1906: 436). – Lat. *monstrare* “a arăta, a indica; a denunța, a acuza” (DEX, MDA).

mușát, -ă, *mușăți*, -te, adj. (arh.) Frumos, drăguț. ■ (onom.) *Mușat*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XIV). – Cf. arm. *mușat* (MDA).

mușânói, *mușânoaie*, (moșinoi, moșânoi), s.n. 1. Pământul pe care îl scoate cârțița; cârțițoaie; “[Cojile ouălor de Paști] să strânjeu și le ducei la *moșinoaie* de cârțiță” (Bilțiu, 2009: 110). 2. Pământul strâns la rădăcina mălaiului, după ce se sapă a doua oară. – Var. a lui *mușuroi*.

muștrului, *muștruluiesc*, v.t. (reg.) A certa, a dojeni, a muștra. – Din *muștru* “exercițiu militar, instrucție” + suf. -ului (DEX, MDA).

muștruluiț, -ă, *muștruluiți*, -te, adj. (reg.) Dojenit, muștrat. – Din *muștrului*.

mut, -ă, *muți*, -te, adj., s.m.f. (reg.) Om nepriceput, prost, nătâng; tăntălău:

“Știu că nu-s de neam de *mut* / Să nu râd, să nu mă uit” (Lenghel, 1979: 167). – Lat. *mutus* “mut, tăcut” (MDA). ■ Cuv. rom. > bg. *mut* (Capidan, după DER), magh. *muta* (Edelspacher, după DER), ngr. *moytos* (Murnu, după DER).

mutălău, *mutălăi*, (mutălău), s.m. Om posac; mototol, nerod. – Din *mut* + suf. -ălău (Șăineanu, DEX).

mutăre, *mutări*, s.f. Terenul de pășune necesar la o stână de oi, pe perioada unui sezon: “Muntele Petriceaua are șase *mutări*, unde pot vâra șase stâne de oi sau de vite; într-o stână de oi se iau aproape 500 de capete” (Mihaly, 1900: 894; dipl. 362, la note). – Din *muta*.

mutălău, s.m. v. mutălău.

N

nacabău, *nacabei*, adj. (reg.) Zăpăcit, distrat, năuc. ■ Atestat și în satele din dreapta Tisei; termen cu circulație intensă în Moldova. – Cf. *macalău* (MDA).

nádă, *nade*, *naduri*, s.f. (reg.) Trestie; papură (*Phragmites communis Trin.*): “Tăt aud *naduri* sunând, / N-aud flăcăi şuierând” (Papahagi, 1925: 214). ■ (med. pop.) Contra umflăturilor. – Din magh. *nád* “trestie, stuf” (MDA).

naft, (naftă), s.n. (reg.) Petrol lampant; opaiț, dohot, gaz, fotoghin. – Din sl. *nafta*, ngr. *náftha* (Scriban, MDA), tc. *neft*, germ. *Naphta* (MDA).

náfură, s.f. Bucăți de prescură ce se împart enoriașilor: “La Anu Nou, tăț am băgat în gură câte-on miez de *nafură* din stolnic” (Bilțiu, 2009: 65). – Var. a lui *anafură* (Scriban, DER).

nahău, *nahăi*, s.m. (reg.) Nătărău: “Măieran de lângă tău, / Bată-te focu, *nahău*” (Bârlea, 1924: 90). – Et. nec.

náiba, s.f., art. Drac, diavol. – Din țig. *naibah* “ghinion” (Graur, după DER; MDA).

nan, *nani*, s.m. (înv.) Persoană de statură mică; pitic. ■ (onom.) *Nan*, nume de familie frecvent în zona Rona de Jos. ■ (top.) *Nănești*, sat (com. Bârsana). – Lat. *nanus*, -a “pitic; cal mic” (DEX, MDA).

nap, *napi*, s.m. 1. Plantă furajeră (*Brassica napus*). 2. Sfeclă roșie; burac. 3. Cartof. 4. Gulie. ■ (onom.) *Nap*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *napus* (MDA).

naș, s.m. v. nănaș.

nat, s.m. (înv.) 1. Individ, om, persoană. 2. Rudă, rudenie, familie: “...să fie drept pildă la tot *natul* care-ar mai cuteza să-și bată joc de nobili” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 266). 3. Mulțime. ■ În societatea feudală românească, “la baza piramidei sociale se afla stratul opiniei publice, alcătuit din mulțime, din *natul satului*” (Vulcănescu, 1985: 214). – Lat. *natus* “prin naștere; născut” (Pușcariu, după DER; MDA), cf. lat. *nati* “progenitură, urmași”.

năbălă, *năbale*, s.f. (reg.) Ființă monstruoasă. – În relație cu *bală* “monstru, fiară”, prin contaminare cu *namilă* “uriaș”.

năbădăie, *năbădăi*, s.f. 1. Capriciu, moft. 2. Epilepsie. – Din sl. *napadanije* “atac” (Cihac, Tiktin, după DER).

năbălîță, *năbălîțe*, s.f. (reg.) Arătare: “...nici Omu Apei, nici Fata Pădurii și nici un fel de *năbălîță* nu mai umblă” (Bilțiu 1979: 161); “De multe ori îi ca o *năbălîță* spurcată, cu părul nepieptănat, cu zdrențe pe ea, murdară” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 97). – Din *năbală* + suf. -*îță*.

năbúh, s.n. Zăpușeală, zăduf, căldură mare; înfocăciune. – Der. regr. din *năbuhală*.

năclád, *năclazi*, s.m. (reg.) 1. Buștean, buturugă, butuc: “Un fel de lemn gros, o cioată, care să întrețină focul permanent” (C.C., 1979). 2. Butuc gros care servește ca suport pentru lemnele din vatră: “La un cioban o vinit Omu

Noptii, l-o luat și l-o pus acolo, de *năclad*, pe foc, și l-o ars...” (Bilțiu, 1999: 168). 3. Grindă de stejar care se așază la baza unei construcții. 4. Grămadă, stivă de lemne (în Maram. din dreapta Tisei). 5. Fundația de piatră pe care se reazămă peretele din față al colibei păcurărești: “Focul e separat de zăplad prin *năcladul* de piatră” (Georgeoni, 1936: 73). ■ (top.) *Năclad*, munte și pârau în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 117). – Cf. sl. *naklasti*, *naklada* “a îngrămădi” (Cihac, după DER).

năclău, *năclaie*, s.n. (reg.) Cureaua de la gâtul calului de care se leagă lanțurile de la rudă. – Et. nec.

nădăi, *nădăiesc*, v.r. (reg.) A lua seama, a se dumiri, a se lămuri, a înțelege: “Abia atunci s-au *nădăit* bârsăneștii c-au fugit, săracii, de frica unui bonzar” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 239). – Din sl. *nadahati* “a spera” (Scriban, DLRM).

nădrág, *nădragi*, s.m. (reg.) 1. Pantaloni. 2. Izmene. – Din sl. *nadragy*, magh. *nadrág* (DEX, MDA), cf. ucr. *nadragi*.

nădrăgár, *nădrăgari*, s.m. (pop.) Nume depreciativ dat de țărani orășenilor. ■ Termen specific în Trans., în perioada interbelică. – Din *nădrag* “pantaloni” + suf. *-ar*.

năduși, *nădușesc*, v.t.r. 1. A (se) înăbuși, a (se) sufoca. 2. A strangula: “Că mă tem c-a zini cineva peste mine și m-a *năduși* fără vreme” (A. Radu, 1941: 16). 3. A transpira, a asuda. ■ (onom.) *Nădușitu*, poreclă. – Din sl. **ne-dušiti* și *za-dušiti* “a sufoca” (Scriban); din sl. *neduh*, ucr. *naduha* (DER); din bg. *naduša* (DEX, MDA).

nădușit, *-ă, nădușiți, -te*, adj. Transpirat. – Din *năduși*.

nădușeală, *nădușeli*, s.f. 1. Căldură mare, arșiță, caniculă. 2. Transpirație abundentă. – Din *năduși* + suf. *-eală* (MDA).

năfrámă, *năframe*, s.f. 1. Batic, pânzătură. 2. Batistă; șărințuță, pânzăturică, japcandău. – Din tc. *mahrma* “basma de buzunar” (Scriban, MDA), cu disimilarea m-m > n-m.

năimí, *năimesc*, (nămn'i), v.t.r. (reg.; înv.) A (se) tocmi pentru o muncă, a (se) angaja cu plata pentru o anumită perioadă: “Eu cu cât nu m-oi plăti, / Slujnicuță m-oi *năimi*” (Bârlea, 1924, II: 66). – Din sl. *naimati* (Șăineanu, Scriban); din *năiem* (în., “chirie”) (DEX).

năimít, *-ă, năimiți, -te*, adj. (reg.) Tocmit, angajat, închiriat. – Din *năimi*.

năjít, (năjât, nejít, nejât), s.n. (reg.) 1. (med.) Nume generic dat nevralgiilor, durerilor de dinți, inflamațiilor urechii etc.: “*Nejid* pă strigare, / *Nejid* pân potca cea mare” (Papahagi, 1925). 2. Afecțiune care apare la juninci, la prima gestație: “Ugerul se face ca piatra și începe să se umfle tot corpul animalului. Pentru tratament se aplică comprese cu apă rece, apoi se afumă animalul cu putregai de răchită aprins și se fac frecții cu usturoi. În timp ce se afumă, se descântă: *Nejâte*, / Pricăjâte, / Leși de unde ești” (Memoria, 2004: 1.073). 3. Rău, necaz, boală: “*Nejātu*-i de nouă feluri: / Luat pân didioti, / Luat pân supărare, / Luat pân pofta cea mare...” (Calendar, 1980: 125). – Din sl. *nežitŭ* (Scriban), bg. *nejít* (DEX, MDA), ceh. *nejít* “uimă” (Șăineanu).

nălucí, *nălucesc*, v.r. (în expr.) A i se *năluci* = a avea vedenii, a i se năzări. – Din sl. *nalučiti* “a găsi” (Șăineanu, Scriban); cf. *luci* “a lumina” (DEX).

nămní, v.t. v. numni.

nămnít, adj. v. numnit.

nănaș, *nănași*, (naș), s.m. Persoană care ține pruncul în brațe în timpul botezului (naș de botez) sau care asistă, în calitate de martor oficial, la cununie (naș de cununie): “Mere de *nănașă* mare: / Pe cei miri de cununat, /

Pe cei mici de botezat / Și-a si de cinste la sat” (Calendar, 1980). ■ În Banat, Trans., Maram. și nordul Mold., *nănaș*; în Munt., Olt. și sudul Mold., *naș*. ■ (onom.) *Nănași*, poreclă pentru locuitorii din Oncești (“femeile umblau foarte gătate, ca *nănașii* la nuntă”). – Var. a lui *naș* (DEX, MDA).

nănăși, *nănășesc*, (năși), v.t.i. A-i fi cuiva naș; a sta de naș (la cununie sau la botez). – Var. a lui *năși* (MDA).

năneștean, -ă, *năneșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Nănești. 2. (Locuitor) din Nănești. ■ (onom.) *Năneștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Nănești* + suf. -*ean*.

năneșteancă, *năneșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Nănești. Locuitoare din Nănești. – Din *năneștean* + suf. -*că*.

năpârcós, -oasă, *năpârcoși*, -oase, adj. Răutăcios, veninos. – Din *năpârca* + suf. -os (MDA).

năpârlí, *năpârlesc*, v.t. (ref. la animale) A-și schimba părul sau penele: “Și de pene *năpârlesc*, / Din tine nu mă hrănesc” (Papahagi, 1925: 169). – Din sl. **naparliti* (Scriban); din bg. *napârlja* (DEX, MDA).

năpârlít, -ă, *năpârlíți*, -te, adj. (ref. la animale) Căruia i-a căzut părul. – Din *năpârli*.

năpostí, v.t. v. *năpusti*.

năpustí, (năposti), v.t. (reg.) 1. A elibera, a da drumul, a slobozi: “*Năposti-m mâna stângă*” (Papahagi, 1925: 246). 2. A da voie cuiva să intre undeva, ori să se depărteze: “*Năpostimă, soră-n casă*” (Idem: 251). 3. A turna, a pune: “Ai *năpustit* cenușa în uncrop” (Maram. din dreapta Tisei). 4. A se repezi asupra cuiva, a năvăli, a tăbări, a da buzna. ■ Termen specific subdialectului maramureșean (Farcaș, 2009: 155). – Din ucr. *napustyty* “a elibera, a da drumul” (Candrea); din sl. *napustiti* (DLRM, DEX, MDA).

năpustít, -ă, *năpustiți*, -te, adj. (reg.) Eliberat, slobozit. – Din *năpusti*.

năpustitór, *năpustitoare*, (năpostitor), s.n. (reg., înv.) Bota care se bagă într-o gaură a sulului, pentru ca acesta să nu se învârtască și să țină urzeala întinsă la războiul de țesut; slobozitor. – Din *năpusti* “a slobozi” (Scriban, DEX).

nărădí, *nărădesc*, v.t. (reg.) A aștepta (pe cineva); a agodi. (Trans., Maram.). – Et. nec. (MDA).

nărăví, *nărăvesc*, v.r. 1. A se învăța cu nărav. 2. A se agita: “...calul, de spaima pușcăturilor, s-a *nărăvit* și, cu căpitan cu tot, s-a prăbușit în lacul fără fund” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 166). – Din *nărav* “deprindere rea” (Șăineanu). ■ Cuv. rom. > magh. *nerávás* (Edelspacher după DER).

născút, -ă, *născuți*, -te, adj., s.m.f. (reg.) Organul genital al femeii: “Frigarea și custura, / Pân piept ți le-oi bate / Și pân *născut* ți-or ieși” (Bilțiu, 2015: 290). – Din *naște* “a da viață unui copil”.

năsturár, *năsturari*, s.m. Fabricant sau vânzător de nasturi: “În 1820, în Baia Mare erau atestați 3 *năsturari*” (Monografia, 1972: 339). – Din *nasture* + suf. -ar (DEX).

năși, v.i. v. *nănăși*.

nătântóc, -oacă, *nătântoci*, -oace, adj. (reg.; înv.) Prost, nătâng; bădăran, ursuz. – Et. nec., cf. *nătâng* (MDA); din *nătâng* (Scriban).

năturní, *năturnesc*, v.t. (reg.) A se întoarce pentru a urmări pe cineva: “Jidovii ș-o d-audzât, / După el o *năturnit*” (Papahagi, 1925: 233). – Cf. *înturna* (MDA).

năválnic, s.m. Specie de ferigă cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete (*Phyllitis scolopendrium*); limba-cerbului, limba-boului, limba-vecinului. ■ (med. pop.) Contra tusei, răni, fierbințeală. – Din *năvală* + suf. -*nic* (Scriban, DEX, MDA).

năvädí, v.t. v. *nevedi*.

năvârneală, *năvârneli*, s.f. (înv.) 1. Sânguință. 2. Străduință, osteneală: "...pentru că nu sînt cărți destule rumînești, spre treaba școlilor, m'am ostenit de l-am scris cu toată *năvâlneala*, eu, nevrednicu robu lui Dumnezeu, Teodor Uibardi" (Bârlea, 1909: 17). – Din *năvârni* "a se strădui" + suf. -*eală* (MDA).

năvârni, *năvâresc*, v.r. (înv.) A se strădui, a se trudi: "De s-a *năvîrni* cineva a o despărți de biserica Brebului, să fie afurisit de Dumnezeu și de sfânta beserică" (Bârlea, 1909: 49). – Et. nes., cf. *năvârna* (MDA).

năvăscă, s.f. v. neviscă ("nevăstuică").

năzdróg, *năzdroage*, s.n. (reg.; înv.; mag.) Obiect magic cu funcție de vehicul aerian; probabil măturoi năzdrăvan: "Când aduceau pe sus, babele descântau în pielea goală su' horn. Luau din toate vadurile ape, bolovani și surcele și le serbe-ntr-o oală (...). Și de unde-l găse, cu *năzdrogu*-l aducé. Îl prindé și-l aduce călare pă *năzdrog*. Înfijé cuțātu-n pământ și atuncia să lăsă *năzdrogu*" (Bilțiu, 2001: 268). – Probabil în rel. cu *drug* "bucată de lemn", contaminat cu *năzdrăvan*.

ne, interj. v. ni ("uite!, vezi!, privește!").

neá, s.n. Zăpadă, omăt: "Ce stai, voinice,-n cărare? / Suflă vînt și *neaua*-i mare" (Bilțiu, 1996: 357). – Lat. *nix*, *nivis* "zăpadă" (Scriban, DEX, MDA). ■ "În fața vigoarei exotice pe care o aduce noutatea elementului lexical slav (zăpadă), uzata formă latină *nea* a început să cedeze din teren" (Papahagi, 1925, *Cursuri*: 65).

neálcoș, -ă, *neálcoși*, -e, (nialcoș), adj. (reg.) 1. Elegant, aranjat, dichisit: "Curticele *nelcoșele*, / Tăt să șadă domnii-n ele" (Bilțiu, 1990: 4). 2. (despre oameni) Mândru, orgolios. – Din magh. *nyálcos* (MDA).

neámț, *nemți*, s.m. 1. Austriac:

"Doamne, bate *neamtu*-n drum / C-o luat ce-o fost mai bun" (Bârlea, 1924, II: 102). ■ "Până ce am păstrat încă amintirea domniei austriece, *domnul* și *neamțul*, în mintea țaranului, se identifică" (Țiplea, 1906). 2. German. 3. (înv.) Par cu clenciuri acoperit cu trifoi pentru uscat: "Furcoiul este folosit mai ales de bărbați pentru aruncatul a câte unei pale de nutreț pe claie sau de trifoi ori lucernă pe clenciuri, la făcutul *nemților*" (Faiciuc, 2008: 255). 4. Proptea la ulucul construit pe un teren accidentat. 5. Par cu ajutorul căruia se doboară copacul tăiat, când acesta nu cade singur. ■ (onom.) *Neamț(u)*, *Neamțiu*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *němici* (Șăineanu, DEX, MDA).

nebuneá, *nebunele*, s.f. (reg.) Nebunie: "Cum ajungem în Vârvu Gutâiului, noi, ca să treacă mai iute vremea, tot grăiam de *nebunele* de ale noastre, ba de una, ba de alta" (Bilțiu, 1999: 196). – Var. a lui *nebuneală*.

nebuní, *nebunesc*, v.t. (pop.) A înnebuni. – Din *nebun*.

nebunít, -ă, *nebuniți*, -te, adj. (pop.) Înnebunit. – Din *nebun*.

neciuntát, -ă, *neciuntați*, -te, adj. Care nu e rupt (tăiat); întreg: "Pă rouă nescuturată, / Pă frundza *neciuntată*, / Pă iarba necălcată" (Papahagi, 1925: 293). – Din *ne* + *ciuntat* "rupt, tăiat".

neciupăít, -ă, *neciupăiți*, -te, adj. (reg.) Neîmbăiat, nescăldat; fără baia rituală: "Pot trăi nedrăgostită, / Ca prunca *neciupăită*" (Bilțiu, 2006: 190). – Din *ne* + *ciupăit* "spălat".

necurățenie, s.f. 1. Murdărie. 2. Ființă necurăță; vrăjitoare: "A venit *necurățenia* aceea de bosorcaie. A venit *necurățenia* ș-o strigat la fereastră și nu-i slobod să răspunzi" (Grai. rom., 2000). – Din *ne* + *curățenie*.

nedéie, *nedei*, s.f. 1. Vârfuri montane goale, fără păduri, acoperite cu pășuni. 2. (înv.) Târg de țară în vârf

de munte, la granița dintre regiuni. ■ “Bătrânii mai povestesc despre vestitele târguri de vite care se țineau pe munte (Rodna), pe la Sf. Ilie Proorocul. Pe *Nedeia Grajdului* (1.855 m), *Nedeia Șasă* (1.700 m), *Nedeia Bârladelor* și *Nedeia Mică* se pot urmări și acum drumurile pe care veneau maramureșenii și moldovenii cu carele. Acolo, sus, pe *nedei*, se făcea schimbul de mărfuri între locuitorii diferitelor provincii” (Morariu, 1937: 11). ■ Într-un document din 30 aprilie 1736 se pomenește despre existența “din timpuri străvechi” a unei întâlniri anuale care are loc de Sf. Petru și Pavel (29 iunie) la locul numit Stog (Știol) și unde “multă lume din Moldova și Polonia se adună sub formă de târg, vinde și cumpără diferite produse și se distrează”. În 1738, târgul se desființează printr-un ordin al autorităților comitatului Maram.; tradiția se reia în 1968 sub forma Festivalului Folcloric *Hora de la Prislop* (Borșa) (v. Tomi, 2005: 84). (Sec. XVI). – Din sl. *nedélja* “duminică” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA), ceea ce înseamnă că, la început, bălciurile numite astfel se făceau duminica (Iordan, 1963: 52).

negreán, adj., s.m.f. v. *negreian*.

negreian, -ă, *negreieni*, -e, (negrean), adj., s.m.f. 1. Persoană originară din localitatea Negreia. 2. (Locuitor) din Negreia. ■ (onom.) *Negrean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Negreia* + suf. -an.

negreiancă, *negreience*, s.f. Femeie originară din localitatea Negreia. Locuitoare din Negreia. – Din *negreian* + suf. -că.

negrút, -ă, *negruți*, -e, adj. 1. Soi de viță-de-vie cu boabe mărunte și negre (Crâncău, 2013). 2. Negricios. ■ (onom.) *Negruț(iu)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *negru* + suf. -uț.

negurá, v.i. (fig.) 1. (ref. la o situație) A încetoșa, a complica. 2. A avea o

căsnicie nefericită; “când trăiești rău cu fâmeia” (Papahagi, 1925). – Din *negură* “ceață”.

negurát, -ă, *negurați*, -te, adj. Neguros, cețos, cu vizibilitate redusă. – Din *negura*.

neînturnát, -ă, *neînturnați*, -te, adj. (inv.) Neîntors: “...care în Sârbi, în Susani, stă de tri sute de ani, în anul care au fost opt sute de la Hristos preste miea, patruzeci și doi *neînturnați*” (Bârlea, 1909: 182). – Din *ne* + *înturnat* “întors”.

nejít, s.n. v. năjit.

nelăút, -ă, *nelăuți*, -te, adj., s.f. (reg.) 1. Nespălat, murdar: “...și la lumina de său văd cu toții o hâdzănie de fată, *nelăută* pe cap...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 109). 2. (s.f.) Netrebnicie, grozăvie, fărâdelege; faptă murdară, lucru necurat: “...că dacă n-ar si fost beți, n-ar si făcut din cele *nelăute*” (Papahagi, 1925: 308). – Din *ne* + *lăut* “spălat”.

nelcoșí, *nelcoșesc*, v.r. A se fuduli, a se mândri. – Din *nealcoș*.

nelcoșie, *nelcoșii*, s.f. (reg.) Fală, laudă, mândrie; nelcoșag: “Bădișor, față roșăie, / Lasă-te de *nelcoșăie*” (Memoria, 2001: 100). – Din *nealcoș* + suf. -ie.

némeș, *nemeși*, (nemiș), s.m. (reg.) 1. (în Trans., în Evul Mediu) Nobil. 2. (în Maram.) Țăran cu rang de noblețe: “Această carte, anume Antolido, cu tieltuiala lui Bărci Timoc, *nemiș* din sat...” (Bârlea, 1909: 105). ■ “Sub raport social, maramureșenii se împart în două categorii distincte: țăranul de jos și *nemeșul*. Această distincție nu e însă de natură economică, ci morală, de noblețe familială: sunt familii de rând, cu averi; aceasta însă nu le dă și dreptul de a fi și *nemeși*, nobile”. *Nemeșul* este țăranul (și urmașii lui) care a fost onorat cu diferite titluri de noblețe din partea conducătorilor imperiului austro-ungar (Papahagi,

1925: 86-87). Astfel de titluri de noblețe se primeau, de regulă, în urma unor acte de vitejie în confruntări militare: “(*Nemeșii*) o tăiat pădurea pă tătari. Acia n-o plătit impozit la stat multă vreme” (Ștețco, 1990; referitor la evenimentele din 1717, când maramureșenii conduși de Lupu Șandru au nimicit armata tătarilor, în Strâmtura Cheia, de sub Prislop). 3. *Nemeș-birău* = primar nobil: “Înainte de 1848, biraiile se alegeau numai dintre nobili, pentru aceea aveau titulatura de *nemeș*” (Bud, 1908). ■ (top.) *Ulița Nemeșilor*, în Odești (zona Codru): “aici ședeau *nemeșii*, adică oamenii liberi, cu stare” (Odobescu, 1973). ■ (onom.) *Nemeș*, nume de familie frecvent în zona Coșău. – Din magh. *nemes* “nobil” (Șăineanu, DER, MDA).

nemeșág, nemeșaguri, (nemneșág, nemneșig), s.n. (reg.) 1. Noblețe: “O căpătat *n’emn’eșág*, nu le-o poruncit n’ime” (Ștețco, 1990: VII). 2. Clasa nobililor, a nemeșilor: “Când o călcat împăratul țara, apoi tot *n’emn’eșigu* o pt’icat și o fo’ una cu tății” (Mitru Dunca, 100 ani, Sârbi, 1920, după Papahagi, 1925); “Anul 1796, Mai 22, au fost însurecție (= insurecție) întâie, și au fost *nemnișgul* din Maramorși și din tăta Țara Unguriscă în cātane” (Bârlea, 1909: 124). – Din magh. *nemesség* “noblețe” (Scriban, DLRM, MDA).

nemeșág, s.n. v. nemeșag.

nemeșig, s.n. v. nemeșag.

nemicî, nemicesc, v.t.r. (dial.) A (se) strica, a (se) distruge: “A me s-o *nemnicit*, o vacă. I-o luat laptele. O fost fătătă de tri săptămâni și numa am văzut că n-are lapte, că-i scade laptele, până n-o fost deloc” (Memoria, 2004-bis: 1.283). – Cf. *nimici*.

nemicît, -ă, nemicîți, -te, adj. (dial.) Distrus. – Din *nemici*.

némiș, s.m. v. nemeș.

nemuric, s.m. v. nimuric.

nenerî, neneresc, (nineri), v.t. (reg.)

A alinta, a mângâia. – Din *ni-ni*, interj. de alintare (Scriban); var. a lui *ninera* (MDA).

nenerît, -ă, nenerîți, -te, (ninerit), adj. (reg.) Alintat, răsfățat, dezmiardat; mădărit: “Am fost pruncă *nenerită* / Și mi-o plăcut drăgostită” (Bârlea, 1924, I: 213). – Din *neneri*.

neniță, (niniță), s.m. Termen de respect cu care cineva se adresează unei persoane mai în vârstă: “Hoi, *niniță*, ninioară, / La fântână mnerioară” (Bilțiu, David, 2007: 62). – Din *nene* + suf. *-iță*.

neóm, neoameni, s.m. (în expr.) A face (din om) *neom* = a distruge pe cineva din punct de vedere fizic sau moral: “Aceea a fost duhul cel necurat care, dacă-l biruie pe om, îi face rău, că-l paralizează și-l duce cine știe unde și-l face *neom* din om” (Bilțiu, 1999: 373). – Din pref. *ne-* + *om*.

nepoată, nepoate, s.f. (reg.) Femeie asistată la naștere de moașă. ■ *Strânsul nepoatelor*, obicei tradițional în Maram. Istoric: “Nepoatele să duc la moașă a tria zî de Paști. Care nu poate mere, să duc a doua zi de Rusalii. Moașa să pregătește, face mâncare, prăjituri și-aduce băutură” (Bilțiu, 2009: 189). – Lat. *nepos, -tis* “nepot de unchi” (Pușcariu, CDDE, după DER). ■ Cuv. rom. > magh. *nyepota, nepotya* (Scriban; Edelspacher, după DER).

netomnît, -ă, netomniți, -te, adj. 1. Nearanjat. 2. Nepreparat: “În zilele de post erau consumate mâncăruri din legume, dar *netomnite* cu groștior, lapte ori grăsime animală” (Faiciuc, 2008: 273). 3. Nereparat. – Din pref. *ne-* + *tomni* “a repara, a drege”.

neț, nețuri, s.n. Fileu, plasă. – Din germ. *Netz* (DEX, MDA).

neunît, -ă, neuniți, -te, adj., s.m.f. Român din Trans. care nu s-a unit cu Biserica Catolică; ortodox: “O, Romîni nefericiți / Care sîntem *neuniți*” (Bârlea, 1909: 189; însemnare pe o carte

religioasă). – Din pref. *ne-* + *uni* “a se alătura”.

nevedí, *nevedesc*, (năvădi), v.t. (reg.) (la războiul de țesut) A trece firele urzelii prin ițe și spată, în ordinea cerută de modelul țesăturii: “Fetele de pe la noi / Nu știu pune pă urzoi; / Nu știu nici a *nevedí*, / Cu feciori se știu iubi” (Ștețco, 1990: 273). – Din sl. *navoditi* (DEX, MDA); din vsl. *navedo* “a aduce, a introduce, a băga” (Șăineanu, Scriban).

nevestí, *nevestesc*, v.i. (reg.; înv.) A duce viață de nevastă: “Eu, mămucă, m-oi topt’i / Cât oi prinde-a *nevestí*” (Papahagi, 1925: 227). – Din *nevestă* (MDA).

nevîscă, (năvâscă), s.f. (reg.) Nevăstuică; animal mamifer, acoperit cu blană roșcată (*Mustela nivalis*): “Vacă-nveninată, / De *nevîscă* mușcată” (Memoria, 2001: 59). – Din ucr. *nevistka* (MDA).

ni, (nin, nincă, nîngă, ne, en), interj. 1. (exprimă ideea de uimire sau îndemn) Uite!, vezi!, ia!, privește!: “*Ni*, drăguțu tău, tu fată” (Țiplea, 1906: 459). 2. (exprimă un îndemn la acțiune) Hai!, haide!, haidați!. 3. (cuvânt prin care se atrage atenția) Ei!, Hei!. – Din sl. *ni* (Scriban; Tiktin, după DER); din magh. *ne* (DEX, MDA).

niálcoș, adj. v. nealcoș (“elegant”).

nicăiri, adv. v. nicări.

nicări, (nicăiri), adv. (dial.) Nicăieri, niciunde: “Oloi u nu-i *nicări*. Mi l-o furat careva” (Bârsana, 2013). – Var. a lui *nicăieri* (MDA); din lat. *nec aliubi* (Pușcariu, Pascu, după DER).

nimuríc, *nimurici*, (nemuric, nemoric), s.m. (reg.) (ref. la oameni) 1. Mic, scund, pipernicit, pitic. 2. Neputincios, slăbănog. 3. Infirm, schilod (malformație a oaselor din naștere): “Plinu-i iadu de voinici / Și raiu de *nemurici*” (Lenghel, 1979: 166). – Din magh. *nyomorék* “infirm, invalid” (Candrea, după DER; MDA).

nin, interj. 1. Iată! 2. Hai! : “*Nin*, ieși, gazdă, până-n tindă” (Bilțiu, 1996: 68). – Din *ni* (MDA).

ninerí, vb. - v. neneri (“a alinta”).

ninerít, adj. v. nenerit.

nîngă, interj. Iată!: “*Nîngă* caii, zice cătana” (Bilțiu, 1990: 387). – Din *ni* + *îngă* (MDA).

nîniță, s.m. v. neniță.

nîntă, *nînte*, s.f. (dial.) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunze dințate și mirositoare; izmă (*Mentha*): “Tu, siruț de *nîntă* crează / Altu nu-i mai si-n viață” (Calendar, 1980: 115). – Var. a lui *mentă*.

nistreán, -ă, *nistreni*, -e, adj., s.m.f. 1. Persoană originară din localitatea Nistru. 2. (Locuitor) din Nistru. – Din *n*. top. *Nistru* + suf. -*ean*.

nistreáncă, *nistrence*, s.f. Femeie originară din localitatea Nistru. Locuitoare din Nistru. – Din *nistrean* + suf. -*că*.

nístru, s.m. Apă mare, curgătoare, ce șerpuiește într-o luncă. ■ (top.) *Nistru*, sat aparținător de orașul Tăuții-Măgherauș; *Valea Nistrului*, curs de apă ce izvorește din Munții Igriș și se varsă în râul Someș. – Et. nec.

nîșcă, s.f. (reg.) Băț de amestecat urda. – Et. nec.

no, (noa), interj. Ei, hei, deci: “*Noa*, amu ne căsătorim în iarna asta” (Memoria, 2001: 13). – Cf. sl. *no* (Tiktin, după DER), magh. *na* (DEX, MDA).

noáe, s.n. (arh.) Nona, o noua parte din produse; obligație iobăgească. – Cf. var. dial. *noauă* a lui *nouă*.

noájă, *noaje*, s.f. (reg.) Haită (de lupi sau câini): “A bucinat a doua oară și s-au adunat de aici *noajele* de lupi” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 47). ■ Termen general și unic în Maram. Istoric. – Et. nec. (MDA).

noatén, -ă, *noateni*, (noatin), s.m.f. (reg., înv.) 1. Miel sau mioară până în doi ani: “*Noatinaș* frumos cornut, / Floriceaua să o ciunt” (D. Pop, 1970:

150). 2. Strung folosit de tâmplari. ■ (onom.) *Noatena*, nume de oaie. – Lat. *annotinus* “în vârstă de un an” (Șăineanu, Scriban, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *nótin* (DER).

noatín, s.m.f. v. noaten.

noi, s.n. (arh.) 1. Picuri de rouă. 2. Stropi de apă de pe roata morii; ziori. 3. Apă neîncepută. ■ Termenul s-a conservat doar în incantațiile descântecelor și în practicile magice. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei în expr. *am strâns noi* = am descântat stingând cărbuni. – Et. nec. (MDA); probabil în relație cu lat. *novus* “nou, tânăr, proaspăt” > rom. *nou*, cu același sens.

noián, *noiane*, s.n. Cantitate mare, belșug. ■ (mit.) *Noianu*, personaj fantastic în mitologia maramureșeană; vârcolac: “Pă Soare zăcem că-l mânâncă *Noianu*” (Memoria, 2002). – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *ujanë*.

nojiță, *nojițe*, s.f. (reg.) 1. Găurile de la opinci prin care se petrece șiretul: “Pe la *nojiță* cu flori, / Ti-om ridica până-n nori” (Bârlea, 1924 I: 120). 2. Semn de recunoaștere în urechea oii (Maram. Nord, loc. Strâmtura). – Din bg., scr. *nožica* “picioruș” (Pascu, după DER; MDA).

nopsám, s.n. (reg.; înv.) Plata unei zile de lucru; simbrie: “Parte din ei mai fac câte o pauză de băutură și merg la lucru pe *nopsam*” (Bicaz). – Din magh. *napszám* (MDA).

nopsámoș, *nopsamoși*, s.m. (reg.; înv.) Muncitor plătit cu ziua; zilier. – Din magh. *napszámos* “zilier” (MDA).

noptá, *noptez*, v.t.r. 1. A se face noapte, a se înnopta. 2. A-și petrece noaptea undeva. – Din *noapte* (MDA).

norát, -ă, *norați*, -te, adj. Înnorat, noros. – Din *nora*, cf. *înnorat*.

noród, *noroad*, s.n. (înv.) 1. Popor, nație. 2. Mulțime, gloată: “Ni, scoală-te într-un cot, / Te uită păstă *norod*” (Antologie, 1980: 224). – Din sl. *narodŭ* “popor” (DEX, MDA).

nóvã, s.f. Soi de viță-de-vie cu struguri albi (cultivată preponderent în zona Tăuți, Cicârlău). – Din magh. *nova* (MDA).

notărăș, *notarăș*, s.m. 1. Notar de stat 2. Secretarul Primăriei. – Din *notar*.

núlaș, -ă, *nulași*, -e, adj. (reg.) 1. (în expr.) *Făină nulașă* = făină de calitate superioară. 2. Alice cu diametru mare: “Bagă un *nulaș* pa țed’e, că-i un lup acolo” (Andreica, 2015: 309). – Din magh. *nullás liszt* “făină de primă calitate” (MDA).

num¹, *numuri*, s.n. (arh.) Denumire, nume: “...și să-mbrăcau bărbătește, o samă dintre ele. Își puneu *numuri* bărbătești: Vasalie, Gheorghe” (Bilțiu, 2001: 257). – Lat. *nomen*.

num², *numuri*, s.n. (arh.) Monedă: “...dar s-au găsit acolo *numuri* (monede) antice romane” (Mihaly, 1900: 307; dipl. 127). – Lat. *nummus* “monedă” (MDA).

numní, *numnesc*, (nămni), v.t. (dial.) A desemna, a hărăzi, a da nume: “Da, *numnindî-să* pă sine, / L-o născut înt-o poiată” (Tiplea, 1906: 506). – Var. a lui *numi*.

numnít, -ă, *numniți*, -te, (nămnit), adj. (dial.) Desemnat, destinat, hărăzit: “Siecare zi îi *nămnită* pentru acele lucruri”. – Din *numni*.

nun, *nuni*, s.m. Naș de cununie; nănaș. – Lat. *nonnus* “părinte adoptiv” (Șăineanu, Scriban; MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *nanás* (Edelspacher, după DER), ucr. *nanaško* (Candrea, după DER), bg. *nunko* (Capidan, după DER).

O

o¹, interj. Exclamație care exprimă o stare emotivă (mirare, admirație, dorință, mâhnire etc.): “O, mie, vărucule!” (Brediceanu, 1957: 171). – Onomatopee (MDA).

o², conj. - (înv.) Ori, sau: “O să-l taie, o să-l puște, / O să-l puie-ntre țepuște” (Bártok, 1923: 187). – Din *ori* (MDA).

oácheș, -ă, *oacheși*, -e, (ochișea, oțișea), adj., s.f. 1. (Oaie) cu pete negre în jurul ochilor; alb cu cafeniu roată pe la ochi; alb cu roșu pe la ochi și obraz. 2. Oaie însemnată, conducătoarea turmei. 3. Oaie năzdrăvană: “Oaia lui cea *oacheșă*” (Antologie, 1980: 108). ■ (onom.) *Oacheș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *ochi* + suf. -eș (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *bakisa*, slov. *vakěsa*, pol. *bakieska* (Macrea, 1970).

oámă, *oame*, s.f. (arh.) Femeie, nevestă: “Și se ține *oamă* mare / Când pânză de straiță n-are” (Lexic reg.). ■ Termen frecvent în Oaș. – Din *om* (MDA).

oără, *ori*, s.f. (înv.) 1. Oră, ceas: “Adunarea generală a Societății de Lectură a Românilor din Maramureș să va ține în ziua prima a târgului din decembrie, la *oara* 3 d.m., în locuința secretarului nostru” (Koman, 1937: 16; Sighet, 1871). 2. (reg.) Fire; în expr. *a-și veni în oară / ori* = a-și veni în fire, a-și reveni (după un moment de slăbiciune), a se întrema. ■ Exclusiv în nordul Trans., Maram. și sporadic în Crișana (ALR, 1938, h. 203); termen

specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). – Lat. *hora* “oră, ceas” (DER, DEX, MDA) > rom. *oară*, *oră*.

oarecând, (oarecândva), adv. (reg.) Cândva, vreodată: “...l-au căpătat în schimbu pentru unu Mineiu rutenescu dela parochia Napkor, în comitatul Szabolcs, care *oarecându* de Români era locuită, cari însă s-a rutenisat” (Bârlea, 1909: 129; doc. din 1860). – Din *oare* + *când* (MDA).

oarecé, (oarice), pron. neh. - (pop.) Un lucru oarecare; ceva: “Că pribagu o vrut fa *oarece* meșteșuguri cu acea mână...” (Papahagi, 1925: 307). – Din *oare* + *ce* (MDA).

oarecine, pron. neh. (reg.) Cineva, careva: “...că dacă iei brăcinariul de la *oarecine*...” (Papahagi, 1925: 319). – Din *oare* + *cine* (MDA).

oarecúm, adv. Cumva, într-un fel. – Din *oare* + *cum* (MDA).

oareúnde, adv. (reg.) Undeva: “Împăratul (...) i-o dat lui moșie tăt hotarul leudului, că o făcut amu *oareunde* tare mari vitejii” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 260). – Din *oare* + *unde* (DEX).

oárgă, s.f. (reg.) Piele tăbăcită de bovină utilizată la confecționarea opincilor: “Urmașii bocotanilor mai poartă opinci de *oargă* în zilele de sărbătoare, pentru a se diferenția de restul populației” (Faiciuc, 2008: 180). ■ (onom.) *Oarga*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. magh. *varga* “cizmar”.

oărgăn, adj. v. oarzăn.

oaricé, pron. neh. - v. oarece.

oarméghe, s.f. v. varmeghe ("provincie, comitat").

oărzăn, -ă, (oargăn), adj. (reg.) (despre fructe) Care se coc mai repede; timpuriu, vărat. ■ (top.) *Prunii oargăni*, fânațe în Strâmtura (Vișovan, 2005). – Cf. *orz* (MDA).

oăș, **oașuri**, s.n. (reg.; înv.) Teren de pe care au fost tăiați copacii; iertaș, curătură, laz. ■ (top.) *Întreoaș*, teren în Dragomirești. – Din magh. *ovas* (MDA, pentru var. *oașă*).

obădă, *obede*, *obezi*, s.f. 1. Bucată de lemn arcuită de la cercul roții: "Cu *obede* din lemn verde" (Brediceanu, 1957: 93). 2. (la morile de apă) Scândurile în formă de cerc care se pun în părțile din afară ale roții, ca să se adune apa în cupe. ■ (top.) *Obada*, fânațe în Dragomirești, Săcel, Săliștea de Sus. – Din sl. *obedŭ* "cerc, verigă" (DEX, MDA).

obăr, *obări*, (ober), s.m. (reg.) Primastru miner. – Din germ. *Ober* "superior" (DEX); cf. germ. *Obersteiger* (MDA).

obdeală, s.f. v. obială.

obdelós, adj. v. obielos.

óber, s.m. v. obăr.

obiálă, *obie*, (obdeală, obeală), s.f. 1. Bucată de material textil cu care se înfășoară picioarele înainte de a încălța opincile; cârpă. 2. (fig.) Un lucru de nimic, fără preț, fără valoare: "Fost-am om, n-am fost *obdeală*" (Calendar, 1980: 460). ■ (onom.) *Obdeală*, poreclă frecventă în Maram. – Din sl. (bg.) *objalo* (DEX, MDA).

obielá, *obielesc*, v.i. (reg.) 1. A merge încet, trăgându-și obielele: "Mă trăseși și eu *obieland* / Și flâtâncând" (Bilțiu, David, 2007: 116). 2. A umbla brambura. – Din *obială*.

obielós, -oasă, *obieloși*, -oase, (obdelos), adj. (reg.) Sărac, nevoiaș. – Din *obială* + suf. -os.

obcínă, *obcini*, (opcină), s.f. Culme, coamă de deal: "Pă cel vârviuț de *obcínă*, / Este-o cruce de cetină" (Bilțiu, 2006: 96). ■ (top.) *Obcina*, deal în Bârsana, Botiza, Dragomirești, Nănești, Glod, Poienile Izei, Săcel, Strâmtura; *Obcina*, cătun (a.d. 1928) contopit cu satul Poienile de sub Munte. – Din sl. *občina* (DEX, MDA), cf. ceh. *občina* "imaș comunal" (Șăineanu, Scriban).

obișnoélnic, -ă, *obișnoelnici*, -e, adj., s.m. (inv.) Titular: "Am scris eu, robul lui Dumnezeu și mult păcătosul întru toate popa Vasile Moldovanul, dascălul *obișnoélnic*" (Bârlea, 1909: 139; doc. din 1700). – Din *obișnui* + suf. -*élnic*.

oblânc, *oblâncuri*, (hoblânc), s.n. Cornul de la șa. – Din sl. *oblonkŭ* (Scriban, DEX, MDA).

oblón, *obloane*, s.n. 1. Panou de lemn, așezat în fața unei ferestre, servind ca și protecție. 2. Ușiță (deschizătură, fereastră, din tăblie de lemn) care face legătura dintre șură și grajd, pe care se dă fân la animale: "Șueră voinic Ion / Cu coatele pe *oblón*" (Papahagi, 1925: 271). – Et. nec. (MDA); din ucr. *oblon* "jaluze" (Șăineanu).

óblu, *oablă*, adj., adv. (reg.) Drept, direct: "Și ne-o spus să înturnăm / Și să vinim *oblu* la voi" (Bilțiu, 1990: 74). – Din sl. *oblŭ* "rotund" (Scriban, DEX, MDA).

obráť, *obrațe*, s.n. (reg.) 1. Capăt al ogorului. 2. Loc lăsat nelucrat la capătul unei vii. 3. Livadă la poalele unui deal cu vii. ■ (top.) *Obrață*, șes de-a lungul Vișeuului (Mihali, 2015: 119). – Din sl. *obratŭ* "hotar; limită" (Scriban, Șăineanu, DEX).

oborât, -ă, *oborâți*, -te, adj. (reg.) Doborât, culcat la pământ. – Din *oborî*.

oborî, *obor*, (aborî), v.t. (reg.) A doborî, a răsturna: "Apoi o zinit un vânt de-o *oborât* pădurea tătă gios" (Papahagi, 1925: 320). – Din sl. *oboriti*

“a răsturna, a prăpădi” (Scriban, DEX, MDA).

oboróc, *oboroace*, (oborog), s.n. (reg.) Adăpost pentru fân; șopron. ■ Construcție realizată din patru stâlpi de lemn, lungi de circa șapte metri, legați în partea de sus și de jos cu bare de lemn în formă pătrată. Acoperișul are forma unei piramide, care glisează pe stâlpi, în funcție de cantitatea de fân din șopron. – Din ucr. *uborok* (DEX, MDA); din rus. *uborok* “măsură de capacitate” (Scriban, Șăineanu).

oboróg, s.n. v. oboroc.

obrazár, *obrazare*, s.n. Mască folosită în jocurile dramatice populare (moșuții, capra, calul...). – Din *obraz* + suf. -ar (Scriban, MDA).

obréjá, *obreje*, s.f. Pantă, deal. ■ (top.) *La Obreja*, deal în Bârsana, Nănești, Rozavlea, Săcel; top. în Dămăcușeni, descoperire arheologică (epoca bronzului). ■ (onom.) *Obreja*, *Obrejan*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. (srb.) *obrežje* “mal, chei” (Scriban, DER, MDA).

obróc, *obroace*, s.n. (reg.) 1. Porție, rație. 2. Ofrandă, plată. – Din sl. *obrokŭ* “leafă” (Scriban).

obságá, *obsági*, (opsâgă), s.f. Plantă furajeră asemănătoare cu orzul (*Bromus arvensis*); iarba-ovăzului, iarba-vântului, secărea: “M-oi duce din jos de moară / Și-oi culé *obsâgă*-n poală” (Bârlea, 1924, II: 9). – Din sl. *ovsa* “ovăz”, cf. bg. *obsiga* (DER).

obšát, *obšături*, (obșit), s.n. (reg.; înv.; mil.) 1. Ordin de lăsare la vatră: “Căpitane, dă-mi *obšát*, / C-amu tri ai te-am slujât” (Papahagi, 1925: 182). 2. Permis pentru efectuarea concediului militar. (Trans., Maram., Bucov.). – Din magh. *obsit* “liberat din serviciul militar” (MDA), germ. *Abschied* (MDA).

ocără, *ocări*, s.f. 1. Muștrare, ceartă. 2. Umilire: “Și urlând aceste *ocări* apucă un bolovan mare și dădu cu toată puterea ei în Pinte” (Bilțiu-Dăncuș,

2005: 201). – Der. regr. din *ocări* “a muștra” (DEX, MDA).

ocări, *ocărăsc*, v.t. A insulta, a înjura, a ponegri, a blestema: “Oamenii ne *ocărăsc*, / Părinții nu ne-nvoiesc” (Calendar, 1980: 79). – Din sl. *okarjati* “a muștra” (Scriban; DEX, MDA).

ocărât, -ă, *ocărâți*, -te, adj. Înjurat, ponegrit. – Din *ocări*.

ocârmui, *ocârmuiesc*, v.t. (reg., înv.) A conduce, a guverna. – Cf. sl. *ocrumiti* (DER, DEX).

ocârmuire, *ocârmuiri*, s.f. (în v.) Conducere, guvernare: “Și au luat iarăși țara în îndărăpt, supt *ocârmuirea* austriacă...” (Socolan, 2005: 272; doc. din 1848). – Din *ocârmui* (DEX).

ocârmuiț, -ă, *ocârmuiți*, -te, adj. (în v.) Guvernat. – Din *ocârmui*.

ócâș, adj. v. ocoș.

océsc, *ocească*, *ocești*, adj. (reg.; în v.) Domnesc: “Pân’ la cea curte *ocească*, / La ce curte țigănească” (D. Pop, 1970: 239). – Et. nec.

ochéri, s.m., pl. Ochelari; cucheri. – Var. a lui *ochelari*.

ochișea, adj. v. oacheș.

ocináš, *ocinașe*, s.n. (reg., în v.) Rugăciunea “Tatăl nostru” (în Ferești și Vadul Izei). – Din sl. *otiče nasu* “Tatăl nostru” (Tiktin, după DER; DEX, MDA).

ocít, adv. (reg.) Aidoma, întocmai. – Din sl. *očít* (MDA).

ócnă, *ocne*, s.f. 1. Mină (în general); baie. ■ “Limba veche arată că apelativul *ocnă* a însemnat odinioară mină, nu numai salină, ca astăzi” (Iordan, 1963: 52). 2. Salină. 3. (în v.) Gură de ieșire dintr-o încăpăre: “Femeia se coboară prin *ocna* grajdului jos, frumușel, prin cotruț în grajd” (Bilțiu, 1999: 196). ■ (top.) *Ocna*, puț cu apă sărată, probabil o fostă exploatare de sare (în Dragomirești și Săliștea de Sus); *Ocna-Șugatag*, localitate cu statut de stațiune balneară. – Din sl. *okno* “fereastră” (Scriban; DEX, MDA).

ocneán, -ă, *ocneni*, -e, s.m.f., adj. 1.

Persoană originară din localitatea Ocna-Șugatag. 2. (Locuitor) din Ocna-Șugatag. ■ (onom.) *Ocnean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ocna* + suf. *-ean*.

ocneâncă, *ocnence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ocna-Șugatag. Locuitoare din Ocna-Șugatag. – Din *ocnean* + suf. *-că*.

ocol, *ocoluri*, s.n. 1. Ogradă, loc îngrădit unde se închid vitele: "Din *ocolul* unei văduve sărace, iese scroafa văduvei și se amestecă printre porcii lui Pinte" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 176). 2. Curtea casei țărănești: "Plâng și pt'etrite-n *ocol*, / Se duce stăpânul lor" (Memoria 2001: 64). – Din sl. *okolŭ* "cerc, arie, tabără" (Scriban, Șăineanu, MDA); din bg., rus. *okol* (DEX).

ocolișân, s.m.f., adj. v. *ocolișean*.

ocolișeân, *-ă, ocolișeni, -e*, (ocolișan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ocoliș. 2. (Locuitor) din Ocoliș. ■ (onom.) *Ocolișan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ocoliș* + suf. *-ean*.

ocolișeâncă, *ocolișence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ocoliș. Locuitoare din Ocoliș. – Din *ocolișean* + suf. *-că*.

ocoș, *ocoșe*, (ocâș), adj. (reg.) 1. Deștept, isteț; viclean, șiret: "În fruntea cetei de colindători era preferat un colindător *ocoș*" (Bilțiu, 1996). 2. Mândru. (Trans., Maram.). – Din magh. *okos* "deștept, cuminte" (DER, MDA).

odeșteân, *-ă, odeșteni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Odești. 2. (Locuitor) din Odești. ■ (onom.) *Odeșteanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Odești* + suf. *-ean*.

odeșteâncă, *odeștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Odești. Locuitoare din Odești. – Din *odeștean* + suf. *-că*.

odoleân, s.m. Plantă erbacee, perenă, cu tulpina înaltă, cu flori liliachii

sau albe (*Valeriana officinalis*); valeriană, iarba mățului. ■ (med. pop.) Ceaiul din rădăcini de *odolean* se folosește pentru calmarea sistemului nervos. ■ (mag.) Fetele îl purtau ca să nu fie furate de zmei. – Din ucr. *odoljan* (Scriban, DEX, MDA).

odór, *odoare, odoară*, s.n. 1. Lucru de preț: "Șapte cară de *odoară*" (Bârlea, 1924: 35). 2. Zestrea fetelor, compusă, de obicei, din haine și pânzături (*odoarele* se țin în pă rudă): "Care horilcă nu bea / Multe bunuri poate-avea / Și *odoară* multe-ar fa" (Papahagi, 1925: 194). 3. Curte, ocol, ogradă, cu sensul de iosag, acaret: "Și cum durmea afară, într-un pat, în șatră, le-a văzut cum jucau în *odor*" (Bilțiu, 1999: 174). 4. Copil ("neprețuit ca o comoară"): "Mama îngrijorată de viața *odorului* său..." (A. Radu, după Memoria 2004-bis: 1.241). – Din srb. *odor(a)* "pradă de război; veșminte, armură" (Scriban; DEX, MDA).

odós, s.m. (reg.) Ovăz sălbatic; costreie (*Avena fatua* L.): "Frunză verde de *odos* / El la mă-sa că s-o-ntors" (Țiplea, 1906: 444). – Din magh. *vadosz* (Scriban, DEX, MDA).

ofârlí, *ofârllesc*, v.t. (reg.) A batjocori, a insulta. – Et. nec. (MDA).

ofârlít, *-ă, ofârlíți, -te*, adj. (reg.) Batjocorit. – Din *ofârlí*.

oftică, *oftici*, s.f. (pop.) Afecțiune pulmonară, tuberculoză: "Dascălul principal Petru Bilțiu s-a îmbolnăvit de *oftică*, motiv pentru care nu și-a putut desfășura prelegerile școlare mai bine de trei luni" (Câmpeanu, 2016). – Din ngr. *óftikas* (Scriban, DER, DEX).

ogás, *ogașuri*, s.n. (reg.) 1. Brazdă arată. 2. Urmă adâncă lăsată de roata carului. ■ (top.) *Ogaș*, fânațe în Bocicoel. – Cf. *făgaș, hogaș, văgaș* "urmă, brazdă" (Scriban, MDA).

oglăjă, *oglăji*, (oglăjd'e, oglavă), s.f. (înv.) Curele de la îmblăciu; tuz, glaje. – Singular refăcut din *oglăvi*, pronunțat

pop. *ogłaji* (Scriban); din sb. *oglava* (MDA).

ogodí, v.i. v. agodi (“a aștepta”).

ogoi, *ogioesc*, v.t.r. (reg.) A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) calma, a (se) stăpâna: “Păsările-or ciripi / Și pruncu l-or ogoi” (Bilțiu, 1996: 292). – Din scr. *ugojiti* “a îngriji”, cf. vsl. *goi* “pace” (Scriban, DEX, MDA).

ogoiť, -ă, *ogoiťi*, -te, (ogoiet), adj. (reg.) Liniștit, potolit, calmat. – Din *ogoi*.

ogorí, v.t. (reg.; inv.) 1. A sparge pământul lăsat mai mulți ani nelucrat; a desțeleni. 2. A săpa: “Eu îs fecior de român / Și la sapă și la fân; / La fân și la *ogorât* / Și la fete de ibdit” (Ștețco, 1990: 350). ■ Exclusiv în zona Săcel-Vișeu-Moisei-Borșa (ALR, 1956: 100). – Din *ogor* (DEX, MDA).

ogorât, -ă, *ogorâți*, -te, adj. (reg.) Săpat, prășit. – Din *ogorí*.

ográdă, *ográzi*, s.f. (reg.) Grădina și livada din spatele casei: “Ardă-ți casa și șura / Să rămâi cu *ograda*” (Memoria, 2001: 12). – Din vsl. *ograda* “îngrăditură” (Scriban, Șăineanu, MDA).

ogrinji, s.m., pl. (reg.) Resturi de fân; paie ce rămân în iesle: “[Focul] îl face din gozuri, *ogrinji*, paie pe care le ardeau” (Bilțiu, 2009: 67). – Cf. srb. *ogrizine* “resturi de paie” (DER, DEX, MDA).

ohótnic, *ohotnici*, s.m. (reg.) Vânător: “Cu toate că am fost *ohotnic*, ș-am îmblat cu arma...” (Grai. rom., 2000). – Din rus., ucr. *ohotnic* “vânător”.

oiágă, *oiege*, *oieje*, (uiagă, iagă), s.f. (reg.) 1. Recipient din sticlă de litraj mic; glaje, sticlă: “Plata noastră-i foarte mică / Numa-o *iagă* de pălincă” (Bilțiu, 1996: 72). 2. Cleștar. ■ (top. mit.) *Muntele de Oiagă* = Muntele de cleștar: “Și să știi că atunci mi-i afla tu pă mine când îi vide *Muntele de Oiagă*” (Bilțiu, 2007: 115). – Din magh. *üveg* “sticlă” (Galdi, după DER).

oíme, *oimuri*, s.f. (reg.) Turme de oi: “De-i pân trâmbețe strâgat, / De-i de la

oimuri luat...” (Papahagi, 1925: 290). (Trans., Maram.). – Din *oaie* + suf. -ime (MDA).

oiúm, s.n. v. uium (“vamă”).

ojină, s.f. v. ujină (“chindie”).

oláh, *olahi*, s.m.f. (arh.) Nume dat, în Evul Mediu, românilor din sudul Carpaților; valah, vlah. ■ (onom.) *Olah*, nume de familie în jud. Maram. – Var. a lui *vlah*, *valah*, cf. magh. *oláh*.

olát, *olate*, *olaturí*, s.n. (arh.) 1. Provincie, ținut, teritoriu. 2. Tot ce ține de o gospodărie, casă, sură: “Hai, mândră,-n a mele *olate*, / Că nu ti-i stropi cu lapte” (Bârlea, 1924, II: 225). – Et. nec. (MDA); din cuman. *oleat* “regiune” (Scriban, Șăineanu, DER); cf. tc. *eyalet* (Tiktin, după DER).

olcái, v.r. (reg.) A se văieta, a se plânge, a se tângui: “Săbiuța ta cea nouă, / Că se rupse drept în două. / Toți prind a se *olcái*” (Acta Musei, 2006: 176). – Din *olecái*.

ole, adv. v. oleacă.

oleacă, (leacă, ole), adv. (reg.) Puțin, un strop, un pic: “Și mai fă-mi *ole* de umbră” (Ștețco, 1990: 150). – Din ngr. *oligháki* “puțintel” (Scriban, DEX, MDA).

olecúță, adv. Puțin: “Mai lăsați-mă-*olecuță*” (Antologie, 1980: 8). – Din *oleacă* + suf. -uță.

oléu, s.n. v. oloi (“ulei”).

olicáu, s.m. v. ulicău (“vagabond”).

olívă, *olive*, s.f. (reg.) Ulei (de măsline): “Nu am decât un pumn de făină și un pic de *olivă*” (Bilțiu, 1999: 362). – Din lat. *olive* “măslină”, germ. *Olive*, fr. *olive* (Scriban, NODEX).

olói, *oloiuri*, (oleu), s.n. (pop.) 1. Ulei, undelemn. ■ *Oloi de sâmburi* = ulei din semințe de dovleac; *oloi de rujă* = ulei din semințe de floarea-soarelui: “Dacă facem descântecul peste horincă sau vin, atunci să bei puțin, iar dacă-l facem peste *oleu* de olivă, atunci să se ungă” (Bârlea, 1924: 406). 2. Petrol (pentru lampă), în expr. *oloi de ars* sau

oloi puturos; naft, dohot, hopâc, opaiț. – Din magh. *olaj* “ulei” (DEX, MDA).

oloia, *oloiez*, v.t. A unge cu ulei. – Din *oloi* “a uleia” (MDA).

oloiét, -ă, adj. Uns cu ulei. – Din *oloia*.

oloînîță, *oloinîțe*, (oloiernîță), s.f. Instalație tradițională de presare și stoarcere a uleiului; teasc. ■ *Oloinîță cu berbeci* (acționată prin lovirea cu butuci de lemn), *oloinîță cu șurubă* (similară cu teascurile pentru stors strugurii). – Din *oloi* “ulei” + suf. -*nîță* (MDA).

oloiernîță, s.f. v. *oloinîță*.

oloiós, -ă, *oloióși*, -oase, adj. Uleios, unsuros. – Din *oloi* + suf. -os.

olójí, *olojesc*, v.t. (dial.) A răni, a vătăma: “De pt’cioare l-o *olójât*” (Papahagi, 1925: 286). – Var. a lui *ologi*.

olójít, -ă, *olojiți*, -te, adj. Rănit, vătămat. – Din *oloji*.

oltoán, adj. s. (reg.) Pom fructifer oltonit (altoit); altoi: “O creangă de *oltoan*, / Nu-i veni ‘napoi șohan” (Bârlea, 1924, I: 186). – Cf. *oltoi* (MDA).

oltoní, *oltonesc*, (altoi, oltoi), v.t. (reg.) 1. A “lipi”, printr-un procedeu special, o creangă de pom roditor pe tulpina unui pom neroditor: “Grădina ți-o îngrădă / Și pomii ți-i *oltoné*” (Memoria, 2001: 113). 2. A vaccina copiii pentru prevenirea unor boli. 3. A lovi pe cineva, a da cuiva o palmă. – Din magh. *oltani* (Șăineanu, DLRM, DEX).

oltonít, -ă, *oltoniți*, -te, adj. (reg.) 1. (ref. la pom) Cu inserția unei ramuri dintr-o altă plantă. 2. Vaccinat. 3. Lovit. – Din *oltoni*.

omác, s.m. (bot.) Plantă erbacee, otrăvitoare, cu flori albastre-violacee sau galbene (*Aconitum variegatum*). – Din *omag* (MDA).

omăt, *omături*, (umăt), s.n. Zăpadă, nea, ninsoare: “În anul 1785, în luna lui August au căzut *omăt* de câtă sară și pe dimineață au înd’etatu cumu-i ciontu și au degerat toate bucatele, adecă

mălaiu și celelalte toate...” (însemnare pe o carte bisericească, din 1771, v. Bârlea, *Însemnări*: 211-212); “Să credeți, iubiții mei, că vineri, în noaptea Rusalilor, au căzut *omātu* peste tot Maramurășul, în anul 1776, iară, de la Facerea Lumii, 7284” (Bârlea, 1909: 74). ■ Termen specific subdialectului moldovenesc (Tratat, 1984: 231). – Din vsl. *ometŭ* “măturare” (Scriban, DEX); din ucr. *ovmet* (MDA).

omení, *omenesc*, (omini), v.t.r. 1. A (se) ospăta, a (se) cinsti: “Ne-am *ominit* on ptic și ne-am dus și ne-am culcat” (Memoria, 2014: 153). 2. A trata cu omenie. – Din *om* (DEX, MDA).

omeníe, s.f. (în expr.) *Pe omenie* = pe ospăț, în vizită: “Odată, demult tare, șoarecele de câmp o fost chemat la cel de casă pă ospăț, *pă omenie*, cum să zăce pă la noi” (Bilțiu, 2007: 368). – Din *om* + suf. -ie (MDA); cf. *omeni* “a ospăta”.

omenít, -ă, *omeniți*, -te, adj. 1. Ospătat. 2. Tratat cu omenie. – Din *omení*.

ometí, v.i. (reg.) A ninge, a fulgui: “Omātu să *omet’ea*” (Papahagi, 1925). – Din *omăt* sau (înv.) *omet* “zăpadă”, cf. rus. *omet*, bg. *omet*.

ometiță, *ometițe*, s.f. (reg.; înv.) Praf de făină ce se depune în moară; colb. ■ Exclusiv în Maram. și nordul Moldovei; în alte regiuni din țară: pospai, humă de făină, colb (ALR, 1956: 183). – Din ucr. *obmetycja* (DEX, MDA).

ominí, v.t.r. v. *omeni*.

onceșteán, -ă, *onceșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Oncești. 2. (Locuitor) din Oncești. – Din n. top. *Oncești* + suf. -ean.

onceșteáncă, *onceștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Oncești. Locuitoare din Oncești. – Din *onceștean* + suf. -că.

oncróp, s.n. v. uncrop (“apă clo-cotită”).

ontorloáge, s.n. pl. (reg.; înv.) Drum din bușteni: "...transportul lemnului din pădurea Gârdanilor, pe un drum numit *Ontorloage*, construit din bușteni, peste care căruța trepida foarte tare..." (Sălăjan, 1998: 33). – Din germ. *Unterlager* "temelie, bază".

op, *opuri*, s.n. (reg., înv.) Carte, scriere: "Constanța Dunca, autoare renumită a mai multor *opuri* literare premiate..." (Mihaly, 1900: 579; dipl. 241). – Din lat. *opus* (Scriban, DEX).

opacină, *opacini*, s.f. (reg., înv.) Lopată lată folosită ca și cârmă de plutăși. – Din ucr. *opačyna* "vâslă opritoare" (Șăineanu, DEX).

opăiț, *opaițe*, s.n. 1. Lampă improvizată. 2. Petrol lampant; dohot, naft, hopâc. – Cf. sl. *opajecī* (Scriban, DEX).

opcină, s.f. v. obcină.

opid, *opiduri*, s.n. (arh.) 1. Așezare romană fortificată. 2. Centru politic și militar. 3. Târg: "...puțini se vor fi putut apăra între zidurile lui, mai mult doară locuitorii *opidelor* din vecini, Teceu și Huszt" (Mihaly, 1900: 6; dipl. 2). – Din lat., fr. *oppidum* (DN, MDA).

opidán, -ă, *opidani*, -e, s.m.f., adj. (arh.) 1. Locuitor al unui opid(um). 2. Târgoveț: "În urma mandatului regelui Ladislau au cercetat cauza litigioasă ivită în contra *opidanilor* din Câmpulung..." (Mihaly, 1900: 570; dipl. 238). – Din lat. *oppidanus* (MDA).

opiniúne, *opiniuni*, s.f. (în v.) Păreră, judecată: "Această *opiniune* o avem câștigată din istorie și din experiența proprie" (Koman, 1937: 42). – Var. a lui *opinie* (Scriban, DEX).

opleán, *oplene*, s.n. Legătură de lemn între tălpile saniei și platforma. – Din bg. *opljan* (DEX, MDA); ucr. *opleno* (Tiktin, după DER).

opsă, adv. (reg.) 1. Desigur, firește: "*Opsă* doară n-oi mere eu pe-acolo" (Ieud, 1987). 2. Doar, numai: "*Opsă* l-au vădzut alaltăieri" (Săcel). (Trans.,

Maram.). – Posibil din lat. *ipse*, -um, *ipso* (facto) "implicit; prin însăși acest fapt" (Turcanu); din *op* "de folos" + *să* (MDA).

opsăgă, s.f. v. obsăgă ("plantă furajeră").

opúst, *opusturi*, s.n. (reg.) Dezlegare, sfârșitul liturghiei: "Aceasta deacă văzu starețul, spusă fraților, și au zisu să întăriră, să nu mai iasă din beserică până la *opust*" (Bârlea, 1909: 74). – Din vsl. *otŭpustŭ* "lăsare, iertare" (Scriban).

orândăș, *orândăși*, s.m. (reg.) 1. Cârciumar. 2. Gospodarul care își pune la dispoziție casa pentru petrecerea de Crăciun a fetelor și a feciorilor. – Din *orândă*² "cârciumă" + suf. -aș (DEX, MDA).

orândă¹, *orânde*, s.f. (reg.) 1. Soartă, ursită, noroc, destin. 2. Cel predestinat să devină soțul (soția) cuiva: "Fetile să uitau cu mărtisoru înton ciubăr cu apă să-și vadă *orânda*" (Bilțiu, 2009: 47). – Der. regr. din *orându* "a destina" (Scriban, DEX, MDA).

orândă², *orânde*, s.f. (reg.) Cârciumă rurală (luată în arendă). – Din ucr. *orenda* (Scriban, Șăineanu; DEX, MDA).

orântár, *orântari*, s.m. (reg.; înv.) De confesiune ortodoxă; greco-oriental: "În arhiva *Bisericii Orântarilor* se consemnează: Săracii de aici s-au făcut *orântari* că erau dări mari la iasta biserică... (Idem, p. 682); "Dacă nu l-o pus pă Lupu lu Ionu-i Palagă gazda pădurii, apoi o trecut și el la *orântari*" (Ibidem). – Cf. *oriental* (din lat. *orientalis*).

orbálț, *orbalturi*, (urbalt), s.n. 1. (med.) Boală infecțioasă; erizipel, brâncă: "*Orbalt* prin dedeochi, / *Orbalt* prin vânt, / *Orbalt* prin cărare, / *Orbalt* prin țipătura cea mare" (Bârlea, 1924: 389). 2. (bot.) Plantă erbacee (*Actaea spicata*); boz, buruiană de orbalt, cristofoar. ■ (med. pop.) Era folosită, în

trecut, ca plantă de leac contra ciumei, a bolilor de piele. (Trans., Maram., Bucov.). – Din magh. *orbáncz* “erizipel” (Scriban, Șăineanu, DEX).

orbúť, orbuťi, s.m. (în expr.) *De-a orbuťu* = de-a baba oarba, joc de copii. – Din *orb* “lipsit de vedere” + suf. *-uť*.

ord, orduri, s.n. (înv.) Ordin (bi-sericesc) de cavaleri-călugări: “...în anul 1211, de abia 12 ani după înființarea *ordului* (teuton) au primit de la regale Andrea II țeara Bărsei, de a o apăra în contra cumanilor” (Mihaly, 1900: 6; dipl. 2). – Cf. *ordin* (MDA).

ordinațiune, ordinațiuni, s.f. (înv.) Ordonanță: “...aceasta a emis o *ordinațiune* școlară prin intermediul căreia au fost reglementate atribuțiile pe care preoții trebuiau să le exercite” (Câmpeanu, 2016). (Sec. XIX). – Var. a lui *ordinație* “ordonanță” (MDA).

orgá, (orgáli), v.t. (reg.; înv.) A argăsi; a dubdi. ■ (onom.) *Orga(ș)*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *oargă* “piele tăbăcită”.

orgát, -ă, orgaťi, -te, adj. (reg.; înv.) Argăsit. – Din *orga*.

orgár, orgari, s.m. (reg.; înv.) Persoană care se ocupă cu tăbăcirea pieilor; tăbăcar. (Maram.). – Din *oargă* + suf. *-ar* (Frățilă).

orgálí, v.t. v. *orga*.

orgie, orgii, s.f. (arh.) Unitate de măsură pentru lungime, folosită înainte de introducerea sistemului metric; stângen vinez (echivalentul a 1,89 m): “Șase *orgii* de lemn...” (Câmpeanu, 2016; doc. din 1878). – Et. nes., cf. it. *orgie* (MDA); din gr. (*orgie* este numirea grecească pentru stângen vinez).

ormégheie, s.f. v. varmeghe (“provincie, comitat”).

oróc, orocuri, (orog), s.n. (reg.) Partea urzelii de la capătul pânzei care nu se mai poate țese și care se taie când se scoate pânza din război. ■ În estul Maram. Istoric, din Strâmtura până în Borșa. – Et. nec.

oróg, s.n. v. *oroc*.

ort, orturi, s.n. Loc de muncă în subteran; abataj. – Din germ. *Ort* “abataj” (DEX, MDA).

ortac, ortaci, s.m. Fârtat, tovarăș (de muncă), asociat, părtaș: “Că cei doi *ortaci* ai mei...” (Lenghel, 1962). (Trans., Banat., Maram.). – Din scr. *ortak* (DEX, MDA).

ortăcie, ortăcii, s.f. Tovărășie, asociere. – Din *ortac* + suf. *-ie* (DEX).

orťán, s.m.f., adj. v. orťean.

orťițean, -ă, orťițeni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Orťița. 2. (Locuitor) din Orťița. – Din n. top. *Orťița* + suf. *-ean*.

orťițeancă, orťițence, s.f. Femeie originară din localitatea Orťița. Locuitoare din Orťița. – Din *orťițean* + suf. *-că*.

orťeán, -ă, orťeni, -e, (orťan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Oarța. 2. (Locuitor) din Oarța. ■ (onom.) *Orťan*, nume de familie. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Oarța de Jos și Oarța de Sus. – Din n. top. *Oarța* + suf. *-ean*.

orťeancă, orťence, (orťancă), s.f. Femeie originară din localitatea Oarța. Locuitoare din Oarța. – Din *orťean* + suf. *-că*.

orvát, s.m. (înv.) Croat: “În țara *orvatului*” (Bârlea, 1924, I: 123); *Țara orvășească* = Croația. – Din magh. *horvat* “croat”.

orvošág, s.f. v. *orvoșală*.

orvošálă, orvošeli, (orvoșag), s.f. (reg., înv.) Medicament, doctorie: “*Orvoșala* oii pentru călbază: corb ars în foc, cu pene cu tot și făcut cenușă...” (Darius Pop, 1938: 16; doc. din 1739). – Din mag. *orvosság* (MDA).

orziște, orziști, (urziște), s.f. Loc semănat cu orz, orzărie. ■ (top.) *Urziște*, fânațe, teren arabil în Moisei. – Din *orz* + suf. *-iște* (MDA).

osâmbri, osâmbresc, v.i. (reg.) 1. A sluji cu simbrie. 2. A se dezlega de

învoială: “La Sf. Dumitru, se *osâmbresc* păcurarii de la oi (își primesc simbria pentru anul care a trecut). Care vré, face iară târg, care nu, până primăvara” (Memoria, 2002, 470). – Din *simbrie* (MDA).

osâmbrit¹, -ă, *obâmbriți*, -te, adj. (reg.) Leșit din simbrie. – Din *osâmbri*.

osâmbrit², s.n. (reg.) Petrecere organizată de păcurari, la finalul anului pastoral: “*Osâmbritul* se face printr-o petrecere mare, o despărțire de oi, cu mare alai și veselie, ciobanii fiind bucuroși că s-au *osâmbrit*, adică au terminat cu bine pășunatul din anul respectiv și pot să târguiască angajarea pentru anul viitor” (Memoria, 2004-bis: 1.187). – Din *osâmbri*.

osârdie, *osârdii*, s.f. (înv.) 1. Zel, râvnă, stăruință. 2. (în expr.) *Cu osârdie* = cu credință. – Din sl. *usrŭdije* (DEX, MDA).

osoî, s.n. (arh.) Loc umbros, dos. ■ “Cuvântul *osoî* era, prin sec. XIV - XV, un apelativ viu în limba română, fiind apoi înlocuit cu sinonimele sale” (Vișovan, 2005). În prezent, este atestat doar în toponime: *În Osoî*, fânațe în Oncești; *Osoiu*, deal (723 m) în Depresiunea Maramureșului; *Osoî*, deal în Botiza, Dragomirești, Săliște, Valea Stejarului, Borșa și Vișeu de Sus. – Din bg. *osoj* (Frățilă, 2011; Petrovici, 1970).

ospătói, (uspătói), s.m. (reg.) Nuntaș. – Din *oaspete* + suf. -oi (MDA).

osteneală, *osteneli*, s.f. Oboseală, istovire: “Să-mi dai o cupă de zin, / Să o beau pe *osteneală*” (Papahagi, 1925: 187). – Din *osteni* “a obosi” + suf. -eală (DEX, MDA).

ostení, *ostenesc*, v.i. 1. A obosi. 2. A sta, a zăbovi: “Faceți bine, *osteniți*, / Că pre bine nimeriți” (Antologie, 1980: 154). – Din sl. *ustanon*, bg. *ustan’a*, rus. *ustat’* (DEX, MDA).

ostenít, -ă, *osteniți*, -te, adj. Obosit, istovit. – Din *osteni*.

ostuí, *ostuiesc*, (ostoi), v.t.r. (reg.) 1.

A alina. 2. A se astâmpăra; a petrece, a se desfăta. – Var. a lui *ostoi*.

ostuíť, -ă, *ostuiți*, -te, adj. (reg.) Alinat, molcomit. – Din *ostui*.

óșcolă, *oșcoli*, s.f. (reg.; înv.) Școală. – Cf. magh. *iskola* “școală”, cf. rus. *škola*.

oșteáză, s.f. v. hoștează (“periferia unei localități”).

otávă, *otăvi*, s.f. Iarba cosită a doua oară: “Face fânul la Crăciun, / *Otava* la Bobotează” (Memoria, 2001: 100). – Din bg., scr. *otava* (DEX, MDA).

otăvuță, *otăvuțe*, s.f. Iarba cosită. – Din *otavă* + suf. -uță.

otălău, s.n. (reg.) Specie de viță-de-vie de tip hibrid: “Pentru colacu’ de grâu, / Pentru vinul *otălău*” (D. Pop, 1978: 346). – Et. nec.

otălmăzuí, *otălmăzuiesc*, v.t. (reg., înv.) A apăra, a ocroti: “Eu încă o închin la sfânta beserică ca să ne fie pomenire și, pre urmă, cine să va afla de sămânța Buzăvu Grigore, să o va *otălmăzuí*” (Bârlea, 1909: 161; doc. din 1726). – Din magh. *oltalmazni* “a apăra, a îngriji” (Bârlea, 1909).

otíc, *oticiuri*, s.n. (reg.) Lopătică, săpăligă cu care se curăță plugurile de pământ; săpălău: “...o fo’ rău stăpănu cu el, că îl și băte cu *oticu* di la plug” (Bilțiu, 2007: 330). – Din scr. *otik* (DEX, MDA).

oticău, *oticaună*, s.n. (reg.) Vas de lemn folosit ca unitate de măsură pentru cereale, echivalent cu 5 kg: “Num-on *oticău* de mere” (Bilțiu, 1996: 176). – Cf. *otic* “doniță mică” (MDA).

otínc, *otincuri*, s.n. (reg.) Bețișorul cu care se leagă firele rupte, la războiul de țesut. – Cf. *otic* (DEX, MDA).

otincí, *otincesc*, v.t. (reg.) A lega (cu otincul) firul rupt, la războiul de țesut: “*Otincăm* siru...” (ALRRM, 1997: h. 904). – Din vsl. *otiničati* (Scriban); din *otinc* (MDA).

otomát, -ă, *otomați*, -te, adj. (pop.) Automat: “Atunci erau zmăi și se băteau

cu săbii cu ei, nu ca amu, cu arme *otomate*” (Bilțiu, 1999: 176). – Var. a lui *automat*.

otrățel, *otrăței*, s.m. (bot.) Plantă erbacee acvatică, insectivoră, cu flori galbene (*Utricularia vulgaris*). ■ Semnalată în bălțile din depresiunea Maram. – Cf. magh. *atracél* (DER, DEX, MDA).

otrăți, *otrățesc*, v.t. A învenina, a otrăvi: “Nu-mi pare rău după el veci, că mi-o *otrățât* zălele” (Faiciuc, 2008). – Et. nec. (MDA).

otrățit, -ă, *otrățiti*, -te, adj. Înveninat, otrăvit. – Din *otrăți*.

oțărăt, -ă, *oțărăți*, -te, adj. (pop.) Supărat, morocănos. – Din *oțări* (DEX).

oțări, *oțărăsc*, v.r. 1. A se mânia. 2. A se răsti la cineva. – Din bg. *ocerea* (DEX).

ovârșie, *ovârșii*, s.f. 1. Origine. 2. Izvor: “...dau în *Ovârșia* Văii Plaiului un laz de fânuț...” (Bârlea, 1909: 135; doc. din 1775). – Var. a lui *obârșie*.

oveșăr, s.m. v. *oveșer*.

oveșér, *oveșeri*, (*oveșăr*), s.m. (reg.) Cultivator sau consumator de ovăz. ■ (onom.) *Oveșeri*, poreclă pentru locuitorii din Botiza, Ieud, Moisei, Săcel. – Din *ovăz* + suf. -ar (MDA).

ovigă, s.f. (reg.) Tijă sau bară încovoiată, care leagă două motive într-o compoziție ornamentală sculptată în lemn. – Et. nec.

ovód, *ovoduri*, s.n. Năvod: “Tot ști rândul vadului / Și *ovodu* murgului” (Bârlea, 1924: 23). – Et. nec.

ovréu, *ovrei*, s.m. (reg.; înv.) Evreu. – Din ngr. *ovrios* (DEX, MDA).

ozâlí, *ozâlesc*, v.r. (reg.) A se ofili; a se supăra. – Et. nec.

ozâlít, -ă, *ozâliți*, -te, adj. (reg.) Supărat; ofilit; înstrăinat: “Că sunt fete *ozâlíte*, / Neveste de dor topite” (Calendar, 1980: 65). – Din *ozâli*.

P

pachetá, *pachetez*, v.t. A face pachet; a împacheta: "...le-o *pachetat* hainile și le-o zâs: Dumnezeu v-ajute!" (Bilțiu, 2007: 216). – Var. a lui *împacheta*.

pachetát, -ă, *pachetați*, -te, adj. Împachetat. – Din *pacheta*.

pacínic, -ă, *pacinici*, -ce, adj. (înv.) Calm, tihnit; pașnic: "...au fost și sunt din vechime și de mulți ani în posesiunea *pacinică* a nobililor numiți" (Mihaly, 1900: 190; dipl. 81). – Var. a lui *pașnic*.

páclă, *pacle*, s.f. (reg.) Pachețel din hârtie cu tutun pentru pipă: "Jâzii áștia iar o scumpit tabaca, îi șasă lei *pacla* și n-ai decât câteva fumuri" (Memoria, 2004-bis: 1.244). – Din magh. *pakli* "pachet" (MDA).

pácoșă, *pacoșe*, s.f. (reg.) Rest din fuiorul de cânepă; "ceea ce rămâne din a doua tragere sau scărmanătură mai deasă a fuiorului de cânepă, din care se face tort de o calitate inferioară" (Papahagi, 1925). – Din ucr. *pacosi* (Papahagi, 1925).

padimént, *padimenturi*, s.n. (înv.) Pardoseală a unei încăperi sau pavaj al unei curți interioare. – Var. a lui *paviment* (Scriban, DEX).

padimentá, *padimentez*, v.t. (înv.) 1. A pava. 2. A parcheta: "Să *padimentați* școala, să reparați scaunele și toate ce se află stricate..." (Câmpeanu, 2016: 86). – Din *pediment*.

padimentát, -ă, *padimentați*, -te, adj. (înv.) 1. Pavat. 2. Parchetat. – Din *padimenta*.

pag, *pagi*, (pagiu), s.m. (înv.) Tânăr aflat în serviciul unui senior, pentru a învăța meșteșugul armelor; copil de casă: "Tănărul Petru, fiul lui Michail din Urmuzeu, era *pagiu* sau gardist în curtea regească..." (Mihaly, 1900: 219; dipl. 93). ■ (onom.) *Pagu*, nume de familie în jud. Maram.; a *Pagului*, supranume și poreclă în Borșa – Var. a lui *paj* (Scriban, DER, DEX).

pagaláu, adj. (reg.) Roșcat: "Berbec *pagaláu*..." (Papahagi, 1925). – Din *pag* "roșcat cu pete albe" + suf. -*aláu* (MDA).

pahíbă, *pahibe*, s.f. (reg.) Cusur, defect. (Maram.). – Cf. *hibă* (MDA).

paióc, s.n. (reg.) Parte de pământ, revenită dintr-o moștenire: "Aici eu am avut loc mare, de-a mumii *paiocu* o fost..." (Grai. rom., 2000). – Et. nec.

pájeră, s.f. v. *pajură*.

pájură, *pajure*, (pajeră), s.f. 1. Acvilă de munte (*Aquila chrysaetos*). ■ Semnalată în Maram., în 1876 (Ardelean, Beres, 2000). 2. (mit.) Pasăre fantastică din basmele maramureșene: "El, dacă s-o dus înapoi, o aflat o pasăre mare, cu numele de *Pajeră*: Tu, pasăre, du-mă di-aicea-n ceie lume" (Bilțiu, 2002: 315). ■ (onom.) *Pajura*, poreclă în Dumbrăvița. – Din ucr. *pažera* "ființă lacomă, nesățioasă; rechin" (DEX, MDA).

palánt, *palanturi*, (pălant), s.n. (reg.)

1. Gard din scânduri în jurul curților sau al grădinilor: "...să se poată întări și apăra împotriva năvalei dușmanilor, cu *pălânci* și garduri..." (Monografia, 1972: 524; document din 1347). 2. Zid (din cărămidă sau din piatră de carieră): "Este-on pământ înhârluit, / Cu *pălant* e d-îngrădit" (Bârlea, 1924: 21). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *pălant* "gard de scânduri". – Var. a lui *palanc* (Scriban); din magh. *palánta* (MDA).

palatîn, *palatine*, s.m. (arh.) (în Evul Mediu) Demnitar la curtea unui rege sau al unui mare senior: "În cele din urmă au dat scrisoarea de față prin *palatinul* trimis de noi" (Mihaly, 1900: 53; dipl. 20). – Din lat. *palatinus*, it. *palatino*, fr. *palatin* (Scriban, DEX).

pălă, *pale*, s.f. Cantitate de fân, de paie etc., cât se ține o dată în furcă sau se taie dintr-o singură tragere cu coasa. – Cf. alb. *palë* (DEX, MDA).

paléocă, (*paleoucă*), s.n. (reg.; gastr.) Coci cu cârnați, slănină și brânză: "După ce s-au întărit bine, cocii primiți de copii la colindat sunt dumițați și fierți. Apoi se pun peste ei bucăți de cârnați, slănină și brânză. Iese o mâncare care se numește *paleoucă*" (Memoria, 2004: 472). – Et. nec.

păler, *paleri*, s.m. (reg.; înv.) 1. Îngrijitor de drumuri. 2. Șef de lucrări. ■ (top.) *Ulița Palerului*, în Nănești (Vișovan, 2005). ■ (onom.) *Paleari* ("Drumaru"), poreclă în Poienile de sub Munte. – Din magh. *pallér* (MDA).

palîncă, s.f. v. pălîncă.

paltău, *paltăuă*, s.n. (reg.) 1. Botă ceremonială folosită de chemătorii la nuntă. 2. Bucată de fier care strânge șiștorii (la morile de apă, în Chioar). – Din magh. *pálca* "băț, baghetă" (MDA) + suf. -ău.

pampûscă, *pampuște*, s.f. (reg.) 1. Gogoasă. 2. Coptătură. – Din ucr. *pampuska* (MDA).

pănă, *pene*, s.f. 1. Pănușie de

porumb; pițiană. 2. Partea lată, de fier, a bardei: "Sirisău cu *pană* lată, / Să tăiem deluțu roată" (Calendar, 1980: 166). 3. Toc de scris, condei: "Cucuț, pasăre verzâie, / Adă-mi *pană* și hârtie" (Calendar, 1980: 77). 4. Mănunchi de flori cu care flăcăii își împodobesc pălăriile: "Fă-mă *pană* de sansiu" (Calendar, 1980: 74). 5. Formație epidermică ce acoperă corpul păsărilor: "C-amândoi ne potrivim / Și la ochi, și la sprâncene / Ca doi porumbei la *pene*" (Calendar, 1980: 75). 6. Frunză: "Codrule, codrule, / Ni-apleacă-ți crenjile, / Să-mi aleg *penile*" (Bilțiu, 1996: 179). 7. Ornament cusut pe țeșături. 8. Aripă la roata morii. ■ (onom.) *Pană*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *pinna* "pană" (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > bg. *pana* "puț" (Capidan, după DER).

pâncovă, *pancove*, s.f. (reg.) Produs de patiserie din aluat dulce, dospit, fript în baie de ulei; gogoasă. – Din magh. *pánkó* "gogoasă" (Șăineanu, DEX, MDA).

pantanóg, adj. v. pintenog ("cal cu pete albe în jurul gleznei").

panțelăt, -ă, *panțelați*, -te, adj. (reg.) (ref. la un vehicul de luptă) Blindat. – Din *panțela* "a blinda" (< germ. *Panzer*, numele unui tanc construit de Germania nazistă, utilizat în al Doilea Război Mondial, cunoscut ca având un blindaj redutabil).

păos, *paosuri*, (paus, paust), s.n. Pomană (vin, pâine, mâncare) care se dă pentru cei morți: "De-oi trăi, ți-oi plăti, / De-oi muri, *paust* ți-a si" (Papahagi, 1925: 187). – Lat. **pausum* "repaus" (Candrea, după DER; MDA).

papanoică, s.f. (reg.) Turtă din aluat din făină de grâu, amestecată cu sămânță de pepene: "În fiecare casă să făceau turte din *papanoică*. Erau coapte pe sobă și mâncate de fiecare din familie" (Bilțiu, 2009: 57). – Cf. *papanaș*.

papîr, *papire*, s.n. (reg.) 1. Hârtie:

“Din originalul scris pe *papir* prevăzut cu sigil imprimat...” (Mihaly, 1900: 520; dipl. 218, la note). 2. Scrisoare. 3. Registru. – Din germ. *Papier*, magh. *papír*, *papirós* (DEX, MDA), cf. lat. *papyrus*, vgr. *papyros* (Scriban).

papistăș, s.m. v. popistaș.

parastăs, *parastase*, s.n. Slujbă religioasă pentru pomenirea celor morți, recviem: “În seara a treia, înainte de înmormântare, se face o servire religioasă din partea preotului, numită *parastas*” (Bârlea, 1924, II: 472). – Din sl. *parastasŭ* (Scriban, DEX, MDA).

pardoná, *pardonez*, v.t. (înv., liv.) A ierta, a scuza: “Iubite amice, me vei *pardona* dacă nu încep cu scuza pentru întârzierea răspunsului...” (Koman, 1937: 17). – Din fr. *pardoner* (DEX).

paróhuș, *parohuși*, s.m. (reg.) Preot care conduce o parohie: “Această sfântă carte, numită Biblie, o au cumpărat *parohușu* satului Apsi-demijloc, Vladu Mihailu...” (Bârlea, 1909: 4). – Var. a lui *paroh* (DEX, MDA).

parói, *paroiuri*, (pairoi), s.n. (reg.) Roi de albine provenit dintr-un roi mai vechi. – Din ucr. *parij*, rus. *paroi* (Candrea, după DER; DEX).

pártă, *parte*, s.f. (reg.) Panglică, cingătoare: “Noi când vedem colacu acesta / Gândim că-i stogu' cu *parta*” (Memoria, 2004-bis: 1.361). (Maram., Banat). – Din magh. *párta* “cunună, diademă” (Candrea, după DER; Scriban, MDA).

partie, *partii*, s.f. (reg.) 1. Grup de oameni. 2. Echipă de muncitori: “O parte din mireștence practicau anual, pentru două-trei săptămâni, migrări sezoniere (pentru seceriș), în Ardeal, Banat..., unde *partiile* de femei practicau obiceiul cununii” (Faiciuc, 2008: 256). – Din germ. *Partie* (MDA).

pascalău, s.n. v. păscălău (“loc de pășunat”).

pascălăriță, s.f. v. păscălăriță (“cio-cârlie”).

pástură, s.f. v. păstură.

paș, *pași*, s.m. (reg.) Pas, drum, cale: “Domnule sogai-birău, / Nu-mi tăt umbra în *pașul* mneu” (Papahagi, 1925: 201). – Refăcut după pl. *pași* (din *pas* < lat. *passus*).

pășcă, s.f. (reg.) 1. Legătură din șase bușteni pentru transport. 2. Pachet, colet. 3. Tutun de proastă calitate. – Din ucr. *pačka* “pachețel (de tutun)” (DEX, MDA).

patác, s.m. v. pătac (“monedă austriacă”).

patrón, *patroane*, s.n. Glonț, cartuș. (Trans., Banat., Maram.). – Din germ. *Patrone* “cartuș” (DER, DEX, MDA).

páus, s.m. v. paos (“pomană”).

păcălici, *păcălici*, s.m. Persoană care are obiceiul să păcălească. ■ (onom.) *Păcălici*, poreclă în Dumbrăvița. – Din *păcăli* + suf. *-ici* (DEX).

păciuí, *păciuesc*, v.t. (reg.) A împăca. – Din *împăciui*.

păciuíť, *-ă*, *păciuíťi*, *-te*, adj. (înv.) Împăciuit, împăcat: “...sau prin căutare de confederațiune, de alianță pe una cale mai *păciuită*” (Koman, 1937: 48). – Din *păciui*.

păciuitór, *-oare*, adj. Conciliant. – Var. a lui *împăciuitor*.

păcuină, s.f. v. pecuină (“oaie cu lapte”).

păcurár, *păcurari*, s.m. Păstor, cioban: “*Păcurarul* de regulă de cu mic începe viața de păcurar, îngrijind mielusei, apoi trecând la oile sterpe și sfârșind la oile cu lapte. Cea mai mare distincție e cea de vâtav” (Bârlea, 1924, II: 462). ■ Până în perioada interbelică, termenul de *păcurar* era folosit exclusiv în Trans., Banat, Crișana și Maram., iar în regiunea extracarpatică se folosea termenul de cioban (ALR, 1956: 394). La sfârșitul sec. XX, s-a generalizat în limba română termenul de cioban. ■ (onom.) *Păcurar(iu)*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *pecorarius*

(Pușcariu, după DER; DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *pakulár* (Candrea, Edelspacher, după DER; Scriban; Macrea, 1970: 20; Bakos, 1982).

păcurări, *păcurăresc*, v.i. (reg.) A păstori. – Din *păcurar* (DEX, MDA).

păcurărie, *păcurării*, s.f. (reg.) Ciobănie, păstorie. – Din *păcurar* + suf. -ie (DEX).

păcurărit, s.n. Păstorit. – Din *păcurări*.

pădăc, -ă, *pădaci*, -e, adj. (reg.) Dichisit, aranjat, curățat, îngrijit: "Mai frumoși și mai de neam, / Nu ca tine-un ardelean; / Mai frumoși și mai *pădaci*, / Nu ca tine de săraci" (D. Pop, 1970: 177). – Et. nec., cf. *pădăi*¹.

pădăi¹, *pădăiesc*, v.r. (reg.) A se găti, a se dichisi. (Trans., Maram.). – Et. nec. (MDA).

pădăi², *pădăiesc*, v.r. (reg.) A se grăbi. – Din ucr. *podavatič* "a porni" (MDA).

pădurét, -eață, *pădureți*, -e, adj. Care crește în pădure; al pădurii; sălbatic: "Mânce-te *Pădurețu*" (ref. la Omul Pădurii) (Papahagi, 1925: 228). – Din *pădure* + suf. -eț (DEX, MDA).

păguri, s.f., pl. (reg.) Pistrui. – Et. nec. (MDA).

păhaie, păhăi, s.f. (reg.) Animal sălbatic. – Cf. ucr. *pah* (MDA) + suf. -aie, cf. *potaie*, *mărhaie*.

păhărnici, *păhărnicesc*, v.t. A servi țuica la nuntă după anumite reguli. – Din *paharnic* (DLRM, MDA).

păioară, *păioare*, (păioară), s.f. Țesătură subțire de in; voal: "Era *pălioara* de pe mort, de pe obraz" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 135). – Lat. *palliola* "togă; giulgiu; cuvertură de pat" (DEX, MDA).

păiuhă, *păiuhe*, s.f. Iarbă lungă, subțire și rară, pe care "n-o mănâncă nici vitele" (Odobescu, 1973). – Cf. *păiușă*.

păiuș, *păiușuri*, s.n. Plantă erbacee din familia gramineelor (*Festuca rubra*).

■ Prezentă în etajul subalpin din Munții Rodnei și Munții Maramureșului. ■ (onom.) *Păiuș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *pai* + suf. -uș (DEX, MDA).

pălânt, s.n. v. palant ("gard").

pălincăș, *pălincăși*, s.m. (reg.) Horincar, breiner. ■ (onom.) *Pălincăș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *pălincă* + suf. -aș.

pălincă, *pălinci*, (palincă), s.f. (reg.) Băutură spirtoasă, distilată, din fructe; horincă: "*Pălincuță*, be-te-aș bine, / Nu te-aș be cu sie cine" (Bilțiu, 2006: 99). ■ Termen frecvent în zonele Chioar și Codru (ALRRM, 1971: 461). – Din magh. *pálinka* "rachiu" (DEX, MDA).

pălincie, *pălincii*, s.f. (reg.) Locul (sau instalația) unde se fabrică pălincă; horincie. – Din *pălincă* + suf. -ie (MDA).

pălioară, s.f. v. păioară.

păltinea, *păltinele*, s.f. Fructul coacăzului. – Din *paltin* + suf. -ea.

păltinél, s.m. v. păltior ("coacăz").

păltiór, *păltiori*, (păltioară, păltinel, păltinea), s.m. Coacăz sălbatic, cu fructe roșii și acre; agriș, merișor de munte, pomușoară (*Ribes alpinum* L.): "Num-on pui de celtioară / Su-o tufă de *păltioară*" (Bilțiu, 1990: 30). – Din *paltin* + suf. -ior (DEX, MDA).

pănát, -ă, *pănați*, -te, adj. (reg.) Plin de pene sau flori; înflorit: "Te-ai făcut un câmp *pănat*" (Papahagi, 1925: 229). (Maram.). – Din *pană* + suf. -at, cf. *împănat* (MDA).

pănură, *pănure*, s.f. Dimie, postav; pânză țesută: "Fata Pădurii era mai bătută ca toate *pănurile* de pe Iza și Mara, ce se bat în piuă" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 203). – Lat. *paenula* "manta de lână cu glugă" (Scriban, DEX, MDA).

păpărúză, *păpăruze*, s.f. (reg.) Buburuză (*Coccinella septempunctata*): "Când copiii află o buburuză, care la noi se cheamă *păpăruză*, se ia în palmă și se sucește astfel palma până ce se urcă pe degetul arătător, în timp ce i se

descântă să zboare: *Păpăruză*, ruză / Încătrău-i zbură / Acolo m-oi în-sura/mărita” (Calendar, 1980: 60-61). ■ (onom.) *Păpăruză*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *paparugă*, *buburuză* (MDA).

părăsăt, -ă, *părăsăți*, -te, adj. (reg.) Văduv: “Treabă să fie o fămee *părăsătă*, bătrână...” (Papahagi, 1925: 319). – Din *părăsi* “a lăsa singur (pe cineva), a abandona”.

părăndă, *părăndez*, v.r. A (se) perinda; a (se) plimba. ■ *De-a părăndatelea*, joc de copii: Doi copii ce stau la o oarecare distanță unul de altul, își aruncă mingea cu mâna reciproc. Cealaltă pereche fuge, ferindu-se să nu fie lovită cu mingea. Dacă este nimerit unul, atunci se schimbă perechile (Faiciuc, 2008: 292i). – Var. a lui *perinda* “a trece de la unul la altul” (Candrea, Scriban, după DER)).

părăndăt, -ă, *părăndați*, -te, adj. Perindat, plimbat. – Din *părănda*.

părcán, *părcane*, s.n. (reg.) 1. Bârnă folosită la construcția unui dig. 2. Parapet. 3. Pervaz. – Din ucr. *parkan* “îngrăditură de lemn”, magh. *párkány* “margine, cadru” (Scriban, DEX).

păreásă, *părese*, s.f. (reg.) Femeie bătrână și văduvă care, în Postul Mare, duce la biserică prescuri pentru slujbă: “Apoi aceste femei să cheamă *părease*” (Papahagi, 1925: 314). – Cf. *păresimi* (MDA).

păretár, *păretare*, s.n. Pânză țesută sau brodată, asemănătoare covorului, ce se pune pe perete, în casele țărănești, în scop decorativ. – Din *părete* + suf. -ar (Scriban, DEX, MDA) sau lat. *parietarius* (MDA).

părínc, s.m. (bot.) Mei (*Panicum miliaceum*). ■ (top.) Dealul Părincului (în Rohia). – Lat. *panicum* “mei” (Scriban, MDA) (> *páninc*, și prin disimilarea n-n > r-n > *părínc*, Frățilă).

părínte, *părínți*, s.m. (fig.) Preot: “Închinăm cuvântu’ la domnu nostru

părínte...” (Gherman, 1938: 8). ■ “Forma de agrăire a preotului, obișnuită în Ardeal” (Gherman, 1938). – Lat. *parens*, -ntis (Scriban, DEX).

párnăhái, (párnăhai, párnăhăi), s.m.n. (reg.) 1. Față de pernă: “Mărită-te, lele, hăi, / Nu tot face *párnăhăi*” (Bilțiu, 1994: 275). 2. (s.m.) Om de nimic: “Tot un fecioraș de crai, / Nu ca tine, un *párnăhai*” (Bârlea, 1924: 41). – Din magh. *párnahai* (MDA).

păruí, *păruiesc*, v.t. (reg., inv.) A bate pari la vie. – Din *par* + suf. -ui (MDA).

părúță, *păruțe*, s.f. (reg.) 1. Zurgălău. 2. Flacăra mică. 3. Bec. ■ Atestat cu acest sens în Maram. din dreapta Tisei. – Din *pară* (ref. la forma zurgălăului) + suf. -uță (MDA).

păsá, *pas*, v.i. (inv.) A pleca, a merge: “...e îi *păsăți* curund la el și-l aduceți repede înaintea mea...” (Darius Pop, 1938: 48). – Lat. **passare* (Scriban, DEX, MDA).

păsálí, *păsălesc*, (păsălui), v.t.r. (reg.) 1. A (se) potrivi. 2. A (se) nimeri. 3. A (se) îmbina. – Din magh. *pazol* (MDA).

păsálít, -ă, *păsăliți*, -te, adj. (reg.) Potrivit, nimerit. – Din *păsáli*.

păsăluí, v.t.r. v. păsáli.

păsătíc, s.m. Caltaboși cu păsat: “Mare gospodină mai ești dumneata, că-n ia sară ai făcut *păsătici*” (Bilțiu, 1999: 210). – Din *păsat* “mei” + suf. -ic (MDA).

păscălărítă, *păscălărițe*, (păscălăriță), s.f. Ciocârlie (*Alanda avensis*). – Cf. *pescărel* (MDA); probabil din *pascalău*, *păscălău*.

păscălău, (pascalău), s.n. Imaș, loc de pășunat: “Tăt cosalău o fo a satului: Criznile, Măgura-Ou, Pogoru... o fo de *păscălău*” (Papahagi, 1925: 325). ■ (onom.) *Păscălău*, *Pășcălău*, nume de familie în jud. Maram. – Din *paște* + suf. -ălău (MDA).

păstăiá, păstăiesc, v.t. (reg.) A desface boabele de fasole din păstăi. – Din *păstaie* (cuv. autohton, cf. alb. *pistaë*).

păstăiátă, s.f. Plantă cu fructul în formă de păstaie, care crește în zonele muntoase; lopătea (*Lunaria rediviva*). ■ (top.) *La Păstăietă*, fânațe și tufișuri în Cupșeni (Vișovan, 2008). – Din *păstaie* (MDA).

păstór, păstori, s.m. 1. Cioban, păcurar. 2. (mit.) *Păstorul Lupilor* = personaj din mitologia maramureșeană, înfățișat ca un bătrân care are putere asupra haitelor de lupi: “*Păstorul Lupilor* se arată așa, ca un om mare, cu haină lungă, așa cum au sibienii care sunt păstori” (Bilțiu, 1999: 120). – Din lat. *pastor* (Scriban).

păstrán, -ă, păstrani, -e, adj. (reg.) Pestrui. – Var. a lui *păstráv* “cu pistrii” (MDA).

păstríe, păstirii, s.f. (reg.) Păstrăv: “...*păstirii* din pâraie în aer săltau...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 33). – Var. a lui *păstráv*.

păsulă, păsule, s.f. (reg.) Fasole (*Phascolus vulgaris*): “Păsula și cepile / leie-și *catrafusăle*” (Bilțiu, David, 2007: 25). ■ (med. pop.) Pisată, se pune pe bube dulci; utilizată și în tratarea diabetului. – Cf. *fasole* (MDA); din magh. *paszuly*.

pătác, pătaci, (patac, pitac), s.m. Monedă austriacă care a circulat începând cu sec. XVII și în țările române: “...Balboș Simion, un zlot rău și 8 *pitaci*...” (Socolon, 2005: 181; doc. din 1807). – Din srb. *petak*, rus. *pyatak*, cf. it. *patacca* “monedă, gologan” (MDA); cf. pitac.

pătrár, pătrare, s.n. Bătă folosită de păcurar (mai demult, cu vârful despicat în patru și înferecat, pentru a servi ca armă de apărare): “Băta sau *pătrarul*, făcut din lemn de frasin sau tisă, servește, de asemenea, ca instrument de apărare contra fiarelor” (Morariu,

1937: 176). – Din *patru* + suf. *-ar* (Scriban, MDA).

pătrărește, adj. (reg.) Pătrătos; în patru părți: “Fac legea unui berbec, / Tot îl taie *pătrărește*” (Bârlea, 1924: 25). – Din *pătrar* “pătrime, sfert” + suf. *-ește* (MDA).

pătroacă, s.f. v. potroacă (“bu-ruiană-de-friguri”).

pătrupóp, pătrupopi, s.m. Preot care îndeplinește funcția de inspector; protopop: “Cum și-o pus-o pe toți popii, / Pe toți *pătrupopii*, / Pe toți diecii...” (Gherman, 1938: 19). – Var. a lui *protopop* (MDA).

pătúl, pătule, pătuluri, (pătulă), s.n. Suport din lemn pe care se clădește clăia sau stogul, pentru a le feri de umezeală; podină. ■ Exclusiv în Maram.; în alte regiuni: pod, podină, pat (ALR, s.n., vol. I, h. 134). – Cf. lat. **patubulum* (= *patibulum* “spânzurătoare; cruce; arac”) (DEX, MDA).

pătură, pături, s.f. Foaie de aluat din care se fac tăieței; turtă. – Lat. **pittula* (dim. de la *pitta*) (Candrea, Pușcariu, după DER).

pătálă, s.f. (dial.) Pățanie, întâmplare. – Var. a lui *pățeală*, cu dift. ea > a.

păurét, s.n. (reg.) Câlți: “Cu barba de *păureț*” (Papahagi, 1925). – Et. nec. (MDA).

păzí, păzesc, (păzî), v.r. 1. A se feri, a avea grijă. 2. A se grăbi; a merge mai repede: “De-ai ști cum îi cu bărbat / N-ai *păzi* la măritat” (Calendar, 1980: 25). – Din sl. *paziti* “a urmări atent” (Scriban, DEX, MDA).

păzít, -ă, păziți, -te, (păzît), adj. 1. Ferit. 2. Grăbit. – Din *păzi*.

păzitură, păzituri, (păzătură), s.f. (reg.) Masa care conține (în mod obligatoriu) și supă sau ciorbă. – Din *păzi* “a se grăbi”.

păcái, păcăiesc, (păcâi), v.i. 1. A ticăi: “Așa că, tare s-a mirat de drăcia asta, care tot *păcăia*...” (Bilțiu-Dăncuș,

2005: 288). 2. A pufăi. – Din *pâc* + suf. -*ăi* (MDA).

păcăit, (păcâit), s.n. Ticăit, sunet ritmic. – Din *păcăi*.

păcăi, v.i. v. *păcăi*.

păclă, *păcle*, s.f. Ceață; negură. – Din sl. *pīclŭ* “ceață, întunecime; iad” (Șăineanu, MDA).

pâncete, s.n. v. *pântece*.

pândăr, *pândari*, s.m. Paznic: “Au pus *pândari* și așa au aflat că, din când în când, căpitanul cu mai mulți ofițeri face vânătoare mare” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 165). – Din sl. *pondarŭ* “păzitor” (Scriban, DEX).

pângă, prep. Pe lângă: “Astea-s fleacuri, *pângă* atunci cum o fost miresele” (Grai. rom., 2000). – Din *pe lângă* (Scriban, MDA).

pântecărie, *pântecarii*, s.f. (reg.; med.) Diaree: “Apoi, dacă s-o oprit din bătaie, cătingan am sămțit că ne trece durerea, da' *pântecăraia* nu ne-o lăsat vreme de o săptămână” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 298). – Din *pântec* “abdomen, burtă” + suf. -*arie*; cf. *pântecăraie* (MDA).

pântece, (pântec, pâncete), s.n. Burtă, stomac: “Nas cârligat, / *Pâncete* vârgat...” (Papahagi, 1925: 300). ■ Exclusiv în Maram. și nord-vestul Trans. (ALR, 1938, h. 60). – Lat. *pantex*, -*tīcis* (Pușcariu, CDDE, după DER).

pântecós, -*oasă*, *pântecoși*, -*oase*, adj. Cu pântece mare; burtos. – Din *pântec* + suf. -*os* (DEX, MDA).

pântălúș, s.m. v. *pințaluș* (“bri-ceag”).

pânzătură, *pânzături*, s.f. (reg.) Batic, basma, năframă; șarincă: “*Pân-zătură* roșe-n cui, / Coconă ca mine nu-i” (Bilțiu, 2006: 51). – Din *pânză* + suf. -*tură* (DEX, MDA).

pânzăturică, s.f. (reg.) Batistă; sărincuță, japcandău, năfrămuca. – Din *pânzătură* + suf. -*ică*.

pără, *pâre*, s.f. Reclamație, plângere. – Din *pârî* “a reclama” (MDA).

părăș, *părăși*, s.m. (pop.) Cel care părăște; reclamagiu: “...să le fie *pîrîș* sfânta beserică și aceste dumnezeiești cărți la strajnicul și dreptul județu...” (Bârlea, 1909: 162; doc. din 1732). – Din *pârî* + suf. -*iș* (DEX, MDA).

pârci, *pârcesc*, v.r. (ref. la capre) A se împerechea, a se împreuna. ■ (top.) *Pârcău*, teren pe care pășunează, de obicei, caprele (Rozavlea); *În Pârciu*, arătură în Rozavlea. ■ “În limba română veche exista cuvântul *pârci* = țap, masculul caprei. Azi, îl identificăm în expr. *miroase a pârci* = miroase a țap, dar am găsit și verbul *a se pârci* = a se împerechea (țapul cu capra)” (Vișovan, 2005). – Din srb. *prč* (MDA); din *pârci*, din v.sl. intrat în româna comună (Frățilă).

pârcit, -ă, *pârciți*, -*te*, adj. (ref. la capre) Împerecheat. – Din *pârci*.

pârgălăș, *pârgălașuri*, s.n. (reg.) Ceapă prăjită în ulei; răntaș. (Trans., Maram., Mold.). – Din magh. *pergelés* (MDA), cf. magh. *pergetni* “a învârti repede”.

pârgăli, *pârgălesc*, (pârgălui), v.t. (despre alimente) A prăji în untură, a rumeni. – Din *pârgă* (MDA).

pârgălit, -ă, *pârgăliți*, -*te*, (pârgăluit), adj. Prăjit în untură. ■ *Cartofi pârgăluiti* = cartofi fierți în coajă, curățați și amestecați în ulei cu ceapă prăjită în grăsime. – Din *pârgăli*.

pârgăluí, v.t. v. *pârgăli*.

pârlí, *pârllesc*, v.t.r. A (se) arde, a (se) pârloli. – Din scr. *prljiti*, bg. *parlja* (Scriban; DEX, MDA).

pârlít, -ă, *pârlíți*, -*te*, adj. Ars, pârlolit. – Din *pârlí*.

pârloágă, *pârloage*, s.f. Teren arabil lăsat nelucrat; moină. ■ (onom.) *Pârlog*, nume de familie în jud. Maram. – Din vsl. *prilogu* “schimbare” (Scriban); din bg. *prelog* (DEX).

párnăhái, s.n. v. *párnăhai*.

pârpăriță, pârpărițe, s.f. (reg.) 1. Tava unde cad grăunțele în râșniță: "...mi s-o stricat *pârpărița* și nu mai curg grăunțele-n coș și nu poci măcina" (Bilțiu, 2007: 382). 2. Gaura din piatra alergătoare la morile de apă. – Din sl. *prŭprica* "vârtej" (Scriban, DEX, MDA), ucr. *perepelyca* (DEX).

pec, *peci*, (pecar), s.m. (reg.) 1. Brutar. 2. Brutărie: "N-o fo fărână de grâu, numai la *pec*, în Sighet" (Memoria, 2001: 39). – Din magh. *pék* "brutar" (MDA).

pecâr, pecari, s.m. (reg.) Brutar. ■ (onom.) *Pecar*, nume de familie în jud. Maram. – Din *pec* "brutar" + suf. -ar, cf. germ. *Bäcker*, scr. *pekar* (MDA).

pecerlí, v.t. v. pecetui.

pecetár, pecetare, s.n. Obiect de cult cu care se însemna aluatul din care se făceau prescurile; prescurnicel: "Ma-ma făcea o prescură din șapte părți și pune-a pe ea *pecetaru*" (Bilțiu, 2009: 56). – Din *pecete* + suf. -ar (DEX, MDA).

pecetuí, pecetuiesc, (pecetlui, pecerli), v.t. 1. A lega, a închide, a astupa: "Tăt scia și să gândia, / Cartea o *pecetui-a*" (Papahagi, 1925: 191). 2. A pune pecete: (ref. la sticla de pălincă) "*Pecerlită-n* flori de mac / Poate că-i bună de leac. / (...) / Când dai s-o despecerlești / De miros tot te topești" (Bilțiu, 1996: 382). ■ A pecetlui groapa: "Nici atunci nu te-oi uita / Când mi-or *pecetlui* groapa / Că ți-a fost dulce gura" (Brediceanu, 1957: 76). – Din *pecetlui*.

pecetuít, -ă, pecetuiți, -te, adj. Legat cu pecete. – Din *pecetui*.

pécie, (pecine, pece), s.f. (reg.) 1. Carne. 2. Friptură. 3. Tocană de carne: "Ce mni-ai dat de nu te uit? / *Pecine* de lup turbat, / Să nu văd ca tine-n sat" (Țiplea, 1906: 468). – Din magh. *pecsenye* "friptură" (Scriban, DEX, MDA).

pécine, s.f. v. pecie.

pecíngine, pecingini, s.f. 1. Boală de piele contagioasă. 2. Pată de mucegai pe un perete. ■ (onom.) *Pecingine*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *petigo, -ginis* (Scriban, MDA).

pecingínós, -oasă, pecinginoși, -oase, adj. 1. Cu pecingine. 2. Pământ argilos; adegos. – Din *pecingine* + suf. -os.

pecinós, -oasă, pecinoși, -oase, adj. (reg.) Cărnos. – Din *pecine* + suf. -os.

pecuină, pecuine, (păcuină), s.f. Oaie cu lapte; mulgări, mândzări: "Stâna numără până la 500-600 de oi cu lapte, numite *pecuine*..." (Bârlea, 1924). – Lat. *pecuina* "de animal" (MDA).

pedéstru, pedestri, s.m. 1. Om slab; "i se spune unui om mnic, slab, năcăjit, coméd'ie de om" (ALRRM, 1969: 142). 2. Sărac, năcăjit: "Vai *pedestru-i* că n-are nici halube pă iel" (Idem). 3. Invalid; "nu-i apt de lucru; un bitang, blegos" (Idem). 4. Cerșetor, olog. ■ Atestat cu acest sens în Maram. Istoric, Lăpuș; preponderent în zona Banat (ALR, 1938, h. 97). – Lat. *pedester, -tris* "care merge pe jos" (Scriban; DEX, MDA).

pédig, conj. (reg.) Chiar dacă, deși, de fapt: "*Pedig* i-am spus, da' nu m-o ascultat" (Crâncău, 2013). – Cf. magh. *pedig* "iar" (MDA).

péleş, peleși, s.m. (reg.; înv.) 1. Ciucure, franj. 2. (în expr.) Oaie *peleşă* = oaie cu lână lungă. ■ (top.) *Peleșata*, peșteră în Maram., de unde izvorăște "lapte de piatră." – Din sl. *peleš* "moț" (Scriban), din scr. *peleş* (MDA).

peletíc, peletici, s.m. (reg.) Unealta cu care olarul trage brăie sau face flori pe vase. – Et. nec. (MDA).

pemínte, s.n., pl. (înv.) 1. Pământ: "Câte *peminte* arătoare sau rături are o gazdă care-i deplin birotoriu unei case..." (Ardelean, 2015; document sec. al XVIII-lea). 2. Parcelă cu sol mai bun, pe care se cultivă cereale: "Mă-

gheran de pe *peminte* / leși-m, mândrule-naime” (Brediceanu, 1957: 100). – Probabil o formă de sg. refăcută din pl. reg. *păminte* (Frățilă); lat. *pa-vimentum* “pământ bătut” (Graur, 1980; Răpeanu, 2001). ■ Termenul latin nu s-a păstrat în celelalte limbi romanice, preferându-se sinonimul *terra* (= pământ), care la noi a dat “țară”.

peminteán, -ă, *peminteni*, -e, adj. (înv.) Pământean: “De ești dure de pădure, / Du-te mai adânc în pădure. / De ești om *pemintean*, / Apropie-te!” (Hovrea, 2016: 25). – Var. a lui *pământeán* (MDA).

pemintésc, -ească, adj. (înv.) Pământesc; terestru. – Din *peminte* + suf. -esc.

pemintî, *pemintesc*, v.r. A se face pământiu la față, a deveni palid. – Din *peminte*.

pemintît, -ă, *pemintîți*, -te, (pe-mințat), adj. Tras la față, pământiu: “Ești beteag, ce-i cu tine de ești *pemintât* la față?” (Hovrea, 2016: 53). – Din *pemintî*.

pémniță, *pemnițe*, s.f. (dial.) Pivniță: “Io le-am deștis la mniroi la cămară și de-acolo în *pemniță*...” (Memoria, 2014: 152). – Cf. *pivniță*, cu vn > mn și cu disimilarea i-i > e-i (Frățilă).

pendeléu, s.n. v. pindileu.

pendént, -ă, *pendenți*, -te, adj. (reg.) Atârnat: “...scris pe pergament, pro-vezut cu sigiliu *pendente*” (Mihaly, 1900: 150; dipl. 64). – Din lat. *péndens*, -entis (Scriban).

pépene, *pepeni*, s.m. 1. Dovleac. 2. Castravete. ■ (onom.) *Pepeni*, poreclă pentru locuitorii din Buzești. – Din lat. *pepo* “pepene”, **pepinis* (Șăineanu, Scriban, MDA).

percéptor, *perceptori*, s.m. Funcționar al fiscului care percepe birurile. – Din lat. *perceptor* (Scriban, DEX, MDA).

perceptorát, *perceptorate*, s.n. Administrație financiară, fisc. – Din lat. *perceptoratus* (MDA).

pérină, *perini*, *perine*, s.f. 1. (dial.) Pernă. 2. Butuci groși din lemn de stejar, pe care se reazămă stâlpii porților, atunci când aceștia nu sunt îngropați în pământ. – Din sl. *perina* (Scriban, DEX); din srb. *perina* (MDA).

perinóc, *perinoace*, s.n. (reg.) Broasca de sub cepul grindeiului, la roata morii; bucată de lemn. – Din rus. *perenoga* “stinghie” (MDA).

perít, -ă, *periți*, -te, adj. (dial.) Lipsit de vlagă, slab, palid: “Cum de tot aduci mâncare înapoi, tu, fată? Și ești deja *perită*” (Bilțiu, 1999: 375). – Var. a lui *pierit*.

permecí, *permecesc*, v.r. (reg.) A se strica, a se schimba, a se ofili: “De jale și de urât / Fața ni s-o *permecit*, / Ca pământu' s-o-negrit” (Papahagi, 1925: 216). – Cf. rus. *ipimocit* “a muia” (MDA).

permecít, -ă, *permeciți*, -te, adj. (reg.) Ofilit. – Din *permeci*.

pérsă, *perșe*, s.f. (reg.) 1. Cutie sau vas în care se strâng banii la biserică în timpul slujbei de duminică. 2. Bucată de fier, ca o farfurie, fixată pe podoimă, în care se învâрте capătul de jos al fusului de la crâng (la morile de apă). – Din magh. *persely* “cutie, pușculiță” (MDA).

pertinenție, *pertenții*, s.f. (înv.) Parte a moșiei: “Regele Ludovic dă-ruesce voivodului maramureșean, lui Balk, fiul lui Sas, și fraților sei, Drag, Dragomer și Ștefan, în recompensa serviciilor, moșia Cuhea cu *pertinențiile* sale: leud, Bachkov, âmbele Vișae, Moyseni, Borșa și ambele Seliște, confiscate de la Bogdan-Vodă...” (Mihaly, 1900: 72; dipl. 29). – Lat. *pertinentiae*, -arum (MDA).

perț, *perțuri*, s.n. (reg.) Minut. – Din magh. *perc* “minut” (MDA).

perțuc, *perțucuri*, (perțuluc), s.n. (reg.) Minut. – Din *perț* + suf. -uc.

péstriț, -ă, *pestriți*, -e, adj. 1. Pistruiat. 2. (Cal) bălțat. – Din sl. *pīstrī*, *pīstrŭ* “diferit” (DEX, MDA).

peteă, *petele*, (petia), s.f. 1. Panglică colorată pe care fetele o poartă în păr ca însemn al vârstei premaritale. 2. Dantelă, voal: “Cu cornu' năfrării mele, / Cu *petiaua* cea de jele” (Bârlea, 1924, II: 120). – Din *peteală*, *beteală* (Scriban, DLRM).

peteicăt, -ă, *peteicați*, -te, adj. (reg.) Legat, înfășurat: “Doauă oale *peteicate*” (Bilțiu, 1990: 299). – Din *peteică*.

peteică, *peteici*, s.f. (reg.) 1. Legătură de sfoară, laț, plasă în care se ducea la câmp oala cu mâncare: “Când începe descântecul [de preaurisită], fata sau feciorul trebuie să își pună pe cap o *peteică*. *Peteica* aceasta trebuie să fi fost furată de la o casă unde soții n-au fost adoși, adică n-au fost căsătoriți de două ori” (Corpus, 2004: 51). 2. Burtieră. – Din ucr. *petélika* (MDA).

peteriteán, -ă, *peteriteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Peteritea. 2. (Locuitor) din Peteritea. – Din n. top. *Peteritea* + suf. -*ean*.

peteriteáncă, *peteritence*, s.f. Femeie originară din localitatea Peteritea. Locuitoare din Peteritea. – Din *peteritean* + suf. -*că*.

petiă, s.f. v. *petea*.

pétre, (petri, pedri), prep. 1. Înaintea. 2. În fața. 3. Vizavi. 4. Lângă. 5. În dreptul: “Șede *petre* noi” = locuiește în apropierea noastră (Faiciuc, 2008: 245). – Din *pe* + *dri* / *tri*, *pre d(e)rept* (drept, diript), prin disimilarea lui *r* (Loșonți, 2001).

petrecănie, *petrecanii*, s.f. 1. Funeralii, înmormântare: “Există credința că, așa cum e în ziua *petrecaniei*, așa i-a fost și viața mortului” (Faiciuc, 2008: 324). 2. Praznic, ospăț funerar organizat de familia celui decedat și la care sunt invitați să participe neamuri, vecini, apropiați, prilej cu care se fac

danii, pomene: “Tăți nuntașii stau cu clopu-n cap, nime nu-l țâpă gios, c-apoi nu-i *petrecanie*” (Papahagi, 1925: 318). – Din *petrece* + suf. -*anie* (DEX, MDA).

petréce, *petrec*, v.t. 1. A conduce pe cineva. 2. A însoți alaiul funerar, a conduce un mort la groapă: “M-or plânge și m-or *petrece*”. 3. A păți ceva, a i se întâmpla ceva: “Multe răle-am *petrecut*” (Farcaș, 2009). 4. A îndura, a suferi: “Acolo [în deportare] am *petrecut foametea...*” (Grai. rom., 2000). – Lat. **pertraicere* (Șăineanu, DEX, MDA).

petreșteán, -ă, *petreșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Petrești (= Peteritea). 2. (Locuitor) din Petrești. – Din n. top. *Petrești* (numele vechi a loc. *Peteritea*, jud. Maram.) + suf. -*ean*.

petreșteáncă, *petreștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Petrești (= Peteritea). Locuitoare din Petrești. – Din *petreștean* + suf. -*că*.

petrován, -ă, *petroveni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Petrova. 2. (Locuitor) din Petrova. ■ (onom.) *Petrovan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Petrova* + suf. -*ean* (> -*an*).

petrovancă, *petrovence*, s.f. Femeie originară din localitatea Petrova. Locuitoare din Petrova. – Din *petrovan* + suf. -*că*.

pețălă, s.f. v. *pițulă* (“monedă”).

pi!, interj. (repetat) Exclamație cu care se cheamă puii. – Onomatopee.

picău, s.m. v. *picui*.

picioicăr, *picioicari*, *picioicare*, s.n.m. (reg.) 1. (s.n.) Teren cultivat cu cartofi. 2. (s.m.) Persoană care cultivă sau consumă mulți cartofi. ■ (onom.) *Picioicari*, poreclă pentru locuitorii din loc. Costeni. – Din *picioică* + suf. -*ar*.

picioică, *picioici*, s.f. (reg.) Cartof (*Solanum tuberosum* L.); corompei, cloșcă, baraboi, poame de pământ: “Am o groapă cu *picioici* / Și țoi da și tăie-on coș” (Bilțiu, 2006: 216). – Din magh.

pityoka (DEX, MDA).

picióciște, *piciociști*, s.f. (reg.) Teren cultivat cu cartofi; picioicar. – Din *picioică* + suf. *-iște*.

piciorág, *piciorage*, s.n. (reg.) Picior foarte lung. ■ (onom.) *Pt'iciorag*, poreclă în Giulești. – Din *picior* + suf. *-ag* (MDA).

piciorăș, adv. (reg.; în expr.) *A dormi piciorăș* = unul la piciorarele celui alt. – Din *picior* + suf. *-iș* (MDA).

piclău, s.m. v. *picui*.

piclu, s.n. (reg.; înv.) Făină de calitate; de grâu: "Fărină de ce' bună, de *piclu*" (Papahagi, 1925). – Din magh. *pitlett liszt* (Papahagi, 1925).

picúi, (*picău*, *piclău*), s.m. (arh.) Vârf ascuțit, pisc, deal țuguat, creastă. ■ (top.) *Picui*, deal în Oncești, Vadul Izei, Valea Stejarului și Suciul de Jos (Vișovan, 2008); *Piclău*, grui în Bârsana (Roșca, 2004). – Lat. **piculeus* (MDA).

picurúť, s.n. Puțin, un pic; piculeț. – Din *pic* "puțin" + suf. *-uruť*.

picúș, *picușuri*, s.n. (reg.) Marginea de la streășină. – Din *pic* + suf. *-uș* (MDA).

pieptár, *pieptare*, s.f. Piesă de port tradițională a femeilor, scurtă până la brâu, fără mâneci, din piele, cu blană înăuntru. ■ Se brodează pe toată suprafața cu ornamente florale, în culori vii, între care predomină roșul; broderia este presărată cu ținte metalice (Bănățeanu, 1965: 122). – Din *piept* + suf. *-ar* (DER, MDA).

pieritúrá, *pierituri*, s.f. (pop.) Om sau animal slab, lipsit de vlagă: "Cum mere el câtingan, pe malul Cosăului, vede oarece *pieritură* aproape de mal" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 248). – Din *peri* + suf. *-tură* (MDA).

pietritúrá, *pietrituri*, s.f. (reg.) Soclu de piatră la casele țărănești: "La început, temelia avea doar o *pietritură* de câteva rânduri de lespezi de piatră, locuința veche fiind așezată aproape de

pământ" (Faiciuc, 2008: 113). – Din *pietru* + suf. *-tură*.

piéz, *piezi*, s.m. (în.; în expr.) *A umbla în piez* = a umbla de la o casă la alta, de sărbători (Paști, Crăciun), după daruri, fără a interpreta poezie sau cântec: "Umblau în Joia Mare (de Paști) coconii în *piez*. Căpătau ouă, cârnați și o dărabă de slănină. Le dădeau și ouă nesfințite" (Bilțiu, 2009: 106). – Lat. *pēdem* (Pușcariu, după DER), care a dat în rom. *piez* "picior".

pigli, (*cigli*), s.n. (reg.) 1. În *pigli*, numele unui joc de copii asemănător cu țurca. 2. Băț folosit în acest joc. – Et. nec., cf. *piglui* "a călca, a netezi".

píhă, *pihe*, (*șpihă*), s.f. (reg.) 1. Puf (de pasăre). 2. Scamă. 3. Păr rar. – Din magh. *pihe* "scamă" (MDA).

pildí, *pildesc*, v.t. (în.) 1. A spune ceva pe ocolite, a vorbi în pilde. 2. A trage de limbă; a celui: "[Pintea] a avut o drăguță și aia l-a *pildit*, să-i spuie ce are el, de-i așa de viteaz" (Bilțiu, 1999: 425). – Din *pildui* "a exemplifica, a ilustra" (MDA).

pildít, *-ă*, *pildiți*, *-te*, adj. (în.) Celuit, amăgit. – Din *pildi*.

pílhă, *pilhe*, s.f. (reg.) Capăt de lemn gros pus sub călcâiul țapinei; tamoș. – Din ucr. *piliha* "butuc, căpătâi" (Gh. Pop, 1971).

pilhuí, *pilhuiesc*, v.t. A aduce pluta la mal (sau a o îndepărta de mal) cu ajutorul unui capăt de lemn (numit *pilhă*). – Probabil din *pilhă*.

pílúg, *piluge*, s.n. (reg.) Bucată de lemn, cu măciulie la fiecare capăt, cu care se pisează semințele: "Tu iei un *pilug*, îi zise unuia dintre căpetenii, și te duci la noapte la pat și-i tragi vreo două de-l faci harcea-parcea" (Bilțiu, 2007: 226). ■ Termen specific în Moldova. – Cf. *piuă* (DEX, MDA).

pímniță, *pimnițe*, s.f. (reg., înv.) 1. Pivniță; grotă, peșteră: "Acolo este ascunsă o *pimniță* plină cu bani de-a lui

Pintea” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 205). 2. Beci, închisoare. – Var. a lui *pivniță*.

pindiléu, (pendeleu), s.n. (reg.) Fustă de pânză albă, țesută din cânepă, cu dantelă în partea inferioară, purtată pe sub “fusta înflorată” și zadie. (Trans. și Maram.). – Din magh. *pendely* “cămașă lungă” (MDA).

ping, *pinguri*, s.n. (reg., înv.) Fotografie, poză: “Am fost în sat și m-am luat în *ping*” (Hovrea, 2016: 50). – Cf. *pingăli* “a vopsi, a picta”.

pingăli, *pingălesc*, (pingălui), v.t.r. (reg.) 1. A (se) vopsi. 2. A (se) mângăli. 3. A se găti, a se dichisi: “Pleacă-te și-o rujă-ț’ ie, / Cu ie te *pingăluie*” (Bilțiu, 2006: 162). 4. A (se) fotografia (în Maram. din dreapta Tisei). ■ În perioada interbelică, fotografiile erau alb-negru și erau retușate (pingălite) manual, în laborator, de către fotograf, cu creioane colorate și vopsele. – Din magh. *pingál(ni)* (Candrea, după DER; MDA).

pingălit, -ă, *pingăliți*, -te, (pingăluit), adj. (reg.) Pictat, vopsit: “De harnic și de-nflorit / Gândești că-i *pingăluit*” (Bârlea, 1924, I: 209). – Din *pingăli*.

pingăluí, v.t.r. v. *pingăli*.

pintenăș, *pintenași*, s.m. 1. (bot.) Plantă erbacee având frunze cu creștături adânci și flori de culoare albastră; nemțisor-de-câmp (*Dephinium* C.). 2. Motiv geometric pe țesături. – Din *pinten* + suf. -aș (Scriban, DEX, MDA).

pintenóg, -oagă, *pintenogi*, -oage, (pantanog), adj. (Cal) cu semn alb la piciorul drept; însemnat; cu pete albe în jurul gleznei: “Pă care-i badea călare, / *Pantanog* la trei picioare” (Bilțiu, 2006: 154). – Din sl. *pontonogŭ* (Scriban, DEX, MDA).

pintiliu, adj. (despre cai, vaci) Cu pete albe la pinteni: “Pă munții iștia pustii, / La vite *pintilii*” (Bilțiu, 1990: 120). – Probabil din *pinten*.

pintălúș, *pintăluși*, (pântăluș, pintăluș), s.m. (reg.) Cuțit rabatabil, cu una sau două lame; briceag: “...că bărbății umblă la ei cu cuțitaș, cu *pintăluș*” (Bilțiu, 1990: 298). (Trans. și Maram.). – Din magh. *penicilus* (MDA).

pipárcă, s.f. v. *pipercă*.

pipércă, *piperce*, (piparcă), s.f. (reg.) Ardei iute: “Italianii sînt tare aspri, cum e *piparca*” (Papahagi, 1925: 325). (Trans.). – Din magh. *paprika* (după piper) (DLRM).

pipiríg, s.m. (bot.) Plantă erbacee care crește pe malul apelor sau în locuri mlăștinoase (*Juncus effesus*); iarba-bivolului, părul-porcului, iarba-mlaștinei, spetează: “Leagănu-i din *pipirig*” (Bilțiu, 2007: 286). – Et. nec. (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *pipirig*, *pipiriga* (Bakos, 1982).

pirón, *piroane*, s.n. 1. Cui gros, țăruș. 2. (pl., fig.) Chinuri, necazuri. ■ (onom.) *Piron*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *pironŭ* (DEX, MDA); din ngr. *pironi* “cui” (Scriban, Șăineanu).

pironí, *pironesc*, v.t.r. 1. A bate, a fixa (în cuie). 2. A se chinui, a se necăji; a se supăra: “Că io n-am rost să trăiesc / Că numai mă *pironesc*” (Bilțiu, 1990: 348). – Din *piron* (DEX, MDA).

pironít, -ă, *pironiți*, -te, adj. 1. Bătut în cuie. 2. Chinuit. 3. Obosit. – Din *pironi*.

piróșcă, *piroște*, s.f. (reg.) Sarma: “...atunci fata de uriaș va aduce oala cu *piroște* la săpători...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 85). – Din rus. *pirožki*, ucr. *pyrižky* (DEX, MDA).

pirúlă, *pirule*, s.f. (reg.) Pastilă, medicament. – Cf. *pilulă* (MDA).

pisălogí, *pisălogesc*, v.t. A bate la cap pe cineva: “Și moșul, cum [baba] îl tot necăjea și îl *pisălogea* într-una și nu-l mai slăbea cu luatul la rost, i-a spus...” (Bilțiu, 1999: 410). – Din *pisălog* (DEX, MDA).

piscăli, *piscălesc*, v.t.r. (reg.) 1. A se murdări. 2. A face ceva migălos. –

Din magh. *piszkól* “a se murdări” (MDA).

piscoș, -ă, adj. (reg.) Murdar, nespălat, mânjit. (Trans., Maram.). – Din magh. *piszkos* “murdar” (MDA).

piscuî, *piscuiesc*, v.i. 1. A emite sunete stridente; a zbiera, a țipa; a cânta. 2. A vorbi mărunț, cu glas subțire. 3. A piui: “Ce din brâie-o *piscuî*, / Pă mine m-o auzât” (Bilțiu, 1990: 195). – Din *pisc* “cioc de pasăre” + suf. -*ui* (DEX, MDA).

pisóc, *pisocuri*, s.n. (reg.) Nămol cu pietricele; noroi, t'ină. ■ (onom.) *Pisoc*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *pysok* (MDA).

pistritură, *pistrituri*, s.f. (reg.) Broderie, cusătură, ornament. – (*Îm*)*pistri* + suf. -*tură* (MDA).

pistrúi, *pistruie*, adj. (Oaie) albă cu puncte roșii (sau negre) pe obraz: “Și cum muntele îl suie / Zbieră oaia cea *pistruie*” (Lenghel, 1962: 235). ■ (top.) *Pistruia*, pârâu ce izvorește din Munții Igrișului și se varsă în Firiza, în amonte de lacul de acumulare. – Din *pistru* “pătat” + suf. -*ui* (DEX, MDA).

pișcár, *pișcari*, s.m. Țipar (*Cobitis fossilis*). ■ (onom.) *Pișcari*, poreclă pentru locuitorii din Ulmeni. – Din rus. *piškari* “obleț”, scr. *piškor* (Scriban); cf. *chișcar* (MDA).

pișpirél, *pișpirei*, s.m. (reg.) Persoană mică de statură, slabă. – Cf. *pișpirică*.

pișpúc, s.m. (reg.) Episcop catolic. ■ (top.) *Ulița lui Pișpuc*, în Săliștea de Sus (Vișovan, 2005). – Cf. magh. *püspök* “episcop”.

pitác, s.m. v. pătac (“monedă austriacă”).

pitalágă, *pitalage*, (dial. pt'itălagă), s.f. Prepeliță; tăptălagă. – Cf. *pitpalacă*, *pitpalac* “prepeliță”.

pită, *pite*, (dial. pt'ită), s.f. Pâine. ■ Mai demult, se făcea din făină de mălai, din cereale amestecate și mai rar din grâu: “Zăcă bătrânii: «măi, sămănați

orz, săcară, să aveți ș-on ptic de *pită* mai bună»; când ai avut *pită* de săcară, ai fost domn. (...) Sămănam hrișcă și săcară și orz și mestecam cu mălai și facem *pită*; era mai bună dacă erau amestecate” (Memoria, 2004: 39). – Din bg. *pita* (Conev, după DER; DEX, MDA); din ngr. *pita* (MDA), tc. *pite* (Miklosich, după DER); din alb. *pitë* (Meyer, după DER), srb. *pita* (Vasmer, după DER). ■ Cuv. rom. > magh. *pita* (Bakos, 1982).

pitiș, s.m. Pițigoi. ■ (onom.) *Pitiș*, *Pitis*, nume de familie frecvent în zona Lăpuș. – Din *piti* “a (se) ascunde” + suf. -*iș* (Șăineanu, Scriban, MDA).

pititel, *pititea*, adj. (reg.) Mărunțel, scund, mic: “Și toți cuhenii o zinit să-l vadă, cu mic, cu mare, până la pruncii cei *pititei*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 241). (Trans., Maram.). – Din *pitic* contaminat cu *mititel* (Scriban, MDA).

pititióc, -oacă, adj. (reg.) Mic, scund: “Care prunc n-are noroc, / Să moară de *pititióc*” (Papahagi, 1925: 186). (Maram.). – Din *pititel* (MDA).

pitói, *pitoaie*, (dial. pt'itoi), s.n. 1. Pită mare. 2. (reg.) Specie de ciuperci comestibile; hribe bune: “Acolo, la pădurea Libotinului, a umblat mama, când era tânără, după *pitoi*” (Bilțiu, 1999: 403). – Din *pită* “pâine” + suf. -*oi* (DEX, MDA).

pită, *pițe*, s.f. (reg.) 1. Piele. 2. Bucată de carne friptă sau prăjită. (Banat, Trans., Maram.). – Et. nec. (MDA).

pițiană, *pițiene*, s.f. (reg.) 1. Frunze de porumb; pănușă. 2. Băutură alcoolică din boabe de porumb: “Cei de la țară sunt mai câștigați, deoarece litrul de *pițiană*, o otravă lentă, dar sigură, se vinde cu șase sau șapte lei litrul”. ■ Termen atestat preponderent în Maram. și în câteva localități din județele limitrofe (ALR, 1956: 97). – Cf. magh. *picijány* “frunze de porumb” (MDA). ■ “Din discuțiile pe care le-am avut cu

buni vorbitori de limba maghiară, termenul *picijany*, la care face trimitere DLR, nu este cunoscut. Credem că aici avem de a face cu *picilany* “fetiță”, care a fost transcris greșit de DLR” (Farcaș, 2009: 104, la note).

pițigá, pițig, v.t. 1. A ciupi, a pișca. 2. A înțepa. ■ Exclusiv în Maram. și Crișana (ALR, 1938, h. 134); termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Et. nec. (MDA).

pițigát, -ă, pițigați, -te, adj. Ciupit. – Din *pițiga*.

pițigúș, pițiguși, (pitiș), s.m. Pasăre mică și vioaie, cu pene galbene pe pânțele; pițigoi (*Panus major*). ■ (onom.) *Pițiguși*, poreclă pentru locuitorii din Finteușul Mare și Lăpușul Românesc. – Din *pițig(oi)* + suf. *-uș* (Scriban, DEX, MDA).

pițos, -oasă, pițoși, -oase, adj. Cărnos. – Din *piță* + suf. *-os*.

pițulă, pițule, (pețălă), s.f. Monedă care circula în Trans. în timpul Imperiului austro-ungar, echivalentă cu 10 creițari: “Găina nu mi-o plătești? / Aripa cu *pițula*, / Clonțu plătește suta” (Bilțiu, 1990: 131). – Din magh. *picula* (Scriban, DEX, MDA).

pivă, pive, s.f. (reg., înv.) Piuă. – Var. a lui *piuă* (MDA).

pizmăș, pizmași, s.m. 1. Dușman, opozant: “Și așa întreaga ziua, / *Pizmașul* ținea una, / Iar dacă venea seara, / Din tunuri mai înceta” (Bilțiu, 2006: 127). 2. Invidios. – Din *pizmă* + suf. *-aș* (Scriban, DEX, MDA).

placă, interj. (în.) Formulă de politețe cu sensul de “poftim”, “vă rog”: “Preot român? Mă bucur. *Placă* a ședea” (Koman, 1937: 11); “Gata-i cina, sărac mare? / Gata, gata pă puțân, / *Placă-vă* că o-mpărțăm” (Papahagi, 1925: 237); “*Placă*, domnișorule, de mai scrie alta” (Papahagi, 1925: 322). ■ “Maramureșeanul întrebuințează foarte curent imperativul *placă*, drept termen de politețe, care este echivalent cu

poftim, cu *s'il vous plaît*; soldaților, ca și ofițerilor români, originari din vechiul regat, părându-le exotic acest *placă*, au început să batjocorească pe locuitori, pe care, la orice întrebare, îi întâmpinau cu *placă*, spus ca un fel de «bună ziua»: «ce mai faci, măi *placă?*». Maramureșenii, socotind că armata eliberatoare are și un grai mai curat, mai nobil, și de vreme ce acest sarcasm era întărit și de autoritatea galoanelor ofițerești, a început să renunțe la acest latinism așa de expresiv, întrebuintând pe alocuri prozaicul *poftim*” (Papahagi, 1925: 131). ■ Semnalat, la începutul sec. XXI, în Maram. din dreapta Tisei. – Formă prescurtată din *placă-vă!* (Frățilă).

plái, plaiuri, s.n. Drum de munte, potecă; “cărare în pădure, pe care se poate merge și cu carul” (Giulești); “cărare pe munte, pe care se poate merge numai cu piciorul sau cu calul” (Vadul Izei); “cărare la munte” (Oncești); “o cărare care duce la munte să nume *plai*” (ALRRM, 1973: 673). – Din lat. **plagijs* (DLRM); din sl. *plai* (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *pláj* (Bakos, 1982), ucr. *plaj* (Miklosich, Candrea, după DER).

pláinic, -ă, plainici, -e, adj. (în.) Liniștit, calm, nepăsător. ■ (top.) *Plainic*, cătun în Repedea. – Et. nec. (MDA); cf. rus. *plávnyĩ* “curgător; docil” (Scriban).

plaiváz, s.n. v. plăivais.

plancáci, (plencaci), s.n. (reg.) Secure mai mare decât barda, cu lamă dublă, folosită de tâmplari la fasonarea lemnului groase: “*Plencaci* se zice la o bardă mai mare, pentru cioplit grinzi. Se poate folosi și pe partea stângă și pe cea dreaptă” (ALRRM, 1997, h. 999). – Din ucr. *planka* (MDA).

pláncă, plănci, s.f. (reg.) Uluc simplu, construit pe o răpă; scoc. – Din germ. *Planke* “scândură” (Gh, Pop, 1871); ucr. *planka*.

plantică, *plantici*, (plăntică), s.f. (reg.) 1. Panglică, betea: "Le puneau la t'emători *plantici* în piept" (Crâncău, 2013); "*Planticuță*-n tri culori, / Să trăiț, măi chemători" (Bilțiu, 2015: 201). 2. Fâșie subțire și îngustă de țesătură de bumbac (pe care fetele o poartă în păr). – Din scr. *pantlika*, cf. magh. *pántlika* (Scriban); cf. *panglică* (MDA).

plăsă, *plase*, s.f. (înv.) Subdiviziune a comitatului (= județ), condusă de un pretor; subprefectură. – Din sl. *plasa* "bandă, fâșie" (DEX, MDA).

plăscă, s.f. (reg.) Acoperiș într-o apă (la lemnării sau colibe): "Coliba este construită dintr-o *plăscă* de draniță pusă pe un suport de doi stâlpi și pe pământ" (Faiciuc, 2008: 134). – Din ucr. *plask* (MDA).

plaz, *plazuri*, s.n. (la plugurile de lemn) Talpa plugului ce se îmbină cu brăzdarul: "Mni s'o rupt *plazu* și bârsa" (Țiplea, 1906: 493). – Din bg., srb. *plaz* (Șăineanu, DEX, MDA).

plăibáz, s.n. v. plăivaís.

plăiút, *plăiúuri*, s.n. Drum de munte. ■ (top.) *Plăiút*, succesiune de dealuri situate între Vaser-Iza-Rona și Valea Spinului, în depresiunea Maramureșului; *Plăiút*, vf. (727 m); *Plăiút*, localitate în Maram. din dreapta Tisei. – Din *plai* + suf. -*uț*.

plăiváís, *plăivasuri*, (plăibaz, plaivaz, ploibaz), s.n. (reg.; înv.) Instrument de scris; creion. ■ Exclusiv în nord-vestul țării. – Din germ. *Bleiweiß* "alb de plumb; ceruză" (MDA); din magh. *plajbász* (MDA).

plăntică, s.f. v. plantică.

plăzuí, *plăzuiesc*, v.i. A prezice, a anticipa un eveniment: "Aiesta *plăzuie* a maistăr de căși" (Hovrea, 2016: 5). – Din *plaz* "anunțare, revelație" (Scriban, MDA).

plăzuít, -ă, *plăzuíți*, -te, adj. Prezis. – Din *plăzuí*.

plânsoáre, *plânsori*, s.f. (reg., înv.) Plângere; lăcrămație: "...ca să cerce-

teze *plânsoarea* nobililor din Kerepecz în contra ducelui Podoliei, Theodor, comitelui din Beregh" (Mihaly, 1900: 187; dipl. 80). – Din *plâns* "tânguire" + suf. -*oare* (MDA).

pleáznă, *plezne*, s.f. Bășici pe piele, pline cu apă. – Din *plesni* (MDA).

plebánuș, *plebanuși*, s.m. (reg., înv.) Enoriaș catolic. ■ O însemnare pe o carte bisericească (din 1786) este semnată "Teodorus Roșca *plebanuș*" (Bârlea, 1909: 150). – Din magh. *plébanos* (MDA).

plecá, *plec*, v.r. (reg.) A se apleca: "Atunci Dumnezeu nu mai zise nimic, ci să *plecă* el binișor și luă bucata de fier și o puse în jeb" (Bilțiu, 1999: 361). – Var. a lui *apleca* "a se înclina pentru a lua ceva de jos".

plecát, -ă, *plecați*, -te, adj. (reg.) Aplecat. – Din *pleca*.

pledí, *pledesc*, (plezi, plivi), v.t. (reg.) A curăța de buruiene o cultură agricolă; a prăși: "L-am *plezit* și l-am udat, / A ta parte s-o uscat" (Calendar, 1980: 84). – Et. nec.

pledít, -ă, *pledíți*, -te, adj. (ref. la un teren agricol) Curățat de buruieni. – Din *pledí*.

plehár, s.m. v. plevár ("tinichigiu").

plencáci, s.n. v. plancaci.

pleoștí, *pleoștesc*, v.r. 1. A se turti, a se lăsa în jos. 2. A se dezumfla. – Din sl. *pljoštiti* "a turti" (Scriban, DEX, MDA).

pleoștít, -ă, *pleoștíți*, -te, adj. Lăsat într-o parte, teșit, turtit. – Din *pleoștí*.

pleș, *pleașă*, (pleșâv, pleșuv, pleșug), adj. Fără păr pe cap;chel. ■ (onom.) *Pleș(u)*, *Pleșa*, nume de familie frecvent în zona leud. – Din sl. *plěsī* (Scriban, DEX, MDA).

pléscă, s.f. 1. Chelie, goliciune. 2. (prin exten.) Lipsit de vegetație. ■ (top.) *Pleșca Mare*, vf. (1.292 m) situat în Munții Igrișului; *Pleșcioara*, deal (806 m) la nord de Baia Mare; *Pleșca*, deal în Bocicoiel, Bogdan-Vodă, Rozavlea,

Băiuț, Groșii Țibleșului, Lăpușul Românesc. ■ (onom.) *Pleșca(n)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *pleș* “chel” (MDA).

pleteăncă, *pletenci*, s.f. (reg.) Fir de lână sau panglică împletită în părul fetelor. – Din *pleată* + suf. *-eancă* (DLRM, MDA).

pléu, *pleuri*, (plev), s.n. (reg.) 1. Măsură pentru lichide, egală cu 100 ml: “Două *pleuri* de pălincă” (Grai. rom., 2000); sau un sfert de litru. 2. Cană de tinichea. 3. Metal: “L-ai pus într-o lingură de *pleu...*” (Maram. de Nord). – Din magh. *pléh*, srb. *pleh* (DEX, MDA).

plév, s.n. v. pleu.

plevái, s.n. (reg.) Lopățiță de amestecat urda. – Probabil din *plev* + suf. *-ai*.

plevár, *plevari*, (pleuar, blehar), s.m. (reg.; inv.) Tinichigiu. – Din *plev* + suf. *-ar* (MDA).

plisă, *plise*, s.f. 1. Apă adâncă: “Cu un prânicuț de tisă, / Unde-a si mai mândră *plisă*” (Papahagi, 1925: 226). 2. (fig.) Necaz, durere: “Dară că tăte tăt așe rămân: în *plisă* am fo, în *plisă* rămânem, nu ne-o adus mare bine” (Papahagi, 1925: 326). – Din ucr. *pléso* (Scriban, MDA).

plohúz, *plohuze*, s.n. (reg.) Împletitură de nuiele care se pune între buciulul roții și cuiul osiei de la car. – Et. nec. (MDA).

ploibáz, s.n. v. plăivais.

ploiér, *ploiere*, s.n. (reg.) Umbrelă. – Din *ploaie* + suf. *-ar* (DEX, MDA).

plopiș, *plopișuri*, s.n. Pădure de plop. ■ (top.) *Plopiș*, sat aparținător de com. Șișești, zona Chioar. – Din *plop* + suf. *-iș* (DEX, MDA).

plopișeán, -ă, *plopișeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Plopiș. 2. (Locuitor) din Plopiș. ■ (onom.) *Plopișan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Plopiș* + suf. *-ean*.

plopișeăncă, *plopișence*, s.f. Fe-

meie originară din localitatea Plopiș. Locuitoare din Plopiș. – Din *plopișean* + suf. *-că*.

plomán, *plománi*, (plumân; plomână, s.f.), s.m. (dial.) 1. Plămân. ■ La mijlocul sec. al XX-lea, în Maram. Istoric, se foloseau invariabil formele *plumân* (în satele de pe văile Izei și Vișeu) sau *plomân* (pe Mara, până în Rona și Săpânța) (ALRRM, 1969, h. 104). 2. (fig.) Plămânul mării = lac: “Acolo-i o *plomână* de mare (= ochi de mare; tău adânc, n.n.). Dacă beau apă de acolo așa s-au îngrășat toți de plesneau în pânțele...” (Bilțiu, 1999: 77). – Var. a lui *plămân* (DEX); lat. *pulmo*, *-nem*, cu metateza lui / (Pușcariu).

plot, *ploturi*, s.n. Crestătură adâncă, de formă pătrată, cioplită spre capătul unei bârne, pentru îmbinarea cununilor unei construcții. – Cf. *plot* “placă turnantă la încrucișarea unei căi ferate de mină”.

plumán, s.m. v. plomân.

plúmână, *plumâne*, s.f. 1. Plantă erbacee cu frunze compuse din trei foliole și cu flori roz; trifoiște; plumânea. 2. Plantă erbacee cu flori roșii, violete sau roz, albe; plămânăriță (*Pulmonaria officinalis*); cuscrișor. ■ (top.) *Tău cu Plumână*, lac în Dragomirești: “Credem că *plumâna* din structura acestei denumiri (*Tăul cu Plumână*) trebuie să fie numele popular al nufărului (*Nuphar luteum*). Există plante cu nume asemănătoare: plumâneaua, plumânărică etc.” (Vișovan, 2005: 340). – Din *plămân* (MDA).

plumb, *plumbi*, s.m. Glonț, alicie: “În șiragu' dinainte, / Unde mărg *plumbii* fierbinte” (Bilțiu, 2006: 121). – Lat. *plumbum* (DEX, MDA).

plugări, *plugăresc*, v.i. (inv.) A ara pământul cu plugul: “...au fost vreme bună primăvara și au *plugărit* oamenii, apoi au ninsu pe la sfântul George...”

(Socolan, 2005: 325; doc. din 1804). – Din *plugar* (DEX, MDA).

plugărit, -ă, *plugăriți*, -te, adj. (înv.) Arat. – Din *plugări*.

poără, s.f. (înv.) 1. Dezacord, discordie, neînțelegere; ceartă, vrajbă. 2. (în expr.) *În poară* (cu cineva) = a se împotrivi (cuiva), a face opoziție; a se contrazice cu cineva, a se certa: "Pune-te cu moartea-n *poară* / Și-nc-o dată te mai scoală" (Lenghel, 1985: t. 222). – Din sl. *pōra* "violență, ceartă" (Scriban, DEX, MDA).

poc, *pocuri*, s.n. (reg.) Pachet, colet; paclă. – Din germ. *Pack* "pachet", it. *pacco* "pachet", magh. *pakk* (MDA).

pócâș, adj. (reg.) 1. Sașiu. 2. Chior; care vede cu un singur ochi; termen de ocară. 3. "Am întânit acest cuvânt în satul Mănăstirea și cu sensul *șchiop*, utilizat, în general, cu referire la cai" (Farcaș, 2009: 126). – Din magh. *pókos* (Farcaș, 2009).

pocéală, s.f. v. pocitură.

pocí, *pocesc*, v.t. 1. A strâmba. 2. A desfigura. 3. A deochea. 4. A supune pe cineva la vrăji. – Din *potcă* (DEX, MDA).

pocinóg, *pocinoage*, s.n. (reg.) Început de bun augur: "Femeia pune în straiță ce mai mare nucă, cel mai mare colac, cel mai mare măr. Când le bagă-n straiță, femeia spune: *Pocinog* dintâie, / Tăt așe să fie" (Bilțiu, 2009: 62; vol. II). – Din sl. *počinŭkŭ* "început" (Conev, după DER; DEX).

pociréi, s.m., pl. v. pocireș.

pocirés, (pocirei), s.m., pl. (reg.) 1. Copăcei. 2. Puiți ce cresc sălbatic în preajma pomilor fructiferi. 3. Tulpini (de orz, grâu, secară etc.) retezate prin secerare, rămase cu rădăcina în pământ, pe câmp. – Et. nec.

pocít, -ă, *pociți*, -te, adj. 1. Strâmbat. 2. Desfigurat. 3. Urât, respingător. 4. Caraghios. – Din *poci*.

pocitoăre, *pocitori*, s.f. (mit.) Ființă supranaturală din categoria ielelor, care

pocesc fețele oamenilor: "*Pocitori* cu *pocitoare*, / Deochetori cu deochetoare" (Papahagi, 1925: 284). – Din *poci* "a desfigura, a sluți" + suf. -toare (MDA).

pocitóc, *pocitoci*, s.m. (reg.; bot.) Acul-pământului, ferigea-vânăță, părul-Maicii Domnului (*Asplenium trichomanes* L.). – Din *pocít* + suf. -oc (MDA).

pocitúră, *pocituri*, (poceală), s.f. 1. (med.) Congestie cerebrală; paralizie facială; epilepsie. 2. Om urât. 3. Pocitanie. – Din *poci* "a desfigura, a sluți" + suf. -tură (DEX, MDA).

pociúmp, *pociumpi*, (pociumb), s.m. Țăruș, par, stâlp: "Și-am legat-o de un *pociumb*, la hăitaș" (Bilțiu, 1999: 139). – Cf. *ciomp* (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *pocsumb* (Bakos, 1982).

poclúi, *pocluiesc*, (pocoli), v.i. (reg.; înv.) 1. A sta în loc, a se liniști, a se stâmpăra. 2. A avea stare, a încăpea: "Să nu poată *poclui* / Până la mine-a zini" (Memoria, 2001: 36). – Din magh. *pakol* (MDA).

podă, v.r. (reg.; înv.) A se obișnui cu un lucru, a se deprinde; a se cunți. (Maram.). – Din *po-* + *da* (MDA).

podán, s.n. v. podanc.

podánc, *podenci*, (podancă, podan), s.n. Terasă, loc neted într-o zonă deluroasă. ■ (top.) *Podenci*, platou în Suciul de Sus; *Podanc*, șes, platou în Lăpușul Românesc și Răzoare; *Podeancul cel Mare*, platou în Rogoz. ■ "În zonă este încă viu apelativul *podancă*, cu sensul de terasă. Apelativ rar" (Vișovan, 2008: 202-203). – Din *pod* "platformă" + suf. -anc.

podát, -ă, *podați*, -te, adj. (reg.; înv.) Obișnuit, deprins. – Din *poda*.

poderéi, *podereie*, (podirei), s.n. Podiș, platou. ■ Top. în Costeni, Cufoaia, Cupșeni, Groape, Larga, Libotin (Vișovan, 2008: 203); podiș în Bârsana. – Din *pod* (MDA).

podhórniță, *podhornițe*, s.f. (reg.) Partea de jos a jugului de care se sprijină gâtul animalelor (cai, vaci, boi);

policioară. – Din ucr. dial. *podgornița* (Scriban, MDA).

podinác, s.n. (reg.) Podiș, loc drept, platou. ■ (top.) *Podinac*, cătun contopit cu Borșa. – Din *podină* + suf. -ac, cf. *podanc* “terasă, loc neted într-o zonă deluroasă” (Loșonți, 2000: 210).

pódină, *podini*, s.f. 1. Suport pe care se clădește clăia de fân, realizat de obicei din crengi; pat, pod. 2. Podiș. 3. Strat de fructe măcinate ridicat la suprafața butoiului în timpul fermentației. 4. (în expr.) A avea *podină* = a moșteni avere, a proveni dintr-o familie cu stare materială bună. ■ (onom.) *Podină*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *podyna*, rus., srb. *podina* “bază, temelie” (Scriban, MDA).

podiréi, s.n. v. poderei.

podisór, *podisori*, s.m. Mobilier fixat pe perete (pentru a economisi spațiul din interiorul locuinței). ■ “Este un dulap mic, format dintr-un cadru de lemn cu una sau două polițe la mijloc, închis cu uși prinse în țâțâni sau balamale de fier” (Stoica, Pop, 1984: 50). – Din *pod* + suf. -ișor (DEX, MDA).

podláš, s.n. (reg.) Podea, *podină* de lemn pe care se așază fânul în oboroc. – Din magh. *padlás* “podul casei” (MDA).

podóimă, *podoime*, s.f. (reg.) Lemnul pe care stă capătul de jos al fusului care învârtește piatra alergătoare la moara de apă; grindă, punte. – Din ucr. dial. *podoïma* (MDA).

podút, *poduturi*, s.n. Podeț. – Din *pod* + suf. -ut (DEX, MDA).

pogáce, s.f. (reg.) 1. Turtă din semințe de floarea-soarelui sau de bostan (din care s-a extras uleiul), folosită ca hrană la animale. 2. Turtă coaptă în spuză, făcută din mămligă, “în care se pune și aiu” (Papahagi, 1925): “Cocoana o făcut foc și i-o făcut tri *pogácele* de mălai pă șpori, cum era atunci” (Bilțiu, 2007: 53). 3. Turtă din aluat, coaptă pe plită. ■ (onom.)

Pogăcean, *Pogăciaș*, *Pogăceș*, nume de familie (nobilă) din Hideaga. – Din srb. *pogača* (Șăineanu, Scriban, DEX), magh. *pogácsa* “turtă dulce” (DEX, MDA), germ. dial. *Pogatsche* (DEX, MDA).

pogán, -ă, *pogani*, -e, adj. (reg.) 1. Mare, voinic: “Și cum s-o uitat, o văzut alt zmau și mai mare și *pogan*” (Bilțiu, 2007: 60). 2. Puternic: “Și unde nu se pornește un vânt, de era să ne ridice și pe noi și oile și coliba, pe toți, așa era de mare și de *pogan*” (Bilțiu, 1999: 186). – Din sl. *poganŭ*, magh. *pogány* (DEX, MDA).

pogârjit, -ă, *pogârjiți*, -te, (pogârșit), adj. (reg.) 1. Slăbănog, pipernicit. 2. Pricăjit, amărât. 3. Supărat: “Da' nănașu-i *pogârșit*, / N-are bani de dohănit” (Antologie, 1980: 178). 4. Avar, zgârcit. – Cf. *ogârjit* (Scriban, MDA).

pogmătă, (*pmată*), s.f. (reg.) 1. Cele două ațe cu care se leagă cămașa la gât. 2. Partea brodată de la gura cămășii femeiești. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *pmată*, cu sensul de “manșetă simplă sau având cusături la încrețitura mânecii unei cămăși” și “bentiță la pieptul cămășii de unde pornesc încrețiturile”. – Cf. *pomneată*, *pomană* (MDA).

pogór, *pogoruri*, s.n. Coborâre. ■ (top.) *Pogor*, arătură în Slătioara. – Cf. *pogorî* (MDA).

pogorâre, *pogorâri*, s.f. Coborâre. – Din *pogorî*.

pogorî, *pogor*, v.i.t., r. - A (se) coborî, a (se) da jos. – Din vsl. *po-gorî* “în jos, la vale” (Scriban).

pogorât, -ă, *pogorâți*, -te, adj. Coborât. – Din *pogorî*.

poienár, -ă, *poienari*, -e, (poienăș), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Poiana. 2. (Locuitor) din Poiana. ■ În Maram. sunt mai multe localități cu acest nume: Poiana Botizii, Poienile de sub Munte, Poienile Izei. ■

(onom.) *Poienar(u)*, *Poienăș*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Poiana* + suf. -ar.

poienăș, s.m.f., adj. v. poienar.

poivă, *poive*, s.f. (reg.) 1. Pânza cu care se acoperă comarnicul de la stână. 2. Pânză impermeabilă, prelată, foaie de cort. 3. Mușama. – Din magh. *ponyva* “pânză groasă” (MDA).

pojărnită, *pojărnițe*, (pojarniță, prozornică), s.f. (bot.) Sunătoare; iarba-frigurilor, floare-de-fân, drobișor (*Hyperricum perforatum* L.). ■ (med. pop.) La dureri de stomac, boli de ficat, de rinichi, eczeme, pojar. – Din *pojar* “rujeolă” + suf. -niță (Scriban, MDA).

pojmotóc, *pojmoace*, (poșmoc, poșmag, pojmotoc, pozmotoc), s.n. (reg.) 1. Ghemotoc. 2. O mână de fân îndoită și folosită pe post de dop: “A astupat olul cu un *poșmag* de fân” (Lenghel, 1979: 205). 3. Mănunchi, buchet. – Et. nec. (MDA).

pojmotóc, s.n. v. pojmotoc.

pol, *poli*, s.m. Monedă în valoare de 20 de lei. ■ Numele mai multor monede rusești și franțuzești (de aur) care au circulat și în țările române; napoleon. – Din rus. *pol* (DEX, MDA).

poléc, s.m. v. poliec.

polécră, s.f. v. policră.

policándru, *policandre*, s.n. Candelabru cu mai mult brațe: “...și au ramas 12 florinți și i-au dat în *policandru*” (Bârlea, 1909: 39; doc. din 1794). – Din ngr. *polikándelon* “cu mai multe lumini” (Scriban, DEX).

polichím, s.n. v. polochim.

policră, (polecră), s.f. (dial.) Poreclă; ciufulitură: “Moisenii sînt gîlcoi, așa li-i *policra*” (Papahagi, 1925); “La noi, tâte satele au câte o *polecră* (Idem: 315). – Din *poreclă*.

poliéc, *polieci*, (poliac, polec), s.m. (reg.) Polonez. – Din sl. *poljakŭ*, cf. srb., vsl., rus. *poljak*.

polobóc, *poloboace*, s.n. Butoi, bute: “Ieși, ursăt, din *poloboc*, / C-om

mere și noi la joc” (Memoria, 2001: 17). – Din bg. *polobok* (Conev, după DER), cf. rus. *polubočka* “jumătate de butoi” (Tiktin, după DER); din ucr. *polubok* (MDA).

polóc, *poloace*, s.n. (reg.) Placă de azbociment folosită la acoperirea caseilor; eternit, țiglă, cirip, draniță, șindrilă. – Din rus. *polog* (MDA).

polochím, (polichim), s.n. Sol argilos, cu acțiune neutralizantă; morjă: “Atât la Șurdești, cât și la Cetățele, Desești și Bontăieni [zona Chioar], oamenii munceau din greu, toată iarna, să scoată *polochimul* și să-l împrăștie pe holde. Fără el, solul nu rodea” (Chiș Șter, 1979). – Et. nec. (MDA).

pológ, s.n. (reg.) Iarbă cosită și uscată, gata de adunat în claie: “Pentru tine, mândră, hăi, / Am *polog* din nouă clăi” (Bârlea, 1924, I: 295). – Din bg., srb. *polog* “cuib” (DEX, MDA).

polosát, -ă, *polosați*, -te, adj. (despre țesături) În dungi, dungat. – Din **polosa*.

pománă, *pomene*, s.f. 1. Dar, danie, ofrandă adusă / făcută cuiva și servind, potrivit moralei creștine, la iertarea păcatelor; milostenie, binefacere. 2. (în expr.) A-și face *pomană* = a ajuta pe cineva, a face bine cuiva, a ierta pe cineva: “Bucălaie, năzdrăvană / Tu de mine fă-ți *pomană*” (Lenghel, 1962: 235-236). 3. (în expr.) De *pomană* = ieftin, aproape gratis: “O vândut vaca de *pomană*” (Faiciuc, 2008: 245). – Din sl. *poměňŭ* “memorie, aducere aminte” (Scriban, DEX). ■ Cuv. rom. > magh. *pomána* (Bakos, 1982).

pomátă, s.f. v. pogmată.

pomărie, *pomării*, s.f. Teren cultivat cu pomi fructiferi; livadă: “...pântru ce-s mulți pomi acolo, multă *pomărie*” (Papahagi, 1925: 316). – Din *poamă* + suf. -ărie (Scriban, MDA).

pomătău, *pomătauă*, (pomătuf), s.n. (reg.) Unealtă cu care fierarul stropește flacăra cărbunilor când înroșește fierul;

șterț, pământuf, pomoceu. – Var. a lui *pământuf* sau din vsl. *pometŭ* “mătură” (Scriban).

pomélnic, *pomelnice*, s.n. 1. Listă cu numele persoanelor (în viață sau decedate) pe care le pomenește preotul în timpul slujbelor. 2. Listă sau enumerare lungă de nume: “Și apoi, terminând cu povestea zânelor, începe *pomelnicul* a zeci și sute de ciobănei pe care i-a nenorocit și omorât Fata Pădurii” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 202). – Din vsl. *pomēninikŭ* “înmormântare” (Scriban, DEX, MDA), cu disimilarea n-n > l-n, apropiat și de derivatele în -*elnic* (cf. îndoielnic, vremelnic etc.) (Frățilă).

pominóc, s.n. (reg.) Cadou de nuntă: “De când m-am creștinat cu măta, m-am apucat și am doborât cele mai multe stele de pe cer, să îi fac un *pominoc* de nuntă” (Bilțiu, 1994: 274). ■ “Țuică și colaci împlețiți și împodobiți cu frunze de stejar, cu flori și păsări din aluat, mai nou și dulciuri: daruri la nuntă” (Faiciuc, 1998: 125). – Din vsl. *pomninokŭ* (Scriban, MDA).

pomitíc, adj. (reg.) 1. Pom mic. 2. (Om) de statură mică, scund: “Da-i mai bine așe decât să sie ié mare și el un *pomitíc*” (Memoria, 2001: 23). – Probabil din *pom* + *mic* sau *pitic*.

pomnór, *pomnoare*, s.n. (reg.) Scaun mic, fără spătar, folosit de păcurarii care mulg oile: “Mulgătorii iau loc pe *pomnoarele* de lângă strungi...” (Georgeoni, 1936: 57). – Cf. *podmol* (MDA).

pomnițár, *pomnițari*, s.m. Dud. (Maram., Oaș și nordul Trans.). – Din *pomniță* “dudă” + suf. -ar (MDA).

pomniță, *pomnițe*, s.f. 1. Căpșună (*Fragaria moschata*). 2. Fragă, frăguță (*Fragaria vesca*). ■ (med. pop.) Adjuvant în tratamentul diabetului. 3. Dudă (fructul arborelui *Morus alba* L. sau *Morus nigra* L.). – Var. a lui *pomiță* (MDA).

pomocéu, *pomocei*, s.m. (reg.) Pământuf. – Din magh. *pemecs*, *pamacs* “pensulă”.

pomóci, s.m. (reg.) Unealtă cu care fierarul stropește para cărbunilor când înroșește fierul, praftură; pământuh. – Din magh. *pamacs* “pământuf” (MDA).

pond, *ponduri*, s.n. Greutate, masă, povară: “...erau îndrumați să pună cel mai mare *pond* pe creșterea religioasă a tinerimii școlare” (Tit Bud, după Câmpeanu, 2016: 34). – Lat. *pondus* (MDA).

póndiolă, *pondiole*, s.f. (reg.) 1. Capot. 2. Partea de jos a rochiei. – Din magh. *pongyola* “capot”.

ponc, *ponci*, *ponce*, s.f. (reg.) 1. Ceartă, neînțelegere, discordie. 2. (în expr.) În *ponce* = împotriva, contradictoriu; a *grăi în ponce* = a vorbi în batjocură, a lua peste picior pe cineva, a glumi pe seama cuiva: “Cu murgul venind în copce, / Cu mine grăind în *ponce*” (Brediceanu, 1957: 107). – Din magh. *ponk* “rampă, deal, colină” (Drăganu, după DER; MDA).

poncí, *poncesc*, v.r. (reg.) A se împotrivi, a se certa. (Maram.). – Din *ponc* (MDA).

ponciolí, *ponciolesc*, v.i. (reg.) A lichida, a termina, a risipi. (Trans., Maram.). – Din magh. *pancsol* “a se bălăci” (MDA).

ponciolít, -ă, *poncioliți*, -te, adj. (reg.) Risipit, prăpădit. – Din *poncioli*.

ponihós, -oasă, *ponihoși*, -oase, adj. 1. Care nu vede bine, miop. 2. Prost, nătâng, leneș: “O zâs că-s o mută, că-s *ponihoasă*...” (Bilțiu, 2007: 399). – Var. a lui (DEX).

ponój, *ponoji*, s.m. Pedala de la războiul de țesut: “*Ponojii*, în număr de doi-trei-patru, sunt legați de prinsoarea de mijloc a stativelor cu ajutorul puilor stabiliți și dâșii de prinsoare” (Bârlea 1924). – Cf. *podnog* (MDA).

ponór, *ponoare*, s.n. Adâncitură sau coastă prăpăstioasă. ■ (top.) *Ponorul*

Jitelor, peșteră situată pe Valea Bradului, în Munții Țibleșului. – Din sl. *ponorŭ* “loc unde un râu se pierde sub pământ” (Scriban, DEX).

ponorî, v.r. A se surpa. – Din *ponor* (MDA).

ponorât, -ă, *ponorâți*, -te, adj. Surpat, prăbușit, abrupt, prăpăstios. ■ (top.) *Ponorâta*, deal în Vălenii Lăpușului și Vima Mică (Vișovan, 2008). – Din *ponorî* (MDA).

ponosî, v.t.r. A (se) uza. – Din sl. *ponositi*.

ponosît, -ă, *ponosiți*, -te, (ponosât), adj. Decolorat, degradat, învechit: “Îi sta-n casă bătrânită / Și-n grădină *ponosâtă*” (Bilțiu, 2015: 180). – Din *ponosi* “a uza”.

ponosluî, *ponosluiesc*, v.t. (reg.) 1. A pârî, a calomnia. 2. A reclama pe cineva, a acuza: “...mă duc și-l *ponosluiesc* la bd’irău” (Papahagi, 1925, t. XDVI). – Din magh. *panaszlani* (Șăineanu, DLRM); din magh. *panaszol* “a se plânge” (MDA).

ponosluît, -ă, *ponosluiți*, -te, adj. (reg.) Calomniat, acuzat. – Din *ponoslui*.

pont, *ponturi*, s.n. (reg.) 1. Aluzie răutăcioasă, ironie; împunsătură. 2. Motiv: “...și la tot pasul i-a găsit *ponturi* de ceartă” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 179). 3. (loc. adv.) *La pont* = la țănc; chiar, întocmai: “Și când m-am căsătorit / *Pont* de el m-am nimerit” (Ștețco, 1990: 273). 4. (în expr.) *A face ponturi* = a face nazuri. – Din magh. *pont* “punct” (DER, DEX, MDA).

pontoș, -ă, *pontoși*, -e, adj. (reg.) Punctual, prompt. – Din magh. *pontos* (MDA).

pop, *popi*, s.m. Stâlp, par, proptea. – Din bg. *pop* (DEX, MDA); creație expresivă (DER).

pópă, *popi*, s.m. 1. Snopul de grâu din vârful clăii. 2. Fir de iarbă sau de mălai rămas netăiat pe holdă: “Întoarnă-te cu secerea, că ță-o rămas după tine

un *pop*” (Faiciuc, 2008). ■ (mit.) *Popa Brazilor*, oficiant al religiilor precreștine: “*Popii Brazilor* o cetit pă el multă vreme și-o făcut rugăciuni și i-o dat ceva lucruri sfinte să le poarte la el” (Bilțiu, 2007: 271); “le s-o luat și s-o dus la *Popa brazilor*, să-i facă ceva să aibă copil” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 148) (v. și R. Vulcănescu, *Mitologie română*, 1987: 487). ■ (onom.) *Popa*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *popŭ* (DEX, MDA).

popésc, *popească*, adj. (pop.) Care aparține unui popă. – Din *popă* + suf. -esc.

popíc, *popice*, s.n. 1. Par. 2. (în expr.) *De-a popicu* = joc de copii care constă în lovirea unui *popic* (așezat pe un plan înclinat) cu o botă; echipa adversă trebuie să îl prindă înainte de a atinge pământul. – Din *pop* “stâlp, bârnă, par” + suf. -ic (Scriban, DEX).

popíe, *popii*, s.f. (pop.) Preoție: “Nu vom plăti pe o *popie* / De tri ori câte o mie” (Bârlea, 1909: 190). – Din *popă* + suf. -ie (Scriban, DEX).

popirós, *popiroașe*, (poptiroș, poptir), s.n. (reg.) Hârtie: “...le-o dzâs lor că vre să să uite numa la *poptiroș*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 153); “Pune fărina p-on *poptir*” (Memoria, 2001: 25). – Din magh. *papir* (< lat. *papyrus*, prin interm. germ. *Papier*) (MDA).

popistás, *popistași*, (papistaș), s.m. (depr.) De religie catolică; catolic. – Din magh. *pápista* (MDA).

popistrí, *popistresc*, v.t. (reg.) A împeștrî; a broda: “la, Marișca, fată dalbă / Împistrește, *popistrește*” (Bilțiu, 2015: 89). – Et. nec. (DEX).

popistrít, -ă, *popistriți*, -te, adj. (reg.) Brodat. – Din *popistri*.

popoáie, s.f. (reg.; înv.) Preoteasă: “...să să știe când am șezut în casa lui popa Ion și a *popoia*...” (Bârlea, 1909: 40; doc. din 1655). – Din *popă* + suf. -oaie (MDA).

popór, *popoare*, s.n. (înv.) 1. Totalitatea credincioșilor ce țin de o parohie. 2. Locuitorii unui sat: "Câte zile am trăit / La *popor* bine-am dorit" (Farcaș, 2009: 99). – Cf. lat. *populus* (Pușcariu, după DER; DEX).

poporá, *poporesc*, v.t. (arh.) A preoți, a păstori: "Aceasta să știe, de când au început a sluji popa Dimitrie în Bârsana, a *popora*, în zilele preînălțatului Împărat Iosip..." (Bârlea, 1909: 24; doc. din 1785). – Din *popor*, cf. *popula* (MDA).

poporál, -ă, *poporali*, -e, adj. (înv.) Popular; poporan: "Religiunea creștină să fie baza întregului învățământ din școala *poporală*" (Tit Bud, 1883: 254, după Câmpeanu, 2016). – Din *popor* + suf. -al (MDA).

poporâie, s.f. v. *popuștină*.

poporeán, *poporeni*, s.m. (înv.) 1. Țăran, sătean; om simplu din popor. 2. Enoriaș. ■ (top.) *Ulița Poporenilor*, în Cufoaia și Groșii Țibleșului (Vișovan, 2008: 255). – Din *popor* + suf. -ean (Scriban, MDA).

poporoșág, s.n. v. *popuștină*.

popricá, v.t. (reg.) 1. A condimenta mâncarea cu ardei. 2. (fig.) A certa pe cineva: "Tare rușine i-o fo' că l-o *popricat* în fața oamenilor" (Faiciuc, 2008: 765). – Din *poprică* "ardei iute".

popricás, *popricașuri*, s.n. (reg.) Tocană cu carne, condimentată cu boia de ardei. – Var. a lui *papricaș*.

popricát, -ă, *popricați*, -te, adj. (reg.) Condimentat (cu ardei iute). – Din *poprica*.

poprică, *poprici*, s.f. (reg.) Ardei (*Capsicum annuum* L.); pipăruș, chipăruș: "Da' noi avem *poprică* și miere / Ș-om face p-a noastră plăcere" (Bilțiu, David, 2007: 116). – Var. a lui *paprică* (MDA).

popuștină, *popuștine*, (poporoșag, poporâie, popâștină), s.f. (reg.) Plată anuală primită de cantor, diac și preot de la fiecare cap de familie: "La preot

se da sau o mierță de mălai (păpușoi) și de ovăz, adică cereale, sau în bani prețul corespunzător al cerealelor. Această plată se numea *popuștină*, *poporoșag* sau lectical, pe care o plătesc enoriașii și azi în unele locuri. În cele mai multe parohii, azi, după război, nu mai voiesc să plătească taxa aceasta" (Bârlea, 1924, II: 474). (Maram.). – Et. nec. (MDA).

porceán, -ă, *porcení*, -e, s.m.f., adj.

1. Persoană originară din localitatea Valea Porcului (= Valea Stejarului, jud. Maram.). 2. (Locuitor) din Valea Stejarului. 3. (ref. la știuleții de porumb) Necrescuți, piperniciți, cu puține boabe de mălai; cucuruz sec: "După ce desfăcau mălaiu, *porcenii*-i puneau det'ilin, pântru galiță" (Faiciuc, 2008). ■ (onom.) *Porcean*, *Porcescu*, nume de familie în jud. Maram.; și poreclă. – Din *porc* + suf. -ean, cf. n.top. Valea Porcului (numele vechi a localității Valea Stejarului).

porcós, -oasă, *porcoși*, -oase, adj.

1. Nesimțit, grosolan. 2. Indecent, vulgar, obscen. – Din *porc* + suf. -os (DEX, MDA).

poríh, *porihuri*, s.n. (reg.) 1. Prag de bușteni pus de-a curmezișul apei curgătoare. 2. Porțiune de drum forestier cu lemne puse de-a curmezișul pentru a ușura transportul buștenilor la vale. – Din ucr. *porig* (MDA).

porlás, *porlașuri*, s.n. (reg.) Podul șurii (zona Chioar). – Var. a lui *podlaș* "pod la tinda caselor țărănești sau la șură" (Loșonți, 2001).

porlóg, *porloagă*, (părlog), s.f. (reg.) Opincă găurită în talpă: "Sie câtă ce *porlog*, / Tăt îmi cată să mă rog" (Papahagi, 1925: 173). – Var. a lui *potlog* (MDA).

porneálă, *porneli*, s.f. 1. Pornire, deplasare, plecare. 2. Ducerea oilor la păscut (mai ales seara și noaptea). 3. Interval de timp în care pasc oile (între ultimele ore ale după-amiezii și miezul

noptii; între miezul nopții și dimineață; între prima oră a dimineții și prânz; între primele ore ale prânzului și seară). 4. Loc de pășunat rezervat oilor cu lapte. 5. Partea nepăscută a unei pășuni: “Să o beau pe osteneală, / Că-s cu oile-n *porneală*” (Papahagi, 1925: 187). – Din *porni* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

porodicăr, *porodicari*, s.m. (reg.; reg.) Cultivator și comerciant de tomate. ■ (onom.) *Porodicari*, poreclă pentru locuitorii din Mocira. – Din *porodică* + suf. *-ar*.

porodică, *porodici*, s.f. (reg.) Roșie, tomată, pătlăgea (*Lucopersicon esculentum*). – Din magh. *paradicsom* “pătlăgea roșie” (MDA).

pórtie, *portii*, s.f. 1. Impozit plătit statului pentru pământ, vite, casă etc.; dare, arunc: “Badea, *porție* de drum / Nu plătește nicidecum” (Memoria, 2004: 1.125). 2. Fâșie de parchet de pădure; parcelă, lot. 3. Bucată, fragment. – Lat. *portio*, *-onis* (Scriban, MDA).

porțieș, *porțieși*, s.m. 1. Țăran liber, plătitor de impozit (porție): “Această sfântă carte Biblie au cumpărat-o nemiși și *porțieși* săteni Vișeuului-de-Josu...” (Bârlea, 1909: 205). 2. Țăran dependent; jeler. – Din *porție* + suf. *-eș* (DER); var. a lui *porțiaș* (MDA).

porumbăr, *porumbari*, (porumbrel), s.m. Arbust cu ramuri spinose (*Prunus spinosa* L.). ■ (med. pop.) Fructele și rădăcinile se folosesc pentru întărirea dinților, la junghiuri și diaree. – Din *porumbă* “fruct al porumbarului” + suf. *-ar* (MDA).

poruncí, *poruncesc*, v.t. 1. A dispune, a comanda, a ordona: “Frunză verde-a mărului / *Poruncit*-am mândrului” (Țiplea, 1906: 466). 2. (înv.) A comunica, a anunța, a vesti: “Amu tăt mi-o *poruncit* că 'ine p-o săptămână cu coconii” (Grai. rom., 2000); “Maramureșeanul de azi, întâlnind în drum spre satul său vreun consătean, îl întreabă: «Ce *poruncești* acasă?», la

care i se răspunde: «Le *poruncesc* voie bună și sănătate!», întocmai ca străbunii romani, care întrebuițau formula «lubeo te avete!»” (Filipașcu, 1940: 27). – Din vsl. *porončiti* (DEX, MDA).

posăi, *posăiesc*, v.i. A respira zgomotos, a pufăi: “Când am fost la un capăt, boii tare au mai *posăit*. Eu am crezut că-i ceva lup” (Bilțiu, 1999: 192). – Cf. *fosăi* (MDA); formă onomatopeică.

posponiță, *posponițe*, s.f. (reg.) 1. Măciucă de polen, de cânepă; spic: “Taie-o pângă *posponiță*, / Să nu mai facă sămânță” (Bilțiu, 2002: 249). 2. Rude de lemn, legate câte două, la capete, puse pe clăile de fân, contra vântului; pozmă. – Et. nec.

postată, *postate*, *postăți*, s.f. Bucată dintr-o suprafață de teren cultivat, pe care o sapă, o seceră, o cosește unul sau mai mulți oameni, într-un interval de timp (de regulă, o zi): “Când se termină săpatul ultimei *postate*, săpătorii își aruncau peste cap, cu sapa, pământ, pentru a nu-i durea capul tot anul” (Faiciuc, 2008: 254). – Din sl. *postati* “parte” (Scriban, DEX).

posteán, *-ă*, *posteni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Posta. 2. (Locuitor) din Posta. – Din n. top. *Posta* + suf. *-ean*.

posteáncă, *postence*, s.f. Femeie originară din localitatea Posta. Locuitoare din Posta. – Din *postean* + suf. *-că*.

poșírcă, *poșirci*, s.f. (fam.) Băutură alcoolică slabă sau de proastă calitate. – Et. nec. (DEX).

poșmác, s.n. v. pojnoc.

póștă, s.f. v. foștă (“scândură groasă”).

poșús, *poșusuri*, s.n. (reg.; înv.) 1. Pașaport. 2. (în expr.) *I-a dat poșusu'* = l-a alungat de acasă. – Var. a lui *pașuș* (MDA).

potáng, *potânguri*, s.n. (reg.) Element component al plugului; împletitură de nuiete sau belciug de fier cu care

cotiga se leagă de grindei: “*Potâng* era la plugul de lemn” (ALRRM, 1973: 847). – Din sl. *potegŭ* (MDA).

potbál, *potbali*, (podbal), s.m. Brustur (*Tussilago farfara* L.). ■ (med. pop.) Folosit la afecțiunile pulmonare, tuse, dureri de cap, febră tifoidă. – Din vsl. *podbielŭ* (Șăineanu, Scriban, MDA).

potcă, s.f. 1. Pocitoare, vrăjitoare: “Se consideră că *potca* este Zanca (Mama Pădurilor) care te pocește dacă se întâmplă să fii în drumul ei noaptea sau ziua, când poate să dea peste tine vânt rău” (Ștețco, 1990: 65-67). 2. Boală ce se manifestă prin dureri de cap și scurgeri de sânge din nas, din pricina deochiului (Bilțiu, 2006): “*Potcă* de nouă neamuri, / *Potcă* de nouă chipuri, / *Potcă* de nouă feluri, / Te alege / Și te culege / De la Ion din creștetul capului...” (Papahagi, 1925: 285). 3. Belea, necaz, bucluc: “Am o *potcă* de muiere, / Aia mă-nvață la rele” (Bilțiu, 2006: 102). 4. Momâie, pocitanie: “Mătrici în *potca* cea mare” (Bârlea, 1924, II: 384). – Din sl. *potŭka* “ceartă, luptă” (Scriban, DEX, MDA).

póteră, *poteri*, s.f. Grup de oameni înarmați, patrulă: “Cum îl văd că a intrat în șezătoare, toată *potera* a dat năvală în casă, sărind la Pinte” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 222). – Din bg., scr. *potera* (Scriban, DEX, MDA).

poticár, *poticari*, (poticarăș), s.m. (reg.) Farmacist: “*Poticărașu* mi-o spus, / Leacuri la inimă nu-s” (Memoria, 2001: 20). – Din germ. *Apotheker* “farmacist” (Scriban).

poticărăș, s.m. v. poticar.

potică, *potici*, s.f. (reg.) Farmacie: “Cine iubește și lasă, / Dă-i, Doamne, *potică*-n casă” (Calendar, 1980: 85). – Din magh. *patika* “farmacie” (DEX, MDA); din germ. *Apotheke* (Scriban, DER).

potihéci, *potiheciori*, s.n. (reg.) Slobozitorul de la războiul de țesut. – Var. a lui *pochiheci*, cu același sens, din

ucr. *popyhaty* “a împinge” (Tiktin, după DER; MDA) sau ucr. *popyhač* “care se împinge încoace și încolo” (Șăineanu).

potíhnic, s.m. v. potivnic.

potilár, s.n. v. potilat.

potilát, *potilate*, (potilar), s.n. (reg.) Pânză subțire, voal, pe care îl poartă pe cap femeile tinere sau miresele: “Că noi ție ți-om lua / *Potilar* de cel mai lat” (Bârlea, 1924: 27). – Din magh. *potylolat* (Scriban, DEX, MDA).

potívnic, (potihnic), s.m. (bot.) Plantă erbacee, cu flori roșii și miros de piper (*Asarum europaeum* L.); buruiana-frigurilor, chipăruș, piperul-lupului: “Vai, săracu, voinicu, / Că nu ști ce i-i leacu, / Leacu i *potivnicu*” (Bilțiu, 1999: 328). ■ (med. pop.) Contra tuberculozei și a frigurilor. – Var. a lui *popilnic* (MDA).

potláš, *potlașuri*, s.n. (reg.) Polița unde se țin o parte din obiectele stănei, la comarnic; mai jos de podul unde se ține cașul. – Din magh. *pótlás* (MDA), var. a lui *podlaș*.

potlíc, *potlicuri*, s.n. (reg., înv.) Taxă pentru plata dascălului; arunc: “...mai mulți locuitori din Săcel, din cauza sărăciei, n-au putut plăti *potlicul* (repartiția financiară)” (Câmpeanu, 2016: 119). – Et. nec.

potlóg, *potloage*, s.n. Bucată de piele, de opincă; petic. – Din bg., scr. *podlog* (DEX); din sl. *podŭlogŭ* “pus dedesupt” (Șăineanu, Scriban).

potlogări, *potlogăresc*, v.i.t. 1. A face potlogării. 2. A înșela, a escroca. – Din *potlogar* “șarlatan” (DEX, MDA).

potolí, *potolesc*, v.r.t. 1. A (se) stinge: “*Potoli*, tată, pe mama / C-amu-i arde țâțuca” (Papahagi, 1925: 258). 2. A (se) liniști. 3. A (se) cuminți. – Din bg. *potulja*, scr. *potuliti* (Scriban; DEX); din sl. *potuliti* “a pune de acord, a împăca”, din *toliti* “a se potoli” (Miklosich, Cihac, după DER).

potolít, -ă, *potoliți*, -te, adj. 1. Stins. 2. Liniștit. – Din *potoli*.

potopî, *potopesc*, v.t. (pop.) A inunda, a îneca: "...zânele și ielele plângeau de mila lui Stan Pătru, *potopind* hotare cu lacrimile lor" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 35). – Din sl. *potopiti* "a scufunda" (Șăineanu, DEX).

potopît, -ă, *potopiți*, -te, adj. (pop.) Înecat, distrus. – Din *potopi*.

potór, *potori*, s.m. 1. Monedă veche de cupru, echivalent cu ½ de groșiță: "...și eu dau această carte pentru 30 de *potori* și on fele de pălincă..." (Socolon, 2005: 259; doc. din 1797). 2. *Suman cu potori* = cu aplicațiuni de piele: "Cea cu *potorii* pe piept / Bine-i place bobu fier" (Bârlea, 1924, II: 316). – Din sl. *polŭvŭtora* "unu și jumătate" (Scriban); din pol. *póltora* (MDA).

potricălă, *potricale*, s.f. 1. Unealtă de oțel cu vârful ascuțit; priboi, sulă: "Ciuru atunci să făce' dintr-o piele de oaie părăsâtă, cu *potricala*" (Bilțiu, 2007: 187). 2. Gaură, semn în urechea oii. – Din rus. *protykalo* (Scriban, DEX, MDA).

potroacă, *potroace*, (pătroacă), s.f. Plantă erbacee cu flori roșii sau albe; țintaură, fierea-pământului, buruiănă-de-friguri (*Centaureum umbellatum*): "Noi avem flori uscate în grindă, / *Potroacă* și româniță în tindă" (Ștețco, 1990: 7). ■ (med. pop.) Contra frigurilor. – Din rus. *potroh* "ciorbă de burtă" (DEX). ■ Cuv. rom. > magh. *potraka* (Bakos, 1982).

povár, *povari*, s.m. (reg.) 1. Bucătar. 2. Gospodar, om înstărit. – Et. nec.; pentru sensul 2, din *povară*, cu sensul arh. de "sumă de o mie de galbeni" (v. Scriban și Șăineanu).

povárnă, *povarne*, s.f. (reg.) Acoperiș înclinat (la coliba de la stână). – Din *povârni* (MDA).

povârneală, *povârneli*, s.f. 1. Pantă a acoperișului unei case; acoperiș înclinat al unei colibe: "O suit pă *povârneală* Fata Pădurii și le-o potolit focu" (Bilțiu, 2007: 237). 2. Coastă,

colină. – Din *povârni* "a se înclina, a se apleca" + suf. -eală (MDA).

povestí, *povestesc*, v.r. A sta de vorbă, a discuta: "Da' cum se *povestesc* ei, așa frumos și cătingan, dintr-o dată o apucă feciorul pe fată..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 62). – Din *poveste* (DEX, MDA).

pozdáre, *pozdări*, s.f. (reg.) Scame ce rezultă din melițarea cănepei: "Am o zădie mnerăie / Plină de *pozdăriie*" (= cerul cu stelele). – Cf. *puzderie* (MDA).

pózmă, *pozme*, s.f. (reg.) Bucată de lemn legat la capete, pusă pe vârful clăii de fân, să nu o ia vântul (în Chioar și Codru); rudă (în Maram.). – Din magh. *püzma*, *püzna* (MDA).

pozmotóc, s.n. v. pojnoc.

pozní, *poznesc*, v.r. 1. A se face de râs. 2. A se minuna. – Din *pozná* (MDA).

poznít, -ă, *pozníți*, -te, adj. 1. Ciudat, ieșit din comun, atipic, bizar: "Aceștia vor locui pământul mai departe și așa vor fi ei, micuți și slăbuți, nu așa de *pozníți* și mari ca noi" (Bilțiu, 1999: 148). 2. Glumeț. – Din *pozní* (MDA).

pozvolénie, *pozvolenii*, s.f. (reg.) Acord, aprobare, consimțământ: "Cu vrerea Părintelui și cu *pozvolenia* Fiului și cu îndemnarea Sfântului Duh s-au îndemnat această jupâneasă..." (Bârlea, 1909: 214; doc. din 1779). – Din rus. *pozvolénie* (Scriban).

prabălău, s.m. v. prăbalău.

pránec, s.n. v. pranic.

pránic, *pranice*, (pranec), s.n. (reg.) Mai de bățut rufe: "Am auzit că noaptea dă cu *pranicu* p-aici, pân Valea Cosăului; acela de lăut cămeși..." (Bilțiu, 2007: 269). – Din ucr. *pranyk* (MDA).

prápur, *prapuri*, (prapor), s.m. 1. Steag bisericesc purtat la procesiuni și solemnități religioase. 2. (arh.) Steag ostășesc. 3. (înv.) Brad verde, împodobit cu flori, cununi cu panglici, care se face la moartea celor necăsătoriți:

“Și-n locuț de *prăporei* / Mi-ți tăie patru durzăi” (Berbești). – Din sl. *praporŭ* “steag” (Șăineanu, MDA).

prășcă, *prăști*, s.f. Praștie. – Din bg. *praška* “praștie” (Scriban).

prașcău, *prașcăi*, s.m. (pop.) Băiețandru, ștregar. – Et. nec. (MDA).

prat, *prate*, *praturi*, s.n. (arh.) Fâneată: “...carii au ocupat două părți ale moșiilor Șieu, Poeni și Slătioara și nește pământ arător și *prate* ținător de curia sa nobiliară” (Mihaly, 1900: 577, dipl. 241). – Lat. lit. *pratum* (DLRM).

prăvăț, s.n. (reg.) Drum drept. ■ (top.) *Pravăț*, arătură, fânațe; teren pietros, tufișuri în Dragomirești. – Din bg. *pravec* (DLRM), sl. *pravici* “drum drept” (Șăineanu, Scriban, MDA), srb. *pravac* (MDA).

prăvilă, *pravile*, s.f. 1. Cod de legi, regulament. 2. Hotărâre cu caracter bisericesc. 3. Obicei, tradiție, datină: “...vor fi afuriși de sfinți părinți și de sfintele soboare ce au făcut *pravila*...” (Socolan, 2005: 228). – Din sl. *pravilo* “regulă” (Scriban).

prazil, *prazile*, s.n. (reg.) Pragul de sus al porților maramureșene; fruntar, cunună, călăreț. – Et. nec.

prăxă, *praxe*, s.f. (înv.) 1. Experiență: “[Candidații erau obligați] ca după o practică (*prăxă*) de doi ani să-și susțină examenul preparandial...” (Câmpeanu, 2016: 35). 2. Obicei, datină. – Var. a lui *praxis*.

précistă, *preciste*, adj.f. - (ref. la Fecioara Maria) Imaculată, neprihănită: “...le-am datu în sfînta beserica în Dragomirești, unde e hramul Adurmirei *Precistei*” (Bârlea, 1909: 92). – Din sl. *prěčista* “preacurată” (Șăineanu, Scriban, DEX).

prăbălî, *prăbălesc*, (prăbălui), v.t. (reg.) A încerca, a verifica: “Tu nu mă iubești, / Numa mă *prăbălești*” (Bilțiu, 1996: 381). – Din magh. *próból* (MDA) sau magh. *próbálni* “a încerca, a proba”.

prăbălît, -ă, *prăbălîți*, -te, adj. (reg.) Încercat, verificat. – Din *prăbălî*.

prăbălău, *prăbălăi*, (prăbălău, prăbăleu), s.m. (reg.) 1. Geambaș, vânzător de cai. 2. (fig.) Nesorios, nestatornic: “Și de-atâta-mi pare rău, / C-ai fost mare *prăbăleu*” (D. Pop, 1970: 184). 3. Șmecher; cel care probează, care încearcă: “Să sie pă traiu tău, / C-ai fo' numa-un *prăbălău*” (Papahagi, 1925: 197). – Din *prăbălî* “a încerca” + suf. -ău (MDA).

prăbălui, v.i. v. prăbălî.

prădălău, *prădălăi*, s.m., adj. Risipitor, prădător. – Din *prădăli* “a risipi” + suf. -ău (MDA).

prăhuptî, *prăhuptesc*, v.r. (reg., înv.) (ref. la terenuri) A se prăbuși, a se surpa: “Munții să se *prăhuptească*, / Dușmanii să-mi tăt trăiască” (Calendar, 1980: 106). – Et. nec. (MDA).

prăhuptît, -ă, *prăhuptiți*, -te, adj. (reg.) Prăbușit. – Din *prăhupti*.

prănică, *prănic*, v.t. (reg.) A bate rufele cu maiul, pentru a le spăla: “Tot dădea cu un lemn pe piatră, cum facem când *prănicăm* cămăși” (Bilțiu, 1999: 196). (Maram., Bucov.). – Din *pranic* “mai” (MDA).

prănicăt, -ă, *pranicați*, -te, adj. (reg.) Bătut (cu maiul). – Din *prănica*.

prăznuî, *prăznuiesc*, (prăznici), v.t. A serba, a sărbători: “Tot neamu o *prăznuiește*” (Memoria, 2001: 139). – Din sl. *prazdinovati* (Scriban, DEX, MDA).

prédiu, *predii*, s.n. (arh.) 1. Domeniu feudal. 2. Așezare rurală dependentă de o comună: “...în *prediul* părăsit Bocicoel, în districtul Cuhei” (Mihaly, 1900: 460; dipl. 191). – Lat. *praedium* (MDA).

preîmblă, v.t. v. preumbra.

prelestî, *prelestesc*, v.t. (reg.) A înșela: “Care înșală și amăgește, / Și pe toți îi *prelestește*” (Bilțiu, David, 2007: 206). – Din sl. *prielistiti* “a amăgi, a înșela” (Șăineanu).

prelestit, -ă, *prelestiți*, -te, adj., s.n. (reg.) 1. Înșelat, amăgit. 2. (s.n.) Nebunie, prostie, sminteală, aiureală: “Mâncate-ar *prelestitul* cujmă, că rău mă încălzești” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 278). – Din *prelesti*.

prelucân, -ă, *prelucani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Preluca. 2. (Locuitor) din Preluca. ■ (onom.) *Prelucan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Preluca* + suf. -an.

prelucâncă, *prelucence*, s.f. Femeie originară din localitatea Preluca. Locuitoare din Preluca. – Din *prelucan* + suf. -că.

prelucă, *preluci*, s.f. Rariște, poiană mică înconjurată de dealuri, pe valea unei ape. ■ (top.) *Preluca*, masiv delimitat la sud și vest de defileul Lăpușului, iar în nord de un abrupt de falie, care îl desparte de depresiunea Copalnic; *Preluca Veche*, *Preluca Nouă*, sate aparținând de com. Copalnic Mănăstur. – Din ucr. *preluka* (Scriban, DLRM, DER, MDA), bg. *proluka* (Candrea, după DER), srb. *preluka* (MDA).

premúg, s.n. (reg.) Chiciură, bură: “Aceia înseamnă roadă în vara următoare, când îi mult *premug*” (ALRRM, 1973: 668). – Et. nec.

preparândie, *preparandii*, s.f. (arh.) Școală pentru pregătirea învățătorilor; liceu pedagogic: “*Preparandia* a fost înființată în anul 1862, la Sighet, avându-l la conducere pe profesorul Ioan Bușiția...” (Câmpeanu, 2016: 15). ■ Termen ieșit din uz; folosit, în trecut, în Trans. și Bucovina. – Din germ. *Preparandie* (DEX).

prepăt, s.n. (reg.) Zăpușeală, arșiță, zăduf (în Vadul Izei, Săcel). – De la *pripi* (despre soare) “a dogori” + suf. -ăt (Loșonți, 2001); cf. *pripec*, *prăpăd* (MDA).

prepózit, *prepoziți*, s.m. Cleric de rang înalt, care îndeplinește o funcție

administrativă: “...în calitate de inspector suprem al școlilor greco-catolice românești din cadrul diecezei de Gherla a fost numit *prepozitul* Macedon Pop” (*Amicul Școalei*, nr. 1, Sibiu, ian. 1860). – Din lat. *praepositus* “cap; șef” (sec. XIX) (DEX, DER).

preptici, (prepici, priptici), s.m. (reg.) Scândura din jurul vetrei: “Șade moșu pă *preptici*, / Tăt stă zgârci ca un arici” (Papahagi, 1925: 219). – Din ucr. *propiceok* (MDA).

préscură, *prescuri*, *prescure*, s.f. Pâine în formă de cruce, din aluat dospit, folosită în ritualuri religioase: “Tot pe la mănăstiri / Cu *prescuri* și cu lumini” (Bârlea, 1924, I: 106). ■ Se folosește la botez, la nuntă, la înmormântare și la Paști. – Din sl. *proskura* (MDA).

prescurnicel, *prescurnicei*, s.m. (reg.) Obiect de cult utilizat la “ștampilarea” prescurilor și a păștilor; pecetar, prescurnicel, pristornic. ■ Este confecționat din lemn (sau din piatră) având o înălțime între 10 și 20 cm; este alcătuit din două segmente: pe partea inferioară (postament) e incizat un înscris religios (IS, HS, NI, KA), semnificând “victoria lui Iisus Hristos asupra morții”, iar partea superioară e o troiță sau ideea răstignirii stilizată. – Din *prescură* + suf. -nic + -el.

presínă, *presine*, s.f. (reg.) Curea a hamului sau a șei care trece peste pieptul calului. ■ (top.) *Presina*, deal în Borșa. – Din sl. *prěsĭnŭ* “proaspăt, crud” (Petrovici, 1970: 193; Iordan, 1963: 119), cu referire la un teren împădurit de curând (Mihali, 2015: 144).

presosât, -ă, *presosâți*, -te, adj. (reg.) A avea nevoie de o cantitate mai mare: “Apoi, am vândut casa cea veche, că am fost *presosâtă* pe bani” (Anuța Petrean, 79 ani; Breb, 2013). – Probabil var. a lui *prisosit*.

prestól, s.n. v. *pristol*.

pretí, v.t.r. (ref. la membre ale

corpului, tendoane) A deplasa din articulație; a luxa, a răsuca. – Din ucr. *pretiti* (MDA).

pretit, -ă, *pretiți*, -te, adj. 1. Umflat; luxat, clintit: “Dacă de lucru greu și mult se umflă palma și toată mâna, atunci zicem că-i *pretită*”; “Podeaua s-o sucit, / Mâna i s-o *pretit*” (Bârlea, 1924: 372). 2. Paralizat. – Cf. *preti* (MDA).

pretură, *preturi*, s.f. (arh.) Instituție a pretorului (în vechea organizare administrativă a României): “...protopopul a înaintat cererea *preturii* din Vișeu” (Câmpeanu, 2016). (Sf. sec. XIX). – Din lat. *praetura* (DEX).

preumblă, *preumblu*, (preîmbla), v.r. A se plimba. – Lat. *per-ambulo*, -lare (Pușcariu, Rosetti, după DER).

preursită, *preursite*, s.f. 1. Destin. 2. Ritual ce constă în oficierea descântecelor ce premereg ursita, adică descrierea destinului unui nou născut. – Din *preursi* “a predestina” (MDA).

preuș, -ă, *preuși*, -e, adj. (reg.) (Oaie) neagră care are o nuanță roșiatică în jurul ochilor, sub piept și sub abdomen; cu semne (roșii sau galbene) pe obraz. – Cf. magh. *prózsa* (MDA).

prevătâncă, *prevătance*, s.f. (reg.) Bucată rotundă de mălai, coaptă în cuptor, care se pune de merinde. – Et. nec.

prevégghi, s.n. v. privegghi.

prezăli, *prezălesc*, v.t.r. (reg.) A (se) răni, a (se) schilodi: “Pă care l-o *prezălit*, / Vai, tare s-o dăulit” (Bilțiu, 2006: 120). – Cf. *prizălui*.

prezălît, -ă, *prezălîți*, -te, adj. (reg.) Rănit, schilodit. – Din *prezăli*.

prezări, *prezăresc*, v.r. (ref. la fructe) A se strica și a pica din pom prematur: “Nu s-o făcut poame, că tăte s-o *prezărit*” (Hovrea, 2016: 52). – Din vsl. *prizariti* (MDA).

prezărit, -ă, *prezăriți*, -te, adj. (ref. la fructe) Stricat, putrezit. – Din *prezări*.

prézăș, s.m. v. prezeș.

prézeș, *prezeși*, (prezăș), s.m. (reg.;

înv.) 1. Președinte, conducător 2. Mecanic de locomotivă: “Bate, Doamne, *prezășu* / Care-ndriaptă ghezășu” (Bârlea, 1924, II: 156). – Lat. *praeses* “cel din frunte, mai mare peste” (MDA); din germ. *Präsident*.

pribeág, *pribegi*, s.m. 1. Hoinar: “Și vezi că nu-s însurat, / Îmblu ca *pribeag* pân sat” (Bilțiu, 2006: 79). 2. Haiduc. (Sec. XV). – Din sl. *prěbĕgŭ* “fugar” (Șăineanu, Scriban; MDA), cf. magh. *pribeğ* “fugar” (DER).

pribegi, *pribegesc*, v.i. 1. A rătăci, a hoinări. 2. A emigra, a se refugia. – Din *pribeag* (DEX).

pribegît, -ă, *pribegiți*, -te, adj. 1. Rătăcit. 2. Exilat. – Din *pribegi*.

pribegie, *pribegii*, (pribejie), s.f. Haiducie: “După cum mi-ai cântat mie, / S-am parte de *pribejie*” (Bilțiu, 2006: 132). – Din *pribeag* + suf. -ie (DEX, MDA).

pribileán, -ă, *pribileni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Pribilești. 2. (Locuitor) din Pribilești. ■ (onom.) *Pribilean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n.fam. *Pribil* + suf. -ean.

pribileáncă, *pribilence*, s.f. Femeie originară din localitatea Pribilești. Locuitoare din Pribilești. – Din *pribilean* + suf. -că.

pricáz, *pricazuri*, s.n. 1. Ordin, poruncă, dispoziție: “O venit *pricaz* de la Stalin” (Grai. rom., 2000). 2. Veste rea, necaz. – Din sl. *pricazŭ* “poveste, vedenie” (Șăineanu, Scriban; DEX).

pricájí, *pricăjesc*, v.r. A se pipernici. – Din *pricaz* (DEX).

pricájít, -ă, *pricăjiți*, -te, adj. Nedezvoltat, chirchit, pipernicit. – Din *pricăji* (DEX, MDA).

príce, *prici*, s.f. (înv.) Neînțelegere, ceartă: “Și pentru această *price* / Să-i tai capu lui Cerbice” (Bilțiu, David, 2007: 124). – Din sl. *prítŭča* “cauză” (DEX).

prici¹, *pricesc*, v.r. 1. A se certa. 2. A se bate. – Din *price* “neînțelegere, ceartă” (DER, DEX, MDA).

prici², *priciuri*, s.n. (reg.) Pat rudimentar, folosit în dormitoare comune sau în penitenciare: “Pe *prici* de piatră șăzând, / Și la domni jupân zăcând” (Bârlea, 1924: 64). – Din germ. *Pritsche* “platformă, paletă; pat simplu de lemn, în garnizoană” (DEX, MDA).

pricolici, *pricolici*, (tricolici), s.m. (mit.) Duh rău din categoria strigoilor; vârcolac, moroi, copil cu coadă: “Atunci ie ș-o dat sama că bărbatu iei îi *tricolici*” (Faiciuc, 2008: 675). – Et. nec. (DER).

prididí, *prididesc*, v.t.i. A fi în stare să ducă ceva cu bine la capăt: “Culegea (cireșe) de nu se *prididea*” (Bilțiu, 1993: 361). – Din sl. *pridetí* (DEX, MDA).

priér, s.m. (pop.) Luna aprilie. ■ Din punct de vedere agricol, luna aprilie (dar și martie) corespunde cu perioada numită “pe vremea aratului” (Faiciuc, 2008: 253). ■ Termen atestat în *Codicele de la leud* (1630): “Și vo(iu) avea a ploa în luna lui *prier*”. – Din lat. *aprilis* “aprilie” (Pușcariu, CDDE, după DER).

prifónt, *prifonturi*, s.n. (reg.) Pâine destinată soldaților, pe front: “De când plugu l-am lăsat / Pâine caldă n-am mâncat / Fără numai *prifont* nesărat” (Brediceanu, 1957: 12). – Din magh. *profont* (MDA) (< germ. *Proviand* “provizii, merinde, serviciu de intendență”, Scriban).

príglă, *prigle*, s.f. Chingă de lemn cu care se prind căpriorii unei case. – Et. nes.

priglútă, *priglute*, s.f. (reg.) Priglă de mici dimensiuni: “...că beserica fără de cărți îi ca și un clopot fără de limbă și ca un meșter ce n-are *priglute*” (Socolan, 2006: 306; doc. din 1762). – Din *priglă* + suf. -uță.

prigórie, (prigoare), s.f. Pasăre de mărimea unei turturele, viu colorată, cu

ciocul lung și subțire (*Merops riparia*). ■ Semnalată în zăvoiul Tisei. – Var. a lui *prigoare* (der. regr. din *prigoni* “a izgoni, a fugări”) (Candrea, după DER; MDA).

prihód, *prihoduri*, s.n. (reg.) 1. Locul unde pasc vitele în drum spre adăpost sau spre casă. 2. Cale pe unde trece vânatul. 3. Trecătoare, pas, posadă. 4. Cale de acces, potecă; șar. ■ (top.) *Prihod*, fânațe, deal în Costeni, Inău, Rogoz, Săcel, Dragomirești. – Din bg. *prohod* (MDA); din sl. *prichod* “trecere” (Petrovici).

prihodíște, s.f. (reg.) Drum, potecă, trecătoare. ■ (top.) *Dosu Prihodiștii* (în Odești), “pe acolo merg vitele la pășunat” (Odobescu, 1973); *Prihodiște*, top. în Dragomirești; deal în Borcut, Dămăcușeni, Libotin, Suciul de Sus, Vălenii Lăpușului, Vima Mare (Lăpuș); deal în Bogdan-Vodă, Dragomirești, Săliștea de Sus, Slătioara (Maram. Istoric). ■ “Atestarea lui *prihodiște* în Maramureș întărește presupunerea că “suntem în prezența unui împrumut vechi din slava daco-moesică: *prechodu*, *prechodiște*” (Petrovici), având sensul de «drum, potecă peste o șa, între munți sau dealuri». Ca toponim el este o creație românească” (Vișovan, 2008). – Din vsl. *prohodiște* (MDA).

priláz, *prilazuri*, s.n. Trecătoare la un gard de nuiele: “Căci oi trece *prilazu*, / Mi-oi uita giurământu” (Bilțiu, 2006: 164); pâroleaz. – Din bg., srb. *prelěz* (Șăineanu, Scriban, DEX).

prilěj, *prilejuri*, s.n. 1. Întâmplare. 2. Pricină. 3. Accident. – Din bg. *prilež* (DEX, MDA).

primás, *primași*, s.m. (reg.) Vioara întâi dintr-o formație de muzicanți. – Din magh. *primás* “prim-violonist” (MDA).

primăvărél, *primăvărei*, s.m. Văr primar; văr întâie, văr din frați, văr dulce: “Merg trei veri *primăvărei*, / Îs tustrei păcurărei” (Bârlea, 1924). – Cf. *primar*, *primăvară* (MDA); din *prim văr* + suf. -el (Frățilă).

prinosí, *prinosesc*, v.t. (înv.) A aduce prinos: “Acest potir îl închină și-l *prinoseaște* Măria Sa luminatul Domn al Țării Rumânești, Ștefan Cantacuzino Voevod, sfinte(i) mănăstire dela Maramureș, unde să prăznuiască hramul Înălțarea Domnului Hristos...” (Bârlea, 1909: 165; doc. din 1716). – Din *prinos* “dar oferit divinității” (MDA).

prinosiță, *prinosițe*, s.f. (reg.) Femeia care face colacul ceremonial, în sâmbăta de Paști: “Să făce și prinosul de (către) *prinosiță*, o femeie văduvă, curată” (Bilțiu, 2009: 105). – Din *prinos* + suf. -iță.

prins, s.n. Prindere. ■ *De-a prinselea* = joc de copii; mătă: jucătorul desemnat prin numărătoare trebuie să prindă pe oricare din participanți prin atingere, iar cel atins devine prinzător. – Din *prinde*.

prinsoare, *prinsori*, s.f. 1. (înv.) Temniță, închisoare: “Dau voinicii la *prinsoare* / Care bani nu vreau a da” (Papahagi, 1925: 261). 2. Agrafă. – Din *prins* + suf. -oare (Scriban, DEX, MDA).

prior, *priori*, s.m. Conducător al unei mănăstiri catolice: “...în contra lui Paul, *priorul* claustrului Sântă Marie (...), pentru că *priorul* a ocupat o parte din pământ” (Mihaly, 1900: 374; dipl. 156). – Din lat. *prior*, germ. *Prior* (DEX).

pripón, *pripoane*, s.n. 1. Țăruș de care se leagă animalele la păscut. 2. Bucată de lemn de la baza stâlpilor (la porțile de lemn maramureșene); streajă, cățel. ■ (onom.) *Pripon*, nume de familie în jud. Maram. – Din scr. *pripon* (DEX); din sl. *prěponŭ* “obstacol” (Scriban, MDA).

pripór, *pripoară*, s.n. Povârniș, pantă abruptă; “deal repede”. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “teren accidentat”. ■ (top.) *Pripor*, deal, fânațe în Bârsana, Glod, leud, Poienile Izei, Săcel, Strâmtura. – Din bg. *pripor* (MDA), cf. ucr. *prypir*, -poru, rus. *pripor* (Scriban, DEX).

priptíci, s.m. v. preptici.

priptít, -ă, *priptiți*, -te, (pretit), adj. (Grâu) copt înainte de vreme: “L-o *preptit* și s-o copt fără vreme”. – Din *pripi* “a se coace prematur” (Frățilă).

prisăcă, *prisăci*, s.f. 1. Pădure tăiată; runc. 2. Vale îngustă, seacă. 3. Îngrăditură din nuiiele. ■ (top.) *Prisaca*, top. frecvent în zona Lăpuș, semnalat și în Maram. Istoric (Botiza și leud); *Prisaca* (Măgura Țicău), masiv situat în sudul jud. Maram., la granița cu jud. Sălaj. – Et. nec. (DEX); din sl., cf. bg. *prěsěk*, scr. *prěsěka*, din sl. *prěsěkatī* “a tăia” (Cihac, Conev, Iordan, după DER); (pentru sensul 1) din sl. *prīsěka* “tăiere de tot; retezare” (Scriban).

prislop, *prisloape*, s.n. Pas în formă de șa, situat la înălțime. ■ (top.) *Prislop*, vârf (1.323 m) în Munții Lăpușului; pas (1.416 m) situat între Munții Maramureșului și Munții Rodnei, care face legătura între Maram. și Moldova (între Borșa și Iacobenii); deal în Dragomirești, Glod, Nănești, Oncești, Poienile Izei, Săcel, Săliștea de Sus, Strâmtura, Valea Stejarului; pârau ce izvorăște de sub Mesteacăn, are o lungime de 5 km și se varsă în râul Lăpuș, în amonte de loc. Buteasa; loc. în Maram. din dreapta Tisei; sat aparținător de com. Boiul Mare, zona Chioar. – “*Prislop*, de pe teritoriul României, e un nume de loc creat de români din apelativul *prislop*, *prisloape* «loc mai jos de trecere dintr-o vale în alta, peste un șir de munți sau de dealuri; pas, șa, curmătură», de origine slavă daco-moesică (sud-slavă orientală = bulgară), *prěslopŭ*, cu același sens ca apelativul românesc” (Petrovici, 1970: 225-236); (v. și Candrea, după DER; MDA).

prislopeán, -ă, *prislopeni*, -e, (prizlopean, prizlopan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Prislop. 2. (Locuitor) din Prislop. ■ (onom.) *Prizlopan*, nume de familie în

jud. Maram. – Din n. top. *Prislop* + suf. -*ean*.

prislopeâncă, *prislopence*, s.f. Femeie originară din localitatea Prislop. Locuitoare din Prislop. – Din *prislopean* + suf. -că.

pristăví, *pristăvesc*, (pristevi), v.r. (înv.) A se stinge, a muri: "...și un prunc ce s-au *pristevit* și 3 fete ce s-au *pristeavit*, ca să le fie pomenire și spre spășenia sufletelor lor..." (Socolan, 2008: 273; doc. din 1847). – Din sl. *prěstavitisen* "a muri" (Cihac, Miklosich, după DER, DEX).

pristăvít, -ă, *pristăviți*, -te, adj. (înv.) Mort, decedat. – Din *pristăvi*.

pristăvíre, *pristăviri*, s.f. (înv.) Moarte, deces: "...iară după *pristăvirea* celor vii, anume fii fililor lor să aibă grija cărții acestea..." (Socolan, 2005: 271; doc. din 1837). – Din *pristăvi* "a muri".

pristól, *pristoluri*, (prestol), s.n. Masa din mijlocul altarului: "...și au cumpăratu și o fațu de masă pe *prestol* și le-au dat să le fie pîntru sufletele lor și a părinților..." (Bârlea, 1909: 29-30; doc. din 1771). – Din sl. *prěstolŭ* "tron" (Scriban, DEX).

privégghi, *priveghiuri*, (preveghi), s.n. Veghere a unui mort, noaptea, înainte de înmormântare: "De cu seară, precum și în celelalte seri, până nu-i înmormântat, se strâng în *priveghi*. În aceste seri se strâng la casa mortului tineri, bătrâni. Tinerii se joacă în cărți și alte jocuri de petrecere, iar bătrânii cîtesc" (Bârlea, 1924, II: 472). – Der. regr. din *priveghea* (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *prewetje*, srb. *privek* "serbare nocturnă".

privegheá, *priveghez*, v.t.i. 1. A păzi. 2. A supraveghea. 3. A sta treaz. – Lat. *pervigilare* "a sta de veghe mult timp" (Șăineanu, Scriban, DEX).

privegheát, -ă, *privegheați*, -te, adj. 1. Păzit. 2. Supravegheat. – Din *priveghea*.

privighetór, -oare, *privighetori*, -oare, s.m.f. 1. Supraveghetor. 2. Persoană care stă de veghe noaptea, la capul mortului: "Când era la cântători, / La Vălean, *privighetori*, / De la fete și feciori..." (Bilțiu, 2015: 260). – Din *priveghea* "a păzi" + suf. -tor.

prizlopeán, s.m.f., adj. v. prislopean.

prizné, adv. (reg.) În întregime, cu totul; curat, neamestecat: "Îta me-i de grâu de vară, / A ta-i *prizne* de secară" (Țiplea, 1906: 478). (Maram.). – Din sl. *prisne* (MDA); din sl. *prisinŭ* (Tiklin, după DER; DLRM).

probozeală, *probozeli*, s.f. Ceartă, gâlceavă, dojană: "Pătru se sperie de *probozeala* asta..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 35). – Din *probozi* + suf. -eală (DEX, MDA).

proășcă, *proaște*, s.f. (pop.; în expr.) A da proașcă în... = a da iama, a năvăli: "Eu iară-oi învia / Și *proașcă*-n dușmani oi da" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 226). – Din (îm)proșca (DEX).

probozi, *probozesc*, v.t. (reg.) A muștra, a dojeni, a certa: "De Probojenii (Schimbarea la față), în zua aceie nu-i voie să te *proboza* nimeni, că-i și tot *probozât*. Amu se *probozé* țarina, începe să se uște frunza de fag și prinde a gălbini" (Memoria, 2004-bis: 1.200). – Din vsl. *proobraziti* "ce ține de obraz" (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

probozit, -ă, *propozîți*, -te, adj. (reg.) Muștrat, certat. – Din *propozî*.

prodúct, *producte*, s.n. (înv.) Produs, producție: "...se da adecă a cincizecea parte din *productele* lor, de exemplu, din 50 de miei, unu etc" (Mihaly, 1900; dipl. 19). – Din lat. *productus*, germ. *Produkt* (Scriban, DEX).

proháb, *prohaburi*, s.n. 1. Tăietură de cuțit. 2. Prăpăd, distrugere, dezastru: "Pă unde merea Novac / Tăt făcea numai *prohab*" (Papahagi, 1925: 263). – Et. nec. (DEX).

prodúh, *produhuri*, s.n. (reg.) Copcă; orificiu în gheață pentru a lua apă sau a prinde pește; “*produh* se spune când se rupe gheața” (ALRRM, 1973: 615): “Mere crâșnicu și face *produh* și lua tăte babele apă” (Memoria, 2001: 21). – Din sl. *produhŭ* “răsuflătoare” (Scriban, DEX, MDA).

prohód, *prohoduri*, s.n. Slujbă religioasă, creștină, de înmormântare. – Din sl. *provodŭ* “însmormântare, moarte” (Șăineanu, MDA).

prohodí, *prohodesc*, (provodi), v.t. A oficia prohodul; a duce un mort la groapă, a îngropa; a comănda: “De trăie, l-oi agodi, / De-o murit, l-oi *prohodi*” (Papahagi, 1925: 174); “Iară noi, preuții satului, am ertat, și l-am *provodit* și i-am cetit dezlegare” (Bârlea, 1909: 58; doc. din 1747). – Din sl. *prohoditi* “a muri” (Scriban, DEX, MDA).

prohodit, -ă, *prohodiți*, -te, adj. Dus cu alai la groapă: “Cine mere *prohodit* / Nu-i nădejde de zinit” (Calendar, 1980: 114). – Din *prohodi*.

próor, s.n. v. ampror.

protopărinte, *protopărinți*, s.m. (arh.) Strămoș: “...pentru acest dezastru nou nu să pot înculpa *protopărinții* noștri” (Koman, 1937: 49). – Din *proto-* “element de compunere cu sensul de primul” + *părinte*.

provință, *provințe*, s.f. (reg., înv.) Provincie: “...Maramureșul era puțin înainte, de aceea (era) privit ca o *provință* cu oareșcare autonomie” (Mihaly, 1900: 19; dipl. 6). – Var. a lui *provinție*, care este var. (în v.) a lui *provincie*.

provodí, v.t. v. *prohodi*.

prunár, *prunari*, s.m. Cultivator de pruni; pomicultor. ■ (onom.) *Prunari*, poreclă pentru locuitorii din lapa, Urmeniș, Sârbi (com. Budești): “Sârbd'enii is *prunari*, pântru că-s mulți pomi acolo, multă pomărie” (Papahagi, 1925: 315-316). – Din *prun* + suf. -ar (DEX, MDA).

prunc, *prunci*, s.m. 1. Copil (în

general). 2. Fiu. 3. Băiat; cocon. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Lat. *puerunculus* “copilaș” (Pușcariu, Drăganu, după DER). ■ Cuv. rom. > magh. *poronty*, *prunkuj*, *pruncs* (Bakos, 1982).

prúncă, *prunce*, s.f. (în v.) Fată; cocoană, copilă: “Hai, voinice și mă ia / Până-s *pruncă* tinerea” (Papahagi, 1925: 260); “...împreună cu unu pruncu alu său, Ionu, și *prunca* Marie, și una Ionă...” (Bârlea, 1909: 32; doc. din 1737). – Din *prunc* (MDA).

pruncíe, *pruncii*, s.f. Copilărie. – Din *prunc* + suf. -ie (DEX, MDA).

pruncotán, *pruncotani*, s.m. Copil mai mare (10-14 ani); băiețandru: “Când am fo' io *pruncotan* de zece, doisprezece ai, am fo' de slugă la o gazdă străină” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 95). ■ Până la această vârstă se folosește apelativul cocon sau prunc. (Trans. și Maram.). – Din *prunc* + suf. -otan (MDA).

pruncút, *pruncuți*, s.m. Copil mic. – Din *prunc*.

prund, *prunduri*, s.n. Pietriș, prundiș: “Colo-n jos pe *prundurele* / Ard două lumânărele” (Calendar, 1980). ■ (onom.) *Prundaru*, *Prunduș*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *prondŭ* “ridicătură de pământ; banc de nisip” (Scriban, DEX, MDA).

prundăros, adj. v. *prundos*.

prundós, -oasă, *prundoși*, -oase, (prundăros), adj. 1. Pietros, acoperit cu nisip. 2. Pământ nisipos. – Din *prund* + suf. -os (DER, DEX, MDA).

prustár, *prustare*, s.n. (reg.; min.) Sfredel scurt, de formă hexagonală, folosit de mineri pentru găurit stânca. – Din *prust* + suf. -ar, cf. magh. *prusztoló* (MDA).

pruțác, s.n. v. *pruțuc*.

pruțúc, (bruțac, pruțac), s.n. (reg.) Traistă de pânză pe care o purtau soldații din armata austro-ungară; sac de merinde; bruțac. (Trans., Maram.). –

Din germ. *Brotsack* “sac pentru pâine; traistă, raniță” (MDA).

pucioasă, s.f. Sulf. – Lat. **puteosus* (Scriban, DEX).

púdără, s.f. (pop.) 1. Produs cosmetic; pudră. 2. Vopsea (de machiaj); fard: “Vândut-o lelea cocoșu / Și și-o luat *pudăr* roșu” (Bilțiu, 2002: 273). – Var. a lui *pudră*.

pudări, *pudăresc*, v.r. (pop.) A se da cu pudră; a se pudra. – Din *pudră*.

pudărit, -ă, *pudăriți*, -e, adj. (pop.) Pudrat, fardat. – Din *pudări*.

pufoaică, *pufoaice*, s.f. Flanelă; haină scurtă matlasată (folosită în special de soldați). – Din rus. *fufaika*, cf. *puf* (DEX).

púhab, -ă, *puhabi*, -e, adj. (reg.) Afânat, făinos, moale, dospit. – Din srb. *buhav* “ușor, pufos” (Scriban, DEX); din bg. *puhav* (MDA).

puhău, *puhăi*, s.m. (reg.) Hoț, haiduc, tâlhar: “Eu de-amu nu mai pot sta-ntre oameni, numa-n păduri și numa' cu *puhăile* oi povesti” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 175). – Et. nec.

pujînă, *pujini*, s.f. (reg.) Pământ arabil, slab productiv: “Când s-o măritat fata, i-o dat și ei vro tri *pujini*” (Faiciuc, 2008: 766). ■ (top.) *Pujina*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec.

púlpă, *pulpe*, s.f. Uger (la vacă); sclîn (la oaie și capră). – Lat. *pulpa* “carne” (DEX).

pungáci, s.m. v. pungaș.

pungalău, *pungalăi*, (pungălău), s.n. (reg.) Sulă de făcut găuri. – Din (*îm*)*punge* + suf. -*alău* (MDA).

pungăș, *pungași*, (pungaci), s.m. Hoț, tâlhar. – Din *pungă* + suf. -*aș* (DEX, MDA).

pup, *pupi*, s.m. 1. Boboc de floare. 2. Mugur. 3. Claie, grămadă de tulei; pop, jup. 4. Coccoșă. 5. Mic colac din făină de grâu. 6. (în expr.) A sta *pup* = a sta ghemuit, a sta pe vine: “El să *pune pup* și aruncă la câne câte-on miez de tocană cu măslad” (Bilțiu, 2007: 213). –

Din ucr. *pup* (MDA); creație expresivă, var. a lui *pop*, cf. *coc* (DER); cf. alb. *pupë* “moț”.

pupăi, v.i. v. pupăzi.

pupăzi, *pupăzesc*, (pupăi), v.i. (reg.) A flecări, a pălăvrăgi: “Ia-ți banii și să-i folosești cu bine, dar să nu *pupăzi* la nimeni că unde-ai fost și ce-ai văzut” (Bilțiu, 1999: 391). – Din *pupăza* (MDA).

púpoș, -ă, *pupoși*, -e, adj. (reg.) Coccoșat, ghebos: “Nu să vede cât îi de *pupoșă*” (Crâncău, 2013). – Din magh. *pupos* “coccoșat” (MDA).

pupuiá, v.r. (reg.) A se cocoța pe ceva. – Din *pupui* “coc” (MDA).

pupuiét, -iată, *pupuieti*, -te, adj. Țuguiat; ascuțit la vârf. – Var. a lui *pupuiat*.

pus, *pusuri*, s.n. 1. Farmec, vrajă. 2. (med.) Exudat vâscos, care se formează în focarele de infecție: “Tăte *pusurile*, / Tăte muieturile / Câte-s pă tine / Cu mătura le-om mătura” (Bilțiu, 1990: 298). – Cf. *depus*, așezat (Scriban); lat. *pus* “puroi; gunoi, murdărie” (MDA).

pústă, *puste*, s.f. 1. Câmpie întinsă, loc neted, cu vegetație săracă; stepă: “Și ocolu ca *pusta* / Și casa ca și curtea” (Bilțiu, 2006: 168). 2. Pământ albicios. ■ (top.) *Pustă*, loc situat la capătul din jos al Coastei Bisericii, în loc. Bârsana: “Acolo se află un fel de rocă de culoare gri, la care, în graiul local i se spune *piatră de pustă*” (Roșca, 2004: 225); Top. frecvent în zona Lăpuș (Vișovan, 2008); *Posta*, sat aparținător de com. Remetea Chioarului. ■ (onom.) *Pusta(i)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *puszta* “pusti, deșert” (DEX, MDA).

pustian, -ă, *pustiani*, -ene, adj. (reg.) Părăsit, pustiu: “Da' să știi că-s morți într-o pădure *pustiană*, unde-o fost război” (Bilțiu, 2007: 106). – Din *pustiu* + suf. -*ean*.

pustișág, *pustișaguri*, s.n. (reg.) Singurătate, pustietate: “Tu, cucule, ț-ai

cântat / Di p-o crenguță de brad / Șapte ai a *pustășag*” (Bilțiu, 2006: 120). – Din *pustiu* + suf. -șag; cf. magh. *pusztaság* (MDA).

pușcă, *pușc*, v.t. (reg., înv.) 1. A împușca: “Un om rău, fără dreptate, / A tras și m-a *pușcat* în spate” (Farcaș, 2009: 19). 2. A lovi, a plesni. 3. A țâșni, a izbucni: “...atâta de frumos o șuierat, de o zâs stăpâna lui că le-o *pușcat* lacrimile-n ochi” (Bilțiu, 2007: 332). – Din *pușcă* “armă de foc” (MDA).

pușcăt, -ă, *pușcați*, -te, adj. (reg., înv.) Împușcat. – Din *pușcă*.

pușcăș, *pușcași*, s.m. Vânător: “Măsa numa ș-o mânat / Pă *pușcaș*, / Pă Toderăș” (Papahagi, 1925: 270). ■ (onom.) *Pușcaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *pușcă* + suf. -aș (DEX); cf. magh. *puskás* (MDA).

pușleác, *pușleacuri*, sn. (reg.) Cuțit cu mânerul de lemn. (Maram.). – Et. nec. (MDA).

puternicie, *puternicii*, s.f. (în.) Putere: “Cu vrerea Părintelui și cu *puternicia* Fiului și cu îndemnul Sfântului Duhu...” (Bârlea, 1909: 214; doc. din 1777). – Din *puternic* + suf. -ie (DEX, MDA).

pútină, *putini*, s.f. Vas de lemn folosit la păstrarea laptelui, a brânzeturilor, a murăturilor. – Lat. **putina* (Candrea, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *putina* (Bakos, 1982; Miklosich, Candrea, după DER), pol. *putyra* (Scriban, Miklosich, Candrea, după DER), ucr. *putyni*, *putna*, *putena* (Miklosich, Candrea, după DER).

putón, *putoane*, s.n. (reg.) Coșuri din scândură de brad, de formă ovoidală, de 10-20 kg, care se poartă în spate. ■ Erau utilizate la culesul strugurilor și pentru transportul rocilor din mine (în zona Chioar). – Din magh. *putton* (MDA); cf. germ. dial. *Pudny*.

púțcă, s.f. (min.) Ciocan metalic cu coadă lungă, din lemn, care servește la sfărămarea bulgărilor de minereu și rocă. – Et. nec. (MDA).

puzdérie, *puzderii*, s.f. Resturi de tulpini de cânepă rezultate după operația de melițare: “*Puzderiile* căzute erau folosite la aprinderea focului, iar tortul era pus în pod” (Faiciuc, 2008: 256). – Din sl. *pozderije* (Scriban, DEX).

R

rabinér, *rabineri*, s.m. (reg.) Rabin; tăietor ritual; șahțăr: “Era măcelărie. Da’ și găinile nu le tăia ei, de-acolo-n Gura Birt, până-n sat mergeam, la *rabiner*. *Rabineru* acela o fost păstă ei” (Pintea, 2016: 127). – Din germ. *Rabinner*.

rablău, *rablăi*, (răblău), s.m. (reg.) Hoț, tâlhar, bandit, fur: “Și fă cât de multe ca să câștig și eu cât mai bine după tine: mai mulți *rablăi*, mai mulți tâlhari” (Bilțiu, 1999: 395). – Din magh. *rabló* “bandit” (MDA).

rac, *raci*, s.m. (med.) Cancer. ■ (onom.) *Raci*, poreclă pentru locuitorii din Ungurași. ■ În Trans. și Moldova (ALR, 1938, h. 173). – Din sl. *rakŭ* (Scriban, DEX, MDA).

racalét, s.m. v. *racateț*.

racatét, *racateți*, (racalet), s.m. Broscoi. – Din *răcan* (Șăineanu, Scriban, DER); din *rac* “cuvânt care imită strigătul broaștei”, cf. *racaleț* (MDA).

racoțián, -ă, *racoțieni*, -ne, adj. Referitor la Rakoczi: “La începutul secolului XVIII, în resbelul *rakocian*, insurgenții au aprins mănăstirea, biserica a ars, zidul s-a ruinat” (Mihaly, 1900: 889; dipl. 360, la note). – Cf. *Rakoczi*, n. pers.

radaș, -ă, *radași*, -e, adj. (reg.) Frumos: “Că cizma mi-i *radașă*, / Și gura mni-i hamneșă” (Papahagi, 1925: 191). ■ (top.) *Rădieș*, vale în Moisei. – Et. nec. (MDA); din sl. *rada* (Papahagi, 1925).

raf, *rafuri*, s.n. (reg.) Cerc de fier de

la roata de lemn a carului: “C-a vini roata cu *rafu’* / Și-ndată ți-a turti capu” (Bilțiu, 2002: 65). ■ Exclusiv în zona intracarpatică (ALR, s.n.; vol. II, h. 339). – Din magh. dial. *raf* (DEX, MDA), cf. ucr. *rafa* “grație” (DEX).

ragalie, *ragalii*, (răgălie), s.f. (reg.) 1. Rădăcină de salcie. 2. (pl.) Vreascuri aduse de apă. – Et. nec. (MDA).

ragilă, s.f. v. *razilă* (“perie pentru lână”).

răhot, *rahote*, s.n. (reg.) Vuiet, larmă: “Mare *rahote* făcând, / Mare vântoasă suflând” (Papahagi, 1925: 296). – Et. nec. (MDA); din ucr. *rahote* (Papahagi).

raión, *raioane*, s.n. Unitate administrativ-teritorială din componența unei regiuni (în perioada 1950-1968); model de inspirație sovietică. ■ Regiunea Baia Mare (1950-1960) era alcătuită din actualele județe Maram. și Satu Mare și avea în componență raioanele Baia Mare, Carei, Cehul Silvaniei, Lăpuș, Oaș, Satu Mare, Sighet, Șomcuta Mare, Tășnad și Vișeu; între 1960-1968, regiunea s-a numit Maramureș. – Din rus. *raion* (Șăineanu, MDA).

răniță, *ranițe*, s.f. Rucsac militar. – Din rus. *ranec* (DEX, MDA).

rântie, *rantii*, s.f. (reg.; inv.) Scutec: “Un Dumnezău nou-născut / În *rântii* e înfășurat” (Bârlea, 1924, I: 129). – Cf. ucr. *rantuh* “mantie femeiască” (DER, DEX, MDA).

rapandúlă, *rapandule*, s.f. (reg.) Femeie cu moravuri ușoare. – Et. nec. (MDA).

rapór, s.n. (med.) Afecțiune a pielii care se manifestă sub formă de bubițe roșii; pojar, rujeolă; scarlatină. ■ Exclusiv în Maram. și Oaș; în Trans. se folosește sin. vârsat (ALR, 1938, h. 160); termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347); semnalat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “vârsat de vânt”. – Cf. *rapăn* (MDA).

rastalăș, s.n. v. astalăș (“tâmplar”).

rașéică, s.f. (reg.) Răzătoare pentru legume. – Et. nes., probabil din *rade*, cf. *radeică*.

rașpău, *rașpauă*, (rașpel), s.n. (reg.) Unealtă de oțel sub formă de pilă folosită de fierar pentru a îndrepta unghiile la animalele de tracțiune, în vederea aplicării potcoavelor. – Din germ. *Raspel* “pilitură” (Scriban, DEX, MDA).

rătă, *rate*, s.f. Autobus local de călători: “Am fost în Vișău și am zânit acasă cu *rata*” (Hovrea, 2016: 55). – Din RATA = Regia Autonomă a Transportului cu Autovehicule (1946), devenită mai târziu IRTA (Întreprinderea Regională de Transport Auto), apoi ITA (Întreprinderea de Transport Auto).

rătăță, s.f. v. ratotă.

ratotă, *ratote*, (ratătă), s.f. (reg.) Papară. (Trans., Banat, Maram.). – Din magh. *rántotta* “papară” (MDA).

rázilă, *razile*, (razâlă, ragilă), s.f. (reg.) Perie pentru lână; hrebdincă, darac. – Var. a lui *ragilă*; din germ. *Riffel*, prin intermediul sl.

răbălî, *răbălesc*, v.t. (reg.) A tâlhări, a jefui, a prăda: “Și cum *răbăliseră* ei pe-acolo, au anunțat jandarmii” (Bilțiu, 1999: 422). – Din magh. *rabol* (MDA).

răbălît, -ă, *răbălîți*, -te, adj. (reg.) Tâlhărit, jefuit. – Din *răbălî*.

răblău, s.m. v. rablău (“hoț”).

răbój, *răbojuri*, s.n. Bucată de lemn pe care se însemnau, prin creștături, diferite calcule; carâmb: “Înainte, socoteala brânzii să făcea și se ținea pe *răboj*, amu îi scrie pe fiecare înt-on caiet” (Bilțiu, 2009: 163). – Din bg., sb. *raboš* (Conev, după DER; DEX).

răboșéan, -ă, *răboșeni*, -e, (răbojean), adj. (arh.) Zimțat, crestă: “Această carte... o am cumpărat cu opt florinți *răboșeni*...” (Darius Pop, 1938: 82, doc. din 1800). – Din *răboș*, *răboj* + suf. -*ean*.

răcăș, s.n. (reg.) 1. Grămadă de trunchiuri de copaci, în pădure. 2. Locul de la gura ulucului unde se adună butucii corhăniți; tason. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, cu sensul de “grămadă”. – Din magh. *rakás* “stivă, gramadă” (MDA).

răcădí, *răcădesc*, (răcădui), v.r. (reg.) A se răsti la cineva; a amenința: “Să leagă laolată un cuțat, tri sire de mătură, t'eptân și o cărtice și apoi te tăt *racaduiești* cu ele câtă cel spariet și descânți...” (Faiciuc, 2008: 171). – Din magh. *reked* “a răguși” (DEX); var. a lui *răgădi*, *răgădui* (MDA).

răcătănát, adj. v. răcăcănát.

răceán, -ă, *răcenî*, -e, (recean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Recea. 2. (Locuitor) din Recea. ■ (onom.) *Răcean(u)*, *Recean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Recea* + suf. -*ean*.

răceáncă, *răcence*, (receancă), s.f. Femeie originară din localitatea Recea. Locuitoare din Recea. – Din *răcean* + suf. -*că*.

răchițár, s.n. Păduricea care crește pe lângă o apă; zăvoi. – Din *răchită* + suf. -*ar*, cf. *răchitiș*.

răchițică, *răchițele*, s.f. Arbust întotdeauna verde, cu tulpina târătoare, cu fructe roșii, acrișoare, comestibile (*Oxycoccus quadripetallus*). ■ (top.) *Răchițele*, fânațe în Rohia. – Din *răchită* “salcie” + suf. -*ică* (DEX, MDA).

răcitură, *răcitură*, s.n. (reg.) Piftie; aituri. (Mold., Trans., Maram.). – Din *răci* + suf. -*tură* (DEX, MDA).

răcuină, *răcuine*, s.f. (reg.) Plantă erbacee târătoare, cu flori albe (*Anagallis arvensis* L.); scânteuță: “Paștem numai *răcuină* / Și bem apă din fântână” (Bilțiu, 1990: 22). ■ Se utiliza în med. pop. veter. – Var. a lui *racovină* (DEX, MDA); din sl. *rakovina* (DER).

rădită, *rădiț*, (rădiche), s.f. (dial.) Ridiche (*Raphanus sativus*). – Lat. *radicula* “ridiche” (Șăineanu, Scriban).

răeș, *răeși*, (răieș), s.m. (reg.; înv.) Luntraș: “Voi, voi, voi, trei *răeșei*, / Treceți-mă râuțu” (Țiplea, 1906: 424). (Maram.). – Din magh. *révész* “luntraș” (MDA).

răgătcă, s.f. (reg.; înv.) 1. Barieră (la intrarea în oraș). 2. Vamă. – Cf. *rohatcă*; sl. *ratka*.

răgălie, s.f. v. *ragalie* (“vreasc”).

răgută, *răgute*, s.f. (reg.; mil.) Recrut; răcan: “Tu să spui că ești *răgută*” (Calendar, 1980: 69). – Din germ. *Rekrut*, pop. *Regrut* (Borcea, după DER; DEX), rus. *rekrut* (DEX).

răhnî, v.t. (dial.) 1. A răcni. 2. A țipa. 3. A se răsti. – Var. a lui *răcni*.

răhnitor, *răhnitori*, adj., s.m. (reg.) Cel care răcnește, care strigă; strigoi: “Moroi cu moroaie, / *Răhnitor* cu răhnitoare, / Pocitori cu pocitoare” (Papahagi, 1925: 284). – Din *răhni* + suf. -*tor*.

răieș, s.m. v. *răeș*.

rămás, *rămași*, s.m. 1. Văduv. 2. Moștenitor. – Din *rămâne* (Scriban, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *ramasz* “rest” (Scriban; Edelspacher, după DER).

rămásă, *rămase*, s.f. 1. Văduvă. 2. Glumă, minciună: “Din ist corn de masă, / Să vă spui câte-o *rămasă*. / Ce voi spune nu-i minciună, / Afară plouă de cură” (Bilțiu, David, 2007: 116). – Din *rămâne*.

rămăsói, s.m. (reg.) Văduv: “Unu-i tânăr și fecior, / Unu-i bătrân *rămăsói*” (Papahagi, 1925: 175). – Din *rămas* + suf. -*oi*.

rămășág, *rămășaguri*, s.n. Prinsoare, pariu: “Că m-am dat în *rămășag* / Cu o fată de-mpărat” (Papahagi, 1925: 251). – Din *rămas* + suf. -*șag* (Scriban, DEX, MDA).

rântăș, s.n. v. *rântaș* (“sos, îngroșeală”).

rântălí, *rântălesc*, v.t. (reg.) A prăji carnea. – Din magh. *rant* “a prăji, a frige” (MDA).

rântălít, -ă, *rântăliți*, -te, adj. (reg.) Prăjit, fript, pârjolit. – Din *rântăli*.

rântună, v.t. v. *rântuna*.

rântuzí, v.t. v. *rântuzi*.

răorá, (roua), v.i. A stropi cu apă sau agheasmă (în cadrul unei ceremonii) tarlaua care urmează să fie arată și semănată: “Să merem tot *răorând* / Și din gură cuvântând, / Să dăm roadă grânelor...” (Bilțiu, 1990: 7). – Lat. *roro*, *rorare* “a cădea rouă; a uda; a bura” (Scriban, MDA).

răorát, -ă, *răorați*, -te, (rouat), adj. Stropit cu rouă (sau apă). – Din *răora*.

răpăusá, v.t. (reg.; înv.) A muri, a răposa: “Dară mult ș-o *răpăusat* / Și pă loc i-o îngropat” (Papahagi, 1925: 215). – Var. a lui *răposa* (MDA).

răpăusát, -ă, *răpăusați*, -te, adj. (reg.) Mort, răposat. – Din *răpăusa*.

răpciugă, s.f. Boală contagioasă la animalele domestice. – Et. nec. (DER).

răpciugós, -oasă, *răpciugoși*, -oase, adj. 1. Bolnav de răpciugă. 2. (despre oameni) Sărac. 3. Zdrențuros. – Din *răpciugă* + suf. -*os*.

răpciúne, s.n. (pop.) Luna septembrie. ■ Din punct de vedere agricol, luna septembrie corespunde cu perioada numită “pe vremea otăvii”. – Lat. *raptionem* “seceriș” (Șăineanu); cf. *răpi* (MDA).

rărúnci, s.m. (pop.) 1. Rinichi. 2. Măruntaie. 3. Interiorul trupului ome-

nesc (considerat, în vechea antropologie, ca sediul interior al vitalității). ■ (în expr.) *A striga din rărunchi* = a striga cu putere, din tot sufletul. – Lat. *renunculus* (Scriban, DEX).

răsărită, *răsărite*, s.f. (reg.; inv.) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*) (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *răsări* (MDA).

răscól, *răskoale*, s.n. (reg.; zona Lăpuș) 1. Manifestare ce marchează debutul anului agropastoral (se adună turmele de oi și se face măsurșul laptelui, se angajează păcurarii și se stabilesc convenții cu caracter economic); sâmbră, măsurș. 2. Sfârșitul anului pastoral; momentul despărțirii turmelor, când se întorc toamna de la munte; “Fărămițarea turmei în lăptăriile din care era compusă și alegerea oilor fiecărui proprietar” (Georgeoni, 1936: 95). – Din vsl. *raskolŭ* “despicătură” (DEX, MDA).

răstăuță, *răstăuțe*, (răsteuță), s.f. (reg.) Fidea, paste făinoase: “Curechi verde din grădină, / Răsteuță pe găină” (Memoria, 2001: 105). ■ (onom.) *Răstăuțe*, poreclă pentru locuitorii din Fărcașa. – Et. nec. (MDA); posibil diminutiv de la *răsteu*, *resteu* “cuiul cu care se închide jugul”; sau din germ. *Raster* “grilaj”, cu sensul extins de “răzătoare”, ori magh. *reszel* “a rade”.

răstéu, *răstaie*, (resteu, rasteu), s.n. (reg.) Cui de fier cu care se închide jugul: “Din fărina aceie făceu o turtă, coaptă în foc, făcut din *resteiele* de lemn, di la juguri...” (Bilțiu, 2009: 55; vol. II). – Et. nec. (MDA); din magh. *ereszto* “care dă drumul” (Scriban).

răsteuță, s.f. v. răstăuță (“fidea”).

răstignire, *răstigniri*, (restignire), s.f. Cruce (din lemn sau piatră) amplasată în localități (în curtea bisericii, dar și pe ulițele satelor) sau la drumul țării, reprezentând pe Iisus Cristos (pictat, din tablă sau turnat din fier) răstignit; troiță. – Din *răstigni* (MDA).

răstoacă, *răstoci*, s.f. 1. Apă curgătoare mică. 2. Lac, baltă, tău. ■ (top.) *Răstoaca*, localitate în Maram. din dreapta Tisei (Filipașcu, 1940); *Răstoaca*, fânațe în Strâmtura (Vișovan, 2005). – Din sl. **rastokŭ* “brațul unui râu” (Șăineanu, Scriban, DEX).

răsún, *răsunuri*, s.n. Sunet puternic prelungit prin ecou; rezonanță: “Spăretu de cântatu cocoșului, / Spăretu de *răsunu* clopotului” (Bilțiu, 1990: 321). – Din *răsuna* (Scriban, MDA).

răsunói, *răsunoaie*, s.n. (reg.) 1. Aluatul de pâine ras de pe copale. 2. Pâinișoară făcută din acest aluat. 3. Umflătura care se face pe pâine, în timpul coptului. (Trans., Maram., Mold.) – Din *răsură* “răzătură” + suf. -oi (DLRM, MDA), cu disimilarea r-r > r-n.

rășcândău, *rășcândauă*, s.n. (reg.) Batistă; japcandău. – Et. nec.

rășchiá, *rășchiez*, v.t. A depăna firele toarse de pe fus pe rășchitor: “La capătul torsului au *rășchiat* tortul” (Bilțiu, 1999: 96). – Lat. **rasclare* (Scriban).

rășchitór, *rășchitoare*, (rășt'itor), s.n. (reg.) Suportul pe care se pune tortul de cânepă de pe fus: “*Rășchitorul* este construit dintr-o botă de lemn; un capăt se termină înfurcit, iar celălalt lățit din două părți egale. Tortul de cânepă de pe fus pe această unealtă se răsfiră. Apoi, luat de pe *rășchitor*, se fierbe în apă cu cenușă” (Bârlea, 1924, II: 470). – Din *rășchia* + suf. -tor (Scriban, DEX, MDA).

rășiní, *rășinez*, v.t. (reg.) A unge cu rășină. – Din *rășină*.

rășpálí, *rășpălesc*, (rășpălui), v.t. (reg.) 1. A rade cu răspăul. 2. A pili. – Din *rașpău*, cf. magh. *ráspol* (DEX, MDA).

rășpălít, -ă, *rășpălíți*, -te, adj. (reg.) 1. Ras. 2. Pilit. – Din *rășpáli*.

răștirá, (rășchira), v.t.r. 1. A (se) împrăștia: “Din fluieră când dădea, /

Oile să *rășt'ira*" (Memoria, 2001: 10). 2. A se deschide, a se desface: "În trup să se *rășt'ireze*, / În pulpă să să așeză" (Papahagi, 1925: 292). – Var. a lui *rășchira*, cf. *răsfira* (MDA).

răștirát, -ă, *răștirați*, -te, adj. Răsfirat, deschis. – Din *răștira*, cf. *rășfira*.

rătăcănát, -ă, *rătăcănați*, -te, (răcătănat), adj. (reg.) 1. Cu coroana rotundă. 2. Crengos, încrengat: "Co-drule, *răcătănat*, / Cătă mine te-ai giurat / Că tu nu-i îmbătrâni" (Bilțiu, 2006: 96). – Cf. *rotocolat* (MDA).

rătez, *răteze*, s.n. (reg.) 1. Încuietore de oțel, sub formă de limbă, pentru uși, ferestre: "Pă gură lăcată-oi pune / Și pă lăcată *rătez*" (Bilțiu, 2006: 50). 2. Lănțișor de metal prețios pe care îl poartă fetele la gât. – Din ucr. *retjaz*, magh. *retesz* (Scriban, DEX, MDA).

rătișă, *rătișe*, (dial. *răt'ișă*), s.f. (reg.; gastr.) Plăcintă făcută din mai multe foi subțiri de aluat (umplute cu brânză, mere și scorțișoară). – Din magh. *rétes* "ștrudel" (MDA).

rătișea, *rătișele*, (răchiștea), s.f. 1. (bot.) Floare mirositoare de vară, cu frunze asemănătoare răchitei. 2. Joc la petreceri. – Din *răchită* (MDA) + suf. -ea.

rătunzá, v.t. A rotunji, a reteza. – Cf. *rotunji* (MDA).

rătunzát, -ă, *rătunzați*, -te, adj. (reg.) Rotunjit, retezat: "Cu păruțu *rătunzat*" (Calendar, 1980: 4). ■ Maramureșenii purtau plete, din care retezau doar capetele, pentru a le da o formă rotundă (în perioada medievală, până la începutul sec. XX). – Din *rătunza*.

rătept, s.n. v. rețept.

răvăș, *răvașe*, s.n. 1. Crestătură prin care se însemna pe răboj diverse socoteli. 2. Crestătură pe marginea vaselor de lemn. 3. Cută, rid. – Din magh. *rovás* "răboj; crestătură; socoteală" (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ngr. *ravási* "scrisoare, bilet" (Scriban).

răvení, v.t. (reg.) A răcori: "Soarele nu te-a-ncălzi, / Luna nu te-a străluci, / Vântul nu te-a *răveni*" (Papahagi, 1925: 230). – Din *reavăn* (dial. *ravăn*) "răcoros, proaspăt" (MDA).

răvenít, -ă, *răveniți*, -te, adj. (reg.) Răcorit. – Din *răveni*.

răzăláu, s.n. (reg.) Răzătoare. – Din magh. *reszelő* "pilă" (Scriban, DEX, MDA).

răzálí, *răzălesc*, (răzălui), v.t. A răzui. – Din *răzălău* (Scriban, DEX); cf. *răzălui* (MDA).

răzálít, -ă, *răzăliti*, -te, adj. Răzuit, ras. – Din *răzálí*.

răzálui, v.t. v. răzálí.

răzám, *răzámuri*, s.n. (reg.) Scândură, reazem, proptea: "Peretele dinspre miază zi al stânei este format din bârne de brad (la bază) și *răzámuri* în partea superioară" (Georgeoni, 1936: 71). – Var. a lui *reazem* (DEX).

răzbói, *războae*, s.n. 1. Unealtă casnică de țesut. 2. Ramă pe care se întind pieile pentru a fi curățate pe dos. 3. *Marele Război* = Primul Război Mondial: "Dascălul Teodor Danci (...) nu a fost înrolat în armata austro-ungară, predând în această comună (Glod) în toți anii de desfășurare a *Marelui Război*" (Câmpeanu, 2016: 73). – Din bg., srb. *razboj* "mașină de țesut" (Scriban, DEX, MDA).

războlí, *războlesc*, v.r. (reg.) A se îmbolnăvi: "Bine-acasă n-ai sosí, / Da' pă pat ti *războli*" (Țiplea, 1906: 435). – Din sl. *razbolěti* (Scriban, DEX, MDA).

războlít, -ă, *războliți*, -te, adj. (reg.) Îmbolnăvit. – Din *războli*.

răzbún, s.n. Liniște, pace, voieșie: "La Paște și la Crăciun / Toată lumea-i cu *răzbun*" (Brediceanu, 1957: 166). – Der. regr. din *răzbuna* (DEX, MDA).

răzbuná, v.r. 1. A se înșenina. 2. A se liniști. – Din *răz-* + *bun* (Scriban, DEX, MDA).

răzlóg, *răzlogi*, s.m. (reg.) Prăjină groasă (de obicei de brad), necioplită,

folosită la îngrădituri sau căptușirea pereților colibelor: "Și cum nu era culcat, a văzut cum o mână mare, mare de tot se bagă printre *răzlogi*" (Bilțiu, 1999: 238). – Din sl. *razlogŭ* "întins, rărit" (Scriban, DEX, MDA).

răzór, răzoare, s.n. Cărare, potecă servind drept hotar, între două ogoare; mejdă. ■ (top.) *Răzoare*, sat aparținător de orașul Târgu-Lăpuș. ■ (onom.) *Răzor*, nume de familie în jud. Maram. – Din bg., srb. *razor* "brazdă" (DEX, MDA).

răzoreán, -ă, răzoreni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Răzoare. 2. (Locuitor) din Răzoare. – Din n. top. *Răzoare* + suf. -*ean*.

răzoreáncă, răzorence, s.f. Femeie originară din localitatea Răzoare. Locuitoare din Răzoare. – Din *răzorean* + suf. -*că*.

răzușă, răzușe, s.f. (reg.) Lopățiță cu care se rade aluatul de pe covată: "Mă lovi cu o *răzușă*" (Bârlea, 1924, II: 245). – Din *raz* "răzătoare" + suf. -*ușă* (MDA).

răzvălcă, răzvălci, s.f. (reg.) Sul neted de lemn cu care se întinde aluatul; sucitoare. – Din ucr. *razvalka* (Farcaș, 2009).

răcă, s.f. Ceartă, sfadă, discordie. – Der. regr. din *răcăi* (DEX, MDA).

răcăi, răcăiesc, v.i. (înv.) A răcni, a urla. – Din sl. *rykati* (Scriban, MDA).

răcăit, răcăituri, s.n. (înv.) Răcnet, urlet. – Din *răcăi*.

râf, râfi, s.m. (reg.) Unitate de măsură pentru textile, echivalentă cu aproximativ 75 cm; lungimea de la palmă la umărul opus: "N-am țesut fără doi *râfi*" (Bârlea, 1924, II: 211). – Cf. *ruf*.

râjneică, s.f. v. *râșneică*.

râncălău, râncălăi, s.m. (reg.) Hermafrodit. – Et. nes., cf. *râncă, râncaci* (MDA).

râncăluí, râncăluiesc, (râncăli), v.i. (ref. la bou) A muși amenințător, atunci

când simte un animal sălbatic periculos (urs, lup); boncălui. – Creație expresivă (DER); din *râncălău* (MDA).

râncăluít, râncăluituri, s.n. Muget. – Din *râncăluí*.

râncău, râncăi, s.m. 1. (reg.) Taurul care nu e complet jugănit. 2. (despre oameni) Care se agită, care caută în permanență sămânță de scandal. – Din *râncă* "vână de bou" (Șăineanu, MDA) + suf. -*ău*.

rânced, -ă, râncezi, -de, adj. 1. Stricat, alterat. 2. Molețicos, leneș. – Lat. *rancidus* "rânced" (Pușcariu, după DER; DEX, MDA).

râncezeală, s.f. 1. Gust sau miros de substanță alterată. 2. Moleșală. – Din *râncezi* + suf. -*eală* (DEX, MDA).

râncezí, râncezesc, v.r. A se strica, a se altera. – Din *rânced* (DEX, MDA).

râncezít, -ă, rânceziți, -te, adj. Stricat, alterat. – Din *râncezi*.

rânchezá, v.i. (ref. la cai) A necheza: "Să luără pă cale, / Pă cărare, / Nouă cari, / Nouă ogari, / *Rânchezând* și hohotind" (Papahagi, 1925: 298). – Lat. **rhonchizare* "a sforăi" (Scriban, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *nyekezsil* (Edelspacher, după DER).

rând, rânduri, s.n. 1. (în expr.) A *ști rândul* = a ști ceea ce e de făcut: "*Rându-n casă nu l-a ști, / Focuț, rușine i-a fi*" (Bârlea, 1924, I: 95). 2. (în expr.) A *avea rând* = a avea timp; a avea modru, a-i sta în putință. 3. (în expr.) A-*i veni rândurile* (la femei) = a avea menstruație. 4. (în expr.) Așa e *rândul* = așa e obiceiul, datina, legea. 5. A merge *cu rândul* la colindat = a colinda în ceată (exclusiv băieții). – Din sl. *rendŭ* "ordine" (Miklosich, după DER; DEX, MDA).

rânduí, rânduiesc, (rândului), v.t. 1. (reg.) A porunci. 2. A hărăzi, a destina: "C-apoi așa a *rânduluit* Dumnezeu, ca să sim laolaltă" (Papahagi, 1925: 325). – Din *rând* + suf. -*ui* (Scriban, DEX, MDA).

rânduít, -ă, *rânduíți*, -te, (rânduluit), adj. Sortit, predestinat: "De m-aș duce să mă duc, / Ce mi-i *rânduít*, ajung" (Ștețco, 1990: 344). – Din *rându*.

rândunică, adj. (Oaie) cu lână de culoare albă pe sub foale, în rest neagră. – Din *rândunea* + suf. -ică (DER, DEX, MDA).

râni, *rânesc*, v.t. 1. A curăța, a înlătura gunoiul (din grajd). 2. A săpa, a adânci (o rană): "Aici nu te coace, / Aici nu *râni*, / Aici nu lipt'i" (Bilțiu, 2002: 192). – Cf. bg. *rina* "a curăța gunoiul cu lopata" (Conev, după DER; MDA).

rântăș, *rântășuri*, (rântăș), s.n. (reg.) Sos făcut din făină (cu ceapă tocată mărunt) prăjită în grăsime, care se adaugă în mâncărurile tipic ardelenesti; îngroșeală. – Din magh. *rántás* (Philippide, după DER; MDA).

rântează, v.t. v. *rântuzi*.

rântuít, *rântuiesc*, (rântui), v.t. (reg.) 1. A răvăși. 2. A scurma, a scoate afară din pământ: "Adică o zinit gliganii și urșii din pădure, tăta-tăt i-o *rântuít* cartofii și i-o mâncat" (Bilțiu-Dăncuș, 2007: 257). – Var. a lui *rântui*.

rântuít, -ă, *rântuíți*, -te, adj. (reg.) (ref. la pământ) Răvășit, scurmat. – Din *rântui*.

rântună, (rântuna), v.t. (reg.) A răsturna, a rostogoli. ■ (în expr.) *De-a rântuna* = de-a rostogoli: "Mireasă, cununa ta / Cum ți-oi da *de-a rântuna* / Prin grădină la mă-ta" (Viman, 1989: 341). – Din *re-înturna* (Scriban); cf. *înturna* (MDA).

rântunát, -ă, *rântunați*, -te, adj. (reg.) Răsturnat, rostogolit. – Din *rântuna*.

rântuzí, *rântuzesc*, (rântuzi, rânteza), v.t. (reg.) A ciunta de vârf un arbore; a tăia, a reteza; a curma. – Cf. *rotunji* (MDA).

rântuzít, -ă, *rântuzíți*, -te, adj. (reg.) Ciuntat, retezat. – Din *rântuzi*.

rânuí, *rânuiesc*, v.t. (reg.) A da drumul lemnului pe uluc; a ulucări. – Et.

nes., cf. germ. *Rinne* "jilip" (MDA); din germ. *rinnen* "a curge".

rânză, *rânze*, s.f. 1. Pipotă. 2. Stomac. (Maram., Crișana, Banat, Trans. și Mold.). – Cuv. autohton (Hasdeu, Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *rëndës* "cheag". ■ Cuv. rom. > ucr. *ryndža* (Scriban; Miklosich, Candrea, după DER), pol. *ryndza* (Scriban, DER), slov. *rynska* (Scriban).

râpău, (râpou), s.n. Teren accidentat; ponor, văgăună; surpătură. ■ (top.) *Râpău*, teren în Groșii Țibleșului și Larga (Vișovan, 2008: 221). – Din *râpă* + suf. -ău.

râpóu, s.n. v. *râpău*.

râptí, v.r. (reg.) A se surpa, a se prăvăli. – Din *râpă* "abis, prăpastie".

râșcă, s.f. v. *râșcov*.

râșcov, *râșcovi*, (râșcă), s.m. (reg.) Specie comestibilă de ciuperci (*Lactarius volemus*; *Lactarius rufus*): "Cio-banii, și în gospodăriile de pe munții din Borșa și Moisei, condimentează ciorbele și tocănițele în loc de piper, cu *râșcovi*, bureți iuți" (Beres, Marta, 2002: 357). – Din sl. *ryždí* "roșcat", cf. ucr. *ryžok* (Candrea, după DER; MDA); probabil din rus. *ryžik*, *ryžiček* "ciupercă".

râșnéică, (râjneică), s.f. (reg.) Răzătoare pentru hrean. – Et. nes., cf. *râșniță*.

râșniță, *râșnițe*, s.f. Moară mică acționată cu mâna. – Din bg. *rășnica* (DEX, MDA).

rât, *râturi*, s.n. (reg.) Câmp necosit; cosalău, fânaț. ■ (top.) *Râturi*, cătun contopit cu Borșa (a.d. 1956). – Din magh. *rét* "fânață, livadă" (Scriban, DEX).

râză, *râze*, s.f. (reg.) Cârpă, zdreanță; haină uzată. – Din vsl. *riza* "îmbrăcăminte", cf. alb. *rizë* "batistă, cârpă" (DER); din vsl., srb. *riza* (MDA).

râznă, *râzne*, s.f. (reg.; inv.) Vagonet cu care se transportă minereul

de la locul de extracție până la gura minei: "...nu lăsa omul să se culce pe ștrec, pe care se duc *râznel*e cu minereu..." (Bilțiu, 1999: 273). – Et. nec. (MDA).

reambulăre, *reambulări*, s.f. Operație de actualizare a planurilor topografice. ■ (în expr.) *Reambularea metelor* = retrasarea hotarelor: "...în contra cetățenilor și hospesilor din Câmpulung, cari cu ocașiunea unei *reambulare metale* au ocupat cu nedrept două mănăstiri, pământuri semănate, fânațe și păduri" (Mihaly, 1900: 546; dipl. 229). – Et. nec. (DEX); cf. germ. *Reambolierung* (DN).

rédie, *redii*, s.f. (reg.) 1. Autorizație (de trecere). 2. Permis: "Ai grijă, mire, ce faci, / Nu faci *red'ie* pă veci" (Antologie, 1980: 212). – Cf. *reghie* (MDA).

religionár, -ă, *religionari*, -e, adj. (înv.) Religios, bisericesc: "Creșterea dară, în genere, are a se înzestra cu caracter *religionar*..." (Câmpeanu, 2016: 185; doc. din 1864). – Din *religiune*, după lat. *legionaries* (Scriban).

religiune, *religiuni*, s.f. (înv.) Religie: "...*religiunea* și națiunea fiind elementele constituirii fiecărui ins muritor" (Câmpeanu, 2016: 185; doc. din 1864). – Var. a lui *religie* (Scriban).

remecioreán, -ă, *remecioreni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Remecioara. 2. (Locuitor) din Remecioara. – Din n. top. *Remecioara* + suf. -*ean*.

remecioreáncă, *remeciorence*, s.f. Femeie originară din localitatea Remecioara. Locuitoare din Remecioara. – Din *remeciorean* + suf. -*că*.

rémeș, *remeșuri*, s.n. (reg.) Fiecare dintre șanțurile făcute pe suprafața pietrei de la moară. ■ (onom.) *Remeș*, nume de familie în zona Codru. – Et. nec. (MDA).

remeteán, -ă, *remeten*i, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Remetea Chioarului. 2. (Locuitor) din Remetea Chioarului. ■ (onom.) *Remetean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Remetea* + suf. -*ean*.

remeteáncă, *remetence*, s.f. Femeie originară din localitatea Remetea Chioarului. Locuitoare din Remetea Chioarului. – Din *remetean* + suf. -*că*.

remeșteán, -ă, *remeșeni*, -e, (remeșian), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Remeți. 2. (Locuitor) din Remeți. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Remeți și Remeți pe Someș. ■ (onom.) *Remeșean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Remeți* + suf. -*ean*.

remeșteáncă, *remeșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Remeți. Locuitoare din Remeți. – Din *remeșean* + suf. -*că*.

renán, -ă, *renani*, -e, adj. Referitor la Renania (land în Germania): "...și pe seama diacului o strană, pe altar o fătoaie, cu 2 zloți *renani*; 4 April, anul 1795" (Bârlea, 1909: 243). – Cf. *Renania*.

réndeș, adj. Mândru: "Până-i fata fecioriță / Mere *rendeș* pe uliță" (Memoria, 2004: 1.122). – Din magh. *rendes* "ordonat, aranjat" (MDA).

repausá, *repausz*, (răpausa), v.i. (reg.) A deceda. – Var. a lui *răposa*.

repausát, -ă, *repausați*, -te, adj. (reg.) Decedat, mort. – Din *repausa*.

repausáre, *repausări*, s.f. (reg.) Deces: "...după *repausarea* fără succesori a lui Ștefan Pancu din Crăciunești..." (Mihaly, 1900: 467; dipl. 195). – Din *repausa* "a muri".

repedeán, -ă, *repedeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Repedea. 2. (Locuitor) din

Repedea. – Din n. top. *Repedea* + suf. -*ean*.

repedeăncă, *repedence*, s.f. Femeie originară din localitatea Repedea. Locuitoare din Repedea. – Din *repedean* + suf. -*că*.

repetiție, *repetiții*, s.f. (înv.; în expr.) *Curs de repetiție* = școală de duminică. ■ *Cursuri școlare* care se adresau copiilor cu vârste între 12 și 15 ani; se predau 5 ore pe săptămână iarna și 2 ore pe săptămână în restul anului, de regulă duminica după-amiază (la sf. sec. al XIX-lea, în satele din Maram. Istoric). – Din fr. *répétition* (DEX).

resbél, *resbeluri*, s.n. (înv.) Război: "...întelegem că tribul sarmatic al lazigilor fiind în *resbel* cu Dacii au gonit pe aceștia de pe câmpiile dintre Dunăre și Tisa..." (Mihaly, 1900: 19; dipl. 6). – Din *război* (vechi: *răsboiu*) contaminat cu lat. *bellum* (Șăineanu).

residă, *residez*, v.i. A se afla, a exista, a-și avea reședința: "În această mănăstire a *residat* cel de pe urmă episcop greco-oriental maramureșean..." (Mihaly, 1900: 144; dipl. 61). – Din fr. *réside*, lat. *residere* (Scriban, DEX).

resmeriță, s.f. v. răsmeriță.

răsmeriță, *răsmerițe*, (resmeriță), s.f. Răscoală: "...la vreme de *răsmeriță* să-i poarte grija ca de a dumisale cărți..." (Socolan, 2005: 205; doc. din 1756). ■ (onom.) *Resmeriță*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *razmirica* "război" (Miklosich, după DER).

restéu, s.n. v. răsteu.

restignire, s.f. v. răstignire.

rețept, *rețepturi*, (rătept), s.n. (reg.) Rețetă medicală. ■ În Maram. Istoric și zona Lăpuș. – Din germ. *Rezept* (Scriban).

reumă, *reume*, s.f. (reg.; pop.) Afecțiuni la nivelul articulațiilor; reumatism: "Apa era bună pentru 13 boale și mai ales pentru *reumă*" (ref. la izvorul

de apă minerală de la Remeți pe So-meș). – Din germ. *Rheuma* "reumatism", magh. *reuma*, lat. *rheuma* (DEX, MDA).

ribisli, (rebizli), s.n. (bot.) Strugurei roșii, coacăze roșii (*Ribes rubrum*). – Din magh. *ribizli*, germ. *Ribisel* (MDA).

ridéi, *rideie*, s.n. (reg.; min.) Scândură folosită la oprirea minereului din rostogol. – Et. nec. (MDA).

rif, *rifi*, (ruf), s.m. (reg.; înv.) Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 777 mm; cot de Viena: "Un meter are un *ruf* și giunărate" (Papahagi, 1925). – Din tc. *rif*, *irif* "cot de Viena" (DEX, MDA), magh. *rőf*, *réf* (MDA).

rigli, *rigle*, (riglu, rigăl, riglă), s.n. (reg.) Zăvor la ușă; vârtej, batcă. – Din magh. *rigli* (MDA, Frățilă).

rișcăș, s.f. v. hrișcăș ("orez").

roândă, *roande*, s.f. (reg.) Epitet depreciativ la adresa unei femei slabe, pipernicite. – Et. nec. (MDA).

robânc, *robancuri*, (roban, ropanc, ropan), s.n. (reg.) Unealtă folosită de tâmplar, mai mare decât rindeau; jilău. – Din germ. *Rauhbank* (DEX).

robí, *robesc*, (robdi), v.t.r. A lucra istovitor: "Acolo *robdeai* până se rupea cămașa în spate" (Bărsana, 2013). – Din *rob* (Șăineanu, DEX, MDA).

robotí, *robotesc*, v.i. A munci din greu, a trudi. – Din *robotă* "muncă" (DEX, MDA).

robșág, *robșaguri*, s.n. 1. Arest. 2. Închisoare. – Din magh. *rabság* "robie, captivitate" (MDA).

roc, *rocuri*, s.n. (reg.) 1. Haină confecționată din pânură, cu manșetă neagră la gât. 2. Suman. – Din germ. *Rock* "haină, veston" (DEX, MDA).

rocaviță, *rocavițe*, (rucaviță), s.f. Mănecuță la costumul preoțesc; naraclită: "...pocrovețe și *rocavițe* de iznou..." (Bârlea, 1909: 170; doc. din 1807). – Din rus. *rukavica* "mâncă" (Șăineanu); din sl. *rokavica* "mănușă" (Cihac, după DER).

rocmán, s.m. v. *rogman*.

rocneán, adj. v. *rohnean*.

rod, *roduri*, s.n. 1. (înv.) Neam, urmaș, descendent: "...au dat această sfântă carte pentru sufletul său și a toată sămânța sa, până la al 7-lea *rod*, ca să le fie pomană" (Bârlea, *Însemnări*: 206). 2. Copil, prunc, vlăstar, odraslă. – Din sl. *rodŭ* "specie" (DEX, MDA).

rodiá, v.i. (reg.) A prinde rugină. – Din *rodie* (MDA).

rodiát, -ă, *rodiați*, -te, (rodiet), adj. (reg.) Atacat de rugină. – Din *rodia* (MDA).

ródie, *rodii*, s.f. (reg.) Boală a plantelor (în special a legumelor de grădină) care afectează partea aeriană; frunzele devin ruginii, planta se usucă și moare: "O pt'icat *rod'ie* păstă grădină". – Din magh. *ragya* "rugină" (MDA).

rodinár, -ă, *rodinari*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rodina. 2. (Locuitor) din Rodina. – Din n. top. Rodina + suf. -ar.

ródiná¹, *rodine*, s.f. 1. (înv.) Creație, facere, geneză; întemeiere. 2. (înv.) Neam, familie. 3. Moștenitor, succesor: "N-am avut *rodină*, că n-o avut coconi..." (Grai. rom., 2000). 4. (înv.) Dar adus femeii care a născut. ■ (top.) *Rodina*, sat aparținător de com. Ariniș (zona Codru). ■ (onom.) *Rodină*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *rodiny*, rus. *rodiny* "lehuzie" (Scriban); din ucr. *rodini* (MDA).

ródiná², *rodine*, s.f. 1. Rugină (pe cereale). 2. Ploaie cu soare (dăunătoare pentru cereale). – Cf. *rodie* (MDA).

rogmán, *rogmani*, (rocman, rohman), s.m. (mit.) Populație de factură mitologică despre care se crede că trăiește sub pământ; blajin: "Cojile de ouă (de la Paști) le țâpam pă râu, că *rogmanii* tât postesc până văd ouă roșii. Atunci știu c-o venit Paștile" (Bilțiu, 2009: 110). – Din rus. dial. *rohman*, vsl. *rahmanŭ* (Scriban).

rogneán, -ă, *rogneni*, -e, (rohnean, rocnean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rona. 2. (Locuitor) din Rona: "...dai de fântâna cu slatină din care mulți *rohneni* își aduc cofele pline pentru a-și săra mâncarea" (Bota, 2005: 45). ■ (onom.) *Rohnean*, *Rohnian*, *Rognean*, *Rocnean*, nume de familie frecvent pe valea Vișeului (Leordina). – Din n. top. *Rohina* (numele vechi al localității Rona de Sus, atestată astfel în 1373) + suf. -ean.

rogneáncă, *rogence*, (rohneancă, rocneancă), s.f. Femeie originară din localitatea Rona. Locuitoare din Rona. – Din *rohnean* + suf. -că.

rogojeán, -ă, *rogojeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rogoz. 2. (Locuitor) din Rogoz. ■ (onom.) *Rogojan*, *Rogojean*, nume de familie frecvent în zona Chioar. – Din n. top. Rogoz + suf. -ean.

rogojeáncă, *rogojence*, s.f. Femeie originară din localitatea Rogoz. Locuitoare din Rogoz. – Din *rogojean* + suf. -că.

rogóz, *rogozuri*, s.n. Plantă erbacee (*Carex arenaria*). ■ Iarbă ce crește pe baltă, asemănătoare cu trestia, cu care se acoperă casa. ■ (onom.) *Rogoz*, nume de familie în jud. Maram.; *Rogoz*, poreclă în Mara. ■ (top.) *Rogoz*, sat aparținător de orașul Târgu-Lăpuș. – Din sl. *rogozŭ* "trestie" (Șăineanu, Scriban; Cihac, Conev, după DER; MDA).

rohián, -ă, *rohieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rohia. 2. (Locuitor) din Rohia. ■ (onom.) *Rohian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Rohia* + suf. -an.

rohiáncă, *rohience*, s.f. Femeie originară din localitatea Rohia. Locuitoare din Rohia. – Din *rohian* + suf. -că.

rohmán, s.m. v. *rogman*.

róiná¹, *roine*, s.f. Groapă, surpătură; teren umed, mlaștină; rovină. – Din

rovină.

roină², *roine*, s.f. (reg.) Pământ sfărâmbicios. ■ (top.) *La roine*, arătură în Dobricul Românesc; “acolo-i pământ roinos, țârfos ca prundu” (Vișovan, 2008: 161). – Cf. *roinic*.

roinic, -ă, *roinici*, -e, adj. (reg.) Care se răspândește, se împrăștie, se află în mișcare. – Din *roi* “mulțime” + suf. -*nic* (DEX, MDA).

roît, *roituri*, s.n. (reg.) 1. Ciucure, franj. 2. Partea de jos a gacilor; tiv. – Din magh. *rojít* “franji” (MDA).

rojoleá, (rojoliș, rujuliș), s.f. (reg.) Băutură dulce, preparată casnic; rachiu dulce; țuică îndulcită cu suc de fructe de pădure: “Înă, Vălean, până-n casă / Că rojolea-i în fereastră” (Țiplea, 1906: 440). – Cf. *rojolică* < *rozol* “rachiu roșu, îndulcit” (MDA).

romanită, *romanite*, (româniță), s.f. (bot.) Mușețel (*Matricaria chamomilla*). ■ (med. pop.) La răni, tuse, răceală, dureri de dinți, de stomac, năduf etc. – Din pol. *rumianiec*, ucr. *romanec*’ (DEX); din *roman* “mușețel; crizantemă” (Miklosich, Cihac, după DER) + suf. -*ită* (MDA).

romón, s.n. (bot.) Plantă erbacee asemănătoare cu mușețelul (*Matricaria inodora*), lipsită de mirosul aromat caracteristic; roman, mușețel prost: “Sufală vântu *romonu*. / Din *romon* ca de cicoare / Mândru-i prins în legătoare” (Țiplea, 1906: 479). (Trans., Maram.). – Var. a lui *roman*, *romaniță* (Scriban, MDA).

róndi, *rondiuri*, s.n. (reg.) 1. Cârpă, zdreanță. 2. Obiect deteriorat, învechit, distrus: “...nu mai sta cu *rond’iul* acela de ladă” (Bilțiu, 2007: 193). – Din magh. *rongy* “cârpă” (MDA).

róndioș, -ă, *rondioși*, -e, (dial. *rond’ioș*), adj. (reg.) Zdrențuros, cu hainele rupte și neîngrijite, murdar, nespălat. ■ “În timpul celui de al Doilea Război Mondial, în armata lui Horthy Mikloș, s-a creat o ramură recrutată din

pătura cea mai degradată a societății, care se numea *Rondioș Garda*, adică Garda Zdrențuroșilor. Aceștia acționau în spatele frontului și împușcau pe oricine considerau ei suspect, fără a da socoteală nimănui” (Hovrea, 2016: 54). – Din magh. *rongyos* “zdrențuros” (MDA).

rondioșág, *rondioșaguri*, s.n. (reg.) Murdărie, dezordine. – Din magh. *rongyossag* (MDA).

ropánc, s.n. v. robanc.

ropotí, *ropotesc*, v.i. A produce zgomote repetate, cadențate. – Din *ropot* (DER, DEX, MDA).

rost, *rosturi*, s.n. 1. Tâlc. 2. Grai. 3. Distanța dintre firele de urzeală. – Lat. *rostrum* “cioc, plisc” (Pușcariu, după DER; MDA).

rostá, *rostez*, v.t. A țese (la războiul de țesut). – Cf. *rosti* (MDA).

rostát¹, -ă, *rostați*, -te, adj. Țesut. – Din *rosta*.

rostát², s.n. Operația prin care se trece suveica prin spațiul lăsat între firele de urzeală, la războiul de țesut: “Când o fo pe la *rostat* / Fuga, după babe-n sat” (Memoria, 2001: 100). – Din *rosta*.

rostéi, *rosteie*, (roștei), s.n. (reg.) 1. Grapă; îngrăditură care se pune la gura pârâului ca să oprească lemnele pe care le aduce apa spre moară. 2. Gratie, zăbrea. – Din magh. *rostély* “grătar” (DEX, MDA), slov. *roštelj* (Cihac, după DER).

rostopáscă, s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, a cărei tulpină conține un suc galben-portocaliu, otrăvitor, folosit în medicină (*Chelidonium majus*); neghelariță; ai de pădure, buruiiană de cele sfinte, calce mare, iarbă de negei. – Din ucr. *rostopast*’ (DEX, MDA).

róșcă, adj., s.f. 1. Persoană cu păr roșu. 2. (reg.) Soi hibrid de viță-de-vie, cu struguri roșii. ■ (onom.) *Roșca*, *Roșcăneanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din *roșu* + suf. -că (DEX,

MDA).

rotărăș, *rotărăși*, s.m. Meseriaș care face roți; rotar. ■ (onom.) *Rotărășu*, poreclă în lapa. – Din *rotar* + suf. -aș.

rotilăt, -ă, *rotilați*, -te, adj. (reg.) Rotund: "Da-n mijlocu grâului / Este-o masă *rotilată*, / Frumoasă, mândră, de piatră" (Bilțiu, 1996: 100). – Din *rotilă* + suf. -at (Scriban, DEX, MDA).

rotilcă, s.f. (reg.) Mosor de ață. – Din *rotilă* "roțiță", contaminat cu *rotică*.

roură, v.i. v. răora.

rozăr, *rozare*, (rozariu), s.n. 1. Legătură de mărgele folosită de enoriașii bisericii creștine în timpul rugăciunilor; mătânii: "(În vinerea mare de Paști, la biserică) prima dată fac *rozariu* anilor de nașcători, apoi *rozariu* Tatălui ceresc, apoi *rozariu* lacrimilor, apoi *rozariu* Spiritului Sfânt" (Bilțiu, 2009: 104). 2. Rugăciune. – Din lat. *rosarium* "câmp de trandafiri" (MDA), it. *rosario* "rozar, mătânii", fr. *rosaire* (DEX).

roză, *roze*, s.f. Trandafir. ■ (top.) Roza, curs de apă care, împreună cu Sasul și Valea Boilor, formează pâraul Botiza. ■ (onom.) Roza, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. Rose (DEX, MDA).

rozăvleân, -ă, *rozăvleni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rozavlea. 2. (Locuitor) din Rozavlea. – Din n. top. Rozavlea + suf. -ean.

rozăvleâncă, *rozăvlence*, s.f. Femeie originară din localitatea Rozavlea. Locuitoare din Rozavlea. – Din *rozăvlean* + suf. -că.

rózosin, adj. Roz, trandafiriu. – Din magh. *rózsaszín* "roz" (MDA).

rudășcă, *rudaște*, (rădașcă), s.f. Insectă din ordinul calopterelor, de culoare neagră (*Lucanus cervus*). – Din bg. *rodačka* (DEX, MDA).

rudăș, *rudași*, s.m. 1. Covor pus pe rudă. 2. Rudă mai mică, în camera de zi. – Din *rudă* + suf. -aș (MDA).

rúdă, *rude*, s.f. 1. Prăjină, par, drug. 2. Bârnă de lemn așezată orizontal pe peretele cel mai lung al casei, împodobită cu rânduri succesive de țesături (țoluri, fețe de perină, cergi, tot ce ține de zestrea fetei) lăsând să se vadă numai 20-30 cm din marginea de jos a fiecăreia: "Du-te, mamă, și pețé / Unde-i vede *rudă* grea / Și cocoană frumoșea" (Bârlea, 1924, I: 218). 3. Prăjina de la cumpăna fântânii. 4. Fiecare din prăjinele care se pun paralel cu loitrele de la car, când se transportă fânul. 5. Arac pentru fasole. 6. Unitate de măsură pentru lungimi: "O *rudă* = 4 m" (Săpânța). – Din magh. *rud* (Scriban, DEX, MDA), srb. *ruda* "oiște" (Rosetti, după DER; MDA).

rudí, *rudesc*, v.t. (reg.) A sprijini fasolea cu rude. – Din *rudă* "par".

rudít, -ă, *rudíți*, -te, adj. (reg.) (ref. la răsadurile de legume) Legat la rudă. – Din *rudi*.

rucăviță, s.f. v. rocaviță.

ruf, s.n. v. rif ("unitate de măsură pentru lungime").

rug, *rugí*, s.m. 1. Mur. 2. Măceș; căcadare (*Rosa canina*). – Lat. *rubus* "mărăcine, măceș" (Pascu, după DER; MDA).

rugăre, *rugări*, s.f. Cerere, solicitare, petiție; lacrimă. – Din *ruga* (DEX).

rúgă, *rugí*, s.f. Rugăciune: "Doamne, ascultă *ruga* mea!" (Farcaș, 2009). – Din *ruga* (Scriban, DEX, MDA).

rugător, -oare, *rugători*, -oare, adj., s.m.f. Persoană care se roagă (la biserică): "...pentru ce au fost *rugători* la sfânta beserică și n-au vrut să pomenească sufletele creștinești" (Bârlea, 1909: 162; doc. din 1732). – Din *ruga* + suf. -ător (DEX).

ruján, -ă, adj., s.f. (reg.) De culoare roșie sau galben-roșcat. ■ (onom.) *Rujana*, nume de vacă. – Din *rujă*.

rújă, *ruje*, s.f. 1. Măceș; trandafir. 2. Floare, în general. 3. (Fig.) Rumeneală în obraji; fard. 4. Motiv ornamental (pe

lăzile de lemn) sub formă de rozetă, în interiorul căreia sunt trasate 4, 6 sau 8 petale. ■ (onom.) *Ruja*, nume de familie în jud. Maram. – Din bg., srb. *ruža* (Scriban, DEX, MDA).

rújnică, (rujnicea, rușnic), s.f. Filimică, gălbenea, roșioară; flori oșenești (*Calendula officinalis*): “Frunză verde *rujnicele*, / Mă cere, mamă, mă cere, / Mă cere un diecel” (Bilțiu, 2006: 134). – Din *ruje* + suf. *-nică*.

rujulîș, *rujulișuri*, (rojolea), s.n. (reg.) Băutură spirtoasă îndulcită. – Cf. *rojolea*.

rumân, *rumâni*, s.m. (pop.) Român: “Feciorașii de *rumân* / Să împing de nu rămân” (Papahagi, 1925: 168). ■ Maramureșenii pronunță *rumân*, *Rumânia*. (Sec. XV). – Lat. *romanus* (Pușcariu, după DER; Șăineanu, Scriban, DEX). ■ “Fonetic, forma *rumân* este corectă; în timp ce *român* se datorează analogiei cu roman” (DER).

rumânesc, *-ească*, adj. (pop.) Care aparține României; românesc: “...au cumpăratu Trifoliu, 39 de florinți *rumânești*, încă și o sfântă Evanghelie dreptu 17 florinți *rumânești* și 2 mărișii...” (Bârlea, 1909: 161; doc. din 1782). – Var. a lui *românesc* (MDA).

rumenăa, *rumenele*, (ruminea), s.f. Vopsea, fard: “Mărs-o mândra la cămară, / La oala cu *rumineală*” (Bilțiu, 1994: 273). – Din *rumen* “roșu-aprins” + suf. *-ea* (DLRM, MDA).

rumenî, *rumenes*, v.r. 1. A se prăji. 2. A se vopsi pe față; a se farda: “Ticlăzău și rumenele / Să să *rumenea* cu ele” (Memoria, 2001: 30). – Din *rumen* “de culoare care bate în roșu” (Șăineanu, DEX, MDA).

rumenît, *-ă, rumeniți, -te*, adj. 1. Fript, copt; roșiatic. 2. Fardat, rujat, vopsit: “*Rumenite-s* fetile, / Ca coada cocoșului, / Di pă vârvu heidiului” (Bilțiu, 1994: 273). – Din *rumeni*.

rúmpe, *rup*, v.t. (dial.) A rupe: “Iară, *rupîndu-să* legătura acestei

sfinte cărți, cu îndemnul Duhului Sfânt...” (Bârlea, 1909: 169). – Lat. *rumpere*.

runc, *runcuri*, s.n. 1. Loc despădurit, folosit ca pășune sau cultură agricolă: “M-am dus la *Runc* într-o duminică, să-i năpustesc pe feciori să zie în sat” (Calendar, 1980: 105; Desești). 2. Loc de buturugi, unde pădurea a fost tăiată (runcuită). 3. (în expr.) *Poame de runc* = zmeură. ■ (med. pop.) Frunzele și fructele de zmeură se folosesc în scopuri medicinale: ceai contra tusei, răcelii, a durerilor de cap, de stomac și de inimă. ■ (top.) *Runcu*, pârau (11 km) ce izvorește din Poiana Brazilor, la vest de Creasta Pietrei și se varsă în râul Săpânța; *Izvorul Runcului*, cascadă (5-6 m) situată pe Valea Runcului (afluent al Săpânței); *Poiana Runcului*, mlaștină situat pe Platoul Vulcanic Maramureșean (Munții Igriș); *Bucium-Runc*, cătun contopit cu satul Buciumi, (a.d. 1954); *Runc*, cătun contopit cu Borșa. (Sec. XV). – Lat. *runcus* (DER, DEX, MDA).

runcán, *-ă, runcani, -e*, adj., s.m.f. De obârșie din Runcu: “Că *runcanii* s-o grăbit / Pe mine de omorât” (Calendar, 1980: 129). ■ (onom.) *Runcan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Runcu* + suf. *-an*.

ruptecós, *-oasă, ruptecoși, -oase*, (rupticos), adj. (reg.) Zdrengușos, rupt, sfărâmat: “Care câne cum o vede, sărea la ie, o mușca. De-aceie era întăta de *ruptecoasă* și zdăriată la piele” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 137). – Din *rupt* + suf. *-icos / -ecos*.

ruptoăre, *ruptori*, s.f. (reg.; med.; în expr.) *Ruptoare de apă* = diabet. ■ Descântec de ruptoare de apă: “Se ia într-un vas curat apă din vale sau din râu, dar din acel loc unde se învârtește apa îndărăpt sau, cum se zice, unde este vâltoare; apoi să mai ia nouă mlădițe de măr dulce și să le legi într-un mănunchi laolaltă, și cu acele, mes-tecând apa, să zici (...)” (Bârlea, 1924:

360). – Din *rupt* + suf. *-oare* (DEX, MDA).

ruptură, *rupturi*, s.f. 1. Spărtură, gaură. 2. În *ruptură*, top. referitor la modul de exploatare a pământului: *cu ruptu* = în parte. – Din *rupt* + suf. *-ură* (Scriban, DEX, MDA).

rupturî, *rupturesc*, v.t. A rupe, a destrăma. – Din *ruptură* (DEX, MDA).

rupturît, *-ă, rupturiți, -te*, adj. (reg.) 1. Franjurat, destrămat. 2. Brodat: "Toate se leagă într-o ștergură *rupturită*, adică brodată" (Bilțiu, David, 2007: 256). – Din *rupturî* (MDA).

rus, *ruși*, s.m. iobag: "Vița ta e de harbuz / Și tu ești fecior de *rus*" (Albinus, 1938: 8). ■ "*Rus*, în Maramureș, înseamnă și iobag" (Albinus, 1938: 8). ■ (onom.) *Rus(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *rus*, nume etnic.

rúscă, *ruște*, adj. (reg.) Rusoaică: "Apoi o venit o femeie *ruscă*" (Grai. rom., 2000). – Din ucr. dial. *ruska* (DEX, MDA).

ruscován, s.m.f., adj. v. ruscovean.

ruscoveán, *-ă, ruscoveni, -e*, (ruscovan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ruscova. 2. (Locuitor) din Ruscova. ■ (onom.) *Ruscovan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ruscova* + suf. *-ean*.

ruscoveáncă, *ruscovenice*, s.f. Femeie originară din localitatea Ruscova. Locuitoare din Ruscova. – Din *ruscovean* + suf. *-că*.

rusán, s.m.f., adj. v. rusean.

ruseán, *-ă, ruseni, -e*, (rusan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rus. 2. (Locuitor) din Rus. ■ (onom.) *Rusan*, nume de familie în jud.

Maram. – Din n. top. *Rus* + suf. *-ean*.

ruseáncă, *rusence*, s.f. Femeie originară din localitatea Rus. Locuitoare din Rus. – Din *rusean* + suf. *-că*.

rusnác, *rusnaci*, (rusneac), s.m. Ucrainean, rutean. ■ (onom.) *Rusnac*, *Rusneac*, nume de familie în jud. Maram. – Din ucr. *rusniak* (Scriban, MDA).

rușnéț, *rușneți*, s.m. (reg.) Rusneac, rutean, ucrainean. ■ (onom.) *Rușneți*, poreclă pentru locuitorii din Remetei. – Var. a lui *rusneac*.

rușoreán, *-ă, rușoreni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Rușor. 2. (Locuitor) din Rușor. ■ (onom.) *Rușoran*, *Rușorean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Rușor* + suf. *-ean*.

rușoreáncă, *rușorence*, s.f. Femeie originară din localitatea Rușor. Locuitoare din Rușor. – Din *rușorean* + suf. *-că*.

ruteán, *-ă, ruteni, -e*, adj., s.m.f. Ucrainean: "Cât despre originea mult-discutată a *Ruthenilor*, cum e numele lor istoric, sau a Rușilor, cum se numesc ei și cum îi numim noi..." (Mihaly, 1900: 284; dipl. 116). ■ Această populație, originară din Galiția, a întemeiat sau s-a stabilit în mai multe localități din Maram.: Remetea, Rona de Sus, Bistra, Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte. – Din germ. *Ruthene* (DEX, MDA).

rutení, *rutenesc*, v.r. A se asimila cu populația ruteană (= ucraineană): "...iar în părțile Ungariei să *ruteneau* de a valma" (Koman, 1937: 46). – Din *rutean*.

rutenít, *-ă, ruteniți, -te*, adj. Asimiliat de populația ucraineană. – Din *ruteni*.

S

sabău, (sabou), s.m. (reg.) Croitor: “Că am haine la *sabău*, / Să n-ajung să le port eu” (Papahagi, 1925: 251). ■ (onom.) *Sabău*, *Sabo(u)*, nume de familie frecvent în zona Cicârlău, Ilba. – Din magh. *szabó* “croitor” (Scriban, DLRM, MDA).

saboită, *saboite*, (săboită, săbăită), s.f. Croitoreasă: “Meream la *săboită* și coseam sumna” (Apșa de Jos). – Din *sabău* “croitor” + suf. *-ită* (MDA).

sabóu, s.m. v. *sabău*.

sacríu, s.n. v. *săcriu* (“sertar”).

salău, *salăi*, s.m. (reg.) Oaspete: “Da, vă primesc, da’ să nu vă temeț, că am niște *salăi* care dorm” (Bilțiu, 2007: 108). – Din magh. *szálló* (Galdi, după DER).

sălcă, *sălci*, s.f. Salcie (*Salix alba* L); răchită albă: “Cântă cucu-n vârful de *sălcă*” (Bârlea, 1924: 44). – Din *salcie* (Scriban, DEX, MDA).

săle-căle, s.f. (reg.) Bicarbonat de amoniu; amoniac: “Creșteau turtile dacă puneai *sale căle*-n aluat” (Crâncău, 2013). – Et. nes., probabil o denumire de farmacie cu sensul de “medicament alcalin” (folosit, de regulă, în tratamentul acidității gastrice); sare alcalină.

sansíu, *sansii*, s.m. (reg.) Garoafă (*Dianthus caryophyllus* L.): “Fă-mă până de *sansiu*” (Calendar, 1980: 74). (Maram.). – Cf. *saschiu* (Candrea, după DER; MDA).

saparăș, *-ă*, *saparăși*, *-e*, adj. (reg.) 1. Acru. 2. Amărui. – Cf. magh. *szapora*

“repede, precipitat” (MDA) + suf. *-iș* / *-ăș* (cf. *suiș*, *coborăș*).

sărcă, *sărci*, (țarcă), adj., s.f. (reg.) 1. Coțofană (*Pica pica*). 2. (Capră) neagră cu alb. ■ (top.) *Sarca*, cătun contopit cu Borșa. ■ (onom.) *Sarca*, nume de familie în jud. Maram.; *Sărci*, poreclă pentru locuitorii din Bontăieni și Cărbunari. – Din magh. *szarka* “coțofană” (Galdi, după DER; DEX, MDA).

săscă, s.f. Săsoaică. ■ (onom.) *Sasca*, *Sascău*, nume de familie în jud. Maram. – Din *sas* + suf. *-că* (DLRM, MDA).

saț, s.n. (pop.) 1. Saturare, îndestulare: “Am tăt dat în ei, fără milă și îndesat, să le sie de *saț*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 294). 2. (în expr.) *A nu avea saț* = a fi lacom, nesățios: “Șohănit să n-aveți *saț*” (Papahagi, 1925: 233). – Lat. *satium* “destul, de ajuns; mult” (Scriban, DEX).

sazolíc, s.n. (reg.) Plata pentru moștenire; impozit: “Le-o zinit *sazolicu* după mă-sa” (Faiciuc, 2008: 766). – Din magh. *százalék* “procent” (MDA).

săbăceág, *săbăceaguri*, (săbășag), s.n. (reg.; înv.; mil.) Concediu militar; permisie: “Căpitane, domnuț drag, / Dă-mi o lună *săbăceag*” (Papahagi, 1925: 182). ■ (onom.) *Săbăceag*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *szabadság* “libertate; concediu” (MDA).

săbădí, *săbădesc*, v.i. (reg.) A întârzia undeva mai multă vreme. – Din *săbăzi* (Loșonți, 2001).

săbișeán, *-ă*, *săbișeni*, *-e*, s.m.f.,

adj. 1. Persoană originară din localitatea Săbișa. 2. (Locuitor) din Săbișa. – Din n. top. *Săbișa* + suf. *-ean*.

săbișeăncă, *săbișence*, s.f. Femeie originară din localitatea Săbișa. Locuitoare din Săbișa. – Din *săbișean* + suf. *-că*.

săboiță, s.f. v. saboiță ("croitoreasă").

săbór, s.n. v. sobor.

săcălășeăncă, *-ă*, *săcălășeni*, *-e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Săcălășeni. 2. (Locuitor) din Săcălășeni. – Din n. top. *Săcălășeni* + suf. *-ean*.

săcălășeăncă, *săcălășence*, s.f. Femeie originară din localitatea Săcălășeni. Locuitoare din Săcălășeni. – Din *săcălășean* + suf. *-că*.

săcăréa, (secărea), s.f. (reg.) Băutură preparată din secară; secărică: "Horincuță, *săcăré*, / Zăs-am, zău, că nu te-oi be" (Bilțiu, 2006: 99). – Din *secară* + suf. *-ea* (MDA).

săcătúră, *săcături*, s.f. 1. Loc secat. 2. Teren defrișat; curătură. ■ Top. frecvent în zona Chioar, care indică un teren secătuit, ce nu mai poate fi folosit pentru agricultură. – Var. a lui *secătură* (Scriban, DEX, MDA).

săceăncă, s.m.f., adj. v. săcelean.

săceleăncă, *-ă*, *săceleni*, *-e*, (săcean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Săcel. 2. (Locuitor) din Săcel. ■ (onom.) *Săcelean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Săcel* + suf. *-ean*.

săceleăncă, *săcelence*, (săceancă), s.f. Femeie originară din localitatea Săcel. Locuitoare din Săcel. – Din *săcelean* + suf. *-că*.

săcrét, *săcreată*, adj. 1. Pustiu, deșert: "Mamă, nu-i lumea *săcreată* / Să nu mai găsesc o fată" (Ștețco, 1990: 138). 2. Loc părăsit, predispus a fi bântuit de duhuri rele: "Ți-ai luat casă *săcreată* / Și te duci în lut cu p'tiatră" (Memoria, 2001: 70). 3. Blestem; se

folosește aproape numai în injurii: "du-te în *săcreată*! lasă-l în *săcreată*!" (Țiplea, 1906). (Trans. și Maram.). – Lat. *secretus* "singuratic, izolat" (Pușcariu, Candrea, după DER).

săcríu, *săcrie*, (sacriu), s.n. (reg.) Sertarul de sub tăblia mesei; puiut, fioc. – Din *sicriu* "ladă, cutie" (MDA).

săcsăie, *săcsăi*, s.f. (reg.) Locul unde s-a tăiat pădurea; săhelbe. – Et. nec., posibil din *săcse*.

sădríe, *sădrii*, s.f. (reg.) Tribunal: "Și la *sădríe* de-mblat" (Bârlea, 1924: 80). – Cf. *sindie* "primar; ispravnic" (MDA); din ebr. *Sanhedrin* "tribunal evreiesc" (Țurcanu).

săgetá, *săgetez*, v.t. 1. A ucide cu săgeata. 2. (mag.) A fermeca pe cineva cu ajutorul privirii; a deochia. – Lat. *sagittare* "a săgeta" (Șăineanu, MDA).

săgetát, *-ă*, *săgetați*, *-te*, adj. Vrajit, deochiat. – Din *săgeta*.

săhălbár, *săhălbări*, s.m. (reg.; înv.) Persoană care se ocupă cu arderea cărbunilor de lemn; cărbunar. – Din *săhelbe*, *săhălbă* "pădure tăiată" + suf. *-ar* (MDA).

săhélbe, (sehelbe), s.n. (reg.) 1. Loc defrișat, unde a crescut zmeură, mure, spini; zmeuriș. 2. Tăietură de pădure. 3. Pădure tânără. ■ (top.) *Săhelbe*, cătun pe Dealul Prelucilor. – Din *selbă* "pădure tânără și deasă" (DEX).

săín, adj. v. sein ("oaie sură").

săláš, *sălașe*, *sălașuri*, s.n. (reg.) 1. Loc de mas, culcuș, adăpost: "Ne dai *sălaș* p-o noapte" (Bilțiu, 2007: 141). 2. Domiciliu, locuință, casă. 3. Vizuină, bârlag. 4. Locul unde își închid păstorii oile noaptea. 5. Sicriu, coștiug: "Și din locuț de *sălaș* / Puneți scoartă de bohaș" (Papahagi, 1925: 103). – Din magh. *szállás* "adăpost, locuință, cătun" (Galdi, după DER; DEX).

sălámázdră, *sălámázdre*, (solo-mázdră), s.f. (reg.; pop.) Salamandră. ■ În Maram.: salamandră de uscat (*Salamandra salamandra*), care trăiește

în pădurile întunecate și umede de fag (în Munții Rodnei, pe valea Slătioara, pe Vaser) și salamandră de munte (*Triturus alpestris*, Laur), pe Vaser, Pasul Gutâi, Munții Maramureșului, Munții Rodnei. – Din gr. *salamandra* (DLRM).

sălăriță, sălărițe, s.f. (reg.) Solniță. – Cf. *sărăriță* (MDA), prin disimilarea r-r > l-r.

sălăciță, sălățele, s.f. (bot.) Untișor (*Ranunculus ficaria* L.); în alte regiuni: calcea mică, salată de câmp, salata mielului, salată sălbatică. – Din *salată* + suf. -ică.

sălcér, s.m. v. sărciner (“par în care se pun oalele la uscat”).

sălcet, sălceturi, s.n. (reg.) Loc acoperit cu sălcii; sălciniș, desiș, crâng. – Lat. *salicetum* “sălcet, salcie” (Cihac, Philippide, după DER; Loșonți); din *salce* + suf. -et (MDA).

săleac, adj. v. seleac (“sărman”).

sălă, sălă, (silă, sălă), s.f. (reg.; inv.) Pădure deasă prin care nu poți trece; zmnidă, stuhăt. ■ (top.) *Sălă*, pădure, deal în Botiza și Rozavlea; *Săluță*, mlaștină sub Vf. Măgura Mică, în Munții Lăpușului. ■ “Cuvânt pe cale de dispariție în Maramureș” (Vișovan, 2005). – Din *silă*, *sihla* (MDA).

sălhoi, s.n. Desiș, pădure deasă. ■ (top.) Stâncăriile *Sălhoi-Zâmbroslavii* și rezervația botanică *Sălhoi*, în Maram. – Probabil din *silă*, *sălă* “desiș” + suf. -oi.

sălfc, adj. v. calic (“slab, pipernicit”).

săliște, săliști, (seliște, siliște), s.f. (reg.) 1. Sat pustiit: “Apoi tătarii o prădat tot și o făcut *sălișt’e*” (Papahagi, 1925: 313). 2. Locul pe care a fost așezat un sat; vatra satului. 3. Loc necultivat (în apropiere de vatra satului). 4. Calic, gol, sărac: “M-o lăsat *săliște* hoțul de popă” (Glosar, 1928: 52). ■ (top.) *Săliște*, sat aparținător de com. Băsești (zona Codru); *Săliștea de Sus*, loc. pe Valea Izei; *Săliștea de Jos*, localitate în

Maram. din dreapta Tisei (a.d. 1485). (Sec. XIV). – Din sl. *selište* “cort, locuință, curte” (Șăineanu, Scriban; DEX, MDA).

săliștean, -ă, sălișteni, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Săliștea. 2. (Locuitor) din Săliștea. ■ (onom.) *Săliștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Săliștea* + suf. -ean.

sălișteancă, săliștence, s.f. Femeie originară din localitatea Săliștea. Locuitoare din Săliștea. – Din *săliștean* + suf. -că.

sălitră, s.f. v. șălitră (“băt de chibrit”).

sălnicean, s.m.f., adj. v. sălnițean.

sălnițean, -ă, sălnițeni, -e, (sălnicean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Sălnița. 2. (Locuitor) din Sălnița. ■ (onom.) *Sălnicean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Sălnița* + suf. -ean.

sălnițeancă, sălnițence, (sălniceancă), s.f. Femeie originară din localitatea Sălnița. Locuitoare din Sălnița. – Din *sălnițean* + suf. -că.

sălsigán, -ă, sălsigani, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Sălsig. 2. (Locuitor) din Sălsig. ■ (onom.) *Sălsigan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Sălsig* + suf. -an.

sălsigăncă, sălsigance, s.f. Femeie originară din localitatea Sălsig. Locuitoare din Sălsig. – Din *sălsigan* + suf. -că.

sălvaiz, (sâlvaiz), s.n. (reg.) Ouă bătute în amestec cu bicarbonat și apă. – Var. a lui *silvoită* “magiun”.

săm, vb., int., ind. pr., pers. I, pl. (arh.) Suntem: “Noi cu mândru ne-am lua, / Da *săm* veri al doilea” (Bârlea, 1924, I: 243); “Ei să țin domni, și noi *săm* proști” (Papahagi, 1925: 326). ■ “Pe [valea] Mara însă se aude mai des *săm* și *săți* decât sîntem și sînteți” (Bud, 1908). – Din lat. *sîmus* (formă de

conjunctiv, cu valoare de ind. prez., pers. I, pl.) (Frățilă).

sămădăș, *sămădașuri*, s.n. (reg.) Socoteală, calcul: "De la o vreme, după multe *sămădașuri*, preotul zice..." (Bilțiu, 1994: 305). – Din magh. *számadás* "socoteală; dare de seamă" (MDA).

sămălăș, -ă, *sămălăș*, -e, adj. (reg.) Zgârcit, avar: "Nu-i pute târgui cu aiestă, că-i tare *sămălăș*" (Hovrea, 2016: 58). – Probabil din *sămăli*.

sămăli, *sămălesc*, (sămălui), v.i. (reg.) A chibzui, a socoti, a judeca: "Apoi o *sămălit* că n-a da cu zd'iciu-n ie..." (Bilțiu, 1999: 195). – Din magh. *számol* "a socoti, a calcula" (MDA).

sămălit, -ă, *sămăliți*, -te, (sămăluit), adj. (reg.) Chibzuit, socotit. – Din *sămăli*.

sămătișă, *sămătișe*, s.f. (reg.) 1. Lapte prins care rămâne după ce se culege smântâna: "*Sămătișe*-nt-on canceu, / Tocană-nt-on lipideu" (Bilțiu, 2006: 75). 2. (bot.) Ghizdei (*Lotus corniculatus* L.). ■ (onom.) *Sămătișă*, poreclă în Dumbrăvița. – Din ucr. *samokiša* (MDA).

săniă, *săniez*, v.t.r. A (se) plimba cu sania. – Din *sanie* (DEX, MDA).

săniat, -ă, *săniati*, -te, adj. Plimbat cu sania. – Din *sănia*.

săpălău, s.n. 1. Sapă mare și grea. 2. Târnăcop. 3. Lopățiță cu care se curăță de pământ brăzdarul și cormana plugului. – Din *sapă* + suf. -*ălău* (MDA).

săpânțean, -ă, *săpânțeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Săpânța. 2. (Locuitor) din Săpânța. ■ (onom.) *Săpânțan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Săpânța* + suf. -*ean*.

săpânțeană, *săpânțence*, s.f. Femeie originară din localitatea Săpânța. Locuitoare din Săpânța. – Din *săpânțean* + suf. -*că*.

sărăr, *sărari*, s.m. (înv.) Negustor de sare: "Am fo' vo patruzeci de căruțe de

sărari" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 295). ■ (onom.) *Sărar(u)*, *Sărari*, nume de familie în jud. Maram. – Din *sare* + suf. -*ar* (DEX, MDA).

sărăcústă, *sărăcuste*, s.f. 1. Slujbă de pomenire a morților timp de 40 de zile. 2. Bani dați preotului pentru un sărindar: "...pântru a lui Toderășu suflet, pintr-o *serocuste* 3 florinți au dat Prodan și Marica și Acsene, maica sa..." (Bârlea, 1909: 117; doc. din 1760). – Din vsl. *sarakusti* (Scriban).

sărăoán, s.m.f., adj. v. sărauan.

sărăpănie, *sărăpanii*, s.f. Sărăcie: "Bate-te *sărăpania* de om nebun ce ești" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 273). (Trans.). – Cf. *sărăcan* (MDA); din *sărăcie*, *sărac*, prin contaminare cu un alt termen.

sărărie, *sărării*, s.f. Loc special în care pădurarii pun sare pentru căprioare. – Din *sare* + suf. -*ărie* (DEX).

sărăroi, *sărăroaie*, (sărăoi, săraoaie), s.n. (reg.) Balon de sticlă terminat cu o prelungire de forma unei țevi, utilizat pentru scoaterea vinului din butoi. – Et. nec. (MDA).

sărăuán, -ă, *sărăuani*, -e, (sărăoan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Sarasău. 2. (Locuitor) din Sarasău. ■ (onom.) *Sărăoan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Sarasău* + suf. -*an*.

sărăuáncă, *sărăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Sarasău. Locuitoare din Sarasău. – Din *sărăuan* + suf. -*că*.

sărcăluí, *sărcăluiesc*, (sărcui, sărcăli), v.i. (reg.) A scoate sunete caracteristice coțofenelor: "Când *sărcăluie* sarca, se anunță musafiri" (Faiciuc, 2008: 386). – Din *sarcă* (MDA).

sărcúță, *sărcuțe*, s.f. Pui de sarcă. – Din *sarcă* + suf. -*uță*.

sărcinér, *sărcineri*, (sălciner, sălcer), s.m. (reg.) 1. Par lung, înfipt în pământ, făcut din trunchiul unui copac tânăr, cu crengile retezate aproape de

tulpină, pe care țărani și păcurarii atârnă diferite obiecte gospodărești (în Maram.); clenci, clincer (în Chioar): “La Lăsatu Săcului, făcem băute (...). Pun vasele-n *sărciner*, unde-i fată de măritat” (Memoria, 2004-bis: 1.200). 2. (fig.) Prăjină: “O crescut și *sălceru’* iest de fată” (Faiciuc, 2008: 767). – Din *sarcină* “greutate, încărcătură” + suf. -ar (DEX, MDA); lat. *sarcinarius* “de povară” (Loșonți, 2001).

sărcuî, v.i. v. sărcăluî.

săringdăr, *săringdare*, s.n. (în cultul ortodox) Rugăciune de pomenire; “40 de leturghii servite de același preot, la dorința vreunui credincios” (Bud, 1908): “Această sfântă carte (...) l-amu plătitu (...) dreptu 4 *săringdare*...” (Bârlea, 1909: 118; doc. din 1755). – Din ngr. *sarandări* (Șăineanu, DEX).

sărită, *sărite*, s.f. 1. (reg.) Cascadă, cădere de apă; cataractă. 2. (în expr.) A face *sărite* = a face pași mari, a face sărituri: “Mulți spuneau că [Omul Pădurii] nu are decât un singur picior. El își făcea *sărite*, nu făcea pași, așa, ca și alți oameni ca și noi” (Bilțiu, 1999: 167). ■ (top.) *Sărita Gutăiului*, (10 m), cascadă situată între Creasta Cocoșului și Vf. Secătura, în Munții Gutăi; *Sărita lui Pinte*, cascadă situată lângă Peștera lui Pinte, în Munții Gutăi; *Sărita lezerului*, cascadă situată pe pâraul lezerul (Munții Igriș). (Trans. și Maram.). – Din *sări*.

sărpán, s.n. (reg.) 1. Voalul care se pune pe fața mortului; giulgiu. 2. Fâșie de tifon. – Et. nec. (MDA).

sărsám, *sărsamuri*, (țarțam), s.n. (reg.) Unealtă, sculă. – Din magh. *szerszám* “unealtă” (MDA).

sărúne, *săruni*, s.f. (reg.) 1. Sare pisată, amestecată cu țărățe, care se dă oilor și vitelor: “Dă-ne des *sărunile*, / Că ți-om împli gălețile” (Papahagi, 1925: 238). 2. Solniță, sălăriță. 2. Izvor cu apă sărată. ■ (top.) *La sărune*, izvor în Peteritea. – Din *sare* (Scriban, MDA).

săsărán, -ă, *săsărani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Săsar. 2. (Locuitor) din Săsar. ■ (onom.) *Săsăran*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Săsar* + suf. -an.

săsărâncă, *săsărence*, s.f. Femeie originară din localitatea Săsar. Locuitoare din Săsar. – Din *săsăran* + suf. -că.

sățós, -oasă, *sățoși*, -oase, adj. Care ține de saț; sățios, hrănitor, nutritiv. – Din *sațiu* + suf. -os (Scriban, MDA).

său, (seu), s.n. 1. Ceară. 2. Grăsime animală, seu: “*Său* și rășină-o-nfocat” (Papahagi, 1925: 253). – Lat. *sebum* “seu” (Pușcariu, după DER; MDA).

sălăhă, s.f. v. sălhă (“pădure deasă”).

sălță, *sălțe*, s.f. (reg.; inv.) Laț, cursă, capcană. ■ (top.) *Sălța*, vale și sat aparținător de com. Rozavlea; fost cătun, până în 2006. – Din ucr. *sylice*, dim. din *sil*o “laț” (Scriban; Candrea, după DER).

sâmbrăș, *sâmbrăși*, s.m. (reg.) 1. Tovarăș de muncă. 2. Stânaș: “Atunci când mulg întâiași dată, pun crucea și-mplântă cuțātu' în pământ *sâmbrășu* cel mare și-l lasă acolo jos, în pământ, până ce-nconjoară târla” (Papahagi, 1925: 317). – Din *sâmbră* + suf. -aș (Scriban, DEX, MDA).

sâmbră, *sâmbre*, s.f. (reg.) Asoціаție, întovărășire a proprietarilor de oi. ■ *Sâmbra oilor* = obicei pastoral care are loc, de regulă, la sfârșitul lunii aprilie. – Din sl. *sŭmbrŭ* “tovarăș” (Miklosich, după DER); cf. alb. *sëmbër* (MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *cimbora* (Bakos, 1982).

sâmbrîe, s.f. v. simbrîe.

sânger, *sângerî*, (sângereu), s.m. (bot.) Arbust cu ramuri roșii toamna și iarna (*Cornus sanguinea*): “Cu părinți din *sângerei*, / Cu lacrimi din ochii mei” (Lenghel, 1979: 155). ■ Folosit în med. pop. veter. – Der. regr. din *sângera*

(Șăineanu, Scriban, DEX); din *sânge* + suf. *-er* (MDA); lat. *sanguinus* “sânger” > rom. **sângen*, prin disimilarea lui *n* cu *r* (cf. lat. *sanguinare* > rom. *sângera*) (Loșonți, 2001).

sângeréte, *sângereți*, s.m. (reg.) Caltaboș preparat cu sânge. – Din *sânger* + suf. *-ete* (MDA).

sângiorgel, s.m. (bot.) Albăstrea, iarba-plămânilor, mierea-ursului (*Pulmonaria officinalis*). ■ (med. pop.) Pentru afecțiuni pulmonare. – Probabil din *Sângeorș*.

sânt, *sântă*, adj. Sfânt. – Lat. pop. *santus* = *sanctus* “sacru, sfânt” (DEX, MDA).

sântiănă, *sântiene*, s.f. (bot.) Floarea-Sântienii, sânziană (*Galium verum* L.). – Cf. *sânzâiană*.

sânzău, *sânzauă*, (sânză), s.n. (reg.) 1. Cui cu care se prind două lanțuri. 2. Drug de lemn folosit pentru a strânge lanțul care leagă carul cu lemne; ciorlău. – Et. nec.

sânzâiană, *sânzâiene*, (sânziană), s.f. 1. (bot.) Numele mai multor specii de plante erbacee; drăgaica (*Galium verum*), sânzâiana-albă (*Galium mollugo*) etc. ■ (med. pop.) Părțile aeriene ale plantei au proprietăți diuretice, laxative, sedative, afrodisiace. 2. Numele popular al sărbătorii celebrate la 24 iunie, care coincide cu solstițiul de vară și cu nașterea Sf. Ioan Botezătorul din calendarul creștin. 3. (mit.) *Sânzâiana*, personaj mitologic local, întruchipat ca o zână benefică, confundată uneori cu Ileana Cosânzeana: “Tu, *Ileană Sânziană*, / Dalbă zână-a florilor, / Drăguța feciorilor” (Bilțiu, 1990: 160). ■ Înfloritul *sânzâienelor* marchează începerea muncilor de vară. – Lat. *sanctus dies Johannis* “ziua sfântului Ion” (Scriban, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *szinzijenya* (Bakos 1982).

sârbeán, -ă, *sârbeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea

Sârbi. 2. (Locuitor) din Sârbi. ■ În Maram., sunt două localități cu acest nume: Sârbi (Budești) și Sârbi (Fărcașa). – Din n. top. *Sârbi* + suf. *-ean*.

sârbeâncă, *sârbence*, s.f. Femeie originară din localitatea Sârbi. Locuitoare din Sârbi. ■ (top.) *Sârbanca*, fânațe în Bogdan-Vodă. – Din *sârbean* + suf. *-că*.

sârie, *sării*, s.n. (reg.; înv.) Petrecere a tinerilor care au frecventat o șezătoare; se organizează a doua sau a treia zi de Crăciun; fetele aduc mâncare (sarmale, cozonaci, gogoși), iar băieții băutură și muzicanți. – Probabil din *seară*, cf. *serată*.

sâsâiác, *sâsâiece*, s.n. (reg.) Ladă pentru depozitarea produselor cerealiere; se ține în camera casei sau în clădiri separate în cadrul gospodăriei. – Din ucr. *susik* (DER, DEX, MDA), rus. *susek* “ladă de faină”, magh. *szuszek* (Scriban, DER, DEX); din sl. *sasěkŭ* (Conev, după DER).

sbíci, s.n. v. zdici.

scăldă, *scalde*, s.f. 1. Covată, cadă: “Pruncu-n *scăldă* țâpure” (Memoria 2001: 105). 2. Scăldătoare. – Din *scălda* “a face baie” (Scriban, DEX, MDA).

scatoálcă, *scatoalce*, s.f. (reg.) Lovitură dată cu pumnul sau palma: “Apoi i-am dat o *scatoalcă* de aia românească și una pe ceie parte” (Bilțiu, 2007: 373). – Din rus. *șkatulka* (DEX, MDA).

scăbórcă, *scăborce*, s.f. (reg.) Așchie. – Et. nec. (MDA).

scăfârlie, *scăfârlii*, s.f. (pop.) Țeasta capului: “Și când îi măsură două bune la drac, i s-o și crăpat *scăfârlia*” (Bilțiu, 2007: 229). – Din *scafă* “găvan” (MDA).

scăldușă, *scăldușe*, s.f. 1. Prima baie făcută unui nou-născut; ciupă: “În apa *scăldușei* se introduc plante de leac și obiecte menite să protejeze copilul, să-i propițieze sănătate, voinicie

și frumusețe. Apa *scăldușei* se scoate din casă cu un anumit ceremonial și se varsă într-un loc curat, de obicei la rădăcina unui pom tânăr” (Stoica, Pop, 1984: 116). 2. Loc amenajat rudimentar de către localnici pentru efectuarea unor tratamente balneare sezoniere cu apă minerală. (Maram., Bucov.). – Din *scălăda* + suf. *-ușă* (MDA).

scălmână, *scalmân*, (scărmăna), v.t. 1. A smulge fulgii penelor: “Om mere în șezătoare la *scălmănat* de pene” (Crâncău, 2013). 2. A răsfira lăna. 3. A bate pe cineva: “...ceia umflați în pene și cu mărgelile roșii îl *scarmână* cu ghearele și clonțu...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 264). – Lat. **excarminare* (Pușcariu, CDDE, după DER).

scălmănat, -ă, *scălmănați*, -te, adj. Scărmănat; ciufulit, cu părul vâlvoi. – Din *scălmăna*.

scămoșă, *scămoșez*, v.t.r. 1. (t.) A face ca o țesătură să capete un aspect pufos: “[Guba] se duce la vâltoare, ca cergele, pentru a fi îndesată și *scămoșată*” (Faiciuc, 2008: 190). 2. (r.) A se face scame. – Din *scămos* (MDA).

scămoșat, -ă, *scămoșați*, -te, adj. (despre țesături) Destrămat; scămos. – Din *scămoșă*.

scăpără, *scapăr*, v.i. 1. A produce scânteii lovind cremenea cu amnarul. 2. A sclipi. 3. A fulgera. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *shkrep* “scapăr”, din i.-e. **k(e)re-p-*, cu metateza lui *-r-*. ■ Cuv. rom. > magh. *szkeperál*.

scăpătă, v.i. (pop.) A apune, a asfinți. – Lat. **excapito*, *-capitare* “ajung la capăt” (Scriban, DEX, MDA).

scăpătat, s.n. Apus (de soare), asfințit: “Di-asăară, din *scăpătat* / Slabă carte-am căpătat” (Papahagi, 1925: 173). – Din *scăpăta* (MDA).

scărmână, v.t. v. scălmăna.

scărmăneală, *scărmăneli*, s.f. Bătaie, păruială. – Din *scărmăna* + suf.

-eală (DEX, MDA).

scânteiuță, *scânteiuțe*, (scânteuță), s.f. (bot.) Numele mai multor specii de plante: răcuină (*Anagallis arvensis* L.), brumărea (*Gagea arvensis*), steluță (*Aster amellus* L.) etc.: “Cu streșini de *scânteuță* / C-am avut multe drăguță” (Antologie, 1980: 110). – Din *scânteie* + suf. *-uță* (Scriban, DEX, MDA).

scârbă, *scârbe*, s.f. (reg.) 1. Ceartă, vrajă: “Îți ceri iertare cum trebe, de la persoana cu care ești în *scârbă*” (Bilțiu, 2009: 47). 2. Silă. – Din sl. *skrŭbi* “grijă, întristare” (Miklosich, după DER; MDA).

scârboșî, *scârboșesc*, v.r. (reg.) A se îngrețoșa: “M-am *scârboșit* de tăt ce am văzut acolo” (Faiciuc, 2008: 767). – Din *scârbos* “care provoacă greață”.

scârboșit, -ă, *scârboșiți*, -te, adj. (reg.) Îngrețoșat. – Din *scârboșî*.

scârboșenie, *scârboșenii*, s.f. Însușirea de a fi scârbos. – Din *scârbos* + suf. *-enie* (DEX, MDA).

scárnă, *scârne*, s.f. Fecale, excremente. – Din sl. *skrvŭna* “murdărie” (Conev, după DER; DEX, MDA).

scârțâială, *scârțâieli*, s.f. Faptul de a scârțâi și zgomotul produs: “Apoi femeia o luat banii și și-o luat cizme cu *scârțâială* și sucnă și s-o dus la beserică” (Bilțiu, 2007: 356). – Din *scârțâi* + suf. *-eală* (MDA).

sclépt, *sclépti*, s.m. 1. Insectă dipteră, asemănătoare cu musca, de culoare brună, care înțeapă vitele (și omul), pentru a se hrăni cu sângele lor; tăun (*Tabanus bovinus*). 2. Țânțar (*Culex pipiens*). – Din srb. *slepica* “păduche” (DER); cf. scr. *školopac* (MDA).

sclifosî, *sclifosesc*, v.r. (reg.) 1. A se smiorcăi. 2. A se fandosi. – Din *sclivisi* “a se dichisi” (Scriban); din ngr. *skivóso* (MDA).

sclifosit, -ă, *sclifosiți*, -te, adj. (reg.) Smiorcăit, fandosit. – Din *sclifosî*.

sclîn, *sclînuri*, s.n. Ugerul oilor și al caprelor: “Țiganul o caută pe capră la

sclin. Capra se trânteste la pământ” (Bilțiu, David, 2007: 224). – Et. nec. (MDA).

sclintí, sclintesc, (sclânti), v.t.r. - 1. (t.) A luxa. 2. (r.) (despre articulații) A se deplasa de la locul normal. – Var. a lui *scrânti* (DEX).

sclintít, -ă, sclintiți, -te, adj. Luxat. – Din *sclinti*.

sclivesí, sclivesesc, v.t. 1. A șlefui, a lustrui, a netezi. 2. A tencui netezind. – Var. a lui *sclivisi*.

sclivesít, -ă, sclivesiți, -te, adj. 1. Șlefuit. 2. Tencuit. – Din *sclivesi*.

sclobonți, sclobonțesc, (sclobunți), v.t. (reg.) A agita un lichid într-un vas. – Din *sclobonț* “zgomot produs de lichide”, onomatopee.

sclobonțít, -ă, sclobonțiți, -te, adj. Agitat, scuturat. – Din *sclobonți*.

sclonți, sclonțesc, v.t. (reg.) A sparge semințe. – Din *clonț* (cf. *clonțăn*) cu s protetic (Loșonți, 2001).

scloptă, sclopte, s.f. (reg.; inv.) Coajă de dovleac în formă de scoică: “C-am furat un pițiguș / Dintr-o *scloptă* de harbuz” (Bârlea, 1924, II: 260). – Et. nec. (MDA).

scoábă, scoabe, s.f. Cârlig, crampon; unealtă de fier de circa 25 cm, cu capetele ascuțite în vinclu, folosită la fixarea butucilor în timpul fasonării lemnului. – Din bg., srb. *skoba* (DER, DEX, MDA), sl. *skoba* (Miklosich, Conev, după DER).

scoácă, s.f. (reg.) Brânză de vacă făcută din lapte acru încălzit. (Trans., Maram., Bucov.). – Din *scoace* “a arde, a răSCOACE”.

scoártă, scoarte, s.f. (reg.) Covor cu urzeală din lână; cergă. ■ (onom.) *Scoartă, Scoarta*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *scortea* “haină de piele” (Scriban, DEX, MDA).

scobirlí, scobirlesc, (scobârli), v.t. 1. A scobi. 2. A scotoci. – Cf. *scobi* (MDA).

scobirlít, -ă, scobirliti, -te, adj. Scobit. – Din *scobirlí*.

scoborâre, scoborâri, s.f. (pop.) Coborâre. – Din *scoborí*.

scoborí, scobor, v.t.r. (pop.) A (se) coborí: “Pintea Viteazul de multe ori s-a *scoborât* în orașe, să facă dreptate” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 229). – Din pref. s- + *coborí* (cf. *pogorí*) (MDA).

scoborít, -ă, scoborâți, -te, adj. (pop.) Coborât. – Din *scoborí*.

scoc, scocuri, s.n. Uluc simplu, construit pe o răpă mai scurtă, pe care alunecă buștenii; plancă. – Din sb. *skok* (DEX); sl. *skokŭ* “salt” (Miklosich, după DER).

scocár, scocari, s.m. (reg.) Consumator de lapte acru. ■ (onom.) *Scocari*, poreclă pentru locuitorii din Peteritea. – Din *scoacă* + suf. -ar.

scociorí, scociorăsc, v.t. (reg.) 1. A căuta. 2. A scormoni. 3. A scotoci. 4. A răscoli. – Et. nec. (MDA).

scociorát, -ă, scociorâți, -te, adj. (reg.) Răscolit, scotocit. – Din *scociorí*.

scocorí, (cocorí, cocora), v.r. (reg.) 1. A se răsti la cineva. 2. A se îmbufna. – Din s- + *cocorí* (MDA).

scof, scofuri, s.n. (reg.) 1. Bârna care leagă stâlpii casei la partea superioară. 2. Acoperiș. 3. Stavilă, zăgaz (la moară). – Var., cu s- protetic, a lui *cof* “albă, adâncitură” (Loșonți, 2001), cf. *scafă* (MDA).

scofálă, scofeli, s.f. (fam.) Pricopseală. – Et. nec. (DEX).

scofârlíe, scofârlíi, (scăfârlie), s.f. 1. Țeastă, craniu. 2. Curbătă, cuculbătă. – Din *scafă* “strachină” (Scriban; DEX); cf. *scăfârlie* (MDA).

scóif, scoifuri, s.n. (reg.; în expr.) *Scoiful capului* = țeastă. – Var., cu s- protetic, a lui *coif* “acoperământ” (Loșonți, 2001); cf. *scoifa* “a deveni concav”.

scóifă, scoife, s.f. (reg.) 1. Țeastă. 2. Nasture. – Et. nec. (MDA); cf. *scoif*.

scolbuți, v.t. v. sculbuți.

scopí, *scopesc*, (șopti), (dial. scopt'i), v.t. A scuipa. – Var. a lui *scuipa*.

scopít, *scopiți*, (dial. scopt'it), s.m. (pop.) Scuipat, salivă: “Acolo să răspieriți / Ca spuma de la mare, / Ca *scoptitu'* su' picioare” (Bilțiu, 2015: 284). – Din *scopí*.

scópot, *scopoturi*, s.n. (reg.) Răstimp: “Omu era mutalău și fimeia lui curvă (...). O dus-o așe un *scopot* bun și nici nu-i trece omului pân cap că ce-i cu femeia lui” (Bilțiu, 2007: 382). – Et. nec. (MDA).

scópt, *scoaptă*, *scopți*, *scoapte*, adj. 1. Fermentat. 2. Alterat, brânzit. 3. Închegat prin încălzirea laptelui acru. – Der. regr. din *răscopt* sau din *scoace* (MDA).

scoptí, v.t. v. șopti (“a scuipa”).

scorbáci, *scorbaciuri*, (corbaci), s.n. (reg.) Bici alcătuit din mai multe nuiile cu sfârcurile uneori plumbuite, care servesc ca instrument de tortură: “*le scorbaciu*, mă-mblătește” (Bilțiu, 1990: 248). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *corbaci*. – Cf. *zgârbaci* (z- + gârbaci “bici”) (MDA).

scoreálă, *scorneli*, s.f. Minciună. – Din *scorni* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

scorní, *scornesc*, v.t. 1. A inventa, a născoci. 2. A stârni. – Din bg. *skorna* (MDA), ucr. *skornjaty* (DEX).

scornít, *-ă*, *scorniți*, *-te*, adj. Născocit. – Din *scorni*.

scortós, *-oasă*, *scortóși*, *-oase*, adj. 1. Acoperit cu scoarță. 2. Rigid, tare. 3. (fig.) Distant, rece; mutos. – Din *scoarță* + suf. *-os* (MDA).

scorúș, *scoruși*, s.m. (bot.) Arbore din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe comestibile, cu lemn dens, dur și omogen (*Sorbus aucuparia* L); lemn cânesc, merișor, pomul-ursului, sorb. ■ (med. pop.) Se folosește la reumatism, tuse, tuberculoză și boli de sânge. ■ (onom.) *Scoruș*, nume de familie în jud. Maram. – Der. regr. din *scorușă* “fructul

scorușului” (Scriban, DEX, MDA).

scotocí, *scotocesc*, v.t. A cerceta cu de-amănuntul, a căuta. – Var. a lui (s)*cotroci* (< *cotroc* “adăpost, culcuș”), probabil sub influența lui *scoate*, sau din *cotoc*, var. a lui *cotroc* (Loșonți, 2001; v. și DER); din *scoate* + suf. *-oci* (MDA).

scotocít, *-ă*, *scoticiți*, *-te*, adj. Cercetat. – Din *scotoci*.

scovárdă, *scoverzi*, s.f. (reg.) Clătite umplute cu brânză și prăjite în grăsime: “La murguț i dă ovăzu, / Mie gura și *scoverzi*” (Memoria 2001: 80). ■ *Scovergioare de mălai* = preparate din făină de mălai amestecate cu sămățișă, ou, sare, bicarbonat, făină de grâu și prăjite în grăsime, consumate cu lapte dulce sau acru (Faiciuc, 1998: 183). ■ (onom.) *Scovârzar*, poreclă în Dragomirești. – Din sl. *skovrada* “tigaie” (Șăineanu, Scriban; Conev, după DER).

scrábă, *scrabe*, (șcrabă), s.f. (reg.) Cizmă stricată; pantof vechi. – Din ucr. *scrab* (Bogrea, după DER; MDA); cf. jdd. *schkrabes* (Țurcanu).

scrádă, *scrade*, (scriadă), s.f. (bot.) Plantă care crește la munte, prin păduri și locuri umbroase, care se menține verde și iarna; șovar, rogoz (*Carex pilosa*): “(...) toamna târziu, înaintea de căzutul zăpezii, [oile] erau aduse la jir și *scroadă*” (Mirescu, 2006: 49). ■ (top.) *Scradea*, deal, pădure în Bârsana și Slătioara; *Lunca Scradei*, cătun contopit cu Vișeu de Sus (a.d. 1909). (Banat., Maram., Mold.). – Et. nec. (MDA).

scréper, *screpere*, s.n. (min.) Benzi rulante folosite pentru transportul minereului. – Din eng. *scaper*, rus. *screper* (DEX).

scribalău, *scribalăi*, (scribălău), s.m. Funcționar, conțopist. – Din *scrib* + suf. *-alău* (MDA).

scrijéa, *scrijele*, (scrije, scrijă), s.f. (reg.) Felie, bucată: “Și-apoi taie câte-o *scrije* și dau la prunci” (Papahagi, 1925: 316). ■ (onom.) *Scrije*, poreclă în

Dumbrăvița. – Din srb. *skriška* (Tiktin, după DER; MDA).

scriptă, *scripte*, s.f. Scrisoare, misivă: "La *scripta* Frăției Tale (...) prin care susterni informațiunea despre starea școlilor tractuale..." (Câmpeanu, 2016: 215; doc. din 1901). – Refăcut după *scripte* "condici, hrisoave".

scrivadă, s.f. (reg.) Băț crăpat. – Var. a lui *scrivac* / *crivac* "lemn care ține piatra morii".

scroafă, *scroafe*, s.f. (reg.) Contrabas; gordună, burgău. (Trans.). – Lat. *scrofa* "scroafă" (Pușcariu, după DER; MDA).

scrofăli, *scrofălesc*, (scrofăi, scrofălui), v.t. A insulta în mod grosolan, a adresa cuvinte obscene; a certa, a muștra. – Din *scroafă* + suf. *-ăli* (MDA).

scrofălit, *-ă, scrofăliți, -te*, adj. Insultat, înjurat. – Din *scrofăli*.

sculbuți, *sculbuțasc*, (scolbuți), v.t. (reg.) A agita un lichid într-o sticlă. – Et. nec. (MDA).

sculbuțat, *-ă, scobulțâți, -te*, adj. (reg.) Agitat, scuturat. – Din *scobulți*.

scump, *-ă, scumpi, -e*, adj. (pop., înv.) Zgârcit, avar: "Tu nu dai la nimeni. Tu ești *scump*. Ești zgârcit. Atunci cum să ai și tu?" (Bilțiu, 1999: 348). – Din sl. *skonpŭ* "avar" (Conev, după DER).

scumpete, *scumpeturi*, s.f. Lucru prețios, valoros: "...aurării și *scumpeturi* au adus cu ei tătarii..." (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 156). – Din *scump* + suf. *-ete* (MDA).

scumpie, (scumptie), s.f. (bot.) Arbore cu flori verzi-gălbui, mirositoare; scumpete, scumpătate (*Cotinus coggrygia*). ■ Coaja și frunzele se folosesc în vopsitorie. – Din pol. *skapia* (MDA).

scurmă, *scurm*, v.t. (pop.) 1. A scormoni, a săpa. 2. A căuta. – Probabil lat. *excorrimare* (Candrea, după DER); cf. alb. *gërmoj, zgërmis* (MDA).

scurmât, *-ă, scurmați, -te*, adj. (pop.) Răscolit, scormonit. – Din

scurma.

scuteală, *scuteli*, s.f. (reg.) Scut, șură, adăpost: "Cocia-o pun în *scuteală* / Și ruda rămâne-afară" (Bilțiu, 1990: 123). – Din *scut* + suf. *-eală* (DLRM).

seárbăd, *-ă, serbezi, -de*, adj. Fără gust, nesărat, fad; acrișor. – Cuv. autohton (Rosetti, Russu, Brâncuș), cf. alb. *tharbët* "acid". ■ Cuv. rom. > magh. *szërbëzít*.

secărea, s.f. v. săcărea.

sécheresh, *sechereși*, (secherăș), s.m. (reg.) Căruțaș, vizitiu; cociș: "...s-au legat (...) cu 30 de sloți v., dela cormanîși și *secherîși*, strînși supt păstoria lui Vasilie Volosan..." (Bârlea, 1909: 193). (Maram., Chioar). ■ (onom.) *Sechereș*, poreclă în Dumbrăvița. – Din magh. *szekeres* "căruțaș" (Bârlea, 1909; MDA).

séci, *seciuri*, s.n. 1. Împrejmuire pentru oi făcută din crengi, ramuri, copaci doborâți. 2. Loc defrișat într-o pădure, folosit ca și pășune; curătură, runc. – Din srb. *seča* (DLRM); sl. *sěčŭ* "tăietură" (Scriban).

secríu, *secrie*, s.n. (reg.) Ladă ornamentală mai scurtă decât lădoiul, în care se păstrează hainele de zestre. – Din magh. *szekrény* "ladă" (Scriban, MDA).

sédrie, *sedrii*, s.f. (arh.) Scaun de judecată: "Deci magistrul citând pe numiții înaintea *sedriei*, ei s-au înfătoșat cu o mulțime înarmată..." (Mihaly, 1900: 458; dipl. 190). (Trans.). – Lat. *sedria* (MDA).

seín, *-ă, seini, -e*, (săin), adj. (reg.) De culoare sură: "Sunt un fel de flori, așa, cu cruce, *seine*" (Bilțiu, 1999: 375). ■ (Oaie) albastră, brează, cu blană de culoare alb-murdar. ■ (top.) *Seini*, localitate în jud. Maram. – Et. nec. (MDA); din sl. *sini* "livid, vânat" (Tiktin, Conev, după DER).

seineán, *-ă, seineni, -e*, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Seini. 2. (Locuitor) din Seini. – Din n.

top. *Seini* + suf. *-ean*.

seineâncă, *seinen*ce, s.f. Femeie originară din localitatea Seini. Locuitoare din Seini. – Din *seinean* + suf. *-că*.

sehélbe, s.n. v. săhelbe ("zmeuriș").

seleác, *-ă*, (săleac), adj. 1. Sărac. 2. Sărman, supărat. 3. Necăjit, bătut de doruri: "Și să am un glas să trag / La omuțu cel *seleac*" (Papahagi, 1925: 205). – Cf. sărac.

selíște, s.f. v. săliște ("sat pustii").

seminție, *seminții*, (sămânție), s.f. 1. Neam, popor. 2. Totalitatea urmașilor: "Această sfântă carte s-au cumpărat de cinstiți curator Coză Vasilică, cu *sămînția* sa și Buciuman Onuț cu *sămînția* sa..." (Socolan, 2005: 248; doc. din 1816). – Din *sămânță* + suf. *-ie* (DEX).

serín, *-ă*, *serini*, *-e*, adj. (dial.) Senin. – Lat. *serenus* "senin, limpede, calm" (MDA); asimilarea *rin* > *nin* este recentă (DER).

sérvus, (serbus, serus), interj. Formulă de salut, cu sensul inițial de "sunt sclavul tău", "sunt la dispoziția ta". ■ Termen specific în Trans. și Maram.; utilizat și în Austria (*servus*), Ungaria (*szervusz*), Slovacia (*serbus*), Cehia (*servus*), părțile sudice ale Germaniei, Croația (*serbus*), Polonia (*servus*), estul Sloveniei și vestul Ucrainei. – Din germ. *Servus* (Scriban, DEX, MDA), lat. *servus* "servitor, sclav", cf. magh. *szervusz* (MDA).

sfádă, s.f. Ceartă, gâlceagă, conflict: "La cealaltă casă, soții se băteau întruna și întruna o țineau în certuri și în *sfadă*" (Bilțiu, 1999: 360). – Din vsl. *sŭvada*, *svada* "ceartă" (Șăineanu, DEX, MDA).

sfără, s.f. 1. Fum înecăcios. 2. Miros de carne sau de grăsime încinsă. – Din sl. *skvara* "fum, miros de bucătărie" (Șăineanu, Scriban, DEX). ■ Cuv. rom. > țig. *suvara* "veste" (Graur, după DER; MDA).

sfădí, *sfădesc*, v.t.r. (reg.) A (se)

certa, a (se) dojeni, a (se) mustra: "Mândru meu nu mă *sfădé*, / Numai din gură grăie" (Bilțiu, 2006: 76). – Din sl. *sŭvaditi* (Scriban, DER, DEX); din *sfadă* (MDA).

sfădíť, *-ă*, *sfădíťi*, *-te*, adj. (reg.) Certat, muștrat (de cineva). – Din *sfădi* (MDA).

sfărditură, *sfărdituri*, s.f. (reg.) Ciob, rest, fărâșă. – Var. a lui *sferditură* "așchie; zgârietură".

sfărľă, *sfărľe*, s.f. (reg.) Titirez, sfărlează, jucărie pentru copii. – Cf. *sfăr* (MDA).

sfărtecă, *sfărtec*, (sfărțica), v.t.r. 1. A ciopârți, a sfășia. 2. A (se) rupe: "Ce frumoasă nu să-ndură, / Că s-a *sfărțica* la gură" (Bilțiu, 1994: 270). – Et. nec. (MDA); lat. **exfracticare* (DEX).

sfărtecăt, *-ă*, *sfărtecați*, *-te*, (sfărțicat), adj. Rupt, jerpelit: "Măi golan, măi *sfărțicat*..." (Papahagi, 1925: 346). – Din *sfărteca*.

sfecľí, *sfeclesc*, v.i. (în expr.) A o *sfecľi* = a o păți. – Din *sfecľă*, aluzie la roșeața celui surprins (Șăineanu, MDA).

sférde, s.f. v. șferde.

sfeștănie, *sfeștăanii*, (feștanie), s.f. Slujbă religioasă oficiată de preot la solicitarea credincioșilor constând în rugăciuni și stropirea cu apă sfințită a gospodăriilor și a oamenilor. – Din sl. *svenštenije* (Scriban, DEX, MDA).

sféter, *sfetere*, (sfetăr), s.n. (reg.) 1. Pulovăr gros de lână. ■ "Tot ca noutate, în portul tineretului și adulților s-au introdus *sfetărele* tricotate în casă, din lână albă..." (Faiciuc, 2008: 180). 2. (prin extens.) Lecric confecționat din pănură de lână albă scămoșată. – Cf. *sveter* (MDA).

sfléder, *sfledere*, s.n. Burghiu: "Am un bou alb și nu-i încap coarnele-n grajd" (= *sflederul*) (Papahagi, 1925: 302). ■ (astr.) *Sfredel*, constelație în tradiția rom., parte din constelația Orion. – Var. a lui *sfredel*.

sforác, *sforaci*, s.n. (inv.) Smârc ce

se formează la obârșia unui izvor, a unui pârau. ■ (top.) *Sforacu*, pârau în Borșa; *Pârâul Sforacelor*, în Munții Rodnei. – Der. din *sfor* “firul apei” + suf. -ac (Loșonți, 2001; DEX); cf. *sfârlac* (MDA).

sfordânci, *sfordance*, (sfurdanci, fordanci, furdanci), s.n. (reg.) Unealtă folosită de tâmplar pentru a face găuri în lemn, învârtind cu o mână și apăsând cu alta; coarbă, torcătoare. – Din pref. s- + *fordanci* (MDA).

síchiș, -ă, *sichiși*, -e, adj. (reg.) Zgârcit. – Din magh. *szükös* “strâmb; sărăcăcios” (MDA).

sigartău, *sigartăi*, (sighiartău), s.m. (reg.) Meșteșugarul care face și vinde hamuri și curele. ■ (onom.) *Sigartău*, *Sigheartău*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *szijgyártó* (MDA).

sigheteán, -ă, *sigheteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Sighetul Marmației. 2. (Locuitor) din municipiul Sighetul Marmației. ■ (onom.) *Sigheteanu*, supranume. – Din n. top. *Sighet* + suf. -ean.

sigheteâncă, *sighetence*, s.f. Femeie originară din localitatea Sighetul Marmației. Locuitoare din municipiul Sighetul Marmației. – Din *sighetean* + suf. -că.

sigurát, adv. (reg.) Sigur, indiscutabil, negreșit: “...și spun că ăsta trebuie să fie, *sigurat*, un ou de totoină” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 240). – Probabil var. de la *asigurat*, cu sensul de “în mod sigur”.

sílhă, s.f. v. sálhă (“pădure deasă”).

sílište, s.f. v. sálishte (“sat pustiu”).

silvoítă, (silvoiz, sálvaiz), s.f. (reg.) Gem de prune; magiun. – Cf. *silvoiz* (MDA).

simbríe, *simbrii*, (sâmbrie), s.f. Răsplată în bani pentru o muncă sau un serviciu prestat; salariu, leafă: “Te-oi sluji fără *simbríe*” (Calendar, 1980: 71). – Din *sâmbră* “asociație” + suf. -ie

(Șăineanu, MDA).

siminíc, (siminoc), s.m. Plantă erbacee cu flori mici, galbene (*Heli-chrysum arenasium*): “Pă cel câmp cu *siminíc*” (Papahagi, 1925: 259). – Var. a lui *siminoc*.

sinalău, *sinalauă*, s.n. (reg.) Construcție anexă pentru depozitarea fânului; șopron. (Trans., Maram.). – Din magh. *szénálló* (MDA).

sintirim, s.n. v. țintirim (“cimitir”).

sireáp, -ă, *sirepi*, -e, adj. (despre cai) lute, greu de stăpânit: “Am o iapă cam *sireapă* / Și-o duc de frâu la apă” (Bilțiu, 2002: 281). – Din sl. *sverěpŭ* “sălbatic” (Iordan după DER; Scriban).

sirisău, *sirisauă*, (serăstrău, firisău, siriz), s.n. (reg.) Ferăstrău de mână; hiriz: “*Sirisău* cu pană nouă / Să tăiem deluțu-n două” (Calendar, 1980: 62). – Din *firiz* + suf. -ău; cf. *ferăstrău* (MDA).

siríz, s.n. v. sirisău.

sítár, *sitari*, s.m. Persoană care confecționează site. ■ (onom.) *Sitar(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *sítă* + suf. -ar. (MDA).

slad, *sladuri*, s.n. (reg.) Resturi de fructe ce rămân după ce se distilează horinca; borhot, brohă. – Din bg., scr. *slad* (DEX, MDA); din vsl. *sladŭ* (Conev, după DER; MDA), cf. srb. *slad*, magh. *szalad* (DER).

slánă, *slane*, s.f. (reg.) Slănină, clisă. – Cf. magh. *szalonna* (DEX, MDA); din bg. *slana* (MDA).

slátină, *slatine*, s.f. Apă sărată: “*Slatină* există în hotarele multor sate, ca Săliștea, Slătioara etc.” (Papahagi, 1925: 97). ■ Cele mai sărate ape minerale din Maram. sunt la Coștiui, Ocna-Șugatag, Săliștea de Sus, Botiza. Se utilizează în bucătăria tradițională, dar și de leac. ■ (top.) *Slatina*, oraș în Maram. de Nord (raionul Teceu, Transcarpatica, azi în Ucraina). – Din sl. *slatina* “baltă sărată” (Scriban, DEX, MDA).

slăbănóg, -oagă, *slăbănogi*, -e, adj.,

s.m.f. (mit.) *Slăbănoagă* = personaj din mitologia maramureșeană, întruchipat sub formă de luminițe; “dzână rea; strâgă” (Papahagi, 1925): “*Slăbănoagele* le-am văzut cu ochii mei. Așa se arată ca luminele, ca niște lumini aprinse. Apoi tot joacă...” (Bilțiu, 1999: 174). – Din bg. *slabonoga* “slab de picioare” (Șăineanu, DEX, MDA); din vsl. *slabŭ* și *noga* “picioar” (Scriban, DER).

slăteán, -ă, *slăteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Slătioara. 2. (Locuitor) din Slătioara. ■ (onom.) *Slătean*, *Slătian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Slatina* (numele vechi al loc. Slătioarei) + suf. -*ean*.

slăteáncă, *slătence*, s.f. Femeie originară din localitatea Slătioara. Locuitoare din Slătioara. – Din *slătean* + suf. -*că*.

slătioără, *slătioare*, s.f. (reg.) Pârâu cu apă sărată. ■ (top.) *Slătioara*, pârâu ce izvorăște de la poalele Sermeteșului (1.306 m) și se varsă în Iza; *Slătioara*, sat aparținător de com. Strâmtura. – Din *slatină* “apă sărată” + suf. -*ioară* (MDA).

sloătă, *sloate*, (slotă), s.f. (reg.) Fulguală, lapoviță; fleșteriță. – Din srb. *slota* “ploaie mărunță, lapoviță” (Șăineanu, Scriban).

slóbod, -ă, *slobozi*, -de, adj. (înv.) 1. Liber, permis: “Nu-i bine a să pieptăna pă cap, nu-i *slobod*” (Papahagi, 1925: 315). 2. (în expr.) *E slobod* = e îngăduit. 3. (în expr.) *A fi slobod la gură* = a vorbi fără sfială, trivial. – Din bg. *sloboden* “liber” (Șăineanu, Scriban; Miklosich, după DER; DEX).

slobódnic, -ă, *slobodnici*, -e, adj. Liber, slobod. ■ (onom.) *Slobodnic*, nume de familie în jud. Maram. – Din vsl. *slobodnik* (MDA); din slavon. *Slobodníkŭ* (DLRM).

slobonóg, *slobonogi*, s.m. (reg., bot.) Busuioc sălbatic, busuioc-de-câmp

(*Galinsoga parviflora* Cav.). – Din bg. *slabonoga* “slab de picioare” (Șăineanu).

slobozî, *slobod*, (slobozi), v.t.r. 1. A (se) elibera, a pune în libertate. 2. A lăsa un animal în libertate. 3. A da drumul, a lăsa să cadă. – Din *slobod* (MDA).

slobozât, -ă, *slobozâți*, -te, adj. Eliberat. – Din *slobozî*.

slóvă, *slove*, s.f. (înv.) Literă. – Din vsl. *slovo* “literă” (DEX, MDA).

slujît, -ă, *slujiți*, -te, adj. Sfințit: “În zua de Paști să poartă sare *slujită* în jeb, să fii ferit de vrăjitoare și vrăjuri” (Bilțiu, 2009: 132). – Din *sluji* “a oficia o slujbă religioasă”.

smâc, *smâcuri*, (zmâc), s.n. Cursă pentru prins animale sălbatice, confecționată din sârmă. – Creație expresivă (DER); cf. *smuci* (MDA).

smintí, v.t.r. v. *zminti* (“a luxa”).

smiorcăi, *smiorcăi*, v.t.r. A plânge înăbușit, trăgând aerul pe nas cu zgomot. – Cf. *smârcăi* (DEX); din *smiorc* + suf. -*ăi* (MDA).

smiorcăit, -ă, *smiorcăiți*, -te, adj. Plângăcios. – Din *smiorcăi*.

smirdár, *smirdari*, (smârdar), s.m. Arbust cu miros plăcut; bujorel de munte, merișor (*Rhododendron kot-schy*). ■ În Maram., se întâlnește în Țibleș, în Masivul Pop Ivan și pe suprafețe considerabile în Masivul Rodnei (Pietrosul Mare). ■ Plantă ocrotită de lege. ■ (med. pop.) Contra afecțiunilor pulmonare și contra urinării cu sânge. – Cf. scr. *smrdeli*, bg. *smradljak* (DEX); din *smirdă* + suf. -*ar* (MDA).

smocotí, *smocotesc*, (zmocoti), v.t.r. (reg.) A se zbate, a se smuci. – Et. nes., cf. *smocăi* “a trage de păr” (MDA).

smolénci, (ismolenci), s.f., pl. (reg.) Haine păcurărești cernite: “La ele cine-i păstor? / Tăt tri frați îmbujorați, / În *smolence* îmbrăcați” (Lenghel, 1985: 217). ■ (ref. la hainele păcurărești): “Le

ferb, apoi le îmbibă cu unt, peste care presară funingine, praf de cărbune sau de galascan; le pun apoi în apă fiartă cu scoarță de arin, după care le ung a doua oară cu unt. Aceasta pentru două motive: spre a fi feriți în tot timpul verii de insecte, întrucât ei nu se schimbă, și în timp de ploaie să le servească drept impermeabile, grație faptului că ploaia alunecă fără să poată pătrunde” (Papahagi, 1925: 99). (Trans. și Maram.). – Din *smoli* “a unge, a cătrăni, a înnegri” + suf. *-enci*; cf. *smoală* (MDA).

smúgă, s.f. v. zmugă (“pojghiță”).

snágă, *snăgi*, s.f. (reg.) Nărav, obicei prost. – Din bg., srb. *snaga* (Scriban, DLRM, DER).

snăgós, *-oasă, snăgoși, -oase*, adj. (reg.) Cu nărav. – Din *snagă* + suf. *-os* (DLRM, MDA).

soáter, *soatere*, s.n. (reg.) Coș împletit din papură, cu capac, folosit la cumpărături. – Din magh. *szatyor* (MDA).

sóbă, *sobe*, s.f. (reg.) 1. Instalație de încălzit din fontă, care funcționează cu lemne. 2. (inv.) Cameră, odaie: “Era câte-o *sobă* tăt la doi oameni” (Grai. rom., 2000). – Din tc. *soba* (MDA), magh. *szoba* “cameră, odaie” (Scriban, DEX, MDA).

sobârțiță, *sobârțițe*, (sobârțăță, șobârțiță), s.f. (reg.) Grâu amestecat cu resturi și neghină, de dat la păsări. – Et. nec.

sobór, *soboare*, (săbor), s.n. 1. Adunare, întrunire, consfătuire, sfat. 2. Sinod, adunarea clericilor. 3. În exp. *a face sobor* = a se întruni (pentru a se sfătui, pentru a delibera): “Cu găleata la izvor / Pân-ei *or fa’ sobor*; / Cu găleata după apă / Pân-ei *or fa’ judecată*” (Papahagi, 1925: 80-81). ■ Atestat în *Codicele de la leud* (1630). – Din sl. *sŭborŭ* “adunare” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

socáci, (socaciu), s.m. (reg.) Bucătar. ■ (onom.) *Socaci(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *szakács* “bucătar” (MDA), cf. sl. *sokačŭ*.

socăci, *socăcesc*, v.t. (reg.) A prepara mâncare (în cantitate mare): “La nunți să *socăcé* o săptămână” (Faiciuc, 2008). (Trans., Maram.). – Din *socaci* (MDA).

socăciță, *socăcițe*, s.f. (reg.) Bucătăreasă; persoană angajată să conducă prepararea bucatelor pentru ospăț, nuntă sau înmormântare: “*Socăcițele* aduc mâncărurile și le pun pe masă; asemenea și băutura” (Gherman, 1938: 18). – Din *socaci* + suf. *-iță* (MDA).

socotélniță, *socotelnițe*, s.f. (pop.) Dispozitiv de calculat; socotitoare, abac. – Probabil din *socoti* + suf. *-elniță*, cf. *socoteală*.

socotít, *-ă, socotiți, -te*, adj. (reg.) 1. Făcut cu chibzuială: “Atunci baba a luat caprele, dară văzând că e frig s-a îmbrăcat cu douăsprezece cojoace, din acelea *socotite*, să nu îi pese de frig” (Bilțiu, 1999: 86). 2. Zdrăvăn, puternic: “Și-am arat până la două ceasuri, când o foame *socotită* m-o apucat” (Bilțiu, 2007: 410). – Din *socoti*.

sodóm, *sodomuri*, s.n. (pop.) Prăpăd, nenorocire: “Miresucă cu cocon, pă mire li fa *sodom*” (Corpus, 2004: 89). – Din sl. *sodomŭ* (Tiktin, după DER; DEX).

sodomí, *sodomesc*, (sodomni), v.t.r. (inv.) 1. (t.) A (se) omorî, a ucide, a nimici, a prăpădi: “Cei mai mari se voroviră / Care cum să-l *sodomnească*” (Calendar, 1980: 13). ■ În blestem: “*Sodomni-te-ar Dumnedzău*” (Papahagi, 1925). 2. (r.) A se stinge, a dispărea, a pieri: “După aceea, i s-au *sodomnit* toate averile, că erau ale diavolului” (Bilțiu, 1999: 130). – Din *sodom* “nenorocire” (Scriban, DEX, MDA); cf. *Sodoma*, oraș mitic din Palestina, amintit în Biblie (de obicei,

asociat cu Gomora), distrus, potrivit legendei biblice, din voință divină.

sodomít, -ă, *sodomiți*, -te, (sodomnit), adj. (înv.) Omorât, nimic. – Din *sodomni*.

sol, *sol*, s.m. 1. Mesager. 2. (în expr.) *Sol la Dietă* = deputat. – Din sl. *solŭ* (Cihac, după DER; MDA).

solgăbirău, *solgăbirăi*, (solgobirău), s.m. (reg.; înv.) Funcționar în fosta administrație austro-ungară; pretor, subprefect: “Și ne-om scrie comandău / La domnu *solgăbirău*” (Bilțiu, 1990: 8). (Banat., Trans., Maram.). – Din magh. *szolgabíró* “pretor” (DLRM, MDA).

solîște, s.f. (reg.) Teren sărat. ■ (top.) În *solîște*, fânațe în Valea Stejarului; *Solîște*, deal în Vadul Izei. – Din ucr. *solysŭche* “teren sărat”.

solomâzdră, (sălămâzdră), adj., s.f. 1. Salamandră. 2. (Capră) peștișă. – Cf. *salamandră* (MDA).

solomonár, s.m. v. șolomonar.

solovár, (sovár, sovârf), s.n. (bot.) Plantă erbacee perenă aromatică, cu flori roșii-purpuri; iarbă-văpsătoare, boitoriu, drobușor (*Isatia tinctoria* L): “*Solovár* s-o scuturat / Fetele s-o măritat” (Bilțiu, 1990: 190). ■ (med. pop.) Se folosește contra gâlbezei la oi. ■ Plantă din care se extrage culoarea roșie, întrebuințată la vopsirea țesăturilor. – Din vsl. *suhovrŭhŭ* “vârf uscat” (Scriban); din srb. *suhoverh* (MDA).

soluțiune, *soluțiuni*, s.f. (înv.; în expr.) *Soluțiune docențială* = salariul destinat dascălilor: “O școală în care din cinci zile, în patru nu se ține prelegere, pentru că docintele, neavând *soluțiune*, n-are ce mânca...” (Câmpeanu, 2016: 45). ■ Expresie folosită în școlile confesionale greco-catolice din Maram., la sf. sec. al XIX-lea. – Din fr. *solution*, lat. *solution*, -onis (DEX).

solví, *solv*, v.t.r. (înv.) 1. A (se) dizolva. 2. A stinge o datorie: “Vă rog umilit să binevoiți a le dispune ca în

timpul cel mai scurt să-mi *solvească* salariul...” (Câmpeanu, 2016). 3. A plăti: “Pentru fiecare 100 bucăți de sare să li se *solvească* 20 denari” (Mihaly, 1900: 876; dipl. 356). – Din lat. *solvere* (DEX).

solvít, -ă, *solviți*, -te, adj. (înv.) Plătit. – Din *solvi*.

somná, *somnez*, v.i. (reg.; înv.) A dormi, a trage un somn. ■ “Singur nu se folosește, numai în legătură cu cuvântul somn: *am somnat* un somn bun” (Țiplea, 1906). – Din *somn* (Scriban, DLRM, MDA).

sopón, *sopoane*, s.n. (dial.) Săpun. – Var. a lui *săpun*.

soponár, *soponari*, s.m., adj. Persoană care se ocupă cu prepararea săpunului. ■ (onom.) *Soponar(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *sopon* + suf. -ar (DEX).

soponeálă, *soponeli*, s.f. (reg.) Clăbuci de săpun. (Trans.). – Var. a lui *săpuneală*.

sor, *soruri*, s.n. Șoric (de porc). (Maram., Trans.). – Cf. lat. *solum* “talpă, suprafață” (MDA).

sorbâncă, (surbancă), s.f. (reg.) 1. Găleată. 2. Vas de lemn folosit de păcurari la stână. (Trans. de Nord., Maram.). – Din *sorbi* “a bea puțin” + suf. -ancă (MDA).

sorbeálă, *sorbeli*, s.f. Mâncare lichidă; zeamă, ciorbă, supă. – Din *sorbi* + suf. -eală (DLRM, MDA).

sórcovă, *sorcove*, s.f. Ramură împodobită cu flori artificiale: “*Sorcova* îi on buchețul din flori, cum ar fi busuioc și verdeață. Când să bagă în casă, [colindătorii] lovesc ușor cu buchețelu’ acela gazda și zâc poezia: *Sorcova vesela, / Anu care vine / Cu zile senine, / Ploi la timp, / Noroc la plug, / Sănătate din belșug. / Pă la tăte mesăle / Numa inimi vesăle*. Gazda le mulțumește și le dă bani și nuci” (Bilțiu, 2009: 134). – Probabil der. regr. din *sorcovi* “a ura cu sorcova” (DEX).

sorcoví, *sorcovesc*, v.t. 1. A colinda, a ura cu sorcova. 2. A lovi pe cineva, a bate cu o botă, cu un par: "Pintea să ia după Fata Pădurii cu bradul aprins, lovind-o mereu, când în spate, când la picioare, când la mijloc o *sorcovea*" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 202). 3. A vorbi fără rost. – Din bg. *survakam* (Candrea, după DER; MDA).

sorcovít, -ă, *sorcoviți*, -te, adj. 1. Colindat. 2. Lovit. – Din *sorcoví* (DEX, MDA).

sormojác, *sormojacuri*, s.n. (reg.) Strujac, saltea: "Joacă lelea cum i dracu, / Se-nvăle cu *sormojacu*" (Memoria, 2004: 1.099). – Cf. *sălmăjac* (MDA).

soróc, *soroace*, s.n. (pop.) 1. Soartă, destin. 2. Termen. 3. Proces: "De ai *soroace* (= proces), în ziua cu *soroacele* îi bine să ai pusă în cuptoru de pită oala coleșii cu gura în jos, peste cărbuni aprinși, pentru a-i acoperi gura dușmanului" (Faiciuc, 2008: 107). – Din sl. *sŭrokŭ* "termen" (Conev, după DER; DEX).

sorocí, *sorocesc*, v.t. (reg.) 1. A fixa un termen. 2. A ursi, a sorti. 3. A descânta: "Frigurilor, vă *sorocesc* cu puterile lui Dumnezeu, cu puterea Maicii Precisti și cu puteria celor 318 de sfinți părinți..." (Bârlea, 1909: 94). – Din *soroc*.

sorocít, -ă, *sorociți*, -te, adj. (reg.) Ursit, sortit. – Din *soroci*.

sorozláš, *sorozlaşuri*, s.n. (reg.; inv.; mil.) 1. Recrutare. 2. Recrutor: "Vut-o bate Dumnezeu / *Soroslaşu* de la Ceu" (D. Pop, 1978: 118). – Din magh. *sorozás* "recrutare".

sosínă, *sosine*, s.f. (bot.) Plantă; osul-iepurelui, asudul-calului, buruiană-de-lângoare, sălășitoare (*Onoris arvensis* L). ■ (med. pop.) Utilizată ca afrodisiac și contra herniei și tifosului. (Maram.). – Et. nec. (MDA).

soție, *soții*, s.f. (sens arhaic) To-varăș, ortac, însoțitor: "Hei, voi, *soțiile*

mele, / Pe mine mi-ți omorî" (var. a *Mioriței*; Hărnicești). – Din *soț* + suf. -ie (DER, DEX, MDA).

sovârv, s.n. v. solovârv ("plantă erbacee").

spágmă, *spagme*, (spamă), s.f. (reg.) 1. Tort de cânepă sau în depănat. 2. Ață de cusut (mai groasă și mai tare), din cânepă: "Că mi-am mânat drăguța-n țară / După-un fir de *spăgmă* neagră" (Bilțiu, David, 2007: 96). – Cf. *spegmă* (MDA).

spătă, *spate*, s.f. Piesă la războiul de țesut, prin care se trec firele de urzeală. – Lat. *spatha* "spată pentru bătut firul unei pânze" (Șăineanu, Scriban, MDA). ■ Cuv. rom. > bg. *speteaza* (Capidan, după DER).

spăimântătură, *spăimântături*, s.f. (reg.) 1. Spaimă, sperietură. 2. Duh necurat, strigoi: "Trăiește în codri pustăi, în ceva stani de piatră. Are casă. Unii zăc că umbă cu secere, alți zăc că umblă cu coasă. Cine știi cât de spăimoasă-i la cine-o vede. Îi creapă inima. Îi din ceva strigoaie născută, din ceva *spăimântătură*" (Bilțiu, 2007: 87). – Din (*in*)*spăimânta* + suf. -ătură.

spăimós, -oasă, *spăimoși*, -se, adj. (pop.) 1. Speriat, fricos: "[Pe zâne] le drăgostesc feciorii, dar ele fug de ei, că ele-s *spăimoase* și numai care apucă de le prind aceia le și drăgostesc" (Bilțiu, 1999: 176). 2. Însăimântător: "Tare hădă-o fost. O fost tare *spăimoasă*. O fost nănașa cu lumânări" (Bilțiu, 2007: 87). – Din *spaimă* + suf. -os.

spărtică, *spărtic*, (spârtica), v.t.r. (reg.) A (se) rupe în bucăți, a sfâșia: "Am acățat într-un gard și mi-am *spărticat* lecreu" (Crâncău, 2013). – Din *s-* + *parte*, cf. *sfârtica* (Scriban, MDA).

spărticăt, -ă, *spărticați*, -te, adj. (reg.) Rupt, zdrențuit, sfâșiat. – Din *spărtica*.

spăsénie, *spăsénii*, (spăsănie), s.f. (inv.) Iertare de păcate; mântuire:

“...spre pomenirea numelui și *spăseniia* sufletului Mării Sale” (Bârlea, 1909: 165; doc. din 1716). – Var. a lui *ispășenie* “ispășire”.

spăsi, *spăsesc*, v.t. (înv.) A ierta de păcate: “Dumnezeu Domnul să-l *spăsască*; amin vlt. 1696” (Bârlea, 1909: 29). – Var. a lui *ispăși*.

spăsit, -ă, *spășiți*, -te, adj. (înv.) Iertat; mântuit. – Din *spăsi*.

spânz, *spânzi*, s.m. Plantă erbacee toxică, cu flori roșii (*Helleborus purpureus*). ■ (med. pop. veter.) Contra dalacului la cai și brâncii la porci (se pune în ureche). – Cuv. autohton (Rosetti, Russu, Brâncuș), cf. alb. *shpëndër*. ■ Cuv. rom. > ucr. *spyndz*, *spin(d)z* (Miklosich, Candrea, după DER).

spênțer, *spênțere*, s.n. (reg.; înv.) Veston scurt până la talie. – Din germ. *Spenser* “haină scurtă” (Șăineanu, Scriban), după numele lordului *Spencer* (1782-1845), care a introdus moda acestei haine (Scriban).

spesă, (șpesa), v.t. (înv.) 1. A cheltui: “...pentru toate acestea s-a *spesat* din banii bisericii” (Câmpeanu, 2016; doc. din 1906). 2. A irosi, a risipi. 3. A arunca, a azvârli. – Din it. *spesare* (MDA).

spesât, -ă, *spesați*, -te, (șpesat), adj. (înv.) 1. Cheltuit. 2. Risipit. – Din *spesa*.

spesă, *spese*, s.f. (reg.) Cheltuială. – Din germ. *Spesen* “cheltuieli”, cf. it. *spesa* “cheltuială, cost”.

spetează, *speteze*, (spetadză), s.f. (reg.) Pipirig (*Juncus effesus*). ■ Exclusiv în Maram. Istoric și Trans. de Nord (ALR, s.n., vol. II, h. 637). – Din *spată* + suf. -ează (Șăineanu, DEX, MDA).

spoliă, *spoliez*, v.t. (înv.) A depozeda. – Din fr. *spolier* (Șăineanu).

spoliât, -ă, *spoliați*, -te, adj. (înv.) Depozdat, jefuit: “...biserica română

spoliată de limba sa națională...” (Koman, 1937: 46). – Din *spolia*.

spovádă, *spovezi*, s.f. Spovedanie: “Am zinit de la *spovadă*” (Papahagi, 1925: 253). – Postverbal a lui *spovădui* (DLRM, MDA).

sprăhuiet, adj. v. zbrăhoiet.

sprânceană, *sprâncene*, (sprinceană), s.f. (fig.) Vargă, dungă în pânza țesută la război. – Probabil lat. **supercina* (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

sprjoănă, *sprjoane*, s.f. (reg.) 1. Reazâm, sprijin: “Nu vreau alta mândrului / Fără masa cucului / Și *sprjoana* vântului” (Bârlea, 1924, II: 76). 2. Scândură, par, grindă de sprijin: “Erau două echipe, una la *sprjoană* și una la fugă” (Bilțiu, 2009: 135). – Din *sprijin* (DLRM); din *sprijini* (MDA).

sprjoní, *sprjonesc*, v.t.r. A (se) sprijini, a (se) rezema: “De tăte urile m-am spălat / Și dragoste-n față am luat. / Apa sună, / Bulz de aor adună. / Io cu pumnii *sprjonesc*, / Pă obraz mi să slăiesc” (Bilțiu, 2009: 174). – Var. a lui *sprijini*.

sprjonít, -ă, *sprjoniți*, -te, adj. Sprijinit, rezemat. – Din *sprijoni*.

spurc, *spurcuri*, s.n. 1. (la pl.) Bube care se fac pe capul copilului. ■ În credința locală, acestea sunt consecința vizitei unei femei care era la menstruație și care a intrat în casă și i-a atins cu privirea pe copil. 2. Mizerie, excrement. 3. Spurcăciune. 4. Drac, diavol. – Lat. *spurcus* “murdar, stricat, puturos” (Scriban, MDA); din *spurca* (DER, DLRM).

spurcă, *spurc*, v.t.r. 1. A (se) murdări; a (se) întina. 2. A pângări. – Lat. *spurcare* “a murdări, a infecta” (Scriban, MDA).

spurcăt, -ă, *spurcați*, -te, adj. 1. Murdar. 2. Impur. 3. Degradat. – Din *spurca*.

spurcăciune, *spurcăciuni*, (spurcășag), s.f. 1. Murdărie, mizerie. 2.

Nume generic pentru boli de piele. 3. Ființă respingătoare: "Atunci scoate el cuțatu și țipurește una: Uhaa! *Spurcăciuni!*" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 264). 4. Animal sălbatic dezgustător; monstru. 5. Duh rău. – Din *spurca* + suf. *-ăciune* (DEX, MDA).

spuzăr, *spuzare*, s.n. Lemnul sau fierul (= văturai) cu care se scormonește în spuză. (Trans., Maram.). – Din *spuză* + suf. *-ar* (MDA).

spuză, *spuze*, s.f. Cenușă fierbinte amestecată cu jărat; șperlă. – Din lat. **spudia* (= *spodium*) "cenușă, spuză" (Philippide, după DER; MDA); posibil cuv. autohton (Brăncuș, Rosetti), cf. alb. *shpuzë*. ■ Cuv. rom. > ucr. *spuza* (Miklosich, Candrea, Capidan, după DER).

stabór, s.m. v. stobor ("par").

stáigăr, *staigări*, s.m. (reg.) Supraveghetor, maistru, care conduce un sector într-o mină: "El a ținut cu lucrătorii că s-au dus la *șteigări*, care-o fost mai mari peste mină și le-a spus câți bani să le dea la lucrători" (Bilțiu, 1999: 274). – Din germ. *Steiger* "maistru miner" (MDA).

stalău, *stalăuri*, s.n. (reg.; înv.) Atelier de tâmplărie (Maram. Nord). – Cf. *stalăș* "tâmplar", contaminat cu *ștalău* "șopron".

stalăș, s.n. v. astalăș ("tâmplar").

stalășie, *stalășii*, s.f. (reg.) Tâmplărie: "*Stalășia* la casă = geamuri la uși" (Faiciuc, 2008: 271). – Din *stalăș* "tâmplar".

stan, *stani*, s.m. 1. Partea inferioară a cămășii. ■ (în expr.) *A crăpa în stan* = a despica poalele cămeșei. 2. Bloc de piatră, bolovan, stâncă, stană: "Pă cămară o pus lăcată, / Pă lăcat un *stan* de pt'iatră" (Papahagi, 1925: 264). – Din sl. *stanŭ* "ședere, oprire", part. lui *stati* "a fi" (Candrea, după DER; DEX); din ucr., bg. *stan*, srb. *stan* (MDA).

stániște, *staniști*, s.f. 1. Căminament, popas. 2. Loc de odihnă pentru

oi sau vite la amiază; meriză, merizuș, zăcălău: "*Staniște* sau ocol pentru animale, la colibă" (AER, 2010: 95). – Din sl. *stanište* "stație, popas" (Șăineanu, DEX, MDA).

stanóc, *stanoace*, s. n. (reg.) Piatră de moară. – Din *stan*, *stană* "bolovan mare" + suf. *-oc*.

stároste, *starosti*, (taroste), s.m. (reg.) Persoană care conduce ceremonia nunții: "Atunci au venit nănașii și *staroste*le și socrii să le închine la cei doi" (Bilțiu, 1999: 358). – Din sl. *starosta* "bătrân, staroste" (Scriban, DEX); din pol., ucr. *starosta* (MDA).

stat, *state*, s.n. (reg.) Avere, situație materială: "Dint-al meu bine și *stat* / Supărarea mi-i fâtat" (Bârlea, 1924, II: 456). (Maram., Trans.). – Din *sta* "a avea" + suf. *-at* (MDA).

statorí, *statoresc*, (stători), v.i. (reg., înv.) A stabili, a statornici: "...se *stătoresc* metele acestor moșii" (Mihaly, 1900: 175; dipl. 76). – Din *stat* "ședere, rămânere" (DLRM).

statorít, *-ă, statoriți, -te*, adj. (reg., înv.) Statornicit. – Din *statori*.

stațiune, *stațiuni*, s.f. (în expr.) *Stațiune docențială* = școală elementară confesională (la sfârșitul sec. al XIX-lea, în Maram.). – Var. a lui *stație*.

stául, *staule*, (staol, staor), s.n. Adăpost pentru oi, în câmp sau lângă casă; târlă: "În *staol* stau oile unui singur om; în târlă stau oile mai multor stăpâni" (ALRRM, 1971: 376). – Lat. *stab(u)lum* "locaș, sălaș; grajd, stână; coteț" (Pușcariu, după DER; MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *stál, istál, stár* (Drăganu, după DER).

staulină, s.f. v. stăulină.

stávă, *stave*, s.f. (reg.; înv.) Herghelie: "Avea stâni de oi, ciurdă de vaci, *stavă* de cai" (Lenghel, 1979: 198). ■ Exclusiv în regiunile intracarpătice (ALR, s.n.; vol. II, h. 320). – Cf. bg. *stava*, alb. *stavë* (Șăineanu,

DEX); cf. lat. *stalla*, alb. *stavë* (MDA).

stăchéți, s.m., pl. (reg.) Gard de uluci. – Cf. *ștachetă* “uluc”.

stălaj, *stălaje*, (stălajă, stelajă), s.n. (reg.) 1. Raft în cămară. 2. Dulap închis cu uși în față și cu picioare foarte scurte. ■ Piesă de mobilier utilizată pentru păstrarea alimentelor (oale cu lapte, slănină etc); își avea locul în tindă sau în cămară. ■ Termen atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *stălajă*. – Din germ. *Stellage* “raft, etajeră” (MDA).

stăniștî, v.t. (reg.) A odihni vite (la amiază) în meriză / staniște. – Din *staniște* (MDA).

stăori, *stăoresc*, v.t. (reg.) A stabili stâna (într-un loc anume). – Din *staor* < *staur* + suf. verbal de conj. a IV-a, -i (Frățilă).

stăorit, -ă, *stăoriți*, -te, adj. (reg.) (ref. la stână) Fixat, stabilit. – Din *stăori*.

stărostî, *stărostesc*, v.t. (reg.) A îndeplini îndatoririle unui staroste; a conduce ceremonia nunții. (Trans., Maram., Mold.). – Din *staroste* (DEX, MDA).

stărostît, *stărostituri*, s.n. (reg.) Faptul de a conduce ceremonialul nunții. – Din *stărosti*.

stărpăr, *stărpări*, (sterpar), s.m. Păcurar pentru oile sterpe (fără lapte). – Cf. *sterpar* (MDA).

stăruî, *stăruî*, v.i. A prinde stare, a sta: “Să n-aibă a *stăruî*, / Să n-aibă a poclui” (Papahagi, 1925: 290). – Din bg. *staraija se* (Scriban, DEX), ucr. *starătisea* (Scriban); din *stare* + suf. -ui (MDA).

stătământ, s.n. v. stătut.

stătător, -oare, *stătători*, -oare, (stătătoriu), adj. 1. Care stă pe loc, nu se mișcă. 2. Compus, alcătuit: “Terra Surduk însemnează nu numai un sat, dear un ținut întreg, *stătătoriu* din mai multe sate...” (Mihaly, 1900: 9, dipl. 3). – Din *sta* + suf. -ător (Scriban, DEX).

stătorî, v.i. v. statori.

stătút, *stătuturi*, (stătământ), s.n. (reg.) Casa, curtea cu acareturile, dar și grădina de lângă casă: “O șădzut în *stătutu* lor” (Papahagi, 1925). ■ “Dintotdeauna, amplasarea unei gospodării a presupus proprietatea absolută asupra terenului aferent acestuia, de aceea acest spațiu a căpătat o încărcătură specială, fiind denumit printr-un termen propriu - *stătut*” (Dăncuș, 1986: 97). Noțiunea de *stătut* trebuie asociată întotdeauna cu “casa și gospodăria părintească” (Idem: 100). Rar în aceeași gospodărie conviețuiesc mai multe familii. Chiar dacă familiile maramureșene sunt numeroase, cu mulți copii, părinții se îngrijesc din timp să asigure fiecărui copil loc de casă, respectiv *stătutul* propriu” (Ibidem). – Din *sta* “a locui” (MDA).

stăulî, *stăulesc*, v.t. (reg., înv.) A așeza stâna pe un anumit teren pentru a fertiliza pământul; stăori. – Din *staul*.

stăulină, *stăulini*, (staulină), s.f. Loc pe care s-a așezat stâna cu staulele oilor; stăuliște. ■ (top.) *Stăulini*, deal, coastă în Valea Stejarului. – Din lat. **stabulina* (Frățilă); din *staul* + suf. -ină.

stăulît, s.n. (reg., înv.) Șederea oilor pe un anumit teren, pentru fertilizare. – Din *stăuli*.

stăvăr, *stăvari*, s.m. (reg.; înv.) Păstorul / cel care păzește caii de la stână.

■ (onom.) *Stavăr*, *Stavarache*, *Stăvărescu*, nume de familie în jud. Maram. – Din *stavă* “herghelie” + suf. -ar (Scriban, DEX, MDA).

stăvăriște, *stăvăriști*, s.f. (reg.) 1. Herghelie de cai; stavă. 2. Coliba stăvarului, a celui care păzește caii. – Din *stăvar* + suf. -iște (MDA).

stâlcî, *stâlcesc*, v.t. 1. A strivi, a zdrobi: “De bună seamă ne-om bate tare cu ei și i-om *stâlcî* pe toți oșenii” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 294). 2. A măcina, a mărunți: “[Cartofii fierți în coajă] îi *stâlcem* pân mășana de lemn de stâlcit picioici” (Memoria, 2001: 39). – Din sl.

sutălačiti (Scriban; DEX, MDA).

stâlcît, -ă, *stâlciți*, -te, adj. Zdrobit, desfigurat. – Din *stâlci*.

stâlpăre, *stâlpări*, s.f. 1. Ramură verde: "La toarta păharului / Scisă-i raza soarelui / Și *stâlpărea* mărilor" (Bilțiu, 1990: 40). 2. Ramură de salcie ce se împarte la biserică, în Duminica Floriilor: "...și frunza codrului au eșit pe la Duminica *Stîlparilor*..." (Bârlea, 1909: 128: doc. din 1772). – Probabil din lat. **stirparia* (DEX); cf. *stâlp* (MDA).

stâmpără, *stâmpăr*, (astâmpăra), v.t.r. 1. A lungi (o băutură alcoolică) cu apă: "În crâsmă, tăte băuturile-s *stâmpărate*" (Faiciuc, 2008: 768). 2. A alina, a liniști, a domoli. 3. A se sătura: "Să te duci la vie, la struguri, să vezi ce mai e pe acolo și te vei *stâmpăra* și cu dulceața lor" (Bilțiu, 1999: 157). – Cf. *astâmpăra* (MDA).

stâmpărăt, -ă, *stâmpărați*, -te, adj. 1. Alinat. 2. Săturat. 3. (ref. la băuturi alcoolice) Lungit cu apă. – Din *stâmpăra*.

stâmpărare, *stâmpărări*, s.f. Alinare, potolire, domolire: "Că horile-s *stâmpărare* / La omu' cu supăr mare" (Calendar, 1980: 52). – Cf. *astâmpărare* (MDA), din *astâmpara*.

stânăș, *stânași*, s.m. Proprietar de oi cu stână. – Din *stână* (cuv. de origine traco-dacă) + suf. -aș (MDA).

stânjen, *stânjeni*, (stânjenel, stânjărel), s.m. 1. (reg.) Veche unitate de măsură pentru lungimi: "Doamne, mult tu ai muncit / Pântr-un *stânjen* de pământ" (Memoria, 2001: 115). 2. (bot.) Plantă erbacee perenă, cu flori mari, violete, albastre, albe sau galbene (*Iris pumila*, *Iris florentina*); coada cocoșului (*Iris germanica*). – Din sl. *sežinĭ* (Miklosich, Tiktin, după DER), probabil contaminat cu sl. *sŭteženŭ* "întins", cf. rus. *seženi* (DER); din bg. *stă(n)žen* (DEX). ■ Cuv. rom. > bg. *stânžen* (Capidan, după DER).

stârpî, *stârpesc*, v.t.r. 1. A nimici. 2. A seca: "Până ce-a *stârpî* lza" (Bârlea, 1924). – Din *sterp*, cf. lat. *extirpare* "a dezlădăcina; a distruge, a suprima" (DEX, MDA).

stârpîre, *stârpîri*, s.f. Nimicire. – Din *stârpî*.

stârpît, -ă, *stârpîți*, -te, adj. 1. Nimicit. 2. Secat. – Din *stârpî*.

stegereán, s.m.f., adj. v. stejerean.

steián, -ă, *steiani*, -e, adj., s.f. (reg.) Animal cornut cu "stea" în frunte. ■ (onom.) *Steiana*, nume de vacă. – Din *stei* "stea", cf. *steișoară* (= stelișoară) "steluță".

stejăré, s.n. Pădure de stejari; stejăriș. ■ (top.) *Stejera*, sat aparținător de com. Mireșul Mare. – Din *stejar* + suf. -et (MDA).

stejereán, -ă, *stejereni*, -e, (stegerean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Stejera. 2. (Locuitor) din Stejera. ■ (onom.) *Stegeran*, *Stegerean*, *Stejerean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Stejera* + suf. -ean.

stejereáncă, *stejerence*, (stegereancă), s.f. Femeie originară din localitatea Stejera. Locuitoare din Stejera. – Din *stejerean* + suf. -că.

stelăjă, s. n. - v. stălaj ("raft, etajeră").

stélăniță, *stelnite*, s.f. Ploșniță (*Acanthia lectularia*): "Păduchii de la țigani, / *Stelnitele* de la jidani" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 220). ■ (onom.) *Stelnite*, poreclă pentru locuitorii din Chechiș. – Din sl. *stěnica* (Șăineanu, Scriban, DEX), din scr. *stenica* (MDA).

sterejăie, (steregie, șterejie), s.f. (reg.) Cenușa ce se depune pe horn; funingine. – Cf. *steregie*.

sterp, *stearpă*, *sterpi*, -e, adj. 1. Nefertil, neproductiv, neroditor. 2. (Vacă, oaie) care nu dă lapte. – Lat. **exstirpus* (Pușcariu, Iordan, după DER); cuv. autohton (Russu, 1981), cf. alb. *shterpë* "steril", din i.-e. **ster-*

“țepăn, înțepenit, tare”. ■ Cuv. rom. > magh. *szterp* (Bakos, 1982).

sterpăr, *sterpari*, *sterpare*, (stărpar), s.m.n. 1. Păcurar care păzește oile sterpe, miorii și berbecii. 2. Loc îngrădit la stână pentru oile sterpe: “În strunguța oilor, / În *sterparu* sterpelor” (Ștețco, 1990: 91-92). – Din *sterp* + suf. -ar (MDA).

stihár, *stihare*, (stihariu), s.n. Veșmânt preoțesc liturgic, în cultul ortodox: “Nechita au cumpărat și 1 prapor (...) și un *stihari* depu 5 mărieși...” (Bârlea, 1909: 108; doc. din 1762). – Din ngr. *stiharion* (DEX, MDA).

stírpe, *stirpe*, s.f. (livr.) Neam, familie, origine: “...iar cunoștințele adusă din țările locuite de ramurile *stirpei* latine accelerau pulsul vieții...” (Koman, 1937: 50). – Din lat. *stirps*, -is, it. *stirpe* (DEX).

stobór, *stobori*, (stabor), s.m. (reg.; inv.) 1. Par. 2. Crengi groase, necioplite sau cioplite cu securea, din care se fac garduri: “Târta este o împrejmuire din *stabori*, pentru oi, la stână” (AER, 2010: 94). – Din sl. *staborŭ* “stâlp, par, coloană” (Cihac, Conev, după DER); din bg. *stobor* (MDA).

stog, *stoguri*, (stoh), s.n. (reg.) Claie de paie, snopi de grâu, care se termină cu un vârful conic: “Di pă znop, pă cruce, / Di pă cruce, pă *stog*” (Bilțiu, 1996: 380). ■ (top.) *Stogu*, vârf (1.651 m) situat în Munții Maramureșului; aici se află o bornă din granit alb pe care sunt imprimate inițialele: R (România), C (Cehoslovacia) și P (Polonia). – Din vsl. *stogŭ* “grămadă” (Conev, după DER; MDA).

stoicenár, -ă, *stoicenari*, -e, (stoicenean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Stoiceni. 2. (Locuitor) din Stoiceni. – Din n. top. *Stoiceni* + suf. -ar.

stoiceneán, s.m.f., adj. v. stoicenean.

stólă, *stole*, s.f. Fâșie lungă și îngustă, purtată de preoții catolici în

timpul slujbei: “...și *stole* de 100 coroane, pentru îndeplinirea oficiului cantoral” (Câmpeanu, 2016). – Din lat. *stola* (DEX, MDN).

stólnă, *stolne*, s.f. Galerie principală în exploatarea miniere: “...copaci tari și copaci mari trebuitori pentru a face *stolne*, hrube și clădiri...” (Monografia, 1972: 522; doc. din 1347). – Et. nec. (DEX).

stólnic, *stolnici*, s.m. Colac ceremonial, pâine “pe care sătenii o mănâncă în ziua de Anul Nou” (Papahagi, 1925): “Când se pregătesc bucatele pentru sărbători, din primul aluat se face un *stolnic*, în care nu se pune nimic (nu se umple cu nimic) și care este împodobit cu diferite motive făcute tot din aluat. (...) În dimineața de Anul Nou, capul familiei taie felii din *stolnic* și le dă la fiecare membru al familiei, precum și la fiecare vită cornută, pentru a avea noroc și a fi feriți de boală” (Calendar, 1980: 9). – Din vsl. *stolŭnikŭ* “șef bucătar boieresc” (Șăineanu, Scriban, MDA).

stráită, *straițe*, *străiți*, s.f. Traistă: “Apoi, nănașa dă pânzătura din *străiță* la mireasă...” (Papahagi, 1925: 319). (Maram., Trans.). – Cuv. autohton (Philippide); cf. alb. *strajcë* (Șăineanu, DEX).

strámă, *strame*, s.f. (reg.) Fir destrămat dintr-o țesătură. – Cf. *destrământură* (DEX); din **strāma* “a destrăma” (Scriban); din s- + *tramă* (MDA).

stránă, *strane*, *strani*, s.f. Băncile din biserică, așezate în dreapta și în stânga iconostasului, destinate cântăreților. – Din sl. *strana* “parte, regiune” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

strábábă, *străbabe*, s.f. (reg.) Străbunică (în Maram. din dreapta Tisei). – Din *stră* + *babă*.

străcură, *străcuri*, (strecură), s.f. (reg.) Strecurătoare (de regulă, pânza prin care se strecoară cașul). – Din

strecura.

străghéață, *străghețe*, s.f. Zerul care se ridică deasupra laptelui încheat: "Să năposte o țăr de *străd'eață*" (Oncești). ■ În Maram. Istoric, mai puțin în localitățile din estul regiunii. – Et. nes.; cf. lat. **extracoagulata*, Scriban.

străgheță, *străgheț*, v.t.r. (reg.) A (se) închea, a (se) slei. – Et. nes.

străinăt, adj. v. înstrăinat.

străiște!, interj. (arh.) Noroc!, Fericiere!, Să trăiești!: "...și era foarte cu noroc și cu *străiște* mare la războaie..." (Darius Pop, 1938: 50). ■ "Se folosește și astăzi în unele locuri din județ ca exclamație la ciocnirea paharelor: *strîște* și noroc!" (Idem: 155). – Din vsl. (MDA); din *să trăiești!* (rostit allegro) (Frățilă).

străjuí, *străjuiesc*, v.t. (pop.) A supraveghea, a păzi: "...apoi ei s-o datu-să ș-o *străjuít* să vadă cine o ie (crucea)" (Papahagi, 1925: 312). – Din *strajă* "pază, apărare".

străjuíac, *străjuíaci*, (străjiac, străjâiac, strejiac), s.m. (reg.) Mânz de un an. – Cf. *străjnic* (MDA).

străjuít, -ă, *străjuíți*, -te, adj. Păzit, vegheat. – Din *străjuí*.

strămătúrá, *strămături*, s.f. (reg.) Lână toarsă și vopsită în diferite culori, folosită la țesut covoare, la cusut: "Cu struțuri de *strămătúrá*" (Bârlea, 1924, I: 106). – Din *stramă* (Șăineanu, DEX) + suf. -*ătură* (MDA).

strămóiná, *strămoine*, s.f. (reg.) Pământ arabil, lăsat nearat ca să se odihnească; moină. ■ Exclusiv în Maram. Istoric (ALR, s.n.; h. 6). – Din *stră* "care indică vechimea" + *moină* (MDA).

strămutá, *strămut*, v.r. 1. A se muta, a pleca. 2. A se schimba. 3. A deveni palid la față: "De jale și de banat / Fața nu s-o *strămutat*" (Papahagi, 1925: 216). – Lat. **extramutare* (= transmutare) (Șăineanu, DEX, MDA).

strămutát, -ă, *strămutați*, -te, adj. Mutat. – Din *strămuta*.

strănitoáre, *strănitóri*, s.f. (reg.; med.) "Loc de sub piele unde se adună sângele rău și-i bine să se tragă pân' ea, cu acu, un șir albastru" (Faiciuc, 1998: 102). – Et. nec.

străpungáu, *străpungauă*, s.n. (reg.) Ciocan ascuțit cu care se găurește potcoava. – Cf. *străpungător*.

strășiná, *strășin*, (streșâna, strășuna, streșina, stresina), v.i. (reg.) A strănuta. ■ Exclusiv în Maram. (ALR, 1938, h. 117). – Cf. *strănuta* (MDA).

strășinát, (streșânat, strășunat, streșinat, stresinat), s.n. (reg.) 1. Faptul de a strănuta. 2. Strănut. – Din *strășina*.

strágă, *străgi*, s.f. (mit.) Duh rău; "dzână slăbănoagă" (Papahagi, 1925): "În capătul satului a fost joc de *străgi*..." (Bilțiu, 1999: 184). – Cf. *strigă*.

străgói, s.m. (mit.) Duh rău; apariție fantomatică: "Și moroi, / Și *străgoii*, / Și d'eot'itorii..." (Papahagi, 1925: 283). – Din *strigă* + suf. -*oi* (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

strâmbătáte, *strâmbătăți*, s.f. (reg., înv.) Nedreptate. – Din *strâmb* "nedrept, injust" + suf. -*ător* (MDA).

strâmbéan, -ă, *strâmbeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Strâmbu-Băiuț. 2. (Locuitor) din Strâmbu-Băiuț. ■ (onom.) *Strâmbeanu*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Strâmbu* + suf. -*ean*.

strâmbéancă, *strâmbence*, s.f. Femeie originară din localitatea Strâmbu-Băiuț. Locuitoare din Strâmbu-Băiuț. – Din *strâmbean* + suf. -*că*.

strâmsuréa, s.f. (bot.) Iarba-faptului; sclipeți, scrântitoare (*Potentilla erecta*). ■ (med. pop.) Contra bătăturilor. – Din *strâns* + suf. -*urea* (MDA), cf. *strânsoare*.

strâmtúrá, *strâmturi*, s.f. Strâmtoare, loc îngust, defileu, chei; trecătoare, pas. ■ (top.) *Strâmtura*, loc. pe

valea Izei. – Lat. **strinctura* (DLRM); din *strâmt* + suf. *-ură* (MDA).

strâmturean, -ă, *strâmtureni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Strâmtura. 2. (Locuitor) din Strâmtura. ■ (onom.) *Strâmturean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Strâmtura* + suf. *-ean*.

strâmtureancă, *strâmturence*, s.f. Femeie originară din localitatea Strâmtura. Locuitoare din Strâmtura. – Din *strâmturean* + suf. *-că*.

strângător, -oare, *strângători*, -oare, s.m.f., adj. (min.) Bucată de lemn cu care se strânge armătura; așper. – Din *strânge* + suf. *-ător*.

strânsoare, s.f. v. strânsură.

strânsură, *strânsuri*, (strânsoare), s.f. (reg.; înv.) Adunare, mulțime, grup de oameni: "Tăt la șuri / Și la strânsuri, / Pă unde-o văzut jocuri" (Papahagi, 1925: 270). – Din *strâns* + suf. *-ură* (DEX, MDA).

streăjă, *streaje*, s.f. (reg.) Bucăți de lemn de stejar, la baza stâlpilor centrali ai porților maramureșene; au rol de legătură, dar și de a feri stâlpul de loviturile roților de care; căței, pripon. – Cf. *strajă* (MDA).

strécură, s.f. v. străcură.

strejiac, s.m. v. străjuiac ("mânz de un an").

stremțean, -ă, *stremțeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Stremț. 2. (Locuitor) din Stremț. ■ (onom.) *Stremțan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Stremț* + suf. *-ean*.

stremțeancă, *stremțence*, s.f. Femeie originară din localitatea Stremț. Locuitoare din Stremț. – Din *stremțean* + suf. *-că*.

strépede, *strepezi*, s.m. Vierme de brânză; codaș. ■ (onom.) *Strepede(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *shtrep* "vierme", cu o formă veche, re-

constituită, **strepez* (cu pl. *strepezi*), din rad. i.-e. **serp-*, **srp-* "a se târi" (Russu, 1970: 198).

strepezî, *strepezesc*, v.r.t. A produce o senzație de iritare în regiunea dinților, din cauza consumului de fructe acre: "Ori ți-o *strepezit* dinții" (Memoria, 2001: 64). – Probabil din lat. **extorpidire* (DEX; v. și DER); cf. *strepede* (MDA).

streșănă, v.i. v. strășina ("a strănuta").

strigă, *strigi*, s.f. Pasăre răpitoare de noapte, de culoare galbenă-roșcată (*Tyto alba*). ■ Specie rară în Maram., semnalată exclusiv pe Valea Tisei. – Lat. *striga* "pasăre malefică" (DEX, MDA).

strofocă, v.r. v. strufoca.

stroguî, v.r. v. strohoi.

stroh, *strohuri*, s.n. (reg.) Resturi de paie. – Din germ. *Stroh* "paie" (Scriban, DER, DEX, MDA).

strohoi, *strohoiesc*, (strohui, strogui), v.r. (reg.) 1. A se scutura de stroh. 2. A se ține măreț: "Nu te, bade, *strohoi*, / Nu-s a tăi boii popii" (Papahagi, 1925: 227). (Maram.). – Din *stroh* + suf. *-oi* (MDA).

strohoit, -ă, *strohoiți*, -te, adj. (reg.) Scuturat (de stroh). – Din *strohoi*.

stropșeală, *stropșeli*, s.f. 1. (fig.) Bătură alcoolică, rachiu. 2. (med.) Epilepsie; ceas rău, baiu cel mare: "Celor apucați de *stropșeală* li se făceau băi la șezut cu zeamă de iarba-fiarelor" (Calendar, 1980: 114). (Maram., Lăpuș). 3. Stâlcire. – Din *stropși* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

stropși, *stropșesc*, v.t.r. 1. A strivi, a prăpădi, a nimici. 2. (r.) A poci, a (se) deforma, a (se) schimonosi: "Că baiu' ăl rău l-a *stropși*, / La mine de n-a zini" (Calendar, 1980: 121). 3. A îmbolnăvi. – Cf. bg. *strošvam* "a sfărma" (Scriban, DEX).

stropșit, -ă, *stropșiți*, -te, adj. 1. Nimicit. 2. Pocit. 3. Îmbolnăvit. – Din

stropși.

strufocă, *strufoc*, (strofoca, străfoca), v.r. (reg.) A se strădui, a-și da silința: “*Strufoca-m-aș, strufoca, / Dac-aș ști c-ar merita*” (Crâncău, 2013). – Et. nec.

strujác, *strujacuri, strujace*, s.n. (reg.) Saltea umplută cu paie, fân sau pănuși și acoperită cu pânză: “Și să pună pe *strujac, / Zăce că de-a lui dor zac*” (Bilțiu, 2006: 210). ■ (onom.) *Strujac*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. *Strohsack* “saltea de paie” (MDA).

strujîncă, s.f. v. *drujîncă* (“felie, porție”).

strungár, *strungari*, s.m. 1. Păstor care mână oile la strungă. 2. Strungă; portiță: “Și pă mine mă-ngropaț / În *strungariu* oilor, / În țărцу mieilor” (Bilțiu, 2015: 72). – Din *strungă* + suf. -ar (DEX).

strungás, *strungași*, s.m. 1. Ajutor de păcurar: “Fiecare stână mai are câte un *strungaș*, de regulă un copil, care are datoria să măie oile pe strungă, la muls” (Precup, 1926: 9); în plus, “ajută baciul în stână sau, alături de păcurar, păzește sterpele. El este ucenicul stânei” (Georgeoni, 1935: 78). ■ “*Strungașii* sunt copii recrutați la începutul anului pastoral, din sat, de acasă sau din satele submontane. Angajamentul se face pentru întreaga vară sau pentru un răstimp posibil, ținându-se seama de obligațiile lor școlare. Statutul lor este semi-profesional: sunt angajați după nevoi imediate de către gazda de munte. Se poate întâmpla ca *strungașul* să continue, devenind prin vârstă și pricepere păcurar” (Latiș, 1993: 51). 2. Persoană cu dinți rari. – Din *strungă* “deschizătură, portiță” + suf. -aș (MDA).

strúngă, *strungi*, s.f. 1. Portiță prin care trec oile, câte una, la muls. 2. Defileu, chei; trecătoare îngustă. 3. Gaură, deschizătură. ■ (top.) *Strungi*,

cascadă situată pe Valea Bârlanului, la 12 km vest de Vadul Izei. ■ (onom.) *Strungariu, Strugaru*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XV). – Cuv. autohton (Philippide, Russu, Brâncuș, Rosetti, Vraciu), cf. alb. *strungë* “strungă”, din rad. i.-e. *stenk-, *streng- “îngust, strâmt” (Russu, 1970). ■ Cuv. rom. > slov. *strunga*, magh. *esztrenga* (Măcrea, 1970; Candrea, după DER), ceh., ucr. *strunga* (Candrea, după DER).

strungăreăță, *strungărețe*, s.f. Distanță mare între incisivii de sus; strungă. – Din *strungă* + suf. -ăreăță (Scriban, DEX, MDA).

struț, *struțuri*, s.n. (reg.) 1. Buchet de flori (la pălărie): “Frunză verde, măr, măruț / Toți feciorii poartă *struț*” (Calendar, 1980: 94). ■ “Nu se putea pomeni la intrarea în ceata de colindători fără *struț* la căciulă. În componența lui intrau flori de iarnă: brad, busuioc, sarasău. În ultima vreme, din cauza degradării obiceiului, locul *struțului* vegetal a fost luat de *struț* de hârtie” (Bilțiu, 1996). 2. Broșă; bumbușcă. ■ (onom.) *Struț(i)*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. *Strauß* “bucet de flori” (Candrea, după DER; MDA).

stufalău, *stufalăuri*, s.n. Prăjină de lemn, dreaptă, folosită la încărcarea găurilor cu exploziv, în exploatarea miniere. – Probabil în rel. cu *stufă* “piatră care conține aur nativ”.

stúhăt, s.n. (reg.) Pădurice deasă; sâlhă, znidă: “Te duci în pădure și unde-i mai mare *stuhăt* acolo o omori...” (Bilțiu, 2007: 199). – Din *stuh* “stuf”, cf. *stuhăriș* “stufăriș”.

stup, *stupi*, s.m. 1. Știubei. 2. Deșirătură în partea de jos a poalelor țărănești; încrețitură la poale, în formă de romb (cf. fagurele de albină): “Lăsați-mi mâna dreaptă / Ca să-mi ridic rochia / Ca să-mi slobod io *stupii* / Să-mi jelescă părinți” (Bilțiu, 1990: 174). – Lat. *stypus (Pușcariu,

Candrea, după DER); din vgr. *stypos* “trunchi, butuc” (Scriban); cf. vgr. *stópos* (MDA).

stupúș, s.n. v. astupuș (“dop”).

stur, *sturi*, s.m. 1. Țurture, chiciură de gheață, promoroacă. 2. Stivă de sare de proastă calitate. 3. Zgură. 4. (med.) Bubițe roșii “care ies pe față, după bărbierit, din cauza briciului” (ALRRM, 1969: 55). ■ (top.) *Valea Sturului*, pârau ce izvorește din apropiere de pasul Stedia, din Munții Gutâi și se varsă în Firiza. ■ Termen specific subdialectului maramureșean (Tratat, 1984: 347). – Lat. *stylus* “vergea subțire, vârf” (Pușcariu, Candrea, după DER).

sturz, *sturzi*, (sturdz), s.m. Pasăre călătoare cu pene galbene și negre; grangur. ■ (onom.) *Sturz(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Refăcut probabil din pl. *turdi* (Scriban, DEX); lat. *turtus* (Pușcariu, după DER).

suăjeán, s.m.f., adj. v. asuăjean.

suc, s.n. v. șuc² (“unitate de măsură pentru lungimi”).

sucălă, *sucale*, s.f. Unealtă cu ajutorul căreia se deapănă pe țevi firul pentru războiul de țesut. – Din bg., sl. *sukalo* (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

súcă, s.f. (reg.) Poftă, chef, nărav: “Io vinit și lui *sucă* de horincă...” (Faiciuc, 2008: 768). – Din magh. *syokás* “obicei” (DLRM; Cihac, după DER).

suceán, -ă, *suceni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Suci. 2. (Locuitor) din Suci. – Din n. top. *Suciu* + suf. -*ean*.

suceáncă, *sucence*, s.f. Femeie originară din localitatea Suci. Locuitoare din Suci. – Din *sucean* + suf. -*că*.

sucitór, *sucitoare*, s.n. (reg.) Sul neted de lemn cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat; răzvalcă: “De-ai nouă *sucitoare*, / Nouă tocănoauă”

(Papahagi, 1925: 297). – Din *suci* + suf. -*tor* (Scriban, DEX, MDA).

sudálmă, *sudalme*, *sudálmi*, s.f. (reg.) Înjurătură, ofensă, ocară: “Și-odată, când a fost Casa Dracilor mai plină de feciori și fete, acolo după miezul nopții, odată s-aud niște floșcoieli, țipotituri și *sudálmi* și vorbe spurcate, cum n-ai mai auzit în veci” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 146). – Din magh. *szídalom* “ocară” (influențat, probabil, de *sudui*) (Scriban, MDA).

suduí, *suduiesc*, v.t. (reg.) 1. A înjura. 2. A mustra, a dojeni: “Mamă, nu mă *sudui*, / C-așă umblă tinerii” (Calendar, 1980: 43). – Din magh. *szidni* “a ocări” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

suduít, -ă, *suduiți*, -te, adj., s.f. (reg.) 1. (adj.) Înjurat, insultat. 2. (s.f.) Înjurătură: “Și i-o tras o *suduítă*” (Bilțiu, 2007: 62). – Din *sudui* (MDA).

sufulcă, *sufulc*, v.t.r. A îndoi mânecile sau poalele; a sufleca. – Var. a lui *sufleca*.

sufulcát, -ă, *sufulcați*, -te, adj. (ref. la un obiect de îmbrăcăminte) Îndoit, răsucit. – Din *sufulca*.

súgnă, *ugne*, (sucnă, sumnă), s.f. (reg.) Rochie: “Cu tropotu' cizmelor, / Cu poalele *sucnilor*” (Bilțiu, 1996: 77). ■ “Se mai numește rochie, dar în realitate e o fustă din material fabricat, stofă de lână sau mătase. Cu timpul, a înlocuit zadiile. Fuste lungi, crețe, din cașmir înflorat, iar mai recent din stofă sau catifea. La *sucnă* se poartă cămașa maramureșeană” (Bănățeanu 1965: 121). – Din sl. *sukno* “postav” (Șăineanu, Scriban, DLRM).

suhástru, -ă, *suhaștri*, -stre, s.m.f. (dial.) Sihastru, solitar. – Cf. *sihastru* (MDA).

suitór, *suitoare*, s.f. Construcție înclinată prin care se circulă între două orizonturi miniere, situate la nivele diferite; ibărsic. – Din *sui* + suf. -*tor* (DEX).

sulă, *sule*, s.f. Unealtă alcătuită dintr-un fier ascuțit și mâner din lemn, folosită la găuritul materialelor textile și din piele. – Lat. *subula* “sulă” (Șăineanu, Scriban, MDA).

suliță, *sulițez*, v.t. A lovi cu sulița: “Cu bucinu bucinând, / Cu sulița *sulițând*” (Papahagi, 1925: 291). – Din *suliță* (DLRM, MDA).

sulițat, -ă, *sulițați*, -te, adj. Lovit (cu sulița). – Din *sulița*.

sumán, *sumane*, s.n. Haină lungă, confecționată din postav gros. ■ “În general, *sumanul* era piesa de port a săracului, în satele în care se purta și guba” (Bănățeanu, 1965). La fel ca și guba, *sumanul* se purta preponderent iarna, însă era o piesă obligatorie la cununie și la jocul din sat, indiferent de anotimp. ■ (onom.) *Suman*, nume de familie în jud. Maram. – Din bg. *sukmanŭ* (DEX), rus. *sukman* (Miklosich, Cihac, după DER); din ucr. *sukman* (MDA).

súmnă, s.f. v. sugnă (“rochie, fustă”).

suplică, *suplic*, v.t. (înv.) A se ruga de cineva cu stăruință. – Din lat. *supplicae* (sec. XIX) (DER, DEX).

suplică, *suplici*, s.f. (reg., înv.) Cerere, plângere: “...dascălul a depus cereri (“suplice”) pentru stațiunile docențiale vacante de la Giulești și Oncești” (Câmpeanu, 2016). – Din fr. *suplique*, germ. *Supplik*, it. *supplica* (DEX).

supt, prep. (înv.) Sub: “...*supt* ocârmuirea austriacă...” (Socolan, 2005: 272; doc. din 1848). – Lat. *subtus*.

surăie, adj., s.f. (Vacă) de culoare sură. ■ (onom.) Nume frecvent de vacă: “S-o luat *Suraia* / De la casă, / De la masă, / Sănătoasă, / Lăptoasă...” (Papahagi, 1925: 293). – Din *sur* + suf. -*aie* (MDA).

surăș, -ă, *surași*, -e, adj. Cu părul sau blana de culoare sură, cenușie; surai. – Din *sur* + suf. -*aș* (MDA).

surătă, *surate*, s.f. Titlu pe care și-l dau fetele și femeile reciproc. – Cf. *soră* (Scriban, DEX, MDA); formațiune paralelă cu fârtat (Șăineanu).

surcălău, *surcălauă*, (surcalău), s.n. (reg.) 1. Ac mare de oțel pentru găurit / cusut hamuri, piei; sulă. 2. Bucată de fier sau sârmă folosită la curățarea lulelei: “Bătrânul scoase pipa din jașcău, o curăță pe dinăuntru cu *surcălăul*...” (Memoria, 2004-bis: 1.244). – Din magh. *szurkáló* “sulă” (MDA).

surdúc, s.n. (reg.) Vale îngustă, cu versanți repezi. ■ *Surduc*, numele vechi a localității Strâmtura (*Terra Zurduky*, 1326). ■ (onom.) *Surduc*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *szurdok* “trecătoare, defileu în munți” (DLRM, Scriban).

surducán, -ă, *surducani*, -ne, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Surduc (= Strâmtura). 2. (Locuitor) din Surduc. ■ (onom.) *Surducan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n.top. *Surduc* (numele vechi a loc. Strâmtura, jud. Maram.) + suf. -*an*.

surducăncă, *surducance*, s.f. Femeie originară din localitatea Surduc (= Strâmtura). Locuitoare din Surduc. – Din *surducan* + suf. -*că*.

suretí, *suretesc*, v.t. (reg.) A recolta via. – Din *sureti* “recoltă” (MDA).

suretít, -ă, *surețiți*, -te, adj. (reg.) (ref. la struguri) Recoltat, strâns. – Din *suretí*.

suréti, *suretiuri*, s.n. (reg.) Strânsul strugurilor; se organizează în general la mijlocul lunii octombrie: “La *suretí* participă, alături de membrii familiei, și cei care au executat lucrări în vie. Mai sunt invitați prieteni de familie. Aceștia sunt serviți cu horincă, pancove și alte mici gustări” (Memoria, 2002). – Din

magh. *szüret* “culesul strugurilor” (MDA).

súrlă, *surle*, s.f. 1. Adăpost pentru oi. 2. Aranjarea tulpinilor de porumb în jurul unui copac. 3. Cort, colibă: “Înainte era și cort, unde se stătea la fân; era rotund, din lemne, acoperit cu fân, gen *surlă*” (AER, 2010: 93). ■ (onom.) *Surlă*, *Surla*, *Surlea*, nume de familie în jud. Maram. – Din srb. *surla*, bg. *zurla* (DEX, MDA); din scr. *surla* “flaut” (Miklosich, după DER).

surupă, v.r. (pop.) A se surpa, a se prăbuși: “Dealul de s-ar *surupa*, / Pădurea de s-ar usca” (Papahagi, 1925: 177). – Cf. *surpa* (Scriban); lat. **subrupare* (Pușcariu, Pascu, după DER; MDA), cuvânt păstrat numai în rom. (Rosetti, cf. DER).

surupăre, *surupări*, s.f. (pop.) Surpare. – Din *surupa*.

surupăt, -ă, *surupați*, -te, adj. (pop.) Surpat, prăbușit. – Din *surupa*.

suseán, -ă, *suseni*, -e, (susănar),

adj., s.m.f. Locuitor din ținutul de sus, într-un sat. ■ (onom.) *Susa*, *Susan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *sus* “loc mai ridicat sau mai înalt; deasupra” + suf. -*ean* (DEX, MDA).

susuoără, *susuori*, s.f. Subraț: “Cei doi chemători, aleși de mireasă, iau acum mireasa de *susuori* și o petrec până la tindă” (Gherman, 1838: 14). ■ Exclusiv în Maram., Crișana și vestul Trans. (ALR, 1938, h. 83). – Var. a lui *subsuoară* (DEX).

sușigăt, -ă, *sușigați*, -te, adj. (reg.; înv.) Lipsit (de ceva): “Casa noastră-i sus, la șatră / Și de multe-i *sușigată*; / Și de pâine, și de sare / Și de câte-s pe sub soare” (D. Pop, 1970: 176). – Din magh. *szükséges* “necesar” (Țiplea, 1906); din *susig* “lipsă” (MDA) + suf. -*at*.

sușterne, *sușter*, v.t. (reg.) A înmâna, a prezenta, a înainta: “...am onoarea a vă *sușterne* inventarul școlii...” (Câmpeanu, 2016). – Et. nec.

S

şágă, *şăgi*, s.f. Glumă, poantă: “Am on fecior, nu şágă” (Bilțiu, 2007: 49). ■ Termen frecvent în Moldova. – Din sl. *šega* (Iordan, după DER); bg. *šega* (DEX).

şagău, *şagăi*, (şogău, şugău), s.m. (reg.; înv.) 1. Lucrător în minele de sare: “Să se spele mândru meu, / Că-i negru ca şi-un şagău” (Papahagi, 1925: 223). 2. (pentru var. *şugău*) Termen peiorativ pentru maghiarii din Maram. Istorice: “Deoarece tăietorii de sare din Ocna-Şugatag şi Coştiui sunt unguri colonizaţi, pentru maramureşeni, mai mult ironic, toţi ungurii sunt şugăi” (A. Radu, 1941: 114). – Din magh. *sovagó* “tăietor de sare” (< magh. *só* “sare” + *vágó* “tăietor”).

şáhtár, *şahteri*, (şoahtăr, şoahter, şahter), s.m. Tăietor ritual (în comunitatea evreilor); măcelar, rabiner: “Găinile ni le creşteam noi şi ni le tăiam. Le duceam la tăiat la şahter” (Pintea, 2016: 126). – Probabil jdd.

şáică¹, *şeici*, s.f. (reg.) 1. Plută făcută din rude; luntre. 2. Barcă: “Zin’e pă apă ca o şaică...” (Lenghel, 1979: 131). – Din bg., srb. *šajka* (DER, DEX, MDA), tc. *saika* (Şăineanu, MDA).

şáică², *şeici*, s.f. (reg.; înv.; mil.) Gamelă: “Musai şaica de spălat” (Bârlea, 1924: 6). (Trans., Maram., Bucov.). – Din magh. *csajka* “gamelă”.

şaitău, *şaităuri*, (şitău), s.n. (reg.) 1. Presă cu ajutorul căreia se scotea mierea din fagure; teasc. 2. Teasc de struguri: şitău cu grindă, şitău de mână,

şitău cu şurub de fier. 3. Menghină. – Din magh. *sajtó* “presă” (Galdi, după DER; MDA).

şaitróc, *şaitroace*, s.n. (reg.; min.) Unealtă dreptunghiulară din lemn şlefuit, folosită la alegerea aurului din minereul sfărâmat. – Din germ. (*Ab*)*scheidetrog* “separator” (MDA).

şaláng, s.n. v. şolong.

şalău, *şalái*, s.m. (reg.; înv.) Monedă veche de aramă, care a circulat în Moldova (sec. XVII), având valoarea de a patra parte dintr-un ban vechi: “Asară pă scăpătat / De greu şalău mni-o pticat: / Nouă buţ o deşertat” (Papahagi, 1925: 261). – Din pol. *szalawa* (Candrea, după DER; DEX); din pol. *szalag* (MDA).

şále, (şele), s.f. Partea spinării din regiunea lombară a coloanei vertebrale. – Lat. *sella* “scaun, tron” (Scriban, DEX); cuv. autohton, cf. alb. *shalë* “coapsă”, din rad. i.-e. **k’el-* “a înclina, a îndoi” (Russu, 1970).

şanţ, *şanţuri*, s.n. 1. Tutun: “Moşu ţine şanţ în gură, după ce o stins pipa” (Faiciuc, 2008). 2. Scrumul rămas în pipă după ardere. – Din magh. dial. *sánc* “şanţ” (MDA).

şar, *şaruri*, s.n. (reg.) 1. Vopsea utilizată în olărit şi obţinută din pământ colorat natural, pisat cu o lespede de piatră şi înmuiat în apă. 2. Piatră de culoare albastră, sfărâmicioasă, de râu. 3. Vad de căruţe, în albia unui râu: “Şar să zăce unde-i apa mai scăzută şi trece lumea pân ie” (Bilțiu, 2001: 178). – Din

magh. *sár* (Scriban, DER, DLRM); din vsl. *sarŭ* "culoare" (Tiktin, după DER).

șarampău, (șarampină), s.n. (reg.)

1. Dără, șanț, fâșie, șir; urmă lăsată pe pământ de roțile carului. 2. Șira spinării.

■ (top.) *Șarampină*, pădure în Borșa. – Cf. srb. *šarampov* "șanț" (DER); cf. *šar* (MDA).

șarampină, s.n. v. șarampău.

șarampou, (șorompou, șorompău), s.n. (reg.; înv.) 1. Stâlp, par, bârnă. 2. Barieră la intrarea în oraș (zona Codru). – Din magh. *sorompó* "barieră; rampă" (Scriban, MDA).

șarânt, s.n. v. șaranț ("stâlp").

șătră, *șetre*, s.f. 1. Cort, locuință țigănească: "Pă tată-to l-am văzut / La o *șătră* armenească, / Cai negri să potcovească" (Bilțiu, 1990: 252). 2. Baracă, gheretă, chioșc de scânduri, acoperit cu pânză, ce se ridică de negustori pe la târguri de țară sau bălciuri: "Și mi-aș pune *șătra*-n prag / Ș-aș vinde la dor și drag" (Brediceanu, 1957: 91). 3. (reg.) Prispa cu stâlpi și arcade confecționate din lemn, pe fața casei și / sau pe toate cele trei laturi ale acesteia; pridvorul caselor țărănești, târnaț: "Maică, dacă-s supărată, / les afară, stau pe *șătră*" (Calendar, 1980: 103). 4. Platou montan. ■ (top.) *Șătra Pinti*, masiv (1.014 m) în Munții Lăpușului, un rest eruptiv, care are formă de con, cu un larg piemont în jur. Se presupune că aici își avea haiducul Pintea Viteazul unul dintre locurile sale de refugiu (Vișovan, 2008). – Din bg. *šatra* "cort" (Ivănescu, după DER; MDA), srb. *šatra* "baracă, umbrar" (Scriban, DEX, MDA), magh. *sátor* (DEX, MDA), sl. *šatirŭ* "cort" (Șăineanu).

șăinălî, *șăinălesc*, (șăinui, șăinălui, șeinăli), v.t. (reg.) A plânge, a compătimi pe cineva: "luiesc că nu-ndrăznesc, / Gura nu mi-o *șeinălesc*" (Bilțiu, 1994: 270). – Din magh. *sajnalni* "a compătimi" (MDA).

șăinălît, -ă, *șăinălîți*, -te, (șăinăluit), adj. (reg.) Compătimit. – Din *șăinăli*.

șălătră, *șălatre*, s.f. (reg.) Plantă legumicolă erbacee, cu frunze mari și rotunde; salată (*Lactuca sativa*). ■ (onom.) *Șălatre*, poreclă pentru locuitorii din Lăschia. – Din ngr. *saláta* (Scriban, DER, DEX).

șălbóc, (șolboc), s.n. (reg.; mil.) Post de santinelă: "Nice bem, nice mîncăm, / Numai în *șălboc* că stăm" (Bârlea, 1924: 7). – Din germ. *Schildwache* "santinelă" (Turcanu, 2005); cf. *șilboc* (MDA).

șălitră, *șălître*, (sălitră), s.f. (reg.; înv.) Băț de chibrit; băț, măcăuță. – Din srb. *šalitra*, pol. *salitra* (MDA).

șărânt, *șăranțuri*, (șarant, șeranț), s.n. (reg.) Stâlp pentru susținerea gardului de nuiel; știmp, pociump. ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, în var. *șeranț* "porțiune de zid din care se construiește, prin adăugire, pereții casei" și "stâlp". – Cf. germ. *Schranz* (MDA).

șărpár, s.m. v. șerpar.

șândură, *șânduri*, s.f. Șnur (la pălărie). – Var. a lui *șinură* (Loșonți, 2001; MDA), din *șnur*.

șăred, *șăreduri*, (șăret), s.n. (reg.; mil.) Alice de vânatoare. (Maram., Trans. și Banat.). – Din germ. *Schrot* "alice", prin intermediul magh. *sörét* "alice".

șărgăní, *șărgănesc*, v.t. (reg.; înv.) A telegrafia: "Și 'napoi mi-o *șărgănit* / Ș-a meu drăguț o murit" (Papahagi, 1925: 181). – Din magh. *sürgönyöz* "a telegrafia".

șărghín, -ă, (șurgan, șurgăn), s.f. (reg.) Telegramă. – Din magh. *sürgöny*.

șăríncă, s.f. v. șirincă.

șărlói, s.n. v. șirloi.

șcătúlă, s.f. v. școtuie ("cutie").

șchioápă, *șchioape*, s.f. (pop.) Unitate de măsură pentru textile, egală cu distanța dintre degetul mare și arătător. – Lat. **excloppus* (DEX).

șcleămpă, *șclempe*, s.f. (reg.) Felie, bucată mare; "bucată de pâine" (Pahagi, 1925). – Cf. *scleafă* "așchie" (Bulgăr, Mihai); dubletul lui *sclifă* "sanie" (DER).

șcloforniță, *șclofornițe*, s.f. (reg.) Femeie neglijentă. – Cf. *sclafniță* "femeie bătrână și rea" (MDA).

școárdă, *școrzi*, s.f. (reg.) Funie. – Probabil din *coardă*.

școmârlă, *școmârle*, s.f. (reg.) 1. Mirosul provenit dintr-un incendiu. 2. Fum înecăcios. – Cf. *școrlă* (MDA).

școp, s.n. (reg.) Mâncare din amestec de tărâțe; făină care se dă la oi înainte de a fâta, pentru a le întări și a face mieii frumoși; cir. – Et. nec.

șcordenci, s.n. v. cordenci ("partea mobilă de la meliță").

școtúie, *școtui*, (șcătuie, șcătulă), s.f. (reg.) Cutie mică: "Avea la ușă o șcătuie de tablă și orice evreu viné, trebuia să pună un ban acolo, pântru colectă, la căsătoria fetii. Așa era legea. Și pune un ban, o coroană găurită, cum are demult, pântru zăstreă fetii. Când să umple șcătuia, o gole ca zăstre" (Pintea, 2016: 252). – Cf. *șcătulă* (MDA); din magh. *gyfaskatulya* "cutie de chibrituri", germ. *Schatulle*, lat. *scatulla*.

șcrăbă, *șcrabe*, (scrabă), s.f. Încălțăminte uzată. ■ Termen frecvent în Moldova. – Var. a lui *scroambă* (< ucr. *škrab*).

șeinălí, v.t. v. șăinăli.

șelár, *șelari*, s.m. Persoană care confecționează șei. ■ Termen atestat în Baia Mare, în 1820. – Din *șa* "piesă de harnașament" + suf. *-ar*. (DEX).

șelărie, *șelării*, s.f. Atelier de confecționat obiecte de harnașament. – Din *șa* + suf. *-ărie* (Scriban, DEX).

șéle, s.f. v. șale.

șematísm, *șematisme*, s.n. Schema de personal a unei instituții sau organizații; organigramă: "Șematismeale eparhiei de Gherla, editate în anii 1894,

1898, 1900, 1903 și 1906 au consemnat faptul că Ioan Mihaly a îndeplinit calitatea de dascăl..." (Câmpeanu, 1916: 40). – Cf. *schematism* (MDA).

șepelí, *șepelesc*, v.i. A vorbi peltic. – Formă onomatopeică.

șepelít, *-ă, șepeliți, -te*, adj. (reg.) Care rostește defectuos anumite consoane; peltic. – Din *șepeli*.

șeránt, s.n. v. șaranț ("stâlp").

șerb, *șerbi*, s.m. (inv.) Rob: "Să se știe că aceastră sfântă carte, anume Strastnicu, o au cumpăratu șerbul lui Dumnezeu, Radu Petre..." (Bârlea, 1909: 12; doc. din 1749). ■ (onom.) Șerb, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *servus* "rob" (Pușcariu, după DER; DEX).

șercúță, *șercuțe*, s.f. Coș din nuiiele. – Probabil din *coșercuță*.

șeréglă, *șeregle*, (șireglă, șorogă), s.f. (reg.) 1. Element din construcția carului, sub forma unui grătar de lemn legat de loitră prin două lanțuri (în zona Codru). 2. Grătar de lemn, prins în perete, deasupra ieslei, în care se pune nutreț pentru cai; corciuite. ■ Termen frecvent în centrul Trans. (ALR, s.n., vol. II, h. 316). – Din magh. *saroglya* "targă" (dial. *soroglya*) (MDA).

șerpár, *șerpari*, (șărpar), s.m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, de culoare brună-cenușie (*Circaetus gallicus*). ■ Este o pasăre rară în Maram.; cuibărește în etajul fagului, dar apare și în golurile de munte. – Din *șarpe* + suf. *-ar* (Scriban, DEX, MDA).

șerpenéu, *șerpeneauă*, s.n. (reg.) 1. Ceaun. 2. Blid. 3. Cancioc. – Din magh. *serpenyö* (MDA).

șeș, *șeși*, (șeh, șoș), s.m. (reg.) Stâlpi verticali așezați la colțurile construcției sau pentru înădirea cununilor, încastrați la partea inferioară în talpă, iar în partea superioară în ultima cunună: "Arăzămă, mândră, șeșu / Până te-a juca chizeșu" (D. Pop, 1978:

194). – Din magh. *sas(fa)* (MDA).

șétref, s.n. Platou montan. ■ (top.) *Șetref*, pas (817 m alt.), între Masivul Rodnei și Munții Țibleșului, care face legătura între depresiunea Maramureșului și județul Bistrița-Năsăud; este străbătut de calea ferată Salva-Vișeu (construită în 1948, având o lungime de 61 km). – Probabil var. de la *șetrev*, *șetrez*.

șezătoreán, -ă, *șezătoreni*, -e, adj., s.m.f. (reg.) Participant la șezătoare: "Pentru că noaptea era lungă, până spre miezul nopții *șezătoreni* cântau, jucau, spuneau glume, povești și confecționau măștișoare din lână..." (Gh. Iosip, Budești, 2013). – Din *șezătoare* + suf. -*ean*.

șezătorită, *șezătorițe*, s.f. (reg.) Participantă la șezătoare: "Se obișnuia organizarea de clăci pentru familia care organiza șezătorea, precum și pentru într-ajutorarea *șezătoritelor* cu probleme de boală sau naștere" (Faiciuc, 2008: 278). – Din *șezătoare* + suf. -*ită*.

șfără, s.f. Sfoară, funie: "Nu trebe mai mare *șfără* / Ca străină dusă-n țară; / Nu trebe mai mare fune / Ca străină dusă-n lume" (Calendar, 1980: 88). – Cf. *sfoară* (MDA).

șféncher, s.n. v. șlenghel ("ciocan folosit de mineri").

șferde, (sferde), s.f. (reg.) Bucată sărită dintr-o scândură; așchie. – Et. nec.

șfung, *șfungi*, s.n. (reg.) Elan, avânt: "Mi-am luat un *șfung* și am sărit păste gard..." (Hovrea; 2016: 61). – Din germ. *Schwung*, magh. *svung* (MDA).

șiclu, s.n. (reg.) Staniol: "Să duce la oraș și cumpără niște *șiclu* de aiestă, care să pune la Crăciun pă pom" (Bilțiu, 2007: 214). – Lat. *ciclus*, *siclus*, prin interm. ebr. *šekel* (Scriban); cf. *șic* (MDA).

șiebă, *șiebe*, s.f. (reg.) Șir de figurine de staniol (cruci, stea, soare

etc.) la coiful Craiului, la Steaua de Crăciun. – Et. nec.

șieuán, -ă, *șieuan*, -e, (șeuan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Șieu. 2. (Locuitor) din Șieu. – Din n. top. *Șieu* + suf. -*an*.

șieuáncă, *șieuance*, (șeuancă), s.f. Femeie originară din localitatea Șieu. Locuitoare din Șieu. – Din *șieuan* + suf. -*că*.

șifón, *șifoane*, s.n. Dulap pentru haine și pânzături (în zona Codru); șifonier. (Trans., Maram.). – Cf. *șifonier* "scrin"; din magh. *sifon* (MDA).

șíler, s.n. (reg.) Unealtă folosită la decojitul trunchiurilor subțiri (de brad). – Din germ. *Schäler* (MDA).

șindreșteán, -ă, *șindreșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Șindrești. 2. (Locuitor) din Șindrești. ■ (onom.) *Șindreștean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Șindrești* + suf. -*ean*.

șindreșteáncă, *șindreștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Șindrești. Locuitoare din Șindrești. – Din *șindreștean* + suf. -*că*.

șindrilár, *șindrilari*, s.m. Persoană care confecționează șindrilă: "În 1830, în Baia Mare erau atestați 3 *șindrilari*" (Monografia, 1972: 339). – Din *șindrilă* + suf. -*ar* (DEX).

șindrilă, *șindrile*, (șindilă), s.f. Scândură de brad, îngustă și subțire, prevăzută cu un șanț pentru îmbinări, cu care se acoperă casele și acareturile. ■ (top.) *Șindila*, n. top. în Odești; "stă mărturie unui meșteșug practicat cu decenii în urmă, azi dispărut" (Odobescu, 1973). (Sec. XV). – Din magh. *zšindely*, germ. *Schindel* (Scriban, DEX, MDA).

șindrilí, *șindriles*, (șindili), v.t. A acoperi o clădire cu șindrilă: "Drumu' și l-aș *șindili* / Cu șindilă de mătășă" (Memoria, 2001: 63). – Din *șindrilă* (DER, DEX, MDA).

șindrilít, -ă, *șindriliți*, -te, (șindrilit, etc.)

șândrilit, șând'ilit), adj. 1. Acoperit cu șindrili: "...sfânta biserică alcătuită, rădăcată și *șindrilită* întru acestu loc din anul 1794" (Socolon, 2005: 207; doc. din 1836). 2. (ref. la părul de pe cap) Care stă drept; lins (opusul lui creț). – Din *șindrili*.

șinór, *șinoruri*, (șinur, șânor, jinor), s.n. (reg.) 1. Șnur, panglică, sfoară, șiret; "fâșie de piele policromă folosită la decorarea cojoacelor sau a chimirelor" (Stoica, Pop, 1984). 2. (în expr.) *Șânor cu aprindere* = fitil. ■ (top.) *Șinorica*, uliță prin mijlocul satului; "îi lungă ca un șnur" (Odobescu, 1973). – Din magh. *zsinór* (DEX), magh. *sinór* (MDA).

șireág, *șireaguri*, (șiread, șirezi), s.n. 1. Șir, rând, linie: "De comun se folosește la denumirea unui grup de băieți prinși de mână; de pildă jocul *de-a șireagu 'ntors pe dos*" (Țiplea, 1906). 2. Strat de flori: "Mătrăgună-n tri *șirezi*" (Calendar, 1980: 69). – Din magh. *sereg* "mulțime, trupă" (cu unele sensuri după *șir*), cf. pol. *szereg* (Scriban, DEX, MDA); cf. ucr. *šereg* (Scriban), srb. *šereg* (Șăineanu, Scriban).

șireglă, s.f. v. șereglă.

șirincă, *șirinci*, (șerincă, șârinică), s.f. (reg.) 1. Fâșie îngustă de pământ arabil; hat. 2. Basma, năframă, batic; pândzătură: "Nu ți-i ruptă *șerinka* / Că ți-i ruptă inima" (Memoria, 2001: 106). (Maram.). – Din ucr. *šyrynka*, rus. *širinka* "basma" (Scriban, DEX, MDA).

șirlói, *șirloaie*, (șârloi), s.n. (reg.) 1. Șuvoi de apă. 2. Dâră de mizerie. – Var. a lui *șiroi* "șuvoi".

șiscă, s.f. (reg.) Mașină de tocat coceni pentru furaje (în Maram. din dreapta Tisei). – Din ucr. *sička* (MDA); din rus. *siečka* "cuțit de tăiat varză" (Scriban); din magh. *szecska* (MDA).

șișeșteán, -ă, *șișeșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Șișești. 2. (Locuitor) din Șișești. ■ (onom.) *Șișeștean*, nume de

familie în jud. Maram. – Din n. top. *Șișești* + suf. -*ean*.

șișeșteáncă, *șișeștence*, s.f. Fe-meie originară din localitatea Șișești. Locuitoare din Șișești. – Din *șișeștean* + suf. -*că*.

șiștor, *șiștori*, (șuștor), s.m. Brațul de lemn de pe crângul morii, între care intră măselele de la moară. – Et. nec. (DEX).

șițáu, s.f. v. șaitău ("teasc").

șiță, *șițe*, s.f. Scândură mică de lemn de brad, subțire, cu care se acoperă casele, șurile, găbănașul, gardurile; diferă de șindrili / draniță (care este prevăzută cu șanț). – Din scr. *štica* "scândurică" (Șăineanu, DEX).

șivlitură, s.f. v. țivlitură ("strigăt, urlet").

șlag, (șlog, șloag), s.n. (reg.) 1. (med.) Apoplexie. 2. (med.) Paralizie. 3. (min.) Galerie transversală care unește două galerii principale într-o mină. 4. (min.) Furtun pentru aer comprimat (sau apă). – Din germ. *Schlag* "abataj" (MDA).

șlăier, *șlăiere*, s.n. (reg.) Voal de mireasă. – Din germ. *Schleier* "voal", magh. *slájer* (MDA).

șlăifăr, *șlăifări*, s.m. (reg.) Tocilar. – Din germ. *Schleifer* "șlefuitor, tocilar" (MDA).

șlam, s.n. (reg.; min.) Amestec de apă cu particule fine, rezultat în urma procesului de prelucrare a minereurilor la instalațiile de preparare. – Din germ. *Schlamm* "nămol" (DEX, MDA).

șlénghel, (șfencher, șlegă), s.n. 1. (reg.; min.) Ciocan cu mâner în formă de baston; prin învârtire lovește dălțile sau sfredelele. 2. Baros de lemn, armat la capete cu verigi metalice; se folosea în pădure pentru a lovi o pană metalică, în vederea despicării unui trunchi. – Din germ. *Schlegel* (Țurcanu).

șlică, s.f. (reg.) Bască, șapcă, fes: "Unde văd un domn cu *șlică*, / Toată mintea-n jos îmi pică" (Bârlea, 1924:

186). – Din *ișlic* “căciulă de blană sau de postav”; din ucr. *šlic* (Nesturescu, 1999, după Farcaș, 2009); cf. pol. *szlyk* “căciulă de piele înaltă și ascuțită” (MDA).

șlifără, *șlifere*, (șlifer), s.f. (reg.) 1. Traversă de cale ferată. 2. Lemnul care unește pereții laterali ai digului construit pe malul apei din bârne de lemn. – Cf. *șlaif*, *șlais* “stăvilă prin care se reglează debitul apei din canalul morii”, formă atestată în Trans.; sau *șlif* “porțiune șlefuită”.

șling, *șlinguri*, s.n. (reg.) 1. Colți mici la cămașa țărănească. 2. Broderie. – Din germ. *Schlinge* “împletitură; laț, ochi” (MDA).

șlíp, s.n. v. jilip (“uluc”).

șlog, s.n. v. șlag.

șmótru, *șmotruri*, s.n. Curățenie. – Din rus. *smotru* “inspecție militară” (Scriban, DEX, MDA).

șmotruí, *șmotruiesc*, v.t. A face curățenie. – Din *șmotru*.

șmotruít, -ă, *șmotruíți*, -te, adj. Curățat. – Din *șmotrui*.

șnáidăr, *șnaidări*, (șnaider, jnaider), s.m. (reg.) Croitor: “Da să știi că io nu mă-nsor numa dacă mă lași să mă însor cu fata de jid care-mi place mie, de *jnaider*” (Bilțiu, 2007: 119). ■ Termen specific subdialectului bănățean (Tratat, 1984). – Din germ. *Schneider* “croitor” (MDA).

șoáhtăr, s.n. v. șahtăr.

șobârtiță, s.f. v. sobârtiță.

șofrán, *șofrani*, (șofron), s.m. Plantă cu flori albastre, liliachii, care înflorește toamna (*Crocus sativus*). – Din rus. *šafra*, pol. *szafran* (DEX); din vsl. *šafraň* (Șăineanu, Scriban, MDA); cf. germ. *Safran* (MDA).

șogău, s.m. v. șagău.

șógor, *șogori*, s.m. (reg.) 1. Cumnat; rudă prin alianță. 2. Termen de adresare între bărbați (în glumă): “Eu cu câți mă întâlnesc, / Ei tăți *șogor* mă numesc” (Memoria, 2001: 99). ■

Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din magh. *sógor* “cumnat” (Scriban, DEX, MDA).

șogorítă, *șogoríte*, s.f. (reg.) Cumnată. – Din *șogor* “cumnat” + suf. -*ítă* (DLRM, MDA).

șóhan, (șuhan), adv. (reg.) Niciodată: “Eu să n-am noroc *șohan*” (Papahagi, 1925: 167). (Trans. de Nord, Maram.). – Din magh. *soha n(em)* “niciodată” (Scriban; Tiktin, Galdi, după DER; MDA).

șolbóc, s.n. v. șălboc (“post de santinelă”).

șold, *șolduri*, s.n. Șuncă de porc (care se pune la afumat iarna și se consumă de Paști). – Din pol. *szoldra* (Tiktin, după DER; MDA).

șoldán, *șoldani*, s.m. Purcel de câteva luni. (Trans., Maram.). ■ (onom.) *Șoldan*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *süldő* “purcel” (MDA); din *șold* + suf. -*an* (DER).

șolomár, s.m. v. șolomonar.

șolomonár, *șolomonari*, (solomonar, șolomar), s.m. (mit.) Vrăjitor, vraci investit cu puteri supranaturale, capabil să aducă ploaie, furtună, grindină: “*Șolomonarii* aceia au cetit pe stele. De pe stele știau cum merge vremea (...). Venea și ne spunea: Amu mâine va ploua. Și el căta pe stele. El știa când va ploua și când va fi vreme bună. Știa ce călduri vor fi peste an” (Bilțiu, 1999: 75); “Un alt *șolomonar*, din Rona de Jos, a știut să citească pe fruntea omului trecutul lui și viitorul” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 71). – De la *Solomon*, datorat mai ales tradiției reprezentate de cartea populară *Solomon și Marcufo* (Șăineanu, DEX, MDA). ■ Denumirea a fost der. și din germ. *Schulmänner*, pornindu-se de la credința populară potrivit căreia *șolomonarul* trece prin școală; în alte teorii, termenul a fost pus în legătură cu legendarul bazileu grec, care și-a asumat prerogativele meteorologice ale lui Zeus (A.

Oișteanu, în *REF*, 1990: 319);

şolóng, *şolonguri*, (şalang), s.n. (reg.) Curele de piele cu care se împodobeau boii: "Nice boi cu *şolonguri*" (Bârlea, 1924, I: 200). – Din magh. *sallang* "zorzoane" (MDA).

şomcuteán, -ă, *şomcuteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Şomcuta Mare. 2. (Locuitor) din Şomcuta Mare. ■ (onom.) *Şomcutean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Şomcuta* + suf. -*ean*.

şomcuteáncă, *şomcutence*, s.f. Femeie originară din localitatea Şomcuta Mare. Locuitoare din Şomcuta Mare. – Din *şomcutean* + suf. -*că*.

şomoióg, *şomoioage*, s.n. (reg.) Mănunchi de fân sau de paie; smoc: "Fă un *şomoioag* de paie, să atâţăm focul" (Crâncău, 2013). – Cf. magh. *csomó* "nod, ghem, smoc, legătură" (Scriban, DEX, MDA).

şontoróg, -oagă, *şontorogi*, -oage, adj. (reg.) Şchiop, infirm. – Din *şont* "şchiop", cf. magh. dial. *czomtorag* (Şăineanu, MDA).

şopárcă, *şopárce*, s.f. (reg.) Salamandă; zolomâzdră. – Var. a lui *şopárlă* (MDA).

şopárlítá, *şopárlíte*, (şopârlăriţă), s.f. 1. (med.) Anghină difterică: "Dacă omul are năduşeli şi-l strânge la grumaz şi de-abia poate răsufla, atunci zicem că-i beteag de *şopârlăriţă*" (Bârlea, 1924, II: 379). ■ Descântec de şopârlăriţă: "Luăm miere de stup şi zicem: *Şopârlăriţă* lungariţă, / Fugi de la (cutare). / Să mergem, să fugim, / Că iese neagra tomoiagă / De sub pat, / De sub hat..." (Bârlea, 1924: 381). 2. (bot.) Numele a două plante erbacee (*Veronica orchidea* şi *Parnasia palustris*). – Din *şopárlă* + suf. -*ítá* (DEX, MDA).

şopotí, *şopotesc*, v.t.i. A vorbi în şoptă; a şuşoti, a şopti. – Din *şopot* (DEX).

şopréicá, *şopreici*, s.f. (reg.) Şopron: "*Şopreica* este un şopron înfundat cu scândură de jur împrejur" (Faiciuc, 2008: 130). – Var. a lui *şopron*.

şoprón, *şoproane*, (şopru), s.n. Construcţie de lemn pentru protejarea furajelor împotriva ploii şi zăpezii; oboroc: "Odată on om o durnit în podu di la *şopron*..." (Bilţiu, 2007: 284). ■ "Patru stâlpi de lemn lungi de 7 m, legaţi atât în partea de sus, cât şi jos, cu bare de lemn în formă de pătrat, cu latura de circa 3,5 m (...). Pentru ca fânul să nu se depoziteze pe pământ, la circa 50 cm de pământ sunt aşezate lese împletite din nuiete de alun. (...) Acoperişul are forma unei piramide" (Paul Petrescu). ■ (onom.) *Şoproni*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. *Schoppen* (DER, DEX, MDA).

şópru, s.n. v. şopron.

şor, *şoruri*, s.n. Defect fizic, în urma unui accident: "la vezi ce *şor* are pe spate fata..." (Bilţiu, 1999: 158). – Et. nec.

şorí, v.t. (reg.) 1. A înnegri, a urâţi. 2. A îmbolnăvi. – Din *şor* "urât".

şoric, *şorici*, s.n. Piele de porc preparată (pârlită sau opărită) pentru a fi consumată. ■ (onom.) *Şoric(i)*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *sor* "piele de porc" (DER, MDA).

şoricie, adj. (Oaie) neagră la care (cu trecerea anilor) i se decolorează lâna devenind roşiatică-cenuşie, asemănătoare cu a şoarecelui de câmp. – Din *şoarece* (Şăineanu, Scriban, MDA) + suf. -*iu*, -*ie*.

şoróglá, s.f. v. şereglă ("element din construcţia carului").

şorompóu, s.n. v. şarampou.

şorubár, *şorubare*, s.n. (reg.) Şurubelniţă. – Din *şurub* + suf. -*ar*.

şorúbă, *şorube*, s.f. Colţar metalic la potcoavele cailor (utilizaţi iarna). – Din *şurub* (MDA).

şoš, s.m. v. şeş ("stâlp, bârnă,

grindă”).

șoștoacă, șoștoace, s.f. (reg.) Butuc gros la poarta barajului; crainer. – Et. nec. (MDA).

șotrón, șotroane, s.n. Un joc de copii. ■ Se desenează pe trotuar cu creta opt căsuțe numerotate. Se aruncă cu o pietricică în fiecare căsuță, pe rând. Se sare într-un picior, din căsuță în căsuță. Jucătorii nu au voie să cadă sau să calce liniile căsuțelor. – Cf. fr. *chaudron* “căldare” (Scriban, DEX).

șovár, s.m. v. șuvar (“specie de măr”).

șpáis, șpaisuri, s.n. (reg.; inv.) Cămară mică amenajată la capătul târnațului (la unele case maramureșene). – Din germ. *Speise* (*kammer*) “cămară de alimente” (MDA).

șpan, șpani, (ișpan, fișpan), s.m. (reg.) (în Trans. Evului Mediu) Viceconte, viceguvernator al unui comitat maghiar, subprefect. ■ În Maram., are și sensul de prefect sau logofăt: “Nu-mi dau mintea cât o am / De binele unui șpan” (Bârlea, 1924, II: 265). ■ (onom.) Șpan, nume de familie frecvent în zona Ardușat. – Din magh. *spán, ispán* “logofăt; prefect” (Scriban, DEX, MDA).

șpărgă, șpărgi, s.f. (reg.) 1. Funie, frânghie, sfoară groasă: “Fie-i femeia șparga / Și nănașa temnița” (Bârlea, 1924: 91). 2. Fitul la opaiț. ■ (onom.) Șpărgă, poreclă în Rona de Jos. – Din magh. *spárga* “sfoară” (MDA).

șpațír, șpațiruri, (spațâr), s.n. (reg.) 1. Plimbare. 2. (în expr.) *A umbla de-a șpațáru* = a umbla fără rost: “Tată zua ai îmblat *de-a șpațáru* și n-ai lucrat nimic” (Hovrea, 2016: 60). (Trans., Maram.). – Din germ. *Spazier(gang)* “plimbare pe jos; promenadă” (MDA).

șpáhă, șpáhe, s.f. (reg.) Iarbă (otavă) mică, greu de cosit. ■ (onom.) Șpáhe, poreclă pentru locuitorii din Săcel, “pentru că în loc de plete, ca la ceilalți maramureșeni, capul lor de abia e acoperit cu câteva firicele de păr”

(Papahagi, 1925). – Cf. *șpihá* (MDA); probabil din *pihá* “puf de pasăre; scamă”.

șpelț, șpelțuri, s.n. Îmbrăcămintă fără mâneci, încheiată, purtată pe timp de iarnă; pieptar: “Șpelț e numit cel de purtat, iar t'eptar e cel cusut cu flori și care se poartă în zilele de sărbători” (ALRRM, 1973, h. 629). – Cf. germ. *Spalt*.

șperlă, șperle, (sperlă), s.f. (reg.) 1. Cenușă fierbinte amestecată cu jărat; spuză. 2. Praf, pulbere: “Și, Doamne, ce furtuni veneau înaintea ei [a Dochiei] și după ea și ziceau că se va face șperlă” (Bilțiu, 1999: 90). – Cf. srb. *sprljiti* “a arde” (MDA).

șpesá, v.t. v. spesa (“a cheltui”).

șpíhá, s.f. v. pihă (“scamă”).

șpil, șpiluri, s.n. (reg.) Șmecherie, pont. – Din germ. *Spiel* “treabă, afacere” (DEX, MDA).

șpilhozen, șpilhozeni, s.m. (reg.) Pantalonași cu bretele pentru copii. – Din germ. *Spielhose* (DEX).

șpir, șpiruri, (știr), s.n. (reg.) Lanț: “În seara de Anul Nou se lega masa cu șpir pentru ca familia să rămână unită” (Memoria, 2001: 20). – Et. nec. (MDA); din germ. *Sperr[kette]* “lanț; cătușă”.

șpor, șporuri, s.n. (reg.) Sobă cu plită: “Pt'iroștele fierb pe șpori, / Fetele așteaptă peșitori” (Memoria, 2001: 23). – Din magh. *spór* (MDA).

șporolí, șporolesc, (șpurlui), v.t. (reg.) A economisi bani și bunuri materiale: “Și vara șpurluie lemne, că nu erau lemne...”. (Trans. și Maram.). – Din magh. *spórol* (MDA).

șporolít, -ă, șporoliți, -te, (șpurluit), adj. (reg.) Economisit. – Din *șporoli*.

șpráit, șpraițuri, s.n. 1. Nuiă. 2. Propteă, pop. – Din germ. *Spreize* (DEX).

șprăituí, șprăituiesc, v.t. Operație prin care se fixau nuiielele (sau trestia) de pereții sau tavanul din bârne de lemn, pentru a permite fixarea

mortarului: “Pereții, în interior, erau *șpraițuiți* cu șpraițuri sau nuiiele și apoi unși de două ori cu lut și t’înă amestecate cu paie și frământate bine, după care se văruiau” (Faiciuc, 2008: 113). – Din germ. *spreizen* (DEX).

șprăițuit, -ă, *șprăițuiți*, -te, adj. (ref. la nuiiele sau trestii) Fixat de pereți sau tavan. – Din *șprăițui*.

șpreăncă, s.f. (reg.) Băutură alcoolică din fructe fermentate; horincă de creangă, horincă de cazan, țuică: “Colinda este răsplătită cu câte un pahar de *șpreăncă*, prăjituri și fructe” (Faiciuc, 1998: 195). – Et. nec.

șprițuî, *șprițuiesc*, v.t. 1. A stropi via (în nordul Trans. și Banat). 2. A bea șpriț (vin amestecat cu apă). – Din germ. *spritzen* (DEX).

șprițuit, -ă, *șprițuiți*, -te, adj. 1. (ref. la vița-de-vie) Stropit. 2. Băut, turmentat. – Din *șprițui*.

șprontă, *șprontez*, v.t. (reg.) A rotunji buștenii cu toporul, la capete. (Maram., Trans., Bucov.). – Din *șpront* “buștean rotunjit la capete” (MDA).

șpur, *șpuri*, s.m. (reg.) Copil nelegitim (din flori), bastard; mărândău, copt’îl. ■ Termen atestat în Maram. Istoric, exclusiv în zona Săcel-Moisei-Borșa (ALRRM, 1969: 199). – Lat. *spurius*, -a, -um, cf. it. *spurio*, *sespurio* “nelegitim, bastard” (N. Drăganu, MDA).

șpurluî, v.i. v. șporoli (“a economisi”).

ștab, *ștabi*, s.m. (inv.) 1. Ofițer superior. 2. (fam.) Șef, conducător: “Aista, după atâtea școli, o ajuns orice *ștab mare*” (Hovrea, 2016: 59). – Din germ. *Stab*, rus. *stab* (DER, DEX).

ștablón, *ștabloane*, s.n. (reg.) Prelungire a podului unei case pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. (Maram., Trans., Bucov.). – Cf. germ. *Stabbau*, *Standbaum* “pod fix” (MDA).

ștablonî, *ștablonesc*, v.t. (reg.) A bate scânduri pentru a închide podul pe capete. – Din *ștablon*.

ștablonît, -ă, *ștabloniți*, -te, adj. (reg.) (ref. la scânduri) Bătut sub streșina casei. – Din *ștabloni*.

ștăflă, *ștafle*, s.f. (reg.) Stinghie, scândură groasă de lemn. (Maram., Trans.). – Din germ. *Staffel* “treaptă” (MDA).

ștăigăr, *ștaigări*, s.m. (reg.) Supraveghetor de mină; hugman. – Din germ. *Steiger* (MDA).

ștăier, *ștaiere*, s.n. 1. Numele unui dans la modă în sec. al XIX-lea. 2. (în expr.) *A bate ștăierul* = a da târcoale: “Oare aiestă ce tăt *bate ștăieru*’ pă lângă casa noastră?” (Hovrea, 2016: 61). – Din germ. *Steier[walzer]* (Scriban, MDA).

ștalău, *ștalauă*, s.n. (reg.) 1. Grajd, poiată: “Ca mujderu la *ștalău*” (Țiplea, 1906: 449). 2. Coteț. – Din magh. *istálló* “grajd” (MDA).

ștămpăr, *ștămpari*, s.m. Lucrător la șteampuri: “În 1830, în Baia Mare erau atestați 6 *ștămpari*” (Monografia, 1972: 339). – Probabil din *șteamp* + suf. -ar.

ștealfău, *ștealfauă*, s.n. (reg.) Bucată mare, felie: “Ș-o tăiet un *știalfău* de ptiță” (Faiciuc, 2008). – Et. nec.

șteâmp, *șteampuri*, s.n. (reg.; min.) Instalație hidraulică pentru concasarea minereurilor aurifere, utilizată începând cu sec. XIV-XV. – Din germ. *Stampf* “unealtă de compactat” (Graur, după DER; MDA).

șteáp, *șteapuri*, s.n. 1. Cotor de plantă rămas după secerat; țepușă, ghimpe, bucată de lemn: “Bărbații au adus custurile, cu care să-și taie câte-un *șteap*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 241). 2. Vreasc: “Îs ca pomii dezgrădiți: / Care pângă dâșii trec / Cu *șteapuri* îi ștepuiesc” (Memoria, 2001: 113). 3. Bucată scurtă de lemn: “De ciudă și de mânie, s-a repezit la Fata Pădurii și, cu un *șteap* de lemn, i-a dat pe unde și cum a nimerit” (Bilțiu, 1994: 284). – Din srb. *štap* (DEX, MDA), germ. *Stab* “băț, baston” (Scriban, DEX, MDA).

ștède, *ștedii*, (ștedie), s.f. Plantă legumicolă perenă, cu frunze alungite, folosită în alimentație; ștevie, măcriș (*Rumex pattiencia*). ■ (med. pop.) Proprietăți laxative; indicată în curele de mineralizare de primăvară. ■ (top.) *Ștedea Mare*, complex mlăștinos (4 ha), situat sub Vf. Ștedea, la 950 m alt., pe Platoul Vulcanic Maramureșean; *Ștevioara*, grup muntos, situat în nord-estul masivului Pietrosu-Bardău (Munții Maramureșului); *Ștevioara*, afluent al Vaserului (Munții Maramureșului), în apropiere de frontieră. – Cf. *ștevie*.

ștêmpel, *ștempele*, (ștemper, stem-păl), s.n. (reg.) 1. Ștampilă, 2. Timbru, marcă poștală. ■ Exclusiv în regiunea intracarpatică. – Din germ. *Stempel* “ștampilă, pecete” (DEX, MDA).

ștêmpel, s.n. v. ștêmpel.

ștempluî, *ștempluiesc*, v.t. (reg.) A ștampila. – Din germ. *stempeln* “a ștampila, a timbra” (DEX, MDA).

ștempluît, -ă, *ștempluiți*, -te, adj. (reg.) Ștampilat. – Din *ștemplui*.

șterejie, s.f. v. sterejâie.

ștergură, *șterguri*, (ștergar, ștergător), s.f. 1. Prosop țesut din cânepă, cu zimțișori la capete: “Rupe tri fire de mătăsă și i-i le dă la lon în mână și on ștergari ales cu flori, făcut fain, o ștergură, cum să zâce la noi p-aici” (Bilțiu, 2007: 185). 2. Piesă textilă de mari dimensiuni, țesută în patru ițe, ornamentată cu motive geometrice sau florale; se atârnă la icoane sau blide: “Pe pereți, cu șterguri multe” (Calendar, 1980). – Din *șterge* “a curăța” + suf. -ură (Scriban, DER, DEX, MDA).

șterț, *șterțuri*, s.n. (reg.) 1. Băț crăpat la un capăt, cu care se amestecă ingredientele din care se prepară urda. 2. Unealtă cu care fierarul stropește para cărbunilor când înroșește fierul; stropitoare, pământuf, pomătău. – Din germ. *Sterz* “coadă, mâner” (Papahagi, DEX, MDA).

șticărai, s.n. (reg.) Dantelă, broderie. – Din germ. *Stickerei* “broderie” (MDA).

ștîmă, *știme*, s.f. (mit.) 1. Duh ce păzește comorile. 2. Zână de apă. – Din ngr. *shíma* (Scriban, DEX, MDA).

știmp, *știmpuri*, s.n. (reg.) Stâlp de gard; șaranț: “La *știmpuțu* vraniții / Șade mama miresii” (Bârlea, 1924). – Cf. *șteamp* (MDA).

știoacă, s.f. v. ștoacă.

știób, *știoburi*, s.n. (reg.) Trunchi de copac scorburos, îngropat în pământ, pentru a servi ca fântână. (Maram.). – Din ucr. *štovb*, *štub* “trunchi de copac” (DEX, MDA).

știól, *știoluri*, s.n. (reg.) 1. Galerie de mină. 2. Locul pe care se intră în mină. 3. Canal. 4. Peșteră. 5. Horn, coș: “Mai demult erau cuptioare multe-n casă și cu *știol*” (Bilțiu, 2007: 282). 6. Partea de deasupra cuptorului țărănesc, pe care se doarme: “Să rămâie numai *știolu*, / Să mă iubesc cu fecioru” (Bârlea, 1924, II: 271). ■ (top.) *Știolu*, munte în Borșa. – Din germ. *Stollen* “galerie” (Drăganu, după DER; MDA).

știr, s.n. v. șpir (“lanț”).

știră, *știre*, adj.f. - 1. Stearpă. 2. (Oaie) năzdrăvană; “care face semn, care știe (ce va fi), care prevestește” (Latiș, 1993: 117); vâlfășă. – Cuv. autohton (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu), cf. alb. *shtirë* “stearpă”; comp. cu alb. *shtierë* (DLRM, MDA).

știubéi, *știubeie*, s.n. 1. Stupină tradițională, confecționată din trunchiuri de copac, utilizată la bărcuitul albinelor; zărzon: “*Știubeiele* tradiționale s-au mai confecționat și din nuiete împletite, unse pe partea exterioară cu argilă în amestec cu bălegar” (Dăncuș, 1986: 62). 2. Izvor amenajat într-un trunchi de copac. 3. Vas făcut dintr-un trunchi de copac. ■ (top.) *Știubei*, fânațe în Dragomirești, Săliștea de Sus. ■ Termen

semnalat în localitățile din estul Maram. Istoric, la granița cu Moldova, însă în paralel cu sin. *zărzon* (ALRRM, 1997; h. 871). (Sec. XV). – Din *știob* + suf. *-ei* (DEX, MDA); cf. germ. *Stube* “odaie” (Scriban).

știucător, *știucători*, s.m. (reg.) Bârnă groasă de lemn, care susține cornii casei. – Din *știucă* “parte dintr-un întreg” + suf. *-tor*.

știuhă, *știuhe*, s.f. (reg.) 1. Uscător de fructe; bujdei. 2. (în Trans.) Prelungire a hornului, prin care iese fumul în pod, la casele fără coș. – Et. nec. (MDA).

știuleță, *știulețe*, s.f. (reg.) Potcoavă de fier care se pune pe călcâiul bocancului: “Cu *știuleță* pă călcâie, / Și să tân feciori dintâie” (Bilțiu, 2006: 214). – Cf. *știulete* “fructul porumbului”.

știurt, *știurturi*, (șturt), s.n. (reg.) Vas mic de fier în care se pune praf de pușcă și se lovește cu un ciocan mare, producând astfel o detunătură puternică: “În acest timp [la Ruptu Sterpelor] se mai pușcă cu *știurtul*...” (Morariu, 1937: 144). – Din germ. *Sturz* “capac” (MDA).

ștoacă, *ștoci*, (ștocă, știocă, știoacă), s.f. (reg.) Unealtă cu coadă scurtă, cu tăiș metalic, lat, de formă trapezoidală, de dimensiuni mai mici decât sapa și mai robustă; se folosește pentru săparea terenurilor pietroase sau rădăcinoase. – Cf. germ. *Stock*, *Stich*, *Stichel* “băț, săgeată” (MDA).

ștoărfă, *ștoarfe*, s.f. (arg.) Calificativ injurios dat unei femei de moravuri ușoare. – Var. a lui *ștoalfă* (DEX).

ștocăli, *ștocălesc*, v.t. (reg.) A săpa cu ștoca. – Din *ștoacă*, *ștocă*.

ștocălit, *-ă, ștocăliți, -te*, adj. (reg.) Săpat (cu ștoca). – Din *ștocăli*.

ștopălu, *ștopăluiesc*, v.t. A reface (la un ciorap sau la orice tricot) ochiurile rupte sau scăpate; remaia. – Cf. *ștopăl* “dop”.

ștopălu, *-ă, ștopăluți, -te*, adj. Remaiat. – Din *ștopăli*.

ștopți, *ștoptesc*, (scopti), (dial. șopt'i), v.t. A scuipa: “Alți din față îl *ștopé*, / Alți din dos îl palmuié” (Bilțiu, 2006: 237). ■ În Maram. Istoric (ALRRM, 1997; h. 1.033). – Var. a lui *scopti* (dial. *scopt'i*), din *scuipa*.

ștoptit, s.n. Scuipat, salivă. – Din *ștop(t)i*.

ștraf, *ștrafuri*, s.n. (reg.) Căruță cu ladă, asemănătoare unei remorci, cu roți de cauciuc, de regulă, tractată de cai; a înlocuit, în a doua jumătate a sec. al XX-lea, căruțele cu roți de lemn, tractate de vaci sau bivoli: “Dacă-n *ștraf* tu m-ai lua / Doamne, rău nu ți-ar părea” (Bilțiu, David, 2007: 260). – Din germ. *Straf(wagen)* (MDA).

ștrăfă, *ștrafe*, s.f. (reg.) Dungă cusută sau țesută pe pânză. – Der. din *ștraif*.

ștrăif, *ștraifuri*, s.n. (reg.) 1. Linie, dungă colorată. 2. Pată de culoare pe părul animalelor. – Din germ. *Streif* “dungă, fâșie” (DEX, MDA).

ștrampoház, *ștrampohazuri*, s.n. (reg.; inv.; mil.) Camera unde se face împărțirea și schimbarea veșmintelor la militari: “Cum am fost la vârtăhaz / Ș-am șezut în *ștrampohaz*” (Bârlea, 1924: 7). (Maram.). – Et. nec. (MDA); din germ. *Strumpf hose* “ciorap-pantaloni; dres”.

ștrăfuc, *ștrafucuri*, s.n. (reg.) Căruță. – Din *ștraf* + suf. *-uc*.

ștréc, s.n. (reg.) Cale ferată: “Fata Pădurii umblă noaptea horind pe *ștréc*” (Bilțiu, 1999: 196). ■ (top.) *La ștréc*, fânațe în Cufoia (Vișovan, 2002); *Pe ștréc*, top. în Dumbrăvița. (Trans., Banat, Maram., Bucov.). – Din germ. *Strecke* (= *Eisenbahnstrecke*) “linie ferată” (MDA).

ștric¹, *ștricur*, s.n. (reg.) Unitate de măsură pentru concentrația de alcool; grad alcoolic: “Horincă de 60 de ștricur”

(Lenghel, 1979). (Trans., Maram.). – Din germ. *Strich* “linie” (MDA).

ștric², s.n. (reg.; înv.) Funicular. (Maram.). – Din *ștric* “frânghie” (< germ. *Strick*).

ștrimflu, *ștrimfli*, (la pl., ștrifli, ștrinci, ștrinji), s.m. (reg.) Ciorap: “El dzâce: am aflat o păreche de păpuci și o păreche de *ștrimfli*” (Papahagi, 1925: 320). – Din germ. *Strumpf* “ciorap”, sâs. *Strümpfl*, prin jargoul evreiesc (Papahagi, 1925).

ștroncăli, *ștroncălesc*, v.i. (reg.; fig.) A trâncăni, a pălăvrăgi. – Cf. *ștroncăni*.

ștrulibatic, adj. v. ștrulubatic.

ștrulubatic, -ă, *ștrulubatici*, -e, (ștrulibatic, ștrolibat), adj. Nebunatic, zvăpăiat: “Numa' că luănaș îi cam *ștrulubatic*, cam ușor de minte, ca pruncii crescuți fără părinți” (Memoria, 2014: 148). – Cf. *sturluibatic* (MDA).

ștúrț, s.n. v. știurț.

ștuț, *ștuțuri*, s.n. Bucată scurtă de țeavă. – Din germ. *Stutzen* (DEX).

șuai, adj. v. șuhai.

șúblér, *șublere*, s.n. Zăvor, închi-zător la sobă (cu ajutorul căruia se reglează căldura). – Din germ. *Schublehre* (DEX, MDA); germ. *Schober*, *Schieber* (Turcanu, 2008).

șuc¹, *șucuri*, s.n. (reg.) 1. Bucată de brânză și mămăligă rotunjită în mână. 2. Nod mai mare făcut la un capăt al ștergarului. – Cf. *șucată* “bucată mare (de carne, de pâine)”.

șuc², *șucuri*, (suc), s.n. (reg.; arh.) Unitate de măsură pentru lungimi: “12 *sucuri* și jumătate = 4 m” (AER, 2010: 70). – Din germ. *Schuh* “încălțăminte, gheată” (Tiktin, Candrea, după DER; MDA).

șúchet, adj. (reg.) Năucit, buimăcit; nebun, smintit: “Dacă o văzut că fecioru este prea *șuchet*, nu mai stăteau de vorbă cu el” (Bilțiu, 1999: 314). – Din magh. *süket*, *siket* “surd” (Scriban, MDA).

șudేశcă, s.f. (reg.) Vânturătoare; “oarece de lemn cu care se vântură

grăunțele când îmblătesc” (Papahagi, 1925). – Cf. *sideșcă* (MDA).

șugár, -ă, *șugari*, -e, adj. (reg.) Suplu, subțire: “Tăt cu bouț bourel / Și ntre coarne *șugărel*” (Calendar, 1980). ■ (onom.) *Șugar(iu)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *sugár* “subțire” (Șăineanu, Scriban, MDA).

șugăteán, -ă, *șugăteni*, -e, (șugătean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Sat-Șugatag. 2. (Locuitor) din Sat-Șugatag. ■ (onom.) *Șugătan* (Ștefan a Șugătanului), supranume în lapa. – Din n. top. *Șugatag* + suf. -ean.

șugăteáncă, *șugătence*, (șugătan-că), s.f. Femeie originară din localitatea Sat-Șugatag. Locuitoare din Sat-Șugatag. – Din *șugătean* + suf. -că.

șugău¹, s.m. v. șagău (“tăietor de sare”).

șugău², s.n. (reg.) Pârâu; apă curgătoare peste care poți trece cu piciorul; vâlcea, vale: “Pe margine de *șugău* / Paște drag murguțu meu” (D. Pop, 1970: 141). ■ (top.) *Șugău*, vale în hotarul Sighetului; *Șugău*, pârâu ce izvorăște de sub vârful Piatra Neagră (1.057 m), are o lungime de 10 km și se varsă în Iza, la nord de Vadul Izei; *Șugău*, localitate rurală, limitrofă orașului Sighet, în prezent cartier al acestui oraș. (Trans., Maram.). – Din magh. *sugó* (MDA).

șugăuán, -ă, *șugăuani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Șugău. 2. (Locuitor) din Șugău. – Din n. top. *Șugău* + suf. -an.

șugăuáncă, *șugăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Șugău. Locuitoare din Șugău. – Din *șugăuan* + suf. -că.

șugubínă, *șugubine*, (șugubdină), s.f. (reg.) 1. Necaz, nenorocire, groază: “Sâmpetru de iarnă se ține pentru a-i feri de *șugubină* pe bărbații de la pădure” (Faiciuc, 2008: 387). 2. (în expr.) *A fi de șugubină* = a fi de groază,

de răs, de mirare. – Din sl. *dušegubina* (DEX, MDA).

șuguî, șuguiesc, v.i. A glumi: “Eu cu mândra *șuguiesc*, / E gânde' că o iubesc” (Ștețco, 1990: 276). – Din *șagă* “glumă” + suf. *-ui* (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

șuhâi, (șui, șuai, șuhăios), adj. (Pământ) afânat; țărnos. – Cf. *șuvoi* (MDA).

șuhan, adv. v. șohan (“niciodată”).

șuhărcă, s.f. (reg.) Crema laptelui fiert, din care se face unt. – Et. nec. (MDA).

șumăn, -ă, *șumăni*, -e, (șuman, șumen), adj. (reg.) Pilit, cherchelit, vesel, bine dispus; homot'it, trencheș. – Din sl. *šumĭnŭ* “beat” (Scriban, DLRM, MDA).

șumen, adj. v. șumăn.

șumenî, v.r. (reg.) A se îmbăta, a se pili: “Închină mamei și tatei, / Doar ei s-or *șumeni*” (Bârlea, 1924: 87). – Din *șuman*, *șumăn*, *șumen* “beat” (DEX, MDA).

șumenît, -ă, *șumeniți*, -te, adj. (reg.) Amețit, beat, turmentat. – Din *șumeni*.

șură, *șuri*, s.f. Construcție anexă a gospodăriei tradiționale, utilizată pentru depozitarea utilajelor agricole, a instalațiilor, a fânului (în pod), iar lateral era amenajat grajdul animalelor: “Da tu, tată, de mi-i da / Ardă-ți casa și *șura*” (Calendar, 1980: 134). ■ “Podul era așezat numai pe încăperile destinate grajdurilor. În el se păstrau furajele. Astfel, *șura* nu avea pod, rămânând deschisă până la acoperiș. În *șură* se mai păstrau furcile, greblele, plugul, grapa, jugurile, anexele de la căruță, precum și căzile în care vara și toamna se pun fructele la fermentat” (Dăncuș, 1986). ■ (top.) *Moara Șurii*, cascadă (12 m) situată pe Valea Criva, în Munții Maramureșului. – Din germ. dial. *Schur* “fân, otavă; șatră, șopron” (DEX, MDA); din germ. *Schuer*, prin intermediul ucr. *šura* (Tiktin, Bogrea, după DER); din säs. *schüren* (Borcea, după DER;

MDA).

șurdeșteán, -ă, *șurdeșteni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Șurdești. 2. (Locuitor) din Șurdești. – Din n. top. *Șurdești* + suf. *-ean*.

șurdeșteáncă, *șurdeștence*, s.f. Femeie originară din localitatea Șurdești. Locuitoare din Șurdești. – Din *șurdeștean* + suf. *-că*.

șurgán, s.n. v. șârghin (“telegamă”).

șurlui, *șurluiesc*, (șuruli), v.t. (reg.) A freca, a curăța, a spăla: “Femeile *șurulesc* vasele cu leșie, pentru că de-acum să mănâncă din ele numai de post” (Bilțiu, 2009: 70). – Din magh. *súrolni* “a freca un vas (cu nisip fin) pentru a fi curățat” (Farcaș, 2009; MDA).

șurluít, -ă, *șurluiți*, -te, adj. (reg.) Curățat, spălat. – Din *șurlui*.

șuşcav, -ă, *șuşcavi*, -e, (șuşcă, şuştav), adj. (reg.) 1. (Oaie) cu lâna scurtă. 2. Fără lâna, pleşuv. ■ (onom.) *Șuşca*, nume de familie în jud. Maram. – Probabil din srb. *šiska*.

șuşcă, adj. v. şuşcav.

șuştác, s.n. (reg.; înv.) Instrument de măsurat, în lungime totală de 1 metru, confecționat de obicei din 5 segmente, gradate, de 20 cm fiecare; segmentele sunt rabatabile, prinse între ele cu nituri de fier. – Et. nec.

șuştav, adj. v. şuşcav.

șústăr, *șuşteri*, (șuşter), s.m. (reg.) Cizmar, pantofar. ■ (onom.) *Șuşteru*, poreclă în Rohia și în Poienile de sub Munte. – Din germ. *Schuster* “cizmar” (DER, DEX, MDA).

șuştărie, *șuştării*, s.f. (reg.) Cizmărie; atelier de reparat încălțăminte. – Din *șuştăr* + suf. *-ie* (MDA).

șúster, s.m. v. şuştăr.

șuşterí, *șuşteresc*, v.t. (reg.) A meșteri, a repara, a lucra. – Din *șuşter*.

șuşterít, -ă, *șuşteriți*, -te, adj. (reg.) (ref. la încălțăminte) Reparat. – Din

șușteri.

șúștor, s.m. v. *șiștor*.

șuștulúc, *șuștuluci*, s.m. (reg.) Cocoloș, boț: "Ca să aducem feciorii în șezătoare, luăm on mniezuc de cânepă din caier. Făcem din el un *șuștuluc* ca ou, în palmă..." (Bilțiu, 2009: 205). – Et. nes. (MDA).

șușurlí, *șușurlesc*, v.t. A vorbi în șoaptă; a șușoti: "Acolo mni-o tăt *șușurlit* ce-om face și cum om face" (Memoria, 2014: 147). – Formă onomatopeică.

șut, *șuturi*, s.n. (reg.) Durata unei zile de lucru a unui miner; tură. – Din germ. *Schicht* "schimb de muncitori; tură" (DEX, MDA).

șutáu, s.n. (reg.) Uscător de poame: "De-i șede până la toamnă, / Usca-m-oi ca și o poamă; / Ca o poamă pe *șutáu*, /

Mândruluț, de dorul tău" (Bârlea, 1924, II: 42). – Cf. *șuteu*.

șutéu, *șutei*, s.m. (reg.; înv.) 1. Brutar. 2. Cuptor. ■ (onom.) *Șuteu*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *sütő* "brutar; cuptor" (MDA).

șúvar, (șovar), s.m. (bot.) 1. Plantă erbacee, din familia gramineelor, cu paiul subțire și aspru (*Poa trivialis*); "iarbă rea, iarbă ca ovăzu" (Papahagi, 1925); "iarbă slabă, fără suc" (Bud, 1908): "În grădina cu *șugar* / Să-mi petrec lumea cu-amar" (Papahagi, 1925: 208). 2. Specie de măr pietros, fără suc, care se coace toamna târziu; mere de iarnă, mere bătrânești. – Cf. *șovar*.

șuvéi, *șuveie*, s.n. Băț scurt, ciomag. – Din srb. *čivija* "bucățiță de lemn" (Scriban).

T

tab, *taburi*, s.n. (reg.; mil.) 1. Tabără (militară). 2. (înv.) Armată, oaste: "La capătu văii mele / Să bat două *taburi* grele / De răgute tinerele" (Papahagi, 1925: 168). – Probabil din magh. *tabor*.

tabác, *tabacuri*, s.n. (reg.) Tutun de fumat: "C-apoi vezi că fără *tabac* odată-mi pare că mă și betelesc" (Papahagi, 1925: 324). ■ (onom.) *Tabac*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. *Tabak*, rus., ucr. *tabak* (DEX).

tabăcă, s.n. v. tăbacă.

tablă, *table*, s.f. (arh.) 1. Curte: "Aloysin Vlad, deputat, mai apoi jude la *Tabla Regească...*" (Mihaly, 1900: 828; dipl. 336, la note). 2. (în expr.) *Tabla Țării* = Curtea de Casație. 3. Carte funciară. – Din sl. *tabla* (Șăineanu, DEX); din lat. *tab(u)la*, magh. *tabla*, fr. *table* (MDA).

tăboră, *tabore*, s.f. (înv.) Oaste, armată: "Irod împărat pe Hristos tare s-au supărat, și *tăboră* au mânat și coconele au tăet, și Elisaveta s-au spăriet și cu pruncul seu, Ioan, peste dealu au scăpatu" (Bârlea, 1909: 90; inscripție pe o icoană, datată 1777). – Var. a lui *tabără*.

tabulăție, *tabulații*, (tăbulație, tablău), s.f. Carte funciară, cadastru: "Au măsurat pământu' și de-atunce s-o făcut *tăbulațiile*" (Papahagi, 1925: 324). – Et. nes., cf. it. *tabulazione*, lat. *tabulatio* (MDA).

tabúlă, *tabule*, s.f. (reg.) Placă (de piatră, de lemn sau de metal) gravată cu anumite însemne sau date:

"Inscripțiuni antice romane până azi n-am aflat în comitat; una *tabulă* votivă de peatră de calcar e zidită în păretele casei mele din Sighet. Dar aceasta e din Ulpia Traiană" (Mihaly, 1900: 881; dipl. 356, la note). – Din lat. *tabula* "tăblie, masă" sau var. a lui *tablă*.

tag, s.n. v. tog ("terenuri comasate").

tálant, *talanturi*, s.n. (reg.) Acareturi, anexe pe lângă o gospodărie. – Et. nes., cf. *tălabă* (MDA).

táler, *talere*, s.n. (reg.) Monedă de argint (austriacă / germană), care a circulat în țările românești: "C-o vândut asară boi / Și-o căpătat *talere* noi / Și mi-o dat și mie doi" (Biltiu, 1990: 137). ■ "Ban vechiu, valora 25 de grițari, adică 50 de fileri. Coroana se numește *tăleriță*, mai ales în satele de munte, unde conservatorismul poporului e mai puternic" (Țiplea, 1906); – Din germ. *Taller* "monedă" (sec. XVI) (Șăineanu, Scriban, MDA).

tálger, *talgere*, (taljer), s.n. (reg.) Farfurie din tablă sau din porțelan, din care se servește mâncarea: "Farfuria e mai d'est'isă, *talgerul* e mai scufundos" (ALRRM, 1971: 310). – Et. nes., cf. magh. *tálgyer* (MDA); cf. *taler* "platou, tava".

talián, -ă, *talieni*, -e, adj., s.m.f Italian. ■ (top.) *Dealul Talianului*, în Săcel. ■ (onom.) *Talian*, nume de familie în jud. Maram. – Din etnonimul *italian*, prin afereză; cf. srb. *Talijan*, alb. *Talian*, magh. *Talián* (Scriban).

talpalău, *talpalauă*, s.n. (reg.) Calapodul pantofului. – Probabil din *talpă* “partea inferioară a labei piciorului” + suf. -*alău*.

tălpă, *tălpi*, s.f. 1. Șatră, tindă: “L-o lăsat pă *talpă*-afară” (Bilțiu, 1996: 69). 2. (în expr.) *Talpa casei* = grinda masivă din lemn de stejar sau brad, care se așază pe mur și peste care se montează bârnele din pereții construcției. ■ (onom.) *Tălpă*, *Talpeș*, *Tălpășan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *talp* “talpă, pedestal” (Candrea, după DER; MDA).

tălpoș, *talpoși*, s.m. (reg.; mil.) Infanterist. ■ (onom.) *Tălpoș*, nume de familie frecvent în zona Chioar și Codru. – Din magh. *talpas* “cu tăpile mari, pedestru” (Scriban, DER, MDA).

tamán, adv. (pop.) Tocmai, exact: “Și când umblau ei [Dumnezău și Sfântul Petru, n.n.], era *taman* ziua de Odochia, în întâie martie” (Bilțiu, 1999: 85). – Din tc. *taman* “deplin” (Șăineanu, după DER; Scriban).

támoș, *tamoși*, s.m. (reg.) Capăt de lemn gros pus sub călcâiul țapinei, la ridicat; pilhă. – Din magh. *támasz* “proptea, reazăm” (MDA).

tar, *taruri*, (tarhaz), s.n. (reg.) 1. Greutate, sarcină, încărcătură. 2. (în expr.) *A purcede în tar* = a deveni gravidă: “...Iar eu în acela ceas aș *purcede în tar* și ne-am pierde capul” (Darius Pop, 1938: 50). 3. Sac cu grăunțe dus la moară; vipt. 4. Unitate de măsură echivalentă cu două berbințe: “La împărțitul laptelui între sâmbrași se dă după fiecare cupă de lapte mulsă o bărbântă, iar după două, un *tar* (două berbințe)” (Morariu 1937: 72). – Din magh. *tar* “depozit, magazie” (Șăineanu, Scriban, MDA).

tarboanță, s.f. v. târboanță (“roabă”).

táre, conj. (reg.) Sau, ori: “*Tare-i* brad, *tare-i* bohaș” (Papahagi, 1925).

(Maram., Trans.). – Lat. *talem*, *talīs* (Rosetti, după DER; DLRM, MDA).

tarház, s.n. v. tar.

táriș, *tarișuri*, s.n. (reg.) Biscuiți și pișcoturi care, pe vremuri, se trimiteau, în colete, feciorilor, în armată. – Et. nec.

tasón, *tasoane*, s.n. Locul de la gura ulucului unde se adună butucii; grămadă de lemne; răcaș. – Cf. it. *taso*, fr. *tas* “grămadă” (Gh. Pop, 1971); et. nec. (DEX).

tărhet, s.n. tărhet (“greutate”).

tarhón, s.m. 1. (reg.) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze aromate, întrebuințate drept condiment (*Artemisia dracunculus*). 2. Chimen, chimion (*Carum carvi*): “Horincuță cu *tarhon* / Nebunit-ai cap de domn” (Calendar, 1980: 110). (Maram., Trans.). – Din tc. (arab.) *tarhun* (Scriban, DLRM, MDA).

tărniță, *tarnițe*, s.f. (reg.) 1. Șa de călărie, confecționată din lemn. ■ “Cuvântul mai literar, șa, încă se folosește rar și în înțelesul acela general, ca și *tarniță*” (Țiplea, 1906). 2. Culme, coamă de munte sau deal în formă de șa; trecătoare. ■ (top.) *Tarnița*, fânațe, deal în Bârsana și Dragomirești; *La tarnița*, deal în Suciul de Sus. (Mold., Maram.). – Din ucr. *tarnyc'a* “car de poveri” (DLRM, DEX, MDA).

tároste, s.m. v. staroste.

tășcă, *tăști*, s.f. (reg.) Geantă (de piele sau din pânză) în care se țin diferite obiecte: “Și cum avea *tășcă* mare de piele, a băgat mâna-n *tășcă* și a scos din ea câteva mânuri de galbeni de aur” (Bilțiu, 1999: 420). ■ (onom.) *Tășcari*, poreclă pentru locuitorii din Firiza. – Din magh. *táska* “geantă”, ucr. *táska* (DLRM, DEX, MDA).

tátu, s.m. (arh.) Tată. ■ “Forma *tatu* se păstrează numai în rugăciunea *Tatu nost*” (Țiplea, 1906). – Din *tată* “părinte”.

tăbácă, (tabacă), s.f. Tabac, tutun:

“Jâzii ăștia iar o scumpit *tăbaca*” (A. Radu, 1941). – Cf. *tabac*.

tăbulăție, s.f. v. *tabulație*.

tăciuni, *tăciunesc*, (tăciuna, stăciuna), v.t. A îndepărta partea de feștilă arsă, la lampa de petrol: “Trebe *străciunată* feștila, că nu se vede bine în casă” (Hovrea, 2016: 57). – Din *tăciune* (DEX).

tăgădui, v.i. A nega, a dezminți: “Și ea *tăgăduia*, că nu-i ca el” (Papahagi, 1925: 322). – Din magh. *tagadni* “a contesta” (Șăineanu, Scriban, MDA).

tăgăduit, -ă, *tăgăduiți*, -e, adj. Negat. – Din *tăgădui*.

tăietór, *tăietoare*, s.n. Butuc pe care se crăpau lemnele de foc. – Din *tăia* + suf. -(ă)*tor* (DLRM, DEX, MDA).

tăietúrá, *tăieturi*, s.f. 1. Tăiere. 2. Toponim (frecvent) ce atestă utilizarea sistemului de tăiere a pădurilor pentru obținerea terenurilor agricole. – Din *tăia* + suf. -(ă)*tură* (DEX, MDA).

tălni, v.t.r. v. *tălni*.

tălpáli, *tălpălesc*, (tălpălui), v.i. (reg.) A umbla desculț. – Din magh. *talpalni* “a pune talpă ghetelor” (Scriban, DER, DEX).

tălpigă, *tălpigi*, s.f. (reg.) Talpa din lemn în care se înfige furca, de pe care se toarcă cânepa, iarna, în șezători. – Din *talpă* + suf. -ică / -igă (Scriban).

tămădui, *tămăduiesc*, v.t.r. A vindeca, a lecu: “Rău mă tem că nu mi-a tré, / Dumăta mă *tămădé*” (Memoria, 2001: 107). – Din magh. *támadni* “a sprijini, a ajuta” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

tămăduire, *tămăduiri*, s.f. Vindecare, lecuire. ■ (top.) *Tămăduirea*, izvor de apă minerală în Stoiceni; stabiliment balnear de interes local, recomandat pentru tratarea ulcerului și în afecțiunea rinichilor. – Din *tămădui* (DEX, MDA).

tămăduit, -ă, *tămăduiți*, -te, adj. Vindecat, lecuit. – Din *tămădui*.

tămășeán, -ă, *tămășeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din

localitatea Tămășești. 2. (Locuitor) din Tămășești. ■ (onom.) *Tămășan*, nume de familie în jud. Maram. – Din *Tămăș* + suf. -*ean*.

tămășeáncă, *tămășence*, s.f. Femeie originară din loc. Tămășești. Locuitoare din Tămășești. – Din *tămășean* + suf. -că.

tămâián, -ă, *tămâieni*, -e, (tămâian), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Tămaia. 2. (Locuitor) din Tămaia. ■ (onom.) *Tămâian*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Tămaia* + suf. -*an*.

tămâiáncă, *tămâience*, s.f. Femeie originară din loc. Tămaia. Locuitoare din Tămaia. – Din *tămâian* + suf. -că.

tămâiță, s.f. (bot.) Vineriță (*Ajuga reptans* L.); buruiiană de sub alun, cearta-casei, frunză-de-orbalț. – Din *tămâie* + suf. -iță (Scriban, DEX, MDA).

tămbălău, *tămbălăuri*, s.n. (reg.) Gălăgie, zarvă, zgomot. – Din magh. *tomboló* “chiuitură de veselie; frenetic” (Șăineanu, Scriban, MDA).

tândáli, *tândălesc*, (tândăli), v.t. (reg.) A păcăli, a înșela: “Da' Tândală și el o zâs: Tilili, tilili, cum l-am mai *tândălit*” (Bilțiu, 1990: 514). – Din *tândală* “prostănac, gogoman, nătărău”, de la *tânt*, *tont* (DER); din germ. *tändeln* “a se ține de fleacuri” (Șăineanu, MDA).

tândălit, -ă, *tândăliți*, -te, adj. (reg.) Păcălit, înșelat. – Din *tândăli*.

tântălău, *tântălăi*, adj., s.m. Prost, neghiob. – Var. a lui *tontălău* (DLRC).

tăpșáncă, s.f. 1. Loc neted și ușor înclinat, la baza versanților. 2. Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat sau în mijlocul unei curți. – Cf. *tăpșan* + suf. -că. ■ Cuv. rom. > ucr. *tapčan* “bancă de dormit” (Scriban).

tăptălágă, *tăptălăgi*, s.f. Prepeliță, pasăre de grâu; p'titalagă. – Cf. magh. *talpalló* (pentru *tălpălágă* “picioare mare”); cf. *pitpalagă* (MDA).

tărămtăti, *tărămtătesc*, v.i. (reg.) A vorbi mult și fără rost. – Din interj.

taramtata “cuvânt care imită zgomotul făcut de tobă”; cf. *ramtata* (Loșonți, 2001); formă onomatopeică (MDA).

tărășenie, *tărășenii*, s.f. (fam.) Întâmplare, pățanie. – Et. nec. (DEX).

tărcăt, -ă, *tărcați*, -te, adj. (reg.) Cu dungi; pestriț: “Și-a tău cal îi sur, *tărcat* / Și să cade la-mpărat” (Bilțiu, 2015: 83). – Cf. magh. *tarka* “bălțat” (Drăganu, după DER; Scriban, Șăineanu, DEX).

tărhet, *tărheturi*, (tarhet), s.n. (reg.) Greutate. – Et. nes., cf. magh. *terhet* (MDA).

tărie, *tării*, s.f. 1. Putere, vigoare. 2. Băutură alcoolică (votcă, pălincă). 3. (în expr.) *Cu de-a tărie* = vrând-nevrând: “Treabă să mânci *cu de-a tărie*” (Papahagi, 1925). – Din *tare* + suf. -ie (Șăineanu, DEX, MDA).

tărnăț, s.n. v. *târnaț* (“přidvorul casei”).

tăroasă, *tăroase*, adj.f. (reg.) (Femeie) însărcinată, gravidă: “Nevasta a fost *tăroasă* / Și-o născut fată frumoasă” (Bârlea, 1924: 111). – Din *tar* “sarcină, greutate” + suf. -oasă (Scriban, MDA).

tărșág, s.n. v. *tărșeșag*.

tărșeșág, *tărșeșaguri*, (tărșag), s.n. (înv.) 1. Obște, popor: “Acest Apostol l-au cumpărat la Ocnă cinstitul *tărșeșag* (= obște) cu 15 florinți, ca să fie pe sama sfinți beserici tuturor” (Bârlea, 1909). 2. Camarad. – Din magh. *társaság* “obște, societate”.

tășcár, *tășcari*, s.m. (reg.) Meșterșugar (sau purtător) de straiță. ■ (onom.) *Tășcari*, poreclă pentru locuitorii din Firiza. – Din *tașcă* + suf. -ar.

tășcuță, *tășcuțe*, s.f. (reg.) Geantă mică. – Din *tașcă* + suf. -uță.

tătárcă, s.f. (bot.) Mei tătăresc, din care se confecționează măturile; mălai de mături (*Sorghum vulgare*). (Trans.). – Din *tătar* + suf. -că (MDA); din sl. *tatarka*, cf. magh. *tatarka*.

tătáișă¹, *tătáișe*, s.f. (reg., bot.) Plantă erbacee din familia compozeeleor, cu flori galbene (*Pulicaria disenterica*, *Chrysanthemum cinerariaefolium*): “O, struțuc de *tătáiși*, / Mântuitu-te-ai de griji” (Bârlea, 1924, I: 190). – Et. nec. (MDA).

tătáișă², *tătáișe*, s.f. (înv., pop.) Cumnată. (Trans.). – Et. nec. (DEX); creație expresivă (Tiktin, după DER).

tătâne, *tătáni*, s.m. (înv.) Tată: “...și o am dat pomană în beserica în Săcel, drept sufletul meu și a *tătâne*-meu și a maicii mele...” (Bârlea, 1909: 151). ■ Formă rară, atestată sporadic în zonele Codru și Chioar (NALR-CR, h. 203). – Lat. *tata*, -anis (DEX); lat. pop. *tatanem* (Scriban).

tătânoáie, s.f. (bot.) Iarba lui Tatin, morcov de câmp; *tătâneasă* (*Symphytum officinale*). – Din n.pr. *Tatin* + suf. -oáie (MDA); din sl. *tatinŭ* “hoțesc” (Candrea, după DER).

tău, *tăuri*, s.n. (reg.) 1. Apă stătătoare, lac, baltă, mlaștină; “când după ploi se adună apa pe un loc arabil sau fânaț” (ALRRM, 1973: 682): “Mândrior, de doru tău, / Mă topesc ca inu-n *tău*” (Calendar, 1980: 63). 2. Lac glaciar: “În *tău* acela din vârful Pietrosului ședea balaurul” (Bilțiu, 1999: 142). ■ (top.) *Tăul Roșu*, lac situat în bazinul Vaserului (într-o căldare glaciară), sub Vârful Pietrosul Bardăului (1.850 m), în Parcul Național Munții Maramureșului. ■ (onom.) *Tău*, nume de familie în Maram. – Din magh. *tó* “lac” (DLRM, DEX, MDA).

tăút, *tăuți*, s.m. (reg.) Slovak: “Au fost odată aici niște slovaci aduși poate pentru lucrul minelor și de aceea i se zice *tăuți*” (Iorga, 1906: 79). ■ (top.) *Tăuții-Măgherauș*, *Tăuții de Sus*, *Tăuții de Jos*, localități limitrofe orașului Baia Mare. ■ (onom.) *Tăut(u)*, *Tăutan*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *tóth* “slovac” (Galdi, după DER; MDA).

tăúť, *tăuți*, s.m. Lac de mici

dimensiuni, baltă, apă stătătoare; teren înmlăștinat. ■ (top.) *Tăuț*, lac, pădure în Drăghia, Groape, Larga, Peteritea, Rohia. – Din *tău* “lac” + suf. *-uț* (MDA).

tăuțean, -ă, *tăuțeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Tăuți. 2. (Locuitor) din Tăuți. – Din n. top. *Tăuți* + suf. *-ean*.

tăuțeancă, *tăuțence*, s.f. Femeie originară din localitatea Tăuți. Locuitoare din Tăuț. – Din *tăuțean* + suf. *-că*.

tăuțesc, *tăuțească*, adj. (reg.) Care aparține Slovaciei, privitor la Slovacia: “Apoi o vândut tăta averea lui Nedvenschi, din Țara Tăuțească” (Bilțiu-Dăncuș). – Din *tăuț*, *tăuți* + suf. *-esc* (MDA).

tâiș, s.n. v. țaiș.

tâlcuî, *tâlcuiesc*, v.t. (pop.) A explica, a interpreta tâcul unor fapte; a tâlmăci. – Din sl. *tlükovati* “a interpreta” (Scriban, Șăineanu, DEX).

tâlcuît, -ă, *tâlcuiți*, -te, adj. (pop.) Interpretat, explicat: “Această sfântă carte, anume Evanghelie *tâlcuită*, o au cumpărat giupânul Muntean Badiu...” (Socolan, 2005: 167). – Din *tâlcui*.

tâlnî, *tâlnesc*, (tâlni), v.t.r. A (se) întâlni: “S-o *tâlnit* c-un turc bătrân” (Antologie, 1980: 333). – Din magh. *tatálni* “a întâlni” (DER, DEX), magh. *talál* (MDA).

tâlnît, -ă, *tâlniți*, -te, (tâlnit), adj. Întâlnit. – Din *tâlni*.

tâmbușît, -ă, *tâmbușiti*, -te, (tâmbușit), adj. (reg.) Întors; cu fața în jos, ghemuit: “Scoală sus, nu durni ca dus, / *Tâmbușit* cu dosu-n sus” (Papahagi, 1925: 342). – Din *tâmbuși* (MDA).

tâmplă, v.r. (reg., inv.) A se petrece, a se produce, a avea loc: “Iară, de s-o *tâmpla* să facă mănăstire la Săpânța, să fie acoloa pomană pîntru păcatele sale...” (Bârlea, 1909: 169). – Var. a lui *întâmpla*.

tândăli, v.t. v. tândăli.

tânjă, *tânjele*, (tânjea), s.f. (reg.) 1. Proțap legat de oiște, când se înjugă

patru boi. 2. *Tânjaua de pe Mara*, obicei agrar, de primăvară (23 aprilie, de Sângeorz), care se practică și azi în localitățile Hoteni, Hărnicești și Sat-Șugatag. E sărbătorit primul gospodar din sat care a ieșit la arat în anul respectiv. El este purtat, în alai, pe o *tânja*, de-a lungul satului, până la râu, unde, în mod simbolic, gospodarul este udat, iar bătrânii rostesc cuvinte menite să influențeze fertilitatea ogoarelor. ■ (onom.) *Tânjală*, *Tânjala*, nume de familie în jud. Maram. ■ (astr.) *Tânjaua*, grupul de trei stele din constelația Carul Mare. – Et. nec. (DEX).

târâi, *târâiesc*, (târâi), v.i. 1. A scârțâi. 2. A tremura: “Acela [strigoiu], când să duce di la ie, tăte feștilele, ușile, tăte *târâié(u)*, de gândești că s-ar face praf, da' nu spârje nimic” (Bilțiu, 2007: 290). – Cf. *târî* (DEX).

târboanță, *târboanțe*, (tarboanță), s.f. (reg.) Vehicul pentru transportul materialelor, alcătuit dintr-o ladă, o roată și două mânere; roabă. – Din magh. *targonca* “roabă” (MDA).

târgár, *târgari*, s.m. (reg.) Persoană care se duce la târg pentru cumpărături: “Și când ar mere cu ele [animalele, n.n.] la târg, a noastre să sie mai bune și tăți *târgarii* să margă la ele, să aibă groșior mult, să nu ne poată lua de la ele laptele” (Bilțiu, 2009: 65, vol. II). – Din *târg* + suf. *-ar* (MDA).

târlă, *târle*, s.f. Suprafață împrejmuată pentru adăpostul oilor; staul; locul unde se adună oile, în fața strunjii, după ce au fost mulse: “Mă duc în *târlă*, nu-i nimic. Și dacă ziu din *târlă* văd că șede un om (...) cu clopu' rădicat și nu zăce nici țăt” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 126). ■ (onom.) *Târle(a)*, *Târleac*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. srb. *trlo* “locul unde se țin vitele iarna” (Șăineanu, Scriban, DEX).

tárnăt, *târnațuri*, (târnaț), s.n. (reg.) Pridvorul casei; prispă din fața casei închisă cu o balustradă de scânduri cu

stâlpi uniți în partea superioară cu o cunună; șatră: "Era o casă mare, cu *târnaț*, cum să fac pă la noi" (Bilțiu, 2007: 215). – Din magh. *tornác* "cerdac, prispă" (Șăineanu, Scriban, MDA).

târnosí, *târnosesc*, v.t. 1. A sfinți o biserică. 2. A îmblăți, a lovi: "Toată noaptea l-a purtat (...). Și atâta l-o *târnosit*, până ce au cântat cocoșii" (Bilțiu, 1999: 190). – Din vsl., bg., scr. *tronosati* "a consacra" (Șăineanu, Scriban, MDA).

târnosit, -ă, *târnosiți*, -te, adj. (ref. la un lăcaș de cult) Sfințit. – Din *târnosi*.

târsă¹, *târse*, s.f. (reg.) Pădure tăiată, curătură. ■ (top.) *La târsă*, tufșuri în Dragomirești și Săcel (Vișovan, 2005); *Târșa*, fânațe în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 157). – Din *târși* (MDA).

târsă², *târse*, s.f. (reg.) Iarbă subțire și rezistentă care, după uscare, se utilizează la așternuturi, în paturile țărănești: "Când era bine crescută *târșa*, ne duceam cu coșurile în pădurea Bozântii, s-o aducem de pus în paturi" (Crâncău, 2013). – Din ucr. *tyrsa* (DER, DEX, MDA).

târș, *târși*, s.m. v. turș.

te, interj. Cuvânt cu care se alungă câinele. – Din magh. *te* (MDA).

teără, s.f. v. țiară ("război de țesut").

teărfă, s.f. v. terfă ("opincă uzată").

teceuán, -ă, *teceuaní*, -e, s.m.f., adj.

1. Persoană originară din localitatea Teceu. 2. (Locuitor) din Teceu. – Din n. top. *Teceu* + suf. -an.

teceuáncă, *teceuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Teceu. Locuitoare din Teceu. – Din *teceuan* + suf. -că.

techerghelí, *techerghesesc*, v.i. (reg.) A umbla din loc în loc, a vagabonda, a umbla hoinar: "Pă noi nu ni-ț înșela, / Că suntem acasă, la noi, / Nu *techerghelim* ca voi" (Bilțiu, 2015: 172). – Probabil din *techerghieu*.

techerghéu, *techerghei*, s.m. (reg.)

1. Derbedeu. 2. Șmecher: "C-o zinit unu' din lume, / *Techerghieu* și mare câne" (Bilțiu, 2006: 74). 3. Prăpădit. (Trans., Maram.). – Din magh. *tekergö* "vagabond" (MDA).

teglár, *teglari*, (dial. t'eglar), s.m. (reg.) Căramidar. ■ În nordul Trans. (ALR, s.n.; vol. II, h. 515). – Din *teglă* + suf. -ar (MDA).

téglă, *tegle*, s.f. (reg.) Căramidă roșie din pământ ars: "De n-ar fi leuștean și rostopască și *teglă* roșie-n fereastră, toată lumea-ar fi a noastră" (Bilțiu, 1999: 198). ■ (onom.) *Tegla*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *tégla* "căramidă" (MDA).

teglărie, *teglării*, s.f. (reg.) Fabrică de cărămizi: "La poduț, la *t'eglarie*" (Bârlea, 1924, II: 53). – Din *teglă* "căramidă" + suf. -(ă)rie (MDA).

teică, *teici*, (teucă), s.f. 1. Coteț. 2. Valău pentru porci. ■ Formă atestată în câteva localități din Chioar; în Codru se folosește sin. valău. 3. Cutie mișcătoare prin care trec grăunțele din coș înainte de a cădea între pietrele morii. 4. Lemn scobit în care se păstrează vopseaua (de obicei neagră), cu care se marchează stâlpii înainte de fasonare. – Cf. tc. *tekne*, srb. *tekne*, magh. *teknő* (Scriban); cf. *tău* "cupă din lemn cu care se bea apă" (MDA).

teiér, *teieri*, s.m. Creangă de tei: "[La Rusalii] puneii *teier* în casă și la șură pântru ploi și vremuri grele" (Bilțiu, 2009: 171). – Din *tei* + suf. -ar (DEX).

teiúș, *teiuși*, s.m. Loc unde cresc mulți tei (*Tilia platyphyllos*). ■ (top.) *Teiuș*, pădure în loc. Baba. – Din *tei* + suf. -uș.

teleágă, s.f. - v. tileagă ("carul fără loitre").

teléc, *telecuri*, s.n. (reg.) Grădină: "...fiind cantor a besericii din sus Iosif Iacobu, eclisiarc sau cîrznic Damian Ignat, carele au dat *telecul* său, cu pământ cu totu, pe sama besericii" (Bârlea, 1909: 184-185; doc. din 1776).

– Din magh. *telek* “grădină, zvoară” (Bârlea, 1909).

teleléu, adv. (reg.; în expr.) *A umbla teleleu* = a umbla fără niciun rost: “Nu mă duc pe uliță, că nu voi umbla toată noaptea *teleleu*” (Bilțiu, 1999: 277). – Din magh. *telelő* (Scriban, DEX, MDA).

telșág, *telșáguri*, (telșig), s.n. (reg.)
1. Cheltuială: “...cinstitul protopop Grigorie de la Băsești, cu al său *telșigu*, ani 1766, iulie 7 zile” (Socolon, 2005: 295). 2. Merinde de drum: “Ni s-o gătat *telșágu*” (Papahagi, 1925: 250). – Din magh. *költség* “cheltuială”.

telșig, s.n. v. telșág.

teltéu, *telteauă*, s.n. (reg.) Coș de nuiele, cu două mânere, pentru uz casnic: “Și pune-o într-un *telteu* / Și o traje la părau” (Bilțiu, 1990: 111). – Din magh. *töldő* (MDA).

temetéu, *temeteie*, *temeteauă*, (timiteu), s.n. (reg.) Cimitirul din afara satului. ■ Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). (Trans., Maram.). – Din magh. *temető* “cimitir” (Scriban, DEX).

téplítá, s.f. v. topliță (“izvor de apă caldă”).

tépșă, *tepșe*, s.f. (reg.) Tavă confecționată din tablă, în care se coc prăjiturile și pâinea în cuptor: “Acolo-i o *tepșe* și găina cu picioarele-n sus” (Bilțiu, 2007: 377). – Din magh. *tepsi* / *tepsi* (Farcaș, 2009); cf. *tipsie* (MDA).

terfăș, *terfași*, s.m. (reg.) Invitat al miresei la nuntă. – Din *terfar* (MDA).

térfă, *terfe*, (tearfă), s.f. (reg.) Opincă de cauciuc uzată: “*Terfele* aprinse cu care se afuma casa și grădina, înconjurându-le, au menirea de a feri gospodăria de rele” (Faiciuc, 2008: 107). – Et. nec. (DEX).

térhet, *terheturi*, s.n. (reg.) Bagaj, sarcină, greutate: “Să ne scoată sus, la munte / Cu *terheti*, cu iepe multe” (Memoria, 2001: 111). – Cf. *tărhat* (MDA).

terteánă, s.f. Băutură alcoolică obținută prin fermentarea resturilor de la struguri; tescovină: “Pălincia din Unguraș va mai funcționa în perioada fierberii tescovinei, cunoscută în zonă sub denumirea de *terteană*” (2015). – Cf. s. dial. *d'erți* “resturi după stoarcerea strugurilor” (din *d'erțeană* = *t'erțeană*).

terțáu, *terțái*, (terțan, terțiu), s.m. (reg.) Mior (berbec) care are peste doi ani. – Lat. *tertius* “al treilea” (MDA).

tesaurăr, s.m. v. tezarar.

téslă, *tesle*, (tezlă), s.f. Unealtă din metal cu coadă scurtă, cu lama încovoiată și ascuțită, folosită la scobirea lemnului; scoabă. ■ (onom.) *Teslea*, *Teslaru*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *tesla* “secure” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

testăluí, *testăluiesc*, (testelui), v.t. (reg., înv.) A lăsa ceva prin testament; a testa: “Întâie (c)itor: Zah din Oancicești; acesta au *testăluit* pământul supt biserică” (Bârlea, 1909: 13; doc. din 1747). – Var. a lui *testa*.

testeluií, v.t. v. testăluí.

testimóniu, *testimonii*, s.n. (arh.) Act, document doveditor, certificat; adeverință (de absolvire a cursurilor de pregătire destinate dascălilor): “Dascălul (...) era prevăzut cu *testimoniu* și decret de dascăl (eliberat la data de 25 octombrie 1881)” (Câmpeanu, 2016: 40). – Din lat. *testimonium* “mărturie, dovadă” (Scriban, Șăineanu, DEX).

teúcă, s.f. v. teică.

tezaurăr, *tezaurari*, (tesaurar), s.m. (în v.) Custodele unui tezaur: “Regele Matei Corvinul, la intervențiunea *tesaurariului* Emeric din Zapolia...” (Mihaly, 1900: 610; dipl. 252). – Din *tezaur* + suf. -ar (DEX).

tiáră, *tiare*, (teară), (dial. t'iară), s.f.
1. Război de țesut: “Că mai demult făceau pânză în *tiară*, cum să zăce la noi; în război, da' noi îi zăcem *tiară*”

(Bilțiu, 2007: 288). 2. Totalitatea firelor urzite întinse pe stative; urzeală: “De nu era sărbători, / *Tiara* o gătam cu spori” (Bilțiu, 2006: 107). 3. *Tiară cu sfoară* = unealtă de forma unei vârtelnițe mici, cu mâner de lemn, pe care se înfășoară sfoara, utilizată în dulgherie și zidărie. – Lat. *tela* “fir, urzeală; război de țesut” (MDA).

tiáz, *tiazuri*, s.n. (reg.) Greutate care se pune pe grapă, pentru a putea sfărma bulgării de pământ. – Et. nec.

ticăzí, *ticăzesc*, (ticăzui, ticăzlui, ticlăzi), (dial. t'icăzi), v.t. (reg.) 1. A deretica, a curăța: “... și l-o *ticăzluit*, că și rădăcinile le-o scos din pământ” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 155). 2. A călca cu fierul. (Trans., Maram.). – Var. a lui *ticăzui* (MDA).

ticăzít, -ă, *ticăziți*, -te, (dial. t'icăzit), adj. (reg.) Curățat, îngrijit, dereticat. – Din *ticăzi*, cf. *ticăzuit*.

ticăzuí, v.t. v. ticăzi.

ticlăzáu, *ticlăzauă*, (dial. t'iclăzău), s.n. (reg.) Fier de călcat; voșorlău: “S-o dus lelea la Vișeu / Să-și cumpere *t'iclăzău*” (Memoria, 2001: 30). – Din magh. *téglázó* (MDA).

ticlăzí, v.t. v. ticăzi.

tidru, s.n. (bot.) Plantă cu frunze perene; tuia (*Tuja occidentalis* L.): “Și-aș mânca frunză de *tidru* / Și-aș cânta la omu' mândru” (Bilțiu, 2006: 51). – Et. nec.

tiérș, *tierșuri*, s.n. (reg.) Toată gospodăria ciobănească; stâna. – Et. nec.

tiérti, *tiertiuri*, (dial. t'iert'i), s.n. (reg.) Grădină, livadă, ogradă: “Tot cu fir de măieran / În *t'iert'uri* la Todoran” (Bârlea, 1924: 58). – Din magh. *kert* “livadă”.

tigneálă, s.f. v. tihneală (“liniște, odihnă”).

tigní, v.i. v. tihni.

tigoáre, *tigori*, s.f. (reg.) 1. Dihonie, ceartă. 2. Om de nimic, ființă leneșă. – Et. nec. (MDA).

tigórniță, *tigornițe*, (dial. t'igorniță), s.f. (reg.) Recipient pentru chiag. – Din *chiag* (dial. t'íag) + suf. -*orniță*, cf. *chegorniță*.

tihneálă, (ticneală, tigneală), s.f. (reg.) 1. Tihnă, liniște, pace, odihnă. 2. Noroc: “Să le deie foc și pară / Dacă n-am avut *t'icneală*” (Calendar, 1980: 49). – Din *tihni* + suf. -*eală* (DEX).

tihní, (tigni, ticni), v.i. A trăi în liniște, în pace; viață liniștită, lipsită de griji: “Tăte bune și frumoase ar hi, numai de ne-ar *tigni* de lumea asta” (Papahagi, 1925: 326). – Din sl. *tihnonti* “a se odihni” (Șăineanu, DEX, MDA).

tihnít, -ă, *tihniți*, -te, adj. Lipsit de griji. – Din *tihni*.

tílav, -ă, *tilavi*, -e, adj. (reg.) 1. Ciunt, slut, fără o mână. 2. Schilod, malformație a oaselor de la mâini sau picioare, din naștere. – Cf. *schilav*.

tileágă, *tilegi*, (teleagă), (dial. t'ileagă), s.f. (reg.) 1. Car de transport: “...da cine știe câte *tilegi* și căruță o spart, câte hamuri și funii o rupt...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 241). 2. Cărucior cu două roate de care se leagă plugul când ară; carul fără loitre: “Da' te bagă sub *tileagă*, / Să-ți pară lumea mai dragă” (Bârlea, 1924: 11). – Din sl. *telëga* “car” (Conev, după DER; MDA).

tilincá, vb. A cânta din tilincă: “Tilincă și-a *tilinca*”. – Din *tilincă* (MDA).

tilíncă, *tilinci*, s.f. Instrument muzical construit din lemn (scoarță de salcie) sau metal, fără găuri pentru degete, închizând din când în când cu degetul arătător capătul de jos al țevii: “În mânăuța de-a dreapta / Tăt îmi puneți *tilinca*” (var. Miorița). – Cf. *tilinc* (onomatopee care imită sunetul de clopoțel) (DEX, MDA), cf. *talangă* (Scriban, DER, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *tilinka*, ucr. *tylynka* (Scriban, DER).

timitéu, s.n. v. temeteu (“cimitir”).

tínă, (dial. t'ină), s.f. (reg.) 1. Noroi: “La a mé inimă-i *t'ină* / Cum i vara la

fântână” (Calendar, 1980: 57). 2. Pământ, lut, glod. – Din sl. *tina* “noroi” (DEX).

tindă, *tinde*, (dial. t'indă), s.f. (reg.) Încăpere mică (un fel de hol) situat la intrarea caselor țărănești, din care se intră în cameră și în cămară; în timp, *tinda* s-a mărit și a devenit un fel de bucătărie: “La noi, la casa cea veche, aveam *tindă* și cămară. Și cămara era lungă cât era *tinda*. Și după ușă, în *tindă*, mama avea două polițe și acolo puneă găinile” (Bilțiu, 1999: 132). – Lat. **tenda* “cort” (Densusianu, Pușcariu, după DER).

tindeică, *tindeici*, (întindeică, întingătoare), s.f. (reg.) Unealtă, dispozitiv (din lemn sau din metal), folosit la războiul de țesut pentru întinderea pânzei pe orizontală; are suprafața decorată cu motive geometrice mărunte, formând șiruri de linii în zigzag. – Cf. *tindeche*.

tindéu, s.n. (reg.) Tindă mică la casele țărănești: “Mere-n casă, la *tindeu*, / Vede că-i doru' meu” (Bilțiu, 2006: 90). – Din *tindă* + suf. -*eu*.

tingă, *tingi*, s.f. (reg.) 1. Element constructiv; contrafișă. 2. Bucata de lemn ce leagă picioarele mesei între ele. 3. Lemnul care prinde de-a curmezîșul cornii casei între ei; căprior. 4. Bețele din știubei pe care albinele își pun fagurii. 5. Puntea dintre coarnele plugului. – Cf. *chingă*.

tinguță, *tinguțe*, s.f. (reg.) Zgărdan făcut din mărgelile mici, de diferite culori. – Din *tingă* + suf. -*uță*.

tinós, -oasă, *tinoși*, -oase, (dial. t'inós), adj. (reg.) 1. Noroiuos. 2. Murdar; cu haine murdare sau nespălate; jegos, hâros, zoios. ■ (top.) *Tinoasa*, fânațe în Fântânele, Lăpușul Românesc, Rogoz, Vălenii Lăpușului. – Din *tină* “noroi” + suf. -os.

tintă, *tinte*, s.f. (reg.) Cerneală. ■ Exclusiv în nord-vestul țării (ALR, s.n., vol. IV, h. 920). – Din germ. *Tinte*

“cerneală” (Candrea, după DER; MDA), magh. *tinta* (MDA).

tinzuí, *tinzuiesc*, v.t.r. (reg.) A (se) chinui; a tortura, a necăji: “Și văzui pe mândra mea / Șeapte draci o *tinzuia*” (Bârlea, 1924, I: 117). – Din magh. *kinöz* “a chinui” (Turcanu).

tinzuít, -ă, *tinzuíți*, -te, adj. (reg.) Chinuit, necăjit. – Din *tinzui*.

tiót¹, *tiotori*, s.m. (reg.) 1. Loc unde se împreună bărnele la colțurile caselor; chetoare. 2. Șnurul cu care se leagă gulerul cămășii bărbățești. – Cf. *cheotoare* (< lat. **clautoria*).

tiót², *tioturi*, s.n. (reg.) Strigăt, chiot. – Cf. *chiot*.

tiotí, *tiotesc*, (dial. t'iot'i), v.i. (reg.) A chiui, a striga: “Su' călcăiu opincii / Șede dracu cu pruncii / Și mă-nvață-a t'iot'i” (Bilțiu, 2006: 214). – Din *tiot²*.

tiotít, *tiotituri*, s.n. (reg.) Strigătură (la horă): “*T'iot'itul* l-am ibdit / Și-acela m-o-mbătrânit” (Lenghel, 1979: 164). – Din *tioti*.

tiraléxa, s.f. v. *chiralésa*.

tiralexá, v.t. v. *chiralesá*.

tirilîșcă, s.f. (reg.) Fluier, tilincă: “Atâta de fain zicea dintr-o *tirilîșcă*, un fluier fără dop era, da' era mare...” (Bilțiu, 1999: 243). – Var. a lui *trișcă*, cf. *trulișcă* “tilincă”.

tisán, -ă, *tiseni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Tisa. 2. (Locuitor) din Tisa. ■ (onom.) *Tisan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Tisa* + suf. -an.

tisáncă, *tisence*, s.f. Femeie originară din localitatea Tisa. Locuitoare din Tisa. – Din *tisan* + suf. -că.

tísă, *tise*, s.f. Arbore sau arbust din familia coniferelor, cu frunze lungi, aciculare, lucioase (*Taxus baccata*): “Sub creangă de *tísă* verde” (Calendar, 1980: 5). ■ Din lemnul acestui arbore se confecționau cuiele (de lemn) folosite la construcția bisericilor maramureșene, arcurile și săgețile medievale, brăzdarele plugurilor din

lemn etc. ■ (med. pop.) Contra febrei tifoide (= lungoare). – Din sl. *tisa* (Șăineanu, Scriban; DEX, MDA).

tisău, *tisauă*, s.n. (reg.) Curea, șerpar, chimir: “Află ea că biciul este ținut sub cheie, în lada mare de fier și cheia este tot timpul în *tisăul* bărbatului” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 42). (Trans., Maram.). – Din magh. *tüszö* “șerpar” (Scriban, MDA).

tisăliță, *tisălițe*, (chisăliță), s.f. (reg.) Borș. ■ “Se face din apă caldută, cu comlău de mălai, mniez de ptiță de mălai, tărăță, sare, cimbru. O samă o beu în loc de apă” (Memoria, 2001: 40). ■ (onom.) *Tisăliță*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *chisăliță*.

tist, *tisturi*, s.n. (reg.; înv.) 1. Ofițer, comandant: “*Tistorii* tot îl întreabă: / Ori ți-e foame, ori ți-e sete, / Ori ți-i dor de codru verde?” (Bilțiu, 2006: 121). 2. Funcționar public. – Din magh. *tiszt* “ofițer” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

tistaș, -ă, *tistași*, -e, (dial. t'istaș), adj. (reg.) Curat: “*Tistaș* și curat, / În doniță strecurat” (Memoria, 2001: 56). – Din magh. *tiszta* “curat” (MDA).

tistulăș, *tistulașuri*, (dial. t'istulaș), s.n. (reg.) Băutură alcoolică obținută prin distilare dublă; horincă. – Din magh. *tisztálás* (MDA).

tistulí, *tistulesc*, (distuli, dustuli), (dial. t'istuli), v.t. (reg.) A fierbe horinca a doua oară, a distila. – Din magh. *tisztál* (MDA).

tistulít, -ă, *tistuliți*, -te, adj. (reg.) Distilat. – Din *tistuli*.

titeálă, s.f. (reg.) Grijă. ■ (în expr.) *Cu titeală* = cu grijă: “Cenacurile și prinsorile [la războiul de țesut] se pun *cu titeală*” (Faiciuc, 2008: 280). – Et. nec.

titie, *titii*, s.f. (reg.) Partea rotundă a pălăriei: “Da' să-m scrie numele / Pă *t'it'ia* clopului” (Papahagi, 1925: 271). – Cf. *tichie* (MDA).

titulúș, *titulușuri*, s.n. (reg., înv.) 1. Titlu, demnitate, funcție. 2. (fig.) Drept:

“Dacă nu mă ascultați pă mine, am să te șterg din *titulușu* meu...” (Hovrea, 2016: 63). – Var. reg. a lui *titlu*, după pronunția magh. (Scriban).

tiúrcă, *tiurci*, (dial. t'iuică), s.f. (reg.; pop.) Curcă. – Cf. sl. *kurka*.

tizărói, *tizăroaie*, (tizeroi), s.n. (reg.) Plantă cățărătoare ce crește în pădure, pe trunchiuri de arbori: “M-or jeli și mândrele... / În tri joi, cu *tizărói*” (Bârlea, 1924, I: 106). – Probabil din *tisă* sau *tisar*.

tizăș, *tizăși*, (tizeș), s.m. (reg.) 1. Garant, chezaș. 2. Organizator al dansului. – Cf. *chezaș*.

tizășí, *tizășesc*, v.t. (reg.) A garanta, a gira. – Cf. *tizăș* “garant”.

tizășíe, *tizășii*, s.f. (reg.) Faptul de a garanta (pentru cineva) din punct de vedere material; garanție: “Doi mă ieu pă *tizășíe* / Pântru ochii tăi, Mărie” (Bilțiu, 2006: 186). – Cf. *chezășíe*.

tizeș, s.m. v. *tizăș* (“garant”).

tizmás, *tizmași*, s.m. (dial.) Dușman, potrivnic, invidios: “Beu-ar și *tizmași* mei, / Să crape inima-n ei” (Ștețco, 1990: 339). – Cf. *pizmaș*.

toácă, *toace*, s.f. Placă de lemn pe care se bate cu două ciocănele, pentru a se anunța serviciul religios la biserică.

■ În exp. *Ucigă-l toaca* = diavolul. ■ (astr.) *Toaca*, numele popular al constelației Pegas. – Din *toca* “a ciocăni, a lovi, a bate” (Șăineanu, DEX, MDA).

toaít, s.n. (reg.; înv.) Aliaj din argilă, din care se confecționau, în trecut, pipele. – Et. nec.

toc, *tocuri*, s.n. 1. Teacă. 2. Vas de lemn în forma unui trunchi de con; bute, bărbântă, puțină; cofă, jântălău. 3. Învelitoare, pânză în care se pun penele la pernă; dos de perină, perinoc, toc de căpătâi. 4. Cadru de ușă sau de fereastră. 5. Condei. 6. (min.) Covată din lemn sau metalică, cu două mânere, care servea la încărcatul minereului din abataj în vasul de transport. ■ (cu

sensul de “dos de perină”) Termen specific subdialectului crișean (Tratat, 1984: 285). – Din sl., magh. *tok* (DEX, MDA).

tocăna, *tocane*, s.f. (reg.) Făină de mălai fiartă în apă cu sare; mămăligă: “Da’ țâpă-i dară și o bucată de *tocăna*...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 43). ■ Termen utilizat în satele de pe valea Marei; pe văile Iza și Vișeu se folosește sin. *coleşă*. Exclusiv în Maram. și Sătmar; în restul țării se folosește sin. *mămăligă* (ALR, 1965: 1.111). – Din magh. *tokány* “tocăna” (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *tokány* (Fr. Kiraly, *Etimologia*, 409, după Frățilă).

tocănau, (tocăner), s.n. (reg.) Băt cu care se amestecă mămăliga (tocana); făcăleț: “La șezătoare, fetele să strâng laolaltă și adună la una în poală tăte lingurile, furcuțele, cuțatele, sucitoru’ și *tocănau*” (Bilțiu, 2009: 209). (Maram.). – Din *tocăna* + suf. -ău (MDA).

tocăneală, *tocăneli*, s.f. (reg.) 1. Măncare făcută de mântuială. 2. Strivire. – Din *tocăni* + suf. -eală (MDA).

tocăner, s.n. v. tocănau.

tocăni, *tocănesc*, v.t.r. (reg.) 1. A zdrobi, a pisa. 2. A (se) mânji. – Contaminare între *toca* și *bocăni* (Scriban, DEX); din *toc* “zgomot produs de ciocănitură” + suf. -ăni (MDA).

tocănit, -ă, *tocăniți*, -e, adj. (reg.) Mânjit, murdărit. – Din *tocăni* (DEX).

tocăzi, *tocăzesc*, (tocăzi), v.t.r. (reg.) 1. A strivi. 2. A (se) murdări, a (se) mânji. (Maram.). – Var. a lui *tocăni* “a se mânji” (MDA).

tocăzit, -ă, *tocăziți*, -te, (tocăzit), adj. (reg.) Murdărit, mânjit. – Din *tocăzi*.

tocmeală, s.n. v. tocmiș.

tocmiș, *tocmișuri*, (tocmeală), s.n. 1. Înțelegere, negociere, târguială; acord, convenție. 2. Logodnă: “Vine și vameșul / Și ne strică *tocmișul*” (Bârlea, 1924, II: 249). (Maram.). – Din *tocmi* + suf. -iș (MDA).

tocormán, s.n. (reg.) 1. Nutreț obținut din plante furajere. 2. Ovăz (sau porumb) semănat des și recoltat ca nutreț. (Trans., Maram.). – Din magh. *takarmány* “nutreț, furaj” (MDA).

toflăgă, adj. v. tofolog.

toflână, adj. (Găină) cu pene pe labe. – Cf. *toflă* (< germ. *Toffel* “papuc”) + suf. -ană.

tofológ, *tofoloagă*, (toflagă), adj. (reg.) (Om) leneș, care se mișcă greu; molău. – Cf. *tofolog* (MDA).

tog, *toguri*, (tag, toag), s.n. (reg.; inv.) 1. Avere, proprietate; câmp, imaș. 2. Proprietate prin comasarea unor terenuri. ■ (top.) *Pe Toag*, top. în Bușag; *Togul Nemților*, top. în Bicaz (necropolă tumulară din epoca bronzului); *În Tag*, teren arabil, fost în proprietatea unui evreu și vândut pe parcele, în Tăuții-Măgherauș (Crâncău, 2011). ■ Atestat, în forma *tog* “bucată de pământ”, și în Maram. din dreapta Tisei. – Din magh. *tag* “lot, parcelă; vast întins” (MDA).

tohătán, s.m.f., adj. v. tohătean.

tohăteán, -ă, *tohăteni*, -e, (tohătan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Tohat. 2. (Locuitor) din Tohat. ■ (onom.) *Tohătan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Tohat* + suf. -ean.

tohăteáncă, *tohătence*, s.f. Femeie originară din localitatea Tohat. Locuitoare din Tohat. – Din *tohătean* + suf. -că.

tói¹, *toiuri*, s.n. (reg.) Ceartă, sfadă. – Din tc. *toy* “banchet, ospăț” (Șăineanu, Pușcariu, după DER; MDA).

toi², *toiesc*, v.i.t. (reg.) 1. A face gălăgie; lărmăli: “O mărș călare pe o mărtână albă și *toie* tare...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 153). 2. A certa, a muștra, a sfădi: “Cu armele țurgăluind / Și din gură jib *toind*” (Bârlea, 1924: 9). – Din *toi* “ceartă” (Scriban, DLRM, MDA).

tóigă, s.f. (reg.) Cărucior cu două roți folosit la transportul unor poveri

ușoare. – Var. a lui *toligă* (MDA).

toită, -ă, *toități*, -te, adj. (reg.) Certat (cu cineva): “Faceți bine și viniți, / Să nu umblăm și noi *toități*” (Bilțiu, 1990: 72). – Din *toi*² “a cearta” + suf. -it.

toită, *toite*, s.f. (reg.) Botă, băț ceremonial: “În mână poartă *toite* care au prinse, la capătul de sus, câte trei inele” (Bilțiu, 2013: 77). – Cf. *toi* “zgomotul produs de oamenii care petrec”.

tojmagi, (toșmaj, tuoșmaj), s.m. (reg.) Tăiței (paste făinoase); laște, răstăuțe: “Mi-ai făcut niște *tojmaji*, / Numai cu boii să-i traji” (Bilțiu, 1990: 93). ■ (onom.) *Toșmăgi*, *Toșmăgari*, poreclă pentru locuitorii din Mesteacăn. ■ În zona Vișeu, Moisei, Borșa, în Maram. Istoric, respectiv în Lăpuș și în partea de nord a Trans.; circulație intensă în zona Moldovei. – Din tc. *tutmac*, cf. rus. *tukmaci* (DER).

tolcér, *tolcere*, s.n. (reg.) Pâlnie. – Din magh. *tölcsér* “pâlnie” (Scriban, DLRM, MDA) < germ. *Trichter* (Scriban).

toldél, s.n. (reg.) Bucata de pânză de peste umăr, cu model, adăugată la stan (în confecționarea cămășilor tradiționale). – Din magh. *toldó* “bucată de prelungire”.

toloacă, *toloace*, s.f. (reg.) Pășune, izlaz comunal pentru vite. ■ (top.) *Toloaca*, pârâu, afluent al Putredului (Borșa). – Din ucr. *toloka* “iarbă călcată de vite” (Scriban, DEX).

tolopăt, *tolopățuri*, s.n. (reg.) Deschidere circulară situată lângă vatra cuptorului cu șăs și utilizată pentru uscarea obiectelor în timpul iernii. ■ Acest adaos al vetrei, întâlnit la cele mai vechi forme de cuptoare din Lăpuș, este caracteristic zonei și apare rar în alte părți ale țării. – Et. nec.

tomălă, *tomele*, *tomeli*, s.f. (dial.) 1. Întocmire, învoială. 2. Ospăț înainte de nuntă; credință, logodnă. – Cf. *tocmeală* “târguială” (MDA).

tómna, (tumna, tuma), adv. (dial.) Tocmai, chiar: “Facu-și drum pe unde nu-i, / *Tumna* p’ângă casa lui” (Calendar, 1980: 99). – Din *tocmai* (MDA).

tomnatic, s.n. 1. Loc unde stau toamna păstorii cu oile. 2. (în expr.) *A da oile în tomnatic* = a desface stâna, a face răscol, a da oile la gazde. ■ (top.) *Tomnaticul*, munte în Munții Rodnei; *Tomnaticul Mare*, munte, deal, pârâu (Borșa); *Tomnaticul Mic*, culme, pârâu (Borșa). – Din *toamnă*.

tomní, *tomnesc*, v.t. (reg.) 1. A repara, a drege: “Și-o bătut mama pe tata / De ce n-o *tomn’it* covata” (Calendar, 1980: 16). ■ *Tomnitu’ vacilor* = practică rituală efectuată imediat după fătare, în care se folosea o lumânare (de la botezul primului copil) și placenta vacii, pentru a împiedica luarea laptelui de la vacă (în zona Chioar). ■ *Tomnitu’ pământului* = operație prin care se îngunoiau terenurile agricole sau fânațele, în timpul iernii (ianuarie - februarie), fie prin transportarea (cu sania sau carul) a gunoiului de grajd, fie prin organizarea de staule pentru oi sau vite pe terenurile respective. 2. A aranja, a ordona: “Zină batăr până-n prag / Și-mi *tomn’e* cununa-n cap” (Memoria, 2001: 108). 3. (r.) A-și reveni după convalescență; a se întrema. – Din *tocmi* “a repara” (MDA).

tomnít, -ă, *tomniți*, -te, adj. (reg.) Reparat, dres: “Oamenii p-atunci o fost proști și n-o știut că gunoiul e bun de *tomnit* pământu” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 155). – Din *tomni*.

tomoiágă, s.f. (reg.) Iarbă cosită: “Mai bine, mândruț, m-oi fa / *Tomoiagă* pă dumbravă, / M-a ciunta cui i-oi si dragă” (Antologie, 1980: 320). – Et. nec.

ton, *tonuri*, s.n. 1. Vas de lemn în care se pune varza la acrit; budâi: “De curet’i din *ton*, murat” (Calendar, 1980: 16). 2. Butoi din doage de lemn în care

se ține vinul; bute. – Din germ. *Tonne* “butoi” (MDA).

tonóh, *tonohuri*, s.n. (reg.) Ceață, negură. ■ (top.) *Tonohuri*, fânațe în Moisei. – Et. nec. (MDA).

topăncuț, s.m. (reg.) 1. Opincă. 2. Papuci (croșetați). – Din *topancă* “ghetă, opincă” + suf. -uț.

tóptilă, *toptile*, (dial. topt'ilă), s.f. (reg.) Groapă cu apă unde se pune cânepa la topit și care are un șanț de intrare a apei și un altul de scurgere, amenajate pe malul unei ape: “De-ai fi tu bărbat cu milă / Duce-o-ai și la topt'ilă” (Bilțiu, 2002: 250). ■ (top.) *La toptile*, fânațe în Cupșeni, Dealul Corbului, Inău, Peteritea. – Din srb. *topilo* (DEX, MDA); din *topi* “a muia” (Scriban).

tóplîță, *toplîțe*, (teplîță) s.f. 1. Izvor de apă caldă. 2. Braț izolat al unui râu; băltoacă, lac. ■ (top.) *Teplîța*, lac (numit și Balta lui Năsui) situat la ieșirea din Sighet, spre loc. Tisa; *Teplîța*, pârâu; *Toplicioara*, vale în Săcel. – Din sl. *toplica* “baie caldă naturală” (Scriban, DEX).

toporăște, *toporăști*, s.f. (reg.) Coada de la topor sau coasă. (Sec. XVI). – Din sl. *toporište* “topor mare” (Scriban, DEX, MDA).

torcător, -oare, *torcători*, -oare, s.m.f. Unealtă folosită de tâmplar pentru a face găuri în lemn, învârtind cu o mână și apăsând cu cealaltă; coarbă. – Din *toarce* (DEX).

torcățâl, s.m. v. turcățâl.

torján, *torjanuri*, s.n. (reg.) Coada de lemn a măturii: “Cu *torjanu* măturii” (Bârlea, 1924: 201). – Cf. *strujan* (MDA).

torojní, *torojnesc*, (toroști), v.r. (reg.) A se zdrobi: “Ș-o picat badea pe ouă, / Ouașle s-o *torojnit*” (Bârlea, 1924, II: 217). – Formă expresivă (MDA); cf. magh. *tor* “a (se) zdrobi”.

torojnít, -ă, *torojniți*, -te, adj. (reg.) Zdrobit. – Din *torojni*.

tors, s.n. Faptul de a toarce. ■ (mag.) *Torsul feciorilor*, ritual practicat în șezători, prin care o fată toarce din susul caierului, de la toate fetele, cu roata de la fus întoarsă. – Din *toarce* (DEX, MDA).

torsură, *torsuri*, s.f. (reg.) Cotitură, șerpuire (de râu); întorsătură. – Din *tors* + suf. -ură (MDA); din (în) *torsătură*.

tórt, *torturi*, s.n. Fir tors de cânepă sau in; pânză, țesătură din fire de cânepă: “Eu port cămașă de *tort* / Și mândruții drag i port” (Ștețco, 1990: 314). – Lat. *tortus* “șerpuire, spirală” (Șăineanu, Scriban, MDA).

toșmáj, s.m. v. tojmagi (“tăieței”).

totoinár, *totoinari*, s.m. (reg.) Sens neprecizat. ■ (onom.) *Totoinari*, poreclă pentru locuitorii din Bogdan-Vodă. – Din *totoină* + suf. -ar.

totoină, *totoine*, s.f. (reg.; mit.) Pasăre gigantică din mitologia maramureșeană: “Și zin atunci cuhenii, cu mic cu mare, să miră și ei, să ncredințezează că, de fapt, i-adevărat, și spun că ăsta trebuie să fie, sigurat, un ou de *totoină*” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 240). – Et. nec.

totolót, s.n. v. totoloz.

totolóz, *totolozuri*, (totolot), s.n. Făină neamestecată, care se strânge ghemotoc și rămâne nefiartă: “Cum se face *totoloz* / Ca tocana cea de orz” (Bârlea, 1924, II: 276). – Creație expresivă (MDA).

tract, *tracturi*, s.n. (arh.) 1. Drum, șosea. 2. Ținut, regiune: “Mihail Iurca, noul protopop al *tractului* Iza...” (Câmpeanu, 2016; doc. din 1882). – Din lat. *tractum*, prin interm. rus. *trakt* (Cihac, după DER); lat. *tractus* “regiune”, germ. *Trakt* (MDA).

tractá, *tractez*, v.t. (înv.) A trata, a negocia: “...de a *tracta* după moartea regelui Carol II pentru pace între Regina Maria și soțul ei, regele Sigismund” (Mihaly, 1900: 111; dipl. 50). – Var. a lui *trata* (DER).

tractát, -ă, *tractate*, -te, adj. (inv.)
Tratat, negociat. – Din *tracta*.

tracțional, -ă, *tractuali*, -e, adj. (inv.)
Regional: "...a emis circulara nr. 670 adresată protopopilor *tractuali*..." (Câmpeanu, 2016; doc. sec. XIX). – Lat. *tractualis* (MDA).

tragân, s.n. v. trăgân.

tráge, *trag*, v.t. A zice, a interpreta la un instrument muzical sau vocal, a cânta; probabil că sensul primar a fost de "a trage cu arcușul": "Eu să-mi *trag* una de jele" (Ieud, 1987). – Lat. **tragere* (= *trahere*) (Pușcariu, după DER; MDA).

tráif, -ă, *traifi*, -e, (treif), adj. (reg.)
Orice produs alimentar care nu a fost produs, manipulat, gătit conform prescripțiilor religiei iudaice; în opoziție cu cușer: "Carnea nu știu cum o pune, și nu știu ce citesc pă ie că zăce că-i *traifă* când o taie, de tai găina ori vițlul" (Pintea, 2016: 208). – Din idd. *treyf*.

tráistă, *traiste*, (straiță), s.f. 1. Sac mic, făcut din pânză groasă ori din lână, în care se pune merindea; straiță: "Multă lume-ar vre' purta / Clopu', pana și *traista*" (Ștețco, 1990: 343). 2. (bot.) *Traista ciobanului*, plantă erbacee (*Capsella bursa-pastoris*). ■ (onom.) *Traistă*, *Trăistaru*, *Trăistău*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, cf. alb. *trastë*, *trajstë* (Hasdeu, Philippide, Brâncuș). ■ Cuv. rom. > magh. *tarisznja*, ceh. *tanystra* (> germ. *Tornister* "raniță"), pol. ucr. *tajstra*, rus. *taistra* (Scriban, DER).

trambalá, *trambalez*, v.t.r. (fam.) A (se) muta dintr-un loc în altul: "Atâta am *trambalat* lucrurile aistea, de m-am hrănit" (Hovrea, 2016: 64). – După fr. *trimbaler* (Scriban, DER, DEX).

trambalát, -ă, *trambalați*, -te, adj.
Mutat, deplasat. – Din *trambala*.

tráre, *trăiri*, s.f. (reg.) Curte, gospodărie: "Gospodăriile au o structură neomogenă, cu *trăiri* (curți) mai largi sau mai strâmte, în completarea cărora

se găsesc mici grădini de legume" (Faiciuc, 1998: 45). – Et. nec.

trăgână, v.i. (reg.) 1. A cânta, a doini: "Mândră-i horea, săraca / Da' nu-i cine-o *trăgâna*" (Calendar, 1980: 51). 2. A adia, a bate: "Vântu *trăgânară*, / Merele pt'icară" (Calendar, 1980: t. 14). – Din *trage* (Șăineanu); din *tărăgăna* (Scriban, DEX, MDA).

trăgânăș, *trăgânașe*, s.n. (reg.)
Cântec trăgănat: "Doamnă mândă, / Trăgână-mi un *trăgânaș*" (Papahagi, 1925: 244). – Din *trăgâna* + suf. -aș (MDA).

trăgân, *trăgâne*, (tragân), s.n. (reg.)
Boală a vitelor produsă de o ciupercă, caracterizată prin apariția unor umflături; "bubă ca și mărinu" (Papahagi, 1925): "*Trăgân* are vaca când nu pulpa întreagă, ci numai o țâță, două se umflă. Leacul: o fată trebuie să înconjure pulpa cu poala cămeșei, zicând: Fugi, *trăgătoare* / Că te-ajunge poală / De fată fecioară" (Țiplea, 1906: 514). – Var. a lui *tragân* (Candrea, după DER; MDA).

trăi, *trăiesc*, v.t. A menține în viață (pe cineva): "Dumnezeu să-ți deie sănătate și să te *trăiască*, că tare bine m-ai vindecat" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 199). – Din sl. *trajati* "a dura" (Șăineanu, Scriban, MDA).

trăisti, (trăiști), s.f., pl. (reg.)
Sărbătoare religioasă; "un fel de sărbătoare în Vinerea Mare, că atunci l-o chinuit pă Isus..." (Grigore Chindriș, 77 ani, Ieud). – Cf. (s) *trăiște*.

trăncălău, *trăncălăi*, s.m. (reg.)
Neîndemânatic, prost. – Din *tranc* "cuvânt care exprimă ideea de zgomot, de pocnet" + suf. -ălău.

trăncăneală, *trăncăneli*, s.f. Vorbărie, sporovăială. – Din *trăncăni* + suf. -eală.

trăncăni, *trăncănesc*, v.i. A vorbi întruna, fără rost. – Din *tranc* + suf. -ăni (Șăineanu, DEX, MDA); din *tranca-tranca* (Scriban). ■ Cuv. rom. > magh.

trankálni (Scriban).

trâncănit, *trâncănituri*, s.n. Faptul de a trâncăni; trâncăneală, pălăvrăgire. – Din *trâncăni*.

trăstuit, adj. v. trestuit.

trăsură, *trăsuri*, *trăsuri*, s.f. 1. Cusătură cu modele românești, pe fond negru (în satele de pe văile Mara și Cosău). ■ Exclusiv în Maram. Istoric din dreapta și din stânga Tisei. 2. Fuior de calitate inferioară: "Prin tragerea prin perie a ceea ce a rămas după separarea fuiorului, se obțin *trăsurile*, fire mai scurte decât fuiorul, folosite ca bătătură în țesăturile albe de interior" (Faiciuc, 2008: 278). – Din *tras* + suf. -*ură* (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

trâmbiță, *trâmbițez*, v.i. A suna din trâmbiță: "El trâmbița o luat / Și-o-nceput a *trâmbița*" (Bilțiu, 2015: 74). – Din *trâmbiță*.

trâmbițaș, *trâmbițași*, s. m. Persoană care cântă din trâmbiță. – Din *trâmbiță* + suf. -*aș* (Scriban, DEX, MDA).

trâmbiță, *trâmbițe*, (trâmbițătoare), (dial. trâmbdiță), s.f. Instrument muzical pastoral; tulnic. ■ Exclusiv în nordul extrem (Maram. Istoric) și numai sporadic în Oaș, Chioar și Bucovina (ALR, s.n., vol. V, h. 1.278). – Din sl. *tronbica* "fluier" (Șăineanu, DEX, MDA).

trâmbițătoare, s.f. v. trâmbiță.

trească, *treascuri*, s.n. (reg.; înv.) Tun mic folosit pentru a produce jocuri de artificii. – Din sl. *trěskŭ* "sunet, zgomot, tunet" (Șăineanu, Scriban, DEX); din srb. *tresk* (MDA).

trebăluí, *trebăluiesc*, v.i. A lucra, a face tot felul de treburi mărunte: "Nu ni-i lene a lucra și de dimineața până seara *trebăluim*" (Iadăra, 2011): "Mai *trebăluiește* prin gospodărie, îngrijind vaca și porcii" (Bărsana, 2013). – Din *treabă* + suf. -*ălui* (Scriban, DEX, MDA).

trebăluială, *trebăluiei*, s.f. (fam.) Muncă mărunță, pe lângă gospodărie. – Din *trebăluí* "a roboti" + suf. -*eală*.

trebuiálă, *trebuieli*, s.f. (fig.) Organul sexual bărbătesc: "O zâs țaganu: Să iertaț', da ț-o ieșit *trebuiala* afară" (Bilțiu, 2007: 156). – Din *trebui* "a avea nevoie" + suf. -*eală*.

tremurici, *tremuriciuri*, s.n. (reg.) Piftie, aitură; gelatină. – Din *tremura* + suf. -*ici* (Scriban, DEX, MDA).

trêncheș, -ă, *trencheși*, -e, adj. (reg.) Ușor amețit din cauza băuturii; pilit, cherchelit; șumăn, hamot'it. – Din *trenchi* + suf. -*eș* (MDA).

trestian, -ă, *trestieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Trestia. 2. (Locuitor) din Trestia. ■ (onom.) *Trestian(u)*, *Trestianu*, în jud. Maram. – Din n. top. *Trestia* + suf. -*an*.

trestiancă, *trestience*, s.f. Femeie originară din localitatea Trestia. Locuitoare din Trestia. – Din *trestian* + suf. -*că*.

trestuí, *trestuiez*, (trăstui, străstui), v.r. (reg.) 1. A se jelui, a se tângui: "Da' o rămas plângând, *trestuindu-să*" (Bilțiu, 2007: 163). 2. A se căzni, a se chinui. – Din sl. *strastovati* (Scriban).

trestuít, -ă, *trestuiți*, -te, (trăstuit), adj. (reg.) Măhnit: "Cum îl vede fata așe supărată cum era și *trăstuită*, da' zăce..." (Bilțiu, 2007: 164). – Din *trestui*.

tricolíci, (pricolici), s.m. (mit.) Vârcolac, strigoi: "S-au adunat de-acolo toți supușii săi: *tricolici*, vârcolaci și iele, care stăteau în întuneric" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 47). – Et. nec. (DER).

tricozănie, *tricozării*, (tricozenie), s.f. (reg.) 1. Prostie, nebunie. 2. (în expr.) A face *tricozării* = a face ceva nepermis, amendabil. – Et. nec. (MDA).

trínci, *trinciuri*, s.n. (reg.) Țuica de la urmă, după a doua distilare; țușlă. – Din germ. *trink* "a bea" (MDA).

trișcă, *triște*, s.f. Instrument muzical de suflat, specific păstoresc, asemănător cu un fluier fără găuri: "Au o

lungime de 15-20 cm și sunt din lemn de cireș. Păcurarii suflă din ele tot timpul zilei, când umblă cu oile la nedeie” (Morariu, 1937: 178). – Et. nec. (MDA); creație expresivă, cf. *tilincă* (DER).

troacă, *troci*, s.f. (reg.) 1. Cutie; școteuie. ■ (în expr.) *Troacă de moșini* = cutie de chibrituri. 2. Recipient din lemn sau tablă în care se dă mâncare la porci; albie; valău, halău. ■ (top.) *Troaca Întâi*, vâlcea, afluent al Sforacului Mare (Moisei). – Din germ. dial. *Trog*, *Trok* “covată, copaie” (Candrea, după DER; DEX).

troăgăr, *troagăre*, s.n. (reg.) 1. Targă. 2. Căruță mare: “Tăt v-o dus cu trenurile / Și 'napoi cu *troagărilor*” (Papahagi, 1925: 203). 3. Sanie joasă, cu tălpi de lemn. – Cf. germ. *Träger* “purător, hamal” (MDA).

troagnă, *troagne*, s.f. (reg.) 1. Secreția mucoasei nazale; zalfă. 2. Guturai, răceală: “Îi plin de *troagnă*, cum zicea demult” (ALRRM, 1969: 170). – Et. nec. (MDA).

trócă, *troace*, adj.f. (reg.) Mică, scundă de înălțime; opusul lui marțole “înaltă” (ALRRM, 1969: XIX). – Et. nec.

troiân, *troiene*, s.n. Îngrămădire mare de zăpadă; nămete, morman, grămadă. ■ (top.) *Troiân*, fânațe, deal în Groșii Țibleșului, Suciul de Sus; pădure și deal în Săcel; *Culmea Troianului*, vârf de munte în Săliștea de Sus; *Muntele Traianul* (*Troianul*, în denumirea locală) din hotarul Săcelului, numit astfel “în amintirea împăratului care stăpânea o parte din Dacia” (Filipașcu, 1940: 17). ■ (astr.) *Drumul lui Troian* (leud, Rozavlea, Săcel) sau *Cărarea lui Stroian* (Giulești) = Calea Lactee. – 1. Din *Traian*, referitor la împăratul roman Marcus Ulpius Traianus, cuceritorul Daciei. “Cultul său a devenit obligatoriu și în noua provincie. Traian s-a păstrat în cultura mitică a românilor ca un fel de zeu, legat de ritualul Anului Nou, când

se serba primăvara” (Kernbach, 1989).

■ “Derivarea directă din lat. *Traianus* nu este posibilă fonetic. Amintirea lui Traian nu s-a păstrat în obiceiurile populare românești” (DER). 2. Din sl. *trojanŭ* (Șăineanu, Tiktin, după DER; DEX, MDA), cf. srb. *trojan*. 3. “Acest cuvânt daco-român se aseamănă, după sens și formă, cu veneț. *trodzo*, friulan *troi* etc. și acoperă sinonime viabile în alte dialecte din regiunea Alpilor. Acestea derivă din preromanicele *trojiu-, *troiu-, “drum de picior, cărare”. În limba română, din baza autohtonă *troiu + suf. -an, s-a format der. *troian* (Giuglea, 1944).

tróită, *troițe*, s.f. 1. Cruce mare (de lemn sau de piatră) așezată la răspântii; răstignire: “Această sfântă *troiță* au plătit Petăr Ion și fecioru-său Gheorghe și noru-sa, Bizău Marie; 1822” (Bârlea, 1909: 168). 2. Cruce funerară. ■ Din a doua jumătate a sec. XX, în Maram., semnificația primară a *troițelor* s-a minimalizat, accentul căzând pe caracterul funerar (sub influența și notorietatea de care s-a bucurat “Cimitirul Vesel” din Săpânța). 3. (în expr.) *A sta troiță* = a sta nemișcat: “Și cu mâinile *troiță* se roagă” (Memoria, 2001: 33). – Din vsl. *troica* “treime, trinitate” (Șăineanu, DEX, MDA).

tronf, *tronfuri*, s.n. (reg.) Atu (la cărțile de joc). – Din magh. *tromf*, germ. *Trumpf* (MDA).

tropotî, *tropotesc*, v.i. 1. A juca, a dansa; a lovi pământul cu picioarele în timpul dansului: “Și mândrele *tropotind*” (Papahagi, 1925: 74). 2. A lovi, a bate: “S-o băgat tinerii-n casă și-o *tropotit-o* pă babă, de feri Doamne” (Bilțiu, 2007: 305). – Din *tropot* (DEX, MDA).

tropotită, *tropotite*, s.f. Dans maramureșean în care feciorul o cuprinde pe parteneră peste umăr, învârtindu-se de mai multe ori spre dreapta sau spre stânga, după care se opresc bătând cu piciorul drept în

pământ: "Să jucăm și-o *tropotită* / Până tăta-i fi zdrobită" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 201). – Din *tropoti* (DEX, MDA).

tróscot¹, *troscote*, s.n. Zgomot, trosnet, gălăgie: "*Troscot* în pădure..." (Papahagi, 1925: 299). – Din *trosc* "cuvânt care imită zgomotul produs de o trosnătură, de o rupere" (MDA).

tróscot², (troscotel), s.m. (bot.) Plantă erbacee, cu tulpina ramificată, cu flori verzi; iarba găinilor (*Polygonum aviculare* L.). ■ (med. pop.) Ceaiul din plantă se folosește contra diareei. – Din sl. *troskotŭ* (DEX, MDA).

troscotí, *troscotez*, v.r. 1. A se enerva, a-și ieși din fire. 2. A vorbi mult. – Din *troscot*¹ "zgomot, gălăgie".

trúdă, *trude*, s.f. Oboseală, ostenală, strădanie, efort. – Din *trudi* (Șăineanu, DEX, MDA).

trudí, *trudesc*, v.i.r. A munci din greu, a se osteni: "Că de când *trudesc* cu voi / Da's mai albu decât voi" (Papahagi, 1925: 238). – Din sl. *truditi* (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

trudít, -ă, *trudiți*, -te, adj. 1. Obosit, extenuat: "Seara abia a așteptat să se hodiească în coliba ei, așa era de *trudită*" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 117). 2. Muncit. – Din *trudi*.

trúhu, interj. (reg.) Cuvânt care imită sunetul trâmbiței: "*Truhu*, mamă, *truhu*, tată / Oile furatu, / Trihuri, huratu / Pă mine legatu" (Antologie, 1980: 373). – Formă onomatopeică.

trúșcă, *truște*, s.f. (reg.) Pasăre de curte; curcă (*Maleagris gallopavo*): "Și taie *trușca* cé mare / Și o pune pă frigare" (Bilțiu, 2006: 103). – Din ucr. *truška* (MDA).

trușcói, s.m. (reg.) Curcan: "Și de la Hust înapoi / Tăt îs mață de *trușcói*" (Bilțiu, 2006: 247). – Din *trușcă* + suf. -oi (MDA).

túduman, *tudumani*, s.m. (reg.) 1. Strigăt de ajutor. (Maram.). 2. Incendiu, pârjol, foc mare: "De-oi mai trage mai o vară / Te las lume-n foc și pară. / De-oi

mai trage mai un an / Te las, lume,-n *tuduman*" (Calendar, 1980: 90). – Din magh. *todomány* (MDA).

tudumăni, *tudumănesc*, v.i.r. (reg.) A striga, a țipa, a zbiera (pentru a chema în ajutor): "Când cineva s-a rătăcit și strigă în codru, cel care aude întreabă: Măi, cine se *tudumăne*?" (Calendar, 1980: 109). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei, sub forma *todomăni* "a țipa". – Din *tuduman* (MDA).

túfăt, s.n. (reg.) Tufiș. – Din *tufă* + suf. -et (> -ăt).

tugleán, *tugleni*, s.n. (reg.) Partea rămasă din tulpina porumbului după recoltare; bălie, tuljan: "Vântu' aducea pe sus și *tugleni* cu el" (Bilțiu, 1999: 105). – Probabil din *tuljan*, cu un intermediar *tulean*, *tulan*.

tuí, *tuiesc*, v.t. (reg.) A lovi: "Că cu t'ipa mă mai zăhăia la lucru, o lozesc de greblă și de coasă, o *tui*" (Papahagi, 1925: 326). – Cf. *toi*.

tuioși, *tuioșesc*, v.r. (reg.) A (se) zăpăci: "Nu le mai da să beie ceai de mac, că s-or *tuioși* de cap" (Crâncău, 2013). – Cf. *tuieși*, din *tuieș* "tont" (MDA).

túioș, -ă, *tuioși*, -e, adj. (reg.) Zăpăcit, nebun. ■ (onom.) *Tuioș*, poreclă în Dumbrăvița. – Cf. *tuieș* (MDA).

tul, -ă, *tuli*, -e, adj. (reg.) Tont, prost, nătărău. (Maram.). – Cf. *trul* (MDA).

túlai, interj. v. tulvai.

tulán, *tuleni*, (tulian, tulean, tuleu, turjan), s.m. (reg.) Tulpină de porumb; jmet'elină, bălie, turjan: "Priponit de un *tulean*" (Ștețco, 1990: 157). – Cf. *tulean* (MDA).

tuléu, s.n. v. tulan.

tulgheșeán, -ă, *tulgheșeni*, -e, (tuljeșean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Tulghieș. 2. (Locuitor) din Tulghieș. – Din n. top. *Tulghieș* + suf. -ean.

tulgheșeáncă, *tulgheșence*, (tuljeșeancă), s.f. Femeie originară din

localitatea Tulghieș. Locuitoare din Tulghieș. – Din *tulgheșean* + suf. -că.

tulí, *tulesc*, v.i. (pop.) A fugi, a zbughi: “Bătrânu’ s-o uitat și-o ascultat dacă mai vine cineva, apoi o *tulit*-o binișor acasă...” (Bilțiu, 2007: 369). – Din bg. *tulja*, sb. *tuliti* “a strânge, a înghesuși” (DER, DLRM, DEX).

tulián, s.n. v. tulan.

tulipán, *tulipane*, s.n. Lalea (*Tulipa gesneriana*). – Cf. magh. *tulipán* “lalea” (MDA), germ. *Tulipan(e)* (DLRM, MDA).

tuljeșeán, s.m.f., adj. v. tulgheșean.

tulúc, *tuluci*, s.m. (reg.) 1. Vițel, juncan, mânzat (Maram., Trans.): “Om tare cât doi *tuluci*, adică doi junci” (A. Radu, 1941: 14). 2. Pui de urs. ■ (onom.) *Tulucu*, poreclă în Dragomirești. – Din magh. *tulok* “junc” (Scriban; Tikin, după DER; MDA).

túlvai, (tulai), interj. (reg.) Exclamație care exprimă spaimă; văleu, vai, ajutor! “*Tulai*, Doamne, scapă-mă de Pinte, că mă frije de viu” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 198). – Cf. magh. *tolvaj* “tâlhar” (DEX).

túmna, adv. v. tomna.

tun, *tunuri*, s.n. (înv.; pop.) Tunet. – Din *tuna* (MDA); lat. *tonus* (Șăineanu, Scriban, DEX).

túnde, *tund*, v.t. (în expr.) A o tunde = a o șterge, a fugi: “Și cum (câinele) i-a sărit în față, odată își ia ghemul și *tunde*-o cu el, nene” (Bilțiu, 1999: 412). – Lat. *tondere* (Densușianu, după DER; Scriban).

tupí, *tuptesc*, (utupt’i, hutupt’i), v.t.r. (reg.) 1. A se ascunde, a se piti: “Și piatra o răsturnați / Și-ntr-aceie vă *utuptiți* / Și-ntr-aceie vă porciți” (Bilțiu, 1990: 290). 2. A se astupa la ochi: “Un jucător astupându-și ochii cu mâinile se spune că *tupt’ește*, în timp ce ceilalți se ascund prin grajduri, cotețe sau alte cotloane” (Lenghel, 1979: 222). – Cf. *piti*, *tupila* (Scriban, MDA).

túpită, *tupite*, (dial. tupt’iță), s.f. (reg.) Namilă, arătare: “Alteori [Fata

Pădurii] se arată mare, ca o *tupt’iță*, cu doi ochi, da’ cu tăt trupu învelit cu păr, ca la lupi...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 97). (Trans., Maram.). – Din ucr. *tupita* (MDA).

túpu, s.m. (reg.) 1. (în expr.) De-a *tupu* = de-a ascunselea. 2. Cel care se astupă la ochi. – Din *tupí*.

turcățăl, (torcățăl, turcățel), s.m. (bot.) Holbură (*Convolvulus arvensis* L.): “Pă lza-n jos, holbură; îi spunem *torcățăl* pentru că să torce sânгур pângă mălai, ca siru pă fus când torce femeia” (ALRRM, 1971: 409). – Cf. *torțel* (MDA); cf. toarce “a (se) răsuci”.

turdulucá, v.r.t. (reg.) A (se) rostogoli: “Bobu acela de piper, cum l-o pus, s-o tăt *turdulucat*, s-o tăt mișcat” (Bilțiu, 2007: 93). – Din *turduluc* “tăvălug” (MDA).

turdulucát, -ă, *turdulucați*, -te, adj. (reg.) Rostogolit. – Din *turduluca*.

tureác, *tureci*, s.n. 1. Carâmb. 2. Bucată de postav care îmbracă pulpa piciorului: “Fă-mă, Doamne, liliac / La mândruca în *turiac*” (Bârlea, 1924, I: 218). – Posibil cuv. autohton (Philippide); din *tur* (Scriban); din lat. *thylacus* (Frățilă).

turiș, *turișuri*, s.n. 1. Loc improvizat prin bățătorirea zăpezii, unde se pune nutrețul, direct pe pământ, pentru hrănirea oilor, iarna. 2. Paie rămase de la vitele cornute, care se dau cailor: “Se numește *turiș* când mănâncă afară; ogrăj când li se dă în iesle” (ALRRM, 1997; h. 924). 3. Țarc (turiște): “În *turișul* oilor” (Lenghel, 1985: 221). ■ (top.) *Turișu Popii*, pădure în Libotin. – Cf. *turiște*, *toriște* (MDA).

túriță, *turițe*, s.f. Plantă erbacee cu flori albe sau verzi, acoperite cu peri, care se agață de hainele oamenilor și de lâna oilor (*Agrimonia eupatoria* L.); buruiană-de-friguri: “Frunză verde de *turiță* / Am drăguț peste uliță” (Bârlea, 1924, I: 249). ■ (med. pop.) Pentru boli de plămâni. – Din srb. *turica* (Scriban, DEX, MDA).

turján, *turjeni*, (durjan), s.m. (reg.) 1. Cânepa lăsată să crească pentru sămânță; cânepă de toamnă. 2. Cocean. – Var. a lui *strujan* (DLRM, Scriban).

turjenós, -oasă, *turjenoși*, -oase, (turjănos), adj. (reg.) Butucănos, necioplit: “I harnică ea, da-i tare *turjănoasă*” (Faiciuc, 2008: 770). – Cf. *turjan*.

turlăș, *turlășuri*, s.n. (reg.) Urmă lăsată de oameni sau animale la trecerea peste iarba mare, necosită. – Din magh. *torlasz* (MDA).

turliptin, *turliptini*, s.m. (bot.; reg.) Afin sălbatic, chiperul-lupului, lemn-cânesc (*Daphne mezereum*). ■ (med. pop.) Se folosește contra durerilor de dinți și pentru spălarea vitelor contra păduchilor. – Et. nec. (MDA).

túrmătă, *turmete*, s.f. (reg.) Pleavă, gozuri; resturi rezultate din treieratul grâului: “În paie ne-om împiedica, / În *turmată* ne-om îneca” (Memoria, 2004-bis: 1.361). – Cf. *târnomată* (MDA).

turmăței, s.m., pl. (reg.) 1. Zdrențe, fâșii. 2. Tăieței. – Din *turmătură* “pleavă” + suf. -ei.

turș, *turși*, (târș), s.m. (reg.) 1. Pădure tânără. 2. Specie de brad pitic. 3. Copac mic, arbust: “Caprele, mânca-le-ar lupii, / Că mă poartă pân tăț *turșii*” (Bilțiu, 1990: 61). 4. Tufișuri după defrișare. 5. Vreascuri, uscături: “Unde s-a dus? După *turși*, colo la beserică, să fierbem torturile, să avem foc” (Bilțiu, 1999: 99). – Din sl. *trŭsŭ* “lăstar”, cf. sb. slov., ceh. *trs* “viță-de-vie”, slov. *trš* “buruiiană, teren necultivat”; dubletul lui *târșă* “curătură” (DER, MDA).

túrtă, *turte*, s.f. 1. Foaie sau pătură de aluat din care se fac tăieței. 2. Prăjitură. – Lat. **torta* (= *torta* “pâine rotundă”) (Pușcariu, după DER; MDA).

■ Cuv. rom. > bg. *turla* (Scriban, Capidan, după DER).

turtulúc, *turtuluci*, s.m. (reg.) Bulgăre (de zăpadă); bruji, bulz, boț. – Din *turduluc* “tăvălug”.

turtulucă, v.r., int. (reg.) A (se) rostogoli. – Din *turtuluc*.

turtulucăt, -ă, *turtulucați*, -te, adj. (reg.) Rostogolit. – Din *turtuluca*.

turuí, *turuiesc*, v.i. A vorbi repede și mult. – Formă onomatopeică (Scriban, DEX); din *tur* + suf. -ui (MDA).

tus-, - Element de compunere cu sensul “toți”: “Duceți-l *tuspatru* într-o casă pustie, unde nu locuiește nime” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 100). – Din *toți* (DEX).

tușér, *tușeri*, s.m. (reg.; înv.) Speculant; care cumpără animale ieftin și vinde scump. ■ (onom.) *Tușer*, nume de familie provenit din supranume. (Trans., Maram.). – Din magh. *tözsér* “bancher, bursier, om de afaceri” (MDA).

tut, -ă, *tuți*, -te, (tutuluc), adj. (reg.) Prost, tont. (Maram.). – Cf. *tont* (Scriban); din germ. *Tute* “claxon, trompetă” (MDA).

tutulúc, adj. v. tut.

tuz, *tuzuri*, s.n. (reg.; înv.) Cureaua de la îmblăciu; oglăji. – Cf. *tuzluc* “carâmb la cizmă”.

tuzmultúrá, adj., s.f. (reg.) Cu părul vâlvoi, nepieptănat. ■ (onom.) *Tuzmultură*, poreclă dată unor femei, în Oncești. – Et. nec.

T

țáglă, *țagle*, s.f. (reg.) Zăvor de la ușă; vârtel, riglu, batcă. – Din germ. *Zagel* (DEX, MDA).

țáic, *țaicuri*, s.n. (reg.) 1. Drojdie. 2. Cantitate mică de aluat dospit. – Din magh. *cájg* (MDA); cf. germ. *Teig* “aluat” (Scriban).

țáigăr, *țaigăre*, s.n. (reg.) Arătător la ceasornic (în Maram. din dreapta Tisei). – Din germ. *Zeiger* “indicator, arătător (la ceas)” (MDA).

țanc¹, *țancuri*, s.n. (reg.) Pisc, culme, vârful ascuțit de stâncă, deal stâncos, coastă prăpăstioasă. – Din germ. *Zinken* (dial. *Zanken*) “colț, pisc, vârful; dinte” (Tiktin, Candrea, după DER).

țanc², s.n. (loc. adv.) *La țanc* = la timp, la momentul potrivit. – Et. nec. (MDA); probabil din forma onomatopoeică *țanc* “care redă un zgomot ascuțit” și care poate marca începutul sau sfârșitul unei acțiuni.

țántoș, -ă, *țanțoși*, -e, adj. Mândru, arogant: “Iară altă dihanie, mai mică de stat, da' tare *țanțoșă* și cu coada ca o seceră...” (Bilțiu-Dăncuș: 264). – Et. nec. (MDA); din magh. *tancos* “jucăuș, dansator profesionist” (Frățilă).

țapín, *țapine*, s.n. (reg.) Unealtă pentru manipularea lemnului în pădure; “un fel de secure vârfuită servind la transportul buștenilor” (Papahagi, 1925): “Lua-i *țapinu*-n spinare” (Ștețco, 1990: 232). ■ Termen general în Carpații românești (*sapin*, în sudul Trans., după ALR, 1956: 617); rar

semnalată în Maram. var. f. *țapină*. – Din germ. *Zapin*, *Zappin* (Turcanu, 2005: 42; Scriban, MDA); din *țap* > *țapin* (de la forma uneltei) (Papahagi); din lat. *sapienus* “brad”, provenit dintr-un cuvânt prelatin, probabil galic, *sapus* sau *sappa* (*sappo* + *pinus* = *sapinus*) (Bologa). ■ “Existența în italiana sudică a derivatului *zapino* “brad” explică, după părerea noastră, fără niciun echivoc, originea termenului românesc actual *țapin* (unealtă, pârgie utilizată de butinarii maramureșeni pentru ridicarea, încărcarea și stivuirea buștenilor), din lat. *sapinus*, în înțelesul de *lemn bun de lucru*” (Bologa, *Acta Musei*, 2002: 369).

țapinár, *țapinari*, s.m. (reg.) Butinar, lucrător la pădure; barabor: “Nu da, Doamne, numănu / Viața *țapinarului*” (Bilțiu, 1990: 385). – Din *țapină* + suf. -ar (DEX, MDA).

țără, *țări*, s.f. 1. O uniune neîntâmplătoare de comunități formate din neamuri corelate etnic, potrivit statutului fiecăruia (M. Pop, 1984: 5-6): Țara Maramureșului, Țara Lăpușului, Țara Chioarului, Țara Codrului etc. 2. Spațiu intravilan al localităților de la poalele muntelui, situate pe malurile cursurilor de apă: “Se folosește *la țară*, adică în satele de șes” (ALRRM, 1971: 246). 3. Gospodăria și satul, mai puțin muntele și codrul: “Poate rămâne satu' / Dacă nu ești, bade, tu; / Poate rămâne *țara* / Dacă nu ești dumăta” (Calendar 1980: 93). 4. Lumea de dincolo, Celălalt Tărâm: “Mândruc, struțuc de violă /

Unde meri în altă *țară* / Cu moartea de-a subsuoară?” (Calendar, 1980: 112). ■ (onom.) *Țară*, *Țarălungă*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *terra* “pământ” (Șăineanu, Scriban; MDA); în celelalte limbi romanice, sensul de *țară* a fost acoperit de urmașii lat. *pagensis* > it. *paese*, fr. *pays*, *spais*, ptg. *pais* (Rîpeanu, 2001). ■ Cuv. rom. > ucr. *cara* “mulțime” (Miklosich, Candrea, după DER), pol. *cara* (Miklosich, după DER).

țarc, *țarcuri*, s.n. Loc îngrădit unde se adăpostesc sau se închid mieii. – Cuv. autohton, cf. alb. *thark* (Philippide, Rosetti, Russu, Brâncuș, Vraciu, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *carok*, *carka* “țarc” (Candrea, după DER), slov. *carek*, ngr. *tsarcos*, prin dial. arom. (Macrea, 1970: 15).

țarcă, s.f. v. *sarcă* (“coțofană”).

țarină, *țarine*, (țarnă, țarnă, țarincă), s.f. 1. Câmp semănat, ogor: “...Tăt o aldină galbină / Și-oi zbură peste *țarină*” (Țiplea, 1906: 438). 2. Parte a ogoarelor care înconjoară vatra satului. 3. Pământ: “Tata-i sub *țarna* uscată” (Papahagi, 1925: 169). ■ În exp. *țarina* de *fân* = cosalău. – Cf. srb. *carina* “bir, dare” (DER, DEX, MDA).

țarincă, s.f. v. *țarină*.

țarnă, s.f. v. *țarină*.

țâl, *țâluri*, (țel), s.n. (reg.; înv.) Țintă, punct. – Din germ. *Ziel* “punctul care trebuie nimerit când se trage cu o armă; cătarea puștii”, cf. rus. *țel*, magh. *cel* (MDA).

țăli, *țălesc*, (țeli), v.t. (reg.) A nimeri, a ținti: “Și batăr cât o dat să-l lovească, nicum nu l-o nimerit, nu l-o *țălit*” (Bilțiu, 1999: 382). – Din germ. *zielen* “a ochi, a ținti” (Turcanu); din *țel* / *țăl* (MDA).

țălină, *țăline*, (țelină), s.f. (reg.) Pământ nelucrat în care se intră prima dată cu plugul; pârlăgă: “Și cum s-au dus, au dat de o *țălină*; și acolo au dat de iepele acelea și de oi” (Bilțiu, 1999: 121). – Var. a lui *țelină*; bg., srb. *celina*

(Șăineanu, DEX, MDA).

țăpăr, *țăpare*, (țepar), s.f. (reg.) Botă ascuțită. – Din *țepă* (MDA).

țăpălău, s.n. v. *țepălău* (“lingură mare de lemn”).

țăpușcă, *țăpuște*, (țăpușă, țepușă), s.f. Par ascuțit la un capăt; țepă: “Ori să-l taie, ori să-l puște, / Ori să-l puie-n tre *țăpuște*” (Papahagi, 1925: 275). (Maram.). – Din *țepușă* + suf. -că (Frățilă).

țărănă, *țărăne*, (țarnă, țarnă), s.f. 1. Pământ sfărâmat mărunț. 2. Glie de pământ: “Mamă am și nu mă cată, / Tata-i supt *țarnă* uscată” (Papahagi, 1925: 169). – Din *țară* (Scriban, DEX, MDA); lat. *terrina* (Șăineanu).

țărcălăm, *țărcălămuri*, (țărcălăm, țărcular), s.n. (reg.) 1. Compas din lemn cu două brațe lungi de 0,30 m și un spin transversal, utilizat în trasarea ornamentelor (linii curbe) pe obiectele casnice din lemn: “Împistrătura se făcea cu horjul și *țărcălămul* (compasul cu o ureche de horj), prin excizarea foarte fină a liniilor trasate cu aceste unelte” (Mirescu, 2006: 126). 2. Motiv ornamental sub formă de rozetă, numit astfel după numele uneltei cu care se execută conturul. ■ Exclusiv în Maram., Sătmăr și Trans. de Nord (ALR, s.n.; vol. II, h. 564). – Din magh. *cirkalom* “compas” (Scriban, DEX, MDA).

țărcuț, *țărcuțuri*, s.n. Țarc mic: “În strunguța oilor / Și-n *țărcuțu* mielor” (Papahagi, 1925). – Din *țarc* + suf. -uț.

țărmure, *țărmuri*, s.f. (reg.; înv.) 1. Țărm, malul apei. 2. Teren surpat prin eroziunea produsă de o apă curgătoare. – Lat. *termen*, *terminus* “limită, hotar; margine” (DER), cu var. interm. **termulus* (Șăineanu, Scriban).

țărnă, s.f. v. *țărănă*.

țărnós, -oasă, *țărnóși*, -oase, adj. (reg.) Pământ fărâmițos; puhab, șuhai; “pământ afânat care se sparge ușor și curge printre degete” (ALR, 1956: 12). – Din *țărănos* + suf. -os (MDA).

țărúză, țăruze, (țeruză, țărujă), s.f. (reg.; înv.) 1. Condei (de piatră); plăi-baz: "Numele meu cu *țăruza*, / Căngropată-s cu badea" (Bilțiu, 2006: 204). 2. Cărbune de scris pe tăbliță. 3. Creion. (Trans., Maram., Banat.). – Din magh. *ceruza* "creion" (MDA), lat. *cerussa* (MDA).

țăclă, s.n. v. țicleu.

țadulărăș, s.m. v. țidularăș ("funcționar public").

țadúlă, țadule, (țidulă, țadulă), s.f. (reg.) Hârtie, scrisoare, bilet, răvaș: "...ca preoții să nu îndrăznească a cununa fără de *țadulă* de la protopopul locului" (Socolon, 2005: 198-299). – Din ucr. *cidula* (DER, DEX, MDA), pol. *cedula* (DEX); cf. lat. *cadula*, germ. *Zettel*, magh. *cédula* (MDA).

țâflóc, țâflocuri, (țifloc), s.n. (reg.) Omușorul din cerul gurii; împărătuș. – Din *țâflă* + suf. -oc (MDA).

țâfraș, adj. v. țifraș.

țâgúrá, (țâdiră), s.f. (reg.; mit.) Vârcolac. ■ Imaginat ca o "fiară care pătrunde în văzduh și, când se întâlnește cu Luna, se tot luptă cu ea pe viață și pe moarte. Dacă învinge, *Țâgura* o mănâncă pe Lună, dar ea nu moare de tot. Tot mai rămâne un firicel. Când te uiți într-o fântână sau într-un vas, vezi bine cum se luptă *Țâgura* cu Luna..." (Bilțiu, 1999: 318). – Et. nec.

țâiș, țâișuri, (tâiș), s.n. (reg.; înv.) 1. Faptul de a se ține cu cineva, de a fi căsătorit cu cineva: "Io o iubăsc pă Mărie și cu aceie mi-oi face rând. Grăiesc cu ie de *țâiș*. Îi fată de treabă și găzducă și bună de făcut cu ie casă" (Bilțiu, 2007: 272). 2. Faptul de a ține animale, de a îngriji de ele: "*Țișul* marhălor" (Faiciuc, 2008: 770). – Et. nes., probabil der. din *ține*.

țânc, țânci, s.m. (fam.) 1. Copil mic, prunc. 2. Cățeluș. ■ (onom.) *Țînc, Țînc*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *cenk* "cățel" (DEX, Scriban).

țâncúșă, țâncușe, s.f. (reg.) Cui gros fixat în stâlpul porților; împreună cu batca servește la închiderea porții. – Din *țânc* + suf. -ușă (MDA); cf. germ. *Zinken* (Turcanu).

țântirim, s.n. v. țințirim ("cimitir").

țântaș, -ă, țântași, -e, adj. Fudul, semeț; arogant: "Se ținea tare *țântaș*, că era numai singur la chetori" (Bilțiu, 1999: 196). ■ (onom.) *Țântaș*, nume de familie (din poreclă sau supranume). – Cf. *țanțos* "orgolios, arogant".

țâpá, țâp, (țipa), v.i. 1. A arunca, a azvârlî, a trânti, a da jos: "Numa-o mână mi-o *țâpa*, / Tri și patru mi-oi afla" (Calendar, 1980: 75). 2. A alunga, a îndepărta: "De la munte m-o *țâpat*, / La hotar nu m-o lăsat" (Calendar, 1980: 32). ■ În textele vechi apare frecvent var. înv. a *țipa*: "C-a mere la vlădicie / Și m-a *țipa* din popie" (Bârlea, 1924: 28). – Et. nec. (MDA).

țâpát, -ă, țâpați, -te, adj. 1. Aruncat. 2. Alungat. – Din *țâpa*.

țâpătúrá, țâpături, (țipătură), s.f. (mag.) Azvârlitură; orice obiect vrăjit și aruncat în drum, socotit ca aducător de rele. ■ "Cârpe legate cu mai multe noduri, în care se leagă semințe, păr din cap, oase mici sfărâmate, carne stricată etc., care se aruncă în grădiniță la fete și la feciori, pentru a aduce răul în casa lor" (Hotea, 2006). – Din *țâpa* + suf. -ătură (MDA).

țâpot, s.f. v. țapotitură.

țâpotí, țâpotesc, (țipoti), v.i. (reg.) 1. A țipa, a striga, a urla: "Acela, cum o văzut că fata *țâpote* de groază, o răs de ea" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 72). 2. A chiui. 3. A plânge, a suspina. (Trans., Maram.). – Din *țipa* + suf. -oti (MDA).

țâpotitúrá, țâpotituri, (țâpot, țâpotit), s.f. (reg.) Țipăt, chiot; țipurit: "...odată s-aud niște flișcoieli, *țâpotituri* și sudălmî" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 146). – Din *țâpoti* + suf. -tură.

țâpóu, s.n. v. țipou ("pâine mică").

țâpurí, țâporesc, (țipuri), v.i. (reg.) 1.

(despre oameni) A chiui, a striga: "Atunci scoate el cuțatu și *țâpurește* una: Uhaa!" (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 264).

2. (despre copii) A plânge în hohote: "Pruncu-n scaldă *țâpure*" (Memoria, 2001: 105). 3. A rosti strigături în timpul unui dans popular: "Că mi-i drag a *țâpuri*" (Ștețco, 1990: 325). (Trans., Maram.). – Din *țipa* (DEX, MDA).

țâpurit, *țâpurituri*, s.n. (reg.) 1. Strigăt, chiot. 2. Hohot de plâns. 3. Strigătură (în timpul dansului). – Din *țâpuri*.

țârâi, s.f. 1. Lapoviță. 2. (în expr.) *Țârâiu mieilor* = zăpada ce cade la începutul primăverii. – Din *țârâi* (MDA).

țără, *țare*, s.f. (reg.) 1. Cantitate mică din ceva, puțin, un strop: "Scris-am eu, Roman Lup, știind o *țără* de carte, 1836" (Socolon, 2005: 328). 2. (în expr.) *A se face țără* = a se rupe, a se face bucăți: "Că de nu-i îndărăpta, / Din vârv până-n rădăcină / Te fac *țără* și făină" (Papahagi, 1925: 280). ■ (onom.) *Țără*, *Țara*, nume de familie în jud. Maram. – Cuv. autohton, din i.-e. *k'ér, dac. *sar- (Reichenkron, 1966); posibil cuv. autohton (Brâncuș, 1983); cf. alb. *cërre* (MDA).

țârâi, v.i. v. țârâi.

țârâi, *țârâiesc*, (țârâi), v.i. 1. A curge slab, a picura. 2. A ploua mărunț. 3. A produce un zgomot strident. – Din *țâr*, creație expresivă ce imită țuitul (DEX) + suf. -*âi* (MDA).

țârâit, *țârâituri*, (țârâit), s.n. 1. Ploaie mărunță. 2. Zgomot strident. – Din *țârâi*.

țârcălâm, s.n. v. țârcălam.

țârcotî, *țârcotesc*, v.i. (reg.) 1. A curge slab, a picura. 2. A plânge cu lacrimi. 3. A ploua mărunț. 4. A mulge ultimii stropi de lapte. – Din *țârc* (Scriban, MDA).

țârculăr, s.n. v. țârcălam.

țârcus, s.n. v. țircuș.

țârfă, *țârfe*, s.f. (reg.) Țărănă, nisip. – Et. nec. (MDA).

țârfós, -oasă, *țârfoși*, -oase, adj.

(reg.) Sfărâmicios, puhab, țărnos: "Acolo-i pământ roinos, *țârfoș* ca prundu" (Vișovan, 2008: 161). – Din *țârfă* + suf. -os (MDA).

țârfoși, v.r. (reg.) A se sfărâma, a se împrăștia. – Din *țârfoș*.

țârfoșit, -ă, *țârfoșiți*, -te, adj. (reg.) Sfărâmat. – Din *țârfoși*.

țárnă, s.f. v. țărănă.

țâtruș, s.m. v. țitruș.

țățăr, *țățare*, s.n. Sutien. – Din *țăță* "sân, mamelă" + suf. -ar.

țăță, *țățe*, s.f. 1. (pop.) Sân, mamelă. 2. (în expr.) *Legătoare la țăță* = sutien. 3. Gurguiul ulciorului prin care se bea apă. 4. (bot.) *Țăță-oii*, plantă de munte; arnică (*Arnica montana* L.). – Lat. **titia* (DEX, MDA).

țățâi, *țățâi*, *țățâiesc*, v.i. 1. A țipa, a striga. 2. (referitor la porc) A guîta. – Onomatopee (DEX); creație expresivă (DER); din *țăț* (MDA).

țățâit, *țățâituri*, s.n. 1. Țipăt. 2. Guîtat. – Din *țățâi*.

țățână, *țățâni*, s.f. Balama: "Cu apa îl stropești, îl uzi, o țâpi la *țățâna* uși..." (Bilțiu, 1990: 295). (Sec. XVI). – Et. nec. (MDA); lat. **titina* "biberon" (Scriban, DEX).

țățucă, s.f. (pop.) Sân mic. – Din *țăță* + suf. -ucă.

țeapăn, -ă, *țepeni*, -e, adj. (pop.) Groaznic, cumplit, strașnic: "...iarnă ca acele de *țeapănă* ca și care n-au mai pomenit oamenii demult..." (Socolan, 2005: 163; doc. din 1811). – Din sl. *čepěnŭ* (Conev, după DER; DEX).

țebes, *țebesă*, *țebeși*, adj. (reg.; arh.) (ref. la vânt) Tăios, ascuțit, friguros; "țeapăn, puternic" (Papahagi, 1925): "Un vânt *țebes* a sufla" (Papahagi, 1925). – Din magh. *sebes* "iute, repede" (MDA).

țel, s.n. v. țăl ("țintă").

țelî, v.t. v. țăli ("a ținti").

țelină, s.f. v. țălină ("pământ nelucrat").

țénti, s.m. v. centi.

țepár, s.f. v. țăpar.
țepălău, (țăpălău), s.n. (reg.) Lingură mare de lemn. – Din *țeapă* + suf. -*ălău* (MDA).

țepeneală, *țepeneli*, s.f. Amorteală. – Din *țepeni*.

țepení, *țepenes*, v.i. (reg., înv.) 1. A amorți. 2. A înlemni. ■ Exclusiv în Maram., Sătmăr și nordul Trans. – Var. a lui *înțepeni*.

țepenit, -ă, *țepeniți*, -te, adj. (reg., înv.) 1. Amorțit. 2. Înlemnit. – Din *țepeni*.

țepușă, s.f. v. țăpușcă ("țeapă, par").

țerúzá, s.f. v. țărúzá ("condei").

țibóriu, s.n. v. ciboriu.

țicău, *țicăuri*, s.n. (reg.) Vârf de deal; loc izolat, ascuns. ■ (top.) *Țicău*, sat în jud. Maram. – Din *țic* "vârf de deal" (< *ciucă* "măgură") + suf. -*ău* (MDA; Loșonți, 2000: 97); var. a lui *țiclă*, *țiclău*.

țicăuán, -ă, *țicăuani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Țicău. 2. (Locuitor) din Țicău. – Din n. top. *Țicău* + suf. -*an*.

țicăuáncă, *țicăuance*, s.f. Femeie originară din localitatea Țicău. Locuitoare din Țicău. – Din *țicăuan* + suf. -*că*.

țiclă, s.n. v. țicleu.

țicleán, *țicleni*, s.m. Pasăre insectivoră, cu penaj cenușiu pe spate și alb pe pânțele; țiclete (*Sitta europaea*). ■ (onom.) *Țicleanu*, *Țiclete*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *țic*, *țiclă*, *țiclău* (MDA).

țicléu, *țiclaie*, (țiclă, țiclău, țiclu, țiclei, țiglău, țăclă), s.n. (arh.) Stâncă ascuțită, vârf de deal, pisc, culme: "Zdeară puii șoimului / Pă *țiclele* pt'etilor" (Țiplea, 1906: 501). ■ (top.) *Țăcla*, deal în Băiuț; *Țăclău*, deal în Baba; *Țiclei*, deal în Rohia; *La Țiclu*, deal în Cupșeni; *Țicleu*, deal alungit între două pâraie, în Odești (zona Codru); *Țiclei* (Țiglău, Ciclău, Țicui, Chicera) "numele unui bot de deal

așezat între Valea Ursului și Valea Parâncului" (în Rohia) (Birdaș, 1994: 46). ■ (onom.) *Țicle(a)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *țiclă* (< magh. *szikla* "stâncă") (DEX, MDA); poate proveni din traco-dacicul *kikela* "cap" (Birdaș, 1994); posibil cuv. autohton (Philippide).

țiclu, s.n. v. țicleu.

țidulárăș, *țidularăși*, (țădularăș), s.m. (reg.) Funcționar public, încasator. – Din *țidulă* "bilet, permis, chitanță".

țiflóc, s.n. v. țâfloc.

țifraș, -ă, *țifrași*, -e, (țăfraș), adj. (reg.) 1. Pestriț. 2. Înzorzonat. 3. Fălos, mândru. – Din magh. *cifrás* "zorzonat" (MDA).

țifrá, *țifre*, s.f. (reg.) 1. Oaie. 2. Cățea. (Trans., Maram.). – Din magh. *cifra* "zorzonat" (MDA).

țifráșág, *țifráșaguri*, s.n. (reg.) 1. Podoabă, ornament, împetrițatură: "Cal fără *țifráșag*, / Capu' fără comănac" (Bârlea, 1924: 13). 2. Frumusețe închipuită, moft: "Nu mai îmble cu atâtea *țifráșaguri*" (Faiciuc, 1998). (Trans., Maram.). – Din magh. *cifraság* "ornament" (MDA).

țigáncă, adj., s.f. 1. (Oaie) cu lâna de culoare neagră. 2. *Cu țiganca*, obicei de Anul Nou, în zona Codru: "Să îmbracă de țigani, cu haine uzate și să duc pă la căși. Își prefac vocea cum vorbesc țiganii, să nu fie cunoscuți" (Bilțiu, 2009: 136). ■ (onom.) *Țiganca*, nume de oaie cu lâna neagră. – Din *țigan* + suf. -*că* (DEX, MDA).

țigăní, *țigănesc*, v.r. 1. A se târgui în mod insistent. 2. A se certa, a căuta gâlceavă. – Din *țigan* (DEX, MDA).

țiglău, s.n. v. țicleu.

ținái, *ținăiesc*, v.i. (despre obiecte) A produce un sunet ascuțit și prelungit. (Maram., Trans. Nord). – Din interj. **țin* (*zin) "țanc, țing" + suf. -*ăi*; cf. *țăncăni* (Loșonți, 2001); formă onomatopeică (MDA).

ținăít, *ținăituri*, s.n. Țiuit. – Din *ținăi*.

țincvais, (ținvais), s.n. (reg.) Oxid de zinc (de culoare albă), folosit în vopsitorie. – Din germ. *Zinkweiss* “oxid de zinc” (DEX, MDA).

țingălău, *țingălăuă*, s.n. Clopoțel, zurgălău: “Nici ai boi cu *țingălăuă*” (Bârlea, 1924: 245). – Din *țing* + suf. -*ălău*.

țingălî, *țingălesc*, v.t. A suna din clopoțel. – Din *țing*.

ținghilinghi, interj. (pop.) Zgomotul care imită clinchetul de zurgălăi. ■ (onom.) *Ținghilinghi*, poreclă în Dumbrăvița. – Onomatopee (DEX).

ținghitéu, s.n. v. cinghiteu (“clopoțel mic”).

țintirim, *țintirimuri*, (țantirim, sintirim, sântirim), s.n (reg.) Cimitirul din apropierea bisericii: “Unde să ne întâlnim, / În poartă la *țintirim*” (Ștețco, 1990: 53). ■ “*Țintirim* se numește cel de la biserică; acolo se îngroapă bogații” (ALRRM, 1969: 243). ■ Cel mai cunoscut *țintirim* din Maram. este *Cimitirul Vesel din Săpânța*. ■ Termen specific subdialectului moldovenesc (Tratat, 1984: 231). (Trans., Maram. și Bucovina). – Din magh. *cinterem* “cimitir” (Densusianu, după DER; MDA).

ținvais, s.n. v. țincvais.

țipă, v.i. v. țăpa (“a arunca”).

țipătură, s.f. v. țăpătură.

țipotî, v.i. v. țăpoti.

țipóu, *țipoi*, (țăpou, țipău), s.m. (reg.) Pâine mică, rotundă, făcută din făină de grâu (la nuntă): “Apoi pă masă sunt mâncări, *țipoi* de grâu...” (Papahagi, 1925, t. DXXXV). (Trans. de Nord). ■ (top.) *Țipou*, deal rotund în Rohia. – Din magh. *cipó* “pânișoară” (Galdi, după DER; Scriban, MDA).

țiptărăi, (țipterai), s.n. (reg.; top.) Cartier (în Vișeu) locuit de urmașii coloniștilor germani. ■ (top.) *Ulița Țiptăraului*, în Rozavlea. – Din germ. *Zipser-Reihe* (Turcanu).

țipter, *țipteri*, (țiptăr, zipter), s.m. (reg.) Colonist de etnie germană,

original din regiunea Zips (Munții Tatra), adus de administrația austriacă în a doua jumătate a sec. XVIII în zona Vișeu, în scopul exploatării sistematice a pădurilor: “Omu acela o zâs că odată o fost la Vișeu și acolo a lucrat la un neamț (...), că acolo sunt *zipteri*” (Bilțiu, 1999: 412). ■ (onom.) *Țipter*, nume de familie în jud. Maram. – Din germ. *Zipser* “locuitor din Zips” (MDA).

țipurî, v.i. v. țăpuri.

țircus, *țircusuri*, (țârcuș), s.n. (reg.) Circ, scandal: “Și vin acolo la mine și să uită lung, ca la minune, ca la *țârcus*” (Bilțiu, 2007: 222). – Cf. *circ* (MDA); posibil din magh. *cirkusz*, cf. lat. *circus*.

țitrón, *țitroane*, s.n. (reg.) 1. Lămâi (*Citrus limon*); limon, lemon, citroană. (Trans., Maram., Bucov.). 2. Măr gutâi; dulce-amărui, acrișor. – Der. regr. din *țitroană* “pere sau mere acrișoare” (MDA).

țitronadă, *țitronade*, s.f. Băutură preparată din zeamă de lămâie, apă și zahăr; limonadă. – Var. a lui citronadă, cf. dial. *țitron* “lămâi” (MDA).

țitrúș, (țâtruș, țidruș), s.m. (reg.) 1. Rujmalin. 2. Tidru, tuia (*Artemisia annua* L.): “Sub tufă de *țidruș* verde” (Memoria, 2001: 12). – Din magh. *citrus* (MDA).

țivléică, *țivleice*, s.f. (reg.) Instrument de suflat care scoate sunete ascuțite; fluier din coajă de salcie: “Oare în ce *țivleică* mai sună și aiestă?” (Hovrea, 2016: 66). – Var. a lui *țivlică*.

țivlí, *țivlesc*, v.i. (reg.; înv.) 1. A zbiera: “...s-a tot dus, tot lihotind și *țivlind* ca o cățé” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 117). 2. A face zgomot mare. 3. A suna, a țiu: “Dar, tocmai când o admirau mai tare cu gurile căscate, a-nceput drăcovenia să *țivlească*, adică să sune” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 288). – Din sl. *cviliti* “a plânge” (Tiktin, după DER; DEX); formă onomatopeică (MDA).

țivilitură, *țivilituri*, (țivilitură, țiblitură, șivilitură), s.f. (reg.; înv.) Strigăt, urlat:

“S-a scuturat de groază când a auzit *șivliturile* Fetei Pădurii” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 117). – Din *șivli* + suf. *-itură* (MDA).

țoăbă, *țoabe*, s.f. (reg.) Țânțar, musculiță: “Când *țoabele* și scleptii mușcă vitele...” (Faiciuc, 2008: 106). – Et. nec. (DER).

țobíc, s.m. v. ciobic (“țânțar”).

țoc, s.n. (în expr.) *Cu țoc în poc* = cu toată avuția; cu toate hodorobeiele: “C-om mere *cu țoc în poc* / Până ce-om ajunge în foc; / Vom merge cu pușca-n spate / Până-n ceasul cel de moarte” (Brediceanu, 1957: 35). – Reproduce expresia germ. *mit Sack und Pack* (Graur).

țol, *țoluri*, s.n. (pop.) Covor decorativ; “pănură de lână țesută cu măiestrie” (Țiplea, 1906): “Să-l întorcă cu *țolu* / Și să-i deie cu olu” (Calendar, 1980, 85). ■ “Covoarele sau scoarțele poartă în graiul local denumirea de *țoluri*. A avut o funcție preponderent decorativă, fiind etalat pe rudă, pe pat, pe masă și mai rar pe perete, deasupra patului” (Dăncuș, 1986: 142). ■ (onom.) *Țol*, *Țola*, *Țolaș*, *Țolea*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XVI). – Din ngr. *tsóli*, *tsúli* (Scriban, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > magh. *col* (Scriban).

țolán, *țolani*, s.m. (reg.) Fabricant de scoarțe (*țoluri*). ■ (onom.) *Țolani*, poreclă pentru locuitorii din Vișeu: “Vișăoanii de gios *îs țolani*” (Papahagi, 1925). – Din *țol* “covor, scoarță” + suf. *-an*.

țolincă, *țolinci*, s.f. 1. Țesătură în două ite, cu urzeală de tort (cânepă) sau bumbac și bătătură din fâșii din cârpe colorate. 2. Covor, cergă uzată: “...pui *țolince* asta peste mine și mă treci podul dincolo” (Bilțiu, 1999: 430). ■ “Se pun pe cai, boi, iarna, când este rece și sunt asudați, să nu răcească” (Memoria, 2001). – Din *țolă* + suf. *-incă* (MDA).

țomp, *țompuri*, s.n. (reg.) Săritură. – Var. a lui *țop*, onomatopee.

țubác, *țubace*, s.n. (reg.) Galițe, păsări de curte. – Din magh. dial. *cubák* (MDA).

țucá, *țuc*, v.t.r. A săruta: “*Țucu-i* ochii lui cei dragi” (Calendar, 1980: 100). – Din *țuc* “cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut” (MDA).

țucát, *-ă*, *țucați*, *-te*, adj., s.n. 1. Sărut. 2. Sărutat. – Din *țuca*.

țúcor, s.n. v. țucur.

țúcraz, *țucrazuri*, s.n. (reg.) Bombonerie. – Cf. magh. *cukorka* “bomboană”.

țúcur, (*țucăr*, *țucor*), s.n. Zahăr. (Trans. de nord). ■ În Maram. Istoric, termenul se folosește sporadic; uzual, miere (m'nere). – Din germ. *Zucker* “zahăr”, magh. *cukor* (MDA).

țug, *țuguri*, s.n. (reg., înv.) 1. Curent (de aer): “Tra' ușile, că gândești că tra' de oriunde *țug*” (Faiciuc, 2008: 770). 2. (min.) Garnitură de vagonete cu locomotivă. – Din germ. *Zug* “tren” DLRC, DEX).

țugări, *țugăresc*, v.t. (reg.) A trage buștenii la vale cu ajutorul vitelor; a cărăuși. – Din germ. *ziehen* “a trage, a remorca” (Gh. Pop, 1971: 87); din *țug* “vagonet, garnitură” + suf. *-ări* (MDA).

țugărit, *-ă*, *țugăriți*, *-te*, adj. (reg.) (ref. la bușteni) Tras la vale. – Din *țugări*.

țúndră, *țundre*, s.f. (reg.) Haină țărănească: “Scoală și slujnicele / Să-ți măture tot curțile / Cu poalele *țundrelor*” (Bilțiu, David, 2007: 26). – Din magh. *condra*, ucr. *cundra* “cârpă” (Candrea, Galdi, după DER).

țúra, (*țurai*), interj. (reg.) Cuvânt utilizat la refren, la chiuături și cântece. (Maram.). ■ (onom.) *Țura*, nume de familie în jud. Maram. – Formă expresivă (MDA).

țurán, *țuranuri*, s.n. (reg.) 1. Stâncă înaltă și prăpăstioasă. 2. Povârniș. ■ (top.) *Țurană*, stâncă, pădure în Un-

gureni. (Maram., Bucov.). – Din *țur* “cuvânt care redă sunetul produs de căderea de la înălțime a unui șuvoi de apă” + suf. *-an* (MDA).

țurăi, *țurăiesc*, v.i. (reg.) 1. A suna: “Busuiocu-a *țurăi*, / Eu ‘nainte ți-oi ieși” (Papahagi, 1925: 204). 2. A asmuți câinele la cineva. – Din *țur* + suf. *-ăi* (MDA).

țurgăli, *țurgălesc*, (țurgălui), v.i. A suna din clopoțel sau din pinteni; a zurgăli: “Când înconjoară casa, *țurgăluiesc* lanțu” (Bilțiu, 2009: 162). – Din *țurgălău* “clopoțel”; cf. *zurgăli*, din *zurgălău* (MDA).

țurgălit, *țurgălituri*, (țurgăluit), s.n. Sunet de clopoțel. – Din *țurgăli*.

țurgălău, *țurgălăi*, s.m. 1. Clopoțel, zurgălău: “Avea car bun și *țurgălauă*-n car” (Bilțiu, 2007: 395). ■ *Fus cu țurgălăi* = fus prevăzut, la partea inferioară, cu îmbinări mici de lemn și care au în interior pietricele; la tors produc un zgomot specific. 2. (la jocul caprei) Obiect ceremonial confecționat dintr-un băț care are la capătul de sus un ban găurit, pentru a produce zgomot: “Păstorii poartă bețe ciobănești cu *țurgălauă*, care se bat de pământ când se rostesc strigăturile” (Bilțiu, David, 2007: 214). – Din *zurgălău*

(MDA).

țurțurél, *țurțurei*, s.m. (reg.) Boabe de gheață mai mărunte decât grindina; mazărice, țarai. – Din *țurțur* “sloi de gheață ascuțit la vârf” + suf. *-el*.

țuruc!, (țuric!), interj. (reg.) Îndemn pentru cai să meargă cu spatele. – Din germ. *zurück* “înapoi, îndărăt” (DLRM, MDA), magh. *curukk* (MDA).

țúslă, (suslă), s.f. Țuica din prima distilare (în Strămtura și Moisei); șpirț, arcoziță, horincă puturoasă, gaist. (Trans., Maram.). – Et. nec. (MDA); din germ. *Zusel*.

țúșli, s.m. (reg.) Biberon. – Cf. *țușăl* (MDA).

țuștí, *interj.* Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă: “Popa *țuști* acasă repede, să nu îl vadă Păcală” (Bilțiu, 1994: 305). – Onomatopoeie (MDA).

țuțúi, *țuțuie*, (țuțulug), s.n. Vârf de deal sau de munte; creștet, pisc; țugui: “Pe cel *țuțulug* de piatră / Este o lespede lată / Și acolo stă o fată” (Memoria, 2001: 59). ■ (top.) *Țuțuiul*, deal (648 m) în apropiere de Sighet. ■ (onom.) *Țuțui*, *Țuțuianu*, nume de familie în jud. Maram. – Cf. *țugui* (DEX, MDA).

U

u, art. neh. - Un: "Rostogol înt-u ocol, / Curtea albă-nt-u picior" (Papahagi, 1925: 302). – Cf. *un*.

uă, (uă), interj. Vai: "Ua, că nu l-am putut prinde..." (Bilțiu-Dăncuț, 2005: 62). – Din gr. *uá* (Scriban).

ucrainet, *ucraineti*, s.m. (reg.) Ucrainean. – Din rus. *ukraineti* (MDA).

úi, interj. Vai: "Ui de mine, părinte" (Papahagi, 1925: 309). – Onomatopee (DEX, MDA).

uiágă, s.f. v. oiagă.

uimă, *uime*, s.f. (reg.; med.) Umflătură dureroasă (la gât sau la subsuori); inflamație a unui ganglion limfatic; abces; adenită; umflătură la ureche sau la genunchi; bubă: "Uimă uimită, / Bubă bubată / Cată și-ndărată" (Memoria, 2001: 51). ■ Termen utilizat în localitățile de pe Valea Izei și a Vișeuului; pe valea Marei se folosește *moimă*, termen identic și pentru maimuță (ALRRM, 1969: 163). – Din rădăcina *mom-*, cf. *momăie*, *mămăligă*, *moniță*, toate cu sensul de "bolfă, ridicătură" (de la *moimă*, atestat exclusiv în Maram.) (DER, MDA); cf. ngr. *idhma* "umflătură dureroasă" (DEX).

úioș, *uioșuri*, s.n. (reg.) Haină bărbătească sau femeiască scurtă, fără guler, cu sau fără mâneci, făcută din postav. (Trans., Maram.). – Din magh. *ujjas*, *ujjos* (MDA).

uișág, *uișaguri*, s.n. (reg.; înv.) Ziar, gazetă. – Din magh. *újság* "noutate, știre; ziar" (MDA).

uiúm, *uiumuri*, (oium), s.n. (reg.) Plată (în natură) de făină sau grăunțe, pentru măcinat. – Din bg. *ujem*, srb. *ujam* (DEX, MDA); din sl. *uimati* "a reține", cf. slov., ceh. *ujem* (Scriban; Cihac, după DER).

ujină, *ujini*, (ujână, ojină), s.f. (reg.) Masa servită către seară, între orele 16.00 - 17.00; gustare servită între prânz și cină, în zilele lungi de vară; chindie: "Când o fo pă la *ojină*" (Țiplea, 1906: 416). – Din sl. *užina*, cf. magh. *ozsona*, srb. *ušina* (Șăineanu, Scriban, DER, MDA).

ulciór, *ulcioare*, (urcior), s.n. (reg.; med.) Bubă la ochi; afecțiune oftalmologică; bubiță roșie ce se face pe pleoapa ochiului; excrescență la ochi. ■ "Se întâmplă de foarte multe ori că pe geana ochiului se face o bubucă lungăreață și, cu încetul, se prinde a coace. Atunci trebuie să descântăm de *ulcior*: "Ulciór sác, te sác, / Din vârî te sác; / Din rădăcină / Te fac fărînă" (Bârlea, 1924, II: 406). – Cuv. autohton, din rad. i.-e. **uer-*, "loc ridicat (în teren sau pe piele)" (Russu, 1981: 410); lat. *hordeolus* "orz", după *ulcior*¹, prin atracție paronimică (Scriban, MDA).

ulduóare, s.f. v. urdoare ("secreția ochiului").

ulecán, -ă, *ulecani*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Someș-Uileac. 2. (Locuitor) din Someș-Uilec. ■ (onom.) *Ulecan*, *Uilecan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Uileac* + suf. -an.

ulecâncă, *ulecence*, s.f. Femeie originară din localitatea Someș-Uileac. Locuitoare din Someș-Uileac. – Din *ulecan* + suf. -că.

ulicăr, s.m. v. ulicău ("vagabond").

ulicău, *ulicauă*, (olicău, ulicar), s.m. (reg.) Care umblă brambura; vagabond, pierde-vară, plimbăreț; care bate drumurile: "Auzi, moșule? Du-te și dumneata la lucru, că așa îți vei găsi norocul dumneatale, nu tot hoinărind pe cele uliți ca un *ulicău*" (Bilțiu, 1999: 153). – Var. a lui *ulicău*.

uliță, *ulițe*, s.f. Drum care străbate un sat. ■ (onom.) *Uliță*, nume de familie în jud. Maram. – Din sl. *ulica* "stradă" (Conev, după DER; MDA).

ulmeán, s.m.f., adj. v. ulmenean.

ulmeneán, -ă, *ulmeneni*, -e, (ulmean), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ulmeni. 2. (Locuitor) din Ulmeni. – Din n. top. *Ulmeni* + suf. -ean.

ulmeneáncă, *ulmenence*, (ulmeancă), s.f. Femeie originară din localitatea Ulmeni. Locuitoare din Ulmeni. – Din *ulmenean* + suf. -că.

ulmiște, (ulmiș), s.f. Pădure de ulmi; ulmet. – Din *ulm* + suf. -iște (MDA).

ulmós, -oasă, *ulmoși*, -oase, adj. Plin de ulmi. ■ (top.) *Ulmoasa*, sat aparținător de orașul Tăuții-Măgherauș. – Din *ulm* + suf. -os (MDA).

ulmoșán, -ă, *ulmoșeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ulmoasa. 2. (Locuitor) din Ulmoasa. – Din **ulmoși* (pl. lui *ulmos*) + suf. -ean.

ulmoșáncă, *ulmoșence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ulmoasa. Locuitoare din Ulmoasa. – Din *ulmoșan* + suf. -că.

ulúc, *uluci*, s. m. 1. Jgheab din scânduri pe care se expediază buștenii de la munte la vale; ceternă. 2. Partea de la stăvilă până la moară, pe care vine apa. – Din tc. *oluk* (DEX, DER,

MDA); cuv. autohton, cf. alb. *ulluk* (Philippide).

umăt, s.n. v. omăt ("zăpadă").

úmblátă, (umbletă), s.f. (reg.) 1. Mers: "Aveam glasul ca de cuc / Și *umbletă* ca la lup" (Papahagi, 1925: 206). 2. (min.) Suitor. – Cf. *umblet* (MDA).

umbrár, *umbrare*, s.n. 1. Adăpost umbros oferit de crengile unui copac. 2. Coviltir. – Din *umbră* + suf. -ar.

umbréjă, *umbreje*, s.f. (reg.) Dantelă croșetată aplicată la manșetele cămășii tradiționale. – Et. nec. (MDA).

unchéș, *uncheși*, (unchiaș), s.m. 1. (pop.) Om bătrân; moș, moșneag. 2. (reg.) Unchi: "*Unt'eșuc*, l-o bătut fecioru 'mnetale pă a mneu" (Bilțiu, 2007: 220). ■ (onom.) *Unchiaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din *unchi* + suf. -eș.

uncróp, *uncropuri*, (oncrop), s.n. (reg.) Apă fiartă, clocotindă. ■ Maramureșencele pun apa fierbinte într-un vas de lut, când limpezesc rufele spălate la pârâu și-și încălzesc mâinile în apa caldă: "Doamne, verde m-a jurat, / Pă apă și pă uscat / Să nu-mi țin drăguță-n sat. / Pă apă și pă *uncrop* / Mi-oi ținea drăguțe opt" (Brediceanu, 1957: 43). ■ Atestat și în Maram. din dreapta Tisei. ■ Termen consemnat în *Codicele de la Ieud* (1672): "Voiau ploa spre voi piatră ardându și *u<n>crop*". – Din sl. *ukropŭ* (Conev, Tiktin, cf. DER; MDA).

undá, v.i. (reg.) A da în clocot. – Lat. *undare* "a curge în valuri; a undui" (DEX, MDA).

undát, -ă, *undați*, -te, adj. (reg.) 1. Fiert pe jumătate. 2. Scufundat în apă clocotită. – Din *unda* (MDA).

undréa, s.f. v. andrea.

unghét, *ungheturi*, s.n. (reg.) 1. Cuptor. 2. Loc în dosul cuptorului: "N-am di ce să lăcomesc / La vatră și la *und'eț*; / La vatră și la cuptor, / Unde-o văd pe mă-ta mor" (Bilțiu, 2002: 258). 3. Cotlon. – Din *ungh(er)* + suf. -eț

(DLRM); din *unghi* + suf. *-eț* (MDA).

ungureán, -ă, *ungureni*, -e, (unguran), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ungureni. 2. (Locuitor) din Ungureni. ■ (onom.) *Ungurean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ungur(falva)* + suf. *-ean*.

ungureáncă, *ungurence*, s.f. Femeie originară din localitatea Ungureni. Locuitoare din Ungureni. – Din *ungurean* + suf. *-că*.

ungurenăș, s.m.f., adj. v. *ungurușean*.

ungurușeán, -ă, *ungurușeni*, -e, (ungurușean, ungurușean, ungurenăș), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Ungurași. 2. (Locuitor) din Ungurași. ■ (onom.) *Ungurușan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Ungurași* + suf. *-ean*.

ungurușeáncă, *ungurușence*, (ungurușeancă), s.f. Femeie originară din localitatea Ungurași. Locuitoare din Ungurași. – Din *ungurușean* + suf. *-că*.

unít, -ă, *uniți*, -te, adj. Care aparține confesiunii greco-catolice; unit cu Roma, uniât: “De ei ne-am tăiet în două, / Adecă de cei *uniți* / Decât noi mai fericiți” (Bârlea, 1909: 189-190). – Cf. *uni* “a încheia o alianță”.

unterțug, *unterțuguri*, s.n. (min.) Jug din lemn folosit în susținerea lucrărilor miniere. – Var. a lui *interțug* “intersecție a galeriilor de mină” (MDA).

untură, *unturez*, v.t. A prăji în untură: “Turtele (...) le *unturezi* cu untură sau oloi” (Grai. rom., 2000). – Din *untură* (MDA).

unturát, -ă, *unturați*, -te, adj. Prăjit în untură. – Din *untura*.

urbált, s.n. v. orbalț (“boală infecțioasă”).

urburár, *urburari*, s.m. (arh.) Persoană care efectua strângerea dării de aur, de la proprietarii particulari de mine, cuvenită regelui: “...nimeni dintre *urburarii* de acum și viitori să nu cuteze

să ia de la ei vreo parte din minereuri” (Monografia, 1972: 523; doc. din 1347). – Moștenit din lat. *urburarius* (MDA).

urbúra, *urburi*, s.f. (arh.) Darea ce se cuvenea regelui după exploatarea miniere: “...să fie scutită de toate celelalte sarcini, afară totuși de dreptul de *urbură* și de *urbură* regească” (Monografia, 1972: 523; doc. din 1347). – Et. nes.

urciór, s.n. v. *ulcior* (“bubă la ochi”).

urdí, *urdesc*, v.i. A face urdă. – Din *urdă* (DLRM, MDA).

urdít, *urdituri*, s.n. Operația de fabricare a urdei. – Din *urdi*.

urdiníș, *urdișiuri*, s.n. (reg.) Orificiu din partea inferioară a coșului, pentru circulația albinelor. – Din *urđina* “a alerga încoace și încolo, a umbla mult, a frecventa, a vizita” + suf. *-iș* (Scriban, DEX, MDA).

urdóare, (ulduoare), s.f. (reg.; med.) Secreția ochiului din timpul nopții; secreție albă care se depune pe marginea pleoapelor: “Și-i cumpără liacurile / (...) / Și o scoate din *urđori*” (Bârlea, 1924, II: 183). – Lat. **horridor* (Pușcariu, după DER; DEX); posibil din *urdă* + suf. *-oare* (MDA).

urechélniță, *urechelnițe*, s.f. 1. Insectă de culoare castanie cu corpul alungit având două prelungiri sub formă de clește (*Forficula auricularia*). 2. (bot.) Plantă erbacee cu frunze ovale, cărnoase, terminate printr-un vârf ascuțit, cu flori roșii sau roz (*Sempervivum montanum*). ■ Specifică etajului alpin (Munții Rodnei și Munții Maramureșului). ■ (med. pop.) Planta se folosește contra durerilor de urechi. – Din *ureche* + suf. *-elniță* (Scriban, DEX, MDA).

urmenésc, *urmenească*, adj. (reg.; înv.) Care ține de prefectură: “Tăt în șatră *urmenească* / Murgul să și-l potcovească” (Papahagi, 1925: 271). – Din magh. *vármegye* (*ház*) “prefectură”.

urminișeán, -ă, *urminișeni*, -e,

s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Urminiș. 2. (Locuitor) din Urminiș ■ (onom.) *Urminișan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Urminiș* + suf. *-ean*.

urminișeăncă, *urminișence*, s.f. Femeie originară din localitatea Urminiș. Locuitoare din Urminiș. – Din *urminișean* + suf. *-că*.

urní, *urnesc*, v.t.r. 1. A (se) mișca din loc. 2. A se prăbuși, a se dărăpăna, a se răsturna: "Când covata o tomnit / Cuptoriu i s-o *urnit*" (Calendar, 1980: 16). – Din vsl. *urinonti* (Scriban, DEX, MDA); din sl. *urinati* "a devia", cf. sb. *urinuti* "a împinge" (Șăineanu; Miklosich, după DER).

urnít, *-ă, urniți, -te*, adj. 1. Mișcat din loc. 2. Prăbușit. – Din *urni*.

urnitură, *urnituri*, s.f. (reg.) Casă veche, dărăpănată: "Apoi nu știu io atâtea, da' mi se pare tare ciudat să vie domnii aceia mari, aici la noi și să le placă *urniturile* noastre" (Ana Bud, 72 ani; Breb, 2013). – Din *urni* + suf. *-tură* (MDA).

urs, *urși*, s.m. 1. Mască zoomorfă folosită în *Jocul ursului*. ■ În Maram., acest obicei se practica "din bătrâni"; în perioada interbelică, se mai practica doar în câteva sate (Sarasău, Berbești, Ruscova, Poienile de sub Munte etc.). 2. Talpa casei, din trunchi masiv de stejar. 3. Porțiunea de 20-30 cm de la baza stâlpilo, la porțile maramureșene. 4. (gastr.) Cocoloși de mămligă ce au în interior brânză, "făcuți și mâncați în special de copii, până când gospodina prepară păturile de colesă cu brânză" (Faiciuc, 1998: 183). 5. Dispozitiv pentru micșorarea vitezei buștenilor pe uluc. 6. Cele patru lemne scobite care strâng și țin în loc piatra zăcatoare, la morile de apă. 7. Cei patru sau șase stâlpi pe care stă podul morii; babe. 8. Haină groasă și îmblănită. ■ (med. pop.) Unsoarea de *urs* este benefică pentru bolile de stomac și plămâni. ■

(top.) *Ursu*, cascadă situată pe Valea Neagră, pe drumul ce duce spre Stațiunea Izvoare; *Izvorul Ursului*, *Piciorul Ursului*, *Pârâul Ursului*, *Preluca Ursului*, *Valea Ursului*, top. frecvente în jud. Maram. ■ (onom.) *Ursu*, poreclă în Hoteni; *Urs(u)*, *Ursan(u)*, *Ursaru*, *Ursoi*, *Ursuleac*, *Ursulean*, *Ursuleanu*, *Ursulescu*, *Ursuț*, nume de familie în jud. Maram. – Lat. *ursus* "urs" (DEX, MDA).

ursár, *ursari*, s.m. Băiat care umblă cu urși dresați și îi pune să joace: "*Ursaru* aduce ursu de lanț. Când ajunge la casa gazdei, întreabă: Onorat gazdă aleasă, / Ne slobozâți ursu-n casă?" (Bilțiu, 2009: 137). ■ (onom.) *Ursar*, *Ursan(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *urs* + suf. *-ar*.

úrsă, *urșe*, s.f. Ursoaică. ■ (onom.) *Ursa*, nume de familie în jud. Maram. ■ (astr.) *Ursa*, numele celor două constelații situate aproape de Polul Nord (Carul Mare, Carul Mic). – Lat. *ursa* "ursoaică" (DEX, MDA).

ursí, *ursesc*, v.i. 1. A sorti, a hărăzi, a predestina. 2. A face vrăji; *a face pă ursit* = vrajă, făcătură, prin care cineva este determinat să întemeieze o căsătorie pe cale magică: "Când *îi făce pă ursât*, luă nouă stropi de apă, cu gura, di pă roata morii și nouă pietri de la vadurile carălor. Apoi, lua nouă ulcele și pune în ele apă și pietrile și le pune înaintea focului, cum erau cuptoarele demult. Și pă fată o la pă cap pân scară și îl vide pă ursât" (Bilțiu, 1999). – Din ngr. *oríso*, viit. lui *orízo* "a determina" (Șăineanu; Candrea, după DER; DEX).

ursít, *-ă, ursiți, -te*, adj., s.m. 1. Hărăzit, sortit, ales, predestinat. 2. Viitor soț: "Cum e parul, așa va fi și *ursitul*" (Calendar, 1980: 121). – Din *ursi*.

ursitór, *ursitori, ursitoare*, s.m.f. (mag.) Vrăjitor; pocitor, strigoi: "Pântru strâgoile celea, pântru *ursitorile* celea ce iau laptele de la marhă..." (Papahagi, 1925). – Din *ursi* + suf. *-tor* (DEX, MDA).

ursoaie, s.f. (reg., înv.) Ursoaică. – Din *urs* + suf. *-oaie*.

urzeală, *urzelî*, s.f. Totalitatea firelor urzite întinse pe stavilele războiului de țesut; t'eară, urzală de t'eară, urzătură. – Din *urzi* + suf. *-eală* (DEX, MDA).

urzi, *urzesc*, v.t. A așeza urzeala: "D-ai ști țese și *urzi* / Cum te știi la joc suci..." (Memoria, 2001, 100). – Lat. *ordire* (= ordiri) "a începe; a țese, a toarce" (Șăineanu, Scriban; Pușcariu, după DER).

urziște, s.f. v. orziște.

urzitór, s.n. v. urzoi.

urzói, *urzoaie*, (urzitor), s.n. (reg.) Instrument folosit pentru a pregăti urzeala (țesătura) la războiul de țesut; stavila pe care se fixează tiara; dispozitiv de urzit, urzitor: "Ea dă vina la *urzoi* / Că toată pânda-i lătunoi" (Bârlea, 1924, I: 96). – Din *urzi* + suf. *-oi* (MDA).

uspătói, s.m. v. ospătói.

ustení, *ustenesc*, v.i.r. (în v.) A se strădui; a (se) trudi: "Să facă bine, / Să *ustenească* / La biserica Ierusalimului, / La scaunul molitvului / Să puie cununi de piatră scumpă..." (Gherman, 1938: 8). – Var. veche a lui *osteni* (Scriban).

ustenít, *-ă, usteniți, -te*, adj. (în v.) Trudit, obosit. – Din *usteni*.

ușór, *ușori*, s.m. (reg.) Stâlp vertical de care se prind canaturile ușii și ale ferestrei la casele țărănești: "Largă-i

ușa-ntre *ușori* / Treceți, hodiniți, feciori" (Bilțiu, 1990: 65). – Lat. *osteolum* "portiță" (Scriban, DEX, MDA).

uștí, *uștesc*, v.t. (reg.) A săruta. (Maram.). – Cf. ucr. *usta* (MDA).

uștióară, *uștiori*, (dial. uști'oară), s.f. Ușă mică; portița de la intrarea în curte; ușiță, vrâncioară. – Cf. *uscioară* (MDA).

ușurătate, *ușurătăți*, s.f. (reg.) Ușurință, puțința de a face ceva fără un efort susținut: "Apoi mălaiul îl puneam cu sapa, că atunci nu erau tractoare și atâta *ușurătate* câtă îi amu" (Hermine Pop, 98 ani; Băița de sub Codru, 2013). – Din *ușor* + suf. *-ătate* (Scriban, DEX, MDA).

utrénie, *utrenii*, s.f. Slujbă religioasă care se oficiază dimineața înaintea liturghiei; mânecare, itros. ■ (loc. adv.) *Pe la utrenii* = dis-de-dimineață. – Din sl. *utrinja* (Scriban, DEX, MDA).

útuť, *uťuťe*, (huțuť), s.n. Leagăn, scrânciob: "Mă, io i-am făcut *huțuť* la a me și o huțuť în fiecare zi" (Bilțiu, 2007: 404). – Der. regr. din *uțuța*.

uțuťá, *uťuť*, v.t.r. A (se) legăna: "Mă *uțuťam* cu Anișoara lui Morar pă niște crenji și o apărut bătrânul" (Memoria, 2014: 150). – Din (*h*)*uța* (DEX).

uțuťát, *-ă, uțuťăți, -te*, adj. Legănat. – Din *uțuța*.

V

vac, *vacuri*, s.n. (arh.) 1. Timp, perioadă, epocă, veac. 2. Existență, viață, trai: "Eu îți dau pită de grâu și sare, tu îmi dai leac și vac la cutare" (Bârlea, 1924, II: 382). – Cf. *veac*.

vâi, interj. Cuvânt care exprimă durerea sau suferința. – Creație expresivă, cf. lat. *vae* (DER, DEX, MDA).

vailîng, *vailinguri*, s.n. (reg.) Vas cu torți; lighean. – Din germ. *Weitling*, *Weidling* "vas mare" (MDA).

vaioğár, *vaioğari*, (voiogar), s.m. (reg.) Fabricant de cărămizi din lut: "În 1830, în Baia Mare era atestat un *voiogar*" (Monografia, 1972: 339). – Din *vaioğ(ă)* + suf. *-ar*.

vaiógă, *vaioage*, (vaiugă, voiogă, vâiogă, vâiugă), s.f. (reg.) Cărămidă nearsă (din pământ și paie, turnată în forme), chirpici; t'egla nearsă. ■ (top.) *Văiugă*, vale între stânci, în Borșa. – Din sl. *valjak* (Candrea, după DER); din magh. *vályog* "lut" (dial. *vályug*) (MDA).

valău, *valăuri*, (halău), s.n. (reg.) 1. Jgheab din lemn sau metal, sub streșina casei, pentru colectarea apelor pluviale; ciotărnă, ciurău, jd'ab. 2. Covată (din lemn scobit, scândură sau piatră) din care se dă de mâncare la porci; troacă. 3. Albie (pentru adăparea animalelor) care se așază lângă fântână; construită dintr-un trunchi de copac scobit în interior, așezat pe doi bolovani și prevăzut, la capătul mai înclinat cu un dop de lemn. Până nu demult se mai întâlneau și *valauă* din piatră. 4. Jgheab de lemn, ușor înclinat,

alimentat cu apă, folosit la spălarea minereurilor aurifere, după ce acestea au fost sfărâmate de șteampuri. ■ (top.) *Halauă*, pășune în Dragomirești; fânațe, pășune în Lăpușul Românesc și Rohia. – Din magh. *vályú* "iesle; jgheab" (dial. *válu*, *vállu*, *válló*) (Scriban, MDA).

valtău¹, s.n. (reg.) Macaz la calea ferată. – Din magh. *váltó* "macaz" (MDA).

valtău², s.n. (reg.) Poliță bancară; vexel. – Et. nec.

valț, *valțuri*, s.n. 1. Lemn rotund la gaterul de apă. 2. Cilindru. – Din germ. *Walze* (DER, DEX).

vămă, *vame*, *vămuri*, s.f. 1. Plata în natură pentru măcinat; uium. 2. (în credința pop.) Puncte de trecere prin care se credea că trebuie să străbată sufletul mortului pentru a ajunge pe Cealaltă Lume. Pentru a trece, trebuie să plătească o anumită taxă; din acest motiv era obiceiul să se pună bănuți în mâna defuncților sau în sicriu: "Dă-m', injere, haina ta, / Ca să pot trece *vama*" (Bilțiu, 2006: 234). – Din magh. *vám* "vamă" (Galdi, după DER; MDA), cf. ucr. *vam*, slov. *vama* (DER).

vancău, s.n. (reg.) Unealtă pentru manipularea lemnului în pădure, utilizat de butinari; voltău. – Et. nec.

vanghélîe, *vanghelii*, s.f. (pop.) Evanghelie; cuprinde viața și învățătura lui Isus Cristos. – Var. a lui *evanghelie*.

varméghe, *varmeghii*, (oarmeghe, ormeghie, ormede, varmighe, varmide, varmede), s.f. (reg.) 1. Provincie,

comitat, județ (în vechiul regat al Ungariei): "...și au degerat toate bucatele (...) prin *varmeghea* Maramureșului și au căzut foamete mare peste toată *varmeghe*..." (text din 1785). 2. Casa comitatului: "Pe noi nu ne-a despărți / Nici în casa *oarmeghi*" (Bârlea, 1924, II: 20). – Din magh. *varmegye* "comitat, județ" (MDA).

város, -ă, *varoși*, -e, (varoș), adj. (reg.) (Oaie) cu lână de culoare albă cu roșu; alb-murdar. – Din magh. *vörös* "roșu" (MDA).

vasarăș, *vasarășuri*, (văsărăș), s.n. (min.) Canal de scurgere a apei de-a lungul galeriei. – De la *vas* (DEX).

văcălăș, *văcălașuri*, s.n. (reg.) Tencuială; maltăr. – Din magh. *vakolás* (Galdi, după DER).

văcălí, *văcălesc*, v.t. (reg.) A tencui pereții unei case. (Trans., Banat, Maram.). – Din magh. *vakol* "a tencui" (MDA).

văcălie, *văcălii*, s.f. (reg.) Burete ce crește pe trunchiuri de fagi și din care se face iasca (*Ganoderma applanatum*). – Din *veacă* + suf. -ălie (DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *vakeliia* "burete de iască" (Scriban).

văcăliť, -ă, *văcăliți*, -te, adj. (reg.) Tencuit. – Din *văcăli*.

văcăreăță, *văcărețe*, s.f. (reg.) 1. Pâine ornată cu bucăți de aluat, din cea mai bună făină, cu ocazia pomenirii morților (la Staurul Florilor). 2. Colac ceremonial în formă de plăcintă care se dă văcarului când iese prima dată în ciurdă, la pășune. – Cf. *văcar*.

văcărí, *văcăresc*, v.t. (reg.; înv.) 1. A duce vacile la păscut. 2. A coace pâine (văcăreața) în cuptor: "Miresucă, struț tomnit, / Si-ț-a dor de *văcărit* / Și cu feciori de grăit" (Ștețco, 1990: 251). – Din *văcar*.

văcăriște, s.f. (reg.) Loc amenajat pentru vaci; adăpost, văcărie. – Din *văcări* + suf. -iște.

văcuí, *văcuiesc*, v.i. (arh.) 1. A

viețui; "a trăi cât și cum ai de trăit" (Țiplea, 1906). 2. A petrece veacul, a locui pe vecie. 3. A-și face veacul, a împlini vremea, a sta vreme îndelungată: "Acolo lăcuia / Ș-acolo *văcuia*" (Papahagi, 1925: 885). – Din *vac*, *veac* (Scriban) + suf. -ui (MDA).

vădán, *vădani*, s.m. (reg.) Văduv. ■ (onom.) *Vădan*, nume de familie în jud. Maram. – Din vrom. *văduu* "văduv" + suf. -an (DEX, MDA).

vădâncă, *vadance*, s.f. (reg.) Văduvă. (Trans., Maram.). – Din *vădan* + suf. -că (MDA).

vădăsluí, *vădăsluiesc*, v.t. (reg.) 1. A rătăci: "Pe unde ai *vădăsluit* atâta vreme?" (Hovrea, 2016: 68). 2. A umbla hoinar. 3. A vâna (în Trans.). – Din magh. *vadászni* (Mândrescu, după DER).

vădeán, -ă, *vădeni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Vad. 2. (Locuitor) din Vad. ■ În Maram. sunt două localități cu acest nume: Vad (Copalnic) și Vadul Izei. ■ (onom.) *Vădean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Vad* + suf. -ean.

vădeáncă, *vădence*, s.f. Femeie originară din localitatea Vad. Locuitoare din Vad. – Din *vădean* + suf. -că.

văduár, *văduari*, s.m. (dial.) Văduv: "Eu *văduar* am rămas, / În lume cu mult necaz" (Farcaș, 2009: 23). – Din *văduvar* (MDA).

văduă, s.f. (dial.) Văduvă. ■ (top.) *Valea Văduvelor*, nume sub care era cunoscută, în perioada interbelică, Valea Borcutului (afluent al Săsarului): "În anul 1935, societatea Aurum a introdus, în minele de pe Valea Borcutului, perforatoarele. Se spune că în trei ani silicoza a secerat toți bărbații de pe Valea Borcutului care lucrau la mină" (Portase, 2006: 129). – Var. a lui *văduvă*.

văduít, -ă, *văduiți*, -te, adj. Rămas văduv, fără soție: "În tăta sâmbăta de Postu Mare, femeile bătrâne și *văduite*

duc la beserică prescuri de grâu pentru slujbă” (Papahagi, 1925: 314). – Var. a lui *văduvit* (MDA).

văeră, (văiera), v.r. (arh.) A se văieta, a se plânge: “Ea a rămas plângându-să / Și *văerându-să*” (Papahagi, 1925: 289). – Din *vai* (DEX, MDA).

văietătură, *văietături*, s.f. (reg.) Vaiet: “[Omul Noptii] o urmărea [pe Fata Pădurii] și o ajungea și apoi hai la țipurituri și *văietături*” (Bilțiu, 1999: 173). – Din *văieta* “a scoate vaiete” + suf. -*ătură* (DEX).

văiugă, s.f. v. vaiogă (“cărămidă nearsă”).

văjí, *văjesc*, (vâji, vuji), v.r. (reg.) 1. A fi compatibil, a fi asemănător; a se potrivi, a se înțelege: “Nu să *văjăsc* laolaltă, fără d’eti’ilin” (Papahagi, 1925: 326). 2. A se întâmpla: “De s-a *văji* și-oi muri” (Lenghel, 1985). – Din sl., ucr. *vaziti* “a echivala cu” (DER, MDA).

vălăș, *vălașuri*, s.n. (reg.) Răspuns: “Înapoi n-om înturna / Până ni-a veni *vălaș*, / Că urātu-i în sălaș” (Bârlea, 1924: 87). (Trans., Maram.). – Din magh. *válasz* “răspuns, replică” (MDA).

vălătăș, *vălătașuri*, s.n. (reg.) 1. Tragere la răspundere: “Mult îmi faceți *vălătaș*” (Bârlea, 1924, II: 268). 2. Interogatoriu (al martorilor). – Din magh. *vallatas* “interogatoriu; instrucție” (MDA).

văleán, -ă, *văleni*, -e, s.m.f. Locuitor din vale. ■ (top.) *Văleni*, cascadă situată pe Valea Văleni, afluent al pârâului Firiza; *Văleni*, sat aparținător de com. Călinești (Maram. Istoric); *Vălenii Șomcutei*, sat aparținător de orașul Șomcuta Mare (zona Chioar); *Vălenii Lăpușului*, sat aparținător de com. Coroieni (zona Lăpuș). ■ (onom.) *Vălean(u)*, nume de familie în jud. Maram. – Din *vale* + suf. -*ean* (DEX).

văleát, s.n. v. veleat.

vălenár, -ă, *vălenari*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Văleni. 2. (Locuitor) din Văleni. – Din n.

top. *Văleni* + suf. -*ar*.

vălenăș, -ă, *vălenași*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Văleni. 2. (Locuitor) din Văleni. ■ (onom.) *Vălenaș*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Văleni* + suf. -*aș*.

vălurít, -ă, *văluriți*, -te, adj. (reg.) Decorat în valuri. – Var. a lui *vălurat* (DEX, MDA).

vără, *vărez*, v.i. (reg.) 1. A-și petrece vara undeva. 2. A pășuna vitele în timpul verii: “Unde-ai *vărat*, Mirceo, hei, / De ți fața ca de zmei?” (Țiplea, 1906: 445). – Din *vară* (MDA).

vărăștină, *vărăștine*, s.f. (reg.) Cuptor în care se arde varul. – Din *var* + suf. -*aștină* (MDA).

vărătec, (văratic), adj., s.n. 1. (adj.) De vară, specific verii. 2. Locul unde pasc vitele vara. ■ (în expr.) *A da oile în văratec* = a trimite oile la pășunat, pe perioada verii. ■ (top.) *Văratec*, mlaștină situată în Munții Lăpușului; *Văratec*, vf. (1.357 m) în Munții Lăpușului. – Cf. *văratic* (Scriban, MDA).

vărădínă, *vărădine*, s.f. (reg.) Grinda de care se coasă acoperișul, la colibele ciobănești. – Probabil der. din *vărdină* “rudă”.

vărăián, -ă, *vărăieni*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Vărai. 2. (Locuitor) din Vărai. – Din n. top. *Vărai* + suf. -*an*.

vărăiáncă, *vărăience*, s.f. Femeie originară din localitatea Vărai. Locuitoare din Vărai. – Din *vărăian* + suf. -*că*.

vărsát, s.n. 1. Vaccin împotriva vărsatului de vânt. 2. (med.) Variolă; boală infantilă. – Din *vârșă* + suf. -*at* (DEX, MDA).

vărzár, *vărzare*, *vărzari*, s.m.n. 1. (s.n.) Plăcintă din aluat de mălai cu varză, ceapă verde, mărar și smântână: “*Vărzar* moale cu mărar / Din tașcă de păcurar” (D. Pop, 1970: 147). 2. (s.m.) Cultivator sau comerciant de varză. ■

(onom.) **Vărzari**, poreclă pentru locuitorii din Câmpulung la Tisa. – În general, considerat der. rom. de la *varză* (v. Scriban, DEX, MDA); moștenit din lat. *vir(i)diaria*, pl. lui *vir(i)diarium*; cuv. s-a păstrat și în aromână, *vărdzare*, *virdzare* (Loșonți, 2001).

văsărăș, s.n. v. *vasarăș*.

vătăf, *vătăfi*, (vătăj, vătăv), s.m. 1. Păcurar: "Că nu-s fiara fiarelor, / Că-s *vătăfu* oilor" (Memoria, 2001: 12). 2. Mai mare peste păcurarii de la stână; baci, gazdă, păcurariul cel mare: "Baci sau *vătăf*, în Maramureș, cu frecvență mai mare a celui dintâi", cu sensul de administrator de stână (Latiș, 1993). ■ "Vătaful este conducătorul păcurarilor care păzesc oile cu lapte; de obicei este desemnat de către stânaș; tot stânașul îl numește pe baci (conducătorul stânei și cel care prepară produsele lactate). Deci *vătăf* și baci nu e același lucru" (Georgeoni, 1936: 78). 3. Paznic de semănături sau fânațe (Petrova, Săcel, Moisei, Borșa); vătăf de țarină; gornic, boactăr, pândăș, iagăr. 4. Căpetenie, comandant, șef; vătăf de tâlhari: "Pă dânsa o d-auzât / Păunașî codrilor, / *Vătăji* tâlharilor" (Papahagi, 1925: 266); vătăf de colindători, vătăf de țigani etc. – Din tc. *vattas* "cioban" (Șăineanu, Scriban); din tăt. *vataha* "grup" (Candrea, Cihac, după DER); cf. ucr. *vataha* (DEX, MDA), pol. *wataha*, bg. *vatah* (DEX).

vătăștină, s.f. v. *vătăjie*.

vătăv, s.m. v. *vătăf*.

vătăji, *vătăjesc*, v.i. (reg.) A haiduci: "După ce l-o omorât pă Pinte, apoi ceilalți au *vătăjit* sânguri..." (Papahagi, 1925: 306). – Cf. *vătăși* "a conduce, a administra" (DEX, MDA).

vătăjie, *vătăjii*, (vătășie, vătăștină), s.f. (reg.) Coliba în care stă baciul și unde se prepară produsele lactate; lăptărie: "Când o ajuns aproape de *vătăjie*, o tras on foc din piștolu acela cu două țevi și n-o nimerit-o" (Bilțiu, 2007:

285). ■ Construcție ridicată pe sistemul furcilor, acoperită cu draniță. În *vătăjie* se află vatra de foc și vasele pentru prelucrarea laptelui. ■ (top.) În *vătăștină*, fânațe în Dobricul Românesc; *Vătăștină*, deal în Baba, Coroieni, Vima. – Din *vătaș* "vătăf" + suf. -ie (MDA).

vătămă, *vatăm*, v.t.r. 1. A (se) răni, a (se) juli. 2. A se îmbolnăvi de hernie. 3. A distruge. – Lat. *victimare* "a sacrifica" (DER, DEX, MDA).

vătămăt, -ă, *vătămați*, -te, adj. Rănit. – Din *vătăma*.

vătămătură, *vătămături*, s.f. (med.) 1. Rană provocată de o lovitură sau căzătură. 2. Schilozenie, paralizie; hernie; hăitură. – Din *vătăma* + suf. -ătură (DEX, MDA).

vătrai, *vătraie*, s.n. (reg.) Unealtă metalică în formă de câlig lung, cu coadă, cu care se scormonește jarul în sobe; spuzar: "Bate mătă cu *vătraiu* / De ce nu s-o copt mălaiu" (Memoria, 2004: 1.098). – Din srb. *vatralj*, bg. *vatral* (Candrea, după DER; DEX); din *vatră* + suf. -ai (MDA).

vătui, (vătuiu), s.m. (reg.) led (până la un an). ■ (top.) *Vătuiasa*, teren în Vișeu de Sus (Mihali, 2015: 170). – Cuv. autohton, cf. alb. *vetul*, din rad. i.-e. **uet*, **uet-es*- "an" (Russu, 1970: 212); lat. **vituleus* (DER, DEX, MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *vatulja*, pol. *wetula* (Candrea, după DER; Scriban).

văzdoágă, (văzdoagă), s.f. (reg.) Plantă erbacee cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori galbene (*Tagetes erecta*): "Fă-mă mândră, frumușea / Ca spicuțu grâului, / Ca *văzdoaga* câmpului" (Antologie, 1980: 250). – Cf. *băzdoagă* "băț, băță" (Șăineanu).

vâj, *vâji*, s.m. (reg.) Bătrân, moș, moșneag: "Atunci baba îi zice la *vâj*: Scoală-te, *vâjule!*" (Bilțiu, 1999: 409). – Cf. *ghiuș* (Scriban, Șăineanu, MDA).

vâji, v.r. v. *vâji*.

vâlfăș, -ă, *vâlfăși*, -e, adj., s.m.f. (reg.; mag.) 1. Prevestitor: "...că el era

vâlfașul satului, că doară el avea două gușe pă grumaz...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 244). 2. (Oaie) care face semn, care prevestește, care are vâlfă; oaie știră. ■ “Este vorba de oaia-mioară care «se mârlește, dar nu fată», pe care maramureșeanul nu o taie și nu o vinde. Ba dimpotrivă: o au în grijă specială pentru că «e bună de primejdie». Semnul pe care-l face: e supărată, zbiară, nu-și află locul, se uită la om; semnul se înțelege astfel: are să se întâmple ceva cu turma (pagubă, boală, fiară), cu păcurarul și, în ultimă instanță, cu cei din familie, de acasă” (Latiș, 1993: 117). – Din sl. *vlŭchva* “vrăjitor” (Scriban; Cihac, după DER); din sl. *vluhvu*, bg. *vlahva* (Șăineanu, DEX); cf. *vâlvaș* (MDA).

vâlfă, *vâlfe*, s.f. (reg.; mag.) 1. Duh, zână. 2. Presentiment: “*Vâlfa* este un fel de presimțire. Când îți vine să cânti morțește, ai *vâlfă* că va muri cineva din familie sau i se va întâmpla o nenorocire. Animalele mugesc, caii nu au stare” (Memoria, 2002: 474). – Din sl. *vlŭchva* “vrăjitor” (Miklosich, după DER); din sl. *vlŭhvŭ*, bg. *vlahva* (DEX, MDA).

vâltoare, *vâltori*, s.f. (reg.) 1. Vârtej. 2. Piuă. 3. Instalație tradițională realizată din bușteni, în care se rotește un curent puternic de apă, utilizată pentru spălarea și limpezirea textilelor de mari dimensiuni: “Mândruță de la *vâltori*, / Dă-mi gurița de trei ori” (Viman, 1989: 507). ■ Apa se captează dintr-un râu de munte și este drenată către *vâltoare* cu ajutorul unei ecluze, astfel încât debitul apei poate fi reglat periodic, în funcție de cantitatea precipitațiilor din fiecare sezon. – Lat. **voltoria* (Pușcariu, după DER; DEX, MDA).

vâltorî, *vâltoresc*, v.t. (reg.) A învolbura, a învărteji. – Din *vâltoare* (DER).

vâltorît, s.n. (reg.) Ocupație tradițională ce constă în spălarea în vâltoare a textilelor de mari dimensiuni, ce aparțineau altor persoane decât proprietarul instalației. – Din *vâltori*.

vâltură, *vâlturez*, v.t. (reg.) A limpezi, a spăla hainele în vâltoare: “Izmenele cele de iarnă, / Ți le-a *vâltura* la vară” (Bârlea, 1924, II: 287). – Din *vâltoare* (MDA).

vână, *vâne*, s.f. 1. (pop.) Venă, arteră. 2. (min.) Filon, zăcământ. – Lat. *vena* “vână; puls” (Pușcariu, după DER; DEX, MDA).

vântoasă, *vântoase*, (vântușea), adj., s.f. (mit.) Personaj fantastic; iroase, iele: “Tăte iroasele / Și *vântoasele* / Și moroi / Și strigoi” (Papahagi, 1925: 283). – Din *vânt* + suf. -oasă (DEX); din lat. *ventosus*, -a, -um (MDA).

vânturél, *vânturei*, s.m. Pasăre răpitoare de zi; specie de șoim care preferă stâncăriile; vindereu (*Falco tinnunculus*). ■ Semnalată și în Maram. – Din *vânturi* + suf. -el (DEX, MDA).

vânturêșcă, (vânturișcă), s.f. (reg.) Lopată de lemn cu funcție de semicovată, cu coadă lungă; se utilizează la vânturarea semințelor de pleavă; sideșcă: “Snopii (...) erau îmblățiți (...), după care se făcea vânturatul gozurilor cu *vântureșca*” (Faiciuc, 2008: 255). – Din *vântura* + suf. -eșcă (MDA).

vânturișcă, s.f. v. vântureșcă.

vântușeă, s.f. v. vântoasă.

vânzărel, adj. De vânzare: “Și-l făcură *vânzărel* / Și merșeră-n târg cu el” (Calendar, 1980: 8). – Din *vânzare* + suf. -el.

vânzărie, *vânzării*, s.f. (reg.) Comerț, negoț: “Chechișencele așa-s învățate, cu *vânzării* în piață”. – Din *vânzare* + suf. -ie.

vârc, *vârçuri*, s.n. (reg.) Rid, zbârcitură, cută. – Din srb. *vrka* (MDA); din *zvârc*, formă atestată pentru “rid”.

vârdînă, *vârdîne*, (vârghină), s.f. (reg.) Cumpăna de la fântână: "Șezând sara pe fântână / Rumpe-ți-ai zgarda-n *vârd'ină*" (Bârlea, 1924, I: 216). – Din sl. *vârdina* (MDA).

vârfoná, v.r. (reg.) A se vârfui, a se umple cu vârf: "De unde Domnu mânca / Blidele să *vârfona*" (Papahagi, 1925: 237). – Din *vârf* + suf. *-ona* (MDA).

vârfonát, *-ă*, *vârfonați*, *-te*, adj. (reg.) Plin cu vârf. – Din *vârfona*.

vârstá, *vârstez*, v.t. (reg.) A țese cu dungii. – Din srb. *vrstati* (MDA).

vârstát, *-ă*, *vârstați*, *-te*, adj. (reg.) Vărgat, dungat. – Din *vârsta*.

vârstă, *vârste*, (vrâstă), s.f. (reg.) Dungă, linie, vargă. ■ În trecut, cergile de lână erau țesute "în vârste", adică în negru și alb, cromatică oferită de culoarea naturală a lânii. ■ (onom.) *Vârsta*, nume de familie în jud. Maram. (veche familie românească din Vadul Izei). – Din srb. *vrsta* (Scriban, DEX, MDA).

vârșă, *vârșe*, (vârsă), s.f. (reg.) Unealtă de pescuit utilizată frecvent pe râurile Lăpuș și pe Someș, confecționată din nuiiele, în forma unui cilindru, legate la un capăt în jurul unui butuc de lemn; în partea opusă, gaura *vârșei* este întoarsă spre interior în formă conică, cu un orificiu pe unde intră peștii, la momeală: "Tare-i *vârșă*, tare-i balta" (Bârlea, 1924, II: 269). – Din srb. *vrša* (Șăineanu, DEX, MDA).

vârtéj, *vârtejuri*, s.n. 1. Dispozitiv din lemn sau metal care glisează pe orizontală; zăvor, riglu, climpuș, batcă, țagă. 2. Lemn bătut în pământ, având o cracă crestată ce se întinde deasupra vetrei și de care se atârna căldarea. – Din bg. *vârtež* "învârtire, amețelă" (Scriban, DEX); din vsl. *vrŭtezi* "melc, șurub", de la *vrŭtĕti* "a coti, a învârti" (Scriban, MDA).

vârtelniță, *vârtelnițe*, s.f. Instrument de lemn cu 3 sau 4 picioare (stativ), pe care se montează la partea superioară

patru stinghii rotative, mobile, prevăzute fiecare cu opritor, pe care se pune tortul de cânepă sau scutul de lână ca să fie depănat. – Cf. bg. *vârtelka* (DEX); din (în)vârt(esc) + suf. *-elniță* (Pascu, *Sufixe*: 241, după Frățilă).

vârticúș, *vârticușuri*, s.n. (reg.) Vârtej de vânt. – Din (în)vârtecúș (DEX); cf. *vârtej*, *vârți* - *vârteșug*, prin metateză (MDA).

vârtóp, *vârtoape*, s.n. (reg.) Adâncitură, groapă adâncă de forma unei râpe prăpăstioase, formată de apă. ■ (top.) *Vârtop*, lac glaciari în Munții Maramureșului, sub vf. Mihailec, la 1.750 m. – Var. a lui *hârtop* (Scriban, DEX, MDA).

vârtós, *-oasă*, *vârtoși*, *-oase*, adj. 1. Puternic, viguros, robust: "...cu atât mai *vârtos* cu cât biserica noastră greco-catholică a fost, este și va fi totdeauna și biserica națională..." (Koman, 1937: 41; document din 1871). 2. Îndesat, dens, compact: "Din carne *vârtoasă*" (Papahagi, 1925: 285). – Lat. **virtuosus* (Scriban, DEX, MDA).

vârvár, *vârvare*, s.n. 1. Vârf de buștean. 2. Vârf de munte. – Var. a lui *vârfar*.

vârzób, *vârzoabe*, (hârzob), s.n. (arh.) Dispozitiv confecționat din lemn de alun și împletitură din piele de oaie, în formă rotundă, care se atașează la încălțăminte; folosit în zonele de munte pentru mersul pe zăpadă. – Din bg. *vŭrzop* "legătură" (Șăineanu, Scriban).

vâzdoágă, s.f. v. *vâzdoagă* ("plantă erbacee").

vâzól, s.n. (reg.) Fân strâns cu grebla de la deal la vale; coardă, val. – Et. nec.

vâzolí, *vâzolesc*, v.r. (reg.) A se zvârcoli (să scape din prinsoare). – Din germ. *wuseln* "a viermui, a colcăi, a mișuna" (Turcanu).

vecíníc, *-ă*, *vecinici*, *-ce*, adj. (înv.) Veșnic, etern: "...am cumpărat această carte la beserica a Năneștilor, pentru

vecinica pomenire a părinților noștri, în anul 1803, în luna lui 15 Mai, cu 15 zloți” (Bârlea, 1909: 140). – Var. a lui *veșnic*.

vecinicie, *vecinicii*, s.f. (înv.) Eternitate. – Var. a lui *veșnicie*.

vederá, *vederesc*, (videra), v.i.r. A (se) lumina, a face lumină: “Tu-i aprinde lumina (lumânarea) / Și mândra ț-a videra” (Calendar, 1980: 74). – Din *vedere* (MDA).

vederós, -oasă, *vederoși*, -oase, (videros), adj. 1. Care se vede, vizibil. 2. Bine văzut, apreciat: “Omu care i frumos / Și noaptea i vederos” (Ștețco, 1990: 355). 3. Luminos, strălucitor: “Se zice că acele [comorile, n.n.], la oarecâtiva ai, ard cu flacăra mai videroasă ca cea de lemne” (Bilțiu, 1999: 151). – Din *vedere* + suf. -os (MDA).

vej, *veji*, (vejie), s.m. Tulpină uscată de porumb, fără știuleți; bălie, turjan, jmetelie: “După ce s-au transportat știuleții, se tăiau *vejiile*, cu secera, la o palmă de pământ...” (Faiciuc, 2008: 258). ■ (onom.) *Veja*, nume de familie în jud. Maram. – Et. nec. (MDA).

veleándră, *velendre*, s.f. (reg.) Haină de dimensiuni prea mari pentru cel care o poartă (zona Codru). – Et. nec.

veleát, *veleaturi*, (văleat), s.n. (arh.) Dată, an, termen: “...și s-au cumpăratu cându umbla *valeatu* 7251, iar de la Hristos 1743, în luna lui Noemvrie 14 de zile...” (Bârlea, 1909: 11). 2. Durată a vieții. – Din sl. *vŭlěto* “în anul...” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

veliște, (velăște), s.f. (arh.) 1. (Stră)vechime, din strămoși. 2. De mult timp: “Doară noi ne știm din *veliște*” (Hovrea, 2016: 68). – Din *veleat*.

venétic, -ă, *venetici*, -e, adj., s.m. Persoană considerată străină în locul unde s-a stabilit: “Cel mai mic e *venetic*” (Lenghel, 1962: 330). – Din ngr. *venétikos* “venețian, adică străin”

(Densusianu, după DER; DEX, MDA).

verándă, *verande*, (vereandră), s.f. (reg.) Antreu, hol; terasă închisă. – Din fr. *vérande* (Scriban, DEX, MDA), it. *veranda* (MDA); din germ. *Veranda* “cerdac, pridvor” (Turcanu).

vergicél, (dial. verd'icel), s.m. Soi de măr cu coaja verde, de mare productivitate. – Din *verde* + suf. -icel.

vergél, *vergeluri*, (verjel), s.n. (reg.) 1. Petrecere de Anul Nou; revelion tradițional: “La *vergel* să ne-adunăm, / Să petrecem, să cântăm” (Calendar, 1980: 11). ■ Sărbătoare la care participau, în trecut, tinerii din sat (feciorii și fetele de măritat). Scopul inițial era încheierea de căsătorii în câșlegile care tocmai debutau. Obiceiul s-a păstrat (până în sec. XX) în zona Chioar (Șomcuta, Boiul Mare, Remecioara, Buciumi), Codru și Lăpuș. Unul dintre ritualuri presupunea încercarea de a afla viitorul celor prezenți cu ajutorul unor bețișoare (vergele). 2. Băt de la războiul de țesut. ■ (onom.) *Vergel*, nume de familie în jud. Maram. – Din *vergea* + suf. -el (DEX); der. regr. din *vergela* (MDA).

vergeluí, *vergeluiesc*, v.t. (reg.) A bate lețuri (vergele) pe pereții casei de lemn, pentru a se prinde tencuiala; cercui, șprăitui. – Din *vergea* “băt, nuia” sau *vergel* “băt”.

vérgură, *vergure*, s.f. Fecioară, virgină: “Că îngerii s-au mirat, / Cum o *vergură* lumească / Va pă Dumnezeu să-l nască” (Papahagi, 1925: 336). – Lat. **virgula* (= virgo, virginis) “fată, nimfă, vestală” (Scriban, DLRM, MDA).

verjél, s.n. v. *vergel*.

vérnă, *verne*, s.f. (reg.) Cearșaf din pânză de cânepă. – Cf. *verină* (MDA).

versuí, *versuiesc*, (verșui), v.t. (reg.) A cânta, a interpreta: “Venit, păstori, în Vifleim, / Lu' Hristos să-i *versuim*” (Papahagi, 1925: 234). – Din *vers* + suf. -ui (DEX, MDA).

verș, *verșuri*, s.n. (reg.) Text versificat care se cântă la înmormântare; bocet. – Din magh. *vers* “vers, poezie”, pol. *wiersz* “vers” (MDA).

vérze, s.f., pl. (reg.) Mâncare din verdețuri recoltate primăvara din flora spontană (ștevie, urzici etc.): “N-ar strica să fac o oală de *verză*” (Crâncău, 2013). – Pl. lui *varză*, *verze* (Frățilă).

ves, *vesuri*, s.n. (reg.) Ovăz. ■ (top.) *Vâlcea* *Veselor* “pământ rău, se face numai ovăz”, în Odești. – Din *ovăz*, cu afereza lui o (Odobescu, 1973).

vestire, *vestiri*, s.f. Anunțul pe care îl face preotul în biserică înaintea unei cununii: “Și pre popi țin clevetiri, / Ce fac atâtea *vestiri*, / Și târziu tare cununa” (Bârlea, 1924, II: 250). – Din *vesti* (DEX, MDA).

veșcă, *vești*, s.f. (reg.) 1. Coajă de copac din care se face marginea circulară a sitelor: “Cu Steaua umblă băieții mai mărișori, de obicei trei, din care unul și-a făcut o stea dintr-o *veșcă* (o sită stricată) acoperită cu ornamente de hârtie colorată și staniol...” (Faiciuc, 2008: 374). 2. Cercul de lemn ondulat (coajă de copac), din jurul pietrelor de moară și al rășnițelor, care nu permit să iasă făina afară: “Îl colbu care se strânje la *veșca* morii” (Bilțiu, 2001: 340). 3. Lăcașul în care sunt așezate pietrele morii. – Din ucr. dial. *večka* (DEX, MDA).

vetrí, *vetresc*, v.i. (reg.) 1. A veghea: “Câinele *vetrea* sara la oi” (Papahagi, 1925). 2. A adulmea. 3. A spiona. – Din germ. *wittern* “a adulmea” (Tiktin, după DER; DLRM); din ucr. *vitriti* (MDA).

vexațiune, *vexațiuni*, s.f. (livr.) Atitudine, faptă care supără, jignește: “...suferind multe *vexațiuni* din partea castrului Muncaci pentru moșiile lor Șarkad și Macaria...” (Mihaly, 1900: 498; dipl. 209). – Din fr. *vexation*, lat. *vexatio*, -onis (DEX).

véxel, *vexele*, s.n. (arh.) Poliță sau hârtie contractuală utilizată odinioară în cazul unor împrumuturi financiare între două persoane fizice: “În trecut (înaintea celui de-al Doilea Război Mondial), nu era niciun țăran cu depuneri în bănci; ei erau plini de datorii la băncile capitaliștilor, la evrei sau la avuții statului. Evreii din comună [Moisei] aveau prăvălii și cârciumi, oamenii luând diferite mărfuri pe datorie (credit) și, dacă nu le achitau la timp datoria, le luau pământul. Țăranii semnau sau puneau degetul pe o hârtie numită *Vexel*, în care se angajau ca până la data de... să depună banii, în caz contrar terenul specificat în *Vexel*, pus de zălog, să îi revină evreului. Așa se explică faptul că multe din terenurile comunei figurează pe evrei” (Coman, 2004: 70). – Din germ. *Wechsel* “poliță, cambie” (Candrea, DER, DEX).

via, *viesc*, v.i. (arh.) A trăi, a viețui: “...cu dragoste să *viem*” (Codicele de la leud, 1630). – Lat. *vivere* “a trăi” (MDA).

viceán, -ă, *vicenî*, -e, s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Vicea. 2. (Locuitor) din Vicea. ■ (onom.) *Vicean*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Vicea* + suf. -an.

viceáncă, *viceance*, s.f. Femeie originară din localitatea Vicea. Locuitoare din Vicea. – Din *vicean* + suf. -că.

vicecomíte, *vicecomiți*, s.m. (arh.) Viceguvernator (în Trans., în Evul Mediu): “Magistratul comitelui adevărește că Grigoriu Ezeni și soțul său, *vicecomiți*, au ieșit fără judele nobililor la moșia Nireș...” (Mihaly, 1900: 566; dipl. 236). – Din *vice* + *comite* (MDA).

victórie, adj. (Oaie) cu lână de culoare roșie și neagră. – Et. nec.

victuálie, s.f. (arh.) Hrană; vîpt: “...cu condițiunea că donatorii să dea în fiecare an câte 25 de berbeci ca *victualie* pentru cei din cetatea Huszt”

(Mihaly, 1900: 575; dipl. 240). – Lat. *victualia* (Scriban).

viderá, v.i. v. vederă.

viderát, -ă, *viderăți*, -te, adj. Luminat. – Din *videra*, cf. *vederat* (MDA).

videre¹, *videri*, s.f. (reg.) Găleată, căldare: “Cu vin roșu strecurat, / Cu *videre* măsurat” (Calendar, 1980: 8). – Din magh. *vödör* “găleată” (dial. *vidër*, *vider*, *vöder*) (MDA).

vidére², *videri*, s.f. (dial.) Vedere, lumină. – Var. a lui *vedere*.

viderós, adj. v. vederos.

vidíc, *vidicuri*, s.n. (liv.; înv.) Ținut, regiune: “Dat (la) ladăra, (din) *vidicul* Chioarului, parohia unită, anul Dlui 1800...” (Darius Pop, 1938: 56). ■ (onom.) *Vidican*, nume de familie în jud. Maram. – Din magh. *vidék* “ținut” (MDA).

viflaím, *viflaimuri*, s.n. (reg.) 1. Orașul Bethleem (Cisiordania, Asia Mică): “În *Viflaim* azi / E mare minune. / Vergură curată / Aduce prunc în lume” (Memoria, 2001). 2. Dramă populară jucată, în ziua de Crăciun, în biserică sau în curtea bisericii, având ca temă nașterea lui Hristos (Vicleim, în Olt.; Viflaim, în Trans.; Irozii, în Mold.). ■ “Îs două feluri de *Viflaimuri*: unul scurt, cu care să umblă în sara de Crăciun și unul lung, cu care să umblă a doua zi” (Bilțiu, 2009: 110); “Doi poartă o bisericuță mică, cu turnulețe. Acela îi *Viflaimu*. Popa are carte și cruce. Personajele militare au sabie. Dracii poartă bice. Moartea poartă secere. Păstorii poartă bote ciobănești. Evreu' poartă securice și ferăstrău” (Idem). – Din sl. *vithlěemŭ* (DEX, MDA); după numele orașului biblic *Vitleim* sau Betleem, din Palestina (Șăineanu, Scriban).

viganău, *viganauă*, s.n. (reg.) Rochie fără mâneci, confecționată din stofă de lână, deschisă doar la gât, introdusă în Ardeal prin sec. XIX: “O-ar lua de-aici din sat, / N-are *viganău*

tărcat” (Bilțiu, 1996: 324). ■ “E o piesă de port care în satele pur românești se purta foarte rar. În schimb, în satele mixte sau sub influența satelor cu populație maghiară, *viganău* s-a purtat foarte mult” (Bănățeanu 1965: 79). – Din magh. *viganó* (DER, MDA). ■ La origine, provine de la numele unei balerine (Vigano), de la opera italiană din Viena, vestită pe la începutul sec. XIX, a cărei îmbrăcăminte a fost mult imitată (Bănățeanu, 1965: 79).

vileág, s.n. Lume, mulțime, public: “Până-i lume și *vileag* / N-aveni în sat de steag” (Bârlea, 1924, I: 113). – Din magh. *világ* “lume” (DLRM, DER, DEX, MDA).

vilféu, *vilfei*, (vifeu), s.m. (reg.) Chemător la nuntă: “*Vilfeii* de la colaci / Gândești că-s puiți de draci” (D. Pop, 1978: 271). – Din magh. *vőfély* “paranimf”, dial. *vőfé*, *vőfi* (MDA).

vimán, s.m.f., adj. v. vimean.

vimeán, -ă, *vimeni*, -e, (viman), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Vima. 2. (Locuitor) din Vima. ■ (top.) *Fântâna Vimenilor*, în Dumbrăvița; Vima Mare și Vima Mică, localități în Maram. ■ (onom.) *Viman*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Vima* + suf. -*ean*.

vimeáncă, *vimence*, s.f. Femeie originară din localitatea Vima. Locuitoare din Vima. – Din *vimean* + suf. -*că*.

vinclu, *vincluri*, (vinc, vinclă, vinglu), s.n. Instrument confecționat din două segmente de lemn, prinse la un unghi de 90°, folosit pentru trasarea liniilor perpendiculare, necesare la fasonarea stâlpilor și la tăiatul scândurilor. – Din germ. *Winkel* “colț, ungher; echer, vinclu” (DEX, MDA).

vinculum, s.n. (arh.) Mijloc de limitare a unui drept: “...și au a depune banii de *vinculum* în mâinile a opt bărbați onești (jurați într-un proces)”

(Mihaly, 1900: 751; dipl. 311). – Lat. *vinculum* (MDA).

vinderél, *vinderei*, (vinder, vindereu), s.m. Șoim (*Falco aesalon*). ■ (top.) *Vinderel*, lac periglaciatic în Parcul Național Munții Maramureșului, în șaua dintre vf. Farcău și vf. Mihailec, la 1.615 m altitudine. – Din *vindereu* + suf. *-el* (Șăineanu; DEX, MDA).

vindíc, *vindici*, s.m. (reg.) Oaspete străin, musafir. (Trans., Maram.). – Din magh. *vendég* “oaspete” (MDA).

vindigăluí, *vindegăluiesc*, (vingăluí), v.r. (reg.) A se ospăta, a petrece: “Acolo îți bea, / Acolo îți mânca, / Acolo vi-ți *vindigăluí*” (Bârlea, 1924: 369). (Trans., Maram.). – Din *vindig*, *vindic* + suf. *-ăluí*, cf. magh. *vendégel* (MDA).

vingăluí, v.r. v. *vindigăluí*.

vinglu, s.n. v. *vinclu*.

vinitură, s.n. v. *zânitură* (“venetic”).

víntre, s.f. Pântece, abdomen, burtă: “I s-o năpustit boala în *víntre*” (Papahagi, 1925). – Lat. *venter*, *-ris* “pântece, intestin, stomac” (Pușcariu, după DER; DEX, MDA).

vințelér, *vințeléri*, s.m. (reg.) Persoană însărcinată cu paza viei; pândar: “...să te duci la vie, la struguri, să vezi ce mai e pe acolo (...). *Vințelérii* văd că vine o mogâldeață către ei” (Bilțiu, 1999: 157). – Din magh. *vincellér* “îngrijitor de vie” (Tiktin, Galdi, după DER; MDA), cf. germ. *Winzer* “viticultor”.

violă, *virole*, s.f. (bot.) Viorea, toporaș; viorea albă, micșunea (*Viola alba*); viorea sălbatică (*Viola canina*): “Fost-am *violă*-n pahar, / M-o sădit badea în deal” (Calendar, 1980: 83). – Din lat. *viola* “viorea” (DEX, MDA).

violențial, *-ă, violențiali, -le*, adj. Referitor la actele de violență (fizică sau verbală): “În astfeliu de procese *violențiale* era lăsată în voia părților de a se împăca și după judecată” (Mihaly, 1900: 793; dipl. 323). – Cf. *violență*.

vípt, *vípturi*, s.n. 1. Rod al pă-

mântului; bucate, recoltă; cereale. 2. Hrană, mâncare. 3. (în Maram. Istoric) Sacul cu grăunțe pe care îl duce omul în spate la moară: “Am pus un *vípt* pe iapă și dusă am fost” (Bilțiu, 1999: 258). (Sec. XVI). – Lat. *victus* “aliment, hrană” (Pușcariu, după DER; MDA).

virón, (virom), s.n. (reg.) Venin; verin: “Cu apă și cu *virón*” (Bârlea, 1924, II: 68). – Et. nec.

vișăuán, s.m.f., adj. v. *vișeuan*.

vișeuán, *-ă, vișeuaní*, *-e*, (vișăuan, vișăoan), s.m.f., adj. 1. Persoană originară din localitatea Vișeu. 2. (Locuitor) din Vișeu. ■ În Maram. sunt trei localități cu acest nume: Vișeul de Jos, Vișeul de Mijloc și Vișeul de Sus. ■ (top.) *Culmea vișăuanilor*, deal în Vișeul de Sus. ■ (onom.) *Vișăoan*, *Vișovan*, nume de familie în jud. Maram. – Din n. top. *Vișeu* + suf. *-an*.

vișeuáncă, *vișeuanice*, s.f. Femeie originară din localitatea Vișeu. Locuitoare din Vișeu. – Din *vișeuan* + suf. *-că*.

vítlă, *vítle*, s.f. (reg.; min.) Trolui manual utilizat în trecut în minieră. ■ Instalație alcătuită dintr-un grindei de lemn situat deasupra puțului, cu câte o manivelă la ambele capete. Pe acest ax se rula funia de câneapă. – Probabil din germ. *Winde* “trolui”.

viță, *vițe*, s.f. 1. Vie (*Vitis vinifera*). 2. Lăstar, mlădiță. 3. Urmaș, descendent. 4. Familie, neam: “Numai sora mândrului / Cearcă *vița* neamului. / Spune-i, mândruț, soru-ta / Să nu ne cerce *vița* / Că noi nu ne-om mesteca / Șohan, cât a fi lumea” (Brediceanu, 1957: 27). ■ (în expr.) *De ziță aleasă* = de familie aleasă, nobilă (sens folosit frecvent în Maram.). – Lat. **vitea* (= *vitis* “viță-de-vie; butuc de viță”) (DEX, MDA).

vițelár, *vițelári*, s.m. (bot.) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut; părangină (*Anthoxanthus odoratus*). ■ (top.) *Vițelári*, arătură în Borșa (Mihali, 2015: 173). – Din *vițel* +

suf. -ar (DER, DEX, MDA).

vițecraî, s.m. (reg.) Vicecrai: "Hei, tu, frate, *vițășcraiu*" (Antologie, 1980: 273). – Din *vice* "adjunct" + *crai* "rege, domnitor" (MDA).

vizîdcă, (vizîpcă, vizîtcă), s.f. (reg.)
1. Volănaș pe pieptul cămășii. 2. Bluză cu nasturi în față: "Pe când s-a văzut afară [din groapă], nu avea nici rochie pe ea, nici *vizîtcă*, nici tu zadie la brâu..." (Bilțiu, 1999: 103). – Din magh. dial. *vizítka* (MDA).

vlăstă, -e, s.f. (reg.) 1. Vlagă, putere, vigoare: "Am bolit o săptămână și s-o dus tăta *vlasta* din mine" (Hovrea, 2016: 68). 2. Seva copacului; mîzgă, mursă, mîjă. – Din sl. *vlasti* (MDA).

vlăstós, -oasă, *vlăstoși*, -oase, adj. (reg.) Plin de lapte; lăptos: "Una stea *vlăstoșea*, / Două stele *vlăstoșele*" (Papahagi, 1925: 294). ■ Oaie *vlăstoasă* = bună de lapte: "La stîna să udau cu apă tăți oamenii, cum să udă la Sângeorz, ca să fie oile *vlăstoase*" (Bilțiu, 2009: 166). – Din *vlastă* + suf. -os (MDA).

voává, s.f. v. *vová* ("hoaspă").

voioğár, s.m. v. *vaioğar*.

voioğă, s.f. v. *vaioğă* ("cărămidă nearsă").

voioğăriște, *voioğăriști*, s.f. (reg.) Loc unde se confecționau cărămizile din lut. ■ (top.) *Drumul de la Voioğăriște*, drum care duce spre locul unde se făceau voioage (chirpici) pentru construcții (Crîncău, 2011). – Din *vaioğ* + suf. -ăriște.

vojăi, v.i. (pop.) A vîjâi, a produce un șuierat: "S-aud brazii *vojăind* / Pe mîndra-n frunză zăcînd" (Calendar, 1980: 105). – Din *văjâi* (MDA).

vólbura, *volburi*, s.f. Plantă erbacee cu tulpină subțire, târătoare sau agățătoare; rochia rînduncii, holbură (*Calystegia sepium* - holbură mare; *Convolvulus arvensis* - holbură mică): "Și mă-ta țiind *volbură* / Și mie zicîndu-mi noră" (Bârlea, 1924, I: 210). – Lat.

**volvula* (Scriban, DEX, MDA).

vólnic, -ă, *volnici*, -ce, adj. (înv.) Liber; slobod (de a face ceva), autonom: "Iară cine să va ispiți a loa-o dela svîntul hram a lui S. Nicolae, să o vîndă, au dinu feciori miei, au din fraț cineva, să nu fie *volnic* nime" (Bârlea, 1909: 60; doc. din 1619). – Din sl. *volĭnŭ* (Scriban, DEX).

vološîst, -ă, adj. (reg.) Românesc. – Din *vlah*, *valah*, *voloh* (MDA); din sl. răsăritean *voloh* "vlah, român" + suf. -îst (Frățilă).

vološmán, *vološmani*, s.m. (reg.; înv.) 1. Membru în comitetul comunal sau parohial. 2. Deputat. – Din magh. *választmány* "comitet" (MDA).

vóltum¹, adj. (reg.) Liber, în voia lui: "I-o lăsat *voltum* pe amîndoi caii pînă iarba omului" (Faiciuc, 1998: 350). – Et. nec., cf. *volta* "a rostogoli un buștean cu ajutorul țăpinelor".

vóltum², *voltumuri*, s.n. (reg.) Vot. – Probabil der. din lat. *votum* "făgăduință făcută zeilor".

vonáš, *vonași*, s.m. (înv.) Florinți: "...o au plătit la maică-mea cu 12 *vonași*..." (Socolan, 2005: 179; doc. din 1764). – Din magh. *vonás* (MDA).

vorîște, s.f. v. *zvoriște* ("piață publică; loc de casă").

voroví, *vorovesc*, v.t. (pop.) A vorbi, a discuta: "În puține sate din Maramureș se folosește cuvîntul *vorbesc*, dar numai în forma *vorovăsc*" (Țiplea, 1906). (Maram., Trans.). – Cf. ucr. *hovoryty* (DEX, MDA).

vorovít, -ă, *voroviți*, -te, adj. (pop.) Vorbit, discutat. – Din *voroví*.

vóșpor, s.n. (reg.) Vopsea de culoare neagră, sub formă de praf, care se dilua cu apă și cu care se vopseau plitele sobelor. – Din magh. *vaspor* "pilitură de fier" (MDA).

voșorlău, *voșorlauă*, s.n. (reg.) Fier de călcat; ticlăzău. – Din magh. *vasaló* "fier de călcat" (MDA).

voșorlí, voșorlesc, (voșoli), v.t. (reg.) A călca rufele; ticlăzui. – Din magh. *vasal* (MDA).

voșorlít, -ă, voșorliți, -te, adj. (reg.) (ref. la rufe) Călcate. – Din *voșorli*.

voștinăr, voștinari, s.m. (reg.; înv.) Cel care umblă prin sat să cumpere ceară de albine. – Din *voștină* “ceară” + suf. *-ar* (MDA).

vôștină, voștine, s.f. (reg.) Ceară de albine: “[De Ziua Crucii] îi bine să dai pomană miere de stup, care are albine și *voștină*” (Bilțiu, 2009: 41; vol. II). (Maram., Trans. Nord). – Din vsl. *vostina* (Scriban, MDA).

votív, -ă, votivi, -e, adj. (în v.) (despre inscripții) Care exprimă o făgăduință față de divinitate: “...una tabulă *votivă* de peatră de calcar...” (Mihaly, 1900: 881; dipl. 356, la note). – Din fr. *votif*, lat. *votivus* (MDA).

vótru, votri, s.m. (reg.; înv.) 1. Lotru, tâlhar: “Târgu l-am înconjurat / Și pe *votru* l-am aflat” (Bârlea, 1924: 88). 2. Bărbat afemeiat. 3. Proxenet. – Cf. sl. *vŭtrŭ, votrŭ* (Tiktin, după DER; MDA).

vóvă, vove, (voavă), s.f. (reg.) 1. Păstaie uscată, ajunsă la maturitate, din care este scos bobul de fasole; hoaspă, voaspă, vospă. 2. Coji rămase după stoarcerea mustului din struguri. – Et. nec. (MDA).

vráiste, adv. 1. Larg deschis, în lături. 2. Dezordine, neorânduială. – Et. nec. (MDA); cf. *vraf* (DEX); probabil din sl. *vrěšti* “a zăcea” (DER).

vrănă, vrăni, s.f. (reg.) 1. Gaură de butoi, cep: “Cu fir roșu l-o legat, / Pe *vrană* de toc l-o băgat” (Bârlea, 1924, II: 404). 2. Orificiul de la capătul fluierului: “Cu *vrănuța* cătă vânt. / Când vântuțu a

sufla / Fluierașu-a fluiera” (Bilțiu, 1990: 19). 3. Concavitate: “Odată, la o femeie o vinit Marțolea și ea a știut să fugă în casă și să le întoarcă toate. Dar tocul cu slănina nu l-o înturnat cu *vrana* în jos și (acesta) o sărit să descueie ușa” (Bilțiu, 1999: 114). – Din bg. *vrana* “dop” (DER, DEX, MDA); din sl. *vrana* (Conev, după DER).

vrăniță, vrănițe, s.f. (reg.) Poartă la intrarea în curtea casei: “Da’ i-o deșt’is ușa, *vrănița* di la ocol și i-o adunat marhăle di pă imaș și tăte i le-o băgat în grădină...” (Bilțiu, 2007: 105). ■ Atât construcția, cât și numele diferă de poarta tipic maramureșeană (specifică nemeșilor): “poarta e mare, încrustată; *vrănița* e din scânduri puse orizontal și rărâte” (ALRRM, 1971: 259). – Din srb. *vratnica* (Scriban, DEX, MDA).

vrănicioară, vrănicioare, s.f. (reg.) Portiță prin care intră oamenii în curte; ușiță, uștiară. ■ (top.) *Vrănicioara*, loc de trecere în Dumbrăvița. – Din *vrăniță* + suf. *-oară*.

vrășire, vrășiri, (svrușire), s.f. (arh.) Putere: “Cu vrerea lui Dumnezeu și cu ajutorul Fiului și cu *vrășirea* Duhului Sfânt, această carte o am tocmît Grabov Matia, pe banii săi...” (Bârlea, 1909: 97; doc. din sec. XVII). – Probabil din sl.

vrăstă, s.f. v. vârstă (“dungă”).

vremui, (vremni), v.i. (reg.) A se face vreme rea, a viscoli; a ometi: “Când era ger, sta cu ele [cojoacele] pe ea. Când se încălzea, tot țapa câte unu. Atunci *vremuia* și era frig și ninge și făușea” (Bilțiu, 1999: 89). – Din *vreme* + suf. *-ui* (Scriban, DEX, MDA).

vují, v.r. v. văji.

Z

zădie, *zadii*, (dial. zad'ie), s.f. (reg.)

1. Un fel de șorț pe care femeile (din Maram.) îl poartă peste poale, în față și în spate: "...nu avea nici rochie pe ea, nici tu *zadie* la brâu, nici tu *zadie* în cap" (Bilțiu, 1999: 403). ■ Sunt țesute din lână, în patru ițe, decorate cu dungii late de diferite culori, în alternanță, care se deosebesc de la un sat la altul; "de la *zadie* poți cunoaște o anume femeie din ce sat este" (Bârlea, 1924). Cea mai frecventă îmbinare cromatică a dungilor este de negru cu roșu sau negru cu portocaliu. 2. Basma, năframă, batic; *zadia de după cap*: "Că dacă m-oi mărita, / Vioară nu oi purta, / Că mi-oi purta *zadia*" (Bilțiu, 2015: 92). 3. Perdea: "Pă fereastră nu-i mod a vide, că-s *zadiile*-n ferești. Așe era demult, nu erau faroanje ca amu, erau *zadii*" (Bilțiu, 2007: 375). – Cf. ucr. *zady* "înapoi, în spate" (DEX, MDA); din sl. *zadŭ* "partea dinapoi", *zaděti* "a așeza" (Scriban).

zălfă, *zalfă*, s.f. (reg.; med.) 1. Guturai, răceală. 2. Secreție a mucoasei nazale: "are *zălfă*" (ALRRM, 1969: 59). ■ În Maram., Chioar și Codru, respectiv în nordul Crișanei și Sătmar. – Et. nec. (MDA).

zămă, *zemuri*, (zeama), s.f. 1. Supă; fiertură din carne sau legume; apa în care fierb bucatele. 2. Nume generic pentru diverse lichide; suc, must. 3. (în expr.) *Zeamă de prune* = țuică. – Lat. *zema* (Ivănescu, Rosetti, după DER; MDA). ■ Cuv. rom. > ucr. *dzama* (Macrea, 1970: 14; Candrea, după

DER), pol. *dziama* (Macrea, 1970).

zapis, *zapise*, *zapisuri*, s.n. (arh.) Document, înscris: "Scriș-am acestu *zapis* în zilele fiiușpanului Ferenți de Buda, span de varmede..." (Bârlea, 1909: 40; doc. din 1785). – Din sl. *zapisŭ* "înscris" (DLRM, DEX, MDA).

zăre, *zări*, *zeri*, s.f. 1. Lumină, rază: "Ai luat roata de la șpor ș-o fo *zare* și ai tors" (Grai. rom., 2000). 2. (reg.) Fulger. ■ (în expr.) *Bat zerii* = fulgeră (Birdaș, 1994). – Din sl. *zarja* "strălucire" (DLRM, DEX, MDA).

zărvă, *zarve*, s.f. Gălăgie, larmă, zgomot: "Le făce multe Marț Sara. Făce multă *zarvă* în casă" (Bilțiu, 2007: 258). – Cf. ucr. *zarva* (DLRM, DEX, MDA).

zarzón, *zarzoane*, (zorzon, zărzon), s.n. (reg.) Stup de albine realizat din scânduri; coșniță, știubei. – Fonetism (MDA).

zatón, *zatonuri*, (zăton), s.n. (reg.) 1. Vad, trecătoare. 2. Braț de râu închis la un capăt. – Din rus, ucr. *zatonŭ* "locul inundat la revărsarea unui râu" (DLRM, DEX, MDA).

zavéd, s.n. (înv.) Stea ornată pe potir; zăvează: "Aceste odoară le au cumpăratu Boeru Vasile: potiru, discosu, *zavedu...*" (Bârlea, 1909: 165; doc. din 1759). – Cf. sl. *zviezda* "stea" (Șăineanu, Scriban).

zavístie, *zavistii*, s.f. (înv.) Invidie, gelozie, ură. – Din vsl. *zavistŭ* (DLRM, DEX, MDA).

zăbălă, *zăbale*, s.f. (reg.; med.) Bubițe albicioase în colțul gurii. – Din

magh. *zabola* “zăbală” (Scriban, DLRM, MDA).

zăbădí, zăbădesc, (zăbăvi), v.i. (reg.) A zăbovi, a întârzia, a trăgăna, a amâna: “Acolo dacă-i sosî / Tare mult nu *zăbădí*” (Memoria, 2001: 62). – Var. a lui *zăbovi* (DEX, MDA).

zăbălós, -oasă, *zăbăloși*, -oase, adj. (reg.) Cu bube la gură: “Și la gură-i *zăbăloasă*” (Bârlea, 1924, II: 183). – Din *zăbală* + suf. -os.

zăcălău, s.n. (reg.) Locul unde se odihnesc vitele la amiază; staniște, merizuș. – Din *zac* (zăcea) + suf. -ălău (MDA).

zădărí, zădăresc, v.i. (reg.) A întârâta, a incita, a ațâța, a provoca: “Este un șarpe bun. Dar totuși să nu-l *zădărești*, să-l lași în voia lui” (Bilțiu, 1999: 131). – Din bg. *zadarjam*, srb. *zadirati* (DER, DLRM, DEX); din vsl. *zadarati* (MDA).

zădărit, -ă, *zădăriți*, -te, adj. (reg.) Întăritat, incitat. – Din *zădări*.

zăgán, zăgani, s.m. Vultur bărbos (*Gypaetus barbatus*). ■ Semnalat (în sec. XIX) în Munții Țibleș și Masivul Rodnei; a dispărut din zonă în sec. al XX-lea. ■ (onom.) *Zăgan, Zăgănescu*, nume de familie în jud. Maram. – Din tc. *zagan* “șoim” (MDA), ngr. *zaganis* (Scriban, Șăineanu, DEX).

zăgáș, zăgașuri, s.n. Canal, făgaș, șanț (făcut de ploaie). ■ (top.) *Zăgașuri*, mlaștină (în Borșa). – Contaminare între *zăgaz* și *făgaș* (MDA).

zăgnată, zăgnate, (zăgnadă, zămnată), s.f. (reg.) 1. Focul ce se face la gura cuptorului, după ce se bagă pâinea în cuptor. 2. Vreascuri pentru foc: “În plăcintă n-ai pus brânză, / Nici *zăgnată* să se-aprindă. /.../ Lemne n-ai avut uscate, / Că pădurea-o fost departe” (Bârlea, 1924, II: 207). – Din ucr. *zagnit*, rus. *zagnetí* (Scriban; Candrea, după DER).

zăhádă, zăhade, (zăhată), s.f. (reg.) Îngrămădire de plute în sectoarele

neamenajate ale râurilor: “În mod inerent, *zăhada* produce și pagube materiale plutașilor, fiindcă ei erau obligați să plătească și costul buștenilor ce nu au putut fi predați la locul de sosire a plutelor” (Acta Musei, 2002: 318). – Din ucr. *zahata* (MDA).

zăhăí, zăhăiesc, v.t. (reg.) A incomoda; a deranja: “Să am glas ca și cucu, / Nu m-ar *zăhăi* lucru” (Papahagi, 1925). ■ Exclusiv în Trans. de Nord, Maram. și Moldova. – Din ucr. *zahaity* (Scriban, DLRM, MDA).

zăhăială, zăhăieli, s.f. (reg.) Deranj, dezordine: “Pe lădoi i *zăhăială*, / Tăt o lingură și-o oală” (Memoria, 2004-bis: 1.307). (Mold., Trans. Nord). – Din *zăhăi* + suf. -eală (DER, DEX, MDA).

zăhăít, -ă, zăhăiți, -te, adj. (reg.) Incomodat, deranjat. – Din *zăhăi*.

zălezí, zălezesc, v.r. (reg.) 1. A se obosi. 2. A se îmbolnăvi. 3. A se schilodi. – Et. nec. (MDA); cf. ucr. *zalezaty*, rus. *zalezat'* “a se târî” (Scriban, DLRM, DEX).

zălezít, -ă, zăleziți, -te, (zălăzât), adj. (reg.) 1. Obosit. 2. Amărât. 3. Bolnăvicios. 4. Schimonosit; așchimonie: “Cat un vâj *zălezit* / De mamă, de tată, / De câne, de măt...” (Antologie, 1980: 250). – Din *zălezi*.

zălfós, -oasă, zălfóși, -oase, adj. (reg.; med.) Gripat, răcit, bolnav. (Maram., Trans.). – Din *zalfă* “guturai, răceală” + suf. -os.

zălizâtúrá, s.n. v. zălizătură.

zălúd, -ă, zăluzi, -de, (zolud), adj. (reg.) Nebun, smintit; zăpăcit. – Din bg. *zaludo, zaluden* “leneș” (Conev, după DER; DLRM, DEX).

zămnată, s.f. v. zăgnată.

zămuí, zămuiesc, v.i. (reg.) A curge lichid (puroi) dintr-o rană; a puroia. – Din s. dial. *zamă*; cf. *zemui* (MDA).

zămúță, zămuțe, s.f. (reg.) Sos “lung”, cu carne de pui. – Din *zeamă* + suf. -uță; cf. *zemuță* (MDA).

zănóagă, zănoage, s.f. (reg.) De-

presiune circulară cu versante prăpăstioase, în zona munților înalți; căldare. ■ (top.) În *Zănoagă*, *Sub Zănoagă* (Rohia); *Zănoaga Mare*, *Zănoaga Mică*, căldări glaciare pe versantul nordic al Pietrosului Mare; *Zănoaga*, vf. (1.345 m) în Munții Maramureșului. ■ (onom.) *Zănoagă*, nume de familie în jud. Maram. (Sec. XVI). – Cf. ucr. *zanoha*, rus. *zanoga* (DLRM, DEX).

zăplád, *zăpladuri*, (zăplaz), s.n. (reg.) Peretele format din bârne de brad la bază și din scânduri (răzâmuri) în partea superioară, așezat înspre miazăzi, în partea frontală a colibei păcurărești; opus cu *zăpladul* se găsește dosul colibei, așezat oblic. – Din ucr. *zaplaz*, considerat formă de pl. (Șăineanu, Scriban).

zăpláz, s.n. v. *zăplad*.

zăpódie, *zăpoade*, *zăpodii*, s.f. (reg.) 1. Vale scurtă cu pereți înalți; canion, strâmtoare: “Pân câmp, pân stejari, pă *zăpoade*, acolo să duc” (Bilțiu, 1999: 300). 2. Platou: “Deci ace să știți că așe să rădicasă *zăpodiiile* și să așezasă dealurile, cît s-a făcut-să minune mare” (Bârlea, 1909: 65; doc. din 1742). ■ (top.) *Zăpodie*, cătun aparținând de Preluca Nouă; top. în Sarasău, sit arheologic. (Sec. XV). – Din sl. *zapodŭ* “ascunziș” (Șăineanu, Scriban, DEX, MDA).

zăpór, *zăpoare*, s.n. (reg.) 1. Îngrămădire de sloiuri de gheață care se formează primăvara într-un punct al unui râu, din cauza căruia se produc inundații. 2. Baraj care permite pornirea plutelor. 3. Adunare de oameni, sfat, sobor: “P-acela că l-o mânat / Cu găleata la izvor / Până ce s-a fa' *zăpor*” (Ștețco, 1990). – Din bg. *zapor* “dig, stăvilar” (DLRM, DEX, MDA), sl. *zaporŭ* (MDA).

zăr, *zăruri*, (zer), s.n. Lichidul ce rămâne din lapte, după ce s-a ales brânza sau cașul. ■ E folosit “la prepararea ciorbelor de dulce, în

frământarea pâinii sau se dă la porci” (Faiciuc, 1998). – Lat. *serum* “zer” (MDA); posibil din rad. i.-e. **suro-* “brânză”, cf. lit. *sūris*, rus. *syr*, pol. *ser*, let. *siers*. ■ Cuv. rom > ucr. *dzer* (Scriban; Miklosich, Candrea, după DER), magh. *zara* (Edelspacher, după DER).

zărăstí, *zărăstesc*, v.r. (reg.) A se rătăci, a dispărea. – Din srb. *zarasti* “a acoperi” (Scriban, MDA).

zărăstít, -ă, *zărăștiți*, -te, adj. (reg.) Închis, zăvorât, ascuns: “Mana ta, / Puterea ta, / Unde-i oprită, / Unde-i *zărăstítă*?” (Bilțiu, 1990: 300). – Din *zărăsti*.

zărát, -ă, *zărâți*, -te, adj. (reg.) (Oaie) care nu mai dă lapte (din cauza unor presupuse farmece): “Pentru a le reveni laptele, oile *dzărâte* se mulg peste lemnele carbonizate provenite din aprinderea focului viu” (Papahagi, 1925). (Maram.). – Din *zără* “zer” (MDA); din *zări*.

zărí, (zărî), v.r. (reg.) (ref. la oi) A se strica, a nu da lapte: “Când oile nu dau lapte, fără dzăr, dzăcem că s-o *dzărât*” (Papahagi, 1925). – Din *zer*, *zăr* (MDA).

zărzón, s.n. v. *zarzon*.

zătón, *zătoane*, (zaton), s.n. (reg.) Zăgaz făcut pentru a abate sau a opri apa în cursul ei; vad, trecătoare. – Din ucr., rus. *zaton* (DLRM, DEX); cf. magh. *zátony* (Bud, 1908); din sl. *zatonŭ* (MDA).

zău, (dzău, zo), interj. Jurământ, promisiune; de la “jur pe Dum'nedzău”: “Ai zăs *zău* și te-ai jurat / Că nu vezi ca mine-n sat. / Ai zăs *zău* ș-a doua oară, / Cine m-a lăsa, să moară. / Văz', bădiță, c-ai mințat / Nu te-ai ținut de cuvânt” (Ștețco, 1990: 197). ■ În Maram. Istoric, se folosește forma *dzău* (< Dumnedzău), iar în Lăpuș *zo* (< Dumnezo): “Nu știu, *zo*, cum ți-a umblat” (Bilțiu, 1990: 94). – Lat. *deus* “zeu, Dumnezeu” (Scriban, DLRM, DEX); cf. *zeu* (MDA).

zăuită, zăuit, v.t. (reg., înv.) A privi ceva cu atenție; a se uita. ■ Termenul s-a specializat doar cu referire la o femeie gravidă, în sensul că aceasta “nu trebe să se *zăuite* la oarece lucru sau animal,” pentru ca viitorul copil să nu aibă ceva semne (Farcas, 2009: 105). – Din *ză-* + *uita* “a privi” (DEX, DLRM).

zăvârdacă, s.f. (reg.) Produs din lapte de oaie; “un fel de caș fără cheag, foarte dulce, bun și nutritiv, care și-l iau păcurarii de merinde când nu vin cu oile la târlă, de dimineața până seara” (Precup, 1926: 17). – Cf. *zăurdeală* (MDA).

zăvoi, zăvoaie, s.n. (gastr.) Caș proaspăt, “dumicat în lapte dulce nefiert” (Georgeoni, 1936: 81). – Et. nec. (MDA).

zăzușă, zăzușe, s.f. (reg.) Ple-ditoare; băț care are în capăt un mic cuțit despicat la vârf. ■ S-a utilizat (în zona Chioar), până în deceniul patru al sec. XX, pentru plivitul grâului. – Probabil var. a lui *zăzușă* “răzătoare”.

zâlizătură, zâlizături, (zălezătură, zălezătură), s.f. (reg.) Boală provocată de subnutriție: “De *zâlizături* să să curățască, / Să rămâie curat, luminat” (Ștețco, 1990: 82). ■ “Descântecul se folosește la copii, atunci când nu se dezvoltă normal, sunt exagerat de slabi” (Idem). – Din *zălezi* “a obosi, a slăbi” + suf. *-tură* (DEX, MDA).

zâmbre, s.f., pl. (reg.) 1. Boală a gingiilor la cai tineri. 2. (în expr.) A face *zâmbre* = a se uita cu jind la cineva; a râvni: “Lasă *zâmbre* de belit, / Că tu ai drum de pornit” (Bilțiu, 2001: 303). – Cf. pol. *zabrze* (DLRM, DEX); din sl. *zonbŭ* (Șăineanu, Scriban); cf. *zâmba, jimba* (MDA).

zâmbbru, zâmbri, s.m. (bot.) Arbore conifer cu lemn rezistent (*Pinus cembra*); pin de munte, zimbrisor. ■ Specie subalpină care se întâlnește pe versantul nordic al Pietrosului Mare,

împreună cu jneapănul. – Et. nec. (DEX); cf. *zimbru* (MDA).

zânitură, zânituri, (dzânitură, zinitură, vinitură), s.n. (dial.) Străin de neam, ce conviețuiește vremelnice alături de populația autohtonă; venetic. – Var. a lui *vinitură*, cf. dial. *zini, zâni*.

zbănăie, zbănăi, s.f. (reg.) Zbaterie, agitație, freamăt: “Nu s-o putut hodini / De tropotul cailor, / De rânchedzu mândzâlor, / De *zbănaia* sticelor” (Papahagi, 1925: 233). – Cf. *zbate* (MDA).

zbârci¹, zbârciuri, s.n. Zbârcitură. – Der. regr. din *zbârci²* (DLRM, DEX, MDA).

zbârci², zbârcesc, v.r. A face cute, a se încreți. – Din bg. *sbărča* (DLRM, MDA).

zbârcióg, zbârciog, s.m. (reg.) Specie de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, brună-negricioasă (*Morchella esculenta*). ■ Semnalată în Depresiunea Maramureșului. – Cf. srb. *smrcak* (după *zbârci²*) (DLRM, DEX); din *zbârci²* + suf. *-og* (MDA).

zbârcít, -ă, zbârcíți, -te, adj. Cu riduri; încrețit. – Din *zbârci²* (MDA).

zbârcitură, zbârcituri, (zvârc, vârc), s.f. Rid, cută, încrețitură a pielii. – Din *zbârci²* + suf. *-tură* (DLRM, DEX, MDA).

zbicí, zbicesc, v.t.r. A se zvânta, a se usca. – Et. nec. (MDA).

zbicít, -ă, zbicíți, -te, adj. Zvântat, uscat. – Din *zbici* (MDA).

zbocotí, v.i. (reg.) A pulsa, a trepida: “Îmi *zbocote* o'tiu” (Faiciuc, 1998). – Din *z-* + *bocoti* (MDA).

zboícoș, -ă, zboicoși, -e, adj. (reg.) (ref. la penele găinii) Răvășit, dezordonat: “Doamne feri și apăra / De tocana țapână, / De găina *zboicoșe*, / De femeia cioinoșe” (D. Pop, 1978: 119). – Cf. *zboicoși, boicoși*.

zboicoși, v.r. v. *boicoși* (“a se răi, a se zbârci”).

zbrăhoiá, zbrăhoiesc, v.r. (reg.) A se zbenghui, a se agita. – Probabil var.

a lui *zbrehui* “zvăpăiat”.

zbrăhoiet, *-iată, zbrăhoieți, -te*, (sprăhuet, zbrăhuet, zbrăhuetic), adj. (reg.) 1. Neîngrijit, dezordonat. 2. Zăpăcit, zvăpăiat. – Din *zbrăhoia*.

zbrăhuiet, adj. v. *zbrăhoiet*.

zbroátec, s.n. (reg.; med. veter.) Boală care se manifestă prin diminuarea laptelui la oi. ■ Remediul (magic): “Baciul ia de la stână făină, sare, urdă și caș, pe care le «ascunde», după apusul soarelui, într-o furcă de pârâu situată la răsărit față de poziția stânii; le reia dimineața (mai puțin cașul și urda), înainte de răsăritul soarelui. Făina și sarea, amestecate, sunt date oilor. Gestul se repetă de trei ori” (Latiș, 1993: 52). (Maram., Trans. Nord). – Din *broatec* (DER); cf. *zburatic* (MDA).

zburătic, *zburătesc*, v.r. (ref. la păsări) A se zbate. – Din *zbură* “a-și lua zborul” (DEX).

zburgoiát, *-ă, zburgoiați, -te*, adj. (reg.) Vâlvoi; bursucat. – Probabil din *zburgoia*, cf. *zbrăhoia*.

zdehură, *zdehuri*, s.f. (reg., inv.) Duh, stafie: “Asta cătană, numai cătană nu-i, fără ceva *zdehură*, ceva necurat” (Bilțiu, 2007: 108). – Et. nec.

zderá, *zder*, v.i. (dial.) A țipa, a zbiera, a plânge: “Și-n vârful ciungului / *Zd'iară* puii șoimului” (Papahagi, 1925: 205). – Cf. *zbiera* (DLRM, DEX, MDA).

zdíci, *zdiciuri*, (zbici, sbici), (dial. zd'ici), s.n. Bici: “...și o legat harca de osia de dinapoia carului, apoi o luat *zd'iciu* și-o dat pe vaci” (Bilțiu, 1999: 139). – Din *z/s + bici* (DEX, MDA).

zdrahón, *zdrahoni*, s.m. Om voinic: “Atunci zic către cel mai *zdrahon*, Silipuc...” (Bilțiu, 1999: 242). – Din *dragon*, cu pronun. ucr. (Tiktin, după DER; Scriban); din *z- + dragon* (MDA).

zdrăngăni, v.t. v. *drăngăni*.

zdrăvălí, *zdrăvălesc*, v.t. (reg.) A melița cânepa, a zdrobi. – Din *zdrăvălău* “meliță” (MDA).

zdrăvălít, *-ă, zdrăvăliți, -te*, adj. (reg.) Melițat, zdrobit. – Din *zdrăvăli*.

zdrâmboiét, *-ă, zdrâmboieți, -te*, (zdrâmboi, zdrâmboiat), adj. (reg.) Bosumflat, posomorât. – Cf. *drâmboiat* (MDA); part. lui *a (se) zdrâmboie* “a se bosumfla” (Frățilă).

zdront, *zdronturi*, s.n. (reg.) Zgârci, cartilaj. (Maram.). – Din *dront* (Loșonți, 2001); cf. *grunz* (MDA).

zeámă, s.f. v. *zamă*.

zemintită, *zemintite*, s.f. (reg.) Lapte acru cu smântână și brânză; caș (de vacă) cu smântână. – Cf. *zăminti* “a mesteca, a sminti”.

zer, s.n. v. *zăr*.

zérme, *zermi*, (zierme), s.m. (reg.) Șarpe; gândac: “Cine-i mușcat de *zermi*, se teme și de șopârlă” (Lenghel, 1979: 215); ■ (top.) *Tăul cu Ziermi*, toponim în zona Glod (Munții Țibleș-Văratice). – Cf. *vierme*.

zgáibă, *zgaibe*, s.f. (reg.) 1. Rană, zgârietură care a prins coajă. 2. Boală a vitelor, constând în apariția unor bubite pe diferite părți ale corpului. – Lat. *scabia* (= scabies) “râie, mănărire; dorință, poftă” (Cipariu, Pușcariu, după DER).

zgaldazină, *zgaldazine*, (zgăldăzină), s.f. (reg.; med.) Umflătură, bubă: “Tăte uimele, / Tăte botele, / Tăte moțotținele, / Tăte *zgăldăzinele* / Le-o chemat” (Ștețco, 1990: 63). – Cf. *zgaibă*.

zgárdă, *zgărzi*, s.f. Accesoriu vestimentar utilizat de femei; salbă de mărgel: “Nici-i trup de-ncingătoare, / Nici-i t'ept de *zgărdă* mare” (Țiplea, 1906: 480). ■ *Zgarda* este o țesătură de mărgel mici, cu diferite ornamente, pe care o purta la gât fetele de la 2-3 ani, până și babele. – Cf. alb. *shkardhë* (DLRM, DEX, MDA); cuv. autohton (Russu, Rosetti), cf. alb. *shkardhë*. ■ Cuv. rom. > ucr. *garda* “podoabă” (Miklosich, după DER).

zgăldăzină, s.f. v. *zgaldazină*.

zgărdán, *zgărdane*, s.n. 1. Bentiță din mărgele policrome, țesute sau împletite, purtate de femei la gât și bărbați la pălărie; accesoriu specific portului din Maram. Istoric și Oaș. 2. Colier, salbă (de mărgele sau bani), șireag de pietre prețioase. (Maram.). – Din *zgardă* + *-an*.

zgâi, *zgâiesc*, v.r. 1. A se holba, a se uita cu insistență. 2. A se strâmba. – Din *zgău* “uter, matrice” (DLRM, DEX, MDA).

zgâit, *-ă, zgâiți, -te*, adj. (ref. la ochi) Holbat, căscat. – Din *zgâi*.

zgârci¹, *zgârciuri*, s.n. (reg.) Cartilagi: “Din *zgârciu* nasului, / Din fața obrazului” (Papahagi, 1925: 297). – Der. regr. din *zgârci*³ (DLRM, DEX, MDA).

zgârci², adv. (reg.) Chircit, ghemuit: “Tăt stă *zgârci* ca un arici” (Papahagi, 1925: 219). – Din *zgârci*³.

zgârci³, *zgârcesc*, v.t.r. 1. (t.) A strânge: “De inimă m-o *zgârcit*” (Ștețco, 1990: 76). 2. (r.) A se chirici, a se contracta, a se ghemui. – Din sl. *sŭgrŭčiti* “a se contracta” (DLRM, DEX, MDA).

zgârlúgă, s.n. v. zvârlugă.

zgărdúnă, *zgărdune*, s.f. (reg.) Colier, zgărdă. ■ (onom.) *Zgărduna*, nume de oaie cu lâna sură și cu zgarda albă. – Var. a lui *zgărdan*(ă).

zglăvoacă, (zglăvoc), s.m.f. (reg.) Specie de pește care trăiește în apele reci de munte (*Cottus gobio*). ■ Semnalat pe tot cursul râului Vișeu, dar și în Iza și Săpânța. – Din bg. *glavoč* “obleț” (DLRM, MDA), srb. *glavoč* (MDA).

zgleámăn, *zglemene*, s.n. (reg.) Ridicătură de pământ, moviliță, despre care se crede că semnalează un mormânt. ■ (top.) *Zgleamăt*, loc situat în hotarul Bârsanei, unde se află un mormânt (Roșca, 2004: 227); *Zgleamăn*, locație în Pădurea Mare, către Cărbunari, în com. Dumbrăvița. Top.

frecvent în zona Lăpuș (Stoiceni, Suciul de Jos etc.), dar semnalat și în Maram. Istoric (Bogdan-Vodă, Dragomirești, Săliște). – În general se admite ca etinom sl. *zlamene*, provenit dintr-un mai vechi *znamen* “semn”. În corpul toponimului identificăm radicalul *glem*, pe care îl întâlnim în cuvinte vechi rom. ca *glămei*, *glămeie*, *gâlmă* având sensul de “grămadire de pământ pietros în formă de căpiță”, “deal înconjurat de văi”; “movilă”. Radicalul *glem* (gâlm, glăm) a fost identificat în sanscrită cu sensul de «umflătură». El este, așadar, vechi, indo-european și valorile semantice ale rom. *zglemene*, *zgleamăn* reprezintă o continuitate, prin limba traco-dacă, a cuvântului străvechi” (Vișovan, 2002); var. a lui *zleamăn*, *zleamen* = *znamăn* “piatră, semn de mormânt”, prin epenteza lui g (Loșonți, 2001).

zgrăbúntă, *zgrăbunțe*, s.f. (pop.) Bună mică. – Et. nec. (DEX).

zgrében, s.m. v. greben (“pieptene”).

zgúlaș, *-ă, zgulași, -e*, adj. (reg.) Trist, amărât, abătut: “Da’ acolo cine șede? / Un *zgulaș* de porumbăș” (Antologie, 1980: 56). – Din *zguli* “a se strânge, a se chirici”.

zguțăi, *zguțăiesc*, (zguți, zguțui), v.t.i. (reg.) 1. A scutura puternic ceva sau pe cineva. 2. A tremura (de frig): “Din culesu’ cânepii, / Până-n ruptu cămeșii / Tot să-i fie-a *zguțăi*” (Bârlea, 1924, II: 40). – Var. a lui *zgățăi*, *zgâlțăi* (MDA).

zguțuí, v.i. v. zguțăi.

zibzár, *zibzaruri*, s.n. (reg.) Fermoar; zigzar, zimzar, zânzar, țipzar, țigzar. – Et. nec.

ziduí, *ziduiesc*, v.t. (rar) A zidi: “Colo-n jos, pă prundurele / *Ziduiesc* tri frățurele” (Bilțiu, 1996: 105). (Trans. de Nord). – Din *zid* + suf. *-ui* (DLRM, DEX).

ziduít, -ă, *ziduíți*, -te, adj. Zidit. - Din *zidui*.

ziérme, s.m. v. zerme.

zímț, *zimți*, s.m. Motiv decorativ în forma unor triunghiuri repetate, utilizat de meșterii olari din Maram. - Cf. srb. *zubac*, bg. *zābec* (DLRM, DEX).

zinitúrá, s.n. v. zânitură ("străin, venetic").

zióri, s.m., pl. (reg.) 1. Raze de soare: "Mă uitai pe râu în sus, / Vedeai 99 de *zióri*, / A sfântului Soare surori. / Și între ele m-o luat / Și de ură m-o spălat / Și de dragoste m-o încărcat" (Bârlea, 1924, II: 356). 2. "Se mai zice și la picăturile de apă ce cad de pe roata morii" (Bârlea, 1924). - Din *zori* "faptul zilei" (MDA).

zipt, s.n. (reg.) Făină: "O tăt luat o lună, două, tri, un an și *ziptu* (= făina) nu i s-o gătat" (Calendar, 1980: 107). - Cf. *vipt* "bucată, recoltă".

zípter, s.m. v. țipter.

zlot, *zloti*, s.m. Monedă austriacă ce a circulat odinioară în Trans.; "monedă veche de două coroane" (Bârlea, 1924): "În anul 1818 au fost mălaiu o merță cu 12 *zloti*" (Socolan, 2005: 196). - Din pol. *złoty* (DLRM, DEX, MDA).

zmâc, s.n. v. smâc.

zmiceá, *zmicele*, s.f. (reg.) Ramură, mlădiță: "Bat găleata oilor cu nouă *zmicele* de măr dulce" (Papahagi, 1925: 321). - Cf. *smicea*.

zmintí, *zmintesc*, (sminti), v.t.r. 1. (pop.) A luxa, a sclinti, a deplasa: "Mi-am *zmintit* o mână" (ALRRM, 1969: 118). 2. A înnebuni. 3. A tulbura, a deranja: "Da ie nici vorbă să să *zmintească* din rugăciune" (Bilțiu, 2007: 104). 4. A jena. - Cf. *sminti*.

zmintít, -ă, *zmintiți*, -te, adj. 1. Luxat. 2. Înnebunit. 3. Deranjat. - Din *zminti*.

zmnídă, s.f. v. znidă.

zmúgă, (smugă), s.f. (reg.) Pojghiță formată deasupra unor lichide: "Da' noi nu avem groșt'ior, numa *zmuga* și

zăru'..." (Bilțiu, 2001: 161). - Et. nec. (MDA).

znídă, *znide*, (zmnidă), s.f. (reg.) 1. Tufiș; desiș de pădure tânără; sălhă, stuhăt. 2. Zăvoi; păduricea ce crește pe lângă apă. ■ Top. în Moisei (*Znida*) și Oncești (Muroii de pe fața *Znizi*). ■ (onom.) *Znidă*, poreclă în Moisei. - Cf. *smidă*.

zo, interj. v. zău.

zoálă, *zoale*, s.f. 1. Muncă, trudă, osteneală: "...după o luptă grea, după *zoală* îndelungată..." (Darius Vlad, preotul din Nănești, 1906, după Câmpeanu, 2016). 2. Agoniseală: "N-am gândit în veci că oi ajunge să-mi vând *zoala* (gospodăria), da' sărăcia te împinge la multe" (Anuța Petrean, 79 ani; Breb, 2013). 2. Necaz, grijă. - Et. nec. (MDA).

zoiós, -oasă, *zoioși*, -oase, adj. Mânjit, murdar, slinos; t'inos, hâros. - Din *soios* (după *zoaie*) (DLRM, MDA).

zolí, *zolesc*, v.t. (reg.) 1. A spăla rufe, după ce au fost săpunate (cu leșie): "O femeie harnică, cum sunt femeile pe la noi prin sat, a *zolit* cămăși marți sara și nu era bine" (Bilțiu, 1999: 109). 2. A munci din greu. - Din ucr. *zolyty* (Scriban, DLRM).

zolít, -ă, *zoliți*, -te, adj. (reg.) Muncit, obosit. - Din *zoli*.

zolitór, *zolitoare*, s.f. (reg.) Lemn plat, prevăzut cu striții, pe care se frecau hainele, înainte de a le limpezi. - Din *zoli* + suf. -*tor* (MDA).

zolniță, *zolnițe*, s.f. (reg.) Vas de lemn, de circa 100 l, în care se spălau lenjeriile de pat cu leșie. - Din *zoli*.

zolomázdră, *zolomázdre*, s.f. (reg.) Animal batrician, mai mic decât șopârla, cu picioare scurte, cu pielea neagră pătată cu galben; salamandră (*Salamandra salamandra*). - Cf. *solomâzdra* (MDA).

zolúd, adj. v. zălud ("nebun").

zongorás, *zongorași*, s.m. (reg.) Cântăreț la zongoră. (Maram.). - Din

zongoră + suf. -aș (MDA).

zóngoră, *zongore*, s.f. (reg.) Cobză, chitară. – Din magh. *zongora* “pian” (MDA).

zorí, *zoresc*, v.r. A se ivi zorile; faptul dimineții: “Când o *zorit* zorile, / Îi cântau clopotele” (Memoria, 2001: 105). – Din *zori* “lumina de dimineață” (DLRM, MDA).

zoróbí, *zorobesc*, (zorobdi, zoro-bghi), v.t.r. (reg.) 1. A se frământa, a se preocupa. 2. A câștiga, a dobândi, a agonisi. 3. A lucra pentru existența zilnică: “Ș-ai gândit noapte și zi / Cum îi putea *zorobi* / Să-ți poți crește coconii” (Brediceanu, 1957: 166). – Din ucr. *zarobyty* (Candrea, după DER; MDA).

zorobóc, *zorobocuri*, s.n. (reg.) Câștig prin muncă. (Maram.). – Din ucr. *zarobok* “câștig” (DER, MDA).

zorzón, s.n. v. zarzon.

zuá, v.i. A petrece ziua: “Așa mi-o ura mama: / Cu capu pă căpătâi, / Unde-oi *zua* să nu mâi” (Papahagi, 1925: 205). – Din *ziuă*, dial. *zuă*.

zuáš, *zuași*, s.m. (reg.) Lucrător cu ziua; zilier: “Cu *zuașii* era aspru și rău” (Bilțiu-Dăncuș, 2007: 163). – Din *zi*, cf. expr. *cu ziua* + suf. -aș (Scriban, MDA); din *zuă* + suf. -aș (Frățilă).

zuhái, v.i. (reg.) A vâjâi. – Probabil din *zdruhái* “a zdruncina, a zgâlțâi”.

zuhăit, *zuhăituri*, s.n. (reg.) Vâjâială, vuet: “Femeia s-a trezit de vântul cel mare, a văzut coliba răsturnată peste ea, a auzit un *zuhăit*, vâjâit din norul cel negru ce trecea...” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 117). – Din *zuhăi*.

zurgului, *zurguluiesc*, v.i. (reg.) A face zgomot: “Până am adăpat marhăle, văd odată că zine pă uliță un car, și aud cum zine *zurguluind* pă uliță” (Bilțiu-Dăncuș, 2005: 151). – Din *zurgăli* / *țurgăli* “a suna din clopoțel”.

zuruí, *zuruiesc*, (dzurui), v.t. (reg.) A zornăi: “*Dzurăiască*-ți cioantele / Cum *dzurăiesc* carăle” (Țiplea, 1906: 471). – Din *zur* + suf. -ui (DLRM, DEX, MDA).

zvârc, *zvârcuri*, s.n. (reg.) Rid (pe față); zbârcitură. – Cf. *zbârc*.

zvârcă, *zvârci*, s.f. (reg.) Dâră, dungă pe burta animalelor: “Când îi a făta, vaca se cunoaște de face o bolfiță ori o bolfă mai mare, pe lângă buric, roată, iar pe partea dreaptă, unde-s apele, face un părauaș, o *zvârcă*, care se cunoaște pe pânțece” (Bâle, 2005: 15). – Var. a lui *vârcă* “linie, dungă, vârstă”.

zvârdón, *zvârdoane*, s.n. (reg.; inv.) Piesă alcătuită dintr-o rudă de lemn, fixată pe podea și tavanul camerei, de care era atașat un cerc de lemn în care se punea copilul, pentru a deprinde mersul. – Din *z-* + *vârdină* (MDA).

zvârlúgă, *zvârlugi*, (zgârlugă), s.f. Specie de pește (*Cobitis taenia* Linnaeus) ce trăiește în apele lin curgătoare, cât și în apele stătătoare. ■ Specie răspândită în râul Tisa și în bălțile zăvoaielor, precum și pe cursul inferior al Izei. – Din *z-* + *vârlugă* (MDA).

zver, *zveri*, s.m. Nume generic dat sfinților din mitologia creștină: “Că de n-ar fi sindila / Icoanele le-ar ploua / Și *zverii* că s-ar spăla” (Bilțiu, 1996: 223). – Et. nec.

zvóará, *zvoare*, (dvoră, zvoră), s.f. (reg.) 1. Grădină, livadă și, în general, o bucată de pământ. 2. Teren în jurul casei: “Pentru o rudă de *zvoară* / N-oi mere la voi noră” (Bârlea, 1924, II: 19). ■ Atestat în Maram., în sec. al XVIII-lea. – Probabil din *sfoară* “bucată de teren”.

zvorác, *zvoracuri*, s.n. (reg.) Izvoaraș. (Maram.). – Var. a lui *sforac* sub influența lui izvor (Loșonți, 2001); din *izvor* + suf. -ac (MDA).

zvoríšte, (voriște), s.f. (arh.) 1. Piață publică. 2. Loc de casă. ■ (top.) *Voriște*, arătură în Nănești și Oncești. – Din sl. *sūborište* (DER).

zvulturát, -ă, *zvulturați*, -te, adj. Dezordonat, răvășit: “Să sculară gazda / Dint-on pat mare-mperinat, / Cu cap mare, *zvulturat*...” (Bilțiu, David, 2007: 107). – Din *zvultura*, var. a lui *vultura*, cf. *zbrăhoia* “a avea părul vâlvoi”.

Summary

This dictionary was compiled from an exhaustive, polysemantic and etymological perspective, reinforced with demonstrative quotations. The paper highlights, with examples and evidence, the main linguistic layers of osmosis for which the Maramureş speech was formed.

The researched area is the current Maramureş county, which includes the Maramureş region and some areas in Transylvania (Lăpuş, Chioar and half of Codru).

From a linguistical point of view, the researched area includes speeches that fall into two subdialects. In the northern area (the old, historical Maramures), only the Maramures subdialect is used, and in the south (Northern Transylvania) the Crisean subdialect is used.

This paper is a revised and added edition of *The Dictionary of Regionalisms and Archaisms in Maramureş* (Ethnologica Publishing House, Baia Mare, 2015). To the terms explained above, linguistic alternatives, illustrative quotes have been added and new meanings have been identified.

In addition, over 2,000 new terms and about 600 lexical alternatives have been introduced. Therefore, this edition includes over 7.800 entries, of which 6.800 are actual words, and 1.100 are lexical alternatives.

The explained articles include, as the case may be: the title word, grammatical hints, lexical options, the value of obsolete/archaic word is referenced, meanings, illustrative quotes, local synonyms, derived forms in local anthroponymy and toponymy, the city or the area in which it was reported, the recording year, the first documentary proof and etymological explanations.

The importance of the defined title terms is represented by the words with regional spreading, some of them specific only to Maramureş area (lexical regionalisms). The common names of the lexical fund of the Romanian language were retained only in so far as they presented certain local peculiarities with semantic order (semantic regionalisms). The usage of the phonetic variants are less than the standard language (phonetic regionalisms), with regard to the terms in which the presence or absence of some affixes in relation to the standard language (grammatical regionalisms) was registered.

(Traducere: Laura Kameniczki)

Mulțumiri

Această ediție nu ar fi văzut lumina tiparului fără aportul sponsorilor (care și-au achiziționat în avans volumul): Segiu Hălănduț, Alexandru Ștef, Dorina Cârc, Dorel Taloș, Carmen Popa, Paul Țîrlea, Alexe George, Lupan Ioan, Cornel Băbuț, Adrian Cioroianu, Hotea Iuliana Monica, Vlad Iliș, Ionuț Borota, Pop Elena Emilia, Mândița Baias, Aura Pinte, Șofineț Serioja Mihai, Mircea Paușeniuc, Mihai Cănpă, Horia Scubli, Doru Leșe, Pop Marius Vasile, Zaharia Văsuț, Cristian Dan Ionescu, Szekely Erika, Ovidiu Morar, Chiriac Cristi, David Rodica, Nety Trifan, Chirilă Grigore Florin, Ion Pop, Sălăjan Florin, Coste Dănuț, Adriana Mateaș, Tudor Marta, Paul Prună, Nicoleta Mihuț, Ioana Bleda, Vasile Popovici, Alina Andreica, Aurelia Daniela Sabou, George Nicoară, Oana Nistor, Ioana Tarța, Baci Loredana Roxana, Silviu Costin, Teodor Ardelean, Bogdan Bobîna, Daniel Lupșe, Attila Somogyi, Gigi Bordaș, Mic Florica, Curtuzan Ioan Vlad, Dan Ivan, Buga Eugen, Alina Herbei Cristina, Toader Moldovan, Loredana Călinescu, Florin Gogota, Dorin-Ciprian Grumaz, Andreica Ștefan, Marius Miclea, Antonio Bartha, Marius Cămpăanu, Nicolae Goja, Adrian Todoran, Făt Andreea, Doru Dăncuș, Cătălin Dobrovolschi, Luigi Ovidiu Gava, Florin Anania, Alina Talpoș, Tuns Ioana, Adela Stănescu, Chiș Steliana, Angela Bălănescu, Sorin Ilieș, Petrovai Ion-Gheorghe, Borcuti Aurelia, Adrian Dan Pop, Ioan Blăjan, Virgil Șoncutean, Oana Borcuti, Cătălin Zaharie, Costin Iulian, Ionel Bara, Iustin Talpos, Adina Ioana Mureșan, Dumitru Mariș (Asociația Pro Maramureș), Petru Ungureanu, Mihai Ardelean, Ardelean Anca Loredana, Florian Sălăjeanu, Alexandra Cel Mare-Irimia, Ioana Dunca, Simona Dumuța, Oșan Marin, Sorin Țiplea, Adriana Buciuman, Bogdan Zaharia, Dragoș Călin, Brian Cristian, Ioan Cozac, Sorina Moldovan; (alte opt persoane au dorit să își păstreze anonimatul).

Sponsor principal: www.maramures.world

INDEX

Localități din județul Maramureș

Apșa de Jos*, comună, în dreapta Tisei, raionul Teceu, regiunea Transcarpatia, Ucraina (Maramureșul de Nord), (a.d. 1380); localitate cu populație majoritar românească (97,69%, la recensământul din 2001); subdialect maramureșean.

Ardusat, comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1231); subdialect crișean, grai someșean.

Arduzel, (Arduzăl), sat, orașul Ulmeni, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d.1334); localitate cu populație preponderent maghiară; subdialect crișean, grai someșean.

Arieșul de Câmpie, (Arieșul de Jos), sat, com. Ardușat, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1256, *tributum salis circa Aranyos*); subdialect crișean.

Arieșul de Pădure, (Arieșul de Sus), sat, com. Satulung, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Felsew Aranuas* = Arieșul de Sus); subdialect crișean.

Ariniș, (Ardihat), comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d.: 1543, *Egerhat*); subdialect crișean.

Aspra, sat, comuna Vima Mică, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1954, cătun al satului Dealul Corbului); subdialect crișean (de tranziție).

Asuajul de Jos, sat, comuna Asuajul de Sus, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *possessiones olachales duo Azzywag* = două Asuaje, posesiune românească); subdialect crișean, grai someșean.

Asuajul de Sus, comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *possessiones olachiales duo Azzywag in districtu de Ardeud*); subdialect crișean, grai someșean.

Baba, (Valea Babei), sat, comuna Coroieni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1357, *Bába pataka* = Valea Babei); subdialect crișean (de tranziție).

Baia Borșa, (Băile Borșa, Borșa Handal), sat aparținător de orașul Borșa, regiunea Maramureș, (a.d. 1828); subdialect maramureșean.

Baia Mare, oraș, municipiu (reședință de județ), zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1329, *civitas Rivuli Dominarum* = cetatea Râul Doamnelor); subdialect crișean.

Baia-Spie, (Baia de Sus), oraș, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1329, *Medius Mont* = Muntele de Mijloc); subdialect crișean.

Băița, (Lăpuș, Baia Lăpuș), sat, orașul Tăuții-Măgherăuș, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1334, *Lapuș*); subdialect crișean.

Băița de sub Codru, (Băița), comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1475, *Mosobanya*); subdialect crișean, grai someșean.

Băiuț, (Lăpuș, Baia Lăpuș, Baia Elisabeta), comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1315, *terra Lapus*); subdialect crișean (de tranziție).

Băsești, (Iliești, Băsăști), comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *Bassafalva*); subdialect crișean, grai someșean.

Bârgău, (Cicârlău, Cicârlăul de Jos), sat, comuna Cicârlău, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1407); subdialect crișean.

Bârsana, (Bârsana), comună, pe valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1326, după R. Popa; 1328, după Filipașcu; 1390, după Suciuc); subdialect maramureșean.

Berbești, (Bărbești), sat, valea Marei, comuna Giulești, regiunea Maramureș, (a.d. 1387, *Barbfalwa* = Satul lui Barbu); subdialect maramureșean.

Berchez, sat, comuna Remetea Chioarului, zona Chioar, Zona Metropolitană Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1351, *Berkes*); localitate cu populație preponderent maghiară; subdialect crișean.

Berchezoaia, (Satul Nou, Valea Berchez, Berteșoaia), sat, comuna Remetea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566); subdialect crișean.

Berința, (Berința de Chioar), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Berenche*); subdialect crișean.

Bicaz, comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Bykazfalwa*); subdialect crișean, grai someșean.

Biserica Albă*, comună, în dreapta Tisei, raionul Rahău, regiunea Transcarpatia, Ucraina (Maramureșul de Nord) (a.d. 1373); localitate cu populație majoritar românească; subdialect maramureșean.

Bistra, comună (din anul 1913), pe valea Vișeuului, regiunea Maramureș, (a.d. 1913, *Petrovabisztra*); subdialect maramureșean (pentru populația românească), grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Blidari, sat, orașul Baia Mare, pe Valea Firizei, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1909, *Blidar*, *Kőbanya* = Baia de piatră); subdialect crișean.

Bocicoiel, (Bocicoiul Mic), sat, între valea Vișeuului și valea Izei, comuna Bogdan-Vodă, regiunea Maramureș, (a.d. 1365, *Bachkow*); subdialect maramureșean.

Bocicoiul Mare, (Bocicău), comună, (pe ambele maluri ale Tisei - partea de sat de pe malul drept a devenit localitate în Ucraina, iar cea de pe malul stâng este localitate în România), regiunea Maramureș, (a.d. 1364, *Bochko*); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Bogdan-Vodă, (Cuhea), comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1352, *Kohnya*, după Suciuc; 1353, după Mihaly); subdialect maramureșean.

Boiereni, (Dumbrava Nouă), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1584, *Boierfalwa* = Satul lui Boier); subdialect crișean (de tranziție).

Boiul Mare, (Prislopul Mare), comună, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Boon*); subdialect crișean.

Bontăieni, (Bontăeni), sat, comuna Șișești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1648, *Pusztatelek* = Teren pustiu); subdialect crișean.

Borcut, sat, orașul Târgu-Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1331, *Burliget*); subdialect crișean (de tranziție).

Borșa, oraș (din 1968), în extremul estic al depresiunii Maramureș, în apropiere de Pasul Prislop, (a.d. 1365); subdialect maramureșean.

Botiza, (Botiz), comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1373, *Batizhaza* = Casa lui Botiz); subdialect maramureșean.

Bozânta Mare, (Bozânta Veche), sat, orașul Tăuții-Măgherăuș, zona Chioar, (a.d. 1383, *Bozytha*); subdialect crișean.

Bozânta Mică, (Bozânta Nouă), sat, comuna Recea, zona Chioar, regiunea Transil-

vania (de Nord), (a.d. 1405, *Bozincha*); subdialect crișean.

Breb, sat, comuna Ocna-Șugata, zona Mara-Cosău, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *Hódpatakfalwa* = satul Valea Castorilor); subdialect maramureșean.

Brebeni, (Valea Babei, Breb), sat, comuna Cernești, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord); (a.d. 1570, *Babapataka*, *Brethfalwa*); subdialect crișean.

Buciumi, sat, orașul Șomcuta Mare, valea Bârsău, zona Chioar, (a.d. 1566, *Törökfalv*); subdialect crișean.

Budești, comună, zona Mara-Cosău, regiunea Maramureș, (a.d. 1361); subdialect maramureșean.

Bușag, (Bușac, Buseac), sat, orașul Tăuții-Măgherauș, zona Chioar, (a.d. 1493, *Bwyakfalwa*, *Bwsak*, *Bwssak*, *Bwsagh*); subdialect crișean.

Buteasa, sat, orașul Șomcuta Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Buchonfalwa*); subdialect crișean.

Buzești, sat, comuna Fărcașa, valea Someșului, zona Codru, (a.d. 1648, *Olah Uffalu* = Satul Nou Românesc); subdialect crișean, grai someșean.

Cavnic, (Capnic, Capnic Băi, Camnic), oraș (din 1968), la poalele masivelor Gutâi și Mogoșa, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1455, *Kapnek*).

Călinești, comună, valea Cosăului, regiunea Maramureș, (a.d. 1361, după Joódy; 1387, *Vrdugkaloufalwa*, după Suciuc); subdialect maramureșean.

Cărbunari, (Cărbunariu), sat, comuna Dumbrăvița, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Karbona*); subdialect crișean.

Cărpiniș, sat, comuna Copalnic-Mănăștur, zona Chioar, (a.d. 1405, *Karpenys*); subdialect crișean.

Cătălina, (Colțau-Cătălina, Cătălin), sat, comuna Colțau, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1800, *Kolto-Katalin*, *Colțau Cătălina*); subdialect crișean.

Câmpulung la Tisa, (Câmpulung), comună, pe malul râului Tisa, la granița cu Ucraina, regiunea Maramureș, (a.d. 1329, *Hozyumezeu* = Câmpulung); localitate cu populație majoritar maghiară.

Cernești, comună, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Charnakapolnok* = Capela Neagră); subdialect crișean.

Cetățele, sat, comuna Șişești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Gywkefalwa*); subdialect crișean.

Chechiș, (Chechișul Românesc), sat, comuna Dumbrăvița, zona Chioar, (a.d. 1405); subdialect crișean.

Chelinta, sat, valea Someșului, orașul Ulmeni, zona Chioar, la granița cu zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1423, *villa olachalis Gelenczemezeu*).

Chioar, zonă situată în nordul Transilvaniei. Din punct de vedere lingvistic, etnografic și folcloric, cuprinde exclusiv satele ce au aparținut domeniului Cetății de Piatră. Într-o accepțiune mai largă se consideră că zona Chioar cuprinde atât satele cetății Chioar, ale domeniului Baia Mare (Fisculaș), cât și toate satele din bazinul minier baimărean, inclusiv satele dintre Baia Mare și Seini. Prima mențiune documentară datează de la începutul secolului al. XIII-lea și se referă la pădurile Chechiș și Finteuș. Țara Chioarului apare în documente istorice sub diferite denumiri: Domeniul Chioarului, Districtul Chioarului sau Țara Chioarului, fiind a doua ca mărime din Ardeal, după Țara Făgărașului.

Chiuzbaia, sat, la poalele masivului Igriș, orașul Baia-Sprie, zona Chioar, (a.d. 1612, *Kizbanya*); subdialect crișean.

Cicârlău, (Cicârlăul Românesc, Cicârlăul Mare), comună, zona Chioar, Zona

Metropolitană Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1407, *O[lah]-Sikárlo* = Cicârlăul Românesc); subdialect crișean.

Ciocotiș, sat, comuna Cernești, zona Chioar, (a.d. 1591, *Chyokottes*); subdialect crișean.

Ciolt, sat, orașul Șomcuta Mare, zona Chioar, (a.d. 1603, *pagus Chiolt, officiatus Chiolt*); subdialect crișean.

Ciuta, (Mesteacăn, Mesteacănul Mic, Mesteacăn-Sălaj), sat, în extremitatea vestică a județului Maramureș, comuna Bicăz, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1461, *Nyres* = Mesteacăn); subdialect crișean, grai someșean.

Coaș, (Covaș), comună, zona Chioar, Zona Metropolitană Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Kovas, Koas*); subdialect crișean.

Codru, zonă situată în nord-vestul țării, regiunea Transilvania (de Nord), în componența administrativă a jud. Maramureș și Satu Mare, de-o parte și de alta a culmii Făgetului, delimitată la est și la nord de râul Someș. În secolul al XI-lea, ținutul marca extremitatea nord-vestică a ducatului lui Menumorut. Vreme de un secol (1378-1470), regiunea Codrului este domeniul feudal al voievozilor maramureșeni Balc și Drag și al urmașilor acestora. În veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, teritoriul a aparținut Principatului autonom al Transilvaniei, respectiv al Austriei. În secolul al XX-lea, a făcut parte din regiunea Sătmar, iar din anul 1968, jumătatea estică a Țării Codrului a intrat în componența județului Maramureș.

Codrul Butesii, (Codru, Buteasa Codru), sat, orașul Șomcuta Mare, zona Chioar, (a.d. 1909, *Codru*, cătun al satului Buteasa); subdialect crișean.

Colțâu, comună, zona Chioar, Zona Metropolitană Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), localitate cu populație majoritar maghiară; (a.d. 1405, *Kolcho, Also Kolcho*).

Colțirea, sat, comuna Arduș, zona Chioar, în lunca Someșului, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Koltzir, Koltzier*); subdialect crișean.

Copalnic, (Surdac-Copalnic), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, (a.d. 1405, *Kwzepszew Kopalnok*); subdialect crișean.

Copalnic Deal, sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord); subdialect crișean.

Copalnic-Mănăstur, (Mănăstur), comună, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Monosthoros-Kapolnok* = Capelele Mănăstirii); subdialect crișean.

Cornești, sat, comuna Călinești, pe valea Cosăului, regiunea Maramureș, (a.d. 1418, *Somyafalwa* = Satul lui Cornea); subdialect crișean, grai someșean.

Corni, (Corni Someș, Corni Sălaj), sat, în extremitatea vestică a județului, comuna Bicăz, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1451, *Somtelek* = Terenul cu Corni); subdialect crișean, grai someșean.

Coroieni, (Coruieni, Curuieni), comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1584, *Karulyfalwa* = Satul / proprietatea lui Coroi); subdialect crișean (de tranziție).

Coruia, (Caruia), sat, comuna Săcălășeni, zona Chioar, (a.d. 1566, *Karwlya*); subdialect crișean.

Costeni, sat, comuna Cupșeni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *Kostafalu* = Satul lui Costea); subdialect crișean (de tranziție).

Coștiui, sat, comuna Rona de Sus, regiunea Maramureș, (a.d. 1474, *castellum Ronaszek*); localitate cu populație preponderent de etnie maghiară.

Crasna Vișeuului, sat, comuna Bistra, valea Vișeuului, regiunea Maramureș, (a.d. 1913, *Petrovakraszna*); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Crăciunești, sat, comuna Bocicoiul Mare, pe malul Tisei, la granița cu Ucraina, regiunea Maramureș, (a.d. 1385, *Karachonfalwa* = Satul lui Crăciun); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Cufoaia, (Valea Cofoaiei), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1630, *Cohpatak*); subdialect crișean (de tranziție).

Culcea, (Culce), sat, comuna Săcălășeni, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *Keölczye*); subdialect crișean.

Cupșeni, comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1584, *Lupsafalwa* = Kupsafalwa); subdialect crișean (de tranziție).

Curtuiușul Mare, (Curtuiuș), sat, comuna Valea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Keortwelyes*, *Keorthwylyes* = Curtuiuș); subdialect crișean.

Curtuiușul Mic, (Curtuiușel), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Kurthveles* = Curtuiuș); subdialect crișean.

Dămăcușeni, sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1393, *Damunkusfalva*); localitate cu populație majoritar maghiară.

Dănești, (Balcone), sat, comuna Șișești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Balkonia*); subdialect crișean.

Dăneștii Chioarului, (Dănești), sat, comuna Mireșul Mare, pe malul Someșului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Daanfalva* = Satul lui Dan); subdialect crișean.

Dealul Corbului, sat, comuna Vima Mică, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1954, cătun al satului Vima Mare); subdialect crișean (de tranziție).

Dealul Mare, (Satul Nou), sat, comuna Coroieni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord); (a.d. 1521, *Ujffalu*); subdialect crișean (de tranziție).

Desești, (Desăști), comună, la poalele Munților Gutâi, pe valea Marei, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *villa olachalis Deszehaza*); subdialect maramureșean.

Dobricul Lăpușului, (Dobric, Dobricul Mare), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1548, *Debrek*); subdialect crișean (de tranziție).

Dragomirești, oraș (din 2004), pe cursul superior al râului Iza, regiunea Maramureș, (a.d. 1373, după Dobozi-Faiciuc; 1385, *Danfalva*, după Filipașcu și Suciuc); vechiul nume al comunei a fost Mesteacăn (sec. XIV); subdialect maramureșean.

Drăghia, sat, comuna Coroieni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1393, *Dragusfalva* = Satul lui Drăguș); subdialect crișean (de tranziție).

Dumbrava, (Dobriținaș), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1584, *Debreczen*); subdialect crișean (de tranziție).

Durușă, sat, comuna Valea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1733, *Durussa*); subdialect crișean.

Fărcașa, comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), în partea de vest a județului, pe malul râului Someș, (a.d. 1424, *villa valachalis Farkasazow* = așezarea românească "[Valea] Seacă a lupului / a lui Lupu"); subdialect crișean, grai someșean.

Făurești, (Copalnic-Covaci), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Kawachfalva*); subdialect crișean.

Fânațe, sat, comuna Cernești, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord); subdialect crișean.

Fântânele, (Valea Porcului, Poiana Porcului), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1637, *Disznopataka* = Valea Porcului); subdialect

crișean (de tranziție).

Ferești, sat, la confluența Cosăului cu Mara, comuna Giulești, regiunea Maramureș, (a.d. 1402, *Feyrfalva*); subdialect maramureșean.

Fericea, (Ferice), sat, comuna Valea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1733, *Felicsa*); subdialect crișean.

Fersig, sat, comuna Satulung, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Feyerzek*, *Fejerszek* = Domeniul lui Albu); subdialect crișean.

Finteușul Mare, (Finteuș), sat, orașul Șomcuta Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1231, *Finteus*, *Fenteus*); subdialect crișean.

Finteușul Mic, (Finteușul de Jos), sat, comuna Satulung, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1231, *Finteus*, *Fenteus*); subdialect crișean.

Firiza, (Firiza de Sus, Ferneziul de Sus), sat, orașul Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1329, *Felső-Fernezely* = Ferneziul de Sus); subdialect crișean.

Frâncenii Boiului, (Frânceni), sat, comuna Boiul Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Kis Zalnapatak*); subdialect crișean.

Gârdani, comună, valea Someșului, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Ardanfalwa*, *Ardnfalwa*, *Hardanfalwa*, *Kardanfalwa*); subdialect crișean, grai someșean.

Giulești, comună, valea Marei, regiunea Maramureș, (a.d. 1349, *villa Gylafalva*, *Gyalafalva* = Satul lui Gyula); subdialect maramureșean.

Glod, sat, valea Slătioara (afluent al Izei), comuna Strâmtura, regiunea Maramureș, (a.d. 1418, după R. Popa și Tomi; 1680, după Suciuc); subdialect maramureșean.

Groape, (Groapa), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1638, *Groppa*); subdialect crișean (de tranziție).

Groși, comună, în zona suburbană a mun. Baia Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Thwkes*, *Thukes*); subdialect crișean.

Groșii Tibleșului, (Groși), comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1594, *Teokeös*); subdialect crișean (de tranziție).

Handalul Ilbei, (Handal, Hândal, Ilba Handal, Baia Ilba), sat, comuna Cicârlău, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1909, *Handal*, *Ilbabánya* = Mina Ilba); subdialect crișean.

Hărnicеști, sat, valea Marei, comuna Desești, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *Hwrniachfalwa* = Satul lui Harnic, Hărnicеști; *villa olachalis Hernichhaza*); subdialect maramureșean.

Hideaga, sat, valea Someșului, comuna Satulung, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1475, *Hidegkuth*); subdialect crișean.

Hoteni, (Slatina), sat, comuna Ocna-Șugatag, zona Mara-Cosău, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *Zalatina* = Slatina); subdialect maramureșean.

Hovrila, (Vovrila), sat, orașul Șomcuta Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *Hovrila*); subdialect crișean.

Iadăra, (Ieder, Iedera), sat, comuna Mireșul Mare, în lunca Someșului, zona Chioar, Zona Transilvania (de Nord), (a.d. 1475, *Jeder*); subdialect crișean.

Iapa, (Valea Iepe, Ciarda Iapa), sat, orașul Sighetul Marmăției, regiunea Maramureș, (a.d. 1406, *Kabalapathaka* = Valea Iepe); subdialect maramureșean.

Ieud, (Eud), comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1365, *Jood*); subdialect maramureșean.

Ilba, (Baia Ilba), sat, comuna Cicârlău, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1490, *Iloba*, *Yloba*); subdialect crișean.

Inău, sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1584, *Ewneömezeö* = Câmpul lui Ene); subdialect crișean (de tranziție).

Izvoarele, (Bloaja), sat, comuna Cernești, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1770, *predium Blosa*); subdialect crișean.

Înterăuri, sat, comuna Coaș, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord); (a.d. 1954); subdialect crișean.

Jugăstreni, sat, la granița cu județul Sălaj, comuna Vima Mică, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *pagus Gygasztra*); subdialect crișean (de tranziție).

Larga, sat, comuna Suciul de Sus, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1610, *Larga, Szeocz Larga valachalis*); subdialect crișean (de tranziție).

Lazul Baciului, sat, orașul Sighetul Marmăției, regiunea Maramureș, (a.d. 1956, *Lazu Baciului*); subdialect maramureșean.

Lăpuș, zonă situată în nordul Transilvaniei, pe cursul mijlociu al râului Lăpuș. Se învecinează în sud-est cu Țara Năsăudului, la vest, cu Țara Chioarului, iar în nord cu Țara Maramureșului. În anul 1770, era inclusă în comitatul Solnocul Inferior, iar în anul 1784, aparținea de comitatul Solnoc-Dăbâca, cu centrul la Dej. În perioada interbelică ținea, ca plasă, de județul Someș. Din 1950 devine raion al regiunii Baia Mare, cu reședința în orașul Târgu-Lăpuș, iar din 1968 intră în componența actualului județ Maramureș.

Lăpuș, (Lăpușul Românesc, Lăpușul Rumânesc), comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1505, *Lapos*); subdialect crișean (de tranziție).

Lăpușel, (Hășmaș-Lăpuș), sat, comuna Recea, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1760, *Hagymás Lápos*); subdialect crișean.

Lăschia, (Lasconia, Leschia, Lăscăia, Lăschea), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1543, *Lachkonia*); subdialect crișean.

Leordina, comună, valea Vișeuului, regiunea Maramureș, (a.d. 1411, *Lewrgyna, Leorgina, Leurgyna, Leorgyna*); subdialect maramureșean.

Libotin, sat, comuna Cupșeni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1488, *Lybathon*); subdialect crișean (de tranziție).

Lucăcești, sat, pe malul valea Someșului, comuna Mireșul Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1403, *Lucachfalva* = Satul lui Lucaci); subdialect crișean.

Lunca la Tisa, (Lonca, Lunca), sat, valea Tisei, la granița cu Ucraina, comuna Bocicoiul Mare, regiunea Maramureș, (a.d. 1439, Lonka); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Mara, (Crăcești), sat, valea Marei, comuna Desești, regiunea Maramureș, (a.d. 1415, *Karachfalva*); subdialect maramureșean.

Maramureș, regiune istorică situată în partea de nord a României. Se învecinează la sud cu Transilvania, la est cu Moldova, la vest cu Țara Oașului și la nord cu Ucraina. Prima atestare documentară, în anul 1199, în *Codex diplomaticus Fejer Georgii*. Voievodatul Maramureșului era situat în întreg bazinul superior al Tisei, dincolo de Carpații Nordici. A fost condus de voievozi locali și organizat în cnezate de vale. În perioada feudală, a devenit comitat, cu reședința la Sighet. *Județul Maramureș (interbelic)* a fost parte a regatului României (după Unirea din 1 Decembrie 1918), cu reședința la Sighet. A cuprins teritoriul dintre râul Tisa și aliniamentul munților Rodna-Țibleș-Gutâi-Oaș. *Regiunea Maramureș* a fost înființată în anul 1960, prin redenumirea regiunii Baia Mare. Cuprindea, alături de Maramureșul interbelic, întreg Sătmarul, inclusiv Codru, o parte din Sălaj, respectiv Lăpuș, Chioar și zona Baia Mare. Reședința regională: Baia

Mare. *Județul Maramureș (actual)* a fost înființat în anul 1968, după reorganizarea administrativ-teritorială a României. Cuprinde Maramureșul interbelic, jumătatea estică a Codrului (Sătmăr), regiunile Chioar (inclusiv zona industrială Baia Mare - Baia-Spie, până la Seini) și Lăpuș. Municipiul reședință de județ este Baia Mare.

Măgureni, (Măgura, Copalnic-Măgura), sat, comuna Cernești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1583, *Magura*); subdialect crișean.

Mănăstirea, (Giuleștii-Mănăstirii, Mănăstire), sat, valea Marei, comuna Giulești, regiunea Maramureș, (a.d. 1913, *Gyulamonoștor*, cătun al satului Giulești); subdialect maramureșean.

Mănău, (Mănău), sat, orașul Ulmeni, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1423, *Mono*); subdialect crișean, grai someșean.

Merisor, (Mănăștiur), sat, valea Someșului, orașul Tăuții-Măgherauș, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1493, *Monosthory*); subdialect crișean.

Mesteacăn, (Mesteacănul Mic), sat, comuna Valea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), la granița cu județul Sălaj, (a.d. 1424, *Nyires* = Mesteacăn).

Mireșul Mare, comună, valea Someșului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *officiolatus Nagynyires*); subdialect crișean.

Mocira, sat, comuna Recea, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Hidegkuth*); subdialect crișean.

Mogoșești, sat, valea Someșului, comuna Satulung, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Maghafalw*, *Mogosfalwa* = Satul lui Mogoș); subdialect crișean.

Moisei, (Moiseiu, Moisău), comună, regiunea Maramureș, (a.d. 1365, *Moyse*); subdialect maramureșean.

Nănești, sat, valea Izei, comuna Bârsana, regiunea Maramureș, (a.d. 1412, *Nanfalu* = Satul lui Nan); subdialect maramureșean.

Negreia, (Negreiu), sat, comuna Șișești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1648, *Negreffalwa*); subdialect crișean.

Nistru, sat, orașul Tăuții-Măgherauș, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1555, *Miszt*); subdialect crișean.

Oarța de Jos, comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *Trywarcha* = Trei Oarțe); subdialect crișean, grai someșean.

Oarța de Sus, sat, comuna Oarța de Jos, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *Trywarcha* = Trei Oarțe); subdialect crișean, grai someșean.

Ocna-Șugatag, (Șugatag, Slatina Șugatag, Ocna-Șugătag), comună, valea Cosăului, regiunea Maramureș, (a.d. 1355, *fodinae salium*); subdialect maramureșean.

Ocoliș, (Ocolișeni, Negrești), sat, comuna Groși, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Fekethefalw*); subdialect crișean.

Odești, sat, comuna Băsești, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord); (a.d. 1205, Vodă, Vod; 1424, *Odafalwa*); subdialect crișean, grai someșean.

Oncești, comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *possessio olachalis Waralia*); subdialect maramureșean.

Orțița, (Oarța de Mijloc), sat, comuna Oarța de Jos, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *Trywarcha* = Trei Oarțe); subdialect crișean.

Peteritea, (Petrești), sat, comuna Vima Mică, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1467, *Paprathezeu*); subdialect crișean (de tranziție).

Petrova, (Pătova), comună, valea Vișeuului, regiunea Maramureș, (a.d. 1411, *Petrowa*); subdialect maramureșean.

Piatra, sat, comuna Remeți, valea Tisei, regiunea Maramureș, (a.d. 1956); localitate cu populație majoritar maghiară.

Plăiuț*, sat, în dreapta Tisei, comuna Apsșa Veche, raionul Rahău, regiunea Transcarpatia, Ucraina (Maramureșul de Nord) (a.d. 1947); localitate cu populație majoritar românească; subdialect maramureșean.

Plopiș, sat, comuna Șișești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1583, *Plopiș*); subdialect crișean.

Poiana Botizii, sat, comuna Băiuț, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1344, *Batiz*); subdialect crișean (de tranziție).

Poienile Izei, (Poieni, Poienile Glodului, Poienile Șieului), comună, valea Șieului, regiunea Maramureș; (a.d. 1430, *Sajo-Polyana* = Poiana Șieului); subdialect maramureșean.

Poienile de sub Munte, (Poiana, Poiana Rusului), comună, pe valea Ruscovei, regiunea Maramureș, (a.d. 1411, *Polya* = Poiana); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Posta, (Pusta Finteuș), sat, comuna Remetea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1555, *Pusztá Fentös* = Pusta Finteuș); subdialect crișean.

Preluca Noua, sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord); (a.d. 1954, *Preluca Nouă*); subdialect crișean.

Preluca Veche, (Preluca), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *pagus Praelukafalva*); subdialect crișean.

Pribilești, sat, comuna Satulung, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Pribyfalva*); subdialect crișean.

Prislop, sat, aparținător de comuna Boiu Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Priszlop*); subdialect crișean.

Răzoare, (Mașca), sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1500, *Machkamezew*); subdialect crișean (de tranziție).

Recea, (Răcea), comună, localitate suburbană, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1828, *Lenárdfalva, Récz*); subdialect crișean.

Remecioara, sat, comuna Remetea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1956); subdialect crișean.

Remetea Chioarului, (Remetea), comună, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Remethe*); subdialect crișean.

Remeți, comună, regiunea Maramureș, situată pe malul râului Tisa, la granița cu Ucraina, (a.d. 1363, *Remete*); subdialect maramureșean (pentru populația românească), grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Remeți pe Someș, (Remeți), sat, comuna Mireșul Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Remecz*); subdialect crișean.

Repedea, comună, în depresiunea Poienile de sub Munte, regiunea Maramureș, (a.d. 1913, *Oroszkő*); subdialect maramureșean (pentru populația românească), grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Rodina, sat, comuna Ariniș, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1954, *Rodina*); subdialect crișean, grai someșean.

Rogoz, sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), a.d. 1488, *Rogos*); subdialect crișean (de tranziție).

Rohia, sat, orașul Târgu-Lăpuș, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1325, poss. *Ruhy*); subdialect crișean (de tranziție).

Românești, sat, comuna Boiul Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord),

(a.d. 1566, *Nagy Szalmapathak*); subdialect crișean.

Rona de Jos, comună, pe valea Ronei, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *Rona*); subdialect maramureșean.

Rona de Sus, comună, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *possessio olachalis Felseurouna Stani filii Petri Olahy, Felseu Rouna*); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Rozavlea, comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1373, *villa Iohannis Woywode*); subdialect maramureșean.

Rus, sat, comuna Dumbrăvița, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Orozfalwa* = Satul Rusului); subdialect crișean.

Ruscova, comună, valea Vișeuului, regiunea Maramureș, (a.d. 1373, *poss. Orosviz*); subdialect maramureșean (pentru populația românească), grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Rușor, sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1528, *Dragumerfalwa* = Satul lui Dragomir); subdialect crișean.

Sarasău, comună, la granița cu Ucraina, regiunea Maramureș, (a.d. 1345, *Kenezatus de Zorwazou, Zarwazow*); subdialect maramureșean.

Sat-Șugatag, sat, comuna Ocna-Șugatag, zona Mara-Cosău, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, *Zalatyna, villa olachalis Sugatagfalva, Swgathakfalwa*); subdialect maramureșean.

Satul Nou de Jos, sat, comuna Groși, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1828, *Also Újfalu* = Satul Nou de Jos); subdialect crișean.

Satul Nou de Sus, sat, orașul Baia-Sprie, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord),

(a.d. 1828, *Felső Újfalu* = Satul Nou de Sus); subdialect crișean.

Satulung, (Hosufalău), comună, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566 (*Hosszufalu* = Satul Lung); subdialect crișean.

Săbișa, (Valea Sebeșului), sat, orașul Seini, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1493, *Sebespathak* = Valea Sebeșului); subdialect crișean.

Săcălășeni, comună, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Zakalosfalwa* = Satul lui Sacaloș); subdialect crișean.

Săcel, (Săcelul Izei), comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1453, *Zachal, Kenezatus Kis Zachal, Kis Zachal*); subdialect maramureșean.

Săliște, sat, comuna Băsești, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Kecskefalva, Kecskéfakva*); subdialect crișean, grai someșean.

Săliște de Sus, oraș (din 2004), Valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1365, *Keethzeleste*); subdialect maramureșean.

Sălnița, sat, comuna Vima Mică, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *poss. Szalnapataka, poss. nova Szalna, Szelnapathak*); subdialect crișean (de tranziție).

Sălsig, (Sălsâg), comună, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1387, *Zelzegh*); subdialect crișean, grai someșean.

Săpânța, comună, regiunea Maramureș, (a.d. 1373, *Zapancha*); subdialect maramureșean.

Săsar, (Baia Săsar, Săsariu), sat, localitate suburbană, comuna Recea, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1327, *Zazarbanya* = Baia Săsar); subdialect crișean.

Sâlța, sat, comuna Rozavlea, valea Izei, regiunea Maramureș; localitate înființată în anul 2006, fost cătun al comunei Rozavlea; subdialect maramureșean.

Sârbi (Budești), sat, comuna Budești, zona Mara-Cosău, regiunea Maramureș, (1405, după Mihaly; 1459, *Zeer, Zenfalua, Zerfalwa*); subdialect maramureșean.

Sârbi (Fărcașa), sat, comuna Fărcașa, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, după Makkai; 1428, *possessio Valahalis Tothfalu* = "posesiunea românească a lui Toth"); subdialect crișean, grai someșean.

Seini, oraș (din 1989), zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1334, *Synir*); subdialect crișean.

Sighetul Marmației, (Sighetul Maramurășului), oraș, la confluența Tisei cu Iza, regiunea Maramureș, (a.d. 1334, *plebanus de Dygnet* = Zyguet); reședință voievodală, comitat al Maramureșului, reședință a județului Maramureș, capitală de raion; subdialect maramureșean.

Slatina*, oraș, în dreapta Tisei (în zona localității Sighetul Marmației), raionul Teceu, regiunea Transcarpatia, Ucraina (Maramureșul de Nord) (a.d. 1360); localitate cu populație majoritar românească (56,97%, la recensământul din 2001); subdialect maramureșean.

Slătioara, sat, comuna Strâmtura, regiunea Maramureș, (a.d. 1353, după Mihaly; 1430, după Filipașcu; 1431, după Suciul); subdialect maramureșean.

Someș-Uileac, (Uilacul Hododului), sat, orașul Ulmeni, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1383, *Ujlak*); subdialect crișean, grai someșean.

Stejera, sat, comuna Mireșul Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1733, *Stejzere*); subdialect crișean.

Stoiceni, sat, orașul Târgu-Lăpuș, la poalele Muntelui Șatra, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1589, *Sztojkaľva* = Satul lui Stoica); subdialect crișean (de tranziție).

Strâmbu-Băiuț, (Strâmbu, Strâmbul Băiuțului), sat, comuna Băiuț, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1850, *Sztrimbu*); subdialect crișean (de tranziție).

Strâmtura, (Surduc), comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1326, *terra Zurduky*); subdialect maramureșean.

Strâmtura*, comună, în dreapta Tisei, raionul Teceu, regiunea Transcarpatia, Ucraina (Maramureșul de Nord); localitate cu populație majoritar românească (98,59%, la recensământul din 2001); subdialect maramureșean.

Stremț, (Stremți), sat, comuna Băsești, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1410, *Totfalu* = Satul lui Tăut); subdialect crișean, grai someșean.

Suciul de Jos, sat, comuna Suciul de Sus, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1325, *poss. Zuchtu*); subdialect crișean (de tranziție).

Suciul de Sus, comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord); (a.d. 1325, *poss. Zuchtu in campo superiori* = proprietatea Suciul în câmpia de Sus); subdialect crișean (de tranziție).

Șieu, (Șeeu, Șaieu, Săieu), comună, valea Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1373, *Sayo*); subdialect maramureșean.

Șindrești, (Sindrești, Șendrești), sat, comuna Dumbrăvița, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Sandorfalva* = Satul lui Șandor); subdialect crișean.

Șișești, (Făgești, Fișești), comună, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Laczfalwz*); subdialect crișean.

Șomcuta Mare, (Șoncuta Mare, Șomcuța Mare), oraș (din 2004), zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1358, *Somkuth* = Fântâna Cornului); subdialect crișean.

Șugău, sat, orașul Sighetul Marmăției, regiunea Maramureș, (a.d. 1913, *Sugó*); subdialect maramureșean

Șurdești, sat, comuna Șișești, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1411, *Swrgyanfalwa*); subdialect crișean.

Tămaia, sat, comuna Fărcașa, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1231, *Thoman*); subdialect crișean, grai someșean.

Tămășești, sat, comuna Ariniș, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Egerbegh*); subdialect crișean, grai someșean.

Tăuții-Măgheruș, (Măgheruș), oraș (din 2004), zona Chioar, Zona Metropolitană Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord); Tăuții de Jos și Măgherăuș, inițial două sate distincte, s-au contopit la începutul secolului al XX-lea și au format comuna Tăuții-Măgherăuș; (a.d. pentru Tăuți: 1440, 1490, *Thotfalw*; pentru Magherăuș: 1490, *Monyoros*); subdialect crișean.

Tăuții de Sus, (Tăuții lui Gerod), sat, orașul Baia-Sprie, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1400); subdialect crișean.

Târgu-Lăpuș, (Lăpușul Unguresc, Târgul Lăpușului), oraș (din 1968), zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1291, *poss. Laps*); subdialect crișean (de tranziție).

Teceul Mic, (Huta), sat, comuna Remetei, regiunea Maramureș, (a.d. 1389, *Kis-Techu*); "Târugușor pe malul Tisei; centru unei plase din Maramureș; locuitori români n-are; e loc de bălciuri" (Tiplea, 1906: 185).

Tisa, (Virîșmort), sat, pe malul Tisei, comuna Bocicoiul Mare, regiunea Maramureș, (a.d. 1374, Veresmart).

Tohat, (Feconda), sat, valea Someșului, orașul Ulmeni, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1423 *Fekonda-Thohath*, după Petri Mór; 1424, *Thohath*); subdialect crișean, grai someșean.

Trestia, sat, valea Bloajei, comuna Cernești, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1603, *pagus Kotelesmezeő*); subdialect crișean.

Tulgheș, (Tolgieș), sat, comuna Mireșul Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Twlges*); subdialect crișean.

Țicău, (Țăcău), sat, în apropiere de Defileul Someșului, orașul Ulmeni, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1543, *Czykofalv*); subdialect crișean, grai someșean.

Ulmeni, (Șilimed'i), oraș (din 2004), zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1405, *Silelmed*, *Sylelmed*); subdialect crișean, grai someșean.

Ulmoasa, sat, orașul Tăuții-Măgherăuș, zona Chioar, Zona Metropolitană Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1909, *Ulmoasa*); subdialect crișean.

Unguraș, (Chechișul Unguresc), sat, comuna Dumbrăvița, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1463, *Kekes*); subdialect crișean.

Ungureni, sat, comuna Cupșeni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1584, *Ungurfalva*); subdialect crișean (de tranziție).

Urmeniș, (Orminiș), sat, comuna Băița de sub Codru, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1391, *Ewrwynys*, *Örvényes*); subdialect crișean, grai someșean.

Vad, (Copalnic Vad), sat, comuna Copalnic-Mănăstur, zona Chioar, subzona Fisculaș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1424, *Rewkapolnok* = Copalnic-Vad); subdialect crișean.

Vadul Izei, (Vadul Lupului), comună, la confluența râurilor Mara și Iza, regiunea

Maramureș, (a.d. 1383, *Farkasrev*); subdialect maramureșean.

Valea Chioarului, (Gaura), comună, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1561, *Gawora, Gawra*); subdialect crișean

Valea Cufundoasă, sat, orașul Sighetul Marmăției, regiunea Maramureș; subdialect maramureșean.

Valea Hotarului, (Valea Porcului), sat, orașul Sighetul Marmăției, regiunea Maramureș; subdialect maramureșean.

Valea Neagră, sat, orașul Baia Mare, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1490, *Fekethewpathak* = Valea Neagră); subdialect crișean.

Valea Stejarului, sat, comuna Vadu Izei, regiunea Maramureș, (a.d. 1360, după Mihaly, 1900; 1387, *Dyznopataka* = Valea Porcului); subdialect maramureșean.

Valea Vișeuului, (Gura Tisei), sat, la confluența Vișeuului cu Tisa, la granița cu Ucraina, comuna Bistra, regiunea Maramureș, (a.d. 1913, *Visóvölgy* = Valea Vișeuului); subdialect maramureșean (pentru populația românească); grai huțul (pentru populația ucraineană, majoritară).

Văleni, sat, comuna Călinești, zona Mara-Cosău, regiunea Maramureș, (a.d. 1405, *Pathak*); subdialect maramureșean.

Vălenii Lăpușului, (Valea lui Dan), sat, comuna Coroieni, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1331, *Dannpataka* = Valea lui Dan); subdialect crișean (de tranziție).

Vălenii Șomcutei, sat, aparținător de orașul Șomcuta Mare, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1566, *Somkwthpataka*); subdialect crișean.

Vărai, (Văraiu), sat, comuna Valea Chioarului, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1456, *Varallya, Waralya, Waralja*); subdialect crișean.

Vicea, sat, orașul Ulmeni, zona Codru, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1387, *Vyccha*); subdialect crișean, grai someșean.

Viile Apei, sat, orașul Seini, zona Chioar, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1909, *Viile-Apei, Apahegy*); localitate cu populație majoritar maghiară; subdialect crișean.

Vima Mare, sat, la granița cu județul Sălaj, comuna Vima Mică, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1390, *Vudma*); subdialect crișean (de tranziție).

Vima Mică, comună, zona Lăpuș, regiunea Transilvania (de Nord), (a.d. 1390, *Vydma*); subdialect crișean (de tranziție).

Vișeu de Jos, comună, regiunea Maramureș, (a.d. 1365, *Ket-Viso, Ketwyssou*); subdialect maramureșean.

Vișeu de Mijloc, sat, orașul Vișeu de Sus, regiunea Maramureș, (a.d. 1600, *Keozepseouyso* = Vișeu de Mijloc); subdialect maramureșean.

Vișeu de Sus, (Între Râuri), oraș (din 1956), la confluența râurilor Vișeu și Vaser, regiunea Maramureș, (a.d. 1365, *Ketwyssou*); subdialect maramureșean.

Abrevieri

adj. - adjectiv
adv. - adverb
alb. - limba albaneză
anat. - anatomie
ar. - dialect aromân
arh. - arhaism
arg. - argou
arm. - limba armeană
art. - articol
astron. - astronomie
bg. - limba bulgară
bio. - biologie
bis. - bisericesc
bot. - botanică
cf. - confer
conj. - conjuncție
cuv. - cuvânt
depr. - depreciativ
der. - derivat
dem. - demonstrativ
dial. - dialect, dialectal
dic. - dicționar
dipl. - diploma
ebr. - limba ebraică
ed. - editura
eng. - limba engleză
f. - feminin
fam. - familiar
fig. - figurativ
fr. - limba franceză
gastr. - gastronomie
germ. - limba germană
geogr. - geografie
geol. - geologie
gr. - limba greacă
veche
i.-e. - indoeuropean
inf. - infinitiv
interj. - interjecție
int. - intransitiv
inv. - invariabil

irl. - limba irlandeză
ist. - istorie
istr. - istororomân
it. - limba italiană
jdd. - limba idiș
înv. - învechit
lat. - limba latină
let. - limba letonă
lingv. - lingvistică
lit. - limba lituaniană
livr. - livresc
loc. - locuțiune
m. - masculin
mag. - magie
magh. limba maghiară
Maram. - Maramureș
med. - medicină
megl. -
meglenoromână
mil. - militar
min. - minerit
mit. - mitologie
ml - moștenit din
limba latină
Mold. - Moldova
mr. - macedoromână
Munt. - Muntenia
muz. - muzică
n. - neutru
n. pr. - nume propriu
neat. - neatestat
ngr. - limbaneogreacă
neol. - neologism
nom. - nominativ
num. - numeral
onomat. - onomatopee
onom. - onomastică
Olt. - Oltenia
ornit. - ornitologie
peior. - peiorativ
pl. - plural

pol. - limba poloneză
pop. - popular
pref. - prefix
prep. - prepoziție
pron. - pronume
pron. pers. - pronume personal
prerom. - preroman
prez. - prezent
regr. - regresiv
reg. - regional
rel. - religie
r. - reflexiv
rom. - limba română
rus. - limba rusă
s. - substantiv
săs. - dialect săsesc
scr. - limba sârbo-croată
scrt. - limba sanscrită
srb. - limba sârbă
sec. - secolul
sin. - sinonim
sg. - singular
sl. - limba slavă
slov. - limba slovenă
suf. - sufix
t. - text
tc. - limba turcă
tehn. - tehnică
top. - toponim
t. - tranzitiv
Trans. - Transilvania
țig. - limba țigănească
ucr. - limba ucraineană
v. - vezi
var. - variantă
vb. - verb
vsl. - limba slavă
veche
vulg. - vulgar

Bibliografie

- *** *Dicționar ceh-român* (Teodora Dobrițoiu-Alexandru), București, Editura Universal Dalsi, 2001.
- *** *Dicționar francez-român* (Sanda Mihăescu-Cârsteanu), București, Editura Teora, 1995.
- *** *Dicționar german-român* (Mihai Isbășescu), București, Editura Științifică, 1969.
- *** *Dicționar italian-român*, București, Editura Științifică, 1983.
- *** *Dicționar latin-român* (Ioan Nădejde), Editura Contemporană, f.a.
- *** *Dicționar latin-român* (Rodica Ocheșanu), București, Editura Științifică, 1962.
- *** *Dicționar maghiar-român* (Victor Cheresteșiu), Brașov, Editura Corvina, 1947.
- *** *Dicționar maghiar-român*, București, Editura Științifică, 1961.
- *** *Dicționar polon-român* (Anda Mareș, Nicolae Mareș), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
- *** *Dicționar român-german; german-român* (Maria Iliescu, Al. Roman), București, Editura Științifică, 1972.
- *** *Dicționar romîn-maghiar*, București, Editura Științifică, 1957.
- *** *Dicționar romîn-ucrainean*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963.
- *** *Dicționar tătar-turc-român* (Altay Kerim, Leyla Kerim), București, Ed. Kriterion, 1996.
- *** *Dicționar ucrainean-romîn*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1964.
- *** *Istoria României*, București, Ed. Corint, 2007.
- *** *Județul Maramureș* (seria Județele patriei), Editura Sport-Turism, București, 1980.
- *** *Localitățile județului Maramureș*, Baia Mare, 1971.

A. Radu, 1941 - Andrei Radu, *Din țara lui Dragoș... Schițe*, București, Institutul de Arte Grafice, 1941.

Acta Musei, 2002 - *Acta Musei Maramoresiensis*, Sighetul Marmăției, 2002.

Acta Musei, 2004 - *Acta Musei Maramoresiensis*, Sighetul Marmăției, 2004.

Acta Musei, 2006 - *Acta Musei Maramoresiensis*, Sighetul Marmăției, 2006.

AER, 2010 - *Habitatul. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român. Vol. II. Banat, Crișana, Maramureș*, Academia Română, București, Ed. Etnologică, 2010.

Albinus, 1938 - A. C. Albinus, *Săraca Țara Maramureșului*, cu o prefață de dr. Alexandru Rusu, episcopul Maramureșului, Cluj, 1938.

ALR, 1938 - *Micul Atlas Lingvistic Român*, vol. I, Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938 (Sever Pop).

ALR, 1942 - *Micul Atlas Lingvistic Român*, vol. II, Sibiu, Muzeul Limbii Române, 1942 (Sever Pop).

ALR, s.n. *Atlas Lingvistic Român. Serie nouă*. Vol. I-II, 1956; vol. III, 1962; vol. IV, 1965; vol. V, 1966; vol. VI, 1969; vol. VII, 1972, București, Editura Academiei. Realizat de Institutul de lingvistică și Istorie Literară Cluj, sub direcția acad. Emil Petrovici (Material cules între anii 1929-1938).

ALR, 1956 - *Atlas Lingvistic Român*, vol. I, București, Editura Academiei, 1956.

ALR, 1958 - *Atlas Lingvistic Român*, vol. II, București, Editura Academiei, 1958.

ALR, 1961 - *Atlas Lingvistic Român*, vol. III, București, Editura Academiei, 1961.

ALR, 1965 - *Atlas Lingvistic Român*, vol. IV, București, Editura Academiei, 1965.

ALRRM, 1969 - Petre Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, *Atlas Lingvistic Român pe regiuni. Maramureș*, Vol. I, București, Editura Academiei, 1969.

ALRRM, 1971 - Petre Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, *Atlas Lingvistic Român pe regiuni. Maramureș*, Vol. II, București, Editura Academiei, 1971.

ALRRM, 1973 - Petre Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, *Atlas Lingvistic Român pe regiuni. Maramureș*, Vol. III, București, Editura Academiei, 1973.

ALRRTrans. - *Atlasul Lingvistic Român pe regiuni. Transilvania*, București, Editura Academiei Române, vol. I 1992, vol. II 1997, vol. III 2002 (Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți).

ALRR. Sintează - *Atlas Lingvistic Român pe Regiuni. Sintează*, București, Editura Academiei Române, 2005 (coordonator: Nicolae Saramandu).

Andreica, 2015 - Ștefan Andreica, *Istorie și tradiție pe Valea Râului (Vaser)*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2015.

Antologie, 1980 - *Antologie de folclor din județul Maramureș*, Baia Mare, 1980.

Antal, 1975 - L. Antal, M. Antal, *Plante cunoscute și utilizate de sătenii din Breb - Maramureș*, în *Acta Musei*, 2004, (comunicare prezentată la Sesiunea de comunicări științifice de la Sighet, 1975).

Ardelean, 2015 - Livia Ardelean, *Limba română vorbită în Maramureș în secolul al XVIII-lea*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 56-57, iulie-dec. 2015, p. 62-67.

Ardelean, Beres, 2000 - Gavril Ardelean, Iosif Beres, *Fauna de vertebrate a Maramureșului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.

Avram, 2006 - Vasile Avram, *Chipurile divinității*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2006.

Bakos, 1982 - Ferenc Bakos, *Istoria cuvintelor maghiare de origine română*, Budapesta, Editura Academiei, 1982.

Băințan, 1997 - Valentin Băințan, *Ardusat, străveche vatră românească*, Baia Mare, Editura Cybela, 1997.

Băiuț, 2003 - *Comuna Băiuț. Schiță monografică*, Editat de Primăria Comunei Băiuț. Lucrare coordonată de Victor Vaum, 2003.

Bănățeanu, 1965 - Tancred Bănățeanu, *Portul popular din regiunea Maramureș. Zonele Oaș, Maramureș, Lăpuș*, Baia Mare, Editat de Casa Creației Populare a jud. Maramureș, 1965.

Bănățeanu, 1969 - Tancred Bănățeanu, *Arta populară din nordul Transilvaniei*, Baia Mare, Editat de Casa Creației Populare a jud. Maramureș, 1969.

Bâle, 2005 - Alexa Gavril Bâle, *Leacuri pentru vite. Studii de etnoiatrie*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2005.

Bârlea, 1909 - Ioan Bârlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, Atelierele grafice Socec, 1909.

Bârlea, 1924 - Ion Bârlea, *Literatura populară din Maramureș*, București, Editura pentru Literatură, 1968. Ediția a doua a volumelor *Balade, colinde, bocete din Maramureș și Căntece poporane din Maramureș*, București, 1924 (pagina e indicată după ediția din 1968).

Berdan, 2002 - Lucia Berdan, *Rit și spectacol în jocul urșilor din Dărmănești*, în *Acta Musei...*, Sighet, 2002.

Beuca, Zebreniuc, 2007 - Alexa Beuca, Cristina Zebreniuc, *Aspecte monografice. Poienile de sub Munte - Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2007.

Bilțiu, 1990 - Pamfil Bilțiu, *Poezii și povești populare din Țara Lăpușului*, București, Editura Minerva, 1990.

- Bilțiu, 1994** - Pamfil Bilțiu, *Făt Frumos cel înțelept. O sută de basme, legende, snoave și povești din Maramureș*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1994.
- Bilțiu, 1996** - Pamfil Bilțiu, Gheorghe Pop, *Sculați, sculați, boieri mari. Colinde din județul Maramureș*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996.
- Bilțiu, 1999** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Izvorul fermecat - Legende, basme mitologice, povești mitologice și mito-credințe din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1999.
- Bilțiu, 2001** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Fascinația magiei. Vrăji, farmece, desfaceri din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Enesis, 2001.
- Bilțiu, 2002** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Basme, povești, legende, povestiri, snoave și poezii din Țara Codrului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.
- Bilțiu, 2006** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Folclor din Țara Maramureșului*, vol. II, Baia Mare, Editura Eurotip, 2006.
- Bilțiu, 2007** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Folclor din Țara Maramureșului*, vol. III, Baia Mare, Editura Eurotip, 2007.
- Bilțiu, 2009** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Calendarul popular*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2009.
- Bilțiu, 2010** - Pamfil Bilțiu, *Prelucrarea artistică a lemnului în arta populară din Maramureș*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2010.
- Bilțiu, 2012** - Pamfil Bilțiu, *Studii de etnologie românească*, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012.
- Bilțiu, 2013** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Pintea Viteazul în folclorul maramureșean*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2013.
- Bilțiu, 2015** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, *Folclor din Țara Chioarului*, vol. I, Baia Mare, Ed. Ethnologica, 2015.
- Bilțiu, David, 2007** - Pamfil Bilțiu, Maria Bilțiu, Victoria David, *Colinde și obiceiuri de Crăciun, Anul Nou și Bobotează*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2007.
- Bilțiu-Dăncuș, 2005** - Titus Bilțiu-Dăncuș, *Basme și povestiri*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2005.
- Birdaș, 1994** - Emilian Birdaș, *Satul și mănăstirea Rohia din Țara Lăpușului, județul Maramureș. Studiu monografic*, Editura Diacon Coresi, 1994.
- Blănaru, 2002** - Alma Blănaru, *Dicționar de termeni păstorești*, Editat de Centrul Creației Populare Suceava, 2002.
- Boga, 1970** - Gheorghe Boga, *Un grai tipic de interferență*, în *Studii și articole*, Baia Mare, 1970.
- Bologa, 2002** - Vasile Bologa, *Originea toponimului Săpânța*, în *Acta Musei Maramoresiensis*, Sighetul Marmăției, 2002, p. 367-370.
- Borlea, 2000** - Ioan Borlean, *Vadu Izei și Maramureșul. În țara satelor românești*, Editat de Fundația O.V.R. "Agro-Tur-Art, 2000.
- Borza, 1968** - Alexandru Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei, 1968.
- Bota, 2005** - Ioan M. Bota, *Rona de Jos-Maramureș, prezentare monografică*, Cluj-Napoca, Editura Viața Creștină, 2005.
- Botiș, 2011** - Mircea Botiș, Radu Botiș, *Ulmeni, Maramureș. Studiu monografic*, Baia Mare, Editura Enesis, 2011.
- Brâncuș, 1983** - Grigore Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Brediceanu, 1957** - Tiberiu Brediceanu, *170 de melodii populare românești din*

Maramureș, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.

Bud, 1908 - Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș, adunate de vicarul Maramureșului*, București, Editura Academiei Române (Din viața poporului român. Culegeri și studii), 1908.

Bulgăr, 2007 - Gh. Bulgăr, Gh. Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, Editura Saeculum Vizual, 2007.

Bunea, 1912 - Augustin Bunea, *Încercare de Istoria românilor până la 1382*, București, Edițiunea Academiei Române, 1912.

Butian, 2004 - Floare Butian, *Țara Lăpușului*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2004.

Butură, 1979 - Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.

C.C., 1979 - Constantin Calogherato, *Focul viu, în Tradiții maramureșene*, Baia Mare, 1979.

Caia, 2002 - Gheorghe Caia, Daniela Caia, *Rozavlea din Țara Maramureșului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.

Calendar, 1980 - Ion Bogdan, Mihai Olos, Nicoară Timiș, *Calendarul Maramureșului*, Baia Mare, 1980.

Calendar, 2007 - *Calendarul Maramureșului*, Baia Mare, Editura Cybela, 2007, nr. 5-6.

Candrea, 1928 - I. Aureliu Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român*, Ed. de Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul de Istoria și Teoria Literară G. Călinescu, București, 2001 (prima ediție în 1928).

Candrea, 1944 - I. Aurel Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Editura Polirom, Iași, 1999; prima ediție în 1944 (pagina e indicată după ediția din 1999).

Caragiu, 1975 - Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord și sud-dunăreană)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.

Cavnic, 1974 - Cavnic, *șase secole de minerit*, Editat de Consiliul Județean al Sindicatelor Miniere Maramureș, Baia Mare, 1974.

Câmpeanu, 2016 - Marius Câmpeanu, *Școlile confesionale românești din vicariatul greco-catolic al Maramureșului*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2016.

CDDE - I. A. Candrea, Ovid. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine*, București, 1907-1914.

Chioar, 1983 - *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*, Baia Mare, f.e., 1983.

Coman, 2004 - Gheorghe Coman, *Moisei - vatră străveche românească*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004.

Constantinescu, 1963 - N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.

Corniță, 1997 - Georgeta Corniță, *Paradigme ale expresivității în lirica populară nerituală din Maramureș*, Baia Mare, Editura Umbria, 1997.

Corpus, 2004 - Ion Cuceu, Constantin Corniță, *Corpusul folclorului maramureșean*, Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Institutul Arhiva de Folclor, Baia Mare, Editura Umbria, 2004.

Coteanu, 1981 - Ion Coteanu, *Dorul, personaj de mit?*, în *Semantică și semiotică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

Cozma, 2008 - Radu Cozma, *Viile Apei, localitate la graniță de județ. Scurtă monografie*, f.e., f.a.

Crâncău, 2004 - Ioan Crâncău, *Porecle și supranume în Tăuții-Măgherauș*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 11-13, 2004.

Crâncău, 2011 - Emil Crâncău, *Toponimia și antroponimia localității Tăuții-Măgherauș*, județul Maramureș, Baia Mare, Editura Enesis, 2011.

Crâncău, 2013 - Emil Crâncău, Adela Crâncău, *Tradiții și obiceiuri în graiul local*, Baia Mare, Editura Enesis, 2013.

D. Pop, 1970 - Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, Editura Minerva, 1970.

D. Pop, 1978 - Dumitru Pop, *Folclor din Zona Codrului*, Editat de Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă al Județului Maramureș, Baia Mare, 1979.

Dariu Pop, 1938 - Dariu Pop, *Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene*, Satu Mare, Editura Athenaeum, 1938.

Datcu, 1968 - Iordan Datcu, studiu introductiv la lucrarea *Literatură populară din Maramureș* (Bârlea), București, Editura pentru Literatură, 1968.

Dăncuș, 1986 - Mihai Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*, București, Editura Sport-Turism, 1986.

Dăncuș, 2010 - Mihai Dăncuș, *Obiceiuri din viața omului în Maramureș / Nașterea și copilăria*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2010.

Dărăbuș, 2008 - Carmen Dărăbuș, *Identitate și comunicare*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2008.

Decei, 1981 - Paul Decei, *Locuri de munte, drumeție și pescuit*, București, Editura Sport Turism, 1981.

Dermer, Marin, 1935 - I. Dermer, I. Marin, *Maramureșul Românesc. Studiu de geografie*, București, Cartea Românească, 1935.

DEL-MM - Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016.

DER - Alexandru Ciorănescu, *Dicționar etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I.O., 2007 (prima ediție: 1958-1959).

DEX - *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, Academia Română, Institutul de lingvistică Iorgu Iordan, 1998.

DFN, 2007 - Ștefan Vișovan, Mircea Farcaș, Sorin Mihai Frânc, Sorin S. Vișovan, Maria Vișovan, Simona Farcaș, *Dicționar de frecvență a numelor de familie din Maramureș*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2007.

Dialectologie, 1977 - Matilda Caragiu, Ștefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.

Dimiu, 2002 - Mihai Dimiu, *Simțul spațiului în teatrul folcloric din Maramureș*, în *Acta Musei Maramoresiensis*, Sighetul Marmăției, 2002.

DOR - N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.

Drăganu, 1928 - Nicolae Drăganu, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928.

Drăganu, 1933 - Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, Imprimeria Națională, 1933.

DRT - Alexandru I. Marina, Ion M. Botoș, Nuțu L. Pop, *Dicționarul regionalismelor din partea dreaptă a Tisei*, Baia Mare, Editat de Biblioteca Județeană "Petre Dulfu", 2010.

Dumitru, 1992 - Ecaterina Dumitru, Răducanu Dumitru, *Terapia naturistă. Incursiune în farmacia naturii*, București, Editura Științifică, 1992.

- Eretescu, 2007** - Constantin Eretescu, *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale*, București, Editura Compania, 2007.
- Evseev, 2001** - Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.
- Faiciuc, 1998** - Elisabeta Dobozi-Faiciuc, *Dragomirești, străveche vatră românească*, Cluj-Napoca, Editura Dragoș Vodă, 1998.
- Faiciuc, 2008** - Elisabeta Faiciuc, *Dragomirești între tradiție și modernism*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2008.
- Farcaș, 2009** - Ioan-Mircea Farcaș, *Lexicul subdialectului maramureșean*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2009.
- Felecan, 1970** - Nicolae Felecan, *Observații asupra lexicului latin din documentele medievale maramureșene*, în *Studii și articole*, Baia Mare, 1970.
- Felecan, 1983** - Nicolae Felecan, *Terminologia meseriilor*, în *Graiul... zonei Chioar*, Baia Mare, 1983.
- Felecan, 2011** - Nicolae Felecan, *Între lingvistică și filologie*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.
- Felecan, 2013** - Oliviu Felecan, *Un excurs onomastic în spațiul public românesc actual*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2013.
- Filipașcu, 1940** - Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1997.
- Frățilă, 1999** - Vasile Frățilă, *Studii lingvistice*, Timișoara, Editura Excelsior, 1999.
- Frățilă, 2000** - Vasile Frățilă, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, București, Editura Univers enciclopedic, 2000.
- Frățilă, 2004** - Vasile Frățilă, *Cercetări de onomastică și dialectologie*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2004.
- Frățilă, 2006** - Vasile Frățilă, *Elemente de origine germană în graiurile românești din Transilvania*, în *Lucrările celui de-al XII-lea Simpozion național de dialectologie*, Baia Mare, 5-7 mai 2006, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006.
- Frățilă, 2007** - Remus Crețan, Vasile Frățilă, *Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007.
- Frățilă, 2012** - Vasile Frățilă, *Cuvântul brad, apelativ și nume propriu, în Brazilii și neamurile lor*, Editura Fundația Națională "Satul Românesc", 2012.
- Frățilă, Seiceanu, 2013** - Vasile Frățilă, Teodor Seiceanu, *Săncel. Monografie*, Sibiu, Editura Cronologia, 2013.
- Gârdani, 2007** - *Gârdani, file de cronică*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2007.
- Geografia, 1987** - *Geografia României. Carpații românești și Depresiunea Transilvaniei*, București, Editura Academiei, 1987.
- Georgeoni, 1936** - Alexandru Georgeoni, *Cercetări asupra păstoritului în Maramureș*, București, 1936, Biblioteca Zootehnică, nr. 24.
- Gh. Pop, 1971** - Gheorghe Pop, *Elemente neologice în graiul maramureșean*, Cluj, Editura Dacia, 1971.
- Gh. Radu, 1970** - Gheorghe Radu, *Observații asupra lexicului subdialectului maramureșean pe baza NALR - Maramureș*, în *Studii și articole*, Baia Mare, 1970.
- Gh. Radu, 1994** - Gheorghe Radu, *Structura etimologică a vocabularului subdialectului maramureșean*, în *Buletin științific*, seria A, Filologia, volumul IX, Baia Mare, 1994.
- Gherman, 1938** - Traian Gherman, *Nunta țărănească într-un sat din Sătmăr* (extras din revista *Afirmarea*, nr. 4-5-6), Satu Mare, 1938.
- Gheza, 1972** - Vida Gheza, *Dimensiunile veșniciei*, în *Maramureș*, mai 1972.

Giurcăneanu, 1988 - Claudiu Giurcăneanu, *Populația și așezările din Carpații românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

Givulescu, 1990 - Răzvan Givulescu, *Flora fosilă a miocenului superior de la Chiuzbaia (jud. Maram.)*, București, Editura Academiei, 1990.

Glosar, 1928 - *Glosar dialectal* (alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni, de Ștefan Pașca), București, Editura Cultura Națională, 1928.

Glosar, 1949 - *Mic glosar dialectal*, alcătuit după două manuscrise din Biblioteca Centrală dela Blaj din 1887, de Romulus Todoran, Cluj, Editura Cartea Românească, 1949.

Gorovei, 1931 - Artur Gorovei, *Descântecelor românilor*, București, 1931, în vol. *Folclor și folcloristică*, Chișinău, Ed. Hyperion, 1990.

Grad, 2000 - Elena Grad, *Săcel, vatră de istorie și civilizație maramureșeană*, Cluj-Napoca, Editura Dragoș-Vodă, 2000.

Grai. rom., 2000 - Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, Nordul Bucovinei și Nordul Maramureșului. Texte dialectale și glosar*, București, Institutul Al. Rosetti, 2000.

Graur, 1972 - Alexandru Graur, *Nume de locuri*, București, Editura Științifică, 1972.

Graur, 1980 - Alexandru Graur, *Cuvinte înrudite*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Horj, 2007 - Pavel Horj, *Posesiunea și începutul exploatarea pădurilor pe Valea Vaserului, în Ambăle Vișae*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2007.

Hotea, 2006 - Ion Hotea, *Valea Stejarului, graiul și folclorul obiceiurilor*, Sighetul Marmăției, 2006.

Hovrea, 2016 - Gheorghe Tomoiagă Hovrea, *Arhaisme și regionalisme din Moisei*, Petrova, Editura Țara Maramureșului, 2016.

Ilba, 2012 - Lotica Vaida, Simion Vaida, *Lumini ale dăinuirii. Ilba. Pagini de monografie*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2012.

ILR, 1978 - *Istoria limbii române. Fonetică, morfosintaxă, lexic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

Ionescu, 2001 - Cristian Ionescu, *Dicționar de onomastică*, Editura Elion, 2001.

Iordan, 1963 - Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei, 1963.

Iordan, 1983 - Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Iorga, 1906 - Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat* (1906), București, Editura Minerva, 1977, col. BPT.

Iuga, 2008 - *Maramureș, țară veche. Antologie de folclor de pe cursul superior al Tisei (1672-1908)*, ed. îngrijită de Dumitru Iuga, Baia Mare, Editura Cybela, 2008.

Iuga, 2011 - Ana Maria Iuga, *Valea Izei, îmbrăcată țărănește*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2011.

Iuga, 2012 - Vasile Iuga de Săliște, *Dicționar istoric al localităților din județul Maramureș*, Cluj-Napoca, Editura Societăți Culturale Pro Maramureș, Dragoș-Vodă, 2012.

Iuliu Pop, 1970 - Iuliu Pop, *Contribuții la cunoașterea ceramicii din Săcel*, în *Studii și articole*, Baia Mare, 1970.

Ivanciuc, 2006 - Teofil Ivanciuc, *Ghidul turistic al Țării Maramureșului*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006.

Janitsek, 1978 - Eugen Janitsek, *Contribuții la studiul relațiilor lingvistice româno-*

ucrainene, Cluj, 1978.

Kernbach, 1989 - Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Koman, 1937 - Artur Koman, *Documente istorice maramureșene*, Vișeu de Jos, 1937.

Latiș, 1993 - Vasile Latiș, *Păstoritul în Munții Maramureșului*, f.e., Baia Mare, 1993.

Lenghel, 1962 - Petre Lenghel-Izanu, *Folclor din Maramureș*, în *Folclor din Transilvania*, vol. I, București, Editura Minerva, 1962.

Lenghel, 1979 - Petre Lenghel-Izanu, *Daina mândră pân Bârsana* (schiță monografică), Baia Mare, 1979.

Lenghel, 1985 - Petre Lenghel-Izanu, *Poezii și povești populare din Maramureș*, București, Editura Minerva, 1985.

Lengyel, 2007 - Peter Lengyel, *Ecosisteme din Maramureș*, 2007.

Lexic regional, 1960 - *Lexic regional*, București, Editura Academiei, 1960.

Loșonți, 2000 - Dumitru Loșonți, *Toponime românești care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2000.

Loșonți, 2001 - Dumitru Loșonți, *Soluții și sugestii etimologice*, București, Editura Univers enciclopedic, 2001.

Loșonți, 2006 - Dumitru Loșonți, Sabin Vlad, *Tezaurul Toponimic al României - Transilvania (TTRT), Valea Hășdății, jud. Cluj*, București, Editura Academiei Române, 2006.

M. Pop, 1980 - Mihai Pop, prefață la *Antologie de folclor din județul Maramureș*, Baia Mare, 1980.

M. Pop, 1984 - Cuvânt înainte la *Zona etnografică Lăpuș*, (Georgeta Stoica, Mihai Pop), București, Editura Sport Turism, 1984.

Macrea, 1970 - Dimitrie Macrea, *Cuvintele românești în limbile vecine*, în *Studii de lingvistică română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.

Macrea, 1977 - Dimitrie Macrea, Prefață la lucrarea *Onomastică din Valea Izei*, (Nuțu Roșca), Cluj-Napoca, Editura Societatea Dragoș Vodă, 2004.

Macrea, 1982 - Dimitrie Macrea, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

Malinowski, 1925 - Bronislaw Malinowski, *Magie, știință și religie*, Iași, Editura Moldova, 1993 (traducere după ediția din 1925).

Marmația, 2003 - *Marmația*, nr. 7/1, Ed. de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare, 2003.

MDA - Micul Dicționar Academic, vol. I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.

Memoria, 2001 - *Memoria Ethnologica*, nr. 1, Baia Mare, 2001.

Memoria, 2002 - *Memoria Ethnologica*, nr. 4-5, Baia Mare 2002.

Memoria, 2003 - *Memoria Ethnologica*, nr. 6-7, Baia Mare, 2003.

Memoria, 2004 - *Memoria Ethnologica*, nr. 10, Baia Mare, 2004.

Memoria, 2004 bis - *Memoria Ethnologica*, nr. 11-13, Baia Mare, 2004.

Memoria, 2007 - *Memoria Ethnologica*, nr. 21-23, Baia Mare, 2007.

Memoria, 2014 - *Memoria Ethnologica*, nr. 50-51, Baia Mare, 2014.

Meruțiu, 1936 - Radu M. Meruțiu, *Regiunea Baia Mare-Baia Sprie* (extras din *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. VI), Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1936.

Mihai, 2007 - Nicoleta Mihai, *Dicționar de regionalisme*, București, Editura Lucman, 2007.

Mihăilă, 1974 - G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sf. sec. X - începutul sec. XVI)*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.

Mirescu, 2006 - Corneliu Mirescu, *Țara Lăpușului*, București, Editura Etnologică, 2006.

Mihali, Timiș, 2000 - Nicoară Mihali, Nicoară Timiș, *Cartea Munților. Borșa - schiță monografică*, Baia Mare, Editura Fundației Culturale Zestrea, 2000.

Mihali, 2015 - Adelina Emilia Mihali, *Toponimie maramureșeană. Zona Superioară a Vișeuului*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015.

Mihali, 2016 - Ștefan Mihali, *Dumbrăvița, memoria locului*, Baia Mare, Editura Bibliotecii Județene "Petre Dulfu", 2016.

Mihaly, 1900 - Ioan Mihaly de Apșa, *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*, ed. a IV-a, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș "Dragoș Vodă", 2009.

Moldovan, Togan (1909-1919) - Silvestru Moldovan, Nicolae Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909; *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Sibiu, Editura Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, 1919 (ediție retipărită).

Monografie, 1972 - *Monografia municipiului Baia Mare*, Baia Mare, 1972, Editată de Consiliul Popular al Municipiului Baia Mare.

Monumente, 1976 - Ioan Nădișan, Elvira Gabor, Terezia Tătaru, Vasile Mareș, *Monumente ale naturii din Maramureș*, București, Editura Sport-Turism, 1976.

Morariu, 1937 - Tiberiu Morariu, *Vieața pastorală în Munții Rodnei*, în *Studii și cercetări geografice II*, Societatea Regală Română de Geografie, București, 1937.

Moraru, 1990 - Sergiu Moraru, glosar la *Folclor și folcloristică*, Chișinău, Editura Hyperion, 1990.

NALR-CR - *Noul Atlas Lingvistic Român. Crișana*, București, Editura Academiei, vol. I, 1996; vol. II, 2003; vol. III, 2011. Material cules între anii 1970-1980 (Ionel Stan, Dorin Urițescu).

Nădișan, 2000 - Ioan Nădișan, *Pietrosul Rodnei, rezervație a biosferei*, Editat de Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 2000.

Nădișan, 2012 - Ioan Nădișan, Vasile Bologa, *Surse hidrominerale și microstațiuni balneare din Maramureș*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2012.

Nistor, 1973 - Francisc Nistor, *Măștile populare și jocurile cu măști din Maramureș*, Baia Mare, 1973.

Nistor, 1977 - Francisc Nistor, *Poarta maramureșeană*, București, Editura Sport-Turism, 1977.

Nistor, 1980 - Francisc Nistor, *Arta lemnului din Maramureș*, Editat de Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare, Baia Mare, 1980.

NDU - *Noul Dicționar Universal al Limbii Române*, București-Chișinău, Editura Litera International, 2006.

Odobescu, 1973 - Ion Odobescu, *Toponimia satului Odești*, în *Studii și articole*, Baia Mare, 1973.

Olteanu, 2001 - Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2001.

Papahagi, 1925 - Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului. Texte. Muzică. Toponimii. Onomastică. Glosar*, Editura Minerva, București, 1981; prima ediție în 1925 (pagina indicată se referă la ediția din 1981).

Pașca, 1979 - Valer Pașca, *Tradiția moașei de coșargă din Boiu Mare, jud. Maramureș, în Tradiții maramureșene*, Baia Mare, 1979.

- Pănoiu, 1977** - Andrei Pănoiu, *Din arhitectura lemnului din România*, București, Editura Tehnică, 1977.
- Pătruț, 1974** - Ioan Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, Editura Dacia, 1974.
- Pătruț, 1980** - Ioan Pătruț, *Onomastica românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
- Petrovai, 2007** - Ion Petrovai, *Multiculturalism în Țara Maramureșului*, Academia Română. Centrul de Studii Transilvănene, Cluj-Napoca, 2007.
- Petrovici, 1970** - Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, Editura Academiei, 1970.
- Pintea, 2016** - Aura Pintea, *Imaginea evreilor din Maramureș în memoria colectivă*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016.
- Pokorny, IEW** - Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch (Dicționar etimologic indoeuropean)*, (IEW), 2 vol., Berna-München, 1947-1966.
- Pop, Olos, 2004** - Maria Pop, Elisabeta Olos, *Remedii din farmacia naturii*, București, Editura Fiat Lux, 2004.
- Popa, 1970** - Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, Editura Academiei, 1970.
- Portase, 2006** - Alec Portase, *Codice pentru mileniul următor (o geografie a Maramureșului interior)*, Baia Mare, Editura Maria Montessori, 2006.
- Posea, 1980** - Grigore Posea, Codreanu Moldovan, Aurora Posea, *Județul Maramureș*, București, Editura Academiei, Institutul de geografie, 1980.
- Precup, 1926** - Emil Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Universitatea din Cluj, Biblioteca Dacoromaniei, 1926.
- R. Pop, 1993** - Romulus Pop, *Glasul pecetarelor*, Oradea, Editat de Biblioteca Revistei Familia, 1993.
- Radu, 2005 (Culcea)** - Vasile Radu, *Culcea (1405-2005)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2005.
- Radu, 2005 (Săcălășeni)** - Vasile Radu, *Săcălășeni, 1405-2005*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2005.
- Radu, 2005 (Satele)** - Vasile Radu, *Satele Chioarului la 1405. Date istorice, economice, demografice și etimologice pentru anii 1231-2005*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2005.
- Râpeanu, 2001** - Sanda Râpeanu, *Lingvistica romanică. Lexic, Morfologie, Fonetică*, București, Editura All, 2001.
- Rosetti, 1962** - Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. II, Limbi balcanice, București, Editura Academiei, 1962.
- Roșca, 2004** - Nuțu Roșca, *Onomastică din Valea Izei*, Cluj-Napoca, Editura Societatea Dragoș Vodă, 2004.
- Russu, 1981** - I.I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- Sălăjan, 1998** - Iuliu Sălăjan, *Feconda-Tohat, străveche vatră de sub Codru maramureșean*, Cluj-Napoca, Editura Dragoș Vodă, 1998.
- Scriban, 1939** - August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, București, Editura Institutul de Arte Grafice "Presa Bună", 1939.
- Scurtu, 1966** - Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, Editura Academiei, 1966.
- Sinteze, 1984** - *Sinteze de limba română*, (coordonator Theodor Hristea), București, Editura Albatros, 1984.

Sireteanu, 1983 - Ion Popescu-Sireteanu, *Limba și cultura populară. Din istoria lexicului românesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Socolan, 2005 - Aurel Socolan, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Maria Montessori, 2005.

Stoica, Pop, 1984 - Georgeta Stoica, Mihai Pop, *Zona etnografică Lăpuș*, București, Editura Sport Turism, 1984.

Suciu, 1967 / 1968 - Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, 2 volume, București, Editura Academiei, 1967-1968.

Szilágyi, 1876 - Szilágyi István, *Máramaros vármegye egytemes leirása*, Budapesta, 1876.

Szinkulics, 2009 - Veronica Szinkulics, *Născut într-un sat de mineri*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2009.

Șainelic, 1986 - Sabin Șainelic, Maria Șainelic, *Zona etnografică Chioar*, București, Editura Sport Turism, 1986.

Șăineanu, 1929 - Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, București, Editura Scrisul românesc, 1929.

Ștef, 2005 - Dorin Ștef, *Miorița s-a născut în Maramureș*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2005.

Șter, 1973 - Ion Chiș Șter, Aurelia Tântar, *Folclor și obicei din Boiu Mare*, în *Studii și articole*, vol. II, Baia Mare, 1973.

Șter, 1979 - Ion Chiș Șter, Maria Tântar, *Un obicei agrar: Udătoriu*, în *Tradiții maramureșene*, Baia Mare, 1979.

Șter, 1983 - Ion Chiș Șter, Gheorghe Pop, *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*, Baia Mare, 1983.

Ștețco, 1990 - Valerica Ștețco, *Poezii populare din Țara Maramureșului*, seria Folclor din Transilvania, IX, București, Editura Minerva, 1990.

Teodorescu, Gheție, 1977 - Mirela Teodorescu, Ion Gheție, *Manuscrisul de la Ieud*, București, Editura Academiei, 1977.

TILR - *Tratat de Istorie a Limbii Române*, București, Ed. Academiei, 1965, 1969.

Timur, 2007 - Timur Vasile Chiș, *Zone umede din Țara Maramureșului*, Sighet, 2007.

Todoran, 1962 - Romulus Todoran, *Contribuții la studiul terminologiei juridico-administrative românești din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în *Contribuții la Istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. III, București, Editura Academiei Române, 1962.

Tomi, 2005 - Marian Nicolae Tomi, *Maramureșul Istoric în date*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005.

Tratat, 1984 - *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.

Țelman, 2005 - Ion Țelman, *Istoria localității Cuhea*, în *Monografia Cuhea în istoria și cultura Maramureșului*, Sighetul Marmăției, 2005.

Țeposu, Câmpeanu, 1921 - Emil Țeposu, Liviu Câmpeanu, *Apele minerale și stațiunile balneoclimaterice din Ardeal*, București, Editura Viața Românească, 1921.

Țiplea, 1906 - Alexandru Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, în *Analele Academiei Române*. Seria II - Tomul XXXVIII, 1905-1906. Memoriile Secțiunii Literare, București, 1906, 413-535.

Țurcanu, 2005 - Rodica-Cristina Țurcanu, *Sprachkontakterscheinungen: Rumänisch-Deutsch-Ungarisch in Baia Mare und Umgebung*, Band II, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2005.

Țurcanu, 2008 - Rodica-Cristina Țurcanu, *Transfer de tehnologie, transfer de*

terminologie - contact lingvistic și comunicare, Baia Mare, Cluj-Napoca, Editura Universității de Nord, Ed. Risoprint, 2008.

Țurcanu, 2009 - Rodica-Cristina Țurcanu, *Rumänische lokale Sprachvarietäten in der Maramuresch - Träger deutscher und jiddischer Sprachkontaktelemente. Das sonderbare Manuskript von Dr. Iusco, Landartz (1897-1985)*, în *Zeitschrift der Germanisten Rumäniens*, 33-36, 2008-2009.

Ujvári, 1972 - I. Ujvári, *Geografia apelor României*, București, Ed. Științifică, 1972.

Viman, 1989 - Alexandru Viman, *Cu cât cânt, atâta sunt. Rapsozi ai cântecului popular*, Baia Mare, 1989.

Vințeler, 2010 - Onufrie Vințeler, *Studii și cercetări de onomastică și etimologie*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2010.

Vișovan, 1981 - Ștefan Vișovan, *Considerații asupra toponimiei localităților cu populație ucraineană din Maramureș*, în *Studii și articole*, Baia Mare, 1981.

Vișovan, 2001 - Ștefan Vișovan, *Interferențe româno-ucrainene în toponimia Maramureșului*, Baia Mare, Editura Umbria, 2001.

Vișovan, 2002 - Ștefan Vișovan, *Din toponimia Țării Lăpușului*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 4-5, Baia Mare, 2002.

Vișovan, 2005 - Ștefan Vișovan, *Monografia toponimică a Văii Izei*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Ed. Argonaut, 2005.

Vișovan, 2007 - Ștefan Vișovan, *Studii și articole de onomastică*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2007.

Vișovan, 2008 - Ștefan Vișovan, *Toponimia Țării Lăpușului*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2008.

Vraciu, 1972 - Ariton Vraciu, *Studii de lingvistică generală*, Iași, Editura Junimea, 1972.

Vraciu, 1980 - Ariton Vraciu, *Limba geto-dacilor*, Timișoara, Editura Facla, 1980.

Vulcănescu, 1985 - Romulus Vulcănescu, *Mitologia română*, București, Editura Academie, 1985.

Vulpe, 1984 - Magdalena Vulpe, *Subdialectul maramureșean*, în *Tratat de dialectologie română*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.

Lucrări de același autor

Miorița s-a născut în Maramureș, Editura Dacia, Colecția Universitaria, Seria Philologica, Cluj Napoca, 2005;

Istoria folcloristicii maramureșene, Editura Ethnologica, Seria Cultura Tradițională, Baia Mare, 2006;

Antologie de folclor din Maramureș, Editura Ethnologica, Seria Cultura Tradițională, Baia Mare, 2007;

A treisprezecea elegie, Editura Dacia, Colecția Discobolul, Cluj Napoca, 2007;

Maramureș brand cultural, Editura Cornelius, Baia Mare, 2008;

Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș (DRAM), Editura Ethnologica, Seria Cultura Tradițională, Baia Mare, 2011; 2015;

Dicționar etimologic al localităților din Maramureș (DEL-MM), Editura Ethnologica, Seria Cultura Tradițională, Baia Mare, 2016.

Această lucrare este o ediție revăzută și adăugită a *Dicționarului de regionalisme și arhaisme din Maramureș* (Editura Ethnologica, Baia Mare, 2015).

Revizia a vizat atât structura, cât și anumite detalii: în cuprinsul articolelor glosate s-a izolat semantismul standard față de orice alte elemente (manifestări și particularități locale, circulația termenului, derivări antroponimice și toponimice etc.); s-a revizuit valoarea gramaticală a tuturor termenilor glosați și s-a procedat la prescurtări ale unor apelative.

La termenii glosați anterior s-au adăugat variante lingvistice, citate ilustrative și s-au identificat sensuri noi (însumat, circa 1000 de intervenții).

În plus, s-au introdus peste 2000 de termeni noi și circa 600 de variante lexicale. Astfel, ediția de față cuprinde peste 7800 de intrări, din care 6700 sunt cuvinte propriu-zise, iar 1100 sunt variante lexicale.

ISBN 978-606-17-1783-5

